

MBL/WHOI
0 0301 0013565 3

PRODROMUS
FLORAE BATAVAE.

PRODROMUS FLORAE BATAVAE.

VOLUMEN I.

(*Phanerogamae et Cryptogamae vasculares*).

PARS III.

Dicotyledoneae – Corolliflorae et Monochlamydeae.

EDITIO ALTERA.

NIEUWE LIJST

DER

Nederlandsche phanerogamen en vaatkryptogamen.

DERDE STUK.

DICOTYLEDONEN – COROLLIFLOREN
EN MONOCHLAMYDEEËN.

UITGEGEVEN DOOR DE

Nederlandsche Botanische Vereeniging.

NIJMEGEN,
F. E. MACDONALD.
1904.

Ook bij dit gedeelte van dit werk heeft het mij niet ontbroken aan de zeer gewaardeerde medewerking van vele liefhebbers der Vaderlandsche Flora.

Evenals bij het tweede stuk gaven velen blijken van hun belangstelling door hunne opmerkingen, door verbeteringen en inlichtingen, waarvan ik in het laatste deel een dankbaar gebruik hoop te maken.

De uitgave van dit stuk heeft eenige vertraging ondervonden, welke ten deele gelegen is in mijne verplaatsing naar Wageningen.

Behalve de reeds vroeger gemelde personen stonden mij voor dit stuk nog hunne herbaria ter inzage af de Heeren F. K. van Iterson te 's Gravenhage, Wachter en Jansen te Rotterdam en Steichen S. J., tot voor korten tijd te Valkenberg. Ook de onder „Bovendien" opgenomen groeiplaatsen nemen telken jare in uitgebreidheid toe, dank zij de opgaven gedurende de Zomer excursies der Nederlandsche Botanische Vereeniging verzameld, als ook door vermeerdering van het bewijsmateriaal der plantenkaartjes.

Behalve de Vereeniging als zoodanig heb ik persoonlijk een ernstig verlies geleden door het overlijden van onzen ouden vriend en getrouwen medehelper, den Heer Th. H. A. J. Abeleven.

Niet weinig heeft hij er toe bijgedragen om de uitgave

van dit werk mogelijk te maken, steeds vond ik in hem een krachtigen steun om op den eenmaal ingeslagen weg voort te gaan en met welk een ijver en nauwgezetheid hij de copy nazag en over de proeven waakte, zullen slechts zij beseffen, die hem in zijn onvermoeiden ijver hebben gekend.

Bij het verschijnen van dit derde stuk mag dan ook een woord van oprechte erkentelijkheid voor zijn zeer gewaardeerde hulp niet ontbreken.

Opnieuw hoop ik dat velen mij zullen willen bijstaan bij de bewerking van de beide laatste deelen.

WAGENINGEN, April 1904.

L. VUYCK.

Corolliflorae.

Ordo Aquifoliaceae *D. C.*

Ilex *L.*

882. I. Aquifolium *L.* In bosschen in de hoogere streken; vaak als sierboom in parken en tuinen en wegens de stekelige bladen ook als heggen aangeplant. Oude exemplaren vormen kleine boomen en verkrijgen gaafrandige bladen. ♄. *Mei—Juni*, soms in den herfst.

In Herb.: Wolvega 1869, J. M. d. B.; Friesland, Bruinsma; — Eelderwolde, Strat.; Glimmen bij Groningen 1870, v. H.; — Paterwolde, v. H.; Meppel, v. Heijn.; — Heemserbosch bij Hardenberg 1868, v. d. Scheer; tusschen Goor en Hengelo 1847, Cop.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1850 en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; bosch bij Elspeet 1846, T.; Soerensche bosch 1858, O.; bosschen bij Apeldoorn 1874, K. A.; bosschen te Ruurlo 1877, K.; 1881, C. v. d. Broek; zeer menigvuldig in de Meene en andere bosschen 1883, Ens.; tusschen Beekbergen en Uchelen 1838, herb. O.; Beekbergerwoud 1870, S.; Thomson; Arnhem, Perin; Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; — Coelhorst bij Amersfoort, Garj.; langs Bijstein 1866, Knüttel; — Blaricum, Huizen, Garj.; Laren, O.; tuin van den dokter te Marken 1886, Boerl.; Haarlem 1872, Groll; Haarlemmerhout, C. A. Bergsma; Aardenhout bij Haarlem, v. d. T.; — Sassenheim, Dz.; tusschen Sassenheim en Warmond, Kerb.; Warmond 1835 en 1836, Mb.; Perin; Haagsche bosch 1833, Wtt.; Bosch en Duin bij 's Gravenhage, G. B.; — Plasmolen, Mook,

N. en Th. Abel.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Slenaken 1889, V.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Eelderhooiweg, Schelfhorst, Kluvingsbosch, Eelde, Paterwolde, Oosterbroek en Esser weg, de Boer en Kooi; Vlachtwedde 1887, Schipper in herb. pr.; Stolwijk, H. Westbroek en J. Slingerland; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Gramsbergen, Dalen, Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde (Tuk) Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1879 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Oele, Brinkhuis, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Hoog Buurlosche bosch, Orden, Waterloo (met de cultuur verdwijnend), K. A. (Arch. 2. III. p. 192); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); weg bij den spoorweg Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Meerwijk, Groesbeek enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 296); — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); — algemeen Bergerbosch, Santpoort, Vogelenzang, — Hillegom, v. E. (Arch. 2. I. p. 393); — Overslag, Hulst enz., A. W. (Arch. 1. IV. p. 291); — Boxtel, Helvoirt en Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — Blerik, Arcen, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Epen, Gulpen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320); Schinnen, Lac. (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman; tusschen Assen en Rolde, Zwolle, de Gorter; Heerenveen, Drachten, tusschen Donkerbroek en Haale, Meese; Middachten, v. H. in F. B. S.

β. **senescens** *Gaud.* (β. fol. *inermibus* Prodr. Ed. I).

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Ubbergen, Th. Abel.; — Liesbosch, v. A.

Bovendien: In het bosch te Veenklooster in Friesland, Hinxt; — bij Meppel, A. Vos Houwink (Tijdschr. VIII. p. 217); Harderwijk, de Gorter.

Ordo Oleaceae *Lindl.*

Ligustrum *L.*

883. **L. vulgare** *L.* In kreupelbosschen en in de duinen; vaak echter als heggen aangeplant en hier en daar verwilderd. ♄. *Juni—Sept.*

In Herb.: Boterdiep Groningen 1863, Holk.; — Assen, Forsten; Meppel en in de Oosterboer aldaar, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; Brunnepe bij Kampen, R. B.; Wilsum 1873, Hoek; wallen Deventer 1876, K.; Hardenberg, herb. O.; — tusschen Twello en Terwolde, T.; Nijkerk 1891, Garj.; Harderwijk 1866, R. B.; Arnhem, S.; Beek, heggen Hees, N. en Th. Abel.; — Utrecht, v. H.; 1859, R. B.; — tuin Uithoorn 1877, Boerl.; ringdijk Amsterdam 1838, Romb.; Zandpoort 1881, Groll; Zandvoort, Buse; Overveen, S.; Bentveld 1843 en Zomerzorg bij Bloemendaal, Buse; Vogelenzang (fol. *variegatis*) 1897, G.; — Katwijker zeeduinen, S. S.; de Vriese (P. N. S.); 1836, Lac.; Pierot; Rijnsburg, S. S.; Oegstgeest, Forsten; Persijnspan Katwijk, Perin; duinen Wassenaar, Dz.; 1832, S. S.; Kerb.; 1843, O.; 1856, S.; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. de L. e. h. Groll; Destrée; Jodenkerkhof aldaar, V. Z.; Eikenduinen 1854, v. H. Jr.; duinen Scheveningen, v. H.; R. B.; 1882, C. v. d. Broek; 1884, V.; duinen Loosduinen, Un. 1851; 1854, v. H. Jr.; Staalduin, v. d. T.; duinvalleien Oost Voorne 1835, de Vriese; Hollandsche duinen, T.; hagen Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Weeskinderendijk bij Dordrecht 1882,

V.; — duinen Haamstede, Un. 1894; dijken Zuid-Beveland 1841, achter de Abeele 1837, v. d. B.; Walcheren, B. W.; duinen Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; heggen Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en St. Kruis 1861, A. W.; — Limburg 1871, Lac.

(Boterdiep Groningen 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Engbergen, M. S. Rust in herb. Heukels; — Zandvoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; duinen Vogelenzang 1890 en Overveen 1887, Posth. in herb. pr.; — Scheveningsche duinen, Mevr. Snellen; Delfshaven en Schiedam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Brouwershaven 1876, Costerus in herb. pr.; Abeelsche zandweg bij Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen; St. Pietersberg, V. in herb. Posth.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (aangeplant in het dorp) (Arch. 1. V*. p. 258); — Steenwijkerwolde, Eeze, Un. 1892 (*culta*) (Arch. 2. VI. p. 349); de Lutte, Un. 1895 (*culta*) (Arch. 3. I. p. 224); — Epe, Un. 1890 (*culta*) (Arch. 2. VI. p. 97); Ubbergen Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 296); — aangeplant kerkhof Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 291); Castricum (zeldzaam), Bloemendaal en van Vogelenzang tot — den Hoek van Holland en op Voorne algemeen, v. E. (Arch. 2. I. p. 393); tusschen Brielle en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Rammekens en Ritthem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg; tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Veere

en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch, (*culta*) 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Gronsveld, Valkenberg, Un. 1861; Maastricht, Gronsveld en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Bruman en Munting.

Fraxinus *Tourn.*

884. **F. excelsior** *L.* In bosschen; aangeplant in tuinen en parken, meestal als hakhout langs wegen, in de grienden en op jachtterreinen. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Groningen 1841, v. H.; achterweg van Groningen naar Haren, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, laantje naar hooge vonder 1872, Hoek; Deventer 1877, K.; — Ubbergen, Beek, Th. Abel.; tusschen Zoelen en Rijswijk, v. d. T.; — Liniedijk Amersfoort, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; — Haarlemmerhout, en Bloemendaalsche bosch, Buse; — Leiden 1834, Wtt.; Morschpoort aldaar 1827, Wtt.; Kerb.; Perin; Mb.; Dz.; 1860, S.; Warmond, Fockema; Warmonderhek 1873, Boerl.; 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Louterbloemen onder Dubbeldam 1880, Boerl.; 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Aardenburg (aangeplant) 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.

(Bosch te Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — Culemborg, Werkhoven, Aardenhout, Sleeuwijk, Almkerk en Neder-Hemert, C. A. Backer in herb. Heukels; — 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; — Muiderberg 1890 en Bloemendaal 1886, Costerus in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; — Schietbaan Middelburg 1893, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Houthem, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling (aangeplant), v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Kallenkote, Eeze (*culta*), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — tusschen Brielle en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); tusschen Dishoek en Koudekerke; tusschen Koudekerke en Middelburg; tusschen Domburg en Oranjebosch; tusschen Gapinge en Middelburg. Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch 1885—1887 (*culta*), Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Bruman en Munting.

F. Ornus *L.* Sierboom uit Zuid- en Zuid-Oost-Europa, een enkele maal aangeplant. ♄. *Mei.*

In Herb.: Aangeplant Deventer 1881, K.; — van onbekende groeiplaats, Romb.

Syringa *L.*

S. vulgaris *L.* Inheemsch in Zuid-Hongarije, echter allerwege als sierstruik in parken en tuinen aangeplant. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Verwilderd Deventer 1881, K.

(Grebbebrug 1903, V.).

Bovendien: Castricum, Overveen, Bloemendaal (verw.), v. E. (Arch. 2. I. 393); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120).

Ordo Asclepiadaceae *R. Br.*

Asclepias *L.*

885. **A. cornuti** *Decne* (*A. syriaca* Aschers). Inheemsch

in Noord-Amerika; vroeger in tuinen gekweekt en hieruit als een onuitroeibaar onkruid overgebleven. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Begroeide duinen Bloemendaal 1866, v. E.; Lindenheuvel bij Haarlem 1866, H. d. V.; 1869, v. H.; 1870, v. E.; — Aardappelveld bij Geleen onder Oud-Valkenberg 1900, V. (aldaar als vischbloemke bekend, wegens den vorm der vrucht).

Vincetoxicum *Moench.*

886. **V. officinale** *Moench.* (*Cynanchum Vincetoxicum* R. Br. Prodr. Ed. I. p. 148). Langs zonnige heuvels en in droge bosschen, bij ons slechts op kalkbodem. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Gaasterland, Beucker Andreae; — St. Pietersberg, v. Hov.; Un. 1861; 1869, O.; 1870, Groll; 1883, K.; 1889, V.; 1894, de Haas; 1894, V.; St. Geertruid 1885, K. en G..

Bovendien vermeld door Pelletier en Munting.

Ordo Apocynaceae *R. Br.*

Vinca *L.*

887. **V. minor** *L.* Op grazige beschaduwde plaatsen. Ook algemeen als sierplant in tuinen en daaruit vaak verwilderd. ♃. *Maart—Juni.*

In Herb.: Oosterbroek onder Eelde bij Groningen 1832, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Deventer, T.; 1876, K.; stadswal aldaar op een enkele plaats 1846, T.; Tubbergen 1891, L.; Twikkelerbosch, Un. 1870; Aamsveenderweg bij Enschede 1898, G. en V.; Oldenzaal 1893, Carm.; — Gelderland, Hoffm.; Twello 1876, K.; Trijselenberg bij Hattem 1865, H. d. V.; Huinen gem. Putten, C. A. Backer; Apeldoorn 1875, K. A.; Ravenbosch te Ruurlo 1886, Ens.; Dorpsbuurt

Winterswijk 1872 en Walien 1875, R. E. de Haan; Doetinchem 1893, v. Vloten; Nijmegen, B.; Beek 1840, Lac.; v. H.; Ubbergen 1868, v. H.; 1882, Molengr.; — bosch Amersfoortsche straatweg 1891, Garj.; Soesterweg Amersfoort 1892, Heinsius; Zeist, J. C. Broers; bosch nabij den ijskelder van het huis te Doorn boven Utrecht, v. d. T.; Utrecht, v. Heijn.; Koningslaan aldaar 1835, D. S.; Kromme Rijn tusschen Odijk en Bunnik 1867, Knüttel; — Overveen 1870, Groll; Haarlemmerhout Engels, herb. v. H.; Asscher; 1838 en 1844, Buse; O.; 1870, Groll; 1873, Kruseman; 1873, Boerl.; 1873, Hoek; 1885, V.; — Leiden 1845, Mb.; S.; Kronestein onder Zoeterwoude, Boerl.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Hagestein bij Vianen, J. Nijhoff; C. A. Bergsma; v. H; — Oosterland 1872, Schoor; Reigersbosschen, Un. 1894; Ter Boede, v. d. B.; Souburg 1845, v. d. Cop; Vlissingen 1881, 1882, Buijsman; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; St. Annaland 1883 in een slootkant langs den Anna Vosdijk (in vrucht), L.; Hoek 1863, A. W.; — Breda 1822, herb. v. H.; Boeimeer, v. A.; Oisterwijk, v. Vloten; — Venlo onder struiken langs een beekje bezijden den Veldenschen weg 1896, Rieter; Maastricht, Thomson; 1869, O.; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1897, V.; Meerssen, Schin op Geul, Slavante, St. Pietersberg en Ulestraten 1897, Strucht 1900 en Schaesberg 1889, V.; Vaals, Vijlen enz. 1900, G. en V.; Vaals 1866, H. d. V.; Kerkrade 1885, G. en K.

(Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; — Oosterbroek en Glimmen 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Zuider Eschmarke Broekdeurne, Lonneker, M. J. Blijdenstein; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Overlangbroek, Neerlangbroek, Sandenburg, J. W. Kenniphaas; Schalkwijk, Doorn, C. A. Backer in herb. Heukels; — bosch bij Nieuwersluis, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Spanjaardslaan

Haarlemmerhout 1862, H. d. V. in herb. v. Tuinen; 1887, Costerus in herb. pr.; — Huis ten Donck onder Bolnes 1899, herb. Wachter en Jansen; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Goes 1902, Posth. in herb. pr.; Sloeweg bij Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Schroeweg onder Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Aalbeek en Houthem, Steichen in herb. pr.; Slenaken 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Op eene enkele plaats in 't park 't Loo, vroeger veel in de Pasch. K. A. (Arch. 2. III. 192); Ubbergen, Beek, Berg en dal enz., N. en Th. Abel. (Arch. 2. III. 297); — Oudenbosch 1885—1887, Butaije en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Schinnen, St. Jans Geleen, Lac.; Gulpen, Beek-Elslo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 19).

Vermeld met een † bij Pelletier; Uilenpas, Maurik en Haren, de Gorter; Wildenborch en Maarsbergen, Fl. B. S. —

V. maior *L.* Zuid-Europeesche plant, doch evenals de vorige vaak en in vele varieteiten in tuinen gekweekt.

In Herb: Oud Valkenberg 1870, Groll.

Ordo Gentianaceae *Juss.*

Tribus Menyantheae *Griseb.*

Menyanthes *Tourn.*

888. M. trifoliata *L.* Moerassige gronden, langs slooten; algemeen in de veenstreken. ♃. *April—Juni*, somtijds nog in *October*.

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1881, Groll; 1895, V.; in het Blakwael bij de Hoorn op Texel 1868, Holk.; Terschelling 1887, V.; weiland Midsland 1896,

V.; achter Hollum in de Mieden op Ameland 1869, Holk.; – Dokkum 1865, H. d. V.; moerassige weilanden langs den straatweg van Leeuwarden naar Groningen 1850, S.; Hardegarijp 1864, J. M. de Boer; Giekerk 1882, S.; Helpman, Strat.; Groningen, v. H.; – Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Giethoorn, Zuid-Veen, Un. 1892; Kampen, R. B.; Zandberg 1848, T.; Dieze bij Zwolle 1901, L.; Deventer, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; – Oostermeen bij Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen 1833, Wtt. Vorden 1887, Groll; Doetinchem, Wageningen, Ede, Epe 1879–1885, K.; Borculo 1878, W. Kobus; Arnhem, Thomson; in een kolk te Beek, kolken tusschen Oosterhout en Loenen, en in de Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; – Oud Leusden 1857, Knüttel; weilanden aan de Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; Westbroek 1839, Lac.; 1851, A. W. Hartm.; de Bilt, herb. v. H.; Blauwkapel bij Utrecht, v. d. T.; C. A. Bergsma; Utrecht, v. H.; Achttienhoven 1857, B. W.; 1863, Coll. Nat.; Tienhoven 1846, Buse; O.; 't fort Spion en Loosdrecht 1884, S.; – Zwanewater 1896, V.; 1901, G. en Jongm.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; – Noordwijkerhout, Dz.; 1883, S.; tusschen Noordwijk en Katwijk 1883, S.; 1887, V.; overal in de venen bij Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk; Katwijk 1886, Wijdenes Spaans; broekweg Valkenburg 1833, en Rijn bij de Haagsche Schouw 1832, S. S.; Wassenaar, S. S.; 1833, Wtt.; 1835, Mb.; Catswatering Waalsdorp, S. S.; tusschen Waalsdorp en Haagsche weg 1833, Forsten; 's Gravenhage, G. B.; Loosduinen 1883, S.; de Kooi onder Veur 1894, V.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; langs de Vaal onder Hendrik Ido Ambacht 1899, Posth.; Heikop, v. H.; – Renesse 1845, v. d. B.; – Oudenbosch 1899, de Haas; speelhuis bij Breda, v. A.; (Tilburg?),

A. Hersch; Helmont, Dz.; Pettelaar bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Bulteveen bij Venlo 1899, Rieter; moeras aan de Roode Beek 1896, G.; Limburg, Un. 1861; Wylre 1866, H. d. V.; tusschen Wylre en Gulpen 1889, V.; Maastricht, v. Hov.

(Natte vlak achter Hoorn op Texel (4-bladig) 1894, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Bergum en Suawoude 1869, v. Tuinen en tusschen Grootegast en Tolbert 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Oosterbroek, Haren, Paterwolde, de Punt, Peize, Roderwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; aan de Aa tusschen Winschoten en Bellingwolde 1897, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1870, v. Tuinen in herb. pr.; — Apeldoorn, J. Koornneef; Engbergen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Veenendaal 1899, Struyk. in herb. pr.; Utrecht, Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Naardermeer bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; Rijsoord 1899, 1901 en 1903 — Oisterwijk 1896, Posth. in herb. pr.; Esschenven aldaar 1894, Ogt. in herb. pr.; — Pettelaarsche weg bij 's Hertogenbosch 1887, Costerus; — Wel Un. 1893, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Weerdinge, Valthe, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hasselo, Borne en de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); station Markelo, veen tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen, — Middo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Korenbergerveen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 201); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); veel in Dalhoven op de Beemte, Beekbergen en Loenen, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); — Castricum en — Voorne (talrijk),

ontbreekt onder Velsen, Bloemendaal en Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. 1. p. 394); — buiten de Hinthamerpoort 's Hertogenbosch, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275); — Plasmolen, Th. Abel.; Ottersum, Lac. (Arch. 2. V. p. 19); Blerik, Velden, Arcen, en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Limnanthemum *Gmelin.*

889. **L. nymphaeoides** *Link.* (*Villarsia nymphaeoides* Vent. in Fl. B. S.). In slooten, grachten en vaarten. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: de Grouw, Halb.; brug van de Nijlanderzijl bij Bolsward 1867, J. M. d. Boer; molengracht aan het Winschoterdiep bij Groningen, Strat.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel en Nijeveensche grift bij Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; T.; Kampereiland 1870, Hoek.; Zwolle 1897 en 1900, L.; Wijhe 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Deventer, v. Gron.; grachten aldaar 1876, K.; — Apeldoornsche kanaal bezijden Vaassen 1873, K. A.; Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; gracht bij de Nieuwstadspoort 1867, Fockema; grift te Lent en Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; Beek bij Nijmegen, C. A. Bergsma; bocht van de Lek bij Maurik, v. d. T.; Geldermalsen, H. S. Coll. Nat.; — de Vaart prov. Utrecht 1827, Wtt.; Eem bij Soest, en zeepolder bij Spakenburg 1894, Garj.; Meern 1874, Groll; spoorslootjes de Bilt, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1863, Coll. Nat.; de Klop bij Utrecht 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; — Naarden, Thomson; kerk Overveen 1872, Boerl.; Haarlem, Splitg.; 1835, Buse; Munterslaan aldaar, Kerb.; — tusschen Warmonderhek en Noordwijk, O.; Leiden 1835, Mb.; sloot

achter Vijverlust bij Leiden, Pierot; Haarlemmervaart aldaar, Perin; tocht achter de strafgevangenis aldaar 1832, Katwijk, en Wassenaar, S. S.; Nootdorp, Destrée; Ridderkerk 1901, v. d. Voo; Dordrecht 1882, V.; Voorne en eiland Roozenburg, V. Z.; Heikop bij Vianen, v. H.; – Werkendam 1835, Lac.; Loopschans bij Breda, v. A.; Moerdijk, Zevenbergen, Un. 1860; in den vijver op Muizerik bij Vucht, v. Hov.; – Maas bij St. Pieter 1892, de Haas; Varkenswaardje bij Maastricht, Marres.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen; rivier de Boorn tusschen Oldeboorn en Nes 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; – Zwolle 1872 en – Hattem 1897, Posth. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Grift te Bennekom 1893, V. Suringar in herb. pr.; – Biltsche fort 1871, Costerus in herb. pr.; – Flevo Rama bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Pijnacker 1891, Ogt. in herb. pr.; tusschen Delfshaven en Schiedam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Gouda 1885 en Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; – sloot Middelburg 1901, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Dalen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); – Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte–Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); veen tusschen Markelo en Diepenheim–Groenlo, Un. 1897; (Arch. 3. I. p. 619); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 197); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 202); Breevoort, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Elst, Weurt, Beuningen en de Ooi, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 297); – Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 443); – Castricum, Bloemendaal–Noordwijkerhout, Waalsdorp, Westland–Walcheren, v. E. (Arch 2. I.

p. 394); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); Sas van Gent en Westdorp, A. W. (Arch. 1. IV. p. 291); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547).

Voorts vermeld door Dodoens (Pemptad. 2e dr.; Kruydt Boeck 1608, Cruydt Boeck 1618 en 1644) de Lobel, Munting en Bruman. Amerongen en Leerdam volgens de Gorter.

Tribus Gentianeae *Endl.*

Chlora *L.*

890. Ch. perfoliata *L.* Op vochtige plaatsen, onbebouwde heuvelhellingen, oevers van beeken, volgens Bentham in droge weiden, doch in 't algemeen op kalkgronden in Engeland, West-, Midden- en Zuid-Europa tot den Kaukasus. ⊙. *Juni—Aug.*

Niet in Herb.

(In een duinvallei dicht bij een strandweide noordelijk van het Groene strand te Rockanje 1902, A. H. Blaauw in herb. Heukels.)

Bovendien vermeld door de Gorter als groeiende veel bij de stad Brielle en op Staalduin bij den Haag. Later gevonden op 't Groene strand bij Rockanje door G. v. Hennekeler, welke plant bleek te zijn evenals de vorige een exemplaar van *Ch. serotina.*

Merkwaardig is het lot dat de opgave der groeiplaats door de Gorter op gezag van Ehrhart (Beitr. VI. p. 47) heeft ondergaan, waardoor deze plant als Saponaria Vaccaria zoowel in de Fl. B. S. I. p. 340 als in den Prodr. Ed. I. p. 39 werd opgenomen. Het wedervinden van Ch. serotina door den Heer Hennekeler in Sept. 1854 bij Rockanje gaf Dr. v. d. Bosch gelegenheid in het verslag der Vereeniging van 1855 deze dwaling te herstellen (Cfr. Arch. I. 4. p. 35 e. v.). Het is voorts niet uit te maken in hoeverre v. Hennekeler werkelijk ook Ch. perfoliata heeft gevonden, daar de in het Vereenigings-herbarium berustende exemplaren een tweetal planten zijn destijds door v. Hall Jr. aan de Vereeniging geschonken.

891. Ch. serotina *Koch.* Op gelijke plaatsen als de vorige en door sommigen slechts voor een varieteit van deze gehouden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Bij 's Gravenhage 1842, v. H.; Staalduin 1761, v. Roijen; Groene strand tusschen Rockanje en Oost-Voorne 1854, G. v. Hennekeler; 1870, Beijerinck; 1870, H. d. V.; 1871, Huijsman en O.; 1894, V.; 1900, Struyk.; 1902, G. en Jongm. (ook verzameld Exc. Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400).

Gentiana *Tourn.*

892. G. cruciata *L.* Op zonnige heuvels en op droge weiden in Midden-Europa verspreid; bij ons slechts in duinvalleien. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Duinen achter Bloemendaal en bij het Bentveld 1837, Mb.; — Hollandia, Forsten; Leiden, Mb.; Katwijk, G. Broers; 1829 en 1832, S. S.; S. P. Kros; 1887, V.; Wassenaar 1831, Forsten; 1832 en 1833, S. S.; Dz.; 1837, Mb.; 1837 en 1839, Buse; 1840 en 1841, B. W.; 1843, de Vriese (P. N. S.); Un. 1851; 1853 en 1856, S.; 1876, Groll; 1895 en 1897, V.; Groot Berkhey onder Wassenaar, Mb.; 1839, v. d. T.; 1843, O.; tusschen Waalsdorp en Wassenaar, Pierot; tusschen 's Gravenhage en Wassenaar; S. S.; R. B.; Barger; tusschen Scheveningen en Wassenaar, Un. 1851; Destrée; Waalsdorp, Fockema; onder dennen aldaar 1879, K. A.

(Scheveningen 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Vlakte van Noordwijk, S. (Arch. 2. III. p. 297); — volgens de Gorter bij Overveen en door dezen reeds vermeld langs den weg van 's Gravenhage naar Scheveningen, terwijl de opgave voor Wassenaar reeds voorkomt bij Cl. Mulder en de groeiplaats bij Waalsdorp door Vrijdag Zijnen werd aangeteekend (Cfr. Arch. 2. III. p. 294).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Munting.

893. G. Pneumonanthe *L.* Op vochtige plaatsen in heide en veenstreken. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; achter de Westen op Texel 1869 en Meente tusschen Koog en de Westen aldaar, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Midsland 1868, Holk.; Un. 1886; op het Grootslecht bij Hollum 1868 en tusschen Nes en Hollum, Holk.; tusschen Nes en Ballum 1865, v. d. Ley; — Wolvega, C. A. Bergsma; Bergumerheide 1849, S.; — Harendermolen 1856, Strat.; Leutingewolde 1894, Sanders; Haren, v. H.; — Eelderwolde, v. H.; Valthe 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; 1863, H. d. V.; hooilanden Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwold, Un. 1892, L.; Zwolle, Thorbecke; Hongerige wolf 1853, Kros; Deventer, Halb.; 1876, K.; tusschen Lage veld en Zuidloo onder Bathmen, Un. 1850; Lonneker 1891, L.; Carlshave, v. Vloten; Almelo, v. Lennep; Buse; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; (Neuenhaus en Lathrop 1831, Miq.); — Twello, P. v. Delden; Harderwijk 1832, I. Valk; 1863, R. B.; Gagelkampen bij Harderwijk, Oldebroek, tusschen Harderwijk en Nunspeet, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, Nijkerkervenen, tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Nagelpoel, drassig weiland tusschen Apeldoorn en Deventer 1858, O.; Uddelermeer, Un. 1849; Epe 1846, T.; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1837, V. Z.; Fockema; Groenland bij Zutphen 1833, Wtt.; Warnsveld 1885, Groll; Leesten, Gronem.; Ruurlo 1884, Ens.; Terborg 1883, L.; Doetinchem, v. d. Souw; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Un. 1859; Beekbergerheide 1846, en Beekbergerwoud 1846, Mb.; Wolfheze, B. W.; Nijmegen, B.; Groesbeek 1851, Hatertsche broek en Wijchensche venen, Th. Abel.; Lunteren, Buse; — Renswoude 1839, V. Z.; D. S.; Amersfoort, Splitg.;

tusschen Amersfoort en Soest, R. B.; Hamersveld 1891, Garj.; tusschen Oud en Nieuw Leusden, Kraamw.; Oud Leusden 1857, Knüttel; Leusden 1833, Wtt.; Soest 1870, Groll; Leersumerbroek achter Doorn 1833, Wtt.; tusschen Woudenberg en Maarsbergen, v. d. T.; Driebergen, Buse; Hoek; Driebergerbosch, Buse; Rijzenburgerbosch 1847, O.; 1847, B. W.; 1857, Knüttel; achter de Krakeling tusschen Zeist en Woudenberg, v. d. T.; Zeist, W. K.; v. d. Brink; de Bilt 1836, D. S.; v. H.; C. A. Bergsma; 1846, Buse; bosch Vinkeveen 1850, Romb.; – heide bij 't dorp Laren 1843, de Vriese (P. N. S.); 's Graveland 1861, Romb.; Bussum, G. Barger; op de ruige akkers van Spoelwijk bij Boskoop 1834, S. S.; 1836, Mb.; 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll; – Halsteren 1874, S. Lako; Sprang, Thomson; Teeteringen 1882, V.; Galdersche heide, v. A.; Oosterhout, Eindhoven, Valkenswaard, v. d. Berg; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; Vuchterheide, v. Hov.; Helmond 1833, Wtt.; Maasheezerheide 1886, V.; – Bulteveen bij Venlo 1900, Rieter; Maastricht, v. Hoven.

Var. flor. *albis* in Herb.: Assen, Forsten; 1859, Lac. en S.; – Harderwijk 1867, R. B.; Apeldoorn 1846, S. S.

(Achter den Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; duinvalleien Terschelling 1895, Heukels; – polderdijk Oldeboorn 1868, v. Tuinen; tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. T.; 1866, Holk.; Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Oudetryne, K. de Boer in herb. Heukels; – Onstwedde 1886, Schipper in herb. pr.; Onland, Paterwolde, Eelde, Peeze, Haren, de Punt en Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi; – Borne, Mej. N. v. d. Pauwert in herb. Heukels; tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895, Costerus in herb. pr.; Heino 1901, L. in herb. pr.; – Bennekomsche Meent

1892, V. Suringar in herb. pr.; — Putten, de Bilt, C. A. Backer in herb. Heukels; Scherpenzeel 1900, Costerus in herb. pr.; Veenendaal 1883, Heinsius in herb. pr.; Veenendaal 1894, Maarsbergen 1887 en Halsche heide 1901, Struyk. in herb. pr.; — Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Meent aldaar 1899, Koning in herb. pr.; Laren 1894 — en Gouda 1885, Posth. in herb. pr.; — Oudenbosch 1888, J. J. Hoevenaars in herb. de Haas; Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Vuchtsche heide 1871, Costerus in herb. pr.; Wouwsche plantage 1884, Ginneken 1884, en tusschen Veldhoven en Waalre 1880, Posth. in herb. pr.; — Velden Un. 1893, Ogt. in herb. pr. (flor. *albis*) Markelosche veen Un. 1897, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); — veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Bekkum, Woolde, Borne, Hasselo, Weusthag, Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); station Markelo, weg van Goor naar Entersche veen, — spoorweg naar Eibergen, tusschen Eibergen en Zwilbroek, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 573); Neerbossche broek, Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 297); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 441); — Blaricum 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); Hilversumsche meent 1886 en heide bij de Bunt onder Soest 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. 528); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 19); Arcen, Oostrum, Wel en Welsche hut, Un. 1893

(Arch. 2. VI. p. 573); Beegden, Groote Peel aldaar, Rauwmoest, Tongelrooische beek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Dodoens (Pempt. 1616; Kruydt Boeck 1608; Cruydtboeck 1618 en 1644 en alhier opgenoemd voor de duinen van Holland!) Knijf, Pelletier, Vorstius en Bruman.

De var. werd ook door H. de Vries opgegeven voor Assen 1867 (Arch. 1. V*. p. 452).

G. verna *L.* Plant der Alpen, bekend in Baden, Wurtenberg, Beieren en Oostenrijk, ook in de Engelsche Hooglanden, werd door Boerhaave als inlandsch opgegeven.

894. **G. campestris** *L.* Op droge zonnige plaatsen in hoogere streken en in de duinen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Vlieland 1869, Holk.; Liesterplak Terschelling 1886, K.; Un. 1886; Groene plak aldaar 1869, Holk.; Nes op Ameland 1864, S. P. Kros; Eendenkooi bij Buren op Ameland 1897, V.; Ameland, Kros; Sprée; — Bergerduin 1870, H. d. V.; Castricum 1870, H. d. V.; 1871, Boerl.; 1875, Groll; Zandvoort 1851, S.; Velsen, Hoffm.; 1848, T.; R. B.; Bentveld, Hoffm.; S. S.; 1836, Mb.; 1837, Buse; 1837, Lac.; M. D.; B. W.; Rozewater bij Haarlem, Buse; Vinkebaan tusschen Woestduin en Leijduin onder Vogelenzang, v. d. T.; Overveen, v. d. T.; Haarlem, Perin; — Halfweg Haarlem en Leiden 1840, B. W.; Langeveld bij Noordwijkerhout 1840, Dz.; Zilk bij Lisse 1836, Mb.; Wassenaar, Forsten; 1836, Mb.; S.; tusschen Oostvoorne en Rockanje 1871, O.; — Maastricht 1842, v. Hov.; op de glooiing van den St. Pietersberg, de Marres; 1840 v. Hov.

Var. *flor. albis:* Bentveld 1837, Lac. —

(Texel Visser Smits in herb. pr.; Vlie 1894, V. Suringar in herb. pr.; duinvalleien Terschelling 1895, H. Heukels in herb. pr.; — boschje Velsen

1894, Ogt. in herb. pr.; — St. Pietersberg bij Maastricht, v. Hov. in herb. Alph.)

Bovendien: Texel zeldzaam, v. E. (Arch. 2. I. p. 394); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 443); — Scheveningsche weg, de Witt Hamer (Arch. 2. II. p 121).

Voorts vermeld tusschen Velsen en Beverwijk en heide bij Hengel in het graafschap Zutphen door de Gorter; Wildenborch door Kops in Fl. B. S.

895. **G. Amarella** *L.* (*G. Amarella* Fl. B. S. p. 214 en *G. uliginosum* ibid. p. 718). Op vochtige weiden en op berghellingen meestal op kalkbodem; bij ons hoofdzakelijk duinplant. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Texel bij de Eierlandsche duinen 1869, Holk.; beekje bij de Mok op Texel 1867, S. P. Huizinga; vlakte Nederlanden 1902, v. Iterson; tusschen Nes en Ballum op Ameland 1865, v. d. Leij; (*petales 4, sepalis plerumque inaequalibus*) Schiermonnikoog 1860, S.; 1869 Holk.; — Friesland, v. Heijn.; — Zutphen, Wtt.; — Breesaap, Buse; tusschen Zandvoort en Bloemendaal, v. d. T.; 1887, V.; IJmuiden 1879, v. d. Veen; duinen Zandvoort, C. A. Bergsma; v. H.; Splitg.; 1843, Buse; 1872, Boerl.; Bentveld 1836, Lac.; Mb.; 1837, Lac.; B. W.; 1870, Groll; Rozewater bij Haarlem, Buse; Aardenhout, Zandvoort, Asscher; Bloemendaal 1836, v. d. T.; Haarlem 1842, O.; — duinpannen Halfweg Haarlem—Leiden 1840, B. W.; Langeveld bij Noordwijkerhout 1834, S. S.; Wassenaar, Forsten; Dz.; 1840, Mb.; 1843, O.; Groot Berkhey 1843, O.; tusschen Wassenaar en 's Gravenhage, S. S.; achter Waalsdorp 1833, S. S.; 's Gravenhage 1833, S. S.; O.; Hoek van Holland 1870, H. d. V.; Voorne 1870, H. d. V.; Exc. 1902; tusschen Rockanje en Oost Voorne 1871, O.; laagte Steenen baak Brielle 1900, Struyk.; — Kaatsheuvel en Loon op Zand, Thomson.

β. floribus albis.

In herb.: duinen Zandvoort, herb. v. H.

(Schiermonnikoog 1897, Schipper in herb. pr.; duinpan tusschen IJmuiden en Wijk aan zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen tusschen Callantsoog en Petten 1891, J. Kroon in herb. L.)

Bovendien: Callantsoog – Petten algemeen (ook Un. 1891, Arch. 2. VI. p. 237); duinvlakten Velsen, tusschen Catsricum en Egmond, – Scheveningen en Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 394); – Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 140).

Voorts vermeld door Vorstius; voor Scheveningen en 's Gravenhage reeds vermeld door Ehrhart bij v. Geuns p. 23.

[Aanm.: Behalve de gemelde kleur variatie wisselt deze plant zeer af, zoowel in vorm als beharing en met 4- en 5-deelige kelk en kroon.

Zoowel bij deze soort als de voorgaanden worden zomer- en najaarsvormen onderscheiden. Zoowel G. Campestris als G. Amarella vertoonen seizoen-dimorphisme, welke zich bij beide soorten op gelijke wijze uit. Volgens de onderzoekingen van Murbeck (Acta Hort. Berg. II. No. 3, 4) komt bij ons van G. campestris slechts de ondersoort G. baltica voor. G. Amarella vervalt in

A. uliginosa Willd. ⊙ met lancetvormige spitse wortelbladen en met kleinere, meestal 4-tallige bloemkronen, wier buis niet buiten den kelk uitsteekt. Meestal op grazige plaatsen.

B. Eu-Amarella ⊙ ⊙ met spatelvormige, stompe wortelbladen: bloemkroon grooter, meestal 5-deelig, wier buis wel boven den kelk uitsteekt. Van deze wordt gevonden de zomervorm:

I. lingulata met stompe stengelbladen, en den herfstvorm.

II. axillaris met spitse stengelbladen, waarbij nog de varieteit β. pyramidalis met stevigen tot 6 d.M. hoogen, van den grond af vertakten en veelbloemigen stengel; bladen en kelkslippen breeder, bloemkroon nog grooter.

Het zoude aanbeveling verdienen deze vormen ook in ons land eens nauwkeurig aan levend materiaal na te gaan; bij al de Gentiana-soorten zal het opvallen dat hun bloeitijd iets later valt, maar ook iets langer duurt dan bijv. in Duitschland het geval schijnt te zijn en dat bij de planten met seizoen-dimorphisme de bloeitijd bij ons valt juist tusschen den zomer- en den herfstbloei. Invloed van ons zeeklimaat?

896. G. germanica *Willd.* Langs heuvelranden en op

droge weilanden, voornamelijk op kalkbodem ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: (Maastricht of Gulpen?), Ploem; Valkenberg, Dr. Hallegraaf; langs den weg op de gemeene hei van Valkenberg naar Hulsberg 1900, en helling Geleenderberg Oud-Valkenberg 1900, Rieter; Vijlen, Ploem; kruisberg te Gulpen en te Trap 1871 en 1872, Lac.

(Wylre, Steichen in herb. pr.)

Cicendia *Adans.*

897. C. filiformis *Delarbre* (*Exacum filiforme* Fl. B. S. p. 138). Op afgeplagden heidegrond en langs heiplassen. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Terschelling 1886, K.; Un. 1886; 1886, Wakker; Midsland 1868, Holk.; — Bergumerheide, en Zwaag Westeinde, Hinxt; — Jipsinghuizen, Un. 1899; — Zuid Laren 1860, v. H.; Koekange 1872, Hoek; Peize en Bergumerheide, H. K. Hommes; Meppel, v. Heijn.; — Overijsel, herb. V. Z. (de Liefde?); Deventer 1882, K.; Oldenzaal en Denekamp 1879, Lac.; tusschen Almelo en het Witte veen 1870, O.; Haaksbergen, Un. 1895, Groll; Haaksbergerveen, Un. 1895; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; — heidepoelen bij Harderwijk 1879, R. B.; Uddelermeer, Un 1849; Apeldoorn 1873, K. A.; Ede 1863, Lac.; 1890, v. Vloten; Epe 1864, S.; Barneveld, D. S.; langs den weg van Barneveld naar Hartskamp op de zoogenaamde Lagewal 1838, D. S.; vaart bij Apeldoorn 1878, K.; kanaal Apeldoorn—Dieren 1873, K. A; Beekbergen 1840, Buse; 1846, S. S.; Zutphen, E.; 1840, Buse; Beekbergerwoud 1858, O.; Voorst 1840, Buse; Ruurlo 1883, L.; Vorden 1879, Groll; Brummen 1864, de Br.; Lichtenvoorde, Un. 1859; 1896, G.; Didam 1856, Lac.; Nijmegen en Groesbeek, B.; Thomson; Wijchen

1850, Th. Abel.; Wijchensche venen, D. J. Bosch; Hatertsche broek 1849 en bij de herberg de Teersdijk bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; Bennekomsche Meent 1882 en achter Veenendaal 1882, K.; — bij den Ham 1894, Garj.; Maartensdijk 1839, Lac.; tusschen Zeist en Woudenberg, W. K.; Zeist, B.; v. H.; 1836, Mb.; 1851, O.; Driebergen 1870, Boerl.; tusschen de herberg de Krakeling achter Zeist en Woudenberg 1839, v. d. T.; de Bilt 1838, Lac.; tusschen Zeist en Austerlitz, S. S.; 1838, Lac.; heide achter Westbroek 1841, G. Deijn.; tusschen Westbroek en Loosdrecht 1843, v. d. T.; — tusschen Laren en Blaricum 1874, H. d. V.; (Haarlem, Perin;) — Bergen op Zoom, Un. 1860; Oudenbosch 1895, de Haas; Oosterwijk, G. Broers; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; tusschen 's Hertogenbosch en Cromvoort 1900, G. en Jongm.; Eindhoven, Dz.; de Vriese (P. N. S.); Valkenswaard 1827, v. H.; Peel bij Deurne 1871, Lac.; Plas bij station Beugen, Un. 1898; — Middelaar 1878, Lac.; Veentje aldaar 1899 en Kelpen, G.; Emsbroek 1902, G. en Jongm.

(Terschelling 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; Wedde 1886, Schipper in herb. pr.; — Zuid Laren 1867, Holk.; — heide Zeist, H. J. Betz in herb. v. Tuinen; — Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Keverbroek Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Almelo en Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Beckum, Woolde, Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Hengsel bij Winterswijk en Knollebroek bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. I. p. 225); — Stramprooi, Lac. (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts Lochem, Wildenborch, v. Geuns; tusschen de Poppe en Hengelo, tusschen Zwolle en de kleine Haar, Ehrhart; Zutphen, E. in Fl. B. S.

Erythraea *Rich.*

898. E. Centaurium *Pers.* Op vochtige, grazige zandgronden, in weilanden en langs wegen. ⊙ ⊙ ook ⊙ en ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Vlieland 1868, Holk.; Viamensvallei aldaar 1858, Lac.; Ameland, Bruinsma; Nes op Ameland 1865, H. d. V.; — Haren en Harendermolen 1833, v. H.; Ter Apel (var. *capitatum*) 1897 K. A.; — Paterwolde 1835, v. H.; Eelde 1865, H. d. V.; tusschen Ter Apel en Roswinkel 1837, v. H.; Ter Heyl 1895, Sanders; Assen, Forsten; — Zalk 1846, 1848, 1855, R. B.; 1848, T.; Wilsumerwaard 1847, T.; bosschen Deventer 1846, v. Gron.; Colmschate 1846, J. Tijhaar; tusschen Deventer en Diepenveen 1877, K.; Riele bij Deventer, Romb.; Markeloosche veen 1897, G.; Beckum, Un. 1895; — Twello 1872, K. A.; Harderwijk 1864, R. B.; Hulshorst, T.; 1852, R. B.; Gorssel 1902, G. en Jongm.; Gorsselsche bosschen 1897, V.; Uilenpas te Hoog Keppel 1898, K. A.; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Broekland 1898, K. A.; Voorst 1833, Wtt.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Lochem, v. H.; Raedt 1857, en achterweg naar Lochem niet ver van de Boekhorst 1857, Sprée; Ruurlo 1885, Ens.; Brummen, v. H.; de Steeg 1874, O.; Klarenbeek 1842, J. L. Til.; (P. N. S.) Arnhem, Thomson; R. B.; Oosterhoutsche bosch 1841, Lac.; Nijmegen, B.; Duivelsberg Beek 1857, O.; Berg en Dal 1849, Th. Abel.; Un. 1898; — Hamersveld 1891, Garj.; Amersfoort, herb. v. H.; Doorn, v. d. T.; — Durgerdam 1852, Lac.; Bergerduin 1870, H. d. V.; Castricum, Dz.; Wijkerduin, Kerb.; Breesaap 1835, Mb.; 1839 en 1842, Buse; 1842, O.; Velsen 1835, wie?; Zandvoort, v. d. T.; 1870, Groll; Exc. 1879; Rozewater 1843, Buse; Haarlem, v. H.; C. A. Bergsma; Groenendaal bij Heemstede 1872, Hoek; 1872, O.; Vogelenzang 1845, Dz.; v. d. B.; 1871, Boerl.;

— Noordwijk, V. Z.; Langeveld Noordwijkerhout, S. S.; Katwijkerduinen 1827, Wtt.; 1836, Lac.; duinen Leiden 1834, J. C. Broers; zanderij Wassenaar, Pierot; 1832, S. S.; Waalsdorp, V. Z.; tusschen Scheveningen en Wassenaar, Un. 1851; 's Gravenhage, G. B.; 1854, v. H. Jr.; Loosduinen, Un. 1851; S.; 1854, v. H. Jr.; Ter Heide 1851, T.; putje in 't duin ten noorden van Ter Heide 1870, H. d. V.; Hoek van Holland 1866, H. d. V.; 1883, V.; 's Gravezande, V. Z.; Staalduin 1847, v. d. T.; Groenestrand Rockanje 1871, O.; — Schouwen 1845, v. d. B.; duinen Haamstede 1883, L.; Un. 1894; Bruinisse, Un. 1894; Oosterland 1887, L.; Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; Walchersche duinen, 1839, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; Domburg 1840, v. d. B.; Hoek en Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Wouw 1874, S. Lako; Roozendaal, Un. 1860; Loopschans, v. A.; tusschen Bosch en Ginnekenpoort Breda, v. A.; Breda, v. H.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Udenhout 1858, Lac.; tusschen Breda en Teteringen 1886, V.; Helvoirt, v. Hov.; Boxtel, Best bij Eindhoven 1827, v. H.; Eindhoven, Dz.; — bosschen Plasmolen, Mook, Th. Abel.; langs een weg aan den spoorlijn van Venlo naar Tegelen 1900, Rieter; omstreken Kastert, Un. 1900; Meerssen 1870, en St. Pietersberg 1870, Groll; Elsloo, Beek, Gulpen, Un. 1883; Gulpen 1871, Lac.; Gronsveld, Un. 1861; Valkenberg, Un. 1861; Wijlre, Vijlen 1872, Lac.; Slenaken 1885, K. en G.; Schaesberg 1901 en algemeen Valkenberg 1901, V.

(Vallei de Mok op Texel 1894 en duinvallei Terschelling 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Ter Apel Un. 1899, Rieter in herb. pr.; — Rijswijk Gld., B. J. v. Wagensveld — IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; tusschen IJmuiden en Zandpoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vogelenzang 1893, V. Suringar en 1893 Ogt. in herb.

pr.; Oud Valkeveen 1884, Heinsius in herb. pr.; — duinen Katwijk 1878, Schipper in herb. pr.; Waalsdorp, 1866, H. d. V. in herb. v. Tuinen; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; — tusschen Ginneken en Bavel en bij Breda, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; — spoorlijn naar Tegelen bij Venlo 1900, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1864, S. P. Kros (Arch. 1. IV. p. 82): — Hengelo, Hasselo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Overasselt, Wijchen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 297); — Callantsoog, Petten, (Arch. 2. VI. p. 237); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 126); — Oudenbosch 1885 — 1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — weg Tongelrooische beek tot nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld bij Hondius, Dodoens Cruydt Boeck 1618, Pelletier; Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

899. E. littoralis *Fr.* (*E. linariaefolia* Koch., *E. linarifolia* Fl. B. S. p. 718; *E. Centaurium β. dunensis* ibid. p. 212). Bij ons slechts in de duinen; in andere landen behalve in duinen op zouthoudende weilanden. ⨀, ⨀ en ⨀ ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: duinen Texel 1857, Harting; Koog en Coxdorp op Texel 1860, Lac.; de Koog en de Westen aldaar 1868, de Mok 1868 en achter de Westen aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac. (alles opgevreten); Terschelling 1885, K.; 1887, V.; Groenestrand en duin aldaar, Un. 1886; Ameland, Sprée (aldaar Haverinnen genoemd); 1854, Kros (met den naam Saffraan); Bruinsma; 1865 v. d. Leij; Schiermonnikoog 1867, Holk. (ook var. *β. latifolia* Marss.);

Hinxt; Holk. (met den naam Saffraan); duinvalleien aldaar 1854, Kros (Crocus, Saffraan); 1860, S.; Rottum, Schipper; — Harderwijk 1865, 1866, R. B.; — Nieuwe Diep, V. Z.; Zwanenwater 1896, V.; Callantsoog—Petten, Un. 1891; Bergen, Un. 1891; Bakkummerduinen bij Egmond, K.; Castricum 1875, en Velsen 1879, Groll; Breesaap, V. Z.; Kerb.; 1835, D. S.; v. d. T.; IJmuiden 1894, V.; Zandvoort, Asscher; 1843, Buse; 1870, Groll; 1872, Boerl.; Bentveld, Asscher; Mb.; 1840, B. W.; Aardenhout, v. H.; Overveen 1835, Buse; Groenendaal te Heemstede 1872, O.; duinpannen achter Halfweg 1840, B. W.; duinen Haarlem, v. H.; Splitg.; Mb.; — duinen Holland, Forsten; Noordwijk aan Zee, v. d. T.; 1885 V.; Noordwijk 1835, Mb.; duinen Katwijk 1828, Wtt.; Katwijk, Dz.; 1843, O.; S.; tusschen Wassenaar en Katwijk 1832, S. S.; Leiden, Mb.; Wassenaar, Pierot; 1832, S. S.; Dz.; 1843, O.; Un. 1851; tusschen Scheveningen en Wassenaar, Un. 1851; tusschen den Haag en Wassenaar, G. B.; Groot Berkheij 1842, O.; Meijendaal 1895, Barger; 's Gravenhage 1836, D. S.; 1850 S.; de Br.; tusschen Ter Heide en Scheveningen, Un. 1851; Nieuwland achter 's Gravezande 1845, v. d. T.; Rockanje Un. 1887; tusschen Rockanje en Oostvoorne 1871, O.; duinen Oostvoorne Exc. 1902; — Haamstede, L.; Un. 1894; Bruinisse, Un. 1894; Schouwen 1845, v. d. B.; Domburg 1877, K. A.; aan een kreek tusschen Axel en de Axelsche Sassing, en tusschen Axel en Hulst, v. d. T.

(Vlieland 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; — den Helder, langs een zoetwatersloot bij de duinen 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels; Velserduin 1893, Ogt. in herb. pr.; tusschen Zandpoort en IJmuiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen 1884, Heinsius in herb. pr.; — Groot Berkhey 1876, L. in herb. pr.; — Wassenaar, 1899 en Hellevoetsluis 1900,

Struyk. in herb. pr.; duinvalleien Oranjezon 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: Zierikzee Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50).

[Aanm.: Exemplaren met bonte bloemen en roomkleurige stengels en bladen werden door den heer Schipper in 1896 op Rottum gevonden.

Voorts merkt Dr. Kros op (Arch. 1. III. p. 292) dat deze plant, evenals E. pulchella in 1854 van Ameland zoude verdwenen zijn, wat uit de hierboven vermelde opgaven niet juist blijkt. Dozy zegt aangaande deze plant: „Eryth. littoralis is daar (in de duinvalleien) zeer algemeen, niettegenstaande van deze artzenijplant jaarlijks een groote hoeveelheid door kruidenzoekers sedert onheugelijke tijd wordt verzameld." [Cfr. Arch. 1. III. p. 162.]

900. E. pulchella *Fr.* (*E. Centaurium γ. palustris* Fl. B. S. p. 212). Op vochtige, grazige zandgronden. ⊙ en ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel, Hoffm.; Eierlandsche polder aldaar 1860, Lac.; de Mok bij Hoorn 1868 en Prins Hendrikpolder Texel 1869 en Vlieland 1868, Holk.; duinvallei Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; Groene strand aldaar 1886, K.; Un. 1886; Ameland, Sprée; algemeen duinpannen aldaar 1897, V.*); Schiermonnikoog 1867, Holk.; 1871, Hinxt**); — Holwerd, J. M. de Boer; Cayaux; in een weiland bij Franeker niet ver van Vijfhuizen, C. A. Bergsma; zeedijk Harlingen, v. H.; tusschen Bolsward en Exmorra 1862, J. M. d. Boer; Leeuwarden bij de Bontekoe 1859, S.; zeedijk bij Dijkshoek, v. H. (Bijdr. VII); — Hornhuizen 1837, Pieterburen, Reitdiepsdijk bij de Roode Haan 1834, v. H.; aan den Dingerweg

*) In Arch. 1. III. p. 292 deelt Dr. Kros mede (anno 1852) „dat E. litt. en E. pulch. van 't eiland zijn verdwenen, eene bijzonderheid die gewigtig moet gerekend worden, en in gedachte bij de beoordeeling der opgaven van groeiplaatsen, door vroegere schrijvers over onze Flora."

**) Aldaar ook door Suringar in 1860 gevonden met de vermelding: „welke in de duinvalleijen en de lage landen der vlakten overvloedig voorkomen, worden voor de apotheken onder den naam van Centaurie ingezameld. Cfr. Arch. 1. V*. p. 253.

bij Uithuizermeden 1856, S. E. Strat.; — Kamper-eiland 1855, Sevelingen 1848, Kampen 1847, R. B.; Wilsumerwaard bij Kampen, T.; tusschen Kampen en Wilsum 1873, Hoek; Ootmarsum 1879, Lac.; — Harderwijk 1865, 1873, R. B.; strand Elburg 1846, T.; Zutphen, Wtt.; Didam 1856, Lac.; Winterswijk, Eibergen, Un. 1859; Klarenbeek 1842, J. L. Til. (P. N. S. als *Centaurium*); Arnhem, Perin; in een moeras aan den Waaldijk bij Altona bij Nijmegen, G. Deijn.; — Vreeswijk, de Br.; — Muiderberg 1835, Lac.; tusschen Muiden en Muiderberg 1854, Lac.; Broek in Waterland 1856, Lac.; Nieuwe Diep 1826, en 1837, V. Z.; Zandvoort 1834, S. S.; Rozewater bij Zandvoort 1846, Buse; Bentveld, 1854, T.; — 's Gravenhage, Forsten; langs de Maas bij Hoek van Holland 1894, V.; Nieuwland achter 's Gravezande 1844, v. d. T.; Hoek van Holland 1845, de Br. (als *maxima*, *dichotoma*, *pauciflora* en *imbricata*); Oost Voorne 1878, K. A.; Strandweide Brielle 1894, V.; tusschen Rockanje en Oost Voorne 1871, O.; Rockanje, Un. 1887; in de duinen nabij Rockanje 1835, (v. Rees?); Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Duiveland, Dz.; Zuid-Beveland, 1839 en 1845 en Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; Middelburg 1882, K.; tusschen Middelburg en Veere 1883, L.; Gapingsche weg onder Middelburg 1895, Ogt.; Un. 1902; Breskens en Groede 1885, L.; kreek tusschen Axel en Axelsche Sassing, v. d. T.; Hoek 1860, A. W.; tusschen Axel en Hulst, v. d. T.; — Werkendam en Thomaswaard aldaar 1837, Lac.; Willemstad 1841, Lac.; Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Un. 1861; langs de Dieze tusschen 's Hertogenbosch en Engelen 1846, en langs de Dieze een half uur van 's Hertogenbosch 1846, v. Hov.; — bouwland langs de Maas bij Baarlo, Un. 1893, L.; Maastricht, de Marres; St. Pietersberg, de Marres; v. Hov.; Meerssen 1860, H. Jacques; Meerssen 1870, Groll.

(Texel 1902, D. de Visser Smits in herb. pr.; Noorderpolder aldaar 1894 en tusschen 't Schild en Burg 1894, de Mok 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Helder aan de Zuiderzee 1899, L. de Bruyn in herb. Heukels; Schoorl 1898, Struyk. in herb. pr.; — duinvalleien Scheveningen 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.; — Veere, Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Bovendien: Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); — Bemmel, W. Muijsers, C. D. Boll en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 297); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120).

Ordo Hydrophyllaceae *Lindl.*

Phacelia *Juss.*

901. Ph. tanacetifolia *Benth.* Plant uit Californië, als sierplant veelvuldig gekweekt en vaak volkomen verwilderd. Zij wordt tegenwoordig ook als bijenvoer aangeplant. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Rijn bij Arnhem 1892, K. A.; — Opslag tuin Dordrecht 1900, Posth.

(Op de groeiplaats bij Arnhem ook verzameld in 1898 door Mej. A. A. L. Pelgrim, herb. Heukels).

Nemophila *Nutt.*

902. N. insignis *Benth.* Sierplant uit Californië; veel in tuinen gezaaid en op sommige plaatsen geheel verwilderd. ⊙. *Mei.*

In Herb.: Geheel wild onder koren aan de Zwolsche straatweg nabij Olst 1852, K. A.; — bouwland

Twello 1851, K. A.; weigrond Epse 1851, N. I. A. Raland.

N. atomaria *Fischer et Meijer.* Sierplant van denzelfden oorsprong als de vorige. ⊙.

(Tuin Noordbroek tusschen witte klaver 1901, R. S. Schortinghuis in herb. Heukels.)

Whitlavia *Harvey.*

903. **W. grandiflora** *Harvey.* Sierplant uit Californië. Als tuinplant vaak gekweekt; hier en daar verwilderd. ⊙. *Mei.*

In Herb.: Rijswijk (Gld.) 1900—1902, B. J. van Wagensveld.

Ordo Polemoniaceae *Lindl.*

Polemonium *Tourn.*

P. caeruleum *L.* Plant met verre verspreiding over de noordelijke breedte van Europa, Azië en Amerika, en ook in de bergstreken van Centraal Europa en Azië; wordt echter sinds onheugelijke tijden in tuinen gekweekt en verwilderd van daaruit hier en daar. ♃. *Juni—Juli.*

Niet in Herb.: Wordt opgegeven in Suringar's Zakflora, 8e druk, p. 211, als hier en daar uit tuinen ontvlucht. Het is mij niet bekend waarop die opgave steunt.

Collomia *Nutt.*

904. **C. grandiflora** *Douglas.* Sierplant afkomstig uit het Oregon gebied van West-Amerika; schijnt hier en daar in massa te verwilderen. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Leimuiden, Exc. 1882.

Ordo Convolvulaceae *Juss.*

Tribus Convolvuleae *Choisy.*

Convolvulus *Tourn.*

905. **C. sepium** *L.* Algemeen in kreupelbosschen en heggen, tusschen het riet langs oevers, in tuinen bouwlanden enz. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; boschje Midsland, Un. 1886; — Schettem bij Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1859 en Groninger straatweg aldaar 1849, S. (fl. *roseis*); — Eelderwolde 1836, v. H.; Helpman, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; T.; Deventer 1876, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Ruurlo 1886, Ens.; dorpsbuurt Winterswijk 1871, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Westervoort bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); — Amersfoort, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht 1835, Wtt.; v. H.; Wikkenburg 1826, Wtt.; Loosdrecht, Exc. 1884; — Naarden 1864, O. (met vruchten); Uithoorn 1870, en Zijdelmeer 1886, Boerl.; Ringdijk, Flora Amst.; Amsterdam, de Liefde (als *soldanella* in herb. V. Z.); Zeeburg, de Liefde; 1871, O. (met *vr.*); Zeedijk aldaar 1838, Romb.; tuin dokter op Marken 1886, Boerl.; halfweg Haarlem 1840, Dz. (fl. *roseis*); Spaarndam 1846, Buse; Velserend 1873, Boerl.; 1875, Groll.; Velsen 1869, Hoek; Zandpoort, v. d. T. (fl. *varieg.*); Overveensche weg, Kerb.; Haarlem, v. H. (met *vr.*); 1836, Buse; 1842, Tilanus; fuikvaart aldaar 1836, Buse (fl. *varieg.*); Korterak Haarlemmerduinen, Exc. 1883; — halfweg Haarlem—Leiden 1840, B. W.; Lisse 1840, Mb. (fl. *roseis*); Leiden 1832, S. S. (fl. *roseis*); 1837, Mb.; Dz.; 1842, O.; Boerl.; Valkenburg, Dz.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Feijenoord en Kralingsche veer 1891,

v. d. Voo; Papendrecht 1878, Posth.; Dordrecht 1835, Lac.; 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; (*β. fl. varieg.*) 1838, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; duinen Domburg, Forsten; Vlissingen 1880, Buijsman; Waterlandskerkje 1861, A. W.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Zoom bij Bergen, Un. 1896 (*monstr.*); (Breda?), v. A.; Ginneken 1876, O.; Sprang, Thomson; Vuchtsche poort bij 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Polderdijk Oldeboorn 1868, v. Tuinen en Ondermastate 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kuiper; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Engbergen, M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; Bennekom, V. Suringar in herb. pr.; — Blaricum 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Noordzeekanaal 1898, A. C. J. v. Goor; Bovenkarspel (als var. *sylvestris* met rose bloemen) 1900, J. Brander in herb. Heukels; Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901, Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Noordwijk en Rijngeest onder Oegstgeest 1902, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Seisweg aldaar 1890, in herb. Ogt.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1873, L. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); — Coevorden, Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Oldemarkt, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Nieuwe

Wetering tot aan de school Tongeren, straatweg v. Heino naar Wijhe en omstreken Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en het Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Diepenheim, — Groenlo, straatweg van Zutphen naar Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Bloemendaal, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Ritthem, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West Kapelle, tusschen West Kapelle en Domburg, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Meersen, Gronsveld, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek, Elsloo, Beek—Valkenberg, Meerssen, Wylre, Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

906. C. silvestris *W.* var. **roseus** *Sur.* (*C. Dahuricus* Sims?). Plant van de kustlanden rond de

Middellandsche zee, van den Levant tot en met Italië. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Duinboschje ten Noorden van Noordwijk, Exc. 1891; 1893, S.; 1894 en 1897, V.; huize Stadwijk onder Voorschoten 1897, V.

997. C. Soldanella *L.* In de buitenste zeeduinen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nes naar het Noordzeestrand 1897, Geerts e. h. V.; — Zeeburg, de Liefde; Zandvoort, Buse; 1866, H. d. V.; 1871 en 1873, Groll; Wijk aan Zee 1897, Ogt.; Noordwijk 1833, S. S.; Mb.; Everwijn; v. d. T.; 1894, V.; duinen Noordwijk 1833, S. S.; 1885, V.; tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout 1839, v. d. T.; Noordwijk aan Zee ten Zuiden van het dorp 1897, V.; Katwijk 1833, S. S.; 1836, Lac.; Perin; ten westen van het dorp 1835, S. S.; Vuurtoren aldaar, Exc. 1883; — in dunis Zeelandiae, Dum.; v. d. B.; Schouwen en Schaardijke 1845, v. d. B.; duinen Walcheren 1840, v. d. B.; 1863, A. W.; Un. 1902; duinen Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880—1881, Buijsman; 1893, L.

(Groene strand 1898, Tj. Sterringa in herb. Heukels; — Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Noordwijk 1899, Struyk. in herb. pr.; — Koudekerke 1875, Schipper in herb. pr.; 1874 en 1885, L. in herb. pr.; Zoutelande 1892, Ogt. in herb. pr.

Bovendien: Texel, Kops (Fl. Bat.); — niet zeldzaam omtrent den Hoek van Holland, op met *Hippophae* begroeide plaatsen (Arch. 1. V*. p. 439); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 126); tusschen Vlissingen en de Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande en tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033).

Voorts vermeld door Dodoens in Stirp. 1553, Cruydeboeck 1554 en later, Pelletier, Vorstius,

Munting en van der Vorm; door de Gorter ook voor het Maasstrand en 's Gravezande gemeld.

908. **C. arvensis** *L.* Algemeen op akkers, langs wegen en aan ruigten, gaarne op zandigen bodem. ♃. *Juni – Aug.*

In Herb.: Texel 1856, Harting; Burg op Texel 1860, en Vlieland bij 't dorp 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; – Witmarsum 1875, J. M. de Boer; – – Helpman 1856, Strat.; Zuidhorn 1829, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1849, R. B.; 1850, T.; Zwolle 1887, L.; Deventer, Halb.; v. d. Cop; overal tusschen het koren aldaar 1876, K.; – Harderwijk, R. B.; strand bij Toeveren Nijkerk, Stolz; stationsemplacement Apeldoorn 1890 (overigens nergens in de gemeente) K. A.; Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; Leesten 1850, en langs den Warnsveldschen dijk bij Zutphen, Gronem.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; – Amersfoort 1861, R. B.; spoordijk aldaar, Garj.; Doorn 1869, O.; Maarssen 1839, D. S.; tusschen Neerlangbroek en Kothen, v. d. T.; Utrecht, v. H.; 1859, A. W. Hartman en R. B.; buiten de Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; tusschen de Veeartsenijschool en Koningslust te Utrecht, L. Marchand; fort Vossegat bij Utrecht 1879, W. A. Oudemans; Wikkenburg 1826, en – korenlanden in het Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; Muiderberg, v. H.; Zeedijk 1838 en Ringdijk bij Amsterdam 1838, Romb.; Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Amsterdam, v. H.; kerkhof en Steenendijk op Marken 1886, Boerl.; Enkhuizen 1895, Sanders; Urk 1852, Backer de Wit; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Middenduin 1841, Buse; Bloemendaal 1871, Boerl.; tusschen Bloemendaal en Meerenberg 1870, Hoek; Overveen 1836, Buse; 1842, J. L. Tilanus (P. N. S); Vogelenzang, v. d. T.; Noordwijk 1835, Mb.; Leiden, Pierot; Dz.; 1842, O.; 1846, Mb.; (fl. *alb.*) 1835, Mb.; Katwijk, en Zoeterwoude, S. S.; spoorbaan aldaar 1894, V.;

Wassenaar 1832, S. S.; 1856, S.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; duinen aldaar, V. Z.; R. B.; Scheveningen, V. Z.; Loosduinen 1848, S.; duinen Monster, Un. 1851; de Lindt 1882, V.; Delfshaven 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1878, Posth.; (Rotterdam?), Groshans; — Leverdijk op Schouwen 1869, Schuringa; Duiveland, Dz.; Walcheren, de Marree; duinen Vlissingen 1880, Buijsman; duinen Domburg 1833, Forsten; Waterlands kerkje 1861, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; wallen Breda. v. A.; Ginneken 1876, O.; buiten de Vuchtsche poort, v. Hov.; 's Hertogenbosch, Thomson; — Eijsden, v. Hov.

β. **obtusifolia** *v. Hall.* (= *cordifolius* Lasch.)

In Herb.: Utrecht tusschen de Veeartsenijschool en Koningslust, L. Marchand; aan den Diefdijk bij Schoonderwoerd, v. H.; — West Zaanderdijk, Kerb.; IJdijk tusschen Zaandam en Westzaan, Kerb. en Mb.; — duinen Domburg 1833, Forsten.

(Ondermastate 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, Helpen, Haren, Onnen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; buitenwerken Groningen 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zalk 1891, Carmigg. in herb. L.; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; IJseldijk Dieren 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Amsterdam, J. F. Wichard in herb. Heukels; Duivendrechtsche weg, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Huizerweg Bussum 1898, Koning in herb. pr.; — Ruigenhoek bij Lisse en Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Katwijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Middelburg, Mevr. Snel-

len in herb. Heukels; kanaal aldaar 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1874 en IJzendijke 1885, L. in herb. pr.; Oudelande bij Goes, L. B. v. d. Slikke; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Schaesberg, J. van Melick in herb. Heukels; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; β. stationsemplacement Vlaardingen 1901, Rotterdam langs de spoorbaan naar Dordt 1898, Wachter en Jansen in herb. pr.).

Bovendien: Al de Noordzee-eilanden behalve Rottum, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); — Zwinderen, Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijk, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Wijhe, stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. VI. p. 412); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Groenlo, straatweg Zutphen naar Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Muiden, Un. 1891 (Arch. 3. II. p. 629); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Aardenhout 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Ritthem, tusschen Vlissingen en de Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, West-Kapelsche dijk, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas

(Arch. 2. V. p. 547); Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meersen, Gulpen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Maastricht, Gulpen, Wylre–Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Cuscuteae *Link.*

Cuscuta *Tourn.*

909. C. europaea *L.* Parasitisch op Urtica dioica, Cannabis, Galium en tal van andere planten, ook grootere struiken. ⊙. *Juni–Sept.*

In herb.: Meppel, v. Heijn. (*Urt. d.*); kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S. (*Cent. Cyan.*); – Zalk 1845, T. (*Tanac.*); 1847, R. B. (*Equis.*); 1848, T. (*Urt.*); Zwolle, v. H. (*Hum.*); 1881, L. (*Hum.*, *Urt.*); IJseldijk in Schelle bij Zwolle 1891, Carm. (*Cart.*); langs Zwarte Water bij Zwolle 1871, v. Tuinen (*Urt.*); Agnietenberg 1853, Kros (*Hum.*); Deventer, v. H. (*Euph. Gerard.*); Bathmen, Un. 1850 (*Urt.*); Drempt 1876, K. (*Crat.*); Carlshave, Un. 1895 (*Ran. Flam.*); Gramsbergen 1859, Lac. en S. (*Tan.*, *Gal. Ap.* en *M.*, *Hum.*); Engeland en Ane bij Gramsbergen 1894, L. (*Cann.*); Losser 1893, L. (*Chaer.*); kerkhof Hardenberg 1853, S. P. Kros (*Art. vulg.*); – Twello 1876, K. (*Urt.*, *Hum.*, *Lychnis*); Apeldoorn 1853, K. A. (*Urt.*); Epe 1864, S. (*Lin. vulg.*); Gorssel Un. 1850 (*Art. vulg.*); Exc. 1897 (*Urt.*); Zutphen, v. H. (*Urt.*); 1833, Wtt. (*Rib. Gross.* en *Pr. spin.*); Buse (*Tan.*, *Hum.*); Wallen aldaar 1838, Buse (*Tan.*); Voorst 1833, Wtt. (*Urt.*); 1838, Buse (*Urt.*); Eibergen, Un. 1859 (*Hum.*); Arnhem, Thomson (*Hum.*); Betuwe bij Arnhem 1894, Groll (*Urt.*); Ubbergen, Beek, Hees, Heumen, Ooische waard bij Nijmegen, N. en Th. Abel.

(*Tan.*, *Urt.*, *Hum.*); Beek C. A. Bergsma (*Hum.*); Un. 1847 (*Chaer.*); 1853, O. (*Hum.*); aan een voetpad bergopwaarts omtrent het huis Kalorama te Beek 1841, v. d. T. (?); Maasdijk bij Heumen 1853, S.; Un. 1853 (*Crat.*); Neder Asselt 1840, Lac. (*Ran. acr.*, *Rub. caes.*, *Urt.*, *Rosa can.*, *Tan.*); Wageningsche berg 1833, Wtt. (*Sarot.*); — Hoogland 1853, herb. O. (*Hum.*); Utrecht, v. d. T. (*Anthemis?*); Aardappelveld tusschen Groenendaal en het huis de Heemstede in het overeind van Jutfaas bij Utrecht 1843 v. d. T. (*Lamium*); Wikkenburg 1827 en 1828, Wtt. (*Lath. prat.*); — in het koorn, doch zeldzaam in sommige velden om Leiden, S. S.; — Zuid-Beveland, Dz. (*Gal. M.*); — 's Hertogenbosch, v. A. (*Vicia Cracca*); Rosmalen, en dijk bij Tivoli aldaar, v. Hov. (*Urt.*); — Venlo 1899, Garj. (*Hum.*, *Arrhenat.*); Roer bij Roermond 1900, G. en Jongm. (*Gal. Ap.*); Maastricht 1870, Groll, (*Daucus*); Valkenberg 1886, (*Dauc.*), en Geul bij Geulhem 1901 V. (*Dauc.*); Gulpen, Un. 1883 (*Urt.*); Kerkrade 1864, H. d. V. (*Hum.*).

(Meppel 1902, Struyk. in herb. pr.; — Zwolle 1871 (*Urt.*) en langs het Zwarte Water aldaar 1874 (*Sis. All.*), v. Tuinen in herb. pr.; — Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; Wansbergen bij Zutphen Un. 1897, Schipper in herb. pr. op *Hum.* en *distel*; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld (*Salix vim.*) Arnhem W. C. v. Embden (*Gal. Ap.*) in herb. Heukels; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Deuteren bij 's Hertogenbosch 1888, Costerus (op *Urt. d.* gedurende 25 jaren op dezelfde plaats constant) in herb. pr.; — Wel (op *Hum.*) en Velden (*Urt.*) Un. 1893, V. Suringar in herb. pr. en Ogt. in herb. pr. (ook op *Tan.*) Valkenberg, Meerssen Steichen in herb. pr.; Houthem 1892, Posth. in herb. pr.; Valkenberg 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas (*Hum.*, *Conv. arv.*) in herb. pr.).

Bovendien: Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p.

252); straatweg van Zutphen naar Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); – Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Berg, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321); Eijs, Vijlen, Gulpen, Lac.; Beek – Valkenberg 1885, K. en G.; tusschen Slenaken en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 19).

910. C. Epithymum *L.* Op droge weilanden en op heidevelden, op lagere planten woekerend, voornamelijk op Calluna, Genista, Thymus en Trif. pratense, op Galium verum en Sarothamnus. ⨀. *Juli – Sept.*

In Herb.: Texel, Exc. 1902; Meentegronden Texel (zeldzaam); 1860, Lac. (*Call.*); Meente bij de Westen aldaar 1868, en Koog op Texel 1868, Holk. (beide *Call.*); – heideveld bij Tinaarlo 1867, Holk.; heide tusschen Barreveld en de Friesche palen 1829, v. H.; Harendermolen 1843, v. H.; 1843, Sprée (beide *Call.*); – Zuid-Laren 1865, H. d. V. (*Call.*); Ane 1859, Lac. en S. (*Call.*); Emmen, Un. 1889 (*Call.*); Rolde, Coll. Nat.; heidevelden Meppel, v. Heijn.; Mettraij, Romb. (*Gen.*); – Deventer, v. H. (*Call.*); Diepenveen 1876, L. (*Call.*, *Saroth.* en *Thym.*); Hengforden bij Olst 1901, L.; Rijssen 1892, en Wierden 1892, L. en Carm. (*Call.*); [Bentheim 1852, v. H. (*Gen. pil.*)]; – Harderwijk, R. B. (*Call.*); 1852, R. B. (*Gen. angl.*); Nijkerk, Stolz (*Call.*); Apeldoorn, Romb. (*Gen.*); Wtt.; K. A.; 't Loo 1851, T. (*Call.*); heide Beekbergen 1846, S. S.; (*Call.*); heide Leesten 1850, Gronem. (*Erica*, *Call.* en *Genista*); wallen Zutphen 1838, Buse (*Sarot.*); Gorsselsche heide, Un. 1850 (*Genista*); Vorden 1883, Groll (*Call.*); 1888, C. v. d. Broek (*Erica*); Lochem 1832, Miq. (*Call.*); Dieren, het onzalige bosch, de Steeg enz. 1866, v. H. (*Call.*); Paasloo bij Doetinchem, Un. 1885 (*Call.*); tusschen Ruurlo en Borculo 1894, V. (*Gen. angl.*); onzalige bosschen bij Arnhem 1884, C. v. d. Broek (*Call.* en *Vacc.*); Arnhem,

Thomson (*Call.*); R. B. (*Call.*); Wolfheeze, Un. 1847 (*Call.*); Nijmegen, Abel. en Pas (*Call.*); N. en Th. Abel. (*Call.*, *Saroth.*, *Gen. pil.*); Beek bij Nijmegen 1853, O. (*Call.* en *Saroth.*); 1866, v. H. (*Call.*); Renkum, Buse (*Call.*); 1850, S. (*Call.*); Wageningsche berg 1833, Wtt. (*Saroth.*); – Amersfoort 1831, Forsten (*Call.*); Amersfoortsche berg 1860, R. B. (*Call.*); Lockhorst 1896, Garj. (*Call.* en *Saroth.*); huis ter Heide 1837, D. S. (*Call.*); 1859, v. H. (*Call.*); Leusden 1892, Garj. (*Thym.*); Austerlitz 1860, Knuttel (*Call.*); Maarsbergen, Exc. 1883 (*Call.*); 1889, V. (*Call.*); tusschen Maarsbergen en Doorn, v. d. T. (*Call.*); Darthuizen 1844, v. H. (*Call.*); Doorn, Dubois; A. Schaeff. (*Call.*); 1869, O. (*Call.*); Baarn 1872, O. (*Call.*, *Pinus*); Zeist, R. B. (*Call.*); 1863, H. d. V. (*Call.*); Zeisterheide, W. K.; Driebergen 1871, Hoek (*Call.*); de Bilt, v. H. (*Call.*); 1847, L. Buse (*Call.*); – heide Bussum en Laren, Romb. (*Call.*); Amsterdam, M. D. (*Call.*); Overveen 1848, O. (*Call.*); Breesaap, V. Z.; Forsten (*Thym.*); S. S. (*Anthyl. vuln.*); 1833, S. S. (*Thym.* en *Call.*); 1835, Mb. (*Thym.*); 1839 en 1842, Buse (*Thym.*); 1866, H. d. V. (*Sal. rep.*); – Noordwijkerduinen 1897, v. Vloten (*Thym.*); Katwijk, S. S.; duin aldaar 1835, S. S. (*Saroth.*); 1842, Dz. (*Thym.*); kerkhof Katwijk, S. S. (*Thym.*); vlakte van Waalsdorp, V. Z.; Barger (*Gal. ver.*); Scheveningen 1844, v. d. B. (*Gal. ver.*); Eikenduinen 1866, H. d. V. (*Call.*); Loosduinen en Ter Heide 1851, T. (*Call.* en *Gal.*); Ter Heide, Un. 1851 (*Slix rep.* en *Gall. ver.*); Hoek van Holland 1899, V. (*Lot. corn.*, *Polyg. vulg.*); – duinen Schouwen 1845, v. d. B. (*Gal. ver.*); – Bavelsche heide, Un. 1852 (*Call.*); tusschen Dongen en Tilburg 1842 (*Call.*), en Rijen 1842, v. d. T. (*Call.*); Vuchtsche heide, v. Hov. (*Call.*); Eindhoven, v. d. B. (*Call.*); St. Anthonie, Un. 1853 (*Call.*); – heide Beegden, Un. 1900 (*Call.*); Maastricht, v. Hov. (*Call.*); Meerssen 1864, H. d. V. (*Call.*); ? tusschen Meerssen

en Valkenberg 1864, H. d. V. (*Sarot.*); St. Pietersberg 1870, Groll (*Sarot.*); tusschen Gulpen en Mechelen 1872, Lac. (*Succisa*, *Cent. Jacea*).

(Vlachtwedde 1895, Schipper in herb. pr. (*Call.*); Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi (*Call.*); — Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer (*Call.*); — Posthuis Vlieland, S. Boon (*Call.*) in herb. Heukels; — Zwolle 1881, Posth. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Enschede, M. J. Blijdenstein (*Call.*); — Elspeet, W. C. v. Embden (*Call.*); Rijswijk 1900, B. J. v. Wagensveld (*Solan. nigr.*), alles in herb. Heukels; Rozendaalsche heide onder Velp 1900, Ogt. in herb. pr.; Groesbeek 1899, Costerus in herb. pr.; Houderingsche bosch — en Holle Bildt 1846, Alph. in herb. pr.; Maarsbergen 1893, Struyk. in herb. pr.; Soesterheide 1876, Costerus (*Call.*); de Bilt en Zeist, W. C. v. Embden (*Call.*) in herb. Heukels; — heide bij den watertoren Bussum 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Hilversum en Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — 's Gravenhage, D. de Visser Smits (*Gal.*) in herb. Heukels; — Ginneken 1884, Posth. in herb. pr.; Bergen op Zoom, Un. 1896, Costerus (*Call.*) in herb. pr.; Wouw 1874, S. Lako (*Call.*) in herb. L.; — Venlo 1896, Rieter (*Call.*) in herb. pr.; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr. (*Cent. Jac.* en *Galium*); Valkenberg, Steichen in herb. pr.).

Bovendien: Emmen, Weerdinge, Odoorn 1858, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van het station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Borne, Haaksbergen, Lochem, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); station Markelo en weg naar Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Marienboom bij Nijmegen, Th. Abel. (op *Vacc. Myrt.*) (Arch. 2. V.

p. 298); — klavervelden Walcheren, L.*) (Arch. 2. V. p. 383); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gennep, Bergen, Lac. (Arch. 2. V. p. 19); Velden, Oostrum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Berg, Un. 1861, Gronsveld, Un. 1883 (op *Trif. prat.*)*) (Arch. 2. IV. p. 321); Vloedmolen onder Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

β. **trifolii** *Bab.* (*Cuscuta Trifolii* Bab.). Varieteit op klaver woekerend en meestal met klaverzaad aangevoerd. *Juli—Oct.*

In Herb.: Raswert Groningen, v. H.; — Apeldoorn 1877, K. A. (*Trif.*); Angeren 1876, Lac. (*Med. sat.*); Valburg bij Nijmegen 1874, Th. Abel. (*Trif.*); Groesbeek 1868, v. H. (*Trif.*); — Dirksland 1865, J. Zaaijer Az. (*Med. sat.*); — Goes 1875, Posth. (*Trif.*); Serooskerke 1887, L. (*Trif.*); Hoek 1862, A. W. (*Trif.*); — St. Pietersberg 1893, de Haas.

(Wissenkerke N.-Bev. 1878, Schipper in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, A. W. en L. in herb. L.; — heide tusschen Breda en Oosterhout 1895, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 126).

911. C. epilinum *Weihe.* Woekerplant op vlas, oorspron-

---

*) Waarschijnlijk de var. β. Trifolii; van de Walchersche groeiplaats wordt dan ook geen gewag gemaakt in de lijst van Zeeuwsche planten door A. W. en L., waar wel C. Trifolii vermeld wordt (Cfr. Arch. 2. VI. p. 121); zij ontbreekt ook in herb. Lako.

Een witstempelige vorm met grooter bloemen werd door Th. Abeleven op Chrysanthemum indicum te Nijmegen gevonden en door Oudemans volgens Engelmann als verscheidenheid tot deze soort gebracht (Cfr. Arch. 2. V. p. 609).

kelijk met vlaszaad uit het Oosten ingevoerd. ⊙. *Juni.*

In herb.: Holwert, v. H. *); — Eelderwolde, v. H.; — Sleen 1859, Lac. en S.; — Nijkerk, Stolz; Zutphen 1834, Forsten; tusschen Wielderen en Nijmegen 1837, D. S.; — Overflakkee 1886, Posth.; — Zeeland, Forsten; Hoek 1865 en 1876, A. W.; — Helmond 1834 en 1835, Wtt.; Eindhoven, Dz.; — Maastricht, v. Hov. (Hym of Hyna (Friesland) 1868, v. d. Ley in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: Schinnen, Lac. (Arch. 2. V. p. 20).

Ordo Boraginaceae *Desv.*

Tribus Heliotropieae *D.C.*

Heliotropium *Tourn.*

912. H. europaeum *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee en van daar noordelijk tot de Rijnprovincie; ook elders nu en dan ingevoerd. ⊙. *Aug.*

In Herb.: Opslag Hortus Nijmegen 1848, Th. Abel.; — moestuin Dordrecht 1897, Posth.; — achter den Veerdam te Werkendam 1837, Lac.

Tribus Cynoglosseae *D.C.*

Asperugo *Tourn.*

913. A. procumbens *L.* In duin- en zandstreken, aan ruigten en langs wegen. ⊙. *Mei—Juni.*

---

*) In zijne Bijdragen (V. p. 79) zegt v. Hall: „Dat deze plant ook voor eene inboorling van Noord-Nederland moet gehouden worden, is mij in den afgeloopen zomer (1829 of 1830) gebleken, toen ik haar, op een voetreisje door de provincie Friesland, gevonden heb in de omstreken van Holwerd en Ternaard, waar zij onder den naam van Wijnsels of wilde klimme, als een schadelijk onkruid in het vlas bekend is." In een noot vermeldt dezelfde: „terwijl ik dit schrijf ontvang ik eenen brief van den Heer Kuijper van Waschpenning, waarin hij mij meldt C. epilinum ook bij Breda te hebben aangetroffen."

In Herb.: IJselmuiden 1846, R. B.; 1847 en 1848, T.; Pothoofd Deventer 1877 en 1878, K.; 1894, K. A.; stationsemplacement aldaar 1879, K. A.; — vestingwerken buiten de Hezelpoort Nijmegen 1871, Th. Abel.; — Kleverlaan bij Bloemendaal 1858, Hartsen; Bloemendaal 1872, O.; Hartsen; Overveen 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); 1878, S.; Middenduin 1879, Groll; Velserend 1864, Hartsen; — Noordwijk 1835, Mb.; 1835, Lac.; korenmolen Noordwijk binnen 1839, v. d. T.; aan de Zeestraat te Noordwijk binnen bij een bruggetje 1846, Perin; Noordwijk binnen 1833, Arckenhausen; over de herberg te Ruigenhoek onder Lisse, Exc. 1881; 1897, V.; Katwijk, Kerb.; strand aldaar, Dz.; O.; tegen de dijkjes achter de herberg de Zwaan te Katwijk aan Zee 1839, S. S.; duinen Wassenaar, v. d. B.; Waalsdorp, Exc.; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningen, V. Z.; Forsten; 1843, de Br.; 's Gravezande, Exc. 1899; tusschen de duinen aan het Maasstrand op den Polderkaak in het Westland 1845, v. d. T.; kolenaschweg op Rozenburg te Rotterdam 1900, Wachter en Jansen; — ? Walcheren Perin.

('s Gravelandsche weg bij Bussum 1900, Koning in herb. pr.; — Monster 1886, Struyk. in herb. pr.; Loosduinsche weg bij Monster 1900, J. F. Wichard; ruigte aan de Schie 1899, F. D. J. Risch; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels.; — meelfabriek Middelburg 1897, Ogt. in herb. pr.; aan den weg naar St. Urbanus, bij een pakhuis tegenover de aanlegplaats der stoombooten Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Vermeld bij Dodoens Pempt. 2e Ed. 1616; Kruijdt Boeck 1608 en Cruijdt Boeck 1618 en 1644; Vorstius; Munting en Bruman; — Alkmaar en Diese, de Gorter; Heemskerk en Zandvoort, Kops in Fl. B. S.; — Maastricht, Lej. Fl. de Spa.

[Aanm.: In de Flora Batava wordt gewag gemaakt van

een witte verscheidenheid, gevonden door Favrod de Fellens bij Zandvoort.]

Amsinckia *Lehm.*

914. A. lycopsidioides *Lehm.* (meestal onjuist *A. lycopsoides* genoemd). Uit westelijk Noord-Amerika, voornamelijk uit California stammend, werd zij met granen herhaaldelijk ook elders in Europa ingevoerd. ⨀. *Mei—Juli.*

In Herb.: Stationsemplacement Deventer 1879, K. A.*); — vuilnisbelt Haarlem 1900, C. A. Backer; — Hooge Rijndijk tegenover de meelfabriek onder Zoeterwoude 1898, V.; (Koudekerk bij Alphen 1893, A. E. S. Michelsen).

(Paardenkerkhof bij Hillegom 1901, H. R. Hoogenraad in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland, op bouwland bemest met afval uit de meelfabriek te Middelburg 1898, Ogt. in herb. pr.)

Lappula *Rupp.* (*Echinospermum* Swartz.).

915. L. Myosotis *Moench* (*Echinospermum Lappula* Lehm. et Prodr. Ed. I. p. 153). Op puin en muren, op zandige plaatsen, meestal met vreemd graan ingevoerd. ⊙ en ⨀. *Mei—Aug.*

In Herb.: buiten de Veenepoort Kampen 1897, Boldingh; omstreken Deventer 1877 en 1878, K.; 1885, Groll; langs den IJssel bij het Pothoofd aldaar 1877, K. A.; Pothoofd 1877, L. J. v. d. Veen; 1877—1885, K.; 1897, V.; — Bruggehoofd aan zee te Har-

---

*) Eerst vermeld als Lithospermum Apulum Vahl (Arch. 2. III. p. 287 en 294, IV. p. 135, VI. p. 381. Cfr. Arch. 2. VI. p. 439). Door den Heer Boerlage wordt de plant aldaar gemeld als te zijn gevonden te Oudshoorn bij Alphen; deze opgave werd verbeterd (Arch. 2. VI. p. 530). De groeiplaats door Mej. Michelsen vermeld is dezelfde als de door mij aangeduide plaats tegenover de Meelfabriek.

derwijk 1879, R. B.; graanpakhuis kanaal Apeldoorn 1883, en 1899, K. A.; Zutphen 1885, Groll; handelskade aldaar 1885, K. A.; Ruurlo op het molenbergje 1885 en 1887, Ens.; onderlangs Arnhem 1892, K. A.; langs de spoorbaan bij de brug bij Arnhem 1897, V.; vestingwerken Nijmegen 1871, Th. Abel.; molen te St. Anna bij Nijmegen 1898, Docters van Leeuwen; — Amersfoort 1861, R. B.; voet Amersfoortschen berg bij het station, S. S.; 1894, Garj.; — jaagpad Weesperzijde 1848, Lac.; duinvalleien Overveen 1878, S.; Bentveldweg aldaar 1900, C. A. Backer; Middenduin 1879, 1880, Groll; stationsterrein Zandpoort 1894, V.; — Leiden 1870, Groll; Groenhoven aldaar 1898, Struyk.; bij de meelfabriek te Zoeterwoude langs den Hoogen Rijndijk 1898, V.; 's Gravenhage 1879, de Br.; waterververschingskanaal aldaar 1894, Destrée; stationsemplacement Vlaardingen 1901, Wachter en Jansen; handelsterrein Overmaas 1892, v. d. Voo; kolenaschweg buitenplaats Rozenburg en op aangevoerden zandgrond te Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; binnenkalkhaven Dordrecht 1879, 1880 en 1881, Posth.; (ook 1879 in herb. Posth.;) handelskade aldaar 1882, V.; — meelfabriek Middelburg 1896, L.; — Oudenbosch 1894, P. v. Luyck; Hinthamerweg 's Hertogenbosch 1897, Heinsius—Prikken; — langs het spoor te Venlo, Un. 1893; L.; weg naar St. Urbanus bij Venlo 1896, Rieter.

(tuintje Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Doetinchem 1895, Dr. P. de Koning in herb. Schipper en in herb. Posth.; — zanderij Bussum—Hilversum 1900, Koning in herb. pr.; station Koog—Zaandijk, J. W. Wichard in herb. Heukels; korenlaadplaats van Korthals-Altes Amsterdam 1900, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: stationsterrein Ruurlo, Ens. (Arch. 2.

V. p. 383); — op stalen bij Spanjaardsbrug bij Leiden 1842, D. in herb. v. d. B. (Prodr. Ed. 1. p. 153); Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Maasoever Wijk en St. Antoniuseiland, de Haas (Arch. 2. VI. p. 527 en 566).

916. L. **deflexa** *Garcke* (*Echinospermum deflexum* Lehm). Op steenachtige beschaduwde heuvels, zeldzaam. Zuid-Europeesche plant, nu en dan met zaden ingevoerd. ⊙. *Juni.*

Niet in Herb.

(Pothoofd Deventer 1895, P. Westerhof; — achter den molen van Reinders te Kampen 1898, Boldingh in herb. Heukels; — Ruurlo 1888, L. en Ens. in herb. L.; — Utrecht 1901, W. C. v. Embden; — stationsemplacement Vlaardingen 1901 en Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — Valkenswaard 1900, H. A. v. Roessel, alles in herb. Heukels.)

Bovendien: Stationsterrein Ruurlo, Ensink (Arch. 2. V. p. 384); de plant van het Pothoofd bij Deventer, Exc. 1897 (Arch. 3. I. p. 304) is gebleken te zijn *L. Myosotis.*

917. L. **patula** *Aschers.* (*Echinospermum patulum* Lehm.). Zuid-Russische plant, met granen nu en dan ook elders ingevoerd. ⊙. *Juni.*

In Herb.: Bij een graanpakhuis te Apeldoorn 1898, K. A. (reeds vermeld in Arch. 3. I. p. 609.)

Cynoglossum *Tourn.*

918. C. **officinale** *L.* In de duinen en op onbebouwde zandgronden. ⊙ ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Pothoofd 1885, K.; — Zutphen en Gorssel 1847, Tyhaar; Nijmegen, B.; Oosterhoutsche bosch, Griend te Weurt, N. en Th. Abel.; Waaldijken om Nijmegen en te Weurt en Beuningen, Th. Abel.; Lek bij Culemborg, H. S. (Coll. Nat.);

— Rhenen, C. A. Bergsma; v. H.; ruine kasteel te Wijk bij Duurstede 1844, W. K.; — Muiderberg 1839, Romb.; duin IJmuiden, Exc. 1881; Velsen 1860, S.; Haarlem 1839, Romb.; 1866, O.; 1869, v. H.; de Vriese; Bentveld 1876, en Middenduin 1887, Groll; Overveen 1839, Buse; Kerb.; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); 1871, O.; 1872, Boerl.; duinen Kraantje Lek 1838, Romb.; duinen Zandvoort 1877, L. J. v. d. Veen; Bloemendaal, Hartsen; duinen Vogelenzang, v. d. T.; Boerl.; 1870, Hoek; — Noordwijkerhout 1843, O.; S.; Hillegommerbeek 1843, O.; Noordwijk 1872, Boerl.; duinen Koepel aldaar 1889, V.; Katwijk 1839, Dz.; duinen Leiden 1834 en 1835, Wtt.; duinen Wassenaar 1833, S. S.; 1835, Lac.; 1835, Mb.; Pierot; 1882, V.; tusschen Wassenaar en Waalsdorp, Fockema; 's Gravenhage, C. A. Bergsma; G. B.; duinen aldaar, V. Z.; 1889, R. B.; Scheveningen, v. H.; Exc. 1881; R. B.; 1891, v. d. Voo; Loosduinen, Exc. 1887; Staalduin, v. d. T.; — dijken Zuid-Beveland, Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; Nieuwland, v. d. B.; 1883, K.; (reeds van daar 1874, in herb. L.); Middelburg, Forsten; Kloosterzande 1847, B. W.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Aardenburg 1861, A. W.; — Meen aan de oostzijde van het veer langs den dijk, en — St. Pietersberg, v. Hov.; Slenaken 1885, K.; Holle weg Oud Valkenberg 1900, Rieter.

Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Overveen, IJmuiden, C. A. Backer in herb. Heukels; Overveen 1887, Posth. in herb. pr.; Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; Naaldeveld bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bloemendaal 1876 — en duinen Noordwijk 1876, Costerus in herb. pr.; duinen Zandpoort, v. Tuinen in herb. pr.; Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; 1889, Ogt. in herb. pr.; Loosduinen, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Haamstede, Un. 1894, Ogt. in herb.

pr.; Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; Goes 1874, Posth. in herb. pr.; — Heugem 1892, de Haas in herb. pr.; Oud Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Voorne talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 121); tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Plasmolen, Th. Abel.; Amby, Maastricht, Un. 1861; Beek—Elslo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 20).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman; voor Harderwijk, tusschen Maas en Waal, Arnhem en Doesburg door de Gorter; Amersfoort, Soest, Baarn, Zeist, Utrecht, Fl. B. S. en Franeker, Fl. Fris.

919. C. Cheirifolium *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche zee, die niet als tuinplant gekweekt werd. ⊙ ⊙. *Juni.*

In Herb.: Gorssel 1847, Tijhaar.

Omphalodes *Tourn.*

920. O. verna *Moench.* In bosschen in het gebergte van het hertogdom Krain, vaak echter als sierplant gekweekt, nu en dan volkomen verwilderd. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Akkermaalshout tusschen Wijhe en Heino 1848, Tijhaar; bosch bij Almelo 1871, O.; Twikkelerbosch, Un. 1870; — Amstelwijk *) overal tusschen het hakhout verwilderd 1850, v. Hov.

(Paterwolde 1865, Holk. in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: boschrijke heuvel Monferland bij Zed-

---

*) Waarschijnlijk de hofstede Amstelwijk aan den straatweg onder Dubbeldam.

dam, in herb. Dav.; M. J. Cop (Arch. 1. III. p. 459). Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Maastricht door Lej. et Court. Comp. 1. p. 167.

Tribus Cerintheae *D.C.*

Cerinthe *Tourn.*

921. **C. minor** *L.* Langs wegen en op akkers; zuidelijke plant die haar noordelijkste grens in Saksen en Silezië vindt. Nu en dan ingevoerd; niet gekweekt. ♃.

In Herb.: kanaal stoommeelfabriek van de Lande te Deventer 1898, P. Westerhof en H. W. Peteri. (Kolenaschweg buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Tribus Anchuseae *D.C.*

Borago *Tourn.*

922. **B. officinalis** *L.* Zuid-Oost Europa, doch vaak in tuinen aangeplant en hier zoowel als op puin, vuilnishoopen en langs wegen verwilderd. ☉. *Maart—Sept.*

In Herb.: Ontvlucht uit een tuin bij het kasteel te Schiermonnikoog 1897, V.; — plantsoen Leeuwarden 1865, H. d. V.; — moeshoven Kampen 1848, R. B.; bouwland Deventer 1877, K.; — Epe 1864, S.; bosch bij het jachthuis bij Zutphen 1849, Cop; Vorden 1875, Groll; Beuningen 1841, Beek en Warthuizenstraat te Beuningen, Th. Abel.; — puin Eem 1892, Garj.; boschkant op Leuvenburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; Doorn 1827, Wtt.; Zeist, v. H.; O.; — Meent bij Naarden 1864, O.; tuin Uithoorn 1872, Boerl.; buiten de Utrechtsche- en Raampoort Amsterdam 1845, Romb.; Haarlem, Dz.; 1873, Boerl.; Bloemendaal 1835, Mb.; Kerb.; — Studentenpad

Leiden 1840, O.; aan den weg naar Zoeterwoude, v. d. B.; Voorschoten, G. B.; Waalsdorp, wie?; kanaal 's Gravenhage, V. Z.; 1833, I. de L. e. h. Groll; Loosduinsche weg aldaar 1833, V. Z.; Scheveningen, C. A. Bergsma; de Lier, V. Z.; Berkenpad Dordrecht 1850, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Kapelle (Z.-Bev.) 1894, Ogt.; Goes 1875, Posth.; (ook nog 1894 in herb. pr.); Wilhelminapolder 1841, v. d. B.; Kloosterzande 1845, v. d. B. en Wils; Axel, A. W.; — (Breda?) v. A.; Nieuwendijk onder Werkendam 1835, Lac.; Eng(elen?), v. Hov.

(Dieren 1901, H. Heukels; Maurik, B. J. v. Wagensveld; — Helder, L. de Bruijn; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Groede 1877, C. Brakman in herb. L.)

Voorts vermeld voor Maastricht, Tiel en Lith in Prodr. Ed. I. p. 154; Vianen, Utrecht, Fl. B. S.; ook bij Pelletier en Munting.

Anchusa *L.*

923. A. officinalis *L.* In de duinen, en op onbebouwde zandige streken en langs wegen. ⊙ ⊙, soms ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: kerkhof Oost-Vlieland 1868, Holk.; Vuurbaak Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1868, Holk.; 1887, V.; Doodemanskisten aldaar 1869, Holk.; — Meppel, v. Heijn.; — Pothoofd Deventer 1885, K.; meelfabriek Deventer 1900, K. A.; — Gelderland, Hoffm.; havenhoofd Zutphen 1885, Groll; heuvels Ellekom, wie?; Arnhem 1849, R. B.; Thomson; 1880, Groll; terrein Staatsspoorweg aldaar 1877, K.; Sonsbeek langs den spoorweg bij Arnhem, Th. Abel.; spoorbaan bij de brug te Oosterbeek 1878, K. A.; 1897, V.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; S.; Lobith, V. Z.; Spoel te Culemborg 1855, D. S.; 1837, Lac.; 1844, W. K.;

1850, P. A. Bergsma; 1857, Knüttel; – Utrecht, O.; – Beverwijk 1860, S.; Haarlem, v. H.; Splitg.; de Vriese; 1835, Mb.; 1888, V.; Bentvelderweg Overveen 1900, C. A. Backer; Bentveld 1833, S. S.; 1876, Groll; Spaarndammerdijk, Buse; droogberg bij Zandpoort, wie?); Meerenberg 1860, S.; Zandpoort, Buse; Vogelenzang 1871, Boerl.; 1879, Groll; station aldaar 1871, Jhr. A. E. Barnaart; spoorwegbrug aldaar, Un. 1854; Bennebroek, v. H.; Mb.; 1839, Dz.; Geleerde man aldaar, Kerb.; Mb.; binnenduinen tusschen Bennebroek en Hillegom, v. d. T. (fl. *albis*); – Katwijk 1829, Wtt.; duinen 's Gravenhage, Barger; Scheveningen, Wassenaar en Loosduinen, Destrée.

(Winschoten 1885, Schipper in herb. pr.; – IJmuiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; Haarlem 1888, Costerus in herb. pr.; Wilhelminapark Naarden 1900, Koning in herb. pr.; Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; – 's Gravenhage, Mevr. Snellen, Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Hillegom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Scheveningsche duinen 1897, Ogt. in herb. pr.; spoorbaan Zwijndrecht 1884 en Dordrecht 1900, Posth. in herb. pr.; – bouwland bij Villapark te Venlo 1896, Rieter in herb. pr.)

924. A. italica *Retz.* Zuid Europeesche plant, ook elders met granen ingevoerd. ⊙ ⊙. *Mei–Juli.*

In Herb.: Nieuw en St. Joosland, op klaverland bemest met afval uit de meelfabriek te Middelburg 1901, J. Mesu.

925. A. ochroleuca *M.K.* (*A. officinalis* L. var. *ochroleuca*). Als de vorige.

In Herb.: Venlo bij den ondersten molen 1899, Rieter.

926. A. arvensis *M. B.* (*Lycopsis arvensis* L. et Prodr. Ed. I. p. 154). Op zandige akkers en langs wegen

⊙ ⊙ en dan reeds in *April* of einde *Maart* bloeiend of ⊙ en dan *Juni*—*Oct.*

In Herb.: Koog op Texel 1860, Lac.; Eierland 1857, Harting; (Coll. Nat); tuin pastorie Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Kaart, Stortum en elders op Terschelling 1868, Holk.; Ameland 1840, Sprée; 1853, Kros; Hallum aldaar 1869, Holk.; — Koudum 1864, J. M. de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; — Groningen, en Helpen bij Groningen 1826, v. H.; — koornlanden bij Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; T.; bouwlanden aldaar 1847, R. B.; achter het Kamperkerkhof 1872, Hoek; Deventer 1876, K.; Generaalsbosch aldaar 1839, Halb.; Brinkgreve bij Deventer, M. J. Cop; Brugt 1868, v. d. Scheer; Hardenberg 1893, L.; — Twello, P. v. Delden; Harderwijk 1863, R. B.; Elburg, v. Heijn.; Bronsbergen 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Renkum 1850, S.; — Amersfoort, C. A. Bergsma; 1835, Kraamw.; 1847, Cop; Amersfoortsche berg 1896, Garj.; Darthuizen 1838, v. H.; Zeisterbosch 1857, Knüttel; de Bilt 1838, D. S.; Utrecht, v. Dijk; Houten 1833, Wtt.; Vleuten 1859, Coll. Nat.; v. d. T.; — Laren 1842 (fl. *albis*), Romb.; Naarden 1864, O.; Muiderberg, v. H.; restauratie aldaar 1896, V.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Egmond aan den Hoef 1902, Jongm.; Santpoort 1841, Buse; Bloemendaal 1872, Boerl.; Aardenhout 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1871, Groll; Schooten 1871 en Bentveld 1870, Groll; Overveen 1836, Buse; Haarlem, Splitg.; Buse; 1870, O.; Vogelenzang, v. d. T.; 1871, Boerl.; — tusschen Hillegommerbeek en Ruigenhoek 1880, Boerl.; Hillegommerbeek 1843, O.; Noordwijk tusschen tarwe 1832, S. S.; Fockema; Katwijk, B. W.; 1835, Lac.; Dz.; 1842, O.; den Deijl, Pierot; 1833, S. S.; duin Wassenaar, Forsten; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. herb. Groll; R. B.; Scheveningen

1835, Mb.; Kerb.; R. B.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; huis ter Rivier bij Overschie 1894 en tuin Dordrecht 1883, V.; kerkhof Crooswijk bij Rotterdam 1891, v. d. Voo; – duinen Haamstede, v. Dissel; Domburg 1839, 1840, v. d. B.; buiten de voormalige Duinpoort Vlissingen 1887, L.; wallen Sas van Gent 1863, A. W.; – tusschen Ginneken en Boschpoort Breda, v. A.; Heusdenhout 1883, V.; Os 1846, v. Hov.; – Mook 1856, v. d. B.; Wessem 1900, G. en Jongm.; Limburg 1871, Lac.

(Hovenkamp 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Helpman, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Zwolle 1871 en voorbij de Bierton aldaar 1873, v. Tuinen in herb. pr.; – Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Deventer 1846, v. Gron. in herb. L.; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Velp 1889, Ogt. in herb. pr.; Roosendaal bij Velp 1886, Posth. in herb. pr.; – bosch van Bredius bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; Santpoort, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; – Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Overveen, C. A. Backer; duinen Katwijk 1874, Schipper in herb. pr.; Waalsdorp, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Scheveningen 1879, Posth. in herb. pr.; 's Gravenzande, J. F. Wichard; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; Giesen – en Sleeuwijk, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; Oost-Voorne 1894, Posth. in herb. pr.; – Domburg 1874, L. in herb. pr.; 1891, Ogt. in herb. pr.; – de Pettelaar 1872, Costerus in herb. pr.; Grave 1891, J. Jorna in herb. de Haas; – Venlo 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Vollenhove, K. A. (Arch. 2. VI. p. 354);

Diepenveen (fl. *alb.*), K. A. (Arch. 1. III. p. 504); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Groenlo, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Alkmaar, Alkmaarsche bosch en Bergen 1871, Th. Abel. en S. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Bergen, Heemstede, — Hillegom, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 292); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); — Gennep, Afferden, Lac. (Arch. 2. V. p. 20); Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 1. VI. p. 574); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 405).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Symphytum *Tourn.*

927. S. officinale *L.* Aan waterkanten, op vochtige plaatsen, langs wegen en in weilanden. ♃. *Mei —Aug.*

In Herb.: Eierland op Texel 1857, Harting; — Prinsentuin Leeuwarden 1849, S.; Groninger straatweg bij de Zwarte weg 1849, S.; Witmarsum 1875, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Zwolle 1901, L.; Kampen, R. B.; 1869, Hoek; Riele bij Deventer, wie?; Deventer 1839, Halb.; v. Gron.; 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Vorden 1876, Groll; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Culemborg, H.S. (Coll. Nat.); — Eem bij Amersfoort 1891, Garj.; Westbroek, v. d. T. en Kraamw.; Utrecht 1840, v. d. T.; 1879,

W. A. Oudemans; Kromme Rijn bij Vechten 1863, Nat.; Wikkenburg 1829, Wtt.; Achttienhoven, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam 1838, Romb.; 1868, O.; Amstelveensche weg, v. H.; Buiksloot 1842, A. N. Teengs; (P. N. S.); Uithoorn 1870, Boerl.; Haarlem 1875, Groll; Bentveld bij Overveen 1840, Buse; — Leiden 1826, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; 1837, Lac.; B. W.; 1842, O.; 1856, S.; Forsten; 1872, Boerl.; Singel aldaar 1854, Kramer; Haagsche bosch, V. Z.; Wassenaar, Scheveningen, Loosduinen, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; I. d. L. e. h. Groll; R. B.; Schollevaars eiland 1864, Krecke (Coll. Nat.); Rhoon 1870, Schepman; Overmaas 1891, v. d. Voo; Dordrecht, M. J. Cop; 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; tusschen Middelburg en Nieuwland 1880, en tusschen Middelburg en Brigdamme 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1861, A. W.; — buiten de Boschpoort te Breda, v. A.; — Vestingwerken Maastricht, v. Hov.; Oud-Valkenberg, Exc. 1889.

(Hallum 1864, v. d. Ley en Maadlanden bij Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Leens, J. Borgman; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Randwijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Vreeswijk, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kenniphaas; — IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; spoorweg Amsterdam—Zaandam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen; — Oudelande bij Goes, L.

B. v. d. Slikke; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Walcheren 1873, L. in herb. pr.; Seisweg Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer en Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Meerssen, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); — Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Coevorden (overigens niet gezien) 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Giethoorn (scheurwortel), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); station Heino naar Nieuwe Wetering en van daar naar school te Tongeren, Wijhe, stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Diepenheim, straatweg Zutphen naar Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Aaltensche beek Winterswijk, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Papenlaan Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Duinvlied 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); — Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Domburg en Oranjebosch, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 20); Venlo, Blerik, Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); oude muren Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Maastricht,

Un. 1861; Beek – Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius en Munting.

[Aanm.: De plant komt in vele vormen voor, waarbij men onderscheidt: a. lanceolatum Weinm., alle bladen lancetvormig; b. patens (Symph. patens Sibth.), met roode bloemen en afstaande kelk; c. bohemicum (Symph. bohemicum F. W. Schmidt), met witte bloemen].

Tribus Lithospermeae *D. C.*

Echium *Tourn.*

928. E. vulgare *L.* In de duinen en op zand- en hooge grasgronden. ⊙ ⊙. *Juni – Oct.*

In Herb.: Kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1897, Schipper; – Bellingwolde, R. Stuffken; – Genemuiden, v. Heijn.; Agnietenberg Zwolle 1887, L.; Grafhorst, R. B.; T.; wallen Deventer 1876, K. (ook fl. *alb.*); Brinkgreve bij Deventer 1839, Halb.; Romb.; – Harderwijk 1856, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen, G. B.; Fockema; spoorweg aldaar 1881, C. v. d. Broek; kerk Hoog Keppel, wie?; Arnhem, C. A. Bergsma; B. W.; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Thomson; binnendijk Nieuwe haven aldaar, N. Abel.; 1855, Th. Abel. (ook fl. *alb.*); Wageningsche berg 1833, Wtt.; Culemborg, H. S.; Zand aldaar 1850, P. A. Bergsma; Spoel aldaar 1835, D. S.; 1835, Kraamw.; spoorbaan aldaar, C. A. Backer; – Amersfoort, Garj.; Doorn, v. d. T.; – spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; Willemspark Amsterdam 1885, Smith; IJmuiden, Exc. 1881; Velsen 1885, wie?; Zandpoort 1875, Coll. Nat.; Bloemendaal 1864, Coll. Nat.; 1869, Hoek; Middenduin bij Overveen 1871, en Bentveld 1870, Groll; Overveen, v. H.; Buse; 1870, Boerl.; Kraantje Lek 1838, Romb.; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Haarlem 1871, O.;

1891, Boerl. (fl. *alb.*); Overveen, Bennebroek en Vogelenzang, M. D.; – Noordwijkerhout, Exc. 1883; Noordwijk 1872, Boerl.; Exc. 1888; duinen aldaar (fl. *alb.*) 1839, v. d. T.; Katwijk 1827, Wtt.; 1842 en 1843, O.; v. d. B.; duinen Leiden 1834, Wtt.; meelfabriek Hooge Rijndijk onder Zoeterwoude 1898, V.; Wassenaar 1832, S. S.; 1832, Forsten; 1835, Mb.; Perin; 1841, B. W.; 1856, S.; Destrée; 1891, v. d. Voo; 's Gravenhage G. B.; V. Z.; Scheveningen, 1850, S.; R. B.; Schiedam 1893 en Delft 1893, v. d. Voo; Varkenoordsche dijk Rotterdam 1899, Wachter en Jansen; station Zwijndrecht 1882, V.; houtwerf bij het veer te Papendrecht 1894, en binnenkalkhaven Dordrecht 1878, Posth.; – meelfabriek Middelburg 1896, L.; Hoek 1862, A. W.; – Kloppewaard Werkendam 1836, Lac.; Ginnekenpoort Breda, v. A.; – Maastricht, Franquin.; 1870, Groll; vestingwerken aldaar, v. Hov.; langs de Maas bij Slavante, v. Hov.; ruine Valkenberg 1900, V.

(Winschoten 1894, Schipper in herb. pr.; Haren en Groningen, R. de Boer en H. Kooi; – Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; – Borne, Delden, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; – Nijmegen 1892, Ogt. in herb. pr.; 1886, Posth. in herb. pr.; Eikelenberg, B. J. v. Wagensveld; Putten, Tiel, Culemborg, C. A. Backer in herb. pr.; – Zeist, Utrecht, W. C. v. Embden; Schalkwijk, C. A. Backer; – Amsterdam, J. Koornneef; station Heilo, C. A. Backer; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Overveen, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; duinen Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; zanderij tusschen Bussum en Hilversum 1900, Koning in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; Bloemendaalsche bosch, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Katwijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Wassenaarsche slag 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Overschie 1894,

Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; – Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Vlissingen 1887, L. in herb. pr.; – Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – Bouwland Villapark te Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); – station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); – Vaassen (1 ex.), Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); – parkweg Amsterdam 1884, Smith (Arch. 2. V. p. 689); Egmond binnen (fl. *alb.*), v. E. (Arch. 2. I. p. 395); Duinvliet en Zandvoort 1894, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); van Velsen tot 's Gravenhage zeer talrijk aan de binnenzijde der duinen en op de binnenduinen, ontbreekt op Voorne en in de Zeeuwsche duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); – Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); Walcheren A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); meelfabriek Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); haventerrein Vlissingen en op opgevoerden grond buiten de voormalige duinpoort aldaar, L. (Arch. 2. V. p. 383); – Venlo, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Pietersburen, Gronsveld, Amby, Valkenberg, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. VI. p. 321); Oude vestingmuur, oude stadsgracht en ruige plaatsen om Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman; voor Meppel, Heerewaarden in Prodr. Ed. I. p. 155 en Rhenen, Doetinchem, Keppel, Doesburg, Hattem en Zwolle bij de Gorter.

[Aanm.: In Herb. Kok Ankersmit komt nog een vorm voor die het midden houdt tusschen den gewonen en den vorm Wierzbickii; op klaverland te Apeldoorn 1879, K. A. Bij

deze vorm zijn de meeldraden kleiner dan de bloemkroon, deze echter grooter dan de kelk, terwijl bij de echte vorm Wierzbickii de kroon kleiner dan of even groot als de kelk moet zijn.]

E. calycinum *Viv.* Als opslag in met afval van Sumac bemest land te Apeldoorn 1877, K. A., werd door Oudemans vermeld in Arch. 2. III. p. 224; ik heb deze plant niet weergevonden in Ankersmit's herbarium.

Pulmonaria *Tourn.*

929. **P. longifolia** *Bast.* In West- en Zuid-Frankrijk, Luik, in luchtige en dichte bosschen. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: op de berghelling bij het veen van den Plasmolen, tusschen houtgewas 1874, Lac. en Th. Abel.; Un. 1873; 1897, G. en V. (Cfr. Arch. 2. II. p. 85).

930. **P. officinalis** *L.* In schaduwrijke bosschen. ♃. *Maart—April.*

In Herb.: Kornjum, C. A. Bergsma; 1850, S.; kerkhof aldaar 1873, Hinxt; Matenastate aldaar 1850, S.; *) — Deventer, Romb.; Diepenveen 1848, Tijhaar; Wijhe en in de bosschen van „de Gelder", L.; — Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859; bosschen Terwolde 1877, K.; Bronckhorst bij Brummen 1873, K. A.; Middachten, Ogt.; bij het kasteel Middachten tusschen het gras in een der lanen van den grooten weg naar het kasteel 1874, O.; lage bosch te Middachten, Posth. en K. A. (als *obscura* Dum.); de Steeg, de Vriese; Arnhem, Thomson; wallen bij de Sabelpoort aldaar 1815, N. Abel.; bosch op Hulkestein bij Arnhem, v. d. T.; slootkant bij het Barbaragesticht Culemborg, C. A. Backer; — Maarssen, Doornenbrug 1836 en 1837, D. S.; Vechtoever aldaar 1827, Suerman; — Hagestein, herb. v. H.; —

*) In Herb. v. Tuinen, kerkhof Cornjum 1872 en bank Matenastate te Cornjum, nog van 1874.

Bovencarspel 1896, Sanders; — Leiden 1834, Wtt.; 1835, Mb.; 1841 en 1843, B. W.; S. S.; 1843, de Vriese; Spanjaardsbrug en boschje op de Zijl, S. S.; Duifhuislaan 1843, O.; 1854, de Grijs (nog van daar aanwezig in herb. V. Suringar van 1894 en 1895); bosch te Rijswijk 1898, v. d. Lek; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. herb. Groll; bosch Ouwendijk bij 's Gravezande 1881, herb. O.; zandweg Dordrecht 1836, Lac.; — Moesbosch, de Marrée; Ter Boede en tusschen Ter Boede en Moesbosch, de Marrée (ook 1873, L. in herb. pr.); Souburg 1881, Buijsm.; — holle weg bij Epen 1897, en Vijlen 1897, V.; in modderige holle wegen te Harles en Holset bij Vaals 1872—1874, Lac. (als *P. saccharata* Mill., door Oudemans als *P. officinalis* gedetermineerd en uitgegeven onder N°. 984, ook echter als *P. affinis* Jord.).

(Stowensche bosch bij Salzbergen 1901, Bernink in herb. Rieter; Wijhe 1886, L. in herb. pr.; Gorssel 1897, Struyk. in herb. pr.; Middachterbosch, A. H. Blaauw; Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld, — Rijswijksche bosch (Z.-H.), D. de Visser Smits in herb. Heukels; 1902, F. H. v. Iterson in herb. pr.; Rotterdam (sierplant), H. v. d. Linden; bosch te 's Gravezande, J. F. Wichard; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; West Souburg 1894, Ogt. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Timmermanslaan Maarssen, v. d. T. (Arch. 1. V.* p. 439); — bij Haarlem in de vlakte tusschen de buiten- en binnenduinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); — Wassenaarsche duinen, de Wit Hamer (Arch. 2. II. p. 122); Westland, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 395).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting. Voor Zutphen, Tijhaar; Tiel, Buren en Haarlem, de Gorter; Baarn, Fl. B. S.; Weidum en Dronrijp, Fl. Fris.

Lithospermum *Tourn.*

931. L. officinale *L.* In de duinen, op boschgrond, hier en daar in bouw- en weilanden, en aan dijken. ♃. *Mei – Juli.*

In Herb.: Zalk, T.; v. Heijn.; bosch te Zalk 1846 en 1849, R. B.; – 's Heerenberg 1833, en Eltenberg 1833, Wtt.; Nijmegen, Perin; – Willemspark Amsterdam 1884, Smith; Oosthuizen 1894, Sanders; Zandvoortsche duinen 1877, v. d. Veen; Zandvoortsche straatweg 1833, S. S.; v. d. T.; Bloemendaal, v. H.; duinen aldaar, Exc. 1883; Aardenhout 1851, Buse; Groot Bentveld, V. Z.; Middenduin 1870, Groll (nog aldaar in 1893, Ogt. in herb. pr.); Overveen, Forsten; 1864, Hartsen; 1873, Boerl.; 1887, Posth.; Haarlem, v. H.; de Vriese; 1837, Lac.; B. W.; 1868 en 1870, O.; S.; Hillegom, v. d. B.; Katwijk, O.; Persijnspan, S. S.; Leiden 1835, Mb.; tusschen Katwijk en Wassenaar „de Pan" 1901, Jongm.; Wassenaar 1833, S. S.; 1833, Wtt.; O.; Waalsdorp, en pompstationsweg 's Gravenhage 1894, Destrée; Scheveningen, Exc. 1884; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Groenestrand Rockanje 1900, Struyk.; – Zierikzee, Dz.; Reigersbosch, Un. 1894; Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Oosterzwake 1839 en Driewegen 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; tusschen Axel en Zaamslag, v. d. T.; Hoek 1863, A. W.; Neuzen en Hoek 1857, A. W. en Douw; – St. Pietersberg 1869, O.; 1885, K.; Oud Valkenberg 1885, K.; Maastricht, v. Hov.; Valkenberg 1866, H. d. V.

(Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; – Naaldeveld bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Rijksdorp te Wassenaar 1901, Struyk. in herb. pr.; – Nieuw- en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; Oranjezon 1896, Ogt. in herb. pr.; – Houthem 1899,

Costerus in herb. pr.; tusschen Bijebosch en huis ter Geul Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 127). Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman. Zwolle, de Gorter; Martgum, Beetgum en Finkum, Fl. Fris.

932. L. arvense *L.* In de duinen, op bouwlanden en langs wegen. ⊙ en ⊙. *April—Aug.*

In Herb.: tusschen Gent en Padang op Texel 1867, H. d. V.; Coxdorp 1895, V.; — buiten de Noorderpoort aan de eerste brug te Franeker 1863, J. M. de Boer; Gaasterland 1894, L.; Herbayum tusschen Dronrijp en Menaldum 1840, Sprée; — Vierhuizen 1856, Strat.; Nieuwe Pekela, Dr. J. A. W. Pott; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1856, R. B.; Vollenhove 1893 en Zwolle 1892, Carm.; Olst 1896, en Wijhe 1885, L.; Deventer 1845 en 1846, T.; 1876, K.; stationsterrein aldaar 1879, L. J. v. Veen; vestingwerken en bouwlanden aldaar 1842, M. J. Cop; — graanpakhuis Apeldoorn 1899, en Onkelaar bij Apeldoorn 1873, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; 1878, K. A. (*forma?*) Arnhem, S.; Thomson; Nijmegen, B.; Perin; Hees, Neerbosch en Weurt, N. en Th. Abel.; Noordermolen Groesbeek 1887, G. en V.; Avezathe, Buren, Zoelen, Post; Bennekom 1856, v. H.; — puin Eem bij Amersfoort, Hoevelaken 1891, Garj.; Meern 1870, Groll; Ameliswaard 1883, Molengr.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht, C. A. Bergsma; 1827 en 1835, Wtt.; v. H.; Coll. Nat.; O.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Kromme Rijn Utrecht 1837, Hartm.; Vechten 1835, D. S.; Vleuten, v. d. T.; — Oosterdoksdijk Amsterdam, Lac.; Zeedijk 1866, O.; Sloterweg aldaar 1838, Romb.; ringdijk Haarlemmermeer, Exc. 1888; Velsen 1870, Groll; 1873, Hoek; Velserduin 1873, Boerl.; Zandvoort, V. Z.; Middenduin 1879, Groll; Overveen 1837, Buse; 1878, S.; 1873, Boerl.; Haarlem,

Splitg.; Bennebroek, Buse; – Hillegom, v. d. B.; stalen Spanjaardsbrug Leiderdorp, Dz.; 1841, S. S.; Groenhoven bij Leiden 1899, V.; meelfabriek Hooge Rijndijk onder Zoeterwoude 1898, V.; Leiderdorp, Kerb.; Leimuiden, V.; Katwijk 1833, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Houtrust, Destrée; Scheveningen, Dz.; 1866, H. d. V.; Nieuwe Scheveningsche weg bij Witte brug 1894, v. d. Lek; Delft, herb. v. H.; 's Gravezande, V. Z.; 1879, S.; Hoek van Holland, overkant 1886, V.; huis ter Rivier Overschie 1896, V.; stationsemplacement Vlaardingen 1901 en kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen; tusschen Delfshaven en Schiedam, v. d. Voo; station Zwijndrecht 1884, V.; 1884, C. v. d. Broek; Dordrecht 1882, V. (westzijde eiland); – Zuid-Beveland, Dz.; 1840, v. d. B.; Wilhelminapolder 1838, v. d. B; Kloosterzande 1845, B. W.; Breskens 1880, Buijsman; Groede 1877, L.; 1877, C. Brakman; zeedijk Hoek 1888 en Sas van Gent 1854, A. W.; Eede 1861, A. W.; – Sleeuwijk 1835, Lac.; wal tusschen Water- en Haagpoort, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Plasmolen 1897, G. en V.; St. Pietersberg 1870, Groll; 1894, V.; Biesland 1886, Meerssen 1897, Mesch 1897, Scharn en Bemelen 1897, Houtem en Oud Valkenberg 1897, V.; Valkenberg 1864, H. d. V.; Epe en Gulpen, Un. 1883; Gronsveld 1894, V.

(Lutjewoude in koornland 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; – Engbergen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Voorst bij Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Heteren 1880, Schipper in herb. pr.; Randwijk, Dussen, Culemborg, – Werkhoven, Haarlem, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden; Overlangbroek, W. C. Kenniphaas in herb. Heukels; Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Cothen 1888, de Haas in herb. pr.; –

Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; achter Carré bij Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — spoordijk Leiden 1900 en Hillegommerbeek 1891, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Zwijndrecht 1899 en Dordrecht 1886, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roozendaal; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; stationsterrein aldaar 1898, Ogt. in herb. pr.; — Onderste molen en langs de Maas bij Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Heremiet te Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Houthem 1899, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: de Teuge 1874, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); — Parkweg Amsterdam 1884, Smith (Arch. 2. V. p. 689); — meelfabriek Middelburg 1897, L. (Arch. 3. I. p. 340); tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gulpen, Un. 1861; Sittard, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 321).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Bruman.

933. L. purpureo-coeruleum *L.* Bergwouden onder struikgewas, in gematigd Europa. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: een exemplaar, als opslag uit bemesting met Sumacafval, Apeldoorn 1877, K. A. (Cfr. Arch. 2. III. p. 212).

Myosotis *Dillen.*

934. M. palustris *Roth.* Aan waterkanten, op veengronden en op moerassige weilanden. ♃. *Mei—Sept.*

α. **vulgaris** *Cop.* (*genuina* Aschers). Haren aan den stengel afstaand; zeer algemeen.

In Herb.: Harkstede 1827, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Mastenbroekerpolder 1891 en Marslanden bij Zwolle 1892, L.; Deventer, Halb.; 1876, K.; Platvoet bij Deventer 1846, en tusschen Deventer en Olst 1846, Cop; Bathmen, Un. 1850; Gramsbergen 1853, Kros; Collendoorn bij Hardenberg 1894, L.; — Harderwijk, R. B.; Putten, Stolz; tusschen Voorst en de Pol 1849, Cop; Warnsveld 1880, Groll; Nijmegen, B.; Meerwijk bij Nijmegen 1851, N. en Th. Abel.; jachthuis Malden, Un. 1853; — Amersfoort, R. B.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1834, D.S.; 1859, R. B.; Amsterdamsche straatweg aldaar, v. d. T.; Loenen bij Utrecht 1848, Lac.; Schalkwijk 1833 en Wikkenburg 1826, Wtt.; Nieuw Loosdrecht 1884, S.; — Jaagpad Amsterdam, Fl. Amst.; Uithoorn, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; Zandvoort, v. d. T.; Overveen, wie?; Aardenhout 1838, Romb.; Haarlem, Splitg.; 1875, Groll; Buitenspaarne aldaar, Buse; Haarlemmerhout 1875 en Bentveld 1870 en 1876, Groll; — Lisse 1836, v. d. B.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Forsten; B. W.; 1872, Groll; Groenesteeg Leiden, Kerb.; 's Gravenhage, R. B.; 1902, v. Breemen; Loosduinen, V. Z.; Rotterdam 1850 en Fijenoord 1870, O.; Overmaas 1891, v. d. Voo; Zwijndrecht 1882, V.; Dordrecht 1835, Lac.; Boonepad aldaar 1882, V.; Crabbehof onder Dubbeldam 1847, Cop; Heikop, v. H.; — Renesse 1844, v. d. B.; duinen Koudekerke 1863, A. W.; tusschen Wemeldinge en Oosterschelde 1840, v. d. B.; kanaal Sas van Gent 1845, en Hellendijk bij Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; kanaal Neuzen—Sas van Gent 1853, A. W.; Aardenburg 1861, A. W.; — Speelhuis, v. A.; 's Hertogenbosch en Vlijmen, v. Hov.; tusschen Boxmeer en Sambeek, Un. 1853; — Beek—Elsloo 1880, Boerl.;

Maastricht 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1883; Oud-Valkenberg 1864, en Vaals, 1866, H. d. V.; Valkenberg, Steichen.

(Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; Zwolle 1873, v. Tuinen in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust, Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, Amstelveen, W. H. ten Seldam, Overlangbroek, J. W. Kenniphaas in herb. Heukels; Baarn 1881—Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; Drafna onder Huizen 1898, Koning in herb. pr.; Zandvoorderlaan, A. C. J. van Goor, in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Valkenburg 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen; langs de Rotte aldaar, H. v. d. Linden; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Papendrecht 1878, Dordrecht 1893, Posth. in herb. pr.; — tusschen Vrouwenpolder en Oost-Kapelle 1890, Ogt. in herb. pr.; — tusschen Hulsberg en Wijnaendsrade, Steichen in herb. pr.; langs beeken bij Venlo 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Terschelling en Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Kallenkote en Zuidveen bij Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oele, Hasselo, Haaksbergen, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); veen tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen — straatweg van Zutphen naar Brons-

bergen, haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Beekbergerwoud, Wtt. (Tijdschr. III. p. 4); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. V. p. 405); Apeldoorn zeer algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 443); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Dishoek en tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Velden, Hamert, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **aquatica** *Cop.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; — Diepenveen en Overweg naar Raalte bij Diepenveen 1846, Cop; Platvoet bij Deventer 1846, T.; — tusschen Deventer en Apeldoorn 1839, Halb.; Apeldoorn 1851, K. A.; Arnhem, Thomson; Meerwijk, Th. Abel.; Renkum, Buse; Geldermalsen, H. S. (Coll. Nat.); — Sterkenburg 1865 en Achttienhoven 1865, Knüttel; Utrecht 1857, A. W. Hartsen; — Castricum 1895, V.; Naarden 1864, O.; — Noordwijk 1872, Boerl.; Houtrust bij 's Gravenhage en Loosduinen, Destrée; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Maasoever aldaar 1838, Lac.; Biesbosch Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Prinsenpolder aldaar 1847, Cop; Noordendijk aldaar 1848, G. Alpherts.

(Marslanden bij Zwolle 1892 en Delft 1875, L. in herb. pr.)

Bovendien: In een sloot te Neerbosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 299).

γ. **strigulosa** *Rchb.* (*M. strigulosa* Rchb.; Prodr. Ed. I. p. 157. Cfr. Arch. 1. III. p. 460). Haren aan den stengel aangedrukt.

In Herb.: Groningen, v. H.; — Kampen 1847, R. B.; T.; Giethoorn 1893, en Luttekersteeg bij Zwolle 1892, L.; Deventer, Halb.; — tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Apeldoorn 1853 en 1872, K. A.; Wijk bij Duurstede en Culemborg 1844, W. K.; — Amersfoort 1891, Garj.; — Zandvoort, v. d. T.; — duinsloten Renesse 1844, v. d. B.; Hellendijk bij Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; — Wylre en Vaals 1866, H. d. V.

(Veecaten bij Zwolle 1894, L. in herb. pr.; — Utrecht 1900, v. Embden in herb. Heukels; — Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem 1888, Costerus in herb. pr.; — Heugem 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Herb. Hoffm. (Arch. 1. I. p. 470, de groeiplaats Twello Cop aldaar vermeld, vindt men terug onder *M. caespitosa*, evenzoo de opgaven Loenen, Lac. Prodr. Ed. I en Vollenhove 1886, G. en L. (Arch. 3. I. p. 572); Dordrecht? herb. Lac. (Prodr. I. p. 157); — Walcheren, v. d. B. (Tijdschr. IX. p. 262); — weide te Hees, de Haas (Arch. 2. VI. p. 527, deze plant was niet meer te vinden).

[Aanm.: In Arch. 1. III. p. 504 wordt gemeld Huge nabij Apeldoorn. Waarschijnlijk drukfout, want in Arch. 2. III. p. 193 schrijft Kok Ankersmit: „in 1853 op den Teuge aangetroffen, heb ik ze later veel langs het kanaal naar Dieren opgemerkt."]

b. forma **laxiflora** *Rchb.*

In. Herb.: Nijmegen, N. en Th. Abel. (n. l. te Ubbergen en Beek Cfr. Arch. 2. V. p. 299).

Bovendien: langs slooten bij Tivoli, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 276).

[Aanm.: De groeiplaats aan kolken langs den straatweg tusschen Deventer en Olst 1846 Cop., heb ik reeds opgenomen onder α. vulgaris. Cop (Arch. 1. I. p. 470) onderscheidt hier nog twee vormen, waarvan zijn vorm a. overeenkomt met Reichenbach's vorm laxiflora, zijn vorm b. volgens de beschrijving zoude zijn M. strigulosa, het door hem gedetermineerde exemplaar behoort mijns inziens tot M. palustris α.]

935. M. caespitosa *Schultz.* Langs slooten en op vochtige weilanden. ⊙ en ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1902, G. Dyt en Jongm.; duin achter Hoorn aldaar 1881, Groll; meent bij de Westen op Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; sloot achter de Loodsuitkijk op Vlieland 1868, Holk.; Terschelling 1881, Groll; Hollum op Ameland 1869 en tusschen Nes en Buren aldaar 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, en — Giekerk 1882, S.; Kollum bij Dokkum 1865, H. d. V.; Leeuwarden 1847, Hinxt; — Onland bij Groningen 1835 en 1866 en Harkstede 1831, v. H.; — Land van Vollenhove, 1898, L. en G. (als *strig.*); Kampen, R. B.; Singels aldaar 1847 en 1848, T.; Zwartendijk bij Kampen 1848, T. (als *strig.*); Kampereiland 1849, T.; Steenwijk, Un. 1892; Diepenveen 1847, T.; 1848, Tijhaar; Borne 1901, L.; Collendoorn bij Hardenberg 1894 en Losser 1893, L.; — Teuge bij Twello 1898, K. A.; Twello 1847, Cop (als *strig.*?); de Hoeve bij Nijkerk en in 't zwarte broek aldaar, Stolz; Epe, Un. 1890; Ruurlo 1881, L.; Borculo 1877, K.; Arnhem, S.; Nijmegen, Perin; Oosterhoutsche bosch 1841, Lac.; Wageningen 1882, K.; — Amersfoort 1861, R. B.; tusschen Renswoude en Venendaal 1898, G. (als *strig.*); tusschen Doorn en Driebergen 1865, Knüttel; Darthuizen, v. H.; veengrond Loenen 1848, Lac. (als *strig.*); Waverveen, Stud. Bakker; Achttienhoven 1842, Lac.; — Oud Diemen 1863, O.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1868, O.; Amstelveensche weg 1836, v. H.; 1845, J. W. R. Tilanus (P. N. S.) (als *scorpioid.*); 1842, de Vriese (P. N. S.); slootkant

Bergen, Un. 1891; Breesaap, Buse (als *strig.*); Bentveld 1839, Mb.; Haarlem 1870, Groll; Spaarndammerweg 1894, V.; Heemstede 1872, O.; duin waterleiding Vogelenzang, Un. 1854; — Sassenheim 1857 en 1860, S.; rietveen Leimuiden, Dz.; Zuddelanden achter Leimuiden 1839, S. S.; Leimuiden, Dz.; Exc. 1883; Warmond 1842 en Noordwijk 1846, B. W.; Leidschen dam, Barger; 's Gravenhage, V. Z.; 1902, v. Breemen; Loosduinen en Ter Heide, Un. 1851; Delft 1845, de Bruijn; langs de Maas tusschen Kralingsche veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Hendrik Ido Ambacht 1899, Posth.; — duinplassen Haamstede, Un. 1894; Schouwen 1894, v. d. B.; Zuid-Beveland 1839, 1840 en 1841, Oosterschelde 1840 en duinen Walcheren 1841 (als *strig.*) en drinkputten Oranjezon 1840, v. d. B.; Sas van Gent, A. W.; — Breda, Ulvenhoutsche bosch en Heusdenhout, Un. 1852; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; — Plasmolen, Un. 1898 (als *strig.*); Choorbeek bij Negenterhoek nabij Grathem 1900, G. en en Jongm.; Heerlen 1896, G.

(Oldeboorn 1863, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Muiderberg, F. Hulk. in herb. Heukels; Sphagnetum Diemen 1887, Costerus in herb. pr.; Diemerbrug, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Oud Diemen 1883, Heinsius in herb. pr.; Bussum 1894 en 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Voorschoten 1885, Struyk. in herb. pr.; aan den Noordweg te Delft, J. H. C. Sorber in herb. Heukels; Rijsoord 1899, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roozendaal in herb. Heukels; Zoutelande 1874 en Oranjezon 1879, L. in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Broekven Un. 1900, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); —

Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Coevorden, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. VI. p. 349); Almelo, Albergen en Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Beckum, Borne, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 202); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 630); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); — Ottersum, Lac. (Arch. 2. V. p. 20); Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Meerssen, Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 321); Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 20).

β. **gracilis** *Cop.*

In Herb.: Kampen 1847, R. B.; Zalk 1848, T.; Collendoorn bij Hardenberg 1894, L.; — de Grebbe 1833, v. d. B.; — Leimuiden, Dz.; — Zuid-Beveland 1859, v. d. B.; — Boxmeer, Un. 1853.

Bovendien: Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 396).

γ. **laxa** *Cop.* (en niet Ascherson, zooals in zijn Fl. van Brandenburg).

In Herb.: aan een sloot langs het Schependijkje te Zwolle 1887, L.; Bathmen, Un. 1850; — Groot Bentveld, Mb.; — Leimuiden, Dz.; — Boxmeer, Un. 1853.

δ. **humilis** *Cop.*

In Herb.: Duinpan tusschen West Terschelling en Midsland, Un. 1886; — duinpoel achter Oranjezon 1841, v. d. T.; v. d. B.!

ε. **gigantea** *Vuyck.* (Stengels 1 M. hoog).

In Herb.: tusschen Wenum en Wessel 1899, K. A.

936. M. silvatica *Hoffm.* Boschplant uit heuvelachtige streken. ⊙ en ♃. *April—Aug.*

In Herb.: tusschen Kampen en Elburg 1870, Hoek; Apeldoorn 1877, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; Monferland bij Doetinchem 1845, Cop; Nijmegen, B.; Ubbergen 1844 en 1864, Th. Abel.; Molengang te Ubbergen en huis Ubbergen, Th. Abel.; op de laatste plaats ook cor. *alb.* 1865, Th. Abel.; achter het Roode Hert te Ubbergen 1841, v. d. T.; Uilenput bij Nijmegen 1864 en 1872, v. H.; — bosch van Zandbergen bij Amersfoort 1892, Garj.; Utrecht 1879, A. C. Oudemans; — Vlietlaan bij Stadwijk 1894, V.; Loosduinen, Destrée; Louterbloemen onder Dubbeldam 1898, Posth. (cor. *alb.*); — St. Pietersberg 1896, G.; 1897, V.; Louberg bij Maastricht 1894, de Haas; Beek 1869, O.; Beek—Elsloo 1886, K.; bosschen Bunde 1869, Lac. (als *hispida*); Borchharen bij Meerssen, Un. 1861; Valkenberg 1866, H. d. V.; hermiet aldaar 1902, Jongm.; Keuteberg aldaar, Exc. 1889; Gulpen, Un. 1861; 1899, G. en V. (fl. *roseis*).

(Almelo 1891, Carmigg. in herb. L.; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Amsterdam, J. Koornneef; — Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Mook, Un. 1898, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.; hermiet te Valkenberg (var. *lactea*), Steichen in herb. pr.; Sibbe 1901, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Achttienhoven, Asscher (Arch. 1. I. p. 443); — Plasmolen, Th. Abel.; Lac. (Arch. 2. V. p. 20); Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts wordt nog vermeld een forma *laxa*, voor het huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 299).

[Aanm.: M. silvatica is de soort die algemeen in bloemperken wordt gekweekt en daar lang blijft standhouden, wanneer de tuin verwaarloosd wordt of uit zaad zich voortplant

in de nabijheid van plaatsen, waar zij oorspronkelijk gezaaid is. Behalve de exemplaren uit Limburg en misschien van Ubbergen zijn al onze inlandsche exemplaren als verwilderde planten te beschouwen. Men onderscheidt naast den hoofdvorm een vorm *β*. alpestris, den eigenlijken grondvorm der tuinplanten en een vorm *γ*. lactea, met melkwitte bloemen. De tegenwoordige vaak gekweekte varieteit Eliza Fonrobert met talrijke bloemkroonslippen is een fasciatie der gewone soort.]

937. **M. hispida** *Schldl.* (*M. collina* Ehrh. en Fl. B. S. p. 772; *M. stricta* Fl. B. S. pr. parte). In de duinen, langs dijken en wallen en op zandig bouwland. ⊙ en ⊙. *April—Juli.*

In Herb.: Texel 1869, Holk.; 1881, Groll; Miente bij de Koog op Texel 1869, Holk.; de Waal op Texel 1860, Lac.; duinen Vlieland 1869, West-Terschelling 1869, Ameland 1869 en Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum, Bleij; 1897, Schipper; — Oostbroek, v. H.; — Kampen, 1847, v. d. T.; 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen, R. B.; Spoolde bij Zwolle 1891, L.; Hasselterdijk bij Zwolle 1894 en Manweg bij den overgang van de spoorbaan bij Zwolle 1902, L.; Deventer 1847, T.; Platvoet aldaar 1847, Cop; Enk bij Deventer 1846, en Brinkgreve aldaar 1847, T.; Diepenveen 1846, Cop; Hardenberg 1893, L.; — Harderwijk 1872, R. B.; dijk tusschen Wilpe en Twello 1847, Cop; 't jachthuis te Zutphen 1847, T.; Middachten 1866, v. H.; Westervoort, Thomson (als *stricta*); Hunerberg, N. Abel. (als *stricta*); Ubbergsche weg 1897, G. en V.; Geldersch hof bij Nijmegen 1851, Th. Abel. (als *stricta basiantha*); Marienboom bij Nijmegen 1851, Th. Abel.; Groesbeek 1866, v. H.; Papensteeg bij Tiel, Post; — Amersfoort, D. S.; 1877, K. A.; Kalfsveld bij Amersfoort 1893, Garj.; Manen, Exc. 1902; G.; Janse en Jongm.; Darthuizen, v. H.; Grebbeberg 1902, G.; Janse en Jongm.; Zeist en Houdringen 1844, Wenck; — Oud-Bussum 1871, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Sloterweg 1839, Romb.; tusschen Schagen en Schagerbrug 1901 en duinzand

Zwanenwater 1901, G. en Jongm.; Zandvoort, v. H.; Buse; Breesaap 1872, Boerl.; Zandpoort 1867 en 1871, O.; Velsen 1871, Groll; Bloemendaal, v. H.; 1872, Boerl.; duinen aldaar, Exc. 1883; Overveen 1832, v. H.; 1837, Buse; 1873, Boerl. (als *stricta*); Schapenduin 1870, Schooten 1872 en Haarlemmerhout 1870, Groll; Haarlem 1872, Boerl.; Vogelenzang, Exc. 1878; Haarlemmermeer 1871, Groll; — Noordwijkerhout, Exc. 1883; tusschen Sassenheim en Lisse, v. d. T.; Sassenheim 1863, S.; Noordwijk, Dz.; Katwijk, B. W. (als *stricta*); binnenduinen aldaar 1854, v. H. Jr.; pompstation waterleiding aldaar 1902, Struyk.; Leiden, Dz.; B. W.; O.; tusschen Katwijk en Wassenaar, Mb.; Exc. 1897; tusschen Haagsche Schouw en Voorschoten 1873, Hoek; Voorschoten, Forsten; Wassenaar 1832, S. S.; Buiten van Prins Hendrik 1873, Boerl. (als *stricta*); 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1882, V.; R. B.; Houtrust, Destrée; Scheveningen, R. B.; 1891, v. d. Voo; Maasdijk 's Gravezande 1845 en Staalduin 1847, v. d. T.; Rotterdam 1892, v. d. Voo; bouwland Zwijndrecht 1878, Posth.; — dijken Zuid-Beveland 1839 en 1843, duinen Walcheren 1838 en 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; Nieuwvliet 1878, L.; — Fort Isabel, v. Hov.; — Keer, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883.

(Kerkhof Suameer 1866, — Zwolle 1870 en 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Herculo 1884 en Ittersum 1894, L. in herb. pr.; — Beekhuizen bij Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; tusschen het graan te Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Maarssen 1872 en Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; de Bilt, Zeist, W. C. v. Embden; Bussum, J. Koornneef in herb. Heukels; 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Alkmaarderhout 1891, L. in herb. pr.; Naaldeveld, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Oud-Valkeveen 1892, Vogelenzang 1894, V. Suringar in herb. pr.; Sant-

poort 1884, Heinsius in herb. pr.; Kraantje Lek 1890 en Haarlemsche waterleiding 1901, Costerus in herb. pr.; — Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; duinen 's Gravenhage 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1887 en duinvalleien op Walcheren 1893, L. in herb. pr.; — weg naar St. Urbanus bij Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg bij den hermiet, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Spoel te Culemborg, Wenck (Arch. 1. I. p. 479); — binnenwegen bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 630); Bergen, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — al de Zeeuwsche eilanden behalve Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); duinen Schouwen, v. d. B. (Arch. 1. I. p. 479); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); dijken Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 293); — terrein Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gronsveld, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Gulpen, Un. 1883 (Arch. 1. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier.

β. forma **umbrosa** *Cop.*

In Herb.: Veenhuizen en Randen bij Diepenveen 1848, Cop; — vestingwerken Nijmegen 1851, Th. Abel.; Spoel te Culemborg 1845, Wenck.

Bovendien: Gorssel, Cop; Zuid-Beveland 1845, v. d. B. in herb. V. Suringar.

γ. forma **procumbens** *Cop.*

In Herb.: wal Deventer 1847 en dijk naar Twello 1847, T.; — Haarlemmerduin 1867, O.; —

Ruine van Teijlingen 1860, S.; — duinen Schouwen 1844, v. d. B.

938. M. intermedia *Link.* (*M. silvatica* Fl. B. S. p. 170; Fl. Leid ex part.; *M. arvensis* Fl. B. S.; Fl. Bat. N°. 397). Op akkers, grazige en beschaduwde plaatsen, langs wegen en dijken, in tuinen enz. ⊙ en ⊙, soms ♃. *Mei—Juli* en *Sept.*

In Herb.: Eierland Texel 1860, Lac.; Oostereind Terschelling, Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Bocht te Franeker 1840, v. H. (als *arvensis*); Witmarsum 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1850, S.; 1861, J. M. de Boer; — Groningen, A. Tresling; wallen aldaar 1826, v. H.; Oude Pekela, I. N. W. Pott.; — Meppel, v. Heijn.; — tusschen Oldemarkt en Peperga, Un. 1892; Kampen 1846, R. B.; Zandberg, 1848, T.; Zwolle, S. Schutte; Olst 1847 en Diepenveen 1846, Cop; Deventer 1876, K.; Platvoet bij Deventer 1846, Cop; Brinkgreve 1847, T.; Enck bij Deventer 1846, Cop; roggevelden aldaar 1847, T.; zand bij Deventer 1846, Cop; Twikkelerbosch bij Delden, Un. 1870; — Harderwijk, R. B.; straatweg Deventer Apeldoorn 1839, Halb.; Apeldoorn 1875, K. A.; tusschen Hummelo en Keppel, Un. 1850, Cop; Zutphen 1846, Cop; jachthuis aldaar 1847, T.; Arnhem, S.; 1879, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Hunerberg, N. Abel.; Groenewoud bij Nijmegen 1882, Molengr.; — Amersfoort, R. B.; Kalfsveld bij Amersfoort 1893, Garj.; Amerongen, Zeist en Bunnik, C. A. Bergsma; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); tusschen Werkhoven en Driebergen 1865, Knüttel; de Bilt 1830, v. H.; Kromme Rijn bij Utrecht, v. H.; v. d. T.; Hartm.; 1879, A. C. Oudemans; batterijen Vossegat, v. d. T.; Vleuten 1859, Coll. Nat.; Middelweg, 1e bedijking Mijdrechtsche droogmakerij 1877, Boerl.; — 's Graveland, v. H.; Naarden 1864, O.; Ooster-

begraafplaats Amsterdam 1867, O.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; langs den Amstel (als *pal.*) 1869, Hoek; Sloterdijk 1838, Romb.; Diemermeer, v. H.; (als *pal.*) C. A. Bergsma; Uithoorn, Boerl.; Wieringen 1857, Harting; Enkhuizen, F. B. de Wit Pz.; Zandpoort, v. H.; Bloemendaal, Buse; Leyduin 1873, Boerl.; Bentveld 1870 en Middenduin 1871, Groll; Elswout 1886, V.; Haarlem 1872, Groll; Bennebroek, M. D.; — Hillegom, Exc. 1897; Sassenheim 1857, 1860, S.; tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Un. 1886; Warmond, Mb.; Leiden 1833, S. S.; Forsten; Perin; O.; B. W. (als *arvensis*); Hooge Morsch bij Leiden 1846, O.; in de Raam aldaar 1854, Kramer; meelfabriek Hooge Rijndijk onder Zoeterwoude 1898, V.; Rijnsburg 1853, S.; vlasland Valkenburg, S. S.; Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk; tusschen Katwijk en Wassenaar, Exc. 1902; Wassenaar 1832, S. S.; Dz.; Mb.; 's Gravenhage, R. B.; duin aldaar, V. Z.; Naaldwijk 1845, v. d. T.; Rotterdam, Coll. Nat.; Molengr.; Varkenoordsche dijk tusschen Hillesluis en IJselmonde 1901, Jongm.; veenpolder Rotterdam 1893 en Schiedam 1892, v. d. Voo; Alblasserwaard bij Souburg 1850, G. P. A. Struyk. e. h. Cop; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1850, Cop; Smidshoek aldaar 1847, Cop; tusschen oliezaad Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; hofstede Vredelust tusschen 's Heer Hendrikskinderen en Wissekerke, Heer Arendsdorpe 1841, v. d. T.; Walcheren 1845, v. d. Cop; duinen Vlissingen 1880 en 1881, Buijsm.; St. Kruis 1861, A. W.; Zeildijk 1845, B. W.; — buiten de Ginnekenpoort, v. A.; Werkendam 1835, Lac.; Sprang, Thomson; Heusden, v. Hov.; — bouwland aan de Roer bij Roermond 1900, G. en Jongm.; St. Pietersberg 1870, Groll; 1894, V.; bouwland Beek, Boerl.; Sibbe 1901, Rieter (als *silv.*); bosschen Simpelveld 1899, G. en V.

(Bosch Martenastate te Cornjum 1874, v. Tuinen;

Buitenpost 1866 en Hoornsche dijk bij Groningen 1865, Holk.; vestingwerken aldaar 1867, C. E. de Cock; Ondersmastate 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — dijk omsnijdingskanaal Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; Esserweg, Haren, Paterwolde, Peize, Onnen, Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Bleekerstraat bij Zwolle 1883, L. in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Zeist, en langs de Vliet te Utrecht, W. C. v. Embden; — Muiderberg, J. Koornneef in herb. Heukels; Zeeburg 1887, Costerus in herb. pr.; Duivendrechtsche weg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam 1881, Heinsius in herb. pr.; Vogelenzang 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Lisse 1894, Ogt. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1879 en 1894, Posth.; — Goes 1874, Posth. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Koudekerke 1900, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; — Aalbeek, Steichen in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: al de Noordzee eilanden behalve Vlieland, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Diepenheim — straatweg van Zutphen naar Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 300); — Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 272); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en Sint Philipsland, L. (Arch. 2. VI. p. 121);

tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Dishoek en Zoutelande; tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gronsveld, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg; Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

β. **silvestris** *Schldl.* (*umbrosa* Cop.)

In Herb.: Hooge boomen bij Kampen 1848, T.; Vechtdijk in Genne bij Zwolle 1893 en 1894, L.; Eng bij Deventer 1846, Cop; — bouwland Voorst 1879, L.; Ruurlo 1885, in de Leusinkbrink, Ens.; — Amsterdam, Lac., Fl. Amst.; — Leiden 1835, Mb.; 1854, Dz.; korenland aldaar 1846, O.

Bovendien: Huis Ubbergen en bouwland Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 300).

γ. **gracilis** *Cop.* (var. *agrestis* Schltd.?)

In Herb.: Zuid-Beveland, Goes, v. d. B.

δ. **stricta** *Cop.*

In Herb.: Sloterweg bij Amsterdam 1839, Romb.

939. M. versicolor *Pers.* (*M. stricta* Fl. B. S. p. p. en *M. arvensis* Fl. B. S. p. p.). Op bouwlanden, beschaduwde en opene grazige plaatsen. ⊙ en ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Texel 1869, Oosterend aldaar 1869, hoogte bij de Burg op Texel 1869, Holk.; ? duinen Vlieland 1858, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; tusschen Midsland en West-Terschelling 1869, Holk.; — Oude Mirdum Gaasterland 1894, L.; — Hoogezand 1829, v. H.; tusschen de steenen te Groningen (ook als *stricta*) 1827, v. H.; Haren en Onnen 1827, v. H. (*arvensis*); — Zwolle 1873, B. v. Tuinen; Urksteeg

aldaar 1894, L.; langs de dijken van de Nieuwe Wetering en op de begraafplaats Bergklooster te Zwolle 1883, L. (als *stricta*); Kampen, R. B.; Deventer 1847, T.; Romb.; tusschen Hengelo en Oldenzaal 1896, Denekamp 1896, L.; tusschen Vinkes en Enterveen bij Goor 1898, G. en V. (als *intermedia*); — Harderwijk, R. B.; 1849, T.; Hattem 1850, T.; Gorssel 1877, K.; Ruurlo 1887, Ens.; Nijmegen, B.; Geldersch hof aldaar 1851 en Beek bij Nijmegen 1866, Th. Abel.; Veenendaal, Exc. 1899; Spoel te Culemborg 1844, W. K.; — Kalfsveld bij Amersfoort 1893, Garj.; „Vorderbusch" bij Zeist 1844, W. K.; Neerlangbroek, v. H.; Doorn 1833, Wtt.; de Bilt 1836, v. H.; Houten 1828, Wtt. (als *stricta*); Schalkwijk 1833, Wtt.; — ? Amsterdam, Fl. Amst.; Uithoorn, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; duinzand Zwanenwater 1901, G. en Jongm.; Santpoort 1867, O.; Haarlem, Splitg.; Bloemendaal 1832, v. d. B.; 1870, Hoek; Woestduin onder Vogelenzang 1833, Wtt.; Haarlemmermeer 1870, Groll; — Piet Gijzenbrug 1872, Boerl.; Sassenheim, Dz.; 1863, S.; Warmond 1839, Dz.; B. W.; duinen Katwijk 1833, Wtt.; drijftillen polder Nieuwkoop 1901, G. en Jongm.; Leiden, Perin; Hooge Morsch aldaar 1833, S. S.; Haarlemmervaart, Pierot; in de Raam bij Leiden 1854, Kramer; Valkenburg 1839, Buse; Wassenaar 1836, v. d. B.; duinen aldaar 1876, L. (als *stricta*); moestuin Groot Stadwijk onder Voorschoten 1902, V.; 's Gravenhage, V. Z.; v. H.; Loosduinen, Destrée; beek bij Kijkduin, Exc. 1887; — Walchersche duinkant en Oranjezon 1839, Oost-Kappel 1839, Clinge 1845, v. d. B.; Zandberg, B. W.; — Breda, C. A. Bergsma; buiten de Ginnikenpoort aldaar, v. A.; Princenhage, G. B.; — Beek en Geulle 1869, O.

(Heereveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Hoornsche dijk Groningen, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Ter Apel 1894, Schipper in herb. pr.;

Groningen, Eelderwolde, Onneresch, Esserweg, de Punt, Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Geitenkamp bij Arnhem 1893, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1899, Struyk. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. van Embden; — Westzaan, J. F. Wichard in herb. Heukels; Oudekerke aan den Amstel 1885, Heinsius in herb. pr.; Spanderwoud bij 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Hilversum 1872, Costerus in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1894, V. Suringar in herb. pr.; Noordwijk 1894, en Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L.; — Oost-Kapelle 1877, L. in herb. pr.; Vroon Oranjezon 1898 en Ellewoutsdijk 1896, Ogt. in herb. pr.; — Oudenbosch 1899, Posth. in herb. pr.; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — langs de Nieuwe Wetering tot school in Tongeren, straatweg Heino naar Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); — Apeldoorn, algemeener dan *intermedia*, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); — Abcoude, Asscher; (Arch. 1. I. p. 443); — Heemskerk, Castricum — Noordwijkerhout, Katwijk, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547).

Voorts vermeld voor Werkendam, Prodr. Ed. I. p. 160, voor Voorschoten reeds in Fl. Leid.; Rotterdam Fl. Bat. en Friesland in Fl. Fris.

β. **gracilis** *Cop.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Hulshorst bij Harderwijk 1850, R. B.; tusschen Twello en Deventer 1848, Cop; Twello 1847, Cop; Jachthuis Zutphen 1847, T.; — Loenen, Mheent 1848, Lac.; — Amersfoort, R. B.; — Amsterdam, Fl. Amst.; — Sassenheim, Dz.; Leiden 1833 en 1835, Mb.; Dz.;

Hooge Morsch bij Leiden, S. S.; Wassenaar, Dz.; — Zuid-Beveland, en Walcheren 1839, v. d. B.; — fort Isabel, v. Hov.

γ. **multiculmis** *Cop.*

In Herb.: Kampen 1850, en Zandberg aldaar, R. B.; — heide bij Gorssel 1848, Cop; Hattem 1850, T.; Twello 1847, Cop; Harderwijk 1849, R. B.; Nijmegen 1851, Th. Abel.; — de Bilt achter Botthenstein, v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; Bloemendaal 1829, v. d. B.; — Leiden, Dz.; Wassenaar, Dz.; Staalduin 1847, v. d. T.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Hulst 1845, B. W. en v. d. B.; Nuenen en Son 1850, v. Hov.

δ. **laxa** *Cop.*

In Herb.: Sassenheim, Dz.; — bosschen Clinge 1845, v. d. B.; mastbosch bij Hulst 1845, B. W. en v. d. B.

940. M. arenaria *Schrader.* (*M. stricta* Link et Prodr. Ed. I. p. 161, *M. arvensis* Fl. B. S. p. p.). Op zandgronden, op bouwlanden, aan wallen enz. ⊙ en ⨀. *April—Juni.*

In Herb.: Bij den Hoorn op Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; — Kampen, T.; 1849, R. B.; Zandberg aldaar, R. B.; Vollenhove 1893, L.; Deventer 1846, Cop; Enk bij Deventer 1846, T.; Diepenveen 1850, tusschen de Platvoet en den Borgel 1850, Cop; — Twello 1849, Cop; Nijmegen, B.; 1851, Th. Abel.; vestingwerken aldaar 1851, Th. Abel.; — Amersfoort, D. S.; R. B.; bosch te Zeist, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; — Noordwijkerhout 1846, O.; 1846, B. W.; Exc. 1883; Noordwijk 1841, Dz.; — Gennep, Middelaar, 1876, Lac. (herb. O. N°. 1196 als *hispida*).

(Veenklooster 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Hilversum 1872 en Graaf Florislaan aldaar 1901, Costerus in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); — Sittard, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321); Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 20).

β. **basiantha** *Rchb.*

In Herb.: kerkhof Kampen 1848, T.; Diepenveen, Cop; — Twello 1848, Cop; — Noordwijk, Dz.

[Aanm.: Deze soort wordt door Walraven voor Oost-Zeeuwsch Vlaanderen als allerwege groeiende opgegeven (Cfr. Arch. 1. IV. p. 293); evenzoo door van Eeden in de duinen van Bloemendaal en Overveen (Cfr. Arch. 2. I. p. 396). Waarschijnlijk berust deze mededeeling, althans wat de laatste betreft, op een verwisseling met M. hispida.]

Ordo Solanaceae *Juss.*

Lycium *L.*

941. L. halimifolium *Mill.* (*L. barbarum* Koch. en Prodr. Ed. I. p. 161). In heggen, aangeplant en verwilderd, vooral in de duinstreek. Oorspronkelijk Chineesche plant. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Pastorie Odoorn, Un. 1889 (reeds van daar vermeld in 1859 door Lacoste en Suringar, Cfr. Arch. I. V. p. 252); — Arnhem, S.; 1873, Groll; Nijmegen, Thomson; 1851, Perin; Ubbergen, Th. Abel.; Wijchen 1897, G. en V.; Druten 1863, v. H.; — Overveen 1835, Mb.; v. H.; v. d. B.; 1837, Buse; Haarlem, Engels; langs Elswouterhoek naar de Brouwerskolk onder Overveen, v. d. T.; — Noordwijk aan Zee 1833, S. S.; 1846, Perin; B. W.; 1874, O.; 1886, V.; Katwijk 1886 en Hoek van Holland, Destrée; — Haamstede 1854, v. Dissel; duinen Walcheren, Dz.; Domburg, Forsten; 1840 en 1841, v. d. B.; 1877, K. A.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; — dijk tusschen Almkerk en Dussen 1898, C. A. Backer; — walmuur Roermond, Un. 1900; Louberg bij Maastricht 1893, de Haas.

(Velsen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Katwijk 1887, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; – Domburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; 1873, L. in herb. pr.; 1891, Ogt. in herb. pr.; – Hammert 1899, Rieter in herb. pr.; Neer Canne (Holl.) 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Heumen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 300); – Schoten, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); – Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld voor Meern in Fl. B. S.

Lycium lanceolatum *Poir*, werd vermeld voor den St. Pietersberg bij Maastricht door Dumortier Prodr. p. 39 en Lej. Comp. III. p. 355; de plant is niet weder gevonden.

Solanum *L.*

S. Lycopersicum *L.* Inheemsch in tropisch Amerika; doch wegens de eetbare vruchten alom gekweekt; een enkele maal verwilderd. ⊙. *Juli – Oct.*

In Herb.: Haarlem 1900, C. A. Backer; – stadsmuur te Roermond, Un. 1900.

('s Gravenhage, D. de Visser Smits; Esschenlaan Rotterdam 1899, Wachter en Jansen in herb. Heukels.)

S. tuberosum *L.* Welbekende cultuurplant; wild in de Cordilleren van Chili en Bolivia, in 1584 door Walter Raleigh en in 1586 door Francis Drake in Europa ingevoerd; thans algemeen gekweekt en als toevallige opslag hier en daar waargenomen. ♃. *Juni – Aug.*

In Herb.: van enkele plaatsen, verwilderd of verbouwd. Reeds vermeld door Munting.

942. S. nigrum *L.* Langs wegen, op mesthoopen, bebouwde en onbebouwde akkers enz. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; West-Terschelling, Un. 1886; — Bolsward, J. M. de Boer (*chloroc.*); Leeuwarden 1860, J. M. de Boer; — Helpman 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn; — Kampen 1850, R. B.; T.; Agnietenberg Zwolle 1870, Hoek; Deventer 1846, Cop (als *humile*, bessen echter zwart!) 1876, K.; kerkhof aldaar 1876 (als *humile*); Heemse 1868, v. d. Scheer en O.; — Harderwijk 1865, R. B.; Epe, Un. 1890; Soerensche bosch 1850, K. A. (zonder vrucht, als *humile* en *chloroc.* scrips. O.); opslag tuin Apeldoorn, Groll (bessen zwart, forma *atriplicifolium*); Zutphen 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Velp, C. A. Bergsma; Arnhem, Thomson; spoordijk Oosterbeek 1878, K. A. (*ochroleuc.*); aan de Waal te Lent bij Nijmegen 1839, Lac. (als *humile*; bessen echter pikzwart! is *atriplicifolium*); Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; — Amersfoort 1892, Garj.; Amersfoortsche berg 1847, v. d. Roemer; Doorn 1833, Wtt.; Fockema; Rhodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; de Bilt 1835, D. S.; Utrecht 1839, D. S.; v. H. (als *villosum*; bessen zwart, is *atriplicifolium*); Wikkenburg 1826, Wtt., (*Sol. nigrum leioc.* = *S. villosum*, v. H.; geen rijpe vrucht); tegen een muur op den dijk in het dorp Hagesteyn bij Vianen, v. d. T. (als *humile*, echter geen geelgroene bessen); Hilversum, v. d. T.; Hilversumsche heide 1845, Richard; Uithoorn 1870 en Zijdelmeer, Boerl.; Naarden 1864, O.; Zeeburg, Fl. Amst. (als *humile*, misschien *chloroc.*); Amsterdam, Fl. Amst.; kerkhof Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Middenduin, Buse; Breesaap 1871, Boerl.; Haarlem, Splitg.; Buse; 1838,

Romb.; — Noordwijk, B. W.; Leiden, Dz.; (kleine vorm, zonder eenige vrucht, als *humile*); 1832, S. S.; 1834, Wtt.; Dz.;· 1835, Mb.; Perin; 1842, O.; 1854, Dz. en v. d. B.; Loosduinen, Destrée; Kastanje watering Delft 1876, L.; 's Gravezande, V. Z.; Hillesluis Katendrecht en Oude Plantage bij Rotterdam 1891, v. d. Voo; tuinen Dordrecht 1835, Lac.; Groenendijk aldaar, Cop (als *humile?*); spoorwegviaduct aldaar 1882, V.; de Mijl onder Dubbeldam 1882, C. v. d. Broek; — Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland 1842, v. d. B. (ook als *humile*); v. d. T. (als *humile*); Goes 1850, v. d. B. (als *humile*); 1838, havendijk aldaar 1842, v. d. B. (*chloroc.* als *humile?*); Biggekerke 1873, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — 'sHertogenbosch, v. Hov.; — Beek en St. Jansgeleen 1872, Lac. (*chloroc.*); Maastricht, v. Hov.; Kheer, Un. 1861 (*atriplicif.*; kan dit zijn de *S. miniatum* die opgegeven wordt in Arch. 2. IV. p. 321 enz.?).

(Aan den weg van Haren naar Mikkelhorst 1869, Holk.; straatweg tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1866 en Koudum 1864, (als *humile*) v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; — Leens, J. Borgman; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Engbergen en Gendringen Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; Opper Veluwe 1871, Costerus in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; Overbosch Baarn, de Vuursche, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Bunnik 1874 (als *humile*), v. Tuinen in herb. pr; — Trompenberg 1899, Koning in herb. pr; Willemspark, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; op een stuk veen aan den Klapwijkschen weg bij Delft, J. H. C. Sorber (als *humile*); Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam

H. v. d. Linden, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; Middelburg Mevr. Snellen in herb. Heukels; 't Park West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, Schipper in herb. pr.; — Oudenbosch 1895, de Haas (ook als *humile*); Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Spaubeek en Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 368); — tusschen Wolvega en Terissert, Un 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Op alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — langs de Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Diepenheim, Enter—Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog—Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); binnenwegen Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Al de zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Vrouwenpolder en Veere Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Bergen op Zoom en ruigte aldaar, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arcen ook *chloroc.*) (Arch. 2. VI. p. 574); ruige plaatsen om Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Meerssen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Bruman.

β. **rubrum** *Mill.*, varieteit met roode bessen.

In Herb: Keer in Limburg, Un. 1861.

Bij deze plant, gedetermineerd als S. miniatum Bernh. was aangeteekend: „fructus rubri, test. incolis." Nemen we derhalve het getuigenis der inwoners van Keer voor juist aan, dan moet het wel de var. rubrum van S. nigrum zijn, daar de aanwezige plant volstrekt niet overeenkomt met S. alatum Moench (S. miniatum) die beschreven wordt als in het bezit van bijna gevleugelde stengels en takken, op de kanten met sterke, tandachtige uitwassen; dichter behaarde bladstelen en dieper ingesneden bladen. De scherpkantige getande stengels komen ook bij de gewone zwartbessige vorm voor en deze schijnt beschreven als S. nigrum melanocerasum Willd.

Van Sol. nigrum L. komen de volgende drie varieteiten voor:

β. Memphiticum Martius: Stengel en bladen donker violet aangeloopen, bloemkroon van buiten violet.

γ. chlorocarpum Spiller: Rijpe vrucht helder groen.

δ. humile Bernh. (S. humile Bernh. et Prodr. Ed. I. p. 162 als No. 697); rijpe vruchten groengeel.

De opgaven in den Prodr. Ed. I vermeld vindt men onder de groeiplaatsen van S. nigrum terug. Men heeft waarschijnlijk alle kleine exemplaren tot deze varieteit gebracht, zonder te letten op de kleur der rijpe bessen; ook bij de hoofdsoort worden de bessen eerst zeer laat zwart, zoodat niet geheel rijpe vruchten licht tot verwarring met de var. chlorocarpum Spiller (en niet Oud. zooals in Arch. 2. I. p. 294) aanleiding kunnen geven.

S. villosum *Lam.* Op gelijke plaatsen als de vorige doch ontbrekend in het geheele Noord-Westelijke vlakland van Europa. ⨀. *Juli—Oct.*

In Herb.: Maastricht, Franquin. (zonder bessen).

Bovendien: In het Sticht, Favrod Fl. Bat.; Utrecht, Fl. B. S.

[Aanm.: Waarschijnlijk is het Maastrichtsche exemplaar slechts een zeer sterk behaarde vorm van S. nigrum. De door van Hall verzamelde exemplaren bij Utrecht althans hebben gedecideerd zwarte bessen. De opgave bij Miquel, „Noord-Nederl. vergiftige gewassen" berust op de mededeeling van van Hall, die, zooals zooeven gezegd werd, foutief is. Trouwens de geheele soort wordt door sommigen slechts voor een vorm van S. nigrum gehouden. De Gorter geeft in zijn

Flora VII Prov. Belg. foed. p. 68 bij S. nigrum reeds op: „variate baccis rubris, viridibus et nigris" terwijl ook Meese een roodbessige vorm aangeeft. Nader onderzoek gewenscht. Zie ook Prodr. Ed. I. p. 162.

S. guineense *Lam.*, zooals de naam reeds aanduidt een plant uit Guinea, schijnt zich als twijfelachtige soort in het herbarium van van der Sande Lacoste bevonden te hebben. v. d. Bosch betwijfelde reeds de juistheid dezer soort (Cfr. Prodr. Ed. I. p. 162). De plant werd bovendien vermeld door Reichenbach (Fl. exc. p. 391) „ad littora Hollandia" welke opgave reeds door van Hall in twijfel getrokken werd. (Cfr. Tijdschr. VIII. p. 218).

943. S. Dulcamara *L.* Op vochtige plaatsen in kreupelhout, langs slooten, vaarten en rivieren, op knotwilgen en op oude muren. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; — Hichtum 1875, J. M. de Boer; — Groningen 1856, S. E. Strating; Scharmer Kros; — Vries en Peize 1853, Kros; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; T.; Zandberg bij Kampen 1869, Hoek; Zwartewater bij Zwolle 1892, L.; Zwolle 1846, S. Schutte; Olst 1860, Cop;*) Deventer 1876, K.; Koerhuis Deventer, Romb.; Almelo, v. Lennep; oevers Vecht bij Gramsbergen 1853, Kros; — Twello, P. v. Delden; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Ratum 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Zand Culemborg, H. S. (Coll. Nat.)*); — Amersfoort, R. B.; Liniedijk aldaar 1890, Garj.; bij het bosch van Rijzenburg, v. d. T.; Wikkenburg 1826, Wtt.; Utrecht, v. H.; C. A. Bergsma; Lambrechtskaai Oud Loosdrecht 1845, Rich; — Naarden 1864,

*) foliis integris. = S. Dulcamara var. persicum Willd.

O. *); Zijdelmeer en Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam bij de Muiderpoort 1867, O.; Amstelveensche weg, Fl. Amst.; 1842, Heijbrock (P. N. S.); Amsterdam, Kerb.; Oosterdoksdijk aldaar, Fl. Amst.; Zeedijk aldaar 1838, Romb.; Velsen 1869, Boerl.; Brederode 1840, Buse; Haarlem, Splitg.; 1870, Boerl.; 1875, Groll; Zandvoort, Un. 1854; — Leiden 1832, S. S.; Dz.; 1835, Mb.; 1835, Lac.; 1842, O.; Perin; S.; Hazerswoude, Pierot (foliis *omnino int.*); tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851 *); 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Beeklaan 's Gravenhage, R. B.; trekvaart naar 's Gravenhage 1854, Kramer; Loosduinsche weg, V. Z.; Loosduinen, Destrée; Scheveningsche boschjes 1895, R. B.; Scheveningen, v. H.; Hoek van Holland 1879, S.; Rotterdam 1850, O.; Fijenoord 1844, Grosh.; IJselmonde 1891, v. d. Voo; Devel bij Groote Lindt 1882, V.; wilgenboomen Dordrecht 1882, V.; Krabbeeiland aldaar 1882, C. v. d. Broek *); boven op het huis te Merwe 1881, V.; — tusschen Oranjezon en Domburg 1841, v. d. T.; tusschen Middelburg en Abeele 1880, Buijsman; Biggekerke 1873, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Speelhuis, v. A.; Elshout, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov..

(Prikkeweg bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen; Koervaart 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kuiper in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar — en Werkhoven — Overveen en Haarlem, C. A. Backer; Muiderberg, F. Hulk; Amstelveen, Ilp en Zeedijk Amsterdam, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Diemen en Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Voorscho-

ten 1888, Struyk. in herb. pr.; Kronesteijn onder Zoeterwoude 1893, V. Suringar in herb. pr.; Monster en Loosduinen, J. F. Wichard; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen; H. v. d. Linden in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Dordrecht 1903, Posth. in herb. pr.; – Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Souburg 1873, L. in herb. pr.; – Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – Stalberg bij Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; tusschen St. Gerlach en Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1897, Schipper (Arch. 3. I. p. 606); – tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Sleen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); – Steenwijkerwolde, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (kwalsterhout), Un. 1902 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Buurserbeek, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Markelo, Diepenheim, – straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Loenen, Broekland, Beekbergerwoud, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); Lent, Bemmel, de Ooi, Weurt, Beek en Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 300); – Oud Diemen, Lac. (Arch. 1. IV. p. 243); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240, echter niet vermeld in lijst Arch. 1. V. p. 56); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); – Voorne talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); Brielle en Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – – Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p.

50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en L. (Arch. 3. VI. p. 121); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Vlissingen en de Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Domburg en Oranjezon, tusschen Oranjezon en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Moerdijk, Un. 1860 (ontbreekt bij Bergen op Zoom en omstreken) Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); langs de Roer bij Roermond en Stadsgracht aldaar, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Pietersberg, Meerssen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322); tusschen Eijsden en Rijckholt, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 20).

Voorts vermeld bij Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

944. S. rostratum *Dunal.* Oorspronkelijk Noord-Amerikaansche plant, die van daar naar Rusland en elders in Europa ingevoerd is en in Amerika ook den naam van Russische distel draagt, ofschoon daarmede wordt bedoeld Salsola kali *L.* var. Tragus. ⊙ *Aug.—Sept.*

In Herb.: Villa Erica te Bennekom als opslag uit kippenvoer 1897, V.; Westervoort 1901, K. F. W. Roosenboom; — terrein fouragemagazijn v. Dongen Weesperzijde Amsterdam 1901, D'huy; — Groenhoven bij Leiden (van denzelfden oorsprong) 1899, Struyk.; moestuin Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; — meelfabriek Middelburg 1900, L.; Mevr. Snellen; — Tilburg in het midden der stad, G. Merts;

de Bult onder Hintham 1901, P. A. Willems; Waalre 1902, P. Sloots.

(Rietlanden Amsterdam 1902, B. Boon in herb. Heukels; — voormalig buitengoed Oranjelust bij Leiden (opslag kippenvoer) 1901 en Hooge Rijndijk bij de meelfabriek onder Zoeterwoude 1901, Struyk. in herb. pr.; meelfabriek Middelburg 1900, Ogt. in herb. pr. en 1901, L. in herb. pr.)

Salpichroa *Miers.*

945. **S. rhomboïdea** *Miers.* Zuid-Amerikaansche plant, voorkomende in Magellania, Bonaire, de Pampas en rondom Monte Video, waarschijnlijk uit de laatste plaats per scheepsgelegenheid aangevoerd. ⊙.

In Herb.: Rotterdam 1901, Wachter en Jansen. Volgens een exemplaar in herb. Heukels werd de plant gevonden door F. W. Niemann, in het Park aan de Maaszijde.

Nicandra *Adans.*

946. **N. physaloides** *Gaertn.* Peruaansche plant; soms in tuinen aangeplant, meestal verwilderd op vuilnishoopen en als opslag in tuinen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Epe 1864, S.; mesthoop Borculo 1877, K.; — bij Utrecht, C. A. Bergsma; — Haarlem 1875, en Haarlemmerhout 1870, Groll; — tuin Dordrecht 1887, V.; — weiland Kloetinge 1837, v. d. B.; vesting Vlissingen, Hallegraaff; tuinen Hoek 1855 [1]), aldaar en Philippine 1864, A. W.; — aardappelveld Klundert 1900, Posth.

(Tuin Oldenzaal, J. B. Bernink; — boerenkoolveld Putten (Vel.) 1895, C. A. Backer; moestuin Wageningen 1895, A. A. Nengerman in herb. Heukels

---

1) Walraven teekende daarbij aan: „op een radijsbed. Naderhand werden mij daarvan ook exemplaren toegezonden, die in het wild waren gevonden op Kersenburg bij Brigdamme." (Arch. l. IV. p. 207 en 293).

en Posth.; tuin Oosterbeek 1893, Löhnis in herb. V. Suringar; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden; — aardappelveld den Helder 1895, L. de Bruijn in herb. Heukels; achter Meerenberg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlemmerhout, Groll in herb. Ogt.; — Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Korte kade bij Rotterdam 1898, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Brigdamme tusschen 1850 en 1860, W. Blaas in herb. L.; — Oisterwijk 1897, Posth. in herb. pr.; — Maastricht, Un. 1883, L. in herb. pr.)

Bovendien: duinen bij Zandvoort, v. E. (Arch. 2. I. p. 396).

Physalis *L.*

947. **P. Alkekengi** *L.* Zuidelijke plant, echter in tuinen gekweekt als sierplant en voor de niet giftige vruchten. ♃. *Juni—Aug.*

Niet in Herb.

(Apeldoorn, J. Koornneef; Maurik, B. J. v. Wagensveld; — tuin Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels.)

Atropa *L.*

948. **A. Belladonna** *L.* In loofbosschen der bergstreken; hier en daar als artsenijgewas gekweekt en daardoor wellicht verwilderd. ♃. *April—Aug.*

In Herb.: Zwolle, Dassen; — Driebergen, en — Noordwijk, C. A. Bergsma; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; — Schaesberg bij Valkenberg 1872, Lac.; Gulpen 1883, Molengr.; tusschen Gulpen en Vaals 1883, K.; Oud-Valkenberg 1866, H. d. V.; Eperbosch, Un. 1883.

Bovendien: Valkenberg 1885, Lac., K. en G.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting. In het Oldampt in Groningen Benes ap. Brugmans Diss. de pl. inut. p. 30; Bergum Fl. Fris.

Tribus Hyoscyameae *Endl.*

Hyoscyamus *Tourn.*

949. H. niger *L.* Op puin, mesthoopen, aan wegen enz. ⊙ ⊙, zelden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Eierlandsch huis Texel 1857, Harting; West Terschelling 1868, Holk.; Zuidkust Ameland bij Nes 1896 en 1897, V.; — Bolsward 1870, J. M. de Boer; — Schildwolde 1855, v. H.; — Zalk, R. B.; v. Heijn.; Kampen, R. B.; Pothoofd Deventer 1877, K.; meelfabriek aldaar 1898, K. A.; Schelle bij Zwolle 1846, S. Schutte; tusschen Almelo en Delden, Un. 1870; — Zeestrand tusschen Harderwijk en Nijkerk, v. d. T.; Harderwijk 1864, R. B.; Voorst bij Zutphen 1833, en Zutphen, Wtt.; molenberg bij Ruurlo 1885, Ens.; Doorwerth, C. A. Backer; Lent, N. Abel.; kolk buiten de Hezelpoort en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; (Nijmegen?) B.; Zoelmond 1836, D.S.; Wageningsche berg 1833, Wtt.; Culemborg 1890, de Haas; — station Staatsspoor Amersfoort 1892, Garj.; — Naarden 1864, O.; Oud-Valkeveen, Un. 1901; Matrozenkerkhof Enkhuizen 1895, Sanders; Urk 1852, Backer de Wit; Zandvoort 1835, Buse; C. A. Bergsma; Haarlem, Buse; 1872, Boerl.; Middenduin 1879, Groll; — Noordwijk 1833, S. S.; Katwijk aan Zee 1833, Wtt.; 1835, Mb.; kerkhof Katwijk buiten 1836, Lac.; Vuurbaak aldaar 1833, S. S.; vuilnishoop Roodenburgerlaan bij Leiden 1894, V.; duinen Wassenaar 1843, O.; 1844, B. W.; 's Gravenhage 1832, I. de L. i. herb. Groll; R. B.; Bezuidenhoutsche weg, V. Z.; Scheveningen, V. Z.; Exc. 1882; Anna Paulownastraat aldaar 1895, Destrée; Vuurbaak aldaar 1858, Lac.; Barger; Steenen baak bij Oost-Voorne 1835, de Vriese; Hellevoet 1902, Jongm.; Overschie 1894, en tuin Dordrecht 1884, V.; Lijnbaan aldaar 1886, V. (nog in 1897 Posth. in herb. pr.); Heikop, v. H.; — Gouwe

veer bij Zierikzee 1872, Schoor; bij Goes achter de Zonstoof, aan de stadswal bij de 's Heer Hendrikskinderen poort 1838, bij Goes, v. d. B.; — Breda, v. A.; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius—Prikken; Eindhoven, Dz.; — bouwval Genneperhuis te Gennep 1876, Lac.; watermolen langs Kaldenkirchensche spoorbaan Venlo, Un. 1893; L.; Valkenberg 1870, Groll; Maastricht, Thomson; vestingwallen aldaar 1893, de Haas; St. Pietersberg 1866, V.; Amby 1866, H. d. V.

(Tuin Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Horssen bij Apeltern 1895, Posth. in herb. pr.; — bij het Vosje te Veendam 1897, Schipper in herb. pr.; — Pothoofd Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Kampen 1899, J. B. Boldingh; — Maurik, B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; IJseldijk Dieren, V. Suringar in herb. pr.; zeldzaam in moeshoven Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — tuin Valkhof Naarden 1900, Koning in herb. pr.; Vondelpark Amsterdam 1888, Costerus in herb. pr.; tusschen Heemskerk en Noorddorpe, Th. J. Stomps in herb. Wachter en Jansen; Overveen, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Haarlemmervaart Leiden 1900, Struyk. in herb. pr.; Scheveningen 1872, Posth. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; Gorinchem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Breskens 1878, L. in herb. pr.; bij den tol aan den Nieuwlandschen weg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer; bij den watermolen te Dommelen 1899, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; — Bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Vuurbaak Vlieland 1858, Lac. (Arch. 1. V. p. 56); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); — Rijnspoorweg Amsterdam, Lac. (Arch. 1. I. p. 463); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); meelfabriek Middelburg 1896, L. (Arch. 3. I. p. 343) en Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); in tuinen te Hoek en zandgrond Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 294); — kerkhof Beek, Lac. (Arch. 2. V. p. 20).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Hondius en Vorstius. Ook Bergen op Zoom in Fl. Bat.

β. **agrestis** *Kit.*

In Herb.: Terwolde 1847, I. Tijhaar (als *Ver. viensis*, Lej. (*β annuus* Prodr. Ed. I. p. 163).

(Deventer 1893, L. in herb. pr.)

γ. **pallidus** *Kit.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, K.; — dijk Haarsteeg bij 's Hertogenbosch 1844, v. Hov.; — Maastricht, Franq.

Scopolia *Jacq.*

950. S. carniolica *Jacq.* (*Scopolina atropoides* Schultes). In schaduwrijke bosschen van Hongarije, Stiermarken en de Krain; elders echter somtijds verwilderd. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: bosschen bij Apeldoorn 1877, K. A.; Welgelegen *) en onder struikgewas aldaar 1881, K. A.; — Sparenhout bij Haarlem 1879, v. E.

Tribus Datureae *Endl.*

Datura *L.*

951. D. Stramonium *L.* Waarschijnlijk inheemsch in Zuid-Rusland, den Kaukasus en Tartarije, moet echter reeds lang in Europa ingevoerd zijn, daar de heilige Hildegard in de 12e eeuw reeds

*) Eerst ingezonden als Atropa Belladonna. Cfr. Arch. 2. IV. p. 157.

gewag maakt dezer plant (Cfr. Altd. Gartenflora von Fischer-Benzon p. 191) en hierdoor vaak verwilderd in bouwland, op puin, aan wegen enz. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Heerenveen, Dz.; — Drenthe, Dz.; — Kampen, v. H.; Zalk, R. B.; Zwolle, Thorb.; Deventer, Halb.; 1880, de Br.; langs den IJsel aldaar 1846, Cop; kerkhof aldaar 1876, K.; — Putten, Stolz.; Harderwijk 1879, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Zevenaar 1833, Wtt.; Nijmegen, Perin; bij den runmolen aan den weg naar Grave bij Nijmegen, Th. Abel.; 1840, Lac.; — Amersfoort 1892, Garj.; den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; huis ter Heide 1859 en 1861, v. H.; Rhenen, Th. Abel.; — Gooiland 1874, Boerl.; Naarden 1864, O.; Uithoorn tuin 1873, Boerl.; verwerspad Amsterdam, en aardappelland Sloten, Fl. Amst.; Schoorl, B. J. Jelgersma; Aardenhout 1866, H. d. V.; Haarlem 1875, Groll; Haarlemmerhout, B. W.; 1838, Romb.; Bennebroek, Buse; — Noordwijk (in de landen van den heer v. Tricht, kruidenkweeker) V. S. (Coll. Nat.); S. S.; Leiden 1842, O.; Pierot; Perin; duinen Wassenaar 1835, Mb.; v. d. B.; 1844, B. W.; 1846, O.; A. W. Hartm.; G. Barger; Wassenaarsche slag, Perin; Fockema; Wassenaar (kiempl.) herb. O.; Groot Hazebroek bij Wassenaar 1832, S. S.; bij de Bataaf, Destrée; Oostbroek bij 's Gravenhage 1848, S.; Loosduinsche weg bij 's Gravenhage, herb. Groll; Rotterdam, herb. B. W.; Rhoon 1871, Schepman; tuin Dordrecht 1883, V.; verwaarloosd tuinland aldaar 1892, Posth.; mestvaalt in een weiland tusschen Vianen en Hagestein, v. d. T.; — Zuid-Beveland, en Hollandsche hoeve 1838, v. d. B.; Domburg, Forsten; tuinen Hoek 1865, A. W.; — Vlijmen, v. Hov.; tuin Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht, v. Hov.; Thomson.

(Terborg 1901, Struyk. in herb. pr.; Hoog Soeren

1879, L. in herb. pr.; Lopik, B. J. v. Wagensveld; Gameren, Doorwerth, Wageningen, Culemborg, C. A. Backer; — Cothen, J. W. Kenniphaas in herb. Heukels; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Overveen, Zandvoort, Driehuis, C. A. Backer in herb. Heukels; Zandpoort, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; — duin Noordwijk 1888, Struyk. in herb. pr.; 1896, V. Suringar in herb. pr.; duinen 's Gravenhage 1893, Ogt. in herb. pr.; Oostvoorne 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Goes 1874, Posth. in herb. pr.; — Westhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Andel 1886, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, Hoevenaars in herb. de Haas; slotmuur Hoensbroek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); voormalige vestingwerken buiten de Hezelpoort, bouwlanden op den weg naar Bergendal en te Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301); — Rijnspoor Amsterdam, Lac. (Arch. 1. I. p. 463); Overveen, Heemstede, — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); — Balsche straatweg, Woensdrecht, Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

Voorts vermeld door Munting; te Haren door de Gorter; voor Beverwijk, 's Gravezande en Heikop v. H. in Fl. B. S.

β. **Tatula** (*D. Tatula* L. — *D. Stram. chalybea* Koch.)

In Herb.: Moestuin Dordtwijk onder Dubbeldam 1898, Posth.

(Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

forma *nana* Lako in litt. (bloeiende plant 1 à 2 d.M.). In den duinweg bij Wassenaar 1876, L.

Tribus Nicotianeae *Endl.*

Nicotiana *Tourn.*

N. Tabacum *L.* Oorspronkelijk Zuid-Amerikaansche plant, waarvan reeds in 1518 zaden naar Europa werden gezonden en nu op vele plaatsen, tot zelfs in Noorwegen, gekweekt. Ook in ons land tot voor eenige jaren belangrijke handelsplant, waardoor hier en daar misschien een enkele plant verwilderde. ⊙. *Juli—Herfst.*

In Herb.: Uithoorn 1872, Boerl.

Petunia *Juss.*

P. nyctaginiflora *Juss.* Sierplant uit het gebied der Rio de la Plata, soms onder andere afval verwilderd. ⊙. *Juni—Herfst.*

In Herb.: tusschen hakhout te Diepenveen 1877, K.

Ordo Scrophulariaceae *R. Br.*

(Ordo **Verbasceae** *Bartl.* Prodr. Ed. I. p. 164.)

Tribus Verbasceae *Benth.*

Verbascum *L.*

952. **V. Thapsus** *L.* (*V. Schraderi* G. Meijer et Prodr. Ed. I. p. 164). Op onbebouwde hooge zandgronden, in de duinen en langs wegen en dijken. ⊙ ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.;

Zalk 1846, T.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Deventer 1845, T.; — Gelderland, Hoffm.; Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn, 1 ex. 1873, K. A.; Voorst 1878, K.; Zutphen 1835, Wtt.; Brummen, v. H.; Waaldijk Nijmegen 1833, Wtt.; Weurt 1849, Th. Abel. (als *linifolium*); Heumen, Un. 1853 (als *laxifolium*); Renkum 1850, S.; Zand Culemborg, H. S.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; tusschen Soestdijk en Hilversum, Coll. Nat.; Batterijen Vossegat 1838, D. S.; 1842, v. d. T.; de Grebbe O. (nog in 1903, V.); Fockema; bosch Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Sphagnetum Diemen 1857, Knüttel; oude muur Funen Amsterdam, Fl. Amst.; Bloemendaal 1867, O.; 1886, V.; Aardenhout 1837, Buse; Velserend 1871, Boerl.; Marienbosch en Naaldeveld bij Overveen 1887, V.; Elswoud 1872, Boerl.; Overveen 1842, Buse; Brederode 1840, Romb.; Middenduin 1846, Buse; Bentveld 1875, Groll; — halfweg Leiden—Haarlem 1840, B. W.; Noordwijkerhout 1832, S. S.; Noordwijk binnen, Perin; Leiden, Pierot; Mb.; duinen Leiden 1834, Wtt. (1-jarige planten); Leiderdorp 1834, v. d. B.; Stalen Spanjaardsbrug 1845, O.; Wassenaar 1835, Mb.; 1848, wie?; Schulpweg aldaar, Perin; binnenduinen Groot Hazebroek 1832, S. S.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; Loosduinen, Wassenaar, Zorgvliet, Destrée; Staalduin, V. Z.; Zwijndrecht 1883, V. (als *thapsiforme*); op een muur in een tuin Dordrecht 1883, C. v. d. Broek; — dijken Zuid-Beveland, v. d. B.; Reigersbosschen Duiveland, Un. 1894; Zwake 1852, v. d. B. en Cop; Zwakendijk 1839, v. d. B.; bosch van Westhove en Duinvliet onder Oost-Kappel 1833, G. B. C. v. d. Feen; — Breda, v. A.; St. Michielsgestel op muren eener buitenplaats 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Oud-Valkenberg 1864, H. d. V.; Valkenberg 1901, V.; Meerssen, Un. 1861.

(Winschoten 1895, Schipper in herb. pr.; — Doorn-

werth 1888, Heinsius in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; – Naaldeveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vogelenzang 1888, Struyk. in herb. pr.; 1890 en Bloemendaal 1886, Posth. in herb. pr.; – Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; – Goes 1886, L. in herb. pr.; West Souburg 1889, Ogt. in herb. pr.; – Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: ?Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); – Oosterhoutsche bosch Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301); – Wallen van Neuzen en Hulst, slootkanten en tuinen Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 294); – ruige plaatsen om Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek–Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Reeds in de eerste editie van dit werk (p. 164) werd V. Thapsoides Schrank (caule in ramos floriferos diviso) aangehaald met de twijfelachtige groeiplaatsen Utrecht en Gelderland, Favrod in Fl. Bat. en omstreken van Leiden: Mulder, Elench. Leid. p. 32.]

β. **elongatum** (*V. elongatum* Willd.)

In Herb.: duinoog bij Oosterbeek 1860, S.

953. V. thapsiforme *Schrader*. (*V. Thapsus* Fl. Leid. p. 192).

Op gelijke plaatsen als de vorige en in bosschen. ⊙ ⊙. *Juli–Oct.*

In Herb.: Harendermolen 1832, v. H.; – Zalk 1846, T.; 1855, R. B.; Oldeneel bij Zwolle 1894, L.; Deventer, Halb.; Cop; 1876, K.; – tusschen Harderwijk en Leuveren 1864, R. B.; ? 1865, R. B.; Harderwijk 1866, R. B.; ? Brummen, v. H.; ? Voorst 1849, Cop; Zutphen, Fockema; Middachterbosch 1843 en 1845, M. D.; Middachten 1838, Buse (als *V. condensatum* Schrad.); Velp, C. A. Bergsma; Arnhem, v. H.; Nijmegen, B.; Spankeren 1870, J. W. Moll; Wageningsche berg 1833, Wtt.; Grebbe

1827, v. H.; 1837, Mb.; Renkum 1838, Buse; – Haarlem, Perin; – Thomaswaard bij Werkendam 1836, Lac.; – St. Pietersberg, v. Hov.; 1864, H. d. V.; Maasdijk tusschen Heumen en Mook 1842, v. d. T.

β. **cuspidatum** (*V. cuspidatum* Schrader.)

In Herb.: Zalk, R. B. (1 ex. = *V. Schraderi*); v. Heijn.; Staphorstsche bosch, v. Heijn.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Deventer, Halb.[1]); – Harderwijk 1866, R. B.; Roozendaal 1838, Buse; Nijmegen, B.;! culta e sem. indig. in horto bot. Noviom. 1849, en Oosterhoutsche bosch 1849, Th. Abel.; ? Heumen, Un. 1853[2]); ? Renkum 1838, Buse; – duinen Meerenberg 1870, Hoek (*V. phlom.?*); – ? mesthoop Noordwijk, Perin; – Sambeek, Un 1853; Boxtel, v. Hov.[1]); Eindhoven 1831, Dz.; – Mook, Un. 1853; ? Maastricht, Un. 1883; St. Pietersberg 1870, Groll; Gronsveld 1883, L.

[Aanm.: De geheele vorm vertoont gelijkenis zoowel met V. phlomoides als met Thapsiforme. Wellicht van hybridaire natuur? Van een hybride tusschen V. Thapsiforme en phlomoides is mij trouwens niets bekend.]

(Arnhem 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; niet zeldzaam Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Noordwijk binnen 1893, V. Suringar in herb. pr.; – Hamert Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; – Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); – Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619, ook in herb. Ogt.); St. Anna, de Meerwijk, Heumen, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301);

---

1) Eén plant met twee verschillende etiquetten.

2) Op de heide bij Heumen in Gelderland 1840, Lac. in v. H. Nieuwe Bijdragen. Tijdschr. VIII. p. 221.

— Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 574); Santpoort 1868, O. (N°. 105) (Arch. 2. I. p. 72); Bergen, Heilo, Velsen, Bloemendaal, Overveen — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — Zeeuwsche eilanden, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 31) Cfr. Bijdr. V. p. 88.

954. V. phlomoides *L.* Op gelijke plaatsen als de vorigen. ⊙ ⊙. *Juli — Sept.*

In Herb.: Zalk 1847, T.; Zwolle, Dassen; Veenhuis bij Deventer 1877, K.; Brinkgreve 1877, v. d. Veen; — Gelderland, Junius; IJseloever Gorssel 1902, G. en Jongm.; Harderwijk, R. B.; op den dijk aan den boschkant van de Dijkhof Twello 1849, en ? Voorst 1849, Cop; Brummen, v. H. (als *V. cuspidatum*); Rijnoever bij den Oorsprong 1847, v. d. B.; Arnhem 1837, Buse; Thomson; 1873, Groll; Oosterbeek, Buse; ? Heelsum 1838 en Doorwerth 1840, Buse; Groesbeek, Un. 1847; Heumen, Un. 1853; v. d. T. (als *V. thapsiforme*); Keijenberg bij Renkum 1833, Wtt.; — Wassenaar 1833, Wtt.; — Schuddebeurs bij Zierikzee 1872, Schoor; — Werkendam, Thomaswaard 1836, Lac.; — ? Mook, Un. 1853; Sittard, Un. 1861; Maastricht, Ploem; St. Pietersberg 1870, Groll.

(Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897 in herb. Posth. en in herb. Schipper; — Rhenen 1896, Posth. in herb. pr.; — Zanderij Spanderswoud 1899, Koning in herb. pr.; — Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Twello, Cop (Prodr. 1. p. 165) en Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301).

β. **nemorosum** *Schrad.*

In Herb.: zandgronden in het Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, N. en Th. Abel.

Bovendien: De Grebbe, Mb. (waarschijnlijk *V. Thapsus* zie aldaar; Wilpsche dijk bij Deventer? Tijhaar in herb. Dav. in Prodr. Ed. I. p. 165.

Voorts werd. *V. phlomoides* door de oudere schrijvers alleen vermeld door Pelletier.

955. V. Lychnitis *L.* Op droge heuvels, langs rivieroevers en in de duinstreken. ⊙ ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nijmegen, Perin; Waaldijk Weurt 1839, N. en Th. Abel.; J. B. Spaan; Culemborg 1834, D. S.; Spoel aldaar 1841, v. d. T.; — Parkweg Amsterdam 1885, Smith; Koekamp Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Elswout 1878, v. E. [1]); duinen bij de waterleidingskanalen onder Vogelenzang 1901, V.; — St. Pietersberg, Jacques; 1870 en 1881, Groll; 1885 K. (reeds verzameld Un. 1861, volgens Arch. 2. IV. p. 322); 1894, Lindo.

(Berg en Dal bij Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — Maastricht 1882, Posth. in herb. pr.; 1894, de Haas in herb. L.; Slavante 1891, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, W. Blaas (Arch. 2. III. p. 127 en 2. VI. p. 122).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

β. **album** *Miller.*

In Herb.: Slavante bij Maastricht, v. Hov.

(Spoordijk Elst 1900, A. H. Blaauw in herb. Heukels.)

Bovendien: Oosterhoutsche bosch, N. Abel.; Ooische waard, Waaldijk bij de kerk te Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301); — Elswout 1878, v. E. (Arch. 2. III. p. 419).

956. V. sinuatum *L.* Op onbebouwde plaatsen in de landen der Middellandsche Zee. ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: klaverland Apeldoorn 1878, K. A.

957. V. nigrum *L.* Tusschen struiken, langs wegen, op onbebouwde zandhoudende gronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Havelte, en tusschen Meppel en Steenwijk, v. Heijn.; — Zalk 1846, T.; 1848 en bosch

1) Werd door v. E. als door opgroeiend hakhout aldaar verdwenen. vermeld. Cfr. Arch. 2. III. p. 419.

te Zalk, R. B.; Zwolle, M. Dassen; O.; Thorbecke; Nieuwe werk aldaar, S. Schutte; Berg klooster bij Zwolle, Romb.; Deventer, Halb.; Epse, Deventer, Terborgh 1876–1878, K.; – Elspeet 1846, T.; Zutphen 1833, Wtt.; Warnsveld, Un. 1897, L.; Bronsbergen, Un. 1897; Beekbergen en Soeren 1853, K. A.; Doesburg, Buchler; 1863, H. d. V.; Lochem, Raedt; in 't Huis te Oedinck 1832, Staring; huis te Marsch, V. Z.; Paaschheuvel bij Terborg 1861, v. H.; Velp, C. A. Bergsma; Roosendaal 1838, Buse (ook *fasciatie*); Arnhem, Sch.; Nijmegen, B.; Th. Abel. (B. ook als *V. Blattaria*); Groesbeek, Un. 1847; Oosterhoutsche bosch 1846, G. Deijn.; 1849, N. en Th. Abel.; Beek 1857 en 1874, O.; Drempt 1842, J. W. R. Tilanus; (P. N. S.); Wageningsche berg 1838, Buse; O.; Spankeren 1870, J. W. Moll; Culemborg, H. S.; Spoel aldaar, de Br.; – tusschen Grebbe en Rhenen 1901, des Tombe; Hoevelaken 1893, Garj.; de Bilt, D. S.; – Overveen 1836, Mb.; Kerb.; 1837, Buse; Haarlem 1835, Kerb. en Mb.; 1836, Mb.; Park bij Haarlem 1837, Buse; Haarlemmerhout, Kerb.; – Groenhoven bij Leiden 1899, Struyk.; Rijngeest te Leiderdorp (forma?) 1901, Borst Pauwels; Haagsche bosch, G. B.; tusschen Loosduinen en Monster, V. Z.; Kortenoord 1892, v. d. Voo; Gorinchem 1864, H. d. V.; – Werkendam 1839, Lac.; 1886, V.; kerkhof Blaartum en Zeelst, Dz.; Eindhoven, Dz.; tuin Valkenswaard 1901; Rovers; – Roermond 1902, Jongm.; Maastricht, Un. 1861; 1870, Groll; Franq.; (als *V. thapsonigrum* en *V. nigrum thyrsoides*); Borchare 1870, Groll; Geulhem, Un. 1883; Valkenberg 1870, Groll; tusschen Valkenberg en Geulhem 1894, Lindo.

(Zwolle 1881 en Heeten bij Raalte 1898, L. in herb. pr.; Agnietenberg aldaar 1870, v. Tuinen in herb. pr. en 1881, Posth. in herb. pr.; – Beekbergen 1893, Ogt. in herb. pr.; Hemmen 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Paaschheuvel Terborg 1901, Struyk.

in herb. pr.; Hoog Soeren 1885, Heinsius in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; — Groenhoven te Leiden 1900, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1902, Th. J. Stomps in herb. Wachter en Jansen; park Merwestein en in een verlaten tuin te Dordrecht 1897, — en Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; — tusschen Tegelen en Kaldenkirchen 1897, Rieter in herb. pr.; muur Thorn Un. 1900, Ogt. in herb. pr.; Schaesberg 1893 en ruine Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; de W. Hamer in herb. L.; St. Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Emmen, Gieten 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Markelo, Un. 1897 (Arch. 1. III. p. 505); — Harderwijk, Fl. B. S. (Arch 1. V*. p. 425); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Ubbergen, Weurt, Beuningen, Heumen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301); — Bergen, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Hartekamp, Bennebroek, v. E. (Arch. 2. III. p. 302); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen (verw.), A. W. (Arch. 2. III. p. 127); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 21); Venlo, Baarlo, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Meerssen, St. Pietersberg, Un. 1861; Beek—Valkenberg, Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman, voor Hilvarenbeek, Hoffm.; Voorst, Tyhaar in herb. Dav.; 's Gravenhage, Ulenpas, Putten en bij den Kranenborg (Overijsel), de Gorter; Utrecht, Amersfoort, Doornspijk, Fl. B. S.; Kuikhorn, Fl. Fris. volgens Prodr. I. p. 166.

β. **thyrsoideum** Prodr. (Ed. I. p. 166) ? Waaldijk bij Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301) en bovendien

Maastricht, v. Hov. in herb. pr. De plant van Franq. ex. herb. v. d. Bosch heb ik onder de normale vorm opgenomen.

958. **V. Blattaria** *L.* Op vochtige plaatsen, langs wegen enz. bij ons meestal aangevoerd of uit tuinen ontvlucht. ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Polderdijkje bij Leeuwarden 1862, Hinxt; — ? (Nijmegen, Perin); — bosch te Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — duinen Alkmaar 1878, v. d. Veen; Haarlem 1835, Mb.[1]; Kerb.; Park aldaar, Buse;[2] Haarlemmerhout, S. S.; opslag tuin Haarlem 1887, V.; — Groenhoven bij Leiden 1899, Struyk.; langs het kanaal te 's Gravenhage, V. Z. (*fl. albis*); Boonepad Dordrecht 1881, V.; — Ellewoutsdijk tusschen het dorp en het fort 1839, Lac.; — (Breda?), v. A.; — tusschen Maastricht en Tongeren 1860, Jacques.

(Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; kolenaschweg op Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; — bij het in aanbouw zijnde badhotel te Domburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Friesland, de Boer (Arch. 2. III. p. 218).

Voorts vermeld bij Munting en Bruman. Overveen, Wamel over Tiel, Putten, Drempt, Keppel, Ulenpas, Warnsveld bij Gorter; Nijmegen, Fl. B. S.; Leiden, Fl. Leid. en Maastricht Lej. Fl. de Spa.

959. **V. phoeniceum** *L.* Op zonnige heuvels en in droge bosschen zeer verspreid, voornamelijk in Zuidelijker streken. Somtijds als sierplant en misschien daardoor nu en dan verwilderd ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer, J. R. Katz; — Galgenbult te Hoog Keppel 1897, F. Knabe; — duinen bij Sandpoort 1895, Heukels.

———

1) Waarschijnlijk opgegeven als V. blattaroides (Cfr. Prodr. Ed. I. p. 166).

2) Werd later niet teruggevonden v. E. (Arch. 2. I. p. 397).

Bij de volgende als hybriden gedetermineerde Verbascums wil ik, ter vergemakkelijking der bij ons nog niet gevonden bastaarden, een determinatietabel geven, ontleend aan Gustav Ruhmer's opstel: „Die in Thüringen bisher wild beobachteten und wichtigeren cultivirten Pflanzenbastarde." *)

1. Bladen kort of over de halve lengte van het stengellid afloopend 2
   Bladen niet afloopend 5
2. Meeldraden met violette of purperen wol 3
   Meeldraden met witte wol 4
3. Stengel naar boven toe scherpkantig. Bladeren aan beide zijden dik geelviltig, de onderste hart-eivormig, gesteeld, de bovenste verlengd, spits, hartvormig-stengelomvattend, gekarteld; bloemsteeltjes even lang als de kelk. Meeldraden alle gelijkvormig, violet-wollig. Helmknoppen niet afloopend. ⊙ ⊙. Juli—Aug.
   Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.60—1 M.
   Kelk en bloemkroon gelijk aan die van V. nigrum L., slechts korter gesteeld; bloemen van gemiddelde grootte. Stengel een verlengde bloeiwijze, zelden nog zijassen dragend. De bovenste bladen zijn vaak lang toegespitst:

V. collinum *Schrad.* (*V. nigrum* × *thapsus*). *V. Thomaeanum* Wirtgen. *Juli—Aug.*

In Herb.: Marokko te Apeldoorn 1877, K. A. en 1901, tusschen de stamouders, K. A.

Stengel naar boven kantig, dikwijls eenigszins trosvormig vertakt. Bladeren beiderzijds dunviltig, of van boven slechts kortharig, gekarteld, de onderste lang-lancetvormig, de bovenste een weinig afloopend, langwerpig-eivormig, de allerbovenste stengelomvattend. Bloemstelen even lang als of iets korter dan de kelk. Alle meeldraden licht-purperwollig. Helmknoppen der langste meeldraden meestal iets afloopend. ⊙ ⊙. Juli—Herfst.

Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.40—1.50 M.

Bladen als die van V. thapsiforme Schrad., maar dunviltig. Bloeitakken (tros) losbloemiger dan bij V. thapsiforme. Bloemkroon vlak, grooter dan die van V. nigrum L.:

V. adulterinum *Koch.* (*V. nigrum* × *thapsiforme; V. seminigrum* Fr.; *V. Kochianum* Wirtg.). *Juli —Herfst.*

---

*) Jahrbuch des königlichen botanischen Gartens und des botanischen Museums zu Berlin. Bd. 1. 1881. p. 246.

In Herb.: Spankeren 1870, Moll; — achter het paviljoen te Haarlem 1898, v. E.

Bovendien: tuin Marocco, K. A. (Arch. 3. I. p. 609). De plant uit Apeldoorn door Kok Ankersmit vermeld in Arch. 2. III. p. 287 is gelijk aan de voorgaande hybride.

4. Stengel naar boven gewoonlijk een weinig trosvormig vertakt en scherpkantig. Bladeren ter helft van de internodien afloopend, met aangedrukt grijs vilt, elliptisch-lancetvormig, gekarteld. Bloemstelen korter dan de kelk. Trostakken of tros rijkbloemig, van onder onderbroken. Meeldraden gelijk, niervormig, niet afloopend. ⊙ ⊙. Juli—Aug.

Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.50—1.20 M.

Habitus van V. Lychnitis met weinig bloeitakken; bladeren echter duidelijk grijsviltig; de bloemkroon bijna volkomen gelijk aan die van V. Lychnitis:

V. spurium *Koch.* (*V. Lychnitis* × *Thapsus*).

Niet in herb.

— Stengel naar boven toe scherpkantig en trosvormig vertakt. Bladeren gekarteld, langwerpig tot lang-lancetvormig, aan beide zijden aangedrukt grijsviltig en wel van onder dichter. Bloemstelen even lang als of iets langer dan de kelk, helmhokjes der langste meeldraden aan eene zijde een weinig afloopend. ⊙ ⊙. Juni—herfst.

Bloemkroon heldergeel, grooter dan bij V. Lychnitis, zelden bijna zoo groot als bij V. thapsiforme. Hoogte 0.60—1.50 M.:

V. ramigerum *Schrad.* (*V. Lychnitis* × *thapsiforme*; *V. Braunianum* Wirtg.).

In Herb.: Kasteel Weurt 1844, Th. Abel.

5. Bloemen in 4-veelbloemige kluwens 6

Bloemen alleenstaand of gepaard, de bovenste tot armbloemige kluwens vereenigd 8

6. Helmdraden witwollig.

Stengel kantig, naar boven toe meestal met enkele langere takken. Stengelbladeren lancetvormig, met zwak hartvormigen voet, zittend, gekarteld, van boven zwak, van onder dichter wollig-viltig. Vilt gemakkelijk afvallend. Bloemen met radvormigen zoom. Helmdraden der twee langere meeldraden slechts aan de basis, die der drie andere tot aan de helmknoppen dicht witwollig. ⊙ ⊙. Juni—herfst.

Bloemkroon geel, ongeveer 11—14 m.M. in doorsnede. Hoogte 1.50—2 M.

Door de bladeren dichter komend bij V. phlomoides, door de beharing der meeldraden meer op V. Lychnitis gelijkend:

V. Reissekii *Kerner.* (*V. Lychnitis* × *phlomoides*). [*V. Bisschoffii* F. Koch., *V. denudatum* Pfund.]).

Niet in herb.

— Meeldraden helder purperwollig 7

7. Stengel naar boven toe scherpkantig, meestal een weinig trosvormig vertakt. Bladeren van onder grijsviltig, van boven bijna kaal, gekarteld, de onderste langwerpig-lancetvormig, de bovenste langwerpig-eivormig, met hartvormigen voet half stengelomvattend. Bloemstelen zoo lang als of iets korter dan de kelk. ⊙ ⊙. ♃. Juli—herfst.

Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.40—1.20 M.

De langste helmdraden zijn niervormig of een weinig afloopend:

V. Brockmülleri *Ruhm.* (*V. nigrum* × *phlomoides*).

In Herb.:? Rijn bij Arnhem, Th. Abel.; Kerkhof Groesbeek, Un. 1847.

— Stengel naar boven toe scherpkantig, meestal een weinig trosvormig vertakt. Bladeren gekarteld, van boven kortharig, van onder dun grijsviltig, de onderste langwerpig-lancetvormig, in den steel versmald, lang gesteeld, de middelste en de bovenste eivormig-langwerpig, bijna zittend, aan de basis afgerond. Bloemstelen dubbel zoo lang als de kelk. Helmknoppen niervormig, niet afloopend. ⊙ ⊙. Juni—herfst.

Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.60—1.20 M.

De niet hartvormige, maar in den regel in den bladsteel versmalde onderste bladeren zijn een zeker onderscheidingsteeken dezer plant van V. nigrum, met welke zij overigens zeer overeenstemt:

V. Schiedeanum *Koch.* (*V. Lychnitis* × *nigrum*).

In Herb.: (als *V. lanatum*) Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen 1851, Th. Abel. (Cfr. Arch. 1. III. p. 468); — Voormalige buitenplaats Groenhoven bij Leiden 1899, Struyk.

[Aanm.: Volgens Ruhmer's waarnemingen is deze bastaard de meest algemeene in het geslacht. In gezelschap der ouders herkent men haar terstond aan de helder purperkleu-

rige meeldraden. De door hem bij Altenstein verzamelde exemplaren waren bastaarden met de aldaar alleen voorkomende witbloemige vorm van V. Lychnitis (V. album Mill.).

8. Stengel beneden kortharig, naar boven toe klierig. Bladeren aan beide zijden verspreid kortharig, langwerpig, spits, tamelijk grof en ongelijk gekarteld-gezaagd; de stengelbladeren half-stengelomvattend. Tros zeer lang. Bloemstelen half zoo lang als de kelk, helmdraden met paarse wol, de langste zwakker behaard; helmknoppen der langste meeldraden afloopend. ⊙ ⊙? Juni—Sept. Hoogte 0.30—1.20 M.

Bloemkroon groot, lichtgeel, van buiten voor het openen zwak rood. Meeldraden met paarse wol die met witte haren vermengd is. Van V. Blattaria L. door de sterkere beharing en de grootere, veel korter gesteelde bloemen te onderscheiden:

V. grandiflorum *Schrad.* (*V. Blattaria* × *thapsiforme.*)

In Herb.: Villa Marocco bij Apeldoorn 1882, K. A. (Cfr. Arch. 2. IV. p. 148).

— Stengel naar boven toe iets trosvormig vertakt. Bladeren, vooral van onder, zachtharig; wortelbladeren langwerpig-lancetvormig, spits, aan de basis langzamerhand in den bladsteel versmald, dubbel gekarteld of bijna bochtig. Stengelbladeren langwerpig, de bovenste hart-eivormig, spits. Bloemstelen even lang als de kelk (bij de vruchtrijpheid iets langer). Meeldraden paarswollig. ⊙. Juni—Juli.

Bloemkroon geel. Hoogte?

V. Pseudo-Blattaria *Schleich.* (*V. Blattaria* × *Lychnitis;* [*V. blattaroides* Gaud.]).

Niet in herb. Zij werd in de eerste editie van dit werk opgegeven als gevonden in 1835 bij Haarlem, door Molkenboer. Het is mij gebleken dat deze plant waarschijnlijk onder *V. Blattaria* behoort. Zie pag. 1152.

[Aanm.: Ik heb in de voorgaande lijst alleen die hybriden opgenomen, wier stamouders in ons land voorkomen en die dus ook zelf hier zouden kunnen gevonden worden of reeds aangetroffen zijn. Ik heb derhalve geen gewag gemaakt van de hieronder volgende hybride, wier verspreidingsgebied ligt in Hongarije, Lithauen, Zuid-Podolie, Moravie en Zwitserland, evenmin van de bastaarden die V. floccosum, sinuatum of een andere hier niet voorkomende soort tot stamouder

hebben. Eindelijk wil ik nog opmerken dat volgens de tegenwoordige onderzoekingen over hybridisatie de bastaarden nooit zoo scherp omschreven kunnen worden als door Ruhmer gedaan werd, daar er naast deze typische hybriden tal van variaties voorkomen, die meer gelijkenis op de vader- of moederplant hebben. Verschillen tusschen V. nigro-thapsus en V. thapso-nigrum, zooals die bijv. door Grenier en Godron worden aangegeven, bestaan niet, tenzij men daaronder die variaties wil aanduiden, die òf meer op V. Thapsus òf meer op V. nigrum gelijken.]

V. rubiginosum *W. et Kit.* (*V. nigrum* × *phoeniceum;* [*V. ferrugineum* Mill.)]. ⊙. *Juni—Juli.*

Niet in herb.: Opgegeven voor de Allodiale duinen achter Velsen 1896, waarschijnlijk met eendenvoeder overgebracht en spoedig verspreid.

960. V. orientale *Bbst.* Plant van Zuid-Oostelijk Europa, ook elders ingevoerd. ♃. *Juli—Aug.*

(Op onbebouwd land te Moergestel 1898, Ogt. in herb. pr.)

Scrophularia *Tourn.*

961. S. nodosa *L.* Algemeen op vochtige plaatsen, langs wegen, tusschen struikgewas en langs slooten. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oude eendekooi bij de Grie op Terschelling 1896, V.; — Giekerk, bij de brug aan de Stallingen 1849, S.; 1864, J. M. de Boer; Bergum 1849, en Koudum 1853, S.; Veenwouden (Spree?); — de Scharmer, Tresling; Haren, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1846; R. B.; IJselmuiden 1848 en 1854, R. B.; Deventer, Halb.; 1846, M. J. Cop; 1846, T.; 1876, K.; Almelo, v. Lennep; — Essenburg bij Harderwijk 1852, R. B.; Twello, v. Delden; 1844, T.; Marocco te Apeldoorn 1880, K. A. (forma *angustifolia*); Wenumsche Enk bij Apeldoorn 1882, (f. *latifolia*) en Apeldoorn 1851, K. A.; Plekenpol bij Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Beekhuizen, v. H.; v. d. B.; Arnhem,

S.; Thomson; Boerl.; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. W. R. Til. (P. N. S); Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergsche weg Nijmegen 1897, G. en V.; Ooi, Beek, Ubbergen, Weurt, N. en Th. Abel.; — Lockhorst 1894, Garj.; Beerschoten te Driebergen 1871, Hoek; Doorn 1869, O.; Utrecht en Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; Utrecht 1849, P. G. Wijers; Rijnoever aldaar 1835, Wtt.; Rijnwijk bij Odijk 1863, Col. Nat.; de Grebbe, Fockema; — Loosdrecht, Exc. 1884; Velserend 1873, Boerl.; Haarlem, Buse; Meer en Bosch Heemstede, v. d. T.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; B. W.; 1846, O.; Kronestein bij Zoeterwoude 1829, Wtt.; Stalen Spanjaardsbrug onder Leiderdorp 1845, O.; achterweg Wassenaar Katwijk 1832, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; Perin; 1897, V.; Zorgvliet en Haagsche bosch, Destrée; Wassenaar, G. B.; 's Gravenhage, V. Z.; G. Barger; tusschen Delfshaven en Schiedam 1901, Jongm.; langs de Rotte 1892, en IJselmonde 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1882, V.; Noordendijk aldaar 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1836, Lac.; — Noordgouwe 1887, L.; Oudewoude 1873, P. Schuringa; Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; Mastbosch Ginneken, Un. 1852; den Dungen, v. Hov.; dijk Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Limburg 1871, Lac.; St. Pietersberg 1870, Groll; Maastricht 1889, V.

S. nodosa fol. *ternis* wordt opgegeven voor Rotterdam door Favrod in Fl. B. S.

(Tusschen Suameer en Nijega 1869, v. Tuinen; Buitenpost 1866 en straatweg van Bergum naar Suameer 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Oude Tryne, K. de Boer; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Uithuizermeeden, M. Kramer in herb. Heukels; eikenboschje Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; de Punt 1901, Eelde, Paterwolde, Peize, Noord- en Zuid-Laren, Esserweg, Onnen en Harendermolen, R. de Boer en H. Kooi in herb Heukels;

— Kolderveen, Cayaux in herb. v. Tuinen; Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; 1901, L. in herb. pr.; 1881, Posth. in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein; tusschen Langelo en Lievenum 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; langs den Prijsschen weg enz. te Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Villa Schothorst onder Hoogland 1871, C. B. B. in herb. Costerus; Zeist, Utrecht, W. C. v. Embden; Overlangbroek 1900, J. W. Kenniphaas; Randwijk, Culemborg, Driebergen, C. A. Backer in herb. Heukels; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Endegeest 1893 en Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; uiterwaarden langs de Maas 1900, weiland aan de Rotte 1901 en Oude Plantage bij Rotterdam 1899, Wachter en Jansen; tuin aldaar, H. v. d. Linden; Koedood onder Rhoon 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1886, Posth. in herb. pr.; Giesen—Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Domburg 1876, L. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.; aldaar en Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijk (Tuk), Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); station Heino tot aan de N. Wetering, dwarsweg tusschen Nieuw en Oud Wetering, straatweg Heino naar Wijhe en omstreken van Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); weg naar Diepenheim, — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Borculo, Lochem,

Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Kennemerland—Westland, v. E. (Arch. 2. I. 397); Scheveningsche boschjes, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 122); — Walcheren (volgens Pelletier), Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Baarlo, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, en van Thorn naar de Groote Peel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek, Elsloo, Maastricht, Gronsveld, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman; — Velp, Gorssel, Prodr. Ed. 1. p. 167, — Zandvoort, Rotterdam, Helmont, Maarsbergen, Rheede, Baarn, Fl. B. S.

962. S. alata *Gilib.* Aan rivieroevers, langs beeken en slooten en in het algemeen op vochtige plaatsen. ♃.

α. **Ehrharti** *Steven* (*S. aquatica* Aut. n. L.; Fl. B. S.; Fl. Leid. en Prodr. Ed. I. p. 167, in welke werken echter onder dien naam zoowel deze als de verscheidenheid Neesii werden samengevat. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: ? Nijmegen, Perin; — ? Landlust bij Baambrugge, v. d. T.; — Zuid-Beveland 1853, v. d. B.!

Bovendien *): Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); —

*) Reeds Cop (Arch. 1. III. p. 469) duidt aan dat: „onder onze S. Ehrharti Stev. nog eene andere schuilt, n.l. S. Neesii Wirtg. . . . . . . intusschen schijnt zij naar de voorhanden waarnemingen veel minder verspreid dan S. Neesii, gelijk u uit de opgave der mij, als zeker, bekende groeiplaatsen blijken zal. Tot hiertoe kan ik als zoodanig van

Friesland, J. M. de Boer (Arch. 2. III. p. 228); — langs slooten in de Ooi, te Ubbergen, Beek, Weurt, Beuningen, Hees, en Neerbosch, maar vooral op het huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 302); — Haarlemmermeer 1852, Hartm. (Arch. 2. III. p. 288); Kennemerland—Westland—Walcheren, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Walcheren, Tholen, en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); echter later door A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122) werden deze groeiplaatsen met een vraagteeken voorzien, met een noot, dat deze twijfelachtige opgaven waarschijnlijk betrekking hebben op S. Neesii, — St. Pietersberg, Gronsveld, Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 322); Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 21).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Tiel en Arnhem door Hoffm. *) in herb. Dav.; Utrecht. v. Hov. *) in herb. pr.; Meppel, in herb. pr.; Overveen, Haagsche bosch, Doesburg, Harderwijk door de Gorter, Amsterdam, Dordrecht, Baarn, Fl. B. S.; Katwijk, Fl. Leid. en voor verschillende plaatsen in Friesland.

[Aanm.: In Arch. 2. VI. p. 205 wordt vermeld bij S. Neesii, slootkanten Herkulo bij Zwolle, met de opmerking dat in plaats hiervan in den Prodromus S. Ehrharti voor Zwolle is opgegeven. Deze opgave kan ik echter niet vinden, evenmin als in het Supplement Prodromus.]

S. Ehrharti slechts twee groeiplaatsen noemen, t. w. Leiden, O. en Zuid-Beveland, v. d. B."

Ook de eerste groeiplaats heb ik onder S. Neesii gebracht, nadat de plant reeds vroeger zelfs tot S. nodosa was gerekend. Daar S. aquatica oudtijds zoowel S. Ehrhartii als S. Neesii bevatte, kan men de vroegere opgaven dus slecht vertrouwen en moet men in het algemeen zeer voorzichtig zijn met de groeiplaatsen onder „Bovendien" vermeld. Enkele opgaven vindt men werkelijk onder S. Neesii terug, van andere is het bewijsmateriaal, naar het schijnt, zoek geraakt of is nimmer aanwezig geweest.

*) Reeds in de eerste Aanvulling op den Prodromus tot S. Neesii gebracht.

β. **Neesii** (*S. Neesii* Wirtg., *S. Ehrharti* Stev. Prod. I. p. p.) ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Elzenbosch, Texel 1867, S. P. Huizinga; — Winschoten, even buiten Scheemda, S. E. Strat.; trekweg naar Nietap 1895, Sanders; — Meppel, v. Heijn.; — IJselmuiden 1872, Hoek; Herkulo bij Zwolle 1891 *), Spoolde aldaar 1900, en Steenwijk, weg naar Eesveen 1893, L.; — Bolksbeek 1902, G. en Jongm.; Harderwijk 1868, en Hierden bij Harderwijk 1867, R. B.; langs de Berkel bij Borculo 1884, K. (van daar reeds opgegeven Un. 1859 in Arch. 1. V. p. 202); Arnhem, Thomson; Ooi, Beek, Ubbergen, Hees, Neerbosch, Th. Abel.; Beek 1897, G. en V.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Renkumsche beek bij Renkum, Exc. 1897; — Amersfoort en Eem aldaar 1892, en Randenbroek 1891, Garj.; de Bilt, Stoll e. h. v. H.; Utrecht, v. Hov.; 1858, R. B.; 1835, Wtt. (kiem- en eenjarige planten); — Amsterdam 1836, v. H.; langs den Schinkel aldaar 1855, Lac.; 1857, Knüttel; Jaagpad aldaar 1839, Romb.; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Velsen 1871, en Aardenhout 1870, Groll; Haarlem, Buse; Bloemendaal 1884, K.; Vogelenzang 1845, Dz. en v. d. B.; — Leiden 1835, Mb.; 1846, O.; B.W.; Perin; 1868, Smeets; Dz.; wallen Leiden, Forsten; Stalen Spanjaardsbrug 1845, O. (eerst als *S. Ehrharti*, daarna als *S. nodosa* gedetermineerd); Lage morschweg aldaar, v. d. B. (als *Balbisii*); Hazerswoude 1834, V. Z.; Haagsche Schouw 1827, Wtt.; buiten de Zijlpoort langs de Vaart 1842, O. (als *Ehrharti*); Katwijk bij het Mallegat 1832, S. S.; Leimuiden, Exc. 1883; Wassenaar, G. B. (als *aquat.*); Delft, de W. Hamer (als *Ehrh.*); Fijenoord 1834, v. H.; Rockanje, Un. 1887; duinzand aldaar 1902, G.,

*) Zie Aanteekening bij S. Ehrharti.

Janse en Jongm.; Dubbeldam achterweg 1851, Cop; — Noordgouwe bij Schuddebeurs 1887, L.; Zuid-Beveland 1853, v. d. B.; Schipper Wezeling bij Goes 1852, en Naaste pad bij Goes 1852, v. d. B. en Cop; Nieuw en St. Joosland 1876, A. W.; 1877, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Zoutelande, Un. 1902; — Gronsveld 1866, H. d. V. (als *Balbisii*).

(Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Zalt-Bommel 1897, H. W. Heinsius in herb. pr.; — ruine van Brederode, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Overveen 1897, Posth. in herb. pr.; — Hillegommerbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Groenhoven te Leiden 1898, en Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.; Kralingsche plas 1900, en kolenaschweg buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — Renesse, Un. 1894, en Oranjezon onder Vrouwenpolder 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Eexta, Strat. (Arch. 1. IV. p. 70); — Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); — Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 203); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); sloot achter het Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 302); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); — Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Geul te Meerssen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

γ. **Balbisii** (*S. Balbisii* Horn. en Prod. Ed. I. p. 168. *S. aquatica* L.) Op moerassige, vochtige plaatsen, aan waterkanten. ♃. *Juni – Aug.*

In Herb.: Zalk 1846, T.; R. B.; Soest Wetering te Wijhe 1885, L.; Nijenhuis langs de Wetering, Un. 1888; — Beekbergen 1853, K. A.*); Nijmegen, Th. Abel.; tusschen Oosterhout en Lent

*) Aldaar verdwenen, volgens opgave Kok Ankersmit, anno 1878 (Cfr. Arch. 2. III. p. 194).

1850, Th. Abel.; Zalt-Bommel 1897, Heinsius; — Utrecht 1859, R. B.; Jaarsveld 1882, K.; — ? tusschen het riet halfweg Haarlem—Amsterdam 1855, Lac. (als *Neesii*, misschien juist); — ? slootkanten bij Leiden 1854, A. W. Hartm.; Dordrecht M. J. Cop; 1881 en 1882, V.; Dubbeldam 1853, Cop; — Sas van Gent, Zuiddorpe, Westdorpe, en Hoek, A. W.; Heille 1887, L.; — grienden Werkendam 1836, L.; 1886, V.; dijk Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; gemeente vloeiweide bij de Tongreep onder Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — aan de Geleen bij Sittard, Un. 1861; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Geul te Meerssen, Un. 1861; beekje Simpelveld 1871, Lac.

forma: **auriculata** *All.*

In Herb.: Tusschen Wylre en Gulpen, Un. 1883; L.

(Elzeboschje bij de Westen op Texel 1900, Visser Smits en Hoogenraad in herb. pr.; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; langs den weg van Beesd naar Culemborg, de Haas in herb. pr.; — gracht Ruine Brederode 1884, Heinsius in herb. pr.; — Leiderdorp 1886 en Groenhoven bij Leiden 1899, Struyk. in herb. pr.; — weiland bij den Dommel 1899, v. Roessel in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Wijnandsrade, Steichen in herb. pr.; Maastricht 1892, Hoevenaars in herb. de Haas; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Geul bij Valkenberg 1893 en Canne 1893, V. Suringar in herb. pr.; Koningswinkelbruggetje bij Valkenberg 1902, Schipper in herb. pr.

f. **auriculata** *All.* Ittersum bij Zwolle 1894, L. in herb. pr.)

Bovendien: langs de Nieuwe Wetering tot aan de school in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Woolde, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — stadsgrach-

ten en slooten Harderwijk, R. B. (Arch. 1. V*. p. 425); Gorssel aan den IJselkant, Tijhaar in herb. Dav. (Prodr. Ed. I. p. 168); — Maastricht, Gulpen, Epen, Valkenberg, Amby, Meerssen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322). De plant gevonden door de Vries bij Gronsveld, (Arch. 2. I. p. 141) is S. Neesii, gelijk nog wel andere hier vermelde opgaven tot de laatste soort zullen moeten gerekend worden.

963. S. **vernalis** *L.* In heggen en op beschaduwde plaatsen; zuidelijke plant, doch ook elders in tuinen en parken ingevoerd, nu en dan tot bijenvoedsel gekweekt. ⊙ ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Franeker, C. A. Bergsma; — bolwerken Amersfoort 1892, Heinsius; — Zorgvliet aan den Amstel 1849, Lac.; Fl. Amst; Haarlem, v. d. T.; v. d. B.; 1872, v. E.; bolwerk bij den molen aldaar 1872, Groll; Bloemendaal 1846, Wenck; 1875, Groll; Opzichterswoning aldaar 1889, V.; duinkant aan de beek aldaar 1834 en 1837, v. d. B.; Wildhoef bij Bloemendaal 1867, O.; tusschen Bloemendaal en Zomerzorg, v. d. T.; tusschen Aardenhout en Elswout 1873, H. d. V.; — Leiden 1837, Mb.; 1840, Buse; 1843, de Bruijn; Thomson; 1846, B. W.; buiten de Morschpoort langs het raster van Oranjelust 1837, Lac.; v. Dissel; Perin; 1841, S. S.; 1843, B. W.; 1844, O.; Groenhoven 1900, Jongm.; Haagsche bosch, V. Z.; Scheveningsche boschjes 1872, H. d. V. (aangevoerd met houtgewas); 1889, R. B.; Bezuidenhoutsche weg bij het huis ten Bosch 1895, V.; kanaal 's Gravenhage, V. Z.; Zorgvliet en Haagsche bosch, Destrée; Zorgvliet, V. Z.; Hartm.; achter Klein Zorgvliet Scheveningsche boschjes 1872, Everts; koepeltje aldaar 1896, V.; kreupelhout bij de acht watermolens (Noordboezem) Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

(Zorgvliet bij Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; — Bloemendaal en Haarlemmerhout, C. A. Backer; Haarlem, A. H. Blaauw en 1896, Heukels in herb. pr.; Bloemendaal 1889, — Oegstgeest 1888, Haagsche bosch 1895 en Scheveningen 1898, Struyk. in herb. pr.; Zorgvliet bij 's Gravenhage 1903, J. E. Verschaffelt in herb. Posth.; duinen Scheveningen 1876, L. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Tribus Calceolarieae *Benth.*

Calceolaria *L.*

964. C. scabiosaefolia *Sims.* Algemeen gekweekte tuinplant, uit Peru afkomstig, nu en dan verwilderd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Opslag Zandhove bij Zwolle 1896, L.; — Slot Loenersloot 1893, W. J. Steen; — buitenplaats Giardini bij Leiden 1898, V.

(Zandhove aan den Deventerweg bij Zwolle 1900, — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; — verwaarloosde tuin 's Hertogenbosch, P. Willems in herb. Heukels.)

Tribus Antirrhineae *Benth.*

(Ordo **Antirrhineae** *Juss.* en Prodr. Ed. I. p. 168.)

Antirrhinum *L.*

965. A. maius *L.* Sierplant uit Zuid-Europa, dikwijls verwilderd op oude muren. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Vorden 1881, Groll; — Oude muur Amsterdam 1834, V. Z.; 1835, Mb.; Hinxt; — Wittepoort Leiden 1846, O.; 1846, Perin; — haven Goes 1864, H. d. V.; — muur bij de kapel te Slenaken, Exc. 1889.

β. **latifolia**: Muren bij de pastorie te Rijswijk, v. Heijn.

(Oude muur te Opheusden 1873 en 1874, v. Tuinen in herb. pr.)

Bovendien: Muur te Bennebroek en Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); – Oude muren bij Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 10).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

966. **A. Orontium** *L.* Op bouwlanden, voornamelijk op leemhoudenden bodem. ⊙. *Juni – Oct.*

In Herb.: Deventer, Halb.; v. Gron.; 1876, K.; – Twello 1849, Cop; Hattem, v. Heijn.; 1872, Hoek; Tonzel bij Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Park 't Loo 1858, O.; tusschen Hummelo en Keppel, Un. 1850; Voorst, Wtt.; Zutphen, S. S.; 1833, Wtt.; 1876, K.; Eibergen, Un. 1897; Arnhem, v. Rees; 1835, de Vriese; 1850, R. B.; 1877 en 1880, Groll; Clarenbeek bij Arnhem 1849, R. B.; Velp 1837, Buse; C. A. Bergsma; Thomson; Nijmegen, B.; Perin; N. en Th. Abel.; 1846, G. Deijn.; 1878, Groll; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; Malden 1847, v. d. B.; Groesbeek, Romb.; Heumen 1841, v. d. T.; Beek, de Haan; 1833, Wtt.; 1853 en 1868, O.; Drempt wie?; Renkum 1848, Buse; 1850, S.; – Amersfoort, Splitg.; 1861, R. B.; tusschen Amersfoort en Woudenberg, en boomkweekerij aan de laan van Lunenburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; Amersfoortsche berg 1891, Garj.; de Bilt 1826, v. H.; de Grebbe, Fockema; – duin Zandvoort 1846, Buse; Gorzen Varkenoordsche dijk van IJselmonde naar Hillesluis 1901, Jongm.; Schipluiden, v. S. V.; – veerdam Werkendam 1836, Lac.; Ulvenhout 1896, V.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; Veldhoven, Posth.; Nuenen 1850, v. Hov.; Deurne 1871, Lac.; tusschen Geldrop en Heeze 1886, V.; – Mook 1856, v. d. B.; Baarlo en Venlo, Un. 1893; L.; Roermond 1900, G. en Jongm.; Weert 1886, V.; Krapoel 1871, Lac.; Bunde 1870, Groll; Heugem 1894, V.; Epen, Un. 1861; Gulpen 1885, K. en G.

(Garderen 1890, Costerus in herb. pr.; Warnsveld bij Zutphen 1897, Schipper in herb. pr.; tusschen Terborg en Ulft 1901, Struyk. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1887, L. in herb. pr.; — Woensdrecht 1874, S. Lako in herb. L.; Oudenbosch 1888, de Haas in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; Cromvoirt bij 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.; Stratum onder Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — langs een muur te Velden 1893, V. Suringar in herb. pr.; Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Dr. Kros (Arch. 1. III. p. 476); -- Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Walcheren (volgens opgave van Pelletier) (Arch. 2. VI. p. 122); — Plasmolen, Th. Abel.; Weert, Bergen, Lac. (Arch. 2. V. p. 21); Velden, station Venraai, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

flor. **albis**. Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 21 en p. 302).

Voorts vermeld door Munting, voor 's Gravenhage door de Gorter en 's Heerenberg, Fl. B. S.

Linaria *Tourn.*

967. **L. Cymbalaria** *Mill.* Oorspronkelijk thuis behoorend in rotsspleten en op steenachtigen bodem van Italie en het Oostenrijksche kustgebied, werd zij reeds vroeg aangeplant en verwildert gemakkelijk, zoodat de plant op oude muren geheel ingeburgerd is. ♃. *April—Sept.*

In Herb.: Leeuwarden 1860, J. M. de Boer; — Zwartsluis, v. Heijn.; Zwolle 1896, L.; muren Zwarte Water bij Zwolle 1872, v. T.; kerkmuur Mastenbroek 1869, Hoek; Dorth onder Bathmen, Un. 1850; stadsmuren Deventer 1840, Halb.; 1847, T.; 1876, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Zutphen, G. B.; Arnhem 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); S.; Rijn aldaar 1898, V.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Waal aldaar, Thomson; — Amersfoort, 1893, Garj.; Rhenen, Sprée; 1898, V.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1859, R. B.; walmuur Tolsteegpoort, v. d. T.; — Muiderberg 1839, Romb.; Amsterdam 1871, O.; Halfweg, Splitg.; Haarlem 1833, Kerb.; Buse; — muur hortus Leiden 1872, Boerl.; muren Leiden, S. S.; 1834, Mb.; O.; 1839, B. W.; Perin; 1872, Boerl.; kerkpad polder Nieuwkoop 1901, G. en Jongm.; 's Gravenhage, G. Barger; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; 1901, Jongm.; tusschen Rotterdam en IJseldmondsche veer 1870, O.; havenmuren Dordrecht 1835, Lac.; aldaar 1878, Posth.; 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — muren Middelburg, de Marrée; Zeisweg, v. d. B.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht 1881, Groll.

(Zwartsluis 1893, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1899, H. v. d. Linden; Gameren, Zalt-Bommel, C. A. Backer in herb. Heukels; — hoog tegen den dom te Utrecht 1877, Schipper in herb. pr.; Oude Rijn te Utrecht 1891, A. J. de Wit en Zonnenburg Utrecht 1872, Costerus in herb. pr.; — wallen Haarlem 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Haarlem, Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; buitenplaats Wouderstein te Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; muur uiterwaarden Kralingsche veer (1 ex. met witte bloemen) 1897, Wachter en Jansen, Gorinchem — Almkerk, Woudrichem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Wilgendonk te Brigdamme

1892, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; – Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, P. Sloots in herb. Heukels; Wynandsrade, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen en haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – tusschen West-Kapelle en Domburg, Un. 1902 (Arch. 2. II. p. 1034); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); – vestingmuren en stadsgracht Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Nyborg bij Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 21); St. Pietersberg, Epen, Un. 1861; Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts bij Dodoens*), Pelletier, Munting en Bruman.

968. L. Elatine *Mill.* Op bouwlanden en langs wegen, op leem- en kleigrond. ⊙. *Juli–Nov.*

In Herb.: Tusschen Zutphen en Brummen 1879, K. A.; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Ewijk 1849, Gent bij Nijmegen 1851 en Beuningen 1859 en 1871, Th. Abel.; B.; tusschen de Grebbe en Wageningen 1837, en Wageningen 1837, Buse; Hemmen 1882, K.; – Grebbe, Kerb.; Zeist, Kraep.; 1843, W. en K.; Houten, S. S.; 1833, Wtt.; Schalkwijk 1833 en 1834, Wtt.; 1899, C. A. Backer; Amsterdamsche straatweg

---

*) In Dodoens Cruydtboeck (1644) wordt de plant voor het eerst als inlandsch vermeld, en dat zij toen een pas aangevoerde plant was, volgt uit hetgeen omtrent die plant aldaar gezegd wordt, gelijk reeds Miquel aan het licht bracht (Cfr. Tijdschr. I. p. 287 en II. p. 319):

„De neerstigheydt van de Cruydtbeminners heeft dit Cruydt hier te lande seer vermenighvuldight: ende naementlykt te Delft in Hollandt is 't door den hooghgheleerden D. Willem van der Meer soo ghemeyn ghemaeckt, datter nauws brugghe oft eenigh stadts-gebouw oft oude mueragie en is, ten is daer mede cierlyk bekleedt. Dies het metter tydt voor een inlandsch ghewas sal moghen ghehouden worden."

bij Zeldzaam onder Utrecht en tusschen Waerdestein en Kothen, Neerlangbroek, v. d. T.; Rijnwijk, Broers; — Haarlem, Perin; — Zwijndrecht 1836, Lac.; 1882, V.; — Schouwen en Zierikzee, Dz.; Oosterland 1887, L.; Bruinisse bij paal 105, Un. 1894; Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; 1877, K. A.; 's Gravenpolder 1838, v. d. B.; Hoek 1862, A. W.; — Breda, v. A.; Almkerk 1899, C. A. Backer; — tusschen Wessem en Thorn 1900, G. en Jongm. (als *spuria*); Maastricht, Ploem; Meerssen, Un. 1861; Gronsveld 1881, Groll; Mechelen 1885, K.; Gulpen 1871, Lac.; 1885, K. en G.

(Eindje van de wereld bij Winschoten 1891, Schipper in herb. pr.; — Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Wageningen 1900, — Werkhoven 1899, C. A. Backer in herb. Rieter; Oud-Ameliswaard, W. C. v. Embden; — braakland IJselmonde, A. Reclaire in herb. Heukels; — Serooskerke (Walcheren) 1877, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: langs den grintweg te Hatert, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 302); — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Bergen, Lac. (Arch. 2. V. p. 21); Epen, Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman. Tiel, Hoffm. in herb. Dav. volgens Prodr. Ed. I. p. 170 en Vreeswijk, Fl. B. S.

969. L. spuria *Mill.* Op gelijke plaatsen als de vorige en meestal in gezelschap van deze. Vormt somtijds cleistogame bloemen. ☉. *Juli—herfst.*

In Herb.: Beuningen, B.; 1849 en 1871, Th. Abel.; Ewijk 1849, Lent bij het Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Hemmen en Wageningen 1882, K.; Opheusden tusschen boonen 1873 en 1874, v. Tuinen; Culemborg 1890, de Haas; — Zeist, W. K.; Werk-

hoven, v. d. T.; 1899, C. A. Backer; Houtsche weg Utrecht, v. Hov.; Maarssen, v. H.; Nijhoff; Bunnik, C. A. Bergsma; Houten, S. S.; 1833, Wtt.; Schalkwijk 1833, Wtt.; Rijnwijk, Broers; Utrecht 1833, Wtt.; 1838, Lac. (ook *pelorisch*); 1838, D. S.; herb. O.; 1842, de Vriese; 1859, R. B.; Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; — 't Gooi 1827, Wtt.; Haarlem, Perin; — Leiden, Mb.; Zoeterwoude, v. d. B.; Zwijndrecht, Mb.; 1836, Lac.; Naaldwijk, v. d. T.; Vianen, v. H.; — Zierikzee, Dz.; Oosterland 1887, L.; Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland, v. d. B.; 1877, K. A.; Kloetinge 1837, v. d. B.; Oost-Kapelle 1877, Groll; — Lauberg 1893, de Haas; Gulpen 1871, Lac.

(Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; — Odijk, C. A. Backer; Ameliswaard, weg naar Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — tusschen Goes en Kapelle 1896, Posth. in herb. pr.; Biggekerke 1873, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Beek (Limb.), Lac. (Arch. 2. V. p. 21). Voorts vermeld door Pelletier en Munting. Tusschen de Ooi en Beek, Hoffm. in herb. Dav.; Haarlem, Haagsche bosch, Elderik en Wehl, Zwolle, bij de Gorter.

970. L. arvensis *Desf.* Op zandige bouwlanden. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Bij het gemeentehuis van Rheede aan den weg naar Arnhem, L. Bückler; Eltensche berg 1828, D. S.; Arnhem, V. Z.; Nijmegen, B.; Hoffm.; 1840, Buse; fort Sterreschans, Berg en Dal, Beek, Ubbergen, Lent, N. en Th. Abel.; Neerbosch 1839, Lac.; 1846, G. Deijn.; Marienboom bij Nijmegen 1869, Th. Abel.; aan den weg tusschen St. Anna en den Teunismolen onder Hatert 1841, v. d. T.; Groesbeek, Wijchen 1840, Lac.; Heumen 1856, v. d. B.; — Amersfoort 1860 en Amersfoortsche berg, R. B.;

? Haagsche bosch, V. Z.; Vreeswijk aan de Vaart 1832, v. H.

(Berg en Dal 1902, J. J. ter Laag in herb. Schipper.)

Bovendien: Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 21).

971. L. stricta *D.C.* (*L. repens* Desf. Lej. Comp.) Plant van Zuid en Zuid-West Europa, nu en dan ingevoerd en vaak volkomen ingeburgerd; bij ons op muren en op zonnige plaatsen. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: duinen te Bloemendaal langs het Keizerinnepad 1888, v. E.; V.; — Borne bij paal 55.9, 1901, G. Postma, ook in herb. Ogt.

(Spoorbaan Bleiswijk 1898, J. A. v. d. Berg in herb. Heukels.)

[Aanm.: De plant opgegeven voor Maastricht, Franq. in herb. v. d. Bosch heb ik in dit herbarium niet teruggevonden.]

972. L. chalepensis *Mill.* Zuid-Europeesche plant en in de landen rondom de Middellandsche Zee. Schijnt evenzoo aangevoerd te worden, althans bevindt zich een exemplaar dier plant in herb. Wachter en Jansen, gevonden op den kolenaschweg van het voormalige buitengoed Rozenburg bij Rotterdam 1900.

973. L. vulgaris *Mill.* Algemeen op zandgronden, in bouwlanden, langs wegen en dijken. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Tusschen West-Terschelling en Midsland 1868, Holk.; Hee, Un. 1886; bij de Blijhe bij Hollum op Ameland 1868, Holk.; Nes aldaar 1865, S. H. v. d. Ley; Ameland, Coll. Nat.; Rottum 1896, Schipper; — de Joure, Sprée; Leeuwarden, Hinxt; Bergumerheide 1849 en Hardegarijp 1849, S.; — Scharmer, en Oosterbroek onder Eelde 1855, v. H.; Winschoten, Schipper (hoog 1.40 M.); — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1847 en 1855, R. B.; Zwolle, v. Heijn.; Deventer 1846, v. Gron.; 1846, Cop; 1876, K.; straatweg Deventer—Apeldoorn 1839, Halb.; — Harder-

wijk 1864, 1865, R. B.; Voorthuizen 1854, Coll. Nat.; Apeldoorn 1853, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Warnsveld 1884, Groll; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; jachthuis Warnsveld, M. D.; Lochem 1886, V.; Beekhuizen, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch, G. Deijn. en Th. Abel. (*fasc.*); Beek, v. d. B.; 1868, O.; — Amersfoort, pad naar Oud-Leusden 1847 en straatweg aan den berg 1847, v. d. Roemer; Liniedijk Amersfoort, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; C. A. Bergsma; v. H.; Zeist, Broers; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; — 't Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; 1869, Hoek; Muiderberg 1864, Coll. Nat.; M. D.; dijk tusschen Muiden en Muiderberg 1896, V.; Berg en Dallust Hilversum, v. d. T.; Zijdelmeer 1886 en Uithoorn 1870, Boerl.; Oosterdoksdijk, Splitg.; Sloterweg 1842, P. Heijbrock (P. N. S.); zeedijk Amsterdam 1838, Romb.; zeedijk Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Hemmeland aldaar 1886, Boerl.; kerkhof Marken en Steenendijk aldaar 1886, Boerl. en V.; Haarlem, Buse; Velsen 1869, Boerl.; Overveen 1835 en Bentveld 1837, Mb.; Vogelenzang, v. d. T.; — Noordwijk, B. W.; tusschen Piet Gijzenbrug en Noordwijkerhoek, Mb.; Leiden, Dz.; Pierot; 1842, O.; Katwijk Perin; Wassenaar, Perin; 1832, S. S.; Haagsche straatweg, wie?; den Deijl, Dz.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Scheveningsche boschjes, Destrée; duinen 's Gravenhage, V. Z.; achter Zorgvliet, Lagewaard (Papendrecht, Alblasserdam, Oud-Alblas, Bleskensgraaf enz.) 1850, Cop; Alblasserwaard 1882. V.; Groote Lindt 1891, v. d. Voo; Schenkeldijk Dubbeldam 1882, V.; Dordrecht 1835, Lac.; den Briel 1835, de Vriese (v. Rees?); Vianen 1871, Schepman; — duinen Schouwen 1845, v. d. B.; Scheldedijk IJersekendamme 1839 en Hollandsche hoeve Noorddijk 1838, v. d. B.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Oude Maas Maastricht, v. Hov.

(Eierlandsche duinen, H. R. Hoogenraad in herb. pr.; — Beets 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Akkrum en Terhorne 1863, Holk.; tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Noord-Laren 1901, Esserweg, Haren, Paterwolde, Eelde, Zuid-Laren, Onnen en de Punt, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Oldebroek 1889, Ogt in herb. pr.; — algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, — Werkhoven en Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — strand Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; bosch van Bredius bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Willemspark Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef, — Bennebroek en Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; Oosterdoksdijk 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; duinen Katwijk 1878, Schipper in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; Scheveningen 1879, Posth. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; algemeene begraafplaats aldaar 1898, Wachter en Jansen in herb. Heukels; spoorwegterrein tusschen Paralelweg en spoorweghaven 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — boomkweekerij Eureka te Kapelle (Z.-Beveland) 1894, Ogt. in herb. pr.; Schouwsche duinen 1883, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; bij de Zwemkom te 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

β. **peloria.**

In Herb.: (*bicalcarata*) Ittersum bij Zwolle 1892, L. (ten deele 2—4 sporig); — Beek, v. d. B.; — Utrecht, Mb.; — duinen Haarlem, J. Kops; Zandvoort (*bicalc.*) 1837, G. B.; Groot Bentveld bij

Zandvoort (*bicalc.*) 1835, Mb.; — Maasoevers bij Wijk (Maastricht) 1894, de Haas.

(Denekamp 1900, J. B. Bernink in herb. Heukels; — spoorwegterrein tusschen Paralelweg en spoorweghaven te Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; — aan zee tusschen Muiderberg en Naarden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

γ. **radice tuberosa.**

In Herb.: Zandvoort 1841, Buse.

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); tusschen Wolvega en Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); Coevorden, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijk, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); langs de Nieuwe Wetering tot School in Tongeren, langs den straatweg Heino naar Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); station Markelo, van Diepenheim over Weldam naar Goor; — Groenlo, straatweg Zutphen naar Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Breevoort; Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1891 (Arch. 2 VI. p. 98); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); parkweg Amsterdam 1884, Smith (Arch. 2. V. p. 689); Papenlaan en Zuiderzeedijk Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Bloemendaal, Zandvoort—Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Scheveningsche duinen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 122); Brielle, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Noord-Beveland en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); Hulst, Neuzen (Arch. 1.

IV. p. 294); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Wansum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); ruige plaatsen om Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. langs den weg naar Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 302) en voorts Naarden, Harderwijk volgens de Gorter; 's Gravenhage, tusschen Vianen en Hagestein, tusschen Bunnik en Zeist, Fl. B. S.

974. L. minor *Desf.* In zandige bouwlanden, vooral echter op leem- en kalkhoudenden bodem; dikwijls aangevoerd. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Franeker en Leeuwarden, (C. A. Bergsma?); station Franeker, Un. 1886; Veenwouden, Sprée; — Groningen, Strat.; — Kampen 1847, R. B.; 1850, T.; Zalk 1848, R. B.; Deventer 1845, Cop; 1846, T.; 1897, V.; Katerveer 1839, v. H.; IJsel bij Hattem 1865, H. d. V.; Zutphen 1833, Wtt.; Forsten; Lac.; Voorst 1877, O.; 1877, K.; Zevenaar, Wtt.; Brummen 1892, Carm.; IJsel bij Velp 1840, D. S.; Rozendaal bij Arnhem, V. Z.; Arnhem, V. Z.; Thomson; rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; Nijmegen B.; Abel. en Pas; Perin; Ooische kasteel bij Nijmegen 1865, v. H.; Heumen, Un. 1853; St. Anna, Marienboom, Hees, Neerbosch en Lent, N. en Th. Abel.; Opheusden, v. Tuinen; Tiel, F. J. Hoffman; Renkum 1850, S.; Wageningen 1838, Buse; Culemborg 1890, de Haas; — zandplaat Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; Werkhoven, C. A. Backer; Maarssen, Nijhoff; Hondswijk 1857, Knüttel; Wikkenburg 1832 Wtt.; Utrecht 1835, Wtt.; 1837, D.S.;

1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Amsterdam 1840, Romb.; Bergen 1876, Lac.; Haarlem, Buse; — Leiden, Dz.; 1836, Mb.; G. B.; B. W.; muur 's Gravenhage, Barger en Cool; Delft, v. S. V.; 's Gravezande, V. Z.; Zwijndrecht 1880, Posth.; station Groote Lindt 1898, v. d. Voo; boomkweekerij aan de Mijl bij Dordrecht 1882, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Vianen 1831, v. H.; v. d. T.; Gorinchem, v. d. T.; 1864, H. d. V.; — Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland 1840 en Westdorpe 1845, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, A.W.; — Sleeuwijk 1835, Lac.; Rosmalen, v. Hov.; Maas Boxmeer, Un. 1853; — Maasoever Roermond 1900, G. en Jongm.; St. Pietersberg 1870 en 1881, Groll; Gronsveld, Un. 1883; Gulpen 1871, Lac.; Valkenberg 1866, H. d. V.

forma *praetermissa*. Cfr. Arch. 2. IV. p. 25.

In Herb.: Opslag onder *Daucus*, Apeldoorn 1881, K. A.

(Wijhe 1885, L. in herb. pr.; — Tiel, C. A. Backer; — Utrecht, Zeist, W. C. v. Embden; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; — Delft 1874, L. in herb. pr.; Heerjansdam 1886, Posth. in herb. pr.; spoorwegterrein tusschen Spoorweghaven en Parallelweg 1901, kolenaschweg buitengoed Rozenburg 1900, weide Rotterdam en akkers IJselmonde en Charlois, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — vruchtenkweekerij 't Park te West Souburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer; station Valkenswaard 1899, H. A. van Roessel in herb. Heukels; — Maasoever Hamert 1893, V. Suringar in herb. pr.; Villapark Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, V. Suringar in herb. pr.; 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg en Klimmen, Steichen in herb. pr.; Schaesberg bij Oud-Valkenberg 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Haarlem, — Westland, v. E. (Arch. 2.

I. p. 397); — Hulst, Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. V. p. 65); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122); — Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1 V*. p. 233); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. IV. p. 574); Roer bij Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Sint Pietersberg, Maastricht, Gulpen, Epen, Roermond, Un. 1861; Sittard, Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 392).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Tribus Gratioleae *Benth.*

(Ordo **Antirrhineae** Prodr. Ed. I.)

Gratiola *L.*

975. **G. officinalis** *L.* In vochtige weilanden, op heidegronden, aan waterkanten enz. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zwolle, Dassen; — Wal Deventer 1833, Wtt.; 1846, T.; Okse 1878, K.; Diepenveen, Tyhaar en P. F. Nieuwenhuijs; 1877, v. d. Veen en K.; bosch de Hei bij Diepenveen 1899, K. A.; tusschen Diepenveen en het Vrieswijk 1846, S. Tyhaar; — Zutphen, Wtt.; Gronem.; Vorden 1874, Groll; Leesten 1850, Gronem.; Warnsveld 1845, de Vriese; Varsseveld 1832, Staring; IJsel Doetinchem 1900, v. Vloten; — Haarlem, v. d. Ende; — Nieuwe Maassluis Giesen, C. A. Backer; — langs de Beers te Spoordonk bij Oirschot 1865 en 1874, Lac.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; tusschen Os en Ooijen 1837, v. d. T.; Moerassen om 's Hertogenbosch, B.

(Buurt Okse onder Epte bij Deventer 1882, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Epe 1854, Lac. (Arch. 1. IV. p. 48).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting; Heusden, v. Hov.; Gorinchem, de Gorter; Bommelerwaard, Fl. B. S.

Mimulus *L.*

976. M. luteus *L.* Inheemsch in westelijk Noord-Amerika en Chili, langs boschbeeken; bij ons vaak als sierplant gekweekt en evenals elders somtijds volkomen verwilderd. ♃. *Juni—herfst.*

In Herb.: Haarlem, Gerdessen; Haarlemmervaart bij Haarlem 1836, Mb.; bouwterrein aldaar 1900, C. A. Backer; — weiland Leiderdorp, Mb.; Stalen Spanjaardsbrug bij Leiden, O.; 1840, B. W.; Rotterdam 1902, Easton; Bleskensgraaf 1850, Cop; Dordrecht, Posth.

(Surhuisterveen, K. Kuipers; — Leusden bij Amersfoort, C. Apeldoorn in herb. Heukels; — tuin Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Nieuwerkerksche laan te Kralingen 1899 en Schiekade Rotterdam 1898, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Limosella *Lindern.*

977. L. aquatica *L.* Langs rivier- en beekoevers, op overstroomde plaatsen. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Heide bij Zuid-Laren, Dr. S. E. Strat.; kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; — Vecht bij Gramsbergen 1859, Lac. en S.; IJseloever Kampen 1845 en Kampen, R. B.; buiten de Hagenpoort aan den IJseloever Vogelenzang, e. h. T.; IJselbedding voor Deventer 1893, K. A.; Vecht in Berkum bij Zwolle 1893, L.; — Zutphen, Wtt.; IJsel bij Dieren 1885, Ens.; aan de Laak te Rheede, v. H.; Rijnoever Arnhem 1897, V.; tusschen Montferland en Galgenberg, S. S.; Nijmegen, Perin; Waal aldaar, J. B. Spaan; Waaloever Weurt 1848, Th. Abel.; Beuningen, M. Coenen; Ooische waard, Th. Abel.; Herwynen 1859, S.; Renkum, Doorwerth, Driel, He-

teren, Buse; — Bentveld bij Zandvoort 1835, Mb.; — langs de Maas over Steenenkamer bij Dordrecht 1849, v. Hov.; Griend huis te Merwe 1888, V.; Merwede, Lac.; 1888, V.; Merwede bij Sliedrecht, Lac.; nieuwe Maassluis bij Giesen, C. A. Backer; Heikop, v. H.; Lek bij Vianen 1837, Mb.; v. d. T.; aan de Lek bij Vreeswijk 1830, v. H.; — Werkendam 1836, Lac.; Vlijmensche veld 1846 en tusschen Vlijmen en 's Hertogenbosch 1846, v. Hov.; — Maas bij Wessem, Un. 1900 (ook 1903); Maas bij Hedel 1900, G. en Jongm.; Maas Roermond, Un. 1861.

(Utrecht aan de Lek, Beins in herb. L.)

Bovendien: Beek (Limb.), Lac. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts Vlieland, de Gorter; 's Heerenberg en Rheede, Fl. B. S.

Tribus Digitaleae *Benth.*

(Ordo **Antirrhineae** Prodr. Ed. I.)

Digitalis *Tourn.*

978. D. purpurea *L.* In bergachtige, boschrijke streeken; ook als tuinplant gekweekt en daardoor enkele malen verwilderd. ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Aan den weg van den Leeuwarder straatweg naar Veenwoudsterwal, niet ver van het tolhek 1838, Sprée; Oenkerk op Heemstrastate 1849, S.; 1851 (fl. *alb.*), S.; — Slochteren 1836, v. H.; (fl. *alb.*) Strat.; — Zalk, v. Heijn.; Zwolle 1846, I. Berghuis; — Elburg, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; 1877, K.*); Terborg, Fockema; Varsseveld aan den weg naar Aalten 1832, Staring; tusschen Dinxperloo en Aalten 1875, R. E. de Haan; Sillevolde, Un. 1885;

*) Ofschoon door Kok Ankersmit in 1874 (Arch. 2. II. p. 10) vermeld werd dat de plant onder den invloed der cultuur uit de omstreken van Apeldoorn verdwenen is; evenzoo Arch. 2. III. p. 194, na door mij in 1852 in Wormingen gevonden te zijn, is zij verdwenen.

Dieren 1833, Wtt.; Rheede, en Rouwenberg bij Rheede, v. H.; de Steeg 1874, O.; Rheederoord 1874, Groll; 1878, herb. O.; Middachten 1838, Mb.; 1838, Buse; 1845, M. D.; Beekhuizen, v. d. B.; 1844, Lac.; 1844, Th. Abel.; Velp 1840, D. S.; Biljoen 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Thomson; Arnhem 1839, Hanegraaff; 1879, Groll; Nijmegen, B.; Dz.; Perin; Ubbergen 1863, Th. Abel.; tusschen Nijmegen en Kleef, v. d. B.; — Driebergen, C. A. Bergsma; bosch van Pitt. tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T. (ook fl. *alb.*); — Heemstede, v. d. T.; Spaanderwoud, Coll. Nat.; — Groenhoven bij Leiden 1900, Struyk.; aan de Sprang bij het kanaal te 's Gravenhage, V. Z.; Loosduinen 1848, S. (culta?); — Loopschans Breda, v. A.; (Tilburg?) A. Hirsch (ook fl. *alb.*); — Venlo 1899, Garj.; Veldensche weg bij het Ruinmeer te Venlo 1900, Rieter; Rovers; bosch Epen, Un. 1861; Un. 1883; Gulpen 1872, Lac.; Voerendaal 1866, H. d. V.; bosschen Slenaken 1889, V.; Slenaken, Gulpen, Vijlen 1872, Lac.; Vaals 1886, K.; Teuven 1889, V.

(Oranjewoud 1892, V. Suringar in herb. pr.; straatweg van Bergum naar Veenwouden 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Oosterbroek 1901, R. de Boer en H. Kooi; — tusschen Hooger- en Hijkersmilde op het landgoed Putten 1900, J. van Mamelen; — Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Doetinchem 1895, Dr. P. de Koning in herb. Posth.; Rheederoord 1878, L. in herb. pr.; Beekhuizen 1892, Ogt. in herb. pr.; Ubbergen 1879, Costerus in herb. pr.; — Groeneveld, Eemnes 1883, Heinsius in herb. pr.; Groenewold Baarn 1898, Koning in herb. pr.; — bovenste molen Venlo 1896 en 1999, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Diependaal 1889, Struyk. in herb. pr.; Vaals 1902, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Terborg, Aalte, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Groeneveld, bloeiend Juni 1880, op Hilverbeek en Spanderswoud thans (1886—88) zeldzaam en niet bloeiend. In vroegere tijden op de buitenplaatsen onder 's Graveland niet zeldzaam, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); Rijnspoorweg Amsterdam, Fl. Amst. (Arch. 1. I. p. 463); — Venlo, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Trap, Landrade, Heienrade, Lac. (Arch. 2. 5. p. 21).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en corolla *alba* speciaal voor Wolvega, Bergum en Hardegarijp in Fl. Fris.

979. D. lutea *L.* Op schaduwrijke steenige plaatsen in bergstreeken van West en Midden Europa; ook bij Luik groeiende. Daar de plant ook in tuinen gekweekt werd, kan zij misschien als overblijfsel van vroegere cultuur beschouwd worden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: In een laagte tusschen Dieren en het Jagertje 1899, P. v. d. Burg en A. v. d. Briel; (Nijmegen, Perin.)

Tribus Veroniceae *Benth.*

(Ordo **Antirrhineae** Prodr. Ed. I.)

Veronica *Tourn.*

980. V. scutellata *L.* In veenachtige streeken, langs slooten, poelen en plassen. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Kolken bij den Burg op Texel 1860, Lac.; de Westen aldaar 1867, H. d. V.; dorp Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1868, Holk.; Doodemanskisten bij West-Terschelling 1881, Groll; Midsland, Un. 1886; Groeneplak aldaar 1869, en Hollum op Ameland 1869, Holk.; — Bergumerheide en Hardegarijp, Hinxt; — tusschen Eelderwolde en Paterwolde 1857, en Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kamper-

eiland 1870, Hoek; Deventer 1847, T.; v. d. Cop; Diepenveen, langs den vijver op Nieuw Diepenveen 1876, K.; Bathmen, Un. 1850; Randen*) 1849, Cop; Wilpe 1846, en Brinkgreve onder Diepenveen 1848, T.; Genne bij Zwolle 1891, L.; Delden 1863, H. d. V.; Hardenberg 1892, L. en Carm.; Lonneker 1891, L.; Diepenheim, Un. 1697; – station Putten 1884, O.; Nijkerkervenen, W. K.; Uddelermeer, Un. 1849; 1858, O.; Wisselsche venen, Un. 1890; Apeldoorn 1872, K. A.; park achter het Loo 1858, O.; Ruurlo 1884, Ens.; Doetinchem, Un. 1885; Warnsveld 1885, Groll; Uilenpas 1833, Wtt.; Arnhem, Thomson; Velp 1873 en Roozendaal 1874, Groll; Nijmegen, P. L. Cz.; Hatertsche broek en Wijchensche veenen bij Nijmegen, Th. Abel.; 1897, G. en V.; Berg en Dal 1869, v. H.; Ede en Edesche veen 1894, V.; Renkumsche beek 1849, Buse; – Amersfoort 1838, D. S.; Hoevelaken 1894, Garj.; Doorn, v. d. T.; 1874, H. d. V.; Zeist, 1847, B. W.; Neerlangbroek en halfweg Blauwkapel bij Utrecht, C. A. Bergsma; Broekweg omtrent Maarsbergen, v. d. T. (ook*); Abcoude Lac.; – Vogelenzang 1865, H. d. V.; 's Gravelandsche heide, v. d. B.; – Leiden, Dz.; Loosduinen, V. Z.; 1866, H. d. V.; Zwijndrecht 1886, V.; – Schouwen 1844, duinen Walcheren 1840 en duinvalleien aldaar 1839, v. d. B.; Sas van Gent 1857, A. W. en Douw; Cadzand 1887, L.; Hellendijk 1845, B. W.; 1845, v. d. B.; – Werkendam 1835, 1837, Lac.; Bergen op Zoom, Un. 1860; Dongen 1842, v. d. T.; Heusdenhout, Un. 1852; Loopschans Breda, v. A.; Oisterwijk 1894, Ogt.; St. Michielsgestel, C. A. Bergsma; Boxtel 1870, Groll; Eindhoven, Dz.; 1831, v. d. B.; 1833, Wtt.; Vucht en Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Sambeek, Un. 1853; heide Valkenswaard 1900, G. en Jongm.; Leenderweg over de herberg van Peer van Gerwen onder Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel;

*) fl. albis.

— St. Jansbeek, Un. 1853; Rauwmoest onder Kelpen, Un. 1900; Heerlen 1896, G.

(Bouwland Oldeboorn 1862, v. Tuinen, en Maadlanden bij Oldeboorn 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Haaksbergen 1895, Schipper in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Twello 1899, Ogt. in herb. pr.; heide bij Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Lunteren en Ede 1894, V. Suringar in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Veenendaal 1894, Struyk. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. pr.; — Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Vreeland 1892, Struyk. in herb. pr.; — Naardermeer 1899, Koning en Heinsius in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef en v. Goor; — Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; — Vroon Oostkapelle 1877, L. in herb. pr.; 1899, Ogt. in herb. pr.; — Mastbosch bij Breda 1902, Posth. in herb. pr.; — Pettelaar bij 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.; Eindhoven 1901, Posth. in herb. pr.; Grave 1890, de Haas in herb. pr.; — Venlo 1899, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Coevorden, Dalen, Sleen, Odoorn, Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Oele, Brinkhuis, Hasselo, (Hollenbergerveen?); Nieuwkerkerveen, de Lutte en de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); station Markelo, tusschen Markelo en Diepenheim, weg Goor naar Entersche veen — weg langs spoorbaan Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Ankelaar, de Mheen, 't Loosche broek, Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 194); venen Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Zuid-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L.

(Arch. 2. VI. p. 122); -- Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 276); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 22); Vlootmolen Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Vorstius en Bruman; voor 't Haagsche bosch, Enkhuizen, Muiderberg, Stavoren, Harlingen, Vlieland door de Gorter; Naarden, Lochem in Fl. B. S.; Katwijk en Noordwijk in Fl. Leid.

β. **pilosa** *Vahl.* (*V. parmularia* Poitou et Turpin; β. *pubescens* Prodr. Ed. I. p. 171).

In Herb.: In de buurtschap Heringen bij Tubbergen 1839, A. L. de Grient Dreux (Cfr. Tijdschr. VIII. p. 207); — Wijchensche venen 1840, Lac.; — Abcoude, Lac.; — Dongen, en tusschen Rije en Dorsten 1842, v. d. T.; Zandbeek [1]), Un. 1853.

γ. **latifolia.**

In Herb.: Overdijking te Leesten 1851, Gronem.

Bovendien: (f. *fol. latioribus robusta humifusa*). Op den Duckenburg, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303).

Voorts wordt nog vermeld een forma β. *calycantha* in Tijdschr. XII. p. 15; Zuid-Beveland! v. d. B. *Primo vere inter segetes hibernas.*

981. V. Anagallis *L.* [2]). In slooten, moerassen, aan waterkanten. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Hoornsche vlak 1868, Holk.; Midsland, Un. 1886; Oosteinde (*stengel rond*) 1896, V.; — Leeuwarden 1849 en 1859, S.; 1860, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1872, Hoek; Kampen, R. B.; Genemuiden 1901, en Spoolde bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1877, K.; 1897, V.;

---

1) In Arch. 1. III. p. 506 staat St. Jansbeek, verwarring in schrijfwijze?

2) Waarschijnlijk beter V. Anagallis aquatica, welke naam A. aquatica reeds bij Tragus voorkomt.

*) fl. albis.

Diepenveen 1877, K.; – Twello 1846, T.; Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1851, K. A.; Ruurlo 1886, Ens.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ooi, Beek, Neerbosch, Beuningen, Hatert, N. en Th. Abel.; Zoelmond, boerenplaats Engenrode aldaar 1836, O.; Culemborg 1829, Wtt.; – Woudenberg 1891, Garj.; de Meern, C. A. Bergsma; Bunnik, C. A. Bergsma; 1842, B. de Haan; Utrecht, C. A. Bergsma; J. C. Broers; aan den weg van de Roobrug naar Chartrose buiten de Waerdpoort te Utrecht, v. d. T.; Abcoude 1867, O.; – 't Gooi 1832, Wtt.; Amsterdam, v. H.; Breesaap, Buse; Schooten 1871, Groll; Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Haarlemmermeer 1857, Knüttel; Haarlem 1875, Groll; – Noordwijk 1872, Boerl.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Pierot; Perin; B. W.; buiten de Morschpoort aldaar 1842, O.; Overzet Valkenburg, Kerb.; Katwijk 1833, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage G. B.; Scheveningen, V. Z.; Fockema; Loosduinen, V. Z.; Barger; Nootdorp, Destrée; moeras achter de Heemraadschuur te 's Gravezande, en Prikkeweg bij Maassluis, V. Z.; Hoek van Holland, Destrée; Oude Plantage Rotterdam 1892 en Schiedam 1892, v. d. Voo; Maasdijk van Slikkerveer naar Bolnes 1901, Jongm.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Kop van het Land onder Dubbeldam 1882, V.; Papendrecht 1878, Posth.; Leksmond 1832, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Kapelle 1894, Ogt.; Hoek 1865, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; Empel, Fort Crevecoeur 1847, v. Hov.; Kraaienven onder Borkel 1901, Rovers en v. Roessel; – Amby 1870, Groll.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1869 en Goutum 1874, v. Tuinen; Hallum 1864, H. R. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; – niet zelden Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Amersfoort 1894, Heinsius–Prikken in herb. pr.; Nigtevecht 1886, Costerus in herb. pr.; weg langs het Gein bij Abcoude 1896,

Heukels in herb. pr.; — 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Schoorldam en Schoorl 1890, Costerus in herb. pr.; — Leiden 1880, Schipper in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, V. Suringar; 1892, Struyk. in herb. pr.; Delft, de Wit Hamer en 1876, L. in herb. pr.; 's Gravenhage, Mevr. Snellen; Spijkenisse, J. Koornneef; uiterwaarden Varkenoordsche dijk 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Heerjansdam 1886, en Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Schorerpolder (Walch.) 1892, en Kapelle (Z.-Bevel.) 1894, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; — Venlo langs een beek bij de vier paardjes 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: (Ameland 1854, Dr. Kros)? Arch. 1. IV. p. 82 en 84; Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); Coevorden, Gramsbergen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — station Heino, omstreken Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Bekkum, Hasselo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — Brielle enz., Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren en Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128 en VI. p. 122); tusschen Koudekerke en Middelburg, Un. 1892 (Arch. 3. II. p. 1034); — Amby, Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier.

β. **aquatica** *Bern.*

In Herb.: Diepenveen 1846, Cop; Spoolde 1891, L.; — Leiden, Dz.; langs sloten Dordrecht 1836, Lac.

Bovendien: Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303).

γ. **latifolia** *v. Hall.* *)

In Herb.: Vianen aan de Lek 1832, v. H.; — Merweoever bij Sliedrecht, Lac.; — Thomaswaard Werkendam, Lac.

Bovendien: Nijmegen (Arch. 1. III. p. 506).

δ. **minor** *R. S.*

In Herb.: Kampereiland 1846, R. B.; — Warnsveld 1852, K. A.; Lent 1852, Th. Abel.; vestingwerken Nijmegen 1852, Weurt en Beuningen 1850, Th. Abel.;? aan de Waal te Wamel, v. d. T.; — — 's Gravenhage, G. B.; sloot Zorgvliet aldaar, en Prikkenweg Maassluis, V. Z.; Vianen 1837, Kraamw.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Empel 1847, v. Hov.

Bovendien: Werkendam, Lac. (Arch. 1. III. p. 506).

[Aanm.: Waarschijnlijk komt deze vorm overeen met elders beschreven vormen; bij gemis aan aanteekeningen naar de levende plant is het mij niet mogelijk deze vorm te identificeeren. V. Anagalloides Guss. wordt beschreven als: klein; bladen smal-lancetvormig tot lijn-lancetvormig, bijna gaafrandig; bloemkroon wit, slechts de achterste slip lichtblauw met donkere aderen, en slechts half zoo groote, langwerpige, nauwelijks uitgerande vruchten, die evenals de kelk en bloemstelen

---

*) Aangaande deze vorm merkt van Hall op: (Bijdr. VII. p. 333) „deze verscheidenheid was mij opmerkenswaardig, wegens de groote overeenkomst, welke zij heeft met den gewonen vorm van V. Beccabunga, daar de bladen niet veel langer dan deze en volkomen eirond waren. De bleekroodachtige paarsche kleur der bloemen en het gemis der stippen onder op de spitse bladen deden mij dezelve echter tot de boven genoemde soort terug brengen. Ik vond haar in Julij 1832 aan de beide oevers van de Lek, bij Vianen, Leksmond en Vreeswijk aan de Vaart. Wijl zij daar echter steeds in gezelschap met den gewonen vorm van Ver. Anagallis en met de ware V. Beccabunga groeide, zoude ik niet afkeerig zijn, om haar voor eene hybride tusschen V. Anagallis en V. Beccabunga te houden. Misschien moet men ook uit verschillende bastaard-bevruchtingen de talrijke vormsveranderingen verklaren, waaraan de V. Anagallis onderhevig is en welke aangewezen zijn door Mertens en Koch, Deutschlands Flora I. p. 316 en 317."

fijn klierig-zachtharig zouden zijn. Deze vorm zou voorkomen op het slijk van uitgedroogde rivieroevers, doch volgens R. v. Uechtritz bij Breslau haar noordelijkste grens bereiken. Een vorm met aan de benedenzijde behaarde stengel wordt als β. dasypoda Uechtr. onderscheiden, terwijl eindelijk op droge plaatsen een kleinere vorm der hoofdsoort, meer neerliggend als β. terrestris Schl. onderscheiden wordt, die wanneer de bladen gaafrandig zijn V. tenerrima F. W. Schmidt heet.]

982. **V. Beccabunga** *L.* Op vochtige plaatsen, in stilstaand water, langs slooten en vaarten. ♃. *Mei — Sept.*

In Herb.: Leeuwarden 1859 en Goutum, S.; — Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; Oosterhout 1850, T.; Steenwijk, Un. 1892; Dieze bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1846, T.; 1878, K.; Pothoofd, Romb.; Apeldoorn 1872, K. A.; Epe 1871, Hoek; Voorstonden bij Voorst, E. C. C. v. Lennep; wallen Zutphen 1849, Gronem.; Warnsveld 1885, Groll; Velp 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Holdeurn 1897, G. en V.; Beek 1852, Th. Abel.; 1853, O.; Spoel te Culemborg, v. d. T. (als *minor*); — Amersfoort, R. B.; de Eem 1893, Garj.; den Ham bij Amersfoort 1837, D. S.; Maarsbergen 1865, Knüttel; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht 1835, Wtt.; 1879, A. C. Oudemans; de Grebbe, Fockema; Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1894; — Breesaap, V. Z.; Bloemendaal 1872, Boerl.; Haarlem 1877, Groll; Overveen 1836, Buse; — Noordwijk, Exc. 1883; Poelgeest 1829, Wtt. (misschien Utrecht?); Leiden, Dz.; 1835, Mb.; O.; Valkenburg 1866, H. d. V.; Mallegat, Kerb.; Langeveld 1860, S.; Katwijk, B. W.; Orchideeënland aldaar, Perin; Wassenaar 1830, Forsten; 1833, S. S.; Wtt.; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; G. B.; Zorgvliet, V. Z.; Beeklaan aldaar, Barger; Nootdorp en Hoek van Holland, Destrée; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Park aldaar 1892, v. d. Voo;

Overmaas 1850, O.; 1891 en IJselmonde 1891, v. d. V o o; sloot Maasdijk Slikkerveer—Bolnes 1901, J o n g m.; Papendrecht langs de rivier 1878, P o s t h.; Dordrecht 1882, C. v. d. B r o e k; tusschen Brielle en Rockanje, U n. 1887; Watermolenweide Dordrecht 1882, V.; Lek bij Vianen 1832, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Walcheren, de M a r r é e; drinkput Stoofweide 1839, v. d. B.; — Werkendam 1835, L a c.; (Breda?) v. A.; Stratum 1901, R o v e r s en v. R o e s s e l; — Plasmolen 1854, v. H.

(Wandelbosch Winschoten 1885, S c h i p p e r in herb. pr.; Helpman 1901, R. de B o e r en H. K o o i; — Steenwijk, M. K r a m e r; — Gendringen, M. S. R u s t in herb. H e u k e l s; Beekhuizen bij Velp 1893, O g t. in herb. pr.; Duno 1872, C o s t e r u s in herb. pr.; Beekbergen 1879, L. in herb. pr.; Veenendaal 1892, V. S u r i n g a r in herb. pr.; — Hoeven 1886, d e H a a s in herb. pr.; Baarn 1882, H e i n s i u s in herb. pr.; — Amsterdam, J. K o o r n n e e f in herb. H e u k e l s; Naaldeveld bij Haarlem, A. C. J. v. G o o r in herb. pr.; — Sassenheim 1894 en Leiderdorp 1885, S t r u y k. in herb. pr.; Rijnoever Valkenburg 1893, V. S u r i n g a r in herb. pr.; Pijnacker 1896, O g t. in herb. pr.; Delft, d e W. H a m e r in herb. L.; Rotterdam, F. D. J. R i s c h, H. v. d. L i n d e n en 1900, W a c h t e r en J a n s e n in herb. H e u k e l s; Dordrecht 1893, P o s t h. in herb. pr.; — Venlo 1895, R i e t e r in herb. pr.; Aalbeek, S t e i c h e n in herb. pr.)

Bovendien: Gramsbergen, Weerdinge 1859, L a c. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Zuidveen, Giethoorn, U n. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Delden, Twikkelerbosch, U n. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Woolde, de Lutte, U n. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, U n. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — Terborg, U n. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, U n. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Beekbergerwoud (Arch. 1. III. p. 507); Winterswijk, Lichten-

voorde, Varsseveld, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); – Castricum, Velserkanaal, Vogelenzang – Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Lagewaard bij Dordrecht 1850, Cop (Arch. 1. III. p. 212); – Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122); Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 294); – Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 141); Pietersberg, Meerssen, Amby, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek – Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Bruman en Munting.

In de bewerking van deze soort in de eerste uitgaaf werd door Prof. M. J. Cop de volgende vormen onderscheiden:

β. **limosa** *Cop.*

In Herb.: Apeldoorn 1851, K. A.; Nijmegen (sloot in de Ooi, Arch. 2. V. p. 303), Th. Abel.; – Leiden, Dz.; 1835, Mb.

(Dieze en Mastenbroek bij Zwolle 1871, L. in herb. pr.)

f. *repens.* In Herb.: Deventer, Halbertsma.

γ. **repens** *Cop.*

In Herb.: Deventer, Halb.; – Twello, P. v. Delden; Apeldoorn 1853, K. A.; – Leiden, Dz.; Dordrecht 1851, Cop; – Demer te Heusden 1847, v. Hov.

Bovendien: Oosterhout? Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303); Beekbergerwoud (Arch. 1. III. p. 507).

δ. **minor** *Schl.*

In Herb.: Kampen, R. B.; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; – Leiden, Dz.; 1836, v. d. B.

Bovendien: Beek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303); Beekbergerwoud (Arch. 1. III. p. 507).

f. *repens.* In Herb.: Dordrecht 1850, Cop.

983. V. Chamaedrys *L.* Algemeen op grasgronden, langs

wegen en boschkanten. ♃. *April—Juni* en vaak weder in *Sept.*

In Herb.: de Grie op Terschelling 1887 en Eendekooi aldaar 1896, V.; — stadswal Bolsward 1862, J. M. de Boer; Leeuwarden, S.; Friesland, wie?; Schatsenburg Dronrijp, Buse; — Groningen (ook fl. *alb.*), Harendermolen 1830, Eelderwolde (als *villosa*) en tusschen Groningen en Eelderwolde 1839, (als *pilosissima*) v. H.; — Paterwolde 1831, v. H.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zandberg 1848, T.; Deventer 1839, Halb.; 1845, G. W. Top; 1846, Cop; 1876, K.; Romb. (door verwisseling van etiquetten als *triphyllos*); Heemsterbosch, v. d. Scheer; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; stadswal Zutphen 1849, Gronem.; Vorden 1876, Groll; Ruurlo 1884, Ens.; kerkhof 1874 en dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Oorsprong 1833, Wtt.; Nijmegen, Thomson; Ubbergen 1850 en Beek, Lent en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Liniedijk, Garj.; Amersfoort, R. B.; Driebergen, v. H.; 1867, Knüttel; spoorweg Bunnik 1844, v. d. T.; de Bilt, D. S. (fl. *rubro*); Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Kraamw.; v. d. B.; 1842, O.; B. W.; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; tusschen Utrecht en Vleuten, v. d. T.; bosch van Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Vreeland 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); — Oud-Bussum, Boerl.; Naarden 1864, O.; Amstel 1869, Hoek; Ringdijk bij Amsterdam 1838, Romb.; spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem 1838, Buse; 1841, v. H.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1870, Groll; Paviljoenspark Haarlem 1892, v. E.; Bloemendaal 1835, Buse (ook *lamiifolia*); — Piet Gijzenbrug, Fockema; Katwijk, B. W.; Leiden, S. S.; 1827, Wtt.; 1834, Mb.; Dz.; 1842, O.; v. d. B.; B. W.; 1857, S.; singels aldaar 1835, Lac.; Morschpoort 1857, S.; Wassenaar, Cop; Haagsche bosch, V. Z.; Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; 1848, de Br. (*Ver. pilosa* en

V. cham. f. *tenera*); Scheveningsche boschjes 1895, R. B. (als *minor*); Loosduinen 1844, v. d. T.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Vianen 1871, Schepman; uiterwaarden langs de Lek bij Vianen 1840, Kraamw. (als *V. Teucrium*); — Zuid-Beveland, 's Gravenpolder 1838 en Zwake 1839, v. d. B.; duinvalleien Walcheren 1883, L.; Domburg, B. W.; Neuzen 1863, A. W.; — Heusdensche wallen, v. Hov.

(Haren 1901, R. de Boer en H. Kooi; Zuidhorn, E. J. Kamphuis in herb. Heukels; — Zwolle 1881, L. in herb. pr.; — Gendringen, M. S. Rust; Valburg, Slijk-Ewijk, Culemborg, C. A. Backer; algemeen Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; Veenendaal 1894, V. Suringar in herb. pr.; Jan Tabak bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; polderdijk Diemerbrug 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Westzaan 1876, Schipper in herb. pr.; Haarlemmerhout, en Amsterdam, A. C. J. v. Goor; Haarlem en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1885, Struyk in herb. pr.; Monster, Loosduinen, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; 's Gravenhage 1872, Zwijndrecht en Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — boomkweekerij Kapelle, Z.-Beveland 1893, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle 1879, L. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Schaesberg aldaar, J. v. Meleck in herb. Heukels.)

Bovendien: Wolvega, Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Coevorden, Weerdinge, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); station Heino tot Nieuwe Wetering, langs Nieuwe Wetering

tot School in Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Winterswijk, Groenlo, Eibergen, Lochem, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619) — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); Brielle—Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 294); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. IV. p. 122); — Mallenburg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **lamiifolia** *Hayne.*

In Herb.: Deventer 1839, Halb.; — tusschen St. Anna en den Teunismolen onder Hatert 1841, v. d. T.; fort Kraijenhoff bij Nijmegen 1852, Th. Abel.; — Amersfoort 1860, R. B.; 1898, K. A.; Darthuizen, C. A. Bergsma; Amerongen 1841, Lac.; de Bilt, Stoll; Utrecht 1832, de Br.; — Haarlem, v. H.; Haarlemmerhout 1841, v. H.; 1871, Boerl.; 1875, Groll; Bloemendaal 1835, Buse; — Leiden, Dz.; Haagsche bosch, R. B.; Scheveningen 1866, H. d. V.; — ? Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; — (Breda?), v. A.; — bosch bij Beek 1885, K.

Bovendien: In de Meerwijk, v. H. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303).

γ. **pilosa** *Willd.*

In Herb.: Ignatiuscollege Valkenberg 1902, Jongm.

(Op den krommen zandweg gem. Charlois 1899, Wachter en Jansen; — Boschpoort bij de vestingwerken Maastricht 1899, H. A. v. Roessel in herb. Heukels.)

984. **V. montana** *L.* In schaduwrijke loofbosschen, vooral onder beuken. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Assen, v. Hennekeler; — Slangenburg bij Doetinchem 1900, K. A.; Middachten 1838, 1840, Buse; 1897, Posth. en K. A.; 1898, K. A.; Mormerdal te Beek 1846, Lac.; 1878, Groll; — Oosterhoutsche bosch 1841, P. J. Kraamw.; 1842, v. d. T.; Oosterhout, Lac.; — Bunde 1870, Groll; bosch te Geulhem bij Beek 1869, O.; Beek en Gulpen 1885, K. en G.; Streijthagen 1899, Wolfhaag 1899 en Vaals 1899, G. en V.; Kerkrade 1866, H. d. V.; Haasdal bij Valkenberg 1902, G. en Jongm.; helling ten zuiden van de Geul tusschen Geulhem en Valkenber 1902, G. en Jongm.

(Ruurlo 1897, Ogt. in herb. pr.; — bij den Plasmolen (fl. *plenis*) 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Vochtige loofbosschen tusschen Hussenberg en Wylre, Lac.; Landraad 1882, K. en G. (Arch. 2. V. p. 22); Onderste Locht 1896, G. (Arch. 3. I. p. 301).

985. **V. officinalis** *L.* Op droge gronden, in de duinen, op de heide en in zandige streeken. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; Hoorn aldaar 1860, Lac.; Miente bij de Westen aldaar 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling 1881, Groll; Kievitsplak 1868, Holk.; Bokkeplak, Un. 1886; Grie 1887, V.; Ameland 1840, Sprée; — Oenkerk 1851, S.; Heemstrastate aldaar 1851, S.; Rijsterbosch bij Kippenburg 1867, J. M. de Boer; — Haren en Harendermolen, Sprée; 1826 en 1830, v. H.;

Groninger veenkolonie 1827, v. H.; — Assen 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, Cayaux; Berkum bij Zwolle, Thorb.; Diepenveen, Cop; 1846, T.; 1876, K.; Deventer, Halb.; T.; v. d. Cop; Hardenberg 1891 en Haaksbergen 1891, L. en Carm.; — Hattem, R. B.; Twello 1846, T.; P. v. Delden; Harderwijk 1849, en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Nijkerk 1872, Stolz; Soerensche bosch, Un. 1849; Apeldoorn 1850, K. A.; 't Loo, T.; Voorstonden 1846, Cop; huis de Voorst 1846, Cop; Vorden 1875, Groll; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Bronsbergen 1880, Groll; de Boekhorst bij Lochem 1857, Sprée; Lochem 1833, Miq.; Ruurlo 1884, Ens.; Rheede, v. H.; Plekenpol 1872, R. E. de Haan; Rozendaalsche weg, Boerl.; Arnhem, Dz.; 1886, V.; Nijmegen, B.; Berg en Dal, Meerwijk, Groesbeek, Neerbosch, N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; 1863 (in December bloeiend); — Amersfoort 1847, v. d. Roemer; R. B.; bosch bij Schothorst 1891, Garj.; huis ter Heide 1859 en Darthuizen 1848, v. H.; Driebergen, v. H.; 1863, Coll. Nat.; Doorn 1869, O.; Rijzenburgerbosch 1857, Knüttel; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburg 1859, R. B.; Beverwaard 1830, Wtt.; weg oude Kamp naar Maarn 1865, Knüttel; Rhoodestein bij Neerlangbroek, en Jagtluster Eng onder Maartensdijk 1843, v. d. T.; de Grebbe 1851, O.; Fockema; de Bilt 1835, Kraamw.; 1835, D. S.; (fl. *alb.* Utrecht, v. H.; — Naarden 1864, O.; Asscher; Laren en Hilversum, Asscher; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Bergen, Un. 1870; Zandvoort 1851, S.; Meerenberg 1871 en Breesaap 1872, Boerl.; Velsen 1833, S. S.; kolkje Overveen 1836, Buse; Overveen 1842, B. de Haan; Exc. 1878; Middenduin 1870 en Bloemendaal 1871, Groll; Haarlemmerhout, Kerb.; Zomerzorg, v. d. B.; Heemstede 1871, Hoek; Vogelenzang 1871, O.; — Noordwijk, Exc. 1883; Mb.; Lan-

geveld 1843, O.; Noordwijkerhout, Exc. 1886; Katwijk 1827, Wtt.; Leiden 1835, Mb.; Wassenaar 1830, Forsten; 1833, S. S.; 1836, Lac.; 1846, O.; huis ten Deijl, Pierot; Waalsdorp, Exc.; Scheveningen 1840, B. W.; Destrée; Scheveningsche boschjes 1895, R. B.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; V. Z.; R. B.; Loosduinen, Exc. 1887; Hoek van Holland (overkant) 1887, V.; – Haamstede, Un. 1894; duinen Schouwen 1844, en duinen Walcheren 1839 en 1840, v. d. B.; Oranjezon 1840, B. W.; tusschen Domburg en Oranjezon 1841, v. d. T.; Hulst, v. d. B. en B. W.; Zeildijk 1845, v. d. B.; Eelde 1861, A. W.; – Zoom bij Bergen op Zoom, Un. 1896; Breda (*minor*) herb. v. H.; Liesbosch, v. A.; Sprang, Thomson; Nuenen, v. Hov.; – Plasmolen 1868, O.; Mookerheide 1856, v. d. B.; Maastricht 1870, Groll; Schaesberg 1901, V.

(Oude Tryne, K. de Boer; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Oranjewoud 1869, v. Tuinen – Haren en Harendermolen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Oosterbroek, Harendermolen, de Punt, Paterwolde, Eelde, Peize en Glimmen 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Loozen bij Gramsbergen 1894, L. in herb. pr.; Agnietenberg bij Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; – Apeldoorn, J. Koornneef; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; park Roozendaal 1891, Ogt. in herb. pr.; tusschen Wolfheeze en Arnhem 1872, Costerus in herb. pr.; Heelsum, Mej. S. v. Cleef; Putten, C. A. Backer in herb. Heukels; – Grebbe bij Rhenen 1873 en tusschen Soest en Baarn 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; Overlangbroek 1901, J. W. Kennephaas; Utrecht en Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – bosch van Bredius 1898, Koning in herb. pr.; Valkenveen 1892, Struyk.

in herb. pr.; Zandvoorderlaan, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveensche duinen, Driehuis en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Kijkduin 1887, Struyk. in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; Monster en Staalduin, J. F. Wichard; 's Gravenhage, Mevr. Snellen; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

[Aanm.: In het herb. van den Heer D. Lako komt een vorm voor met samengestelde trossen, verzameld op de excursie te Callantsoog in 1891.]

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — Wolvega, Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Coevorden, Ane, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo; — tusschen Eibergen en Zwilbroek, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 237); (als *forma robusta*) Berg en Dal, N. Abel.; huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Kennemerland — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); Brielle—Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — tusschen Domburg en Oranjezon en tusschen Oranjezon en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 295); — Wouw, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Ouden-

bosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Gulpen, Valkenberg, Wylre, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

986. V. **prostrata** *L.* Op zonnige hooge grasgronden, heuvels en dijken. ♃. *Mei–Juni.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1856 en Kampereiland 1855, R. B.; straatweg Kampen 1849, T.; IJseldijk tusschen Kampen en Zalk, hoogte bij Grafhorst 1856, R. B.; IJsel bij Zwolle 1851, T.; 1865, H. d. V.; Katerveer aldaar 1851, T.; konijnenbelten Zwolle 1902, L.; zandheuvel Zwolle 1873, v. Tuinen; Deventer 1834, Wtt.; 1846, en wallen aldaar 1846, T.; Platvoet aldaar 1846, aan den dijk bij den Borgel 1846, weilanden IJsel achter het Koerhuis bij Deventer 1845, Diepenveen, omtrent de Platvoet en den grintweg naar Olst 1850, en Diepenveen 1846, Cop; – Meerlesche dijk bij Wapenveld bij Hattem 1881, K. A.; Groll; Zutphen 1834, Wtt.; O.; IJseldijk aldaar 1834, 1835, Wtt.; Bronsbergen 1876, Groll; 1880, L.; Voorst 1833, 1834, Wtt.; 1897, K. A.; rivierduin onder hooge dennen te Voorst, buurt Berg en Dal 1882, en langs en op een zanddijk achter den watermolen te Voorst 1897, K. A.; de Riele bij Voorst 1833, Wtt.; Hartjesberg bij Arnhem, Romb. (als *latifolia*); Nijmegen, Perin; – Noordwijkerhout 1842, O.

Bovendien: Epse, – Terwolde (Arch. 1. III. p. 507) en voorts vermeld door Vorstius.

987. V. **austriaca** *L.* Zonnige begroeide heuvels, alhier waarschijnlijk door de rivier aangevoerd. ♃. *Mei –Juni.*

In Herb.: In een weiland aan de Waal tusschen Nijmegen en Beuningen, B.

[Aanm.: Was in herbario aanwezig als V. Teucrium. In Fl. B. S. p. 15 komt nog als groeiplaats van V. Teucrium

voor: „In den Tielerwaard aan den Waaloever tusschen Nijmegen en Waardenberg." Een weinig vage aanduiding daar Waardenburg, over Bommel gelegen, ongeveer 45 K.M. van Nijmegen verwijderd is. Wel is in herb. de groeiplaats Tiel bij V. latifolia vertegenwoordigd; wellicht is dit de in de Fl. B. S. vermelde plant. De opgaven van V. Teucrium: „op de duinen bij 's Gravenhage, V. Z. en Maarsbergen bij Doorn, Dubois," heb ik in ons herbarium niet teruggevonden.]

988. **V. Teucrium** *L.* var. **minor** Schrad. (*V. latifolia* Aut. et Prodr. Ed. I. p. 174). Op zonnige heuvels, droge weilanden en dijken. ♃. *April—Juni.* (Cfr. Arch. 1. II*. p. 40).

In Herb.: Groningen, v. H.; tusschen de Ebbinge- en Steentilpoort te Groningen 1856, S. E. Strat.; wallen aldaar 1826, v. H.; — Kampen 1856, R. B.; Zalk 1849, T.; Deventer 1834, Wtt. (ook fl. *albis*); 1840, Halb.; v. d. Cop; 1877, K.; 1843, B. W. (als *prostrata*); Platvoet aldaar 1846, T.; 1846, Cop; dijk naar Wilpe 1847 en dijk tusschen Deventer en Olst 1848, Cop; IJseldijk bij de Poll 1833, Wtt.; idem te Olst 1896, L.; — langs den IJsel te Gorssel 1834, Wtt.; Zutphen 1834, Wtt.; Nijhoff; 1838, Buse; Voorst bij Zutphen 1834, 1835 en 1848, Wtt.; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Abel.; Perin; vestingwerken buiten de Hertogspoort, N. Abel.; idem buiten de Hezelpoort 1848, Th. Abel.; Ooische waard, N. en Th. Abel. (als *maior*); Oosterhoutsche bosch, uiterwaarden Weurt, N. en Th. Abel. (als *maior*); Tiel, wie?; Renkum 1882, K.; Wageningsche berg, Buse; Spoel te Culemborg, W. K. (in Prodr. Ed. I. als *maior*); — Oud Slijkerveer aan de Lek 1832, v. d. T.; 1835, D. S.; — Kloppewaard Werkendam 1837, Lac.; — hooge weilanden langs de Niers te Gennep en langs dorre wegen te Middelaar 1876, Lac. (als *prostrata* en zoo in herb. O. als n⁰. 1195); Oost-Maasoever bij Genooi 1899, Garj.

(Deventer 1879, K. A. in herb. pr.; Pothoofd aldaar 1900, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Brons-

bergen bij Zutphen 1882, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Slijk-Ewijk, Oosterhoutsche bosch, C. A. Backer in herb. Heukels; Oromvoortsche heide 1897, Heinsius en J. E. Honcoop in herb. Heinsius; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, J. J. Hoevenaars in herb. de Haas.)

Bovendien: ? Bloemendaal, Hartsen (Arch. 1. V*. p. 326); — ? Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 329).

Voorts Donjum? Meese, Fl. Fris.

989. V. longifolia *L.* Op vochtige weilanden, aan slootkanten, aan oevers, tusschen struikgewas. ♃. *Juni—Aug.*

α. **vulgaris** *Koch.*

I. *oppositifolia*: In Herb.: Vecht bij Zwolle, Dassen; Vecht bij het Haersterveer bij Zwolle 1892, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Hardenberg 1848, v. d. Scheer; Heemse 1868, v. d. Scheer; Borger; — Zutphen, T.; aldaar en Nieuwbeek, Wtt.; — Utrecht, G. Broers; — Son en Breugel 1832, Forsten; Dz.; Pettelaar 1847, v. Hov.; 's Hertogenbosch, B.; Boxtel 1846, v. Hov.; 1875 wie?

II. *foliis ternis:* In herb.: Haersterveer bij Zwolle 1891, L.; Hardenberg 1848, v. d. Scheer; langs de Vecht bij Beersen en van daar tot Hardenberg talrijk 1902, L., G. en Jongm.; — Zutphen, Hallegraaff; — Pettelaar, v. Hov.; moerassen Vucht, B.; Helmond 1834, Wtt.

(Vecht bij Dalfsen 1900, K. A. in herb. pr.; — tuin Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Liesbosch 1894, Posth. in herb. pr.; — Pettelaar 1872, Costerus in herb. pr.; Oudenbosch 1893, J. Stein in herb. de Haas.)

Bovendien: bosch bij Deventer, Berghuis en Tyhaar in herb. Dav.

β. **maritima** *L.*

I. *oppositifolia.* In Herb.: Berkel *), Dassen; — Zutphen 1833, Wtt.; S. S.; Nieuwbeek, S. S.; — *) Maliebaan Utrecht, C. A. Bergsma; — Thomaswaard Werkendam 1835, Lac.; Breugel, Dz.; Helmond, herb. Kerb.; Boxtel, v. Hov.

Bovendien: Harderwijk, Reinw. Fl. B. S. I. p. 13.

II. *foliis ternis.* In Herb.: Heemse, E. B. Ascher; — Zutphen 1833 en tusschen Zutphen en Nieuwbeeksche veer aan een sloot van de stadsweide 1833, Wtt.; Ooikadijk nabij sluis B, B.; — Thomaswaard Werkendam 1837, Lac.; 's Hertogenbosch, B.; Pettelaar 1847, v. Hov.; Vucht bij 's Hertogenbosch, B. **); Helmond 1833, Wtt.

γ. **media** *Schrad.*

II. *foliis ternis.* In Herb.: Pettelaar, v. Hov.

δ. **glabra** *Schrad.*

I. *foliis oppositis.* In Herb.: Spaarne bij Haarlem, Mb.

II. *foliis ternis.* In Herb.: Amstel bij het in aanbouw zijnde Amstelhotel, Amsterdam 1866, J. M. de Boer; Zuider-buitenspaarne Haarlem 1838, Mb.; — Boxtel, e. h. K. A.

[Aanm.: De onderverdeeling heb ik gehouden, zooals deze reeds in 1849 door Cop en door dezen nogmaals bij de bewerking van de eerste uitgave van dezen Prodromus werd aangenomen en zooals men dezelfde indeeling nagenoeg aantreft in Ascherson und Graebner, Flora des Nordostdeutschen Flachlandes. Ik moet echter opmerken dat de bladvorm, waarop deze indeeling steunt, uiterst variabel is en dat aan dezelfde plant de onderste bladen dikwijls een hartvormigen voet hebben,

---

*) Hierbij lag een specimen met fol. quaternis, zonder groeiplaats e. h. v. H.; wel wordt een vorm met 4-kranzige bladen opgegeven van V. longifolia *α.* vulgaris als berustende in Herb. Dav.? in herb. Maaldrink. (Cfr. Arch. 1. II*. p. 46).

**) Waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als in Fl. B. S. I. p. 13. „'s Hertogenbosch langs den weg naar St. Michielsgestel, B. Ook door Reinwardt bij 's Bosch gevonden."

de hoogere echter afgerond zijn of met een wigvormigen voet voorzien, zoodat het geheele blad langgerekt ruitvormig wordt. Men vindt tusschen deze uitersten alle overgangen, terwijl ook twee- en drietallige bladkranzen aan eenzelfde plant voorkomen. Veronica longifolia werd reeds vermeld door Pelletier en Munting; daar echter deze soort, evenals ook V. Teucrium en V. prostrata in tuinen gekweekt wordt, hebben wij in ons land waarschijnlijk met vroegere kultuurplanten te doen.]

V. spicata *L.* Zonnige heuvels, droge loofbosschen. ♃. *Juni—herfst.*

In Herb.: Nijmegen, ? Perin.

Bovendien: Essenburg bij Harderwijk en op den Uilenpas in het graafschap Zutphen, de Gorter.

Over de waarde der door Perin zoogenaamd bij Nijmegen gevonden planten, heb ik reeds vroeger melding gemaakt; als niet inlandsche plant heb ik haar zonder nummer aangevoerd; daar zij eveneens tot de tuinplanten behoort is het twijfelachtig of de opgaven van de Gorter werkelijk op wilde of verwilderde planten betrekking hebben.

990. V. serpyllifolia *L.* In wei- en bouwlanden, langs wegen en op veengronden. ♃. *April—Juli*, soms later nogmaals bloeiend.

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; Liesterplak bij Oostereind op Terschelling 1869, Holk.; Hollum, Ameland 1896, V.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Oosterbierum 1853, S.; Gaasterland 1894, L.; wallen Leeuwarden (*β.*) en Giekerk, Hinxt; Bolsward 1874, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Schroeder v. d. Kolk; Helpen bij Groningen 1826, v. H.; Harendermolen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Vollenhoven 1893, Carmigg.; Kampen 1846, 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen 1848, 1849, T.; Zwolle 1874, v. T.; 1878, K.; Deventer 1878, K.; Diepenveen 1845, T.; Bathmen, Un. 1850; Hof te Boekelo bij Lonneker 1893 en Almelo 1891, L.; Heemse langs de Vecht 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk R. B.; Twello

1848, Cop; Apeldoorn 1853, K. A.; park 't Loo 1858, O.; Ruurlo 1886, Ens.; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Velp, Buse (als *humifusa*); Beekhuizen, C. A. Bergsma (als *humif.*); Sijpenberg bij Velp, C. A. Bergsma (als *idem*); Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Maldensche broek, N. en Th. Abel.; Meerwijk 1850, Th. Abel.; Beek 1853, O.; — Hoevelaken, en Amersfoort 1860, R. B.; Utrecht, Broers; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; 1859, R. B.; Maarsbergen 1865, Knüttel; muur te Maarssen 1839, D. S.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; tusschen Zeist en Austerlitz 1838, Lac. (*humifusa*); tusschen Hilversum en Nieuw Loosdrecht, v. d. T.; ringdijk Amsterdam 1838, Romb.; Amsterdam, Lac.; Enkhuizen 1895, Sanders; Castricum—Heilo 1895, V.; Velsen 1860, S.; Overveen 1872, Hoek; Haarlem 1844, de Vriese; 1872, Groll; — Langeveld 1860, en Sassenheim 1860, S.; Warmond 1828, en Katwijk binnen 1829, Wtt.; Valkenburg, herb. de Vriese; (P. N. S.); Leiden, Dz.; Mb.; Pierot; 1830, Forsten; v. d. B.; 1842, O.; Perin; Groenhoven aldaar 1898, Struyk.; venen bij Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk; Leimuiden, Exc.; Voorschoten 1873, Hoek; Wassenaar 1833, S. S.; B. W.; duinen Waalsdorperweg 1891, v. d. Voo; Haagsche bosch, V. Z.; Kerb.; Dekkersduin bij 's Gravenhage 1837, Buse; Loosduinsche weg, V. Z.; Scheveningsche boschjes, R. B.; bosch te Rijswijk 1875, L.; Delft 1845, de Br.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Overmaas, O.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Watermolenweide aldaar 1882, V.; Lek bij de Vaart 1832, v. H.; — Zuid-Beveland, Kattendijke 1838, Kloetinge en Kapelle 1839 en Walchersche duinen 1840, v. d. B.; tusschen Middelburg en Nieuwland 1880, Buijsman; fort Rammekens, V. Z.; Hoek 1863, A. W.; — Loopschans, v. A.; 's Hertogenbosch, Boxtel, v. Hov.; Alphen 1836, Lac.; station Budel 1899, G. en des Tombe; Nuenen, v. Hov.; — Maastricht 1870,

Groll; Valkenberg 1866, H. d. V.; Lucht 1899, G. en V.

β. **calycantha**, met bloeitijd *Febr.* – *April.*

In Herb.: wallen Leeuwarden, Hinxt, – Goes in bouwlanden, v. d. B.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen en Lutjegast 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; – Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; – Harendermolen en Onnen 1901, R. de Boer en H. Kooi; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Elst, A. H. Blaauw; Apeldoorn, J. Koornneef; Culemborg en Valburg, C. A. Backer in herb. Heukels; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; – Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; Utrecht, Zeist, W. C. v. Embden; Schalkwijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; – Oegstgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; 1900, Wachter en Jansen; Katendrecht, F. D. J. Risch in herb. Heukels; – Koudekerke 1892, Ogt. in herb. pr.; Oudelande (als *arvensis*), L. B. v. d. Slikke; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; – Princenhage 1881, Oudenbosch 1899, Posth. in herb. pr.; station Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; tusschen Hulsberg en Wijnandsrade, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); – Steenwijkerwolde, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van station Heino tot aan de Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Twikkel, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); – Lichtenvoorde, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Marienboom, St. Anna, Beek, Hatertsche broek, Beuningen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 304); – Marquette, Bloemendaal, – Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 128), behalve St. Philipsland, L.

(Arch. 2. VI. p. 122); — Wouw, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Dodoens, Kruydt Boeck 1608, de Lobel 1581; Vorstius, Munting en Bruman.

991. V. arvensis *L.* Algemeen op bebouwde en onbebouwde akkers, langs wegen en op grazige plaatsen. ⊙ en ⊙. *April—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Burg en Hoorn op Texel 1869, Eierlandsche polder 1868 en Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Helpen 1827, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — gesloopte bolwerk Kampen, R. B.; Kampen 1846, 1849, T.; 1849, R. B.; Zalk 1848, R. B.; Spoolde bij Zwolle 1891, L.; Deventer, T.; 1878, K.; Pothoofd aldaar 1898, G. en V.; Diepenveen *1846, Cop; 1847, T.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; — Twello 1848, P. v. Delden; Harderwijk 1864, 1872, R. B.; stadswallen Elburg, Alpherts; Apeldoorn 1858, O.; 1875, K. A.; Zutphen 1834, Wtt. (ook als *peregrina*); Warnsveld 1849, Cop; Ruurlo 1882, L. en Ens.; Rheede, v. H.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel. (ook als *praecox*); vestingwerken aldaar *1867, Th. Abel.; 1883, G. Molengr.; Bommelsche toren, V. Z.; — Amersfoort 1860, R. B.; Infanteriekazerne aldaar 1890, Garj.; Dennenburg bij Driebergen, v. d. T.; Maarsbergen 1895, V.; Meern 1870, Groll; Utrecht, v. H.; 1837, D. S.; Broers; 1859, R. B.; 1874, O.; stadswallen aldaar, v. H.; *v. d. T.; Schalkwijk 1833, Wtt.; — 't Gooi 1830, Wtt.; Hilversum, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Ringdijk bij

---

*) Als forma nana.

Amsterdam 1838, 1839, Romb.; Andijk 1895, Sanders; Wieringen 1856, Lac.; Sparendammerweg bij Haarlem 1894, V.; Bloemendaal 1868, O.; Overveen 1838, Buse; 1870, Groll; 1897, V.; Elswout 1871, Groll; Vogelenzang, Perin (als *praecox*); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (als *agrestis*); — Noordwijkerhout 1867, O.; Hillegom, Exc. 1887; Noordwijk, S. S.; Noordwijk aan Zee 1872, Boerl. (als *opaca*); de Vriese (P. N. S.); ruine van Teylingen 1860, v. H.; Leiden, S. S.; 1832, Pierot; Dz.; B. W.; Perin; 1860, S.; 1863, Coll. Nat.; Wassenaar 1831, Forsten; 1833, S. S.; Dz.; 1843, O.; 1861, S.; 1897, V.; Haagweg, Exc. 1883; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; R. B.; Scheveningsche weg, Kerb.; duin 's Gravenhage, V. Z.; Scheveningsche boschjes, R. B.; Loosduinsche weg, V. Z.; tusschen Rijswijk en Delft 1875, L.; Delft, de W. Hamer; Baakwoning bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; 's Gravezande, V. Z.; Rotterdam 1851, O.; oude muur Kralingsche veer bij Rotterdam 1901, Jongm.; Prins Alexanderpolder aldaar 1892 en Schiedam, v. d. Voo; Dordrecht 1884, C. v. d. Broek; boomkweekerij de Mijl bij Dordrecht 1884, V.; Louterbloemen onder Dubbeldam 1882, (als *opaca*) en de Mijl aldaar 1884, V.; Dubbeldam 1836, Lac.; Lek bij Lexmond 1832, v. H.; — Duiveland, Un. 1894; Zierikzee 1873, Schuringa; St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1839, en * 1840, 's Gravenpolder 1840, Oosterzwake 1839, en Walchersche duinen * 1839, v. d. B.; duinen Koudekerke 1897, Ogt. (als *opaca*); Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Hoek 1856, A. W.; Sas van Gent 1840, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht 1870, Groll; Gronsveld 1894, en St. Pietersberg, V.; Lauberg bij Maastricht, de Haas; tusschen Eijsden en Mesch 1894, V.; Gulpen 1871, Lac.; Heerlen 1896, G.

var. corollo **alba**: wallen Twello 1848, Cop.

[Aanm.: De plant varieert zeer in grootte; een juiste omschrijving der forma nana is niet mogelijk. Zij wordt nog opgegeven voor Zeeland door Walraven in Arch. 2. IV. p. 295.]

(Suameer 1869, v. Tuinen en Veenklooster 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Weerselo 1901, L. in herb. pr.; Windesheim 1901, Kragt — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Apeldoorn 1898, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, C. A. Backer — Utrecht, W. C. v. Embden; fort Uiterweer aan de Vecht, J. Koornneef in herb. Heukels; Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; — jaagpad Schinkel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; Overveen, Posth. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden, Spoorweghaven aldaar, F. D. J. Risch en Staalduin, Wichard in herb. Heukels; Hoek van Holland bij de Hilwoning 1899, Kralingen 1886, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1898 en Numansdorp 1903, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1877, L. in herb. pr.; meelfabriek aldaar 1899 en Kapelle bij Goes 1898, Ogt. in herb. pr.; St. Annaland 1883, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1899, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Meerssen 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Vlieland, Terschelling, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — Haarlemmermeerpolder, (Arch. 1. III. p. 507); Kennemerland en — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); Brielle—Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 128 en VI. p. 122); tusschen Dishoek en Koudekerke en tusschen Dishoek en Zoutelande, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); —

Moerdijk, Un. 1860 (Arch. I. V*. p. 233); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Amby, Meerssen, Sittard, Un. 1861; Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

Door Abeleven werden nog de volgende vormen vermeld – (Cfr. Arch. 2. V. p. 304).

f. *ramosa:* Water Meerwijk.

f. *simplex:* Marienboom, Groesbeek, Watermeerwijk en Oosterhoutsche bosch.

f. *laxa:* Groesbeek.

f. *polyanthos:* Watermeerwijk.

992. V. peregrina *L.* Amerikaansche plant, doch vaak ingevoerd in Europa en dan voorkomend in tuinen, parken en boomkweekerijen; daar zij langs den Rijn tot Bonn algemeen verspreid schijnt te zijn, kan zij ook door de rivier aangevoerd worden. ⊙. *April–Juni.*

In Herb.: tuin Leeuwarden 1860, Hinxt; 1862, J. M. de Boer; 1875, Hinxt; 1879, S.; pastorietuin Oldeboorn 1866 en 1867, Holk.; tuinen Oldeboorn 1871, v. Tuinen; – Groningen binnen de stad, v. H.; tuinen buiten de Heerepoort Groningen, S. E. Strat.; ossenmarkt Groningen 1826, v. H.; moestuin Winschoten, Schipper; – opslag hortus Marocco 1893, 1894, K. A.; Waaloever Ooische waard 1855, Lac.; – Hoorn, C. A. Bergsma; – Leiden, v. d. B.; Mb.; bloemkweekerij Flora bij Leiden 1894, S.; jaagpad Leiderdorp 1832, 1833, v. d. B.; Dz.; Perin; – Oudenbosch 1893, J. Stein.

(Leeuwarden 1895, K. A. in herb. pr.)

993. V. verna *L.* Op bebouwde en onbebouwde zandgronden. ⊙ en ⊙. *April–Mei.*

In Herb.: Holwerd, Bruinsma; – Loosduinen, V. Z.

Bovendien: Zandsteeg bij Harderwijk, de Gorter volgens v. Geuns Spicil.

994. V. triphyllos *L.* Op bouwlanden, voornamelijk op leemigen zandgrond. ⊙ en ⊙. *April—Juli.*

In Herb.: Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; kerkhof aldaar 1873, Hoek; Zandberg bij Kampen 1848, 1849, T.; 1846, R. B.; Agnietenberg bij Zwolle 1902, L.; Deventer, T.; Romb. (door verwisseling van etiquetten als *V. Chamaedrys*); 1878, K.; tusschen Deventer en Diepenveen 1846, T.; tusschen Vinkes- en Enterveen onder Rijssen 1898, G. en V.; — Harderwijk 1864, R. B.; Elburg 1847, G. A. Alpherts; haven op 't Loo 1884, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; Vorden 1887 en Bronsbergen 1876, Groll; Sevenaar, G. Broers; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; achter den tuin van het kasteel Duckenburg bij Hatert 1898, G.; Groenewoud 1882, G. Molengr.; tusschen Beek en Ubbergen, herb. O.; Wageningsche berg, tusschen Arnhem en Oosterbeek 1902, G. en Jongm.; Rhenen 1902, G., Janse en Jongm.; Ede 1901, v. Vloten; — Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1891, Garj.; Driebergen, Six; Zeist, G. Deijn.; de Bilt 1837, D. S.; v. d. T.; G. Deijn.; — zeedijk over Oud Diemen 1876, Lac.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1869, O.; Velsen 1839, Buse; Haarlem, Perin; Breesaap, Buse; 1864, H. d. V.; Leiden, S. S.; 1833, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; tusschen het koren Hooge Morsch 1833, S. S.; 1837, Lac.; Duifhuislaan 1833, Wtt.; Mb.; 1902, Struyk.; Valkenburg, O.; Wassenaar, Wtt.? — Zuid-Beveland 1840, 1841, v. d. B.; St. Jan Steen 1856, A. W.; — Noord-Brabant 1831, Dz.; Oudenbosch 1894, P. v. Luyck; buiten de Ginnekenpoort Breda, v. A.; Tilburg en Rosmalen 1847, v. Hov.; Helmond 1831, Dz.; Molenberg te Asten 1901, Rovers; — bouwland Wessem 1900, G. en Jongm.; Sittard, v. Hov.; Lauberg bij Maastricht 1894, de Haas; tusschen Heugem en Gronsveld 1897, V.

(Apeldoorn 1885 en Voorst 1879, L. in herb. pr.; Bronkhorst 1872, K. A. in herb. pr.; Rijks Tuinbouwschool Wageningen 1899, V. Suringar in herb. pr.; Zutphen 1901, Wachter en Jansen; Culemborg, C. A. Backer; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Maarssen 1872, — Driest bij Hilversum 1902, Costerus in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Rijnsburg 1902, Struyk. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Steenderen 1872, in herb. Posth.; Casino te 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.; — Venlo bij St. Urbanus 1897, Rieter; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: tusschen 's Gravezande en Hilversum 1887, H. d. V.; (Arch. 2. V. p. 528); Rijnspoorweg Amsterdam, Lac.; (Arch. 1. I. p. 463); — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — Gennep en Schinnen, Lac. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts vermeld door Munting en Bruman en Dieze bij de Gorter.

In Arch. 2. V. p. 304 wordt vermeld een forma *ramosa*: bouwland te Hees, Th. Abel.

995. V. praecox *All.* Op bouwlanden. ⊙ en ⊙. *April — Juni.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1899, K. A.; — Terwolde 1849 en 1851, Cop; Vollehand bij Terwolde 1851, en bouwland onder rogge bij Terwolde 1894, K. A.

Bovendien: Gronsveld, Lej. Rev.

996. V. agrestis *L.* Op bouw- en moeslanden. ⊙ en ⊙. *Maart — Juni* en van *Juli — Sept.*

In Herb.: Texel 1850, Lac.; Spang bij Oosterend op Texel 1869, Holk.; Meniste pastorie Waal op Texel 1867, S. P. Huizinga; Midsland, Un. 1886; Buren op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1896, Schipper; — Jelsum 1850, S.; moestuin Leeuwarden 1862, J. M. de Boer; — Helpen 1826, v. H.; Groningen 1856

en Westerwytneert 1829, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Vollenhove 1893, L.; Kampen, R. B.; Spoolde 1891 en Ittersum bij Zwolle 1900, L.; Deventer en Diepenveen 1878, K.; – Harderwijk, R. B.; Twello 1851, Cop; Gorssel 1902, G. en Jongm.; Keppel, Un. 1850; Apeldoorn 1875, K. A.; Bronsbergen, Un. 1897; Warnsveld 1849, Cop.; Ruurlo 1885, Ens.; Rheede v. H.; Arnhem, Thomson; Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; – Leusden 1893, Garj.; Utrecht, O.; v. H.; 1835, Kraamw.; 1848, Buse; Groll; Amsterdam 1834, Buse; Fl. Amst.; 1867, O.; buiten de Muiderpoort 1863, O.; Oosterdoksdijk 1857, Knüttel; Uithoorn 1870, Boerl.; bolwerk Haarlem, Mb.; Bentveld, Un. 1854; – Leiden, S. S.; 1833, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; 1838, Buse; 1843, O.; B. W.; Morschpoort aldaar 1833, en Hooge Morsch 1833, S. S.; Duifhuislaan, Perin; Rijnsburg 1863, S.; Valkenburg 1835, Lac.; 1854, de Grijs; Nieuwe begraafplaats 's Gravenhage, V. Z.; Westland, v. d. B.; 's Gravezande, V. Z.; Charlois 1891, v. d. Voo; boomkweekerij bij Dordrecht 1882, V.; Dubbeldam 1850, Cop; – Poortvliet Tholen 1877, A. W. en L.; St. Philipsland 1890 en Noordgouwe 1887, L.; Zierikzee, Un. 1894 (als *Buxb.*); Zuid-Beveland 1838, 1839, 1840 en 1847, v. d. B. (ook f. *glabrescens*); Oosterzwake 1840, v. d. B.; Domburg, Forsten; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Hoek 1853, A. W.; – Bossche wallen, Vucht en Rosmalen 1847, v. Hov.; – Baarlo, Un. 1893 L.; St. Pietersberg, Un. 1861; Gronsveld 1881, Groll; Vaals 1900, G. en V.; Gulpen, Un. 1861 (als *polita*); Valkenberg 1902, Steichen.

f. **radians**: In Herb. Zuid-Beveland, febr. 1840, v. d. B.

(Tuin Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Esserweg, Eelderhooiweg, Hoogkerk, Roderwolde, Peize, Haren, Onnen en de Punt, Helpman 1901, R. de Boer en H. Kooi – Gendringen, Mej. M. S.

Rust in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Huizerweg Bussum, Koning in herb. pr.; Alkmaarderhout 1891, L. in herb. pr.; — Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft, de W. Hamer in herb. L.; Dordrecht 1897 en — Kattendijk 1894, Posth. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; vruchtenkweekerij West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; — tuin Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Vlieland, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde (Tuk), Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Winterswijk, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122) [1]; tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Dishoek en Koudekerke, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034) — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); ruige plaatsen Roermond en Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meerssen, Gulpen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 323).

Voorts vermeld bij Dodoens, Kruydt Boeck 1608, de Lobel, Munting en Bruman.

---

1) De groeiplaats St. Philipsland is inmiddels aangevuld; de plant werd echter in Arch. 2. VI. p. 78 vermeld als V. polita.

f. *radicans:* Hoek in tuinen, A. W. (Arch. 2. IV. p. 295); bouwland te St. Anna, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 304).

997. V. polita *Fries.* Op akkers en aan ruigten. ⊙ en ⊙. *April – Juni* en van *Juli – Herfst.*

In Herb.: Apeldoorn 1877, K. A. herb. Groll; Voorst 1878, K.; Zutphen 1838, Buse; Wageningsche berg en Lakemondsche straat bij Opheusden 1902, – Grebbedijk 1902, G. en Jongm.; Utrecht 1840, de Br.; 1870, Groll; bouwland buiten de Tolsteegpoort, v. d. T.; – tusschen Muiderpoort en Zeeburg 1863, O.; Amsterdam 1867, O.; Enkhuizen 1894, Sanders; – Leiden buiten de Morschpoort, S. S.; 1902, Jongm. en v. d. Lek; 's Gravenhage, en Delft 1845, de Br.; zanderij bij de Braakwoning bij Naaldwijk 1847, en Naaldwijk aan de korte Broekweg 1847, v. d. T. (als *V. agrestis*): 's Gravezande 1845, de Br.; Gorzen Varkenoordsche dijk tusschen IJselmonde en Hillesluis 1901, Jongm.; Dordrecht 1878, Posth.; – St. Philipsland 1890, L.; Poortvliet Tholen 1877, A. W. en L.; Duiveland 1844, Zuid-Beveland 1839 en 1845, Hollandsche hoeve 1842, Wilhelminapolder 1839, Stoppelvelden 1844, Overzande 1840, Goessche polder 1840 en Oosterzwake 1840, v. d. B.; tusschen Middelburg en Gapinge, Un. 1902; – station Woensdrecht, Un. 1896; – tusschen Wansum en Well, Un. 1893, L.; Baarlo, Un. 1893, L.; Meerssen, Un. 1861; Gronsveld 1866, H. d. V.; St. Pietersberg, Un. 1861; bouwland bij Gulpen 1871, Lac.

(Maartensdijk 1872, Costerus in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; – Rijnsburg 1900, Struyk. in herb. pr.; bouwland Koedood bij het dynamiethuisje 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1892 en Dubbeldam 1894 en 1899, Posth. in herb. pr.; Nieuw- en St. Joosland 1876, A. W. in herb. L.; 1875, Schipper in herb. pr.; Serooskerke

(Walch.) 1877, L. in herb. pr.; vruchtenkweekerij het park te Souburg 1896, Ogt. in herb. pr.; – Maasoever Wel Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Biesland 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Brummen, K. A. (Arch. 2. I. p. 300); – Walcheren, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); al de Zeeuwsche eilanden behalve Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); – Baarlo, Wansum, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

998. V. opaca *Fries.* Op bouwlanden. ⊙ en ⊙. *April —Juni* en *Herfst.*

In Herb.: Schellerlure bij Zwolle 1891, L.; Deventer, Cop; – Katwijk aan Zee 1902, Borst Pauwels; Leiden 1842, O.; Delft 1845, de Br.; tuin Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; – Zuid-Beveland 1840 en 1841, v. d. B.; Nieuw en St. Joosland 1885, A. W. en L.; – ? Heugem 1897 en Heugemmerbroek 1897, V.

(Windesheim in moestuinen, F. Kragt in herb. Heukels; – Roozendaal (Gld.) 1893, Ogt. (als *verna*); – Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; – Vroon Oranjezon 1898 en Koudekerksche duinen 1897, Ogt. in herb. pr.; – Andel 1886, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Bergen op Zoom, station Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353). De laatste groeiplaats zal wel betrekking hebben op *V. polita*, bij de vorige soort vermeld.

999. V. Tournefortii *Gmel.* (*V. Buxbaumii* Ten. et Prodr. Ed. I. p. 177). Op bouwlanden, in tuinen en moeshoven. ⊙ en ⊙. *Maart—April* en *Aug.*

In Herb.: Hortus Groningen spontanea, v. H.; – Harderwijk 1864, 1867, R. B.; Wageningen 1885 en 1886, K.; Haarweg aldaar 1902, G. en Jongm.; – zomerdijk Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem, Perin; – Hortus Leiden spontan. 1859, v. H. Jr.; 1863, S.; Rijswijk 1866, H. d. V.; Hilwoning Hoek van Hol-

land, Exc. 1899; Nieuwland bij Hoek van Holland 1879, S.; Charlois 1874 K. A.; Hilledijk bij Rotterdam 1891, v. d. Voo; Zwijndrecht langs de spoorbaan 1882, C. v. d. Broek; bouwland Dordrecht 1882 en Willemsdorp 1886, V.; – dijk langs het buitengoed Monplaisier bij Zierikzee, Un. 1894; Zierikzee 1872, Schoor; St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; Walcheren 1882, P. Keijzer; Un. 1902; Nieuwland 1874, 1876, A. W.; St. Laurens 1888, L.; Hoek 1855, A. W.; Nieuwvliet 1878, L.; – Bergen op Zoom, bij de badinrichting, Un. 1896 – Maastricht 1883, Groll; St Pietersberg, Un. 1883; Gronsveld 1866, H. d. V.; Amby, Un. 1861; tusschen Wijk en Heugem 1897, en Heugem 1897, V.; Valkenberg 1886, K.; 1900, V.; Kadier 1884, Lac.; kasteel Nieuwhorn Gulpen, Exc. 1889.

(Zuidhorn, E. J. Kamphuis; – Hembrug en bouwlanden ten Westen Zaandamsche spoordijk 1898, B. Swart; Amsterdam 1900, J. Koornneef; tuinen Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; weg Staalduin 1902 en Kromme zand te Charlois 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Naaldwijk, J. F. Wichard en dijk Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; – Heerjansdam, in herb. Posth.; Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; steenfabriek aldaar 1892, Ogt. in herb. pr.; Veere, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal; – Almkerk 1897, C. A. Backer in herb. Heukels; Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Andel 1886, Costerus in herb. pr.; – Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen; 1901, Rieter; Trichtergrup aldaar 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 128 en VI. p. 122); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen

Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3 II. p. 1034).

1000. V. **hederaefolia** *L.* Algemeen op akkers, tusschen het gras en op humusrijke gronden. ⊙ en ⊙. *Maart – Juni.*

In Herb.: Hollum op Ameland 1869, Holk.; – Leeuwarden 1850, S.; – Zuidhorn 1869, v. H. (fl. *albis*); – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; 1848 en 1849, T.; Zandberg aldaar 1848, T.; plantsoen Genemuiden 1892, L. en Carm.; Zwolle 1870, v. Tuinen; Engelsche werk aldaar 1901, L.; Deventer, Cop; 1846, T.; 1876, K.; – Twello, v. Delden; Harderwijk 1864, R. B.; Park 't Loo 1895 en Apeldoorn 1872 en 1873, K. A.; stadswallen Zutphen 1849, Gronem.; Ruurlo bij den Bateman 1886, Ens.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Beek 1864, v. H.; 1866, Th. Abel.; Ubbergen 1882, G. Molengr.; Culemborg, Alph.; – Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Meijenhagen achter de Bilt, v. d. T.; Utrecht, v. H.; 1835, Wtt.; 1835, D. S.; Wikkenburg 1827, – en 't Gooi 1827, Wtt.; Oud-Bussum 1877, Boerl.; Diemermeer 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Amsterdam 1869, O.; Ringdijk 1838, Romb.; buiten de Muiderpoort 1863, O.; Broekerhavensche weg 1895, Sanders; Haarlem 1840, Buse; 1870, Groll; 1872, Hoek; Bloemendaal 1889, V.; Bloemendaalsche bosch 1880, Groll; – Noordwijk, v. d. B.; Katwijk, v. d. B.; 1897, V.; Valkenburg 1854, de Grijs; Duifhuislaan 1855, v. H. Jr.; Endegeest 1835, Lac. (fl. *alb.*); 1900, Jongm.; Hooge Morsch bij Leiden, S. S.; Warmond, Kerb.; Warmonderhek, Exc. 1874; Poelgeest 1828, Wtt.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; 1842, en 1843, O.; B. W.; 1857, S.; 1872, Boerl.; Hazerswoude, Pierot; 1832, S. S.; Boterpolder aldaar 1832, Wtt.; Wassenaar, Pierot; Exc. 1868; 1900, P. Leendertz; Stadwijk onder Voorschoten 1897, V.; 's Gravenhage

1832, J. de L. e. h. Groll; R. B.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; 1870, Groll; Exc. 1882 en 1887; Voorburg, V. Z.; Nootdorp 1886, Destrée; Delft, v. Son; Rotterdam 1850, O.; 1851, Coll. Nat.; Oude Plantage aldaar 1892, v. d. Voo; Zwijndrecht 1882, C. v. d. Broek; Dordrecht 1880, Boerl.; Groote Lindt 1882, V.; Lekdijk Vianen 1835, v. H.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B. (f. *arvensis* en f. *umbrosa*); tusschen Middelburg en Nieuwland 1880, Buijsm.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Hoek 1857, A. W.; — Haagpoort en Loopschans Breda, v. A.; buurt Reit bij Tilburg 1866, herb. O.; Pettelaar, v. Hov.; — Heugem 1897, en St. Pietersberg bij de Roode Haan 1897, V.

(Burgt van Quintus 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Groningen, Haren, Onnen, Zuidlaren, Eelde, de Punt, Helpman 1901, — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, C. A. Backer; — Doorn, Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Driest bij Hilversum 1902, en tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1888, Costerus in herb. pr.; Trompenberg 1898, Koning in herb. pr.; jaagpad Schinkel bij Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; J. Koornneef; Haarlem, Bloemendaal en Santpoort, C. A. Backer in herb. Heukels; — Haagsche Schouw 1879, Schipper in herb. pr.; Rijnsburg 1885, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Haagsche bosch 1895, Struyk. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam, F. D. J. Risch; 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; algemeene begraafplaats aldaar 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Ka-

pelle (Z.-Bev.) 1893, en Domburg 1894, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Scheveningsche duinen, de W. Ham. (Arch. 2. II. p. 122); Westland en Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 128 en VI. p. 122); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gennep, Lac. (Arch. 2. V. p. 22); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Tot de orde der Scrophularineae behoort ook Zalusianskia Lychnidea Don. (Nycterinia Lychnidea), welke voor enkele jaren in een boschje onder Voorschoten werd gevonden. Het bleek echter later dat deze Zuid-Afrikaansche plant aldaar opzettelijk was uitgezaaid.]

Tribus Rhinantheae *D.C.*

(Ordo **Rhinanthaceae** Koch et Prodr. Ed. I. p. 180.)

Melampyrum *Tourn.*

1001. M. arvense *L.* Op bouwlanden, in klei en gemengde gronden, zeer plaatselijk. ⨀. *Juni—Sept.*

In Herb.: Zwolle, Thorbecke; 1873, v. Tuinen; Ittersum bij Zwolle 1891, L., ook *; Olst 1847, Cop; Deventer, Halb.; 1846, T.; huis te Marsch bij Deventer, v. d. Cop; — Harderwijk, v. Heijn.; Twello 1843, Cop; 1843, B. W.; v. Delden; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Voorst 1877, K.; Beekbergen 1872, K. A.; Huissen en Angeren 1876, Lac.; Arnhem, Dz.; Thomson; Bemmel en Lent, N. en Th.

---

* fl. albis.

Abel.; Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Heumen, Buse; Tiel, Posth.; Wageningen 1882, Groll; — Rijndijk bij de Grebbe, Fockema; Maarssen 1837, Mb.; Kerb.; 1858, R. B.; tusschen Utrecht en Maarssen 1843, Romb.; Bunnik 1843, Bierens de Haan (P. N. S.); 1857, Coll. Nat.; Linschoten 1837, Coll. Nat.; Utrecht 1833, Wtt.; 1835, D. S.; Mb.; G. Deijn.; 1839, Lac.; 1858 en 1859, R. B.; buiten de Tolsteegpoort, v. d. T.; Beverweerd 1865, en Werkhoven 1860, Knüttel; tusschen Utrecht en Houten * v. d. T.; Kromme Rijn Utrecht 1851, A. W. Hartm.; — 't Gooi 1827, G. Wtt.; — Katwijk 1832, 1833 en 1835, en Hooge Morsch 1833, S. S.; Vianen 1836, v. H. Jr.; 1871, Schepman; — Middendijk Duiveland 1834, en Oosterland 1845, v. d. B.; Reigersbosch, Un. 1894; Hoek 1863, A. W.; — Lauberg Maastricht 1892, de Haas; Oud-Valkenberg 1866, H. d. V.

(Herkulo 1884, Deventer 1879, L. en met rose schutbladen Ittersum 1891, L. in herb. pr.; — Zeddam, 1901, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Elst *, A. H. Blaauw; Randwijk en — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Rhenen, Posth. in herb. pr.; Cothen 1888, de Haas in herb. pr.; bouwland Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Utrecht 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Onderste molen Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); — Aalte, Terborg, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Zuid-Beveland, L. en A. W. (Arch. 2. VI. p. 122); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Steenderen, Uilenpas, Voorne en Putten door Kops in Fl. Bat.; Maastricht.

1002. M. pratense *L.* (*M. vulgatum* Pers. et Fl. B. S.

p. 458). In bosschen en op beschaduwde plaatsen op zandgronden. ⨀. *Juni—Sept.*

In Herb.: Paterwolde 1829, v. H.; Assen 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Molencate en Agnietenberg 1853, Kros; Deurninge, Weerselo 1901, Drienervoorde, Lonneker 1901 en Heeten en Schoonheeten onder Raalte 1901, L.; Diepenveen 1876, K.; Deventer, Halb.; V. Z.; 1846, T.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Hattem, Oldebroek, Nunspeet, Harderwijk en Nijkerk, en Harderwijk 1847, 1850, R. B.; tusschen Amersfoort en Apeldoorn 1849, wie?; Hoenderloo 1872, K. A.; Apeldoorn 1846, S. S.; 1850, K. A.; 1858, O.; Voorstonden bij Voorst 1847, Zutphen, en jachthuis bij Zutphen 1846, Cop; Ruurlo 1883, Ens.; Vorden 1876, Groll; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Engelenburg bij Brummen 1843, B. W.; Beekbergerwoud, 1859, S.; Arnhem, Pierot; 1835, de Vriese (P. N. S.); 1846, de Vriese; Thomson; Boerl.; Doorwerth 1838, Buse; tusschen Arnhem en Nijmegen, Pierot; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; Renkum, Buse; Wageningsche berg, O.; 1850, S.; — Amersfoort, C. A. B.; G. Deijn.; R. B.; Amersfoortsche berg 1892, Garj.; tusschen Amersfoort en Nijkerk 1835, D. S.; Rhenen 1841, Lac.; Grebbe 1851, O.; Darthuizen 1844, v. H.; Maarsbergen 1833, Doorn 1833 en Driebergen 1832, Wtt.; Zeist, Kerb.; Coll. Nat.; 1847, O.; Zeisterbosch 1837, Mb.; Loosdrechtsche bosschen, v. d. T.; Hilversum, Exc. 1884; tusschen Hilversum en Bussum 1874, Romb.; Naarden 1844, 1864, O.; — Liesbosch, v. A.; 1882, V.; Breda 1882, C. v. d. Broek; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; 1876, Groll; Rosmalen, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; tusschen Leende en Maarheeze 1901, Rovers en v.

Roessel; — Beek, Un. 1883; Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg 1864, A. W.

(Oranjewoud Heereveen 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Oude Trijne, K. de Boer; — bosch van Koelham Groningen 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Westinghuizen 1898, Schipper in herb. pr.; Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Enschede, M. J. Blijdenstein — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; bosschen bij Velp 1892, Ogt. in herb. pr.; Wolfheze 1872, Costerus in herb. pr.; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Bennekom 1892 en Maarsbergen 1893, V. Suringar in herb. pr.; aldaar 1887, Struyk. in herb. pr.; — Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; algemeen Bussum 1898, Koning in herb. pr.; — tusschen Roosendaal en Breda 1874, S. Lako in herb. L.; Oudenbosch 1889, Hoevenaars in herb. de Haas; Liesbosch 1878, Posth. in herb. pr.; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Emmen, Weerdinge, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Oele, Bekkum, Brinkhuis, Hasselo, Langelo, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Woens-

drecht, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch, 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547): — Plasmolen, Abel.; Lac.; Ottersum, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 22); Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Valkenberg, Gulpen, Epen, Wylre, Un 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

Haagsche bosch, de Gorter; Soestdijk en Baarn, Fl. B. S.; Oranjewoud, Bakkeveen, Oldeberkoop en Wolvega in Fl. Fris.

Pedicularis *Tourn.*

1003. P. silvatica *L.* Moerassige en veenachtige weilanden, vochtige plaatsen in bosschen. ⊙ ⊙ en ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Miente op Texel 1860, Lac.; Vlieland 1869, Holk.; duinvalleien aldaar 1858, Lac.; Terschelling 1869, Holk.; Ameland, Kros; — Joure, C. A. Bergsma; bosch Kuikhorne 1864, J. M. de Boer; — Groningen, en Haren 1826 en 1832, v. H.; Noordwolde, v. H.; C. A. Bergsma; Harendermolen 1830, en Onland 1837, v. H.; — Assen, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Raalte 1898, L.; Diepenveen, Romb.; Deventer 1846, T.; v. d. Cop; 1876, K.; Oldenzaal 1837, V. Z.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, Cop; — Hulshorst, tusschen Hoevelaken en Harderwijk 1864, tusschen Nijkerk en Hoevelaken, en Nunspeet 1850, R. B.; Uddelermeer, Un. 1849; Apeldoorn 1872, K. A.; Leesten 1850, Gronem.; Vorden 1874, Groll; Ruurlo 1884, Ens.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Velp, C. A. Bergsma; Nijmegen, B.; Beek 1857, O.; Berg

en Dal, Thomson; Beek, Berg en Dal, Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; Renkum 1849 en 1850, Buse; — Amersfoort 1860, R. B.; Driebergen, v. H.; Maarsbergen, Dubois; 1833, W. H.; langs de vijvers bij de Zwitsersche brug in het Driebergerbosch 1833, v. d. B.; 1866, Knüttel; Woudenberger straatweg 1865, Knüttel; Houdringen bij de Bilt 1840, v. d. T.; de Bilt 1834, D. S.; huis ter Heide bij Hilversum, Broers; — duinzand Zwanenwater 1901, G. en Jongm.; Bergen en Schoorl 1896, V.; duinvallei het Rozenwater te Zandvoort 1843, Buse; Haarlem, Mb.; Overveen 1836, wie? (P. N. S.); Bentveld bij Haarlem 1837, Lac.; — tusschen Katwijk en Wassenaar, Mb.; — Zuiddorpe 1845, v. d. B.; — Breda, herb. v. H.; Teteringsche heide 1884, V.; Galdersche heide, v. A.; Vuchtsche heide 1845 en 1846, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; St. Anthonie en Boxmeer, en Peel bij Oploon, Un. 1853; Liesel, Deurne, Bakel 1873, H. d. V.; * heide bij Schaft 1900, G. en Jongm.; Budel 1883, B. Jelgersma; — Maastricht, de Marres; Meerssen 1866, H. d. V.; Geulem, Exc. 1889; Vaals 1866, H. d. V.

(Groene strand Terschelling 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Vlachtwedde 1889, Schipper in herb. pr.; Onland, Hoogkerk, Roderwolde, Peize, Eelde, Harendermolen 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Olterterperbosch 1867, v. Tuinen in herb. pr.; — Gammelderbroek onder Weerselo * 1901, L.; — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; J. Koornneef in herb. Heukels; bosschen Zutphen 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Beekhuizerheide bij Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1894, Struyk. in herb. pr.; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; — Soesterveen,

* fl. albis.

A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Hilversumsche heide nabij de Vuursche 1872, Costerus in herb. pr.; Meent Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; — langs de Rotte, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Oudenbosch 1886, de Haas in herb. pr.; Teteringen 1879, Posth. in herb. pr.; Giersbergen 1897, Heinsius in herb. pr.; — Blerik bij de hoeve „Groot Boerlo" 1896 en Bulteven 1895, Rieter in herb. pr.; Amby 1894, de Haas in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); — Sleen, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Hengelo, Woolde, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — * bij Emaus buiten Harderwijk, v. Geuns (*Spicil.*); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); * Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 207); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Hoogerheide Woensdrecht, Un. 1893 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Sonsche heide, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 276): — * Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 207); Velden, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Ottersum, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijff, Vorstius, Munting en Bruman. Hilvarenbeek, Hoffm.; Weespe bij Deventer, Schutte in herb. Dav.; Wilpe, herb. Tyhaar; Amstelveen, de Gorter; Waverveen, Zeist, Fl. B. S.; Friesland, Fl. Fris.

---

* fl. albis.

1004. P. palustris *L.* Moerassige weilanden en in de venen. ⨀ ⨀. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1895, V.; Vlieland 1869, Holk.; 1881, Groll; 1896, V.; Westterschelling, Un. 1886; Terschelling 1887, V.; Schiermonnikoog 1860, S.; — Noordwolde, C. A. Bergsma; Giekerk 1849, S.; de Tjonge 1872, Hoek; Tietjerk 1861, J. M. de Boer; Terissert, Un. 1881; — Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; Berkum bij Zwolle * 1893, L. en Carm.; Deventer 1878, K.; Riele bij Deventer, Romb.; tusschen Hardenberg en Gramsbergen 1868, v. d. Scheer; — Hulshorst bij Harderwijk, en Oosterveen bij Harderwijk 1868, R. B.; Elburg 1872, Boerl.; Wisselsche veen bij Epe, Un. 1890; Apeldoorn 1850, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; * Voorst 1833, Wtt.; Brummen, A. C. Bondam; Winterswijk, Un. 1859; Doesburg, (P. N. S.); Nijmegen, B.; Perin; Thomson; Grift tusschen Lent en Elst, Hatertsche broek, in het veen tusschen Hatert en Heumen, N. en Th. Abel.; broek Neerbosch 1863, Th. Abel.; Leersche broek bij Nijmegen, B.; Spoel te Culemborg 1835, D. S.; Langemeensche polder te Culemborg 1888, de Haas; — langs de Eem, Garj.; Abcoude, Romb.; 1867, O.; aldaar en Vinkeveen, Kortenhoef, M. D.; Abcoude, Baambrugge, Vinkeveen, Waverveen, Vreeland, Kortenhoef, E. B. Asscher; Achttienhoven 1863, Coll. Nat.; Utrecht, v. S. V.; Westbroek, v. d. P.; C. A. Bergsma; 1835, D. S.; 1851, A. W. Hartm.; Tienhoven, Broers; — Naarden 1894, V.; Petterduin en Bergerduin 1870, H. d. V.; Zandvoort, en Rozewater 1843, Buse; Bentveld, B. W.; Grafelijkheidsduin 1870, H. d. V.; — Katwijk 1827, Wtt.; 1832, S. S.; 1846, O.; venen Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk;

---

* fl. albis.

Wassenaar 1829, Wtt.; 1835, Mb.; Pierot; Perin; Klein Berkhey 1846, O.; tusschen Scheveningen en Wassenaar, Un. 1851; 's Gravenhage, vaart tusschen Delft en Maassluis, en Maassluis, V. Z.; Hoek van Holland, Exc. 1879; 1894, Destrée; Koedood bij Charlois 1901, Wachter en Jansen; Nieuw Lekkerland 1881 en 1886, V.; Windhondpolder Dordrecht 1892, Posth.; — Loopschans Breda, v. A.; Klopperwaard Werkendam 1835, Lac.; Oisterwijk 1894, Ogt.; Son 1850, v. Hov.; Vliertpolder bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Plasmolen, N. en Th. Abel.; 1881, Groll; Maastricht, v. Hov.

(Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; langs het binnenpad van Groote Gast naar Talbert 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Roodkerk, J. Koornneef; Oldeholtpade, T. de Boer en W. R. Bouma in herb. Heukels: — oevers van de Aa bij Oudeschans 1897, Schipper in herb. pr.; — Roderwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Giethoorn, F. Hulk; Enschede, Blijdenstein in herb. Heukels; Zwolle 1896 en — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Veenendaal 1887, Struyk. in herb. pr.; Bennekomsche meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Meent te Bussum 1899, Koning in herb. pr.; 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Kortenhoef 1891, en Callantsoog 1899, Struyk. in herb. pr.; — Rijsoord 1899, Posth. in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.; — Blerik 1899, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 84); — veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); * Zwolle, L. (Arch. 2. VI. p. 321); Almelo, Albergen

en het Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Rauwmoest, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Vlootmolen Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Dodoens (Pemptades 1616, Cruydt Boeck 1618 en 1644); Driebergen, v. d. B. in herb. pr.; Vianen, Heikop, Montfoort, Rheede, Lochem, Fl. B. S.; Friesland, Fl. Fris.

Alectorolophus *Haller.*

(**Rhinanthus** L. et Prodr. Ed. I. p. 182.)

1005. A. minor *W. et Grab.* (*Rhinanthus minor* Ehrh. et Prodr. Ed. I. p. 182). In wei- en hooilanden, langs wegen en dijken. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; duinplakken West Terschelling 1869, en Nesserduinen, Ameland 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Oude Mirdum Gaasterland 1894, L.; — Groningen 1829, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1846 en 1847, R. B.; Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892; Zwolle 1891, 1894, L.; Deventer 1846, Cop; T.; 1876, K.; Platvoet aldaar 1846, T.; — Harderwijk en Hierden bij Harderwijk 1863, R. B.; Zutphen, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Ruurlo 1887, Ens.; Lochem 1886, V.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (als *fallax*); Worsumsche broek en Hatert 1898, G.; Culemborg, C. A. Backer; — langs de Eem, Garj.; Zeist 1845, Wenck; — Castricum 1867, H. d. V.; tusschen Petten en Callantsoog, Un. 1891; Middenduin Overveen, Buse; 1871, Groll; duinen Overveen 1872, Boerl.; Exc. 1878; Haarlem 1872, Boerl.; Voge-

lenzang 1871, O.; — Leiden 1833, S. S.; Dz.; B. W.; Perin; Leidsche vaart over Wassergeert 1835, Mb.; Katwijk, Perin; Piet Gijzenbrug, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; tusschen 's Gravenhage en Scheveningen, en tusschen Loosduinen en Monster, R. B.; Kralingsche veer 1893, v. d. Voo; Alblasserdam 1881, V.; dijk bij Meerdervoort (Zwijndrecht) 1837, Lac.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Waarden aan de Lek bij Vianen, v. d. T.; 1835, Ds.; — kanaal Neuzen, B. W.; 1845, v. d. B.; Neuzen, A. W.; Noorddijk 1838 en tusschen Oostkapelle en Oranjezon 1840, v. d. B.; — Liesbosch, C. v. d. Broek; heide Teteringen 1884, V.; — station Maastricht 1869, O.; St. Pietersberg 1894, de Haas; Valkenberg, Steichen.

(Schelfhorst, Peize, Onland, Eelderwolde, en — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; — Lent, Randwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; Vreeswijk, Schalkwijk, C. A. Backer en Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; „de Kaai" Naarderpolder 1899, Koning in herb. pr.; Overveensche duinen C. A. Backer in herb. Heukels; Haarlemmermeer 1894, Struyk. in herb. pr.; duinen Katwijk 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rijswijk 1876, L. in herb. pr.; Loosduinen 1894, Struyk. in herb. pr.; Hendrik Ido Ambacht 1899 en Zwijndrecht 1886, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Breda 1881, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. Heinsius; weiland langs den spoorweg tusschen Boxtel en Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

Bovendien: Weerdinge, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. 1.

p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); station Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); – Bloemendaal, Zandvoort, – Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); – Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, Dishoek, Oosternieuwlandpolder, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Hoek (ook *fallax*), A. W. (Arch. 1. IV. p. 295); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Plasmolen, Abel.; Lac. (Arch. 2. V. p. 21); Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. IV. p. 574).

1006. A. maior *Rchb.* (*Rhinanthus maior* Ehrh. et Prodr. Ed. I. p. 182, *R. Christa Galli* L. et Fl. B. S. p. 458). Op gelijke plaatsen als de vorige. ⊙. *April–Juni.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1868, Holk.; – Leeuwarden 1849, S.; – Groningen 1829, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Zwolle 1891 en 1894, L.; Kampen 1847, R. B.; Riele bij Deventer, Romb.; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1878, K. A.; Gorssel (als *angustifolia*); 1848, M. J. Cop; Vorden 1876, Groll; Ruurlo in het Rikkelder 1885, Ens.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Culemborg, C. A. Backer; – de Grebbe, Fockema; langs de Eem 1891, Garj.; Hoevelaken 1861, R. B.; (*angustif.*); Bunnik 1842, Bierens de Haan (P.N.S.); Utrecht, Broers; 1835, Wtt.; 1859, R. B.; Wikkenburg 1827, Wtt.; batterijen aan den weg Utrecht–Houten 1840, v. d. T.; – Uithoorn 1870, Boerl.; dijk Zee-

burg, Fl. Amst.; Sloterweg 1838, Romb.; Hoog Carspel en Zwaagdijk 1894, Sanders; Wieringen 1857, Hart.; Spaarndam, Coll. Nat.; Schooten 1871, Groll; Bentveld, Un. 1854 (als *angustifolia*, heeft echter geen bladen); Haarlem, Buse; – Noordwijkerhout, 1867, O.; Noordwijk 1860, S.; Ex. 1887; Lisse 1870, Hoek; Exc. 1887; 1894, V.; Leiden, Pierot; F. Hoffm.; 1832, Mb.; 1840, O.; 1856, S.; Hooge Morsch aldaar 1835, Kerb.; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, R. B.; duin Scheveningen, Un. 1851 (als *angustifolia*); Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; Alblasserdam 1850, Cop; Zwijndrecht 1879, Posth.; Noordendijk Dordrecht 1884, C. v. d. Broek; – Vlissingen 1880, Buijsman; kanaal Sas van Gent 1846, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852 (als *angustifolia*); Zundert, Un. 1860; Sprang, Thomson; Son 1850, v. Hov.; 's Hertogenbosch, v. Hov. (als *angustifolia*); Boxmeer, Un. 1853 (als *angustifolia*).

(Oldeboorn 1868 en 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Maadlanden aldaar 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oude Trijne, K. de Boer; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; – Eelderwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Westerwolde, Vlagtwedde, Schipper in herb. pr.; – Gendringen, M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk aldaar, de Haas in herb. pr.; – Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; – duinpan IJmuiden 1894, Ogt. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; lage Morschweg Leiden 1879, Schipper in herb. pr.; stationsemplacement Vlaardingen 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; ruige plaat Delfshaven 1900 en Charlois 1899, Wachter en Jansen; Uiterwaarden Rotterdam, F. D. J. Risch; Staalduin, Naaldwijk, Monster, J. F. Wi-

chard — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; — Teteringen 1879, Posth. in herb. pr.; Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Meerssen en Nuth, Steichen in herb. pr.; Valkenberg 1901, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland (Arch. 2. I. p. 399); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); Coevorden, Gramsbergen, Weerdinge, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Heino, tusschen station Heino en Nieuwe Wetering, langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen, het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Hasselo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 525); station Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Zandpoort 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Voorne (Arch. 2. I. p. 399); Rockanje, Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Plasmolen, Th. Abel.; Beek—Elsloo, Gulpen 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 21); Meerssen, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

β. **hirsutus** *All.* (*Rhinanthus Alectorolophus* Pollich et Prodr. Ed. I. p. 182, *Rh. Crista Galli β. pubens* Fl. B. S. p. 816). Op bouw- en graslanden. ⨀. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn en Hohenheim onder Apeldoorn 1882, K. A.; Malburgsche veer bij Velp 1837, D.S.; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Uiterwaarden Nijmegen over Sprokkelenburg, Hofman; — Waarden aan de Lek tusschen Vianen en Oud Slijkerveer, v. d. T.; — Kloppewaard Werkendam 1837, Lac.; — St. Pietersberg 1892, de Haas; Beek 1869, O.; Heugem 1894, de Haas; weide langs de Geul bij Valkenberg 1900, V.; Vijlen 1896, G.; Simpelveld 1902, G. en Jongm.

Bovendien: Texel? (Arch. 2. V. p. 57); — Utrecht, L. Marchand (Bijdr. VI. p. 166); — Hussenberg, Elslo, Stein, Trap, Lac. (Arch. 2. V. p. 21).

A. fallax *Wim. et Grab.* (*A. minor × maior*).

In Herb.: (volgens de determinatie der inzenders) Oostereind Texel 1869, Holk.; — Oude Mirdum Gaasterland 1894 en — Zwolle 1891, L.; Deventer 1846, Cop; — Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Leiden, Dz.; — Zuid-Beveland en Sas van Gent 1846, v. d. B.

[Aanm.: Beide soorten en hare verscheidenheid dienen nogmaals aan levend materiaal bestudeerd te worden; het is de vraag in hoeverre A. minor en maior als afzonderlijke soorten af te scheiden zijn, daar tusschen beiden tallooze overgangen voorkomen, zooals door Dr. Goethart en mij verzameld werden in 1898, te Worsumsche broek bij Hatert en in 1900 op het plateau van het Rotspark en in weilanden langs de Geul bij Valkenberg.

De als var. angustifolius opgenomen vorm is de laatbloeiende varieteit, die als *β.* serotinus onderscheiden wordt en zich kenmerkt door sterker vertakking en het

optreden van twee of meer bladparen tusschen de bovenste vertakking en de bloeiwijze, voorts door lijnvormige bladen en later bloeitijd.]

Euphrasia *Tourn.*

Eu. officinalis *L.* Op heide, duin en grazige gronden, ook op veengronden. ⊙. *Mei—Sept.*

Deze zeer vormenrijke hoofdsoort vervalt in een paar ondersoorten, welke ieder weer in eenige rassen kunnen gesplitst worden.

1007. **Eu. nemorosa** *Pers.* Op duinen, heiden, op zonnige plaatsen in bosschen.

A. **Eu. stricta** *Host.*

I. In Herb.: Deventer 1876, K.; Hengelo, Un. 1895; — Twello 1845, T.; Harderwijk 1847, R. B.; Keppel, Un. 1850 (vermeld in Arch. 1. III. p. 508 als *Eu. officinalis a. umbrosa*); Zutphen 1881, C. v. d. Broek; — ? Wassenaar 1830, Forsten; ? duinen 's Gravenhage, G. B.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht, de Marres.

B. **Eu. curta** *Wettst.*

II. *glabrescens* Wettst. In Herb.: Texel 1881, Groll; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk. (als *negl.*); Terschelling 1869, Holk. (als *negl.*); 1881 en 1887, V.; Nesserduinen op Ameland 1869, Holk. (ook *tenella*); Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1897, Schipper; — Franeker, C. A. Bergsma (als *alpina*); Hardegarijp, Giekerk 1849, S.; — Eelderwolde, v. H.; — Meppel, v. Heijn. (als f. *ramosa*); — Zalk 1847, R. B.; Zwolle, Thorb.; Deventer, v. Gron.; Almelo, E. C. C. v. Lennep (als *neglecta*); Un. 1895; — Twello 1847, T.; Harderwijk, R. B.; Nijkerkervenen, R. B. (als *parviflora* en *tenella*); Nijmegen B.; vestingwerken tusschen Hertogs- en Hunerpoort Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Doorn, v. H.; Zeist en Drie-

bergen, C. A. Bergsma; de Bilt 1838, D. S. (als *tenella*); Utrecht, C. A. Bergsma; R. B.; Amersfoort 1834, Kraamw.; plassen Loenen, Exc. 1884, Abcoude 1846, Romb.; Loosdrecht, M. D.; — Naarden 1864, O.; Wieringen 1856, Lac.; Breesaap, V. Z.; 1871, Boerl.; Bloemendaal, Romb.; Haarlemmerduinen, de Vriese (als *neglecta*); v. H.; Overveen, Buse; Groenendaal bij Heemstede 1872, Hoek; O.; — Noordwijkerhout 1867, O.; laan Piet Gijzenbrug over de Leidsche vaart, v. d. T.; Leiden, Pierot; duinen Katwijk 1836, Lac.; Orchisland aldaar, en den Deijl, S. S.; Wassenaar, Pierot; Dz.; herb. R. B. (*neglecta*); duinen 's Gravenhage, R. B.; Waalsdorp, v. H.; Loosduinen, Un. 1851; duinen Scheveningen, Un. 1851; duin 's Gravezande, V. Z.; — bosch bij Haamstede 1854, v. Dissel; duinen aldaar 1869, Schuringa; duinen Walcheren, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; — Bavelsche heide, Un. 1852; — Mesch 1885, K. en G.

III. *imbricata* Cop. In Herb.: Katwijksche duinen 1844, O.

Bovendien: Petten, v. E. (Arch. 2. I. p. 390).

IV. *coerulea* Tausch. In Herb.: Apeldoorn 1853, K. A.; — duinen 's Gravenhage, Destrée.

C. **Eu. nitidula** *Reuter.*

In Herb.: Mientegrond Texel 1860, Lac.; — Franeker, Sprée (*stricta?*); Vijfhuizen bij Franeker, C. A. Bergsma; Wolvega, Un. 1881; Bergumerheide, Giekerk 1849, S.; — Meppel, v. Heijn. (als *pratensis* f. *parviflora*); — Zalk 1855, R. B.; Berkum bij Zwolle 1832, Thorb. (als *alpina*); Deventer, v. Gron.; Halb.; Riele bij Deventer, Romb.; — Harderwijk, en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Nijkerk, Stolz; tusschen Hoevelaken en Nijkerk, R. B. (*tenella*); Voorst bij de Pol 1843, Cop; Warns-

veld 1884, Groll; Ruurlo 1885, Ens.; Plekenpoel bij Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; — Amersfoort 1847, Cop; Hamersveld 1891, Garj.; Driebergen 1827, Wtt.; tusschen Maarsbergen en Doorn, v. d. T.; Natte bosch bij Zeist, W. K.; de Bilt 1830, v. H.; 1835, D. S.; 1857, Coll. Nat.; Utrecht 1828, v. H.; — Zijdelmeer, Boerl.; Schinkel bij Amsterdam 1857, Knüttel; Sloterweg Amsterdam 1842, Heybrock (P. N. S.); Sloten, Fl. Amst.; Breesaap, Buse; Middenduin 1870, Groll; Geleerde Man, Kerb.; — duinen Katwijk 1843, 1844, O.; Leiden, Mb.; Wassenaar, Dz.; S.; Waalsdorp 1822, v. S. V.; duinen tusschen Scheveningen en Wassenaar, en duinen Scheveningen, Un. 1851; 's Gravenhage, V. Z.; v. d. Goes; Terheide 1882, V.; — Zuid-Beveland, Oosterzwake 1840 (f. *umbrosa*), Zwake 1838, en Overzant 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; — wallen Breda, v. A.; Fort bij Vucht, v. Hov.; — Meerssen 1870, Groll; Elsloo, Un. 1883, L.

II. *imbricata*.

In Herb.: Schiermonnikoog 1860, S.

D. **Eu. gracilis** *Fr.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Diepenveen 1849, Platvoet bij Diepenveen 1846, en tusschen Wijhe en Raalte 1849, Cop; tusschen Ommen en Hardenberg 1853, Kros; Lonneker 1891, L.; — Twello 1849, Cop; Harderwijk 1852, R. B.; Uddelermeer, Un. 1849; Arnhem, Thomson; Groesbeek, Un. 1847; — Doorn, Fockema; ? 1830, Wtt.; de Bilt 1838, Lac.; — tusschen Hilversum en Nieuw Loosdrecht 1838, v. d. T.; — Leiden, Mb.; Wassenaar, Dz.; — Breda, herb. v. H.; tusschen Geldrop en Nuenen, v. Hov.; St. Anthonie, Un. 1853 (vermeld in Arch. 1. III. p. 508 als *Eu. offic.* γ).

1008. **Eu. Rostkoviana** *Hayne.*

A. **Eu. pratensis** *Fr.* Meestal op weiland.

In Herb.: Helmond 1834, Wtt.; — Maastricht, v. Hov.

(*Euphrasia nemorosa:* Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Opper-Veluwe 1871, Costerus in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Bennekomsche Meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Groeneveld Baarn 1898, Koning in herb. pr.; Keverdijk Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Overveen 1897, Posth. in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; — torenpolder Wissenkerke N.-Beveland 1880, Schipper in herb. pr.; duinvalleien tusschen Oranjezon en Oost-Kappel 1892, Ogt. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; — Bulteven bij Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; spoorbaan Nuth, Steichen in herb. pr.)

Eu. curta. II. *glabrescens:* Katwijk 1876 en — Vrouwenpolder 1873, L. in herb. pr.

Eu. curta. IV. *coerulea:* duinen Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; — 's Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels.

Eu. nitidula: Zuid-Laren 1901, R. de Boer en H. Kooi; den Ham 1892, Carmiggelt in herb. L.

Eu. gracilis: Denekamp 1898, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Wiesel bij Apeldoorn 1879, L. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; — Amsterdam, F. Hulk in herb. Heukels.

Bovendien: (zonder nadere aanduiding van varieteit, Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Coevorden, Erm, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, Un.

1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo, weg naar Goor, Entersche veen — spoorweg Eibergen, tusschen Eibergen en Zwilbroek, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Alkmaar, Heilo, Callantsoog – Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Rockanje en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en Westkapelle, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Hoogerheide en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Beegden, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Beek-Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Dodoens: Kruydt-Boek 1608 en 1644, Pelletier, Hondius, Knijf en Vorstius.

Eu. nemorosa: Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Zuidveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van het station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); — vestingwerken Nijmegen, Th. Abel.; (als *simplex*, *stricta* en *ramosa*); — Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

Eu. nemorosa tenella: Wassenaar, v. E. (Arch. 2. I. p. 399).

De overige opgaven van de eerste editie Prodromus zal men hierboven kunnen terugvinden.

1009. Eu. Odontites *L.* Op bouwlanden, langs wegen en dijken, aan waterkanten tusschen riet. ⊙. *Juli —Aug.*

In Herb.: Groene strand Terschelling 1886, K.; 1887, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; (ook *serotina*); — Franeker, Sprée; Jelsum 1850, Leeuwarden 1850 en Bonte koe aldaar, S.; — de Scharmer 1829, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1848, R. B.; Zalk 1870, Hoek; Ittersum bij Zwolle 1891, L. (ook met rose bloemen); Deventer v. Gron.; 1840, Halb.; Haaksbergen 1891, L.; Hengevelde, gem. Ambt Delden 1893, L.; — Gorssel 1877, K.; Hattem, en Harderwijk 1867, R. B.; Twello 1845, T.; Apeldoorn en 't Loo 1872, K. A.; bouwland Angeren 1876, Lac.; Zutphen, G. B.; Fockema; Vorden 1888, Groll; Hengelo, wie?; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Ellekom M. D.; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; 1864, v. H.; St. Anna, Hatert, Neerbosch, Weurt, Lent enz. N. en Th. Abel.; Groesbeek 1897, G. en V.; — spoorweg Driebergen en Bunnik 1857, Knüttel; Bunnik 1863, Coll. Nat.; de Bilt, v. H.; 1837, Mb.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1837, Mb.; 1858, R. B.; — Sloterweg 1838, Romb.; 1842, Heijbrock (P. N. S.); Haarlem, Kerb.; 1875, Groll; Wijk aan Zee, v. Son; duinen Overveen 1872, Boerl.; Haarlemmervaart, wie?; — Holland, Forsten; Noordwijk, Pierot; Katwijk 1832, S. S.; duinen aldaar 1844, O.; Leiden, Mb.; O.; Hooge Morsch aldaar 1846, O.; Rijnspoor emplacement Leiden 1894, V.; Wassenaar 1829, Wtt.; tusschen Poeldijk en Monster, Exc. 1896; 's Gravezande, V. Z.; Overmaas 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1878, Posth.; straatweg aldaar 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1835, Lac.; Rockanje 1902, Jongm.; — Zuid-Beveland 1838, Willem Annapolder 1841, v. d. B. (fl. *albis*); Vlissingen 1845, v. d. Cop; — Loopschans Breda, v. A.; Breda, v. R.;

Ginneken 1876, O.; Sprang, Thomson; Elshout, en fort bij Vucht, v. Hov.; – langs de Maas ten Zuiden van Roermond, G. en Jongm.; Un. 1900; Gronsveld, Un. 1883.

β. **serotina** *Link. Aug.—Oct.* (f. *breve-bracteata* Prodr. Ed. I. p. 185.)

In Herb.: Oude Schild 1902, G. en Jongm.; Kleine Sluffer Texel 1868, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; – tusschen Beetgum en Menaldum 1860, J. M. de Boer; – Zwartsluizerweg bij Meppel, v. Heijn.; – Overijsel, herb. V. Z.; Kamper-eiland 1847, R. B.; Kampen, wie?; polder Dieze bij Zwolle 1902, L.; Deventer 1846, v. Gron.; buiten de Brinkpoort aldaar, Romb.; de Lutte, Un. 1895; – Harderwijk 1867, R. B. (*verna?*); Everwennikkamp Ruurlo 1886, Ens. (*Juni*); Arnhem, Pierot; Nijmegen, Abel. en Pas; Winsen (Maas en Waal) 1889, K. A.; Culemborg, Coll. Nat.; – Hamersveld 1892, Garj.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Landlust bij Baambrugge, v. d. T.; – 't Gooi 1828, Wtt.; langs de Schinkel, Fl. Amst.; Wieringen 1857, Hart.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Haarlem, Buse; Spaarndam, Buse; – Katwijk, B.W.; 1854, A. W. Hartm.; Hooge Morsch 1846, O.; Wassenaar, Dz.; 's Gravenhage, R. B. (*Juli*); Loosduinen, V.Z.; Dordrecht 1881, V.; – Duiveland, Dz.; Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1883, Buijsm.; – Vucht, v. A.; buitenwallen fort Isabel bij 's Hertogenbosch en – Maastricht, v. Hov.

forma fl. **albis.**

In Herb.: Millingen 1841, v. d. T.; Kruitberg bij Santpoort 1838, Mb.; – Heer Oudelandsambacht 1882, V.; – Zuid-Beveland en Willem Annapolder 1841, v. d. B.; – St. Pietersberg 1885, Lac.

forma **paludosa** *Cop.* (een forsche plant, tusschen het riet gevonden, die overigens tot de var. *serotina* schijnt te behooren).

In Herb.: Zwake 1847 en Kreek langs Noorddijk 1840, v. d. B.

(Grie Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; — Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Varenkamp bij Groningen 1867, Holk.; Hallum 1865, v. d. Leij in herb. v. Tuinen; Vorenkamp, Helpman, — Paterwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Hattem 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Veenendaal 1887, Struyk. in herb. pr.; tusschen Dieren en de Steeg 1878, L. in herb. pr.; niet zelden tusschen het gras Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Zuijlen en Tienhoven 1871, Costerus in herb. pr.; Utrecht 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Hilversum 1894, Heinsius in herb. pr.; Jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Noorder IJ en Zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; — 's Gravenhage en Voorburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Morsebelsche polder onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Ruigte Schie, F. D. J. Risch, eiland IJselmonde 1899–1901, Wachter en Jansen; Nieuw Beijerland, J. Koornneef in herb. Heukels; Heerjansdam 1886 en Zwijndrecht 1888, Posth. in herb. pr.; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke, West-Zeeuwsch Vlaanderen, F. D. J. Risch in herb pr.; torenpolder Wissenkerke (N.-Beveland) 1880, Schipper in herb pr.; Breeweg onder Middelburg 1891, en — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Breda 1878, Posth. in herb. pr.; — Genooi bij Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.; Houthem 1896, Rieter in herb. pr.; Wijnaendsraad en Nuth, Steichen in herb. pr.)

β. **serotina**: Overlangbroek, J. W. Kennephaas

in herb. Heukels; — tusschen Delft en Rijswijk 1876, L.; — Walcheren 1873, L. in herb. pr.)

Bovendien: (Zonder nadere aanduiding.) Ameland 1854, Kros, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 82 en 84); Vlieland, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 213); — Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Zuidveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Weusthag, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); weg van Goor naar Entersche veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Eibergen, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 226); Wormingen, K. A. (Arch. 2. III. p. 195); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Bergen, Egmond, Castricum, Velsen, Velserkanaal, Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); — 's Gravenhage, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 122); Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Duiveland, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 128) en L. (Arch. 2. VI. p. 123); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Ool over de Maas, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg; Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1010. Eu. verna *Bellardi* (*Eu. littoralis* Fr.). Strandweiden van de Oost en Noordzee. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Oostereind Texel 1869, Holk.; Groenestrand Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Harderwijk 1867, R. B.

Eu. lutea *L.* Op droge heuvels en op kalkgebergten. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: (Nijmegen?) Abel. en Pas.

Parentucellia *Viv.* (Euphragia *Benth.*)

1011. P. viscosa *L.* (*Euphragia viscosa* Benth. en Arch. 2. III. p. 224; *Trixago viscosa* Rchb. en Arch. 2. III. p. 212). In weilanden en in zandige streken in Zuid-Oost Europa. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn op klaverland, bemest met afval van uit Palermo afkomstige Sumac 1877, K. A.

Ordo Orobanchaceae *Rich.*

Orobanche *L.*

1012. O. Rapum Genistae *Thuill.* (*O. maior* Fl. B. S. p. 468). Op *Sarothamnus vulgaris* Wimm. woekerend. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Deventer, T. (als *O. Galii*); — Harderwijk, (Dassen?); IJsel, Wtt. (op *Veronica Teucrium* v. b.); Hummelo 1878, (op *Saroth.* v. b.); Zutphen, Wtt. (op *Saroth.* v. b.); Jachthuis aldaar 1846, Cop (op *Saroth.*); 1846, Top (op *Saroth.*); Warnsveld 1833, Wtt. (op *Saroth.* v. b.); Doetinchem 1878, v. Vloten (op *Saroth.* v. b.); Lochem 1832, Miquel (op *Saroth.* v. b.); v. Heijn. (als *Lathraea*); Arnhem, Thomson (o); Beek bij Nijmegen 1834, Wtt. (o); 1846, Th. Abel. (op *Quercus Robur* v. b.); Un. 1853; O.; 1840, Lac. (op *Saroth.* v. b.); Uilenput bij Nijmegen 1863, en 1867, v. H. (op *Saroth.*); Marienboom, Beek, Heumen, Th. Abel. (op *Saroth.* v. b.); Ubbergen 1850, Th. (op *Saroth.* v. b.); tusschen Berg-en-Dal en de Meerwijk 1842, v. d. T. (o); Meerwijk 1882, Bake (leer-

ling H. B. S.); St. Willebrordskapel te Overasselt 1897, G. en V. (op *Saroth.*); — Grebbe, C. A. Bergsma; Fockema; Grebbeberg, W. K. (op *Saroth.* v. b.); 1898, V. (komt nog steeds zeer talrijk aldaar voor 1903, V.); Tafelberg bij de Grebbe, Nijhoff (plant echter niet aanwezig *)); — Bloemendaal 1870 en 1871, Groll (o); — Boxmeer, Un. 1853; — Plasmolen 1897, G. en V. (o) (reeds van daar Un. 1873 Cfr. Arch. 2. V. p. 22); Voerendaal 1866, H. d. V.

(Zeddam overvloedig 1901, Struyk. in herb. pr.; Beek bij Nijmegen 1866, v. H.; — Grebbeberg bij Rhenen 1878, L. in herb. pr.; 1899, V. Suringar in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Broekhuizen langs den weg naar Lottum 1899 en Stalberg bij Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Berg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Slechts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: De opgave Walcheren A. W. (Arch. 2. III. p. 128) werd later ingetrokken (Arch. 2. VI. p. 123), daar die opgave betrekking had op O. Galii.

De bij deze soort en de volgende toegevoegde letters v. b. en o beteekenen „volgens bijschrift" of dat geen nadere aanwijzing omtrent de voedsterplant voorkomt.]

1013. O. pallidiflora *W. et Grab.* Woekerplant op verschillende *Cirsium*soorten en op *Carduus acanthoides.* ⊙—⊙. *Juni.*

In Herb.: ?Mestplaats Deventer 1878, v. d. Veen (op *Cirsium arvense*); meelfabriek aldaar 1898, K. A. (op *Cirsium arvense*); — IJseldijk Zutphen 1833, Wtt.

[Op de wortels van een uit Gelderland afkomstigen Oleander, Delft 1876, de W. Hamer in herb. L. In Arch. 2. II. p. 161 wordt deze plant vermeld als gevonden op Nerium Oleander in een tuin te Delft; het is mij echter gebleken dat het exemplaar uit ons herbarium behoort tot O. minor.]

---

*) Waarschijnlijk dezelfde als waarvan van Hall spreekt in Bijdr. III. p. 58, hem toegezonden van daar door den Hoogleeraar Bergsma.

Bovendien: Valkenberg (op *Cirsium arvense* en *Geranium pusillum*) 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 22).

1014. O. caryophyllacea *Smith.* (*O. Galii* Duby). Woekerend op *Galium Mollugo* en *verum.* ⨀–⨀. *Juni–Juli.*

In Herb.: Zalkerdijk 1851, T.; straatweg Kampen naar Elburg, R. B. (ontvangen als *Lathraea squam.*); Kampen, Zalk 1846, en Katerveer Zwolle 1846, R. B.; Deventer 1876, K.; Platvoet aldaar 1846, Cop; 1845 en 1846, T.; achter het kerkhof aldaar 1845 en 1847, T.; 1846, Cop; Romb.; Galgenbelt aldaar 1851, Cop; –? Zutphen op *Veron. Teucrium* 1834, Wtt. (zie bij *O. Rapum*); – vestingwerken Nijmegen en Weurt en buiten de Hertogspoort (op *Gnaph. dioicum*) 1844, Th. Abel.; – Wijk aan Zee, Exc. 1860; duinen Velsen 1833, S. S.; Velsen en Velserend 1871, Hoek; Driehuizen (met gele bloemkroon en wasgele stempels) 1898, J. A. Sandberg; Zandvoort, C. A. Bergsma; Breesaap 1835, Mb.; Kerb.; 1872, Boerl.; Bloemendaal 1841, Kerb. (ook als *maior*); Overveen 1832, v. H.; 1835, Mb.; Asscher; 1841, Buse; 1874, Groll; ruïne Brederode, V. Z.; Middenduin, Buse; Lindenheuvel bij Haarlem 1870, O.; Haarlem 1842, Teengs (P. N. S.); v. H.; – tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Noordwijk 1846, S. S.; Fockema; 1872, Boerl.; begraafplaats Noordwijk binnen 1839, v. d. T.; Ruigenhoek, Exc. 1887; Katwijk, V. Z.; Dz.; 1832, Wtt.; S. S.; de Haan; 1862, v. H. Jr.; S.; Wassenaar, Perin; Buse; B. W.; binnenduinen aldaar 1832, Wtt.; Waalsdorp, Exc.; duinen Scheveningen 1837, Lac.; 1851, T.; 1883, C. v. d. Broek; Destrée; R. B.; duinen 's Gravenhage, V. Z.; C. A. Bergsma; Loosduinen 1848, S.; Eikenduinen 1834, V. Z.; – Walchersche duinen 1839, v. d. B.

(IJseldijk Zwolle 1874, v. Tuinen in herb. pr.; – duinen Velsen 1894, Ogt. in herb. pr.; duinen

Haarlem 1880, Schipper in herb. pr.; ruïne van Brederode 1894, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Haarlem en Zandvoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen Zandpoort 1882, Heinsius in herb. pr.; — duinen Noordwijk 1872, Costerus in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard, Rotterdam, v. d. Linden, kerkhof aldaar 1900, Wachter en Jansen; — Koudekerke, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Domburgsche duinen 1893, Ogt. in herb. pr.; duinen tusschen Domburg en Dishoek, Un. 1902, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 398), en v. d. T. (Prodr. I. p. 178); Brielle—Rockanje, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123).

Voorts vermeld voor Maastricht, Franq. en de Grebbe, v. d. B. in herb. pr.

1015. O. rubens *Wallr.* Woekerend op *Medicago sativa* en *falcata.* ⊙—⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: wallen Deventer 1876, K.; Diepenveen 1851, K. A.; — Kortenoever onder Brummen 1851, I. Tijhaar; Beek bij Nijmegen 1884, Th. Abel. (op *Medic. falcata*); Spoel te Culemborg 1835, D. S.; v. d. T. (vandaar ook anno 1846 in herb. Alpherts als *O. caryoph.?*).

Bovendien: Diepenveen, I. Cop (Arch. 1. III. p. 211, ofschoon in Arch. 1. III. p. 507 als in herbario vermeld wordt, heb ik haar er niet in aangetroffen); — Scheveningsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123); op *Heliotropium peruvianum* (spec. unic.) Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. II. p. 159).

1016. O. Picridis *F. Schultz.* Op *Picris hieracioides* parasiteerend. ⊙ ⊙. *Juni.*

In Herb.: Wijk aan Zee 1835, wie? (zie Tijdschr.

VIII. 3. p. 240); Ogt.; Zandvoort 1851, Kostverloren; duinen Velsen 1832 en 1833, S. S.; 1834, de Vriese (P. N. S.); 1840, B. W.; Bakkumerduinen, v. d. Veen (als *coerul.*); Breesaap, Buse; 1837, Mb.; v. d. T.; 1871, Groll; tusschen Bloemendaal en Velserend 1839, Buse; Lindenheuvel 1866, H. d. V. (als *Galii*); Overveen 1835, Mb.; 1874, Groll; Buse; 1872, Boerl.; Posth.; kolk bij Overveen 1870, Boerl.; Haarlem 1836, Mb.; B. W.; 1879, K. A.; V.; – Noordwijk aan Zee, Dz.; 1871, Groll; 1876, O.; Katwijk, v. H.; S. S.; v. d. T. (als *ameth.*); 1846, O.; 1865, H. d. V.; Wassenaar 1852, A. W. Hartm.; duin 's Gravenhage, V. Z.

(Duinen wijk aan Zee 1897, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Zalk, in enkele exemplaren, R. B. (Arch. 1. I. p. 161); – Santpoort, Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 398).

1017. O. minor *Sutton.* Parasiet op *Trifolium pratense* en *Tr. medium.* ⊙. *Juni–Aug.*

In Herb.: IJseldijk bij Zwolle 1893, L.; Wilpe 1878, K.; – Terwolde 1897, Ogt.; Angeren bij Huissen 1876, Lac.; Zevenaar, v. H. Jr.; Weurt, Th. Abel.; Groesbeek, Un. 1898; Beuningen 1849 en 1853, Th. Abel.; Hees 1902, op *Boronia elatior*, handelskweekerij Gerretsen en Valeton aldaar, comm. Th. Abel.; Drumpt 1881, Posth.; – huis ter Heide 1861, v. H. (als *coerulea*); Maarsbergen 1871, Groll; Driebergen 1861, O.; Zeist, W. K.; v. d. T.; tusschen Zeist en de Kromme Rijn 1842, G. Deijn.; tusschen Zeist en Bunnik 1843, v. d. T.; tusschen Zeist en de Bilt, G. Deijn.; Odijk 1874, H. d. V.; Wikkenburg, Buse; – duinen Noordwijk aan Zee 1892, S.; Katwijk aan Zee, Romb.; Delft, in een huis op *Nereum Oleander* 1876, de W. Hamer (als *pallidifl.*); – Zuid-Beveland 1860, S. en v. d. B.; 1848, v. d. B.; West-Kapelle 1869, H. d. V.; Zoutelande, G. v. Hennekeler; Lamswaarde 1862, en Hoek 1854, A. W.;

— Loopschans Breda, v. A.; — Meers bij Elsloo 1872, Lac. (op Kaardevelden); Meerssen 1864, H. d. V.; Meerssen, Beek, Eijsden, Kerkrade, Gulpen 1885, K. en G.; Houthemmerberg 1889, S.; Heer, Un. 1861; Valkenberg 1900 en Hermitage aldaar 1889, V.; Houthem, Exc. 1889; Moreland bij Mesch 1894, V.

(Terwolde 1897, Ogt. in herb. pr.; — Rijswijk (Gld) B. J. v. Wagensveld; — klavervelden om de stad Utrecht 1898, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Houten 1888, C. v. Rossum in herb. de Haas; Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Utrecht aan den weg naar Vechten 1897, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Hendrik Ido Ambacht 1902, Posth. in herb. pr.; — achter Wissenkerke (N.-Beveland) 1883, Schipper in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; — Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.; Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Zevenaar, reeds Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 197 en 226) Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 305); — Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 295); Tholen en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 323).

1018. O. Hederae *Duby.* Op *Hedera Helix.* ⊙⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: St. Pietersberg 1885, K. en G.

(Ook 1893 aldaar, Hoevenaars in herb. de Haas).

O. amethystea *Thuill.* Parasiet op *Eryngium campestre.* ⊙—⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: ? Zalk 1846, en ? Grafhorst 1854, R. B.; — ? Harderwijk, R. B.; — ? Breesaap, Kerb.

Bovendien: Bentveld bij Haarlem, Hoffm. in herb. Dav.; Gelderland, Hoffm. in herb. v. d. B.; ?

Deventer, Cop in herb. Dav.; Maaldrink, in herb. pr.; ? IJseldijk bij Welsum, v. Heijn. alles in Prodr. Ed. I. p. 179; Bloemendaal, Velsen, Katwijk en 's Gravenhage, Fl. B. S. Waarschijnlijk berusten deze opgaven op eene verwarring met eene andere soort.

1019. O. purpurea *Jacq.* (*O. coerulea* Villars et Prodr. Ed. I. p. 179). Parasiet op *Achillea Millefolium.* ⨀—⨀. *Juni—Oct.*

In Herb.: Zalk, Dassen; 1840, R. B.; 1847, T.; Kampen, v. Heijn.; Zwolle 1832, Dassen; — Breesaap, Kerb.; 1835, Mb.; 1842, Buse; 1872, Boerl.; Zandvoort 1834, S. S.; Bloemendaal 1877, L. J. v. d. Veen; — Noordwijk, Kerb.; 1834, S. S.; 1897 v. Vloten; tusschen Noordwijk en Katwijk 1881, wie? Katwijk 1827, G. en J. C. Broers*); 1862, v. H. Jr.; 1876, Groll; Vuurbaak aldaar 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; Scheveningen 1844, de Br.; 1851, T.; 1902, Easton; Noordendijk Dordrecht 1837, Lac.

[Aanm.: De opgave Wassenaar 1881, S. (Arch. 2. III. p. 420) is waarschijnlijk dezelfde als de hierboven gemelde voor Katwijk 1881.]

(Wijk aan Zee, Mej. Kerbert; Velsen, J. Rijsterbosch; — Rotterdam 4 ex. op *Achillea Millef.* 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; algemeene begraafplaats Rotterdam 1899, daarna verdwenen, H. F. A. Jansen in herb. Wachter en Jansen; Scheveningen 1902, H. R. Hoogenraad in herb. pr.)

Bovendien: Egmond, Fl. B. S.

β. **Rhenana** *Fl. Bat.*

In Herb.: Katwijk aan Zee 1887, v. E. (Cfr. Arch. 2. V. p. 380 als *O. robusta*).

1020. O. ramosa *L.* Voornamelijk woekerend op Hennep en Tabak. ⨀. *Aug.—Oct.*

---

*) Hierop slaat de beschrijving door v. Hall (Bijdr. III. p. 58) voor O. elatior Sutt. gegeven, welke hem door „den volijverigen med. stud. G. Broers" onder den naam van O. maior was toegezonden.

In Herb.: Wamel over Tiel 1850 en 1851, W. v. Lookeren Campagne en Th. Abel.; 1872, A. I. Faasen (op *Nic. Tabac.*); — Velsen 1836, Mb.; — in den Hortus te Leiden 1837, Lac.; S. S. (wild op *Coreopsis tinctoria*); 1839, S. S. (op *Calliopsis discolor*); 1839, S. S. (op *Hibiscus Trionum*); — Zeeduinen Terheide, V. Z.; Ammerstol 1874, K. A.; Berg Ambacht 1882, S.; Oud Alblas 1876, Mr. J. v. Lakerveld Bisdom.

β. **coerulea.** Hortus Leiden 1832, S. S.

Bovendien: Maastricht, Franq. in herb. v. d. B.; Heemstede, Gorter.

Lathraea *L.*

1021. L. squamaria *L.* Parasiet op boomwortels, vooral van de Haselaar, in vochtige bosschen en kreupelhout. ♃. *Maart—Mei.*

In Herb.: Vaals, v. Hov.

Bovendien: In Delftland langs den dijk tusschen Monster en De Hey, Schwencke volgens de Gorter. Zeer onwaarschijnlijk, misschien een Orobanche soort.

[Aanm.: Het is zeer te betwijfelen of Lathraea nog wel inlandsch is; excursies bepaaldelijk met het doel om deze plant terug te vinden, door Dr. Goethart en mij gedurende eenige jaren ondernomen, hebben nimmer de plant doen terugvinden, ofschoon zij op dien tijd bijv. rijkelijk bloeide in het naburige Emmaburg bij Altenberg.]

Ordo Labiatae *Juss.*

Tribus Mentheae *Benth.*

Elssholzia *Willd.*

1022. E. Patrini *Garcke.* Inheemsch in Midden- en Oost-Azië; op verschillende plaatsen uit vroegere cultuur verwilderd en somtijds een onuitroeibaar onkruid. ⊙. *Juli—Aug.*

Niet in herb.

(Maastricht 1896, J. van Baren in herb. v. Eeden, thans berustend op het Koloniaal Museum te Haarlem.

Mentha *Tourn.*

1023. **M. rotundifolia** *L.* Aan slootkanten, op vochtige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Gelderland, Kuhl; Elten, v. H.; Zevenaar 1833, Wtt.; Arnhem, Thomson; Groll; tusschen Arnhem en Nijmegen, S. S.; tusschen Elst en Nijmegen 1833, Wtt.; Nijmegen, B.; Ooische waard 1849, Bemmel, Ressen, Beuningen, Th. Abel.; Weurt, G. Deijn.; — Utrecht, C. A. Bergsma; — Kaaidijkje 's Gravenhage, V. Z.; tusschen 's Gravenhage en Loosduinen, bij de ruine van Eikenduinen 1832, V. Z.; tusschen Vianen en Culemborg en tusschen Vianen en Everdingen, v. d. T.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; — Sleeuwijksche dijk 1835, Lac.; Hooge Maasdijk tusschen Heusden en Aalburg 1848, v. Hov.; — Maas bij Baarlo, Un. 1893, L.; Roermond, Un. 1900 (als *sylv.*); Weert 1899, G. en des Tombe; Montfort 1895, G. en V.; Zuid-Limburg 1883, K.; Maastricht, Franq.; Amby 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1861; Beek 1879, Lac.; Un. 1883.

β. **umbrosa** *Cop.*

In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B. (als *M. silvestris* v. d. B., wat misschien ook juister is).

(Oldenzaal, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; — bij een boerenwoning in de Meent te Bennekom 1895, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Utrecht en Schalkwijk 1846, Alpherts in herb. pr.; — Venlo, langs een helling links van den Straalschen weg 1897, Rieter in herb. pr.; Vilt bij Valkenberg 1902, Schipper in herb. pr.; Maastricht 1882, Houthem 1892, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); — Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, St. Pietersberg, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

[Aanm.: De opgaven de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 164) en St. Jansberg, Un. 1898 (Arch. 3. II. p. 9) vindt men terug onder M. silvestris III. velutina. De eerste opgave vindt men later in Arch. 3. I. p. 225 als M. sylvestris? verwilderd; mogelijk zijn de exemplaren van Oldenzaal en de Lutte verwisseld.

De opgaven in den Prodr. Ed. I. p. 186 voor Dordrecht, Lac., is waarschijnlijk ook M. silvestris; Deventer, Tijhaar vindt men terug onder M. arvensis, terwijl de opgaven Wassenaar, Fl. Leid.; IJseldijk Hattem, Fl. B. S. en Friesland, Fl. Fris. wegens gebrek aan bewijsmateriaal niet nader te controleeren zijn.]

1024. M. silvestris *L.* Langs rivieroevers en dijken; in grienden, aan slootkanten en in heggen, meestal aldaar verwilderd. ♃. *Juli—Oct.*

a. **vulgaris** *Koch.*

In Herb.: IJseldijk Zalk 1845, T.; Zalk 1846 en 1855, Oosterholt bij Kampen, en Grafhorst 1855, R. B.; Zwolle, Thorb. (B. Prodr. Ed. I); — Gelderland, C. A. Bergsma; Sonsbeek bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; langs de Grift te Lent 1849, Th. Abel. (zie ook *γ. pubescens*); Lekdijk bij Ravenswaai, v. d. T.; Wageningsche berg, herb. O.; — Utrecht 1859, R. B. (als *mollissima* Borkh.); Schalkwijk 1833, Wtt.; — Velserend 1875, Groll; ruine Brederode, S. S.; B. W.; 1836 en 1846, Buse; Zandpoort 1846, Buse; Meerenberg 1865, H. d. V.; Bentveld 1836, Mb.; Buse; Haarlem, Splitg.; — Noordwijk, Dz. (B. Prod. Ed. I.); kerkhof bij Noordwijk 1833, S. S.; galgenwegje bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; Rotterdam 1836, (Groshans?);

Moerkapelle, Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; tusschen Zwijndrecht en Groote Lindt 1872, K. A.; 1882, V.; Noordendijk Dordrecht 1837, Lac.; 1878, Boerl.; 1883, C. v. d. Broek; — Walcheren duin (als *piperita*), Koudekerke, v. d. Cop; — Boxtel, v. Hov.; — Hussenberg 1885, K. en G.; Epen 1872, Lac.; Baarlo, Un. 1893, L.

f. *foliis variegatis:* In Herb.: Persijnspan Katwijk en Wassenaar, S. S.

(Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Utrecht, W. C. v. Embden (als *rotundif.*) in herb. Heukels; Zeist en rijweg Lienden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — schorren langs de Maas tusschen Rotterdam en Kralingsche veer 1900, en dijk Kralingsche veer 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.; Noordendijk Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Dordrecht 1895, Ogt. in herb. pr.)

II. *nemorosa* (M. nemorosa *Willd.*). In Herb.: Arnhem, Groll; tusschen Nijmegen en Elst 1833, Wtt.; Beuningen, Ooische waard, N. en Th. Abel.; Tiel 1870, Posth.; — de Grebbe 1882, K.; Zeist, O.; — Bentveld 1836, Mb.; — langs de Maas tusschen Rotterdam en het IJselmondsche veer 1870, O.; Feijenoord 1834, v. H.; Noordendijk Dordrecht 1847, Cop; 1848, v. Hov.; Griend langs de 's Gravendeelsche dijk 1850, en steenplaats bij Dordrecht, Cop; Vianen aan den dijk naar Hagestein, v. H.; — kade bij Werkendam 1835, Lac. (onder *a. vulg.* C. Koch); 1836, Lac.; Werkendam 1886, V.; (Breda?) v. A.

(Bosch te Middelstum (als *rotundif.*) R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — slootkant trekweg Heiligerlee 1900, Schipper in herb. pr.; — Dalfsen 1891, L. in herb. pr.; — Grebbeberg 1886, Heinsius in herb. pr.; — rivierkant Kralingen, F. D. J. Risch in herb. Heukels.)

Bovendien: Heerenveen, Fl. Fris.; — Deventer,

Tijhaar; — Hilvarenbeek, Hoffm. in herb. Dav.; Ooische waard bij Nijmegen, Th. Abel.; — Leiden en Noordwijk, Fl. Leid.

II. Lent, Abel.; Waaldijk, tusschen Tiel en Doodewaard, Fl. B. S.; — Odijk en Werkhoven, Wenck; — Bentveld, Mb.; — Werkendam, Lac.

III. *velutina* Lej. In Herb.: straatweg de Lutte, Un. 1895 (als *rotundif.*); Wolfheeze 1856, O. (niet bloeiend); Griftdijk Lent 1849, Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; — Noordwijk, Dz.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; dijk bij Kwadendamme 1845, v. d. B.; in tuinen verwilderd Hoek 1863, A. W.; — St. Jansberg bij Groesbeek, Un. 1898 (als *rotundif.*).

Bovendien: Herksen onder Wijhe, Tijhaar, Prodr. Ed. I. p. 186.

β. **viridis** (*M. viridis* L.; *M. silvestris β. glabra* Koch. Prodr. Ed. I).

In Herb.: Putten, Un. 1885, O.; — steenplaats buiten de Bredasche poort Dordrecht 1839, v. d. T.; Mesthoop steenplaats aldaar 1835—1839, Lac.; — duinen Vlissingen, Dum. (als *piperita*); bouwgrond langs den badhuisweg aldaar 1888, L.; — Werkendam, Lac.; — Lauberg 1893, de Haas. (Noordwijk 1893, Dr. B. in herb. V. Suringar).

Als *M. silvestris*, zonder dat door mij een nadere varieteit opgeteekend werd, bevinden zich nog van de volgende groeiplaatsen:

Leeuwen 1872, Posth. in herb. pr.; Redichem 1843, Alph. in herb. pr.; Spoel te Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1886, — Werkendam 1886 en Moerdijk 1901, Posth. in herb. pr.; tusschen Poederoyen en Loevestein 1885, Costerus in herb. pr.; — tusschen Wynandsrade en Hulsberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien (eveneens zonder vermelding van va-

riteit): ? Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); station Zutphen, Bronsbergen; Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); — Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts vermeld door de Lobel (Vrieschlant, bij Campen ende Zwolle); Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Mentha silvestris *α*. vulgaris II. nemorosa = M. nemorosa Willd. M. villosa Willd. wordt beschouwd als een hybride tusschen Mentha silvestris en M. rotundifolia; het schijnt dat deze hybride, evenals M. viridis oudtijds in tuinen gekweekt werden en hierdoor in verwilderden toestand het burgerrecht hebben verkregen in verschillende noordelijke landen. Vooral de laatste, in den vorm crispata, wordt te Mitcham, nabij Londen en in Wayne County in het groot verbouwd onder den naam van Spear mint.]

1025. M. aquatica *L.* Aan waterkanten, in slooten, op vochtige plaatsen in duinpannen. ♃. *Juni—Oct.*

In Herb.: Texel 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, en — Leeuwarden, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, T.; 1847 en 1855, R. B.; Wilsumerdijk 1870, Hoek; Deventer 1846, v. Gron.; 1846, Cop; 1876, K.; — Harderwijk 1866, R. B.; Zutphen 1867, Fockema; Voorst 1849, Cop; tusschen Beek en Didam 1883, L.; Ruurlo 1884, Ens.; Ratumsche weg Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Hemmen, Buse; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — beek Lockhorsterbosch 1891, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Baambrugge, v. H.; Osdorperweg 1857, Knüttel; tusschen Neerlangbroek en Cothen, v. d. T.; — rietland Zijdelmeer, en Uithoorn 1871, Boerl.; Amsterdam 1868, O.; Schenkel aldaar 1855, Lac.; Zeeburg, Fl. Amst.; Monnikendam 1870, Boerl.; Breesaap, Buse; Haarlem, C. A. Bergsma; Splitg. — Leiden, Forsten; 1836, Mb.; O.; broekweg Valkenburg 1832, S. S.; de Vink, Perin; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; IJsel-

monde 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1847, Cop; steenplaats aldaar, Cop; — Vlissingen 1880, Buijsman; — Boxtel 1847, v. Hov.; — Plasmolen, Un. 1898; Maasoever ten Zuiden van Roermond, Un. 1900; Geul bij Geulhem 1901, V.

β. **hirsuta** *L.* *)

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; 1868, Holk.; West Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, S.; Schittem 1870, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1855, R. B.; — Harderwijk 1864 en 1865, Nijkerkervenen en Hoevelaken, R. B.; Wisselsche venen, Un. 1890; Beekbergerwoud, Thomson; Voorst 1849, Cop; Nijmegen B.; — de Bilt, v. H.; Utrecht 1826, Wtt.; — Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1868, O.; Sloterweg aldaar 1848, Romb.; 1842, Heybrock (P. N. S.); 1857, Knüttel; Uithoorn, Boerl.; Zwanenwater 1896, V.; Velsen, Buse; duin achter Kruidberg 1879, Groll.; Zandvoort, C. A. Bergsma; Splitg.; Groot Bentveld, E. B. Asscher; duin bij Overveen, Buse; 1865, H. d. V.; Overveensche weg, Kerb.; Haarlem, C. A. Bergsma; v. H.; 1835, Mb.; 1838, Lac.; 1844, Buse; 1875, Groll; duinvallei Vogelenzang, v. d. T.; — Katwijk, Mb.; 1836, Lac.; Leiden 1826, Pierot; B. W.; Dz.; Forsten, Perin; Haagsche Schouw 1832, S. S.; Zoeterwoude 1842, O.; Wassenaar, Perin, G. B.; 1843, de Br.; 1853, S.; Waalsdorp, V. Z.; Fockema; 's Gravenhage, v. d. Cop; R. B.; Beeklaan aldaar, en Eikenduinen, V. Z.; Monster 1847, v. d. T.; Loosduinen, Destrée; Maasdijk 's Gravezande, V. Z.;

*) De forma hirsuta berust slechts op een verschil van meer of mindere beharing. M. aquatica is bijna nimmer geheel onbehaard; er komen echter sterk behaarde, zelfs viltige specimina voor.

Brielle—Rockanje, Un. 1887; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Duiveland 1887, L.; Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland 1841, Ooster Zwake 1838, Kwadendamme 1838 en Zwake 1840, v. d. B.; Walcheren, v. d. Feen; 1841, v. d. B.; Vlissingen, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Vucht, v. A.

(Schiermonnikoog 1897, Schipper in herb. pr.; — Oranjewoud 1866, Holk.; Hallum 1864, v. d. Leij, Oldeboorn 1865, Holk., 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, T. de Boer en W. R. Bouma; — Groningen, Paterwolde, Oostbroek, Onnen, Zuidlaren, Peize, Eelde en Hoogkerk 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Haren en Pawolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1901, L. in herb. pr.; — Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Hemmen 1883, Heinsius in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Eemnes en Baarn, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Zuijlen en Tienhoven 1871, Costerus in herb. pr.; — 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Overveen, C. A. Backer; — 's Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Voorschoten 1872, Posth. in herb. pr.; 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; plas Hillegersberg 1899, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Oude Koedood bij 't dynamiethuisje 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — langs de Maas te Venlo 1894, Rieter in herb. pr.; Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.; Hoensbroek 1900, Steichen in herb. pr.

β. Schipluiden (*viridis*) 1875, L. in herb. pr.; in een sloot langs de buitenplaats Woudensteijn 1900 en IJselmonde, Wachter en Jansen in herb. Heu-

kels; Brielle 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; – Schouwen (*rubra*) 1882, L. in herb. pr.; Oranjezon bij Vrouwenpolder 1891, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875 en – Roermond, Un. 1900, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Ameland v. E. (Arch. 2. I. p. 399); – Scheene, Terissert tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Hoogeveen, Zwinderen, Coevorden, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); – Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 1. V. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Hasselo, Weusthag, Carlshave, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, Diepenheim – langs de Slink te Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Papenlaan langs de Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Callantsoog – Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); slooten Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 296); – Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); rechter Maasoever Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meersen, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Wylre, Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **hirsuta**. Ubbergen, Beek, de Ooi, Abel

(Arch. 2. V. p. 306); Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

f. *umbrosa:* huis Ubbergen, Abel. (Arch. 2. V. p. 306).

M. aquatica × silvestris (*M. dumetorum* Schult., *M. nepetoides* Lej.)

(Hillegommer duinen 1900, H. R. Hoogenraad in herb. Wachter en Jansen.)

M. viridis × aquatica (*M. piperita* L.). Schijnbaar inheemsch in Engeland, elders soms op groote schaal verbouwd en nu en dan in enkele exemplaren verwilderd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Noordwijk 1898, v. Vloten (waarschijnlijk afkomstig van de kweekerij van medicinale planten aldaar).

[Aanm.: De plant: Leiden Sept. 1835, Lac. in herb. pr. volgens Prodr. Ed. I. p. 187 is gebleken te zijn M. verticillata B. acutifolia.

Overblijfselen dezer plant zijn ontdekt door Maspero in het Oud Egyptische graf bij Schech-Abd-el Qurna (XX—XXVI Dynastie). Cfr. Schweinfurth. Ber. Deut. Bot. Ges. II. p. 366. De cultuur der plant moet dus reeds zeer oud zijn.]

1026. M. arvensis *L.* Aan waterkanten, op akkers algemeen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; tusschen Midsland en West-Terschelling 1868, Holk.; Ameland 1897, V.; — trekvaart Bolsward 1875, J. M. de Boer; Franeker, Sprée; — Groningen 1835, v. H.; Hoornsche diep bij Groningen 1856, Strat.; Kloosterburen 1836, v. H.; Oosterbroek 1854, 1855, v. H. Jr.; — Hooghalen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Overijsel, de Liefde; Kampen, T.; 1855, R. B.; Wittenstein 1870, Hoek; Luttekerweg Zwolle 1832, Thorb.; Deventer, Tyhaar (*glabriuscula*); Halb.; Diepenveen 1846, Cop; Drempt 1878, K.; Gramsbergen 1853, Kros; de Lutte, en de Poppe, Un. 1895; Riele bij Deventer, Romb.; — Gelderland 1837, Hoffm.; Harderwijk 1865, 1866, en Hulshorst

1852, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; Uddelermeer, Un. 1849; Zutphen, V. Z.; 1882, C. v. d. Broek; Gorssel 1876, K.; Warnsveld 1845, G. B.; Voorst, Buse; Groenlo, Un. 1897; tusschen Beek en Didam 1883, L.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, V. Z.; Thomson; 1873, Groll; Beek, Hees, Neerbosch en Groesbeek, N. en Th. Abel.; Beek 1853, 1868, O.; Ooische waard 1847, 1849, Th. Abel. (*M. gentilis* der Fl. Nov.); gemeenteweide Ubbergen, B.; broek Neerbosch 1865, en perdsklei tusschen Groesbeek en Beek 1867, v. H.; Heumen, Un. 1853; Waaldijk bij Herwijnen 1833, Wtt.; Wageningen, Forsten; Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, R. B.; 1834, Kraamw.; Hamersveld, Garj.; Hoogland 1854, herb. O.; Driebergen 1834, v. H.; Doorn, v. d. T.; 1863, H. d. V.; Zeist, O.; de Bilt 1826, 1830, v. H.; Utrecht 1835, D. S.; de Br.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Houten 1833, Wtt.; Blauwkapel, de Br.; Maartensdijk 1830, v. H.; Abcoude 1844, Lac.; Baambrugger polder, Kerb.; Baambrugge 1837, Mb.; — tusschen Bloemendaal en Brederode 1840, Romb.; Breesaap 1871, Boerl.; Velsen 1870, Groll; Haarlemmerhout 1837, Mb.; Vogelenzang, Buse; — Leiden, Mb.; Dz.; Katwijk, Kerb.; 1835, Mb. (als *glabriuscula*); tusschen Katwijk en Noordwijk binnen, v. d. T.; tusschen vlas Hooge Morsch 1833, S. S.; Valkenburg, Perin; Rijnsburg, S.; Wassenaar, Forsten; 's Gravenhage, G. B.; Galgenweg bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; Oude Plantage Rotterdam 1892, en Overmaas 1891, v. d. Voo; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Heikop (*St. nunc exserta, nunc inclusa*), v. H. (ook als *rubra*); tusschen boonen Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; 1841, 1843, v. d. B. (als *M. riparia* v. d. B.); Zwake 1841, v. d. B. (als *M. δ.* var. *riparia*); Meeuwendijk 1840, Overzant 1840, 's Gravenpolder 1837, Kapelle 1845, en Zwake 1843, v. d. B.; Domburg,

Forsten; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — haven Werkendam 1836, Lac.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Dorst, v. A.; Breda, (v. Rees?); Oud-Heusden 1847, v. Hov.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov. (als *glabriuscula*); Stryp 1880, Posth.; Boxmeer, Un. 1853; 's Hertogenbosch, v. Hov.; St. Anthonies 1895, G. en V.; Deurne 1871, Lac.; — Limburg 1897, V.; Keversbroek bij Kelpen, Un. 1900; Maasoever, Oolderveer, Un. 1900; Varkenswaardje 1870, Groll; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Maastricht, Franq. (als *diffusa*).

(Wolvega, T. de Boer en W. R. Bouma; — tusschen Haren en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Haren, Harendermolen, Paterwolde, Eelde, Peize en Ommen 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — veen Haaksbergen, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; Zwolle 1891 (*glabriuscula*), L.; — Ruurlo 1888 (*glabriuscula*), L. in herb. pr.; Ulft en Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Hemmen 1883, Heinsius in herb pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Warnsveld, Un. 1897, Costerus in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld (als *sativa*); Apeldoorn, J. Koorneef; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; tusschen Zuijlen en Tienhoven 1871, Costerus in herb. pr.; tusschen Bunnik en Utrecht 1846, Alph. in herb. pr.; Zeist, D. S. in herb. Wachter en Jansen; 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — houthaven Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Bergen 1898, Struyk. in herb. pr.; — Haagsche trekvaart 1893, V. Suringar in herb. pr.; Loosduinen 1872, en Dordrecht 1886, Posth. in herb. pr.; IJselmondsche laan 1899, Wachter en Jansen; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Serooskerke (Walch.) 1879, en St. Kruis

1878, L. in herb. pr.; — Velden 1893, Ogt. in herb. pr.; Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg en Aalbeek 1901, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Al de Noordzeeeilanden, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Sleen, Rozewinkel, Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 253); — Steenwijkerwolde, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, weg tusschen Goor en Entersche veen — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Weurt, Beuningen, Lent, Oosterhout, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 306); — Bergen, Un. 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — bouwland Hoek, A. W. (Arch. 2. IV. p. 296); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); Schouwen en Duiveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); — station Woensdrecht, terrein bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch, 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 306); Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); rechter Maasoever Roermond, Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, St. Pietersberg, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. I. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf en Munting.

M. viridis × arvensis (*M. gentilis* L.). Aan waterkanten, op vochtige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Schiermonnikoog 1897, V.; — Apeldoorn 1877 en Vorden 1884, Groll; — Neerlangbroek 1833, Wtt.; Harmelen 1828, v. H.; — Waalsdorp, V. Z.

(Wesepe onder Olst 1901, L. in herb. pr.; Kerschoten onder Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.)

Bovendien: Sloten op den Ankelaar en de Beemte, ook te Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 195); — de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225).

Voorts Abcoude? (forma *M. gentilis Ehrhartianae* Court.), Lac. in herb. pr. Prod. Ed. I. p. 188.)

M. aquatica *α.* **arvensis** (*M. verticillata* L. *Mentha sativa* Prodr. Ed. I. p. 187). Op gelijke plaatsen als de vorige. ♃. *Juli—herfst.*

A. **latifolia** *Malinv.*

I. *subspicata* Weihe. In Herb.: Joure, C. A. Bergsma in herb. v. H.; — Bathmen, Un. 1850 (in Arch. 1. III. p. 508 als *M. aquatica*); Vecht bij Heemse 1868, v. d. Scheer;*) — Nijmegen, B.; — Neerlangbroek 1833, Wtt. (als *M. sativa β.* ? Cop); — Schinkel Jaagpad, Fl. Amst.; 1845, Lac. als *M. sativa*); Haarlem 1835, Mb. (volgens Cop *M. sativa β. hirsuta*; het exemplaar lag echter tusschen specimina van *M. aquatica*) — buiten de Koepoort te Leiden 1837, Lac. (als *M. arvensis β. maior*); Asperen 1833, Wtt. (als *M. aquatica β. pedunculata*); — Zuid-Beveland, Dz. (door Cop voor *M. sativa β. hirsuta* gehou-

*) In herb. Oudemans No. 622 als M. pyramidalis Lloyd. Reeds Suringar merkte op in sched. ms. dat het niet M. pyramidalis Tenore kon zijn. Zie exemplaren in Rijks Herbarium van Todora, Fl. sicula. Van M. pyramid. Lloyd (Gr. et Godr. Fl. fr. II. p. 652) is geen exemplaar aanwezig. Zie ook Arch. 2. I. p. 162.

den, 't exemplaar bevond zich echter onder specimina van *M. arvensis*); — vochtige kleigrond Beek 1872, Lac. (als *M. aquatica γ. verticillata* Wirtg.).

II. *sativa* (*M. sativa* L.) In Herb.: klooster Ter Apel 1837, v. H.; — Franeker, C. A. Bergsma; — Steenwijkerveld, Un. 1892; L. (als *arv.*); Giethoorn 1893 en Zwolle 1886, L.; ten noorden van Steenwijk 1892, G. en Heinsius; molen langs de Nieuwe Wetering te Heino 1901, L.; Diepenheim, Un. 1897; brug over de Dinkel op den weg van de Lutte naar de Poppe, Un. 1895; Heemse 1868, v. d. Scheer; — Hummelo, Un. 1850; Ruurlo 1883, en Lichtenvoorde 1883, L.; Velp, v. d. B.; Nijmegen, B.; — Amerongen, v. d. B.; Eem bij Amersfoort 1894, Garj. (als *gentilis*); Utrecht 1879, W. A. Oudemans; tusschen Westbroek en Loosdrecht, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Sloterweg, v. H.; 1840, Romb.; 1842, P. Heybrock (P. N. S.) (als *arvensis*); Sloten, v. H.; Amsterdam, Lac.; Zaagpad aldaar, Fl. Amst.; Haarlem 1871, 1875, Groll; Buse (als *M. reversa* Bocklin); Munterslaan aldaar, Kerb.; Spaarne 1872, Boerl.; Haarlemmermeer 1835, Mb. (als *M. aquat.*, f. *verticillata* Cop); sloten langs den trekweg bij 's Gravenhage, V. Z. (als *M. aquat.*, volgens Th. Durand *e grege M. sativae off. m. ballotaefoliae*); achter Leidschen Dam, V. Z.; Heikop, v. H.; Vreeswijk aan de vaart 1832, v. H.; — Schouwen, Dz.; — Princenhage, v. A.; Boxtel, v. Hov. (als *M. aq. β.*); — Maasoever ten zuiden van Roermond, Un. 1900; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Maasoever bij St. Pieter 1893, de Haas.

B. **acutifolia** *Sm.*

In Herb.: Leiden Sept. 1835, Lac. (volgens Th. Durand *M. pyramidalis* Lloyd = *M. Lloydi* Boreau).

(*M. verticillata.* Prikkeweg bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen en Maadlanden aldaar 1863 en 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Onnen 1901, R. de Boer en H. Kooi, — Waal te Slijk-Ewijk, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Haanschoter gat bij Barneveld 1881, K. A. in herb. L.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Zandbergen Naarden 1899, Koning; tusschen Diemen en Muiden, A. C. J. v. Goor; Amsterdam, W. ten Seldam; — Bergsche plas 1901, en Rhoon 1901, Wachter en Jansen; Rottedijk 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; langs de Rotte bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; Maas te Kralingen 1896 en Merwede Dordrecht 1895, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: (als *sativa*): Alblasserdam, Dordrecht, (Arch. 1. III. p. 508); (ofschoon vermeld als in herb. en opgenomen in de aanvulling op den Prodr., schijnt deze groeiplaats niet meer in ons herb. aanwezig) — Walcheren, Blaas; Zuid-Beveland, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129).

1027. M. Pulegium *L.* (*Pulegium vulgare* Mill. en Prodr. Ed. I. p. 189). Rivieroevers, vochtige zandige gronden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Gelderland, Kuhl; Beucker Andreae; Knollenbroek Eibergen, Un. 1859; Nijmegen, B.; Hoffm.; Wijchen 1850, Th. Abel.; tusschen Wijchen en Heumen 1873, O.; Heumen 1844, Th. Abel.; Un. 1853; 1863, O.; molen aldaar, Th. Abel.; laagte aldaar 1842, v. d. T.; Batenburg N. Abel.; weiland Varik, v. d. T.; 1839, D. S.; — Beeklaan 's Gravenhage, V. Z.; — veerdam Werkendam 1836, Lac.; tusschen Groot Deuteren en Vlijmen, tusschen 's Hertogenbosch en Vlijmen en Vuchtsche heide, v. Hov.; Valkenswaard 1827, v. H.; — Middelaar bij Mook, en te Mook, N. Abel.; langs de Maas in Limburg, v. Hov.; Maasoever bij 't Veerhuis te Ool,

Un. 1900; langs de Maas te Meers bij Elsloo 1872, Lac.; St. Anthonieseiland 1894, de Haas; Maastricht 1870, Groll; Varkensweerdje 1870, Groll; Gronsveld 1883, K.; Un. 1883; L.

(Heumen 1873, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: rechter Maasoever bij Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman. Aan de Waal bij Wamel over Tiel, Uilenpas, Gorssel en Zalk, de Gorter, ofschoon bij laatstgenoemde plaats nimmer weergevonden (R. Bondam in Arch. 1. II. p. 70); Grave, Fl. Bat. en Betuwe, Fl. B. S.

Lycopus *Tourn.*

1028. L. europaeus *L.* Algemeen langs waterkanten, aan slooten, vaarten en kaaimuren. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Terschelling 1868, Holk.; Midsland, Un. 1886; Rottum 1896, Schipper; — Sneek, C. A. Bergsma; Sneekermeer 1865, H. d. V.; St. Nicolaasga 1873, J. M. de Boer; Leeuwarden, S.; — Asserbosch 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; 1850, T.; Zwolle 1897, L.; Riezebos bij Zwolle 1891, Carmigg.; St. Agnietenberg 1870, Hoek; Heino, Un. 1888; Deventer, Halb.; 1876, K.; Brinkgreve, Romb.; 't Joppe 1832, Staring; — Harderwijk, R. B.; Vorden 1879 en 1882, Groll; Ruurlo 1885, Ens.; Ratumsche weg bij Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Velp, v. H.; Arnhem, Thomson; 1875, Groll; Nijmegen, B.; Beek, Meerwijk, Ooische waard, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Hertekop 1892, Garj.; Doorn, Fockema; Zeist, O.; Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburg 1832, Pierot; R. B.; tusschen Utrecht en de Bilt 1835, D. S.; Tienhoven 1870, Groll; Utrecht, v. H.; Rhoodestein bij Neer-

langbroek, v. d. T.; – 't Gooi 1827, Wtt.; Oud Diemen, Lac.; Fl. Amst.; Legmeerpolder 1886, en Uithoorn 1872, Boerl.; Wijk aan Zee 1838, en Buiten-Spaarne 1845, Buse; Haarlem 1872, Boerl.; waterleiding bij Haarlem 1865, H. d. V.; – Holland 1830, Forsten; Leiderdorp 1834, v. d. B.; Leiden, Pierot; Dz.; 1835, Mb.; B. W.; O.; Hortus aldaar 1859, S.; Wassenaar 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z; G. B.; R. B.; kanaal aldaar, en Voorburg, V. Z.; langs de dobber bij Delft, v. S. V.; bij de Heemraadschuur 's Gravezande, V. Z.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Voorne 1835, (v. Rees?) P. N. S.; Feijenoord 1870, O.; Overmaas 1891, aan de Rotte en bij de Oude Plantage Rotterdam, v. d. Voo; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; havenmuren aldaar 1835, Lac.; Nieuwe haven aldaar 1882, V.; singels, Cop; Heikop, v. H.; – Haamstede 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Vlissingsche straatweg, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Mook, N. en Th. Abel.

(Oostereind Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; – Zuid-Laren 1901, R. de Boer en H. Kooi; – Enschede, M. J. Blijdenstein; – Apeldoorn, J. Koornneef; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Langsmeersche polder Culemborg, de Haas in herb. pr.; Besoijen – Werkhoven, Driebergen, Vreeswijk, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; – watertorenterrein Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Brouwerskolkje Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen en Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1878, Posth. in herb. pr.; Korte kade Rotterdam 1900, Wachter en Jansen; Rot-

tedijk 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Westkapelle 1875, L. in herb. pr.; Schroeweg Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Biesbosch, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Moerdijk 1901, Posth. in herb. pr.; Baardwijk 1872, Costerus in herb. pr.; Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; tusschen Hulsberg en Wynansrade, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — tusschen Wolvega en Terissert, Knype, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente, 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde, Giethoorn enz. Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); langs de Nieuwe Wetering naar School in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Bathmen, (Arch. 1. III. p. 508); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, Enter, — Groenlo, Bronsbergen — Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Gorssel, Leesten, (Arch. 1. III. p. 508); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Hatert, Groesbeek, Hees, Neerbosch, Abel. (Arch. 2. V. p. 307); — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Noordwijk, Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — Duiveland, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Zierikzee, Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A.

W. (Arch. 2. III. p. 129); al de Zeeuwsche eilanden behalve Tholen en St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); — Mallenburg, Woensdrecht, Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. 353); Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); rechter Maasoever Roermond, Beegden, Rauwmoest, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meerssen, Maastricht, Gulpen, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenburg, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Monardeae *Benth.*

Salvia *L.*

1029. S. officinalis *L.* Zuid-Europeesche plant; is eerst laat in Italië in cultuur gekomen en eerst door het Capitulare van Karel den Groote ten noorden van de Alpen algemeen verbreid als heil- en genotplant; hierdoor is zij op tal van plaatsen verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Wijhe 1846, Tyhaar; — Funen Amsterdam, Fl. Amst.; Oude muur aldaar 1834, V. Z.; — duinen van Haamstede, v. Dissel.

(Harendermolen, Holk. in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: tusschen Zutphen en Deventer, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227. Deze opgave heeft waarschijnlijk betrekking op *S. pratensis*).

S. aethiopis *L.* Plant van het Middellandsche Zeegebied; inheemsch van Neder-Oostenrijk door geheel Zuid-Oost Europa; wordt voornamelijk gekweekt wegens de zilverglanzende bladen en komt een enkele maal verdwaald voor. ⊙ ⊙. *Juli—Aug.*

(kolenaschweg Rozenburg te Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.)

1030. S. **Sclarea** *L.* Zuid-Europeesche plant, die vooral in Italië zeer bekend was als artsenij en als zoodanig ook in noordelijker streken gekweekt werd en nu en dan verwilderd is. Ook tot het kruiden van wijn en bier gebruikt. Evenals *S. officinalis* werd de verbreiding in de hand gewerkt door het Capitulare van Karel den Groote. Ook als sierplant gekweekt. ⊙ ⊙. *Juni — Juli.*

In Herb.: Vlissingen 1887, op aangevoerden bouwgrond buiten de voormalige duinpoort, L.; in 1888 niet weergevonden.

Bovendien: meelfabriek Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034).

S. **Horminum** *L.* Als de vorige. Ook in verschillende verscheidenheden gekweekt. ⊙ ⊙. *Juli — Aug.*

(Op aangevoerden zandgrond te Rotterdam 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.)

1031. S. **pratensis** *L.* Op grasgronden, aan dijken en wegen, voornamelijk langs de rivieren. Daar de plant ook als tuinplant gekweekt wordt, kan zij hierdoor nu en dan verwilderd zijn. ♃. *Mei — Aug.*

In Herb.: Kampen, R. B.; 1851, T.; Zalk 1846, en 1866, R. B.; 1849, T.; IJseloever Kampen 1847, 1850, R. B.; IJseldijk Zwolle, Dassen; 1874, v. Tuinen; IJsel bij Katerveer 1839, v. H.; uiterwaarden Olst 1850, Cop; Deventer, Coll. Nat.; 1876, K.; IJsel aldaar 1833, Wtt.; 1840, Buse; Exc. 1897; Wal aldaar, Romb.; Platvoet 1842, I. L. Tilanus (P. N. S.); Wilpsche dijk aldaar 1840, Halb.; 1843, B. W.; — Twello 1853, Cop; station Gorssel 1902, G. en Jongm.; IJsel bij Hattem, Reinw.; bij het Woldhuis langs den straatweg van Apeldoorn naar Zutphen 1874, K. A.; Zutphen 1833,

Wtt.; v. A.; 1875, Groll; 1884, C. v. d. Broek; Doesburg, R. B.; Rheede, v. S. V.; Arnhem, C. A. Bergsma; 1834, Wtt.; Dz.; Thomson; S.; Groll; Redichemsche waarden 1899, C. A. Backer; Nijmegen, B.; 1832, v. d. B.; vestingwerken aldaar 1842, N. Abel. (opgenomen in Fl. Nov. I. p. 84 als *S. silvestris*); uiterwaarden Lent, Beuningen, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; uiterwaarden Wamel, G. Post; Driel 1903, V.; Spoel te Culemborg, v. d. T.; W. K.; 1835, D. S.; – ringdijk, Fl. Amst.; Velsen 1869, Hoek; – 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; binnenvoet zeeduinen tusschen Loosduinen en 's Gravenhage 1873, H. d. V.; Rotterdam, v. d. Brink; zandplaat Gorinchem 1864, H. d. V.; – Klopperwaard Werkendam 1837, Lac.; uiterwaarden Alem, v. Hov.; – wallen Maastricht 1866, H. d. V.; vestingwerken aldaar 1892, de Haas.

(Pothoofd Deventer 1896, Heukels in herb. pr.; dijk Olst 1893, Ogt. in herb. pr.; – Voorst bij Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Dieren 1897, Posth. in herb. pr.; Zand in het Spoel te Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; – Rhenen 1887, Struyk. in herb. pr.; – oude wallen Venlo Un. 1893, V. Suringar en Ogt. in herb. pr.; Maas aldaar 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); – Twello (fol. *variegatis*) (Arch. 1. III. p. 508); – Walcheren *) Blaas (Tijdschr. XII. p. 16); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); – Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Maas te Roosteren, Lac. (Arch. 2. V. p. 23).

---

*) Ook Walraven vermeldde deze plant voor Walcheren; later echter bleek dat S. Verbenaca en niet S. pratensis te Nieuwland groeide, op welke vergissing gewezen werd door de Heeren Walraven en Lako in Arch. 2. VI. p. 123. Niet onwaarschijnlijk behoort de door Blaas vermelde plant eveneens tot S. Verbenaca, van dezelfde groeiplaats waar zij thans nog voorkomt.

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

Als *S. pratensis* L. var. *foliis inciso-lobatis* vindt men vermeld in Bijdr. I. p. 293 (Aanteekeningen over eenige planten der Zuid-Nederl. Flora door Lejeune en Courtois) „deze verscheidenheid groeit in de vestingwerken van Maastricht.” Dit is de var. *rostrata* F. W. Schmidt.

1032. S. silvestris *L.* Langs wegen en op zonnige heuvels; bij ons aangevoerde plant. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Deventer 1881, Groll; Pothoofd aldaar 1885, K. en G.; 1893 en 1894, K. A.; 1899, V.; meelfabriek aldaar 1902, G. en Jongm.; — haven Zutphen, Ens.; Arnhem, Thomson; Noordermolen Groesbeek 1897, G. en V. (als *pratensis*); — Hoek van Holland 1894, Destrée; station Sliedrecht 1894, Posth.; — meelfabriek Middelburg 1900, Ogt.; — bermen grintweg tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; — spoordijk Blerik 1899, Garj.; onderste molen Venlo 1900, Rieter.

β. **nemorosa** (*S. nemorosa* L.)

In Herb: haventerrein Vlissingen 1890, L. *)

(Pothoofd 1895, P. Westerhof en H. W. Peteri; — graswal Ezelsdijk Utrecht 1890 en 1897, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Rheede bij Rheederoord, v. H. (Fl. B. S.). De plant van de vestingwerken te Nijmegen, buiten de Hertogspoort, N. Abel. in Fl. Noviom. I. p. 84 en Prodr. Ed. I. p. 190 is gebleken te zijn *S. pratensis* (Cfr. Arch. 2. V. p. 307).

---

*) Deze plant volgens het eigen herbarium van den heer Lako aldaar verzameld van 1888—1891 door hemzelf en C. Brakman, werd vroeger vermeld als twijfelachtige Salvia Hormioides Pour. voor Walcheren, welke opgave in de Lijst van Zeeuwsche planten van de heeren Walraven en Lako is blijven bestaan. De in het Archief vermelde groeiplaats van S. Horminoides te Ruurlo is mij verder onbekend gebleven.

1033. S. **Verbenaca** *L.* Zuid-Europa, Engeland en West-Frankrijk, op grazige gronden. ♃. *Mei — Aug.*

In Herb.: weide over den Uilenpas 1846, Wijers; IJseldijk Zutphen, G. B.; kanaal Pannerden 1837, V. Z.; — St. Joosland 1877, herb. Groll; Nieuwland 1882, P. Keijzer IJz.; Un. 1902; Westerhavendijk bij het Oliekot onder Middelburg 1878, A. W.

(St. Joos en Nieuwland 1874, L. in herb. pr.; dijk bij het fort Rammekens, Rithem 1885, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123).

Voorts Enghuizen en elders in Gelderland de Gorter. De plant uit de duinpan bij Noordwijk (Cfr. Arch. 2. VI. p. 82) houd ik voor *S. verticillata.*

1034. S. **verticillata** *L.* Zuidelijke plant, doch herhaaldelijk en op talrijke plaatsen met vreemde zaden aangevoerd en ingeburgerd. ♃. *Juni — Sept.*

In Herb.: Almeloosche kanaal bij de olieslagerij te Zwolle 1896, L.; 1899, Heimans; Pothoofd Deventer 1893, K. A.; Exc. 1897; 1899, V.; 1902, G. en Jongm.; — weide Uilenpas 1846, Wijers; Arnhem, langs de haven achter het station der stoomtram 1897, V.; 1901, des Tombe; Driel 1903, V.; stationsterrein Culemborg 1899, Backer; — Hoevelaken 1890, Garj.; — duinpan Noordwijk 1891, S. (als *Verbenaca*); cementfabriek Morschweg Leiden 1901, Borst Pauwels; Overschie 1894, V.; — meelfabriek Middelburg, Un. 1902; 1900, Ogt.; — station 's Hertogenbosch 1891, Wakker; bermen grindweg tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; — walmuur Roermond, Un. 1900; St. Pietersberg 1894, V. (ingezonden als *S. silvestris* en als zoodanig vermeld in Arch. 2. VI. p. 523); 1896, G.

(Ruurlo 1888, L. en Ens. in herb. L.; Galgenbelt Hoog Keppel 1897, F. Knake; — Ezelsdijk Utrecht 1890 en 1897, W. C. v. Embden; — spoorwegter-

rein Feijenoord 1900 en straatweg IJselmonde 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; spoorbaan naar Gouda bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — Oudenbosch 1895, de Haas in herb. pr.; Kaatsheuvel, H. A. van Roessel; grasperk Tilburg, P. A. Willems, Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Arcen 1893, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: stationsterrein Ruurlo, Ens. (Arch. 2. V. p. 384 en 651); Venlo, Rieter (Arch. 3. I. p. 63).

Tribus Saturejeae *Benth.*

Origanum *Tourn.*

1035. **O. vulgare** *L.* Op onbebouwde zonnige plaatsen, aan dijken en stadsvesten. Waar thans nog in Italië en Griekenland verschillende *Origanum*-soorten als specerij gebruikt worden, kan deze plant door eenzelfde gebruik in ons land vroeger verspreid zijn. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Friesland, C. A. Backer; — Deventer 1833, Wtt.; wallen aldaar 1876, K.; IJseldijk Olst 1833, Wtt.; — Gelderland, C. A. Bergsma; Voorst 1838, Buse; huis de Mars bij Zutphen, B.; Zutphen, G. B.; dijk bij Doesburg 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Rheederveer 1874, O.; Oosterbeek, Buse; Westerbouwing, Exc. 1897; tusschen Arnhem en Nijmegen, wie?); Kesteren 1874, v. Tuinen; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Waaldijk bij Lent, Bemmel en Beuningen en in het Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Oosterhout en Beuningen, Th. Abel.; Beek 1847, B. W.; Tiel, O.; Wageningsche berg 1833, Wtt.; Doorwerth, v. H.; 1838, Buse;

Thomson; Spoel Culemborg, v. Heijn.; Zand aldaar, H. S.; — Doorn, Fockema; — Hollandia, Forsten; stadswallen Leiden 1836, Mb.; stadsvest aldaar, Dz.; W. de Haan; S. S.; Zijlpoort 1833, S. S.; Gorinchem 1864, H. d. V.; — Bruinisse 1887, L.; Tholen, Dz.; Zuid-Beveland, en Rammekens, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; dijk tegenover de Spui tusschen Axel en Terneuzen, v. d. T.; — Sleeuwijksche dijk 1835, Lac.; — Maastricht, de Marres; 1870, Groll; 1882, Posth.; St. Pietersberg, v. Hov.; Beek 1872, Lac.; Un. 1883; weg naar boschwachter bij Gronsveld 1894, Lindo; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Valkenberg, Un. 1861; Rotspark aldaar 1901, V.

fl. *albis:* In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B.; — St. Pietersberg, 1864, H. d. V.

β. **prismaticum** *Gaud.*

In Herb.: bij Maastricht, door de Marres bij de gewone ingezonden; misschien niet inlandsch?

(Dijk Kesteren 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Oosterbeek 1886, G. en Heinsius in herb. H.; op den Duno 1897, C. A. Backer in herb. Heukels; Spoel te Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; — Rithem en Nieuw en St. Joosland 1873, L. in herb. pr.; dijk te Rithem 1886, Schipper in herb. pr.; Vrouwenpolder 1892, Ogt. in herb. pr.; Heinkenszand 1894, Posth. in herb. pr.; Kloetingsche weg bij Goes 1876, Costerus in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; — weg van station Bunde naar Meerssen 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Gulpen, Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; Valkenberg 1902, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Ooster Nieuwlandsche polder, Un.

1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Hoek en Neuzen, A. W. (Arch. 2. IV. p. 296); — Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Amby, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting. Herkeloer en Zalkerwaarden, tusschen Doesburg en Zutphen, Rijndijk in de Betuwe — Wijk bij Duurstede en duinen Zorgvliet, volgens de Gorter; — 's Gravenhage, aan de Lek onder 't Waal, tusschen Nijmegen en Tiel, Doorwerth en Brummen, Fl. B. S.

Thymus *Tourn.*

1036. Th. Serpyllum *L.* Op heide-, duin- en zandgronden, tusschen gras aan dijken, wegen enz. ♄. *Juni —Sept.*

a. **Chamaedrys** *Fries.*

In Herb.: Groningen *) Kuhl (als *lanuginosus*); — Meppel v. Heijn.; — Kampen (in Prodr. 1. ook als *pulegioides*) 1847, 1849, R. B.; 1858, T.; Zandberg bij Kampen 1850, T.; 1869, Hoek; Zalk, R. B.; Katerveer Zwolle 1839, v. H.; Meppeler straatweg Zwolle 1882, L.; Deventer *) 1845, T.; *) Cop; 1846, T.; 1876, K.; op den Dijkhof bij Deventer 1839, Halb.; Riele bij Deventer, Romb.; Baak en heide Bathmen, Un. 1850; Raalte *) 1892, Wilpsche dijk 1840, Halb.; — Harderwijk, R. B.; Twello, P. v. Delden; Gorssel 1902, G. en Jongm.; kanaal achter Welgelegen Apeldoorn (als *pulegioides*) 1884, K. A.; huis te Millingen 1838, D. S.; Voorst 1879, L.; Zutphen 1882, C. v.

*) Sterker behaarde vormen, in de eerste editie van dit werk omschreven als Th. Serpyllum *a.* chamaedrys a.

d. Broek; Lochem 1875, O.; (fl. *minoribus femineis;* zie over dit bekende verschil Arch. 2. II. p. 174); Dolle Hoed aldaar 1875, O.; Paaschheuvel bij Terborg 1861, v. H.; weg naar Aalten te Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Dierensche bosch, Middachten, M. D.; Velp langs den IJsel, herb. O.; Arnhem 1839, Romb.; 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; vestingwerken aldaar 1840, Lac.; Beek, Berg en Dal, langs den grindweg naar Wijchen, Th. Abel.; Beek 1833, Wtt.; 1868, O.; Ubbergen, Un. 1847; Hengstdal aldaar 1853, Th. Abel.**); Wageningen, de Vriese; Renkum 1870, Buse; Renkummerheide 1850, S.; Spoel bij Culemborg 1841, de Br.; Zand aldaar H. S. (Coll. Nat.); Culemborg, Backer; — Amersfoort, R. B.; straatweg aan den berg aldaar 1847, Cop; Amersfoortsche berg 1847*), v. d. Roemer; 1857, Knüttel; Leusden 1897, Garj.; Driebergen 1829, Wtt.; C. A. Bergsma; Doorn 1829, Wtt.; de Vriese; Doornsche heide 1832, Wtt.; Darthuizen 1834, v. H.; de Grebbe, wie?; voetpad van Doorn naar Maarn, v. d. T.; Zeist, C. A. Bergsma; de Bilt, v. H.; — Velserend 1871, Boerl.; Breesaap, v. H.; V. Z.; Schapenduinen bij Zantpoort 1868, O.; Bloemendaal, V. Z.; Zomerzorg, en Groot Bentveld, M. D.; Overveen, Buse; duinen Haarlem 1838, Romb.; 1854, T.; v. H.; 1843 en 1847, O.; — Noordwijk, B. W.; Katwijk, Pierot; Kerb.; Perin; duinen aldaar, Dz.; 1842, O.; Wassenaar, Pierot; Mb.; Dz.; S.; binnenduinen aldaar 1832, S. S.; 1832, Pierot; 1835, Mb.; 1882, V.; 1894, v. d. Voo; Waalsdorp, de Br.; 1854, v. d. B.; 's Gravenhage,

---

**) Als β. pulegioides Koch! Arch. 2. V. p. 307; deze ook vermeld voor Ubbergen, v. d. B. in herb. pr. Prodr. Ed. I. p. 192.

V. Z.; C. A. Bergsma; v. d. Cop; duinen aldaar 1844, de Br.; Destrée; duinen Scheveningen, R. B.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; – Hulst 1865, en Koewacht 1863, A. W.; Zeildijk bij Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; – wal Breda, v. A.; Vuchtsche heide, en – Maastricht, v. Hov.

f. **coroll. albis** (kelk soms groen, soms rood).

In Herb.: straatweg Kampen 1848, T.; Zalk, R. B.; Deventer 1849, v. Gron.; Heino 1888, Groll; Tongeren, Un. 1888; – Vorden 1879, Groll; Arnhem, Thomson; den Doddendaal (vestingwerken Nijmegen) 1877, Th. Abel.; – Breesaap 1837, Buse; aan den wal aan den weg naar de begraafplaats in het duin bij Overveen, v. d. T.; – Katwijk, Mb.; Waalsdorp 1845, de Br.

β. **angustifolius** *Pers.*

In Herb.: duinen bij Appelscha 1840, en heidevelden bij Makkinga 1840, Sprée; Groningen, (v. H.?); – Meppel, v. Heijn.; Ane bij de stuw in het kanaal 1853, Kros; Rolde 1863, H. d. V.; – Zwolle, Thorb.; Deventer, Halb.; Diepenveen, Romb.; – Harderwijk en wallen aldaar 1879, R. B.; Gorsselsche heide, Un. 1850; heide Kootwijk 1897, V.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen, Un. 1897; Lochemmersteeg 1832, Miq. (fol. *variegatis*); Wolfheeze, Un. 1847 (in Prodr. Ed. I. p. 192 als *α.*), Un. 1850; Nijmegen, B.; Grindweg bij den Teersdijk bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; – Amersfoort 1834, Kraamw.; R. B.; Amersfoortsche berg 1847, v. d. Roemer; 1890, Garj.; Leusden 1863, Coll. Nat.; Soest 1870, Groll; huis ter Heide, v. H.; Rijzenberg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburgerbosch 1858, Knüttel; de Bilt 1834, 1835, D. S.; C. A. Bergsma; de Br.; 1841, Lac.; – Naarden 1864, O.; 's Graveland, wie?; manpad Haarlem, (v. H.?); – Katwijk 1826, Wtt.; Wassenaar, S. S.; 1832, Wtt.;

— Breda (v. Rees?); Galdersche heide, v. A.; Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Deurne 1871, Lac.

f. **corollis albis.**

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; Valthe, Un. 1889; — Kamperzand bij Havelte, v. Heijn.; — heide Oud Leusden, Kraamw.; bij het kerkhof van Oud Leusden, v. d. T.; Eemnesser tolhek 1872, O.; tusschen Driebergen en de Laan van Sterkenburg, v. d. T.; — Katwijk, Mb.

(*α.* Spoel te Culemborg 1843, Alph. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Uddelermeer, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — duinen Katwijk 1878, Schipper in herb. pr.; Wassenaar 1876, L. in herb. pr.; Scheveningsche duinen, Mevr. Snellen; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Roermond, Schipper in herb. pr.; Hoensbroek 1900, Steichen in herb. pr.

f. *flor. albis:* Wassenaar 1876, en Wegterholt bij Wijhe 1888, L. in herb. pr.; — Uddelermeer, W. C. v. Embden in herb. Heukels.

II. *citriodorus* Schreb. tusschen gekweekte *Thym* bij een bloemist te Rotterdam 1898, H. v. d. Linden in herb. Heukels.

β. Zuid-Laren 1901, Schipper in herb. pr.; — IJde 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Apeldoorn J. Koornneef; — Utrecht, W. C. v. Embden — Scheveningsche duinen, mevr. Snellen in herb. Heukels; Oudenbosch 1892, J. Jorna in herb. de Haas; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Velden 1893, L. in herb. pr.

f. *flor. albis:* Uddelermeer, W. C. v. Embden in herb. Heukels.

Zonder aanwijzing van varieteit; Schipborgh 1867, Harendermolen 1867 en Ide 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Agnietenberg bij Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; 1872, Posth. in herb. pr.; —

Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Opper Veluwe 1871, Costerus in herb. pr.; Berg en Dal (*fl. parv.*) 1890, Posth. in herb. pr.; — Amerongen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Zandpoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen Meerenberg 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Katwijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Waalsdorp 1892, Ogt. in herb. pr.; — Bergen op Zoom 1877, J. C. Frederiks in herb. L.; Pintdorp 1896, Ogt. in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Aalbeek 1900, Steichen in herb. pr.

fl. albis: tusschen Aalbeek en Spaubeek, Steichen in herb. pr.; Ubbergen 1896, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: 1. zonder vermelding van varieteit: Texel bij Burg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 399); — al de bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Heino, van Heino naar de Nieuwe Wetering en langs deze tot aan de school in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, weg naar Diepenheim, Entersche veen, — tusschen Zutphen en Bronsbergen, bij laatstgenoemde plaats en van daar naar Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405, ook *cor. alb.*): Arnhemsche beek, Winterswijk en Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); — Loosdrecht en — Overveen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); — Rockanje en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); — ruige plaatsen Roermond, Beegden, Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); — Gronsveld, St. Pietersberg, Meerssen, Valkenberg, Amby, tusschen Gulpen en Epen, Sittard, Un. 1861;

Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

α. Zuiddorpe A. W. (Arch. 1. IV. p. 296); — Boxmeer, Un. 1853 (Arch. 1. III. p. 508; ofschoon vermeld als *in herb.*, heb ik geen dezer planten teruggevonden); — Venlo, Blerik, Baarlo, Hamert en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

β. Bathmen—Wijchen, (Arch. 1. III. p. 508, evenals de groeiplaats Boxmeer niet meer in herb. vertegenwoordigd); Beek, Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 307); — Waalsdorp, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — heide Heusdenhout, Boxmeer, (Arch. 1. III. p. 508, zie opmerking hierboven); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

f. *cor. alb.:* Wijchen, Abel. (Arch. 2. V. p. 307); — Waalsdorp v. E. (Arch. 2. I. p. 400).

[Aanm.: Reeds in de Flora Batava onderscheidde Kops de volgende verscheidenheden:

No. 1. Met witte bloemen.

No. 2. De plant geheel glad en met smalle bladen.

No. 3. Met meer of minder stompe bladen.

No. 4. Groene of roodachtige bladen.

No. 5. Met kransjes van drie of meer bloemen.

No. 6. Met meeldraden korter dan de bloemkrans.

Blijkbaar is No. 2 onze *β.* angustifolia en No. 6 de gynodioecische vorm.

Als groeiplaatsen vermeldt Kops: buiten Groningen bij den Harender-molen en verder daar omstreeks, in Vriesland omtrent Bergum, Heerenveen en andere woudplaatsen, buiten Zwol, op de heide der Veluwe, op de heidevelden in het Quartier van Zutphen, buiten Rheenen, te Wamel over Tiel; op de heide voorbij de Bilt en de verdere Amersfoortsche heide en in het Gooiland, algemeen op de duinen van Holland, aan den heikant buiten Nimwegen, op de heide van den Lande van Breda.

Voorts de verscheidenheid No. 1 op de heide bij Elspeet en No. 2 op de heivelden bij Harderwijk door St. J. van Geuns waargenomen; No. 3, 4, 5 en 6 hier en daar op de Amersfoortsche heide, ook bij de Hofstede Koelhorst, tusschen

Amersfoort en de Eemburg, op de heuvelachtige zandgronden van de Greb, Amerongen en Rozendaal, als mede op de Binnen Duinen tusschen Haarlem en Heemstede, allen gevonden door Favrod, No. 3 en 4 op de duinen bij Haarlem en den Haag mede door mij gevonden.]

Th. vulgaris L. in herb. Alpherts, afkomstig uit den hortus der Veeartsenijschool te Utrecht.

Satureja *Tourn.*

1037. **S. hortensis** *L.* Zuid-Europeesche plant, thans algemeen als boonenkruid gekweekt en een enkele maal verwilderd. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Apeldoorn 1898, K. A.; — aan het Spaarne 1890, Groll.

(Leiden 1897, Struyk. in herb. pr.)

Calamintha *Moench.*

1038. **C. Acinos** *Clairv.* (*Thymus Acinos* L. et Fl. B. S. p. 452.) Op bebouwde en onbebouwde plaatsen, op zand- en duingrond. ♃, somtijds ⊙ en ⊙⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Kampen 1849, R. B.; Zalk 1848, R. B.; 1850, T.; 1855, R. B.; v. Heijn.; Oosterhout bij Kampen 1849, T.; het nieuwe werk te Zwolle 1882, en Meppeler straatweg 1882, L.; tusschen Zwolle en Olst 1833, Wtt.; Berkum bij Zwolle 1832, Thorb.; tusschen Wijhe en Olst 1833, Wtt.; Deventer, Halb.; 1877, K.; Brinkgreve 1846, T.; Spinnewiel bij Deventer 1840, Halb.; tusschen Deventer en Twello 1845, T.; — Twello, v. Delden; Zutphen, B.; v. H.; Warnsveld, en Bronsbergen, Un. 1897; Arnhem, Thomson; binnenpad Tonderen naar Zutphen 1878, K. A.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ooische waard 1866, Oosterhoutsche bosch 1844, 1849, 1866, Th. Abel.; Beek 1847, v. d. B.; bij het fort Zelandia Nijmegen, N. Abel.; Griend te Weurt, Waaldijk tusschen Leeuwen en Wamel 1851,

Th. Abel.; Rijswijk, v. d. T.; Wageningsche berg 1832, Wtt.; Spoel te Culemborg 1857, Knüttel — Achterberg bij Rhenen, Grebbe, Fockema; — Hoorn, C. A. Bergsma; Velserend 1868, O.; Breesaap, v. H.; Meerenberg 1870, Hoek; Bloemendaal 1845, O.; Bentveld 1843, Buse; Zomerzorg 1840, Romb.; M. D.; Middenduin 1870, 1871, Groll; Overveen 1843, O.; v. d. T.; 1871, Groll; 1872, Boerl.; Haarlem 1838, Romb.; 1854, T.; 1872, Boerl.; — Noordwijk, Mb.; duinen aldaar 1897, V.; Katwijk binnen 1836, Lac.; tusschen Katwijk en Wassenaar, en Perrsynspan, Perin; Katwijk, Pierot; S. P. Kros; Leiden, J. A. v. Dissel; Wassenaar, Pierot; 1832, S. S.; 1853, S.; J. A. v. Dissel; 1882 en 1897, V.; Destrée; Haagsche straatweg tusschen Raaphorst en Leidschen Dam, S. S.; klein Berkhey, Kerb.; duin Wassenaar 1835, Mb.; Dz.; Waalsdorp 1854, v. d. B.; duinen 's Gravenhage 1845, de Br.; R. B.; 's Gravenhage, v. H.; G. B.; Scheveningsche weg, V. Z.; Scheveningen 1895, R. B.; achter Solleveld tusschen Monster en Loosduinen 1844, v. d. T.; Spoordijk Oude Plantage Rotterdam 1892, v. d. Voo; — haventerrein Vlissingen 1888, in 1889 en 1890 niet weergevonden, L.; — klooster te Velp bij Grave, Th. Abel.; Boxmeer 1838, de Br.; Leende (*nemorosa*) 1886, V.; — grintweg Afferden 1876, Lac.; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Gronsveld 1894, V.; St. Pietersberg 1889, V.; 1893, de Haas; Valkenberg 1870, Groll; 1873, Lac.; Rotspark aldaar 1901, V.; Gulpen 1871, Lac.

(IJsel, Jvr. A. E. de Jonge in herb. Heukels; — Wageningsche berg 1883, Heinsius in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; Spoel te Culemborg 1845, Alph. in herb. pr.; — Wijk aan Zee, Mej. C. J. Kerbert; IJmuiden 1899, A. v. d. Briel; Overveensche duinen, C. A. Backer in herb. Heukels; Middenduin 1893, Ogt. in herb. pr.; Voge-

lenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; duinen Brouwerskolkje, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; 's Gravenhage 1879, Posth. in herb. pr.; Mevr. Snellen; aangevoerd zand Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Patersberg 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — aan de Roer bij Diezen 1898, Rieter in herb. pr.; Valkenberg 1901, Steichen in herb. pr.; Sibbenergrub Valkenberg 1902, Schipper in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: station Markelo, — Bronsbergen en tusschen deze en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Middelaar, Heien, Bergen, Lac.; (Arch. 2. V. p. 23); Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

Voorts vermeld voor de Herkeloerweg door de Gorter en Woudstreeken van Friesland, Meese.

[Aanm.: Bijna alles behoort tot de vorm villosa (Acinos villosa Lej.); tusschen den vorm vulgaris en villosa zijn echter alle denkbare overgangen.]

1039. C. officinalis *Moench.* In boschrijke bergstreken.

In herb.: vestingwerken Nijmegen, B.; — St. Pietersberg 1892, de Haas (als *Melissa officinalis* daarna als *Ballota foetida*).

(Nieuw- en St. Joosland 1902, J. Mesu in herb. Heukels.)

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: Volgens van Hall (Bijdr. II. p. 122) werd de plant door de Beijer niet zeldzaam gevonden in de vestingwerken van Nijmegen, in de droge stadsgracht, nabij de Hertogspoort.

N.B. Zij is later aldaar niet meer aangetroffen, Th. Abel.]

C. Nepeta Clairv. werd door de Gorter voor verschillende plaatsen van ons land aangegeven, welke

opgaven zeker op een vergissing berusten; waarschijnlijk *Calamintha Acinos.*

Clinopodium *Tourn.*

1040. C. vulgare *L.* In duinen en heuvelachtige streken, op opene plaatsen in bosch, aan heggen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Gorssel, Un. 1850; IJseldijk aldaar 1902, G. en Jongm.; Renkum 1850, S.; Doorwerth, Buse; Wageningsche berg 1833, Wtt.; 1835, Buse; 1843, Lac.; O.; 1848, Buse; 1879, K. A.; 1881, K.; 1901, des Tombe; Nijmegen, v. H.; v. S. V.; tusschen Nijmegen en Beek, C. A. Bergsma; Thomson; Garj.; Ubbergen 1847, G. Deijn.; Hunerberg Ubbergen, N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch 1879, K. A.; — bosschen Woudenberg 1894, Garj.; — duinvallei tusschen de kalkovens en Zandvoort bij Haarlem, S. S.; Bentveld 1836, Mb.; 1837, Lac.; B. W.; Un. 1854; 1870, Groll; Rozewater 1843, Buse; Un. 1854; Aardenhout, v. H.; Overveen, S. P. Kros; O.; Vogelenzang, v. d. T.; — duinen Katwijk 1887, V.; Hazeveld bij Halfweg, H. L. S. S.; steenplaats Dordrecht 1837, Lac.; — nabij het Trappistenklooster Ulerheide bij Venlo 1898, Rieter; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Meerssen 1870, Groll; Beek en elders in Zuid Limburg 1872, Lac.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Pietersberg, Un. 1883; Gronsveld 1894, Lindo; Valkenberg, Un. 1861; Gulpen Un. 1883.

(tusschen Nijmegen en Ubbergen 1898, L. in herb. pr.; Ubbergen 1881, Posth. in herb. pr.; Wageningsche berg 1879, L. in herb. pr.; 1883, Heinsius in herb. pr.; 1897, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Rhenen 1896, Posth. in herb. pr.; — duinen Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; 1890, Posth. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in

herb. Heukels; — Hillegommerduinen 1901, F. K. van Iterson in herb. Wachter en Jansen; Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1901, Mej. N. v. t. Sant in herb. Heukels; Valkenberg, de W. H. in herb. L.; 1900, Steichen in herb. pr.; Kouberg aldaar 1902, Schipper in herb. pr.; Geul bij Houthem 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel in de duinen, S. P. Huizinga (1 ex.) Holk. Fl. Noordzee eil. p. 81; — tusschen Dishoek en Zoutelande, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting. Voor 's Heerenberg in Fl. B. S.

Tribus Melisseae *Benth.*

Melissa *Tourn.*

M. officinalis *L.* Zuid-Europeesche plant; reeds bij de ouden als bijenvoeder gekweekt, thans nog wegens de reuk en als specerij in tuinen verbouwd. ♃. *Juli—Aug.*

β. **citriodora.**

In Herb.: ? Langs een heg te Roosteren 1873, Lac. (niet bloeiend).

Hyssopus *Tourn.*

1041. H. officinalis *L.* Plant uit de Alpenlanden, noordelijker als artsenij- en sierplant, vaak aangeplant in tuinen, op kerkhoven enz. ♄. *Juli—Sept.*

In Herb.: tusschen Tiel en Culemborg, wie? — Utrecht, C. A. Bergsma; wallen aldaar, G. Broers; 1834, Kraamw.; v. H.; M.B.; 1838, D. S.; 1838, Lac.; 1841, de Br.; muur Catharynepoort aldaar, tusschen

de Tolsteegpoort en het bolwerk Sterrenburg te Utrecht, v. d. T.

Bovendien: Broederen kerk te Harderwijk, de Gorter (echter door R. Bondam nimmer weergevonden).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Tribus Nepeteae *Benth.*

Nepeta *L.*

1042. N. Cataria *L.* Op puin, aan ruigten en dijken, nabij woningen. Vroeger als artsenijplant gekweekt en hierdoor wellicht verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Groningen, en puin buiten de Steentilpoort aldaar 1836, v. H.; — Zalk, v. Heijn.; Pothoofd Deventer 1884, K.; — Elburg, en Hierden bij Harderwijk 1866, 1867, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; tusschen Elten en Didam 1829, herb. v. d. B.; Zevenaar 1833, Wtt.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; v. H.; grift te Lent, N. en Th. Abel.; — wallen Utrecht, Broers; Doorn, Fockema; 1870, O.; — Sloterweg 1838, Romb.; Overveen 1838, Mb.; — 's Gravenhage 1832, I. d. L. e. h. Groll; steenplaats Dordrecht 1837, Lac.; — Zuid-Beveland 1842, en Helsendijk aldaar 1843, v. d. B.; — Boxmeer, de Br.; — Plasmolen, Th. Abel.; Sittard 1883, K.; St. Pietersberg, de Marres; Beek 1871 en elders 1872, Lac.; Meerssen, Un. 1861; Geulle 1864, H. d. V.; Gronsveld, Un. 1883; langs de Maas bij het Haantje Maastricht, v. Hov.; de Bek bij Gulpen, Ploem.

(Deelen, Opper Veluwe 1871, Costerus in herb. pr.; — Scheveningsche boschjes, de W. H. in herb. L.; — Gulpen 1883, L. in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Aalbeek en Spaubeek, Steichen in herb. pr.; Biesland 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Hoog Soeren (Arch. 1. III. p. 509, eerste suppl. Prodr.); aldaar 1852 en „de Eendragt" bij Apeldoorn 1870, K. A. (Arch. 2. III. p. 195); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); — Schinnen, Brunsum, Beek, Roosteren, Lac.; St. Pietersberg, tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 23); Meerssen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman. Deventer, Tijhaar in herb. Dav.; Katwijk, Rhenen, Fl. B. S.

β. **citriodora** *Becker.*

In Herb.: Pothoofd Deventer, K.; — buitendijken te Heerenwaarden bij het oude fort St. Andries 1838, C. Stegerhoek; — kerk te Heel, Un. 1900; Weert 1895, G. en V.; Beek 1871, en Gulpen 1871, Lac.

Bovendien: Pesaken, de Bek bij Gulpen 1871, Lac. (Arch. 2. I. p. 228).

1043. N. Nepetella *L.* Zuid-Europeesche plant. ♃. *Juli.*

In Herb.: Brummen, Berns.

Bovendien: Weurt (Arch. 1. III. p. 140).

1044. N. ucrania *L.* Plant uit Zuid-Rusland en Transsylvanië. ♃.

In Herb.: station 's Hertogenbosch 1891, Wakker.

Glechoma *L.*

1045. G. hederacea *L.* Algemeen op vochtige plaatsen, op grasgronden, aan wegen, heggen en onder hakhout. ♃. *Maart—Juni.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; tuin Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; Nesserkerkhof Ameland 1869, Holk.; — Leeuwarden 1849, S.; tusschen Leeuwarden en Jelsum 1860 en 1872, Bolsward 1874, J. M. de Boer; Franeker, Sprée; — Gronin-

gen 1856, v. H.; Hoornsche dijk bij Groningen 1839, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; 1849, R. B.; 1849, T.; Zwolle 1891, L.; Deventer 1876, K.; Borne 1891, L.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Vorden 1876, Groll; Nijmegen, Thomson; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Amersfoort, R. B.; Garj.; Driebergen 1868, O.; tusschen Rhoodestein en Neerlangbroek tegenover Windestein, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; Schalkwijk 1806, wie?; Vleuten 1835, D. S.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; M. D.; 1838, Romb.; 1871, O.; Sloterweg 1842, Heybr. (P. N. S.); Oosterdoksdijk 1869, Hoek; Amstelveensche weg, C. D. Wtt.; Bloemendaal 1868, O.; Aardenhout 1871, Groll; Haarlem, Splitg.; 1870, Buse; 1872, Groll; Haarlemmerhout, Groll; — Leiden 1826, 1828, Wtt.; 1842, S. S.; 1834, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; Pierot; Perin; 1841, S. S.; 1842, O.; B. W.; 1855, v. H. Jr.; Haarlemmervaart aldaar 1857, S.; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; Voorschoten 1894, V.; Wassenaar, Exc. 1860; Haagsche bosch, V. Z.; 1870, Groll; trekweg 's Gravenhage, V. Z.; 's Gravenhage, R. B.; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Schiedam 1892, en Oude Plantage Rotterdam 1891, v. d. Voo; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Dijkwelle 1839, v. d. B. (als *β. maior umbrosa*); Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, St. Kruis 1861, Aardenburg 1861, en Koudenpolder te Hoek 1854, A. W.; — buiten de Ginnikenpoort Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, en — Maastricht, v. Hov.

[Aanm.: In de eerste uitgave werden hierbij onderscheiden:
α. hirsuta, te Leiden, Kampen en Meppel.
β. maior, Zuid-Beveland en Leiden; bovendien Meerwijk, Oosterhout enz. bij Nijmegen (Arch. 1. III. p. 509).

(Oldeholtpade, T. de Boer en W. R. Bouma; — Helpman 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb.

Heukels; Winschoten, Schipper in herb. pr.; Groningen 1864, v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; — Biltsche batterij Utrecht 1846, Alph. in herb. pr.; — Huizerweg Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Ouderkerk aan den Amstel 1885, Heinsius in herb. pr.; tusschen Amsterdam en Ouderkerk, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vondelpark Amsterdam 1890 en spoordijk bij Groenewegen aldaar 1887, Costerus in herb. pr.; Oosterdoksdijk aldaar 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Haarlem, Overveen, Bloemendaal, Driehuis, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1883, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Haagsche bosch 1895, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; 's Gravenweg aldaar 1899, Wachter en Jansen; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Nadorst bij Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Biesbosch, Sleeuwijk, Almkerk, C. A. Backer; — Schaesberg, J. v. Meleck in herb. Heukels; Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Wylre 1901, Steichen in herb. pr.)

f. **gynodioicea**.

In Herb.: Zwolle 1891, L.; — Amsterdam 1871, O.; — Voorschoten 1894, V.; Haagsche bosch 1894, Exc.

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. I. V.* p. 259); — Mildam, Un. 1881; (Arch. 2. III. p. 423); — Al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); van station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen, en het Vrieseveen, Un. 1870

(Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); weg Diepenheim Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Papenlaan en langs Zuiderzeedijk Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Schapeduinen Haarlem, — Noordwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Rockanje, Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Middelburg en Rammekens, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kappelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 129) en L. (Arch. 2. VI. p. 123); — Bergen op Zoom, Mallenburg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch, 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); bij Roermond en Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek — Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Dracocephalus *Rivin.*

1046. D. thymiflorus *L.* Eenige malen in Noordelijk Europa ingevoerd, meestal met klaverzaad. ⊙.
In Herb.: Haarlem, 22 Mei 1901, C. A. Backer.

1047. D. parviflorus *Nutt.* Noord-Amerikaansche plant, met andere zaden ingevoerd. ⊙ of ⊙⊙. *Mei—Aug.*
In Herb.: mestvaalt Moerdijk 1899, Posth.

Tribus Stachydeae *Benth.*

Lamium *Tourn.*

L. Orvala *L.* werd door de Gorter als inlandsche plant opgegeven, als gevonden in den Zalkerwaard. Reeds in de eerste editie Prodromus werd deze opgave in twijfel getrokken. In ons herbarium komt een plant voor, door Perin verzameld, d. w. z. aan de collectie van 's Rijks Herbarium ontleend.

1048. L. amplexicaule *L.* Op bouwlanden en in moeshoven, ⊙ en ⊙. *Maart—Oct.*

[De cijfers tusschen haakjes duiden de maand aan waarin de bloeiende plant verzameld is, waaruit blijkt dat niet voornamelijk in het voorjaar cleistogame bloemen gevormd worden. Deze worden aangeduid door een *.]

In Herb.: Texel 1860, Lac. (ook *); Hoorn aldaar 1869, Holk.; Buren op Ameland 1869, Holk.; Rottum * 1897, Schipper (6); — Franeker, Sprée; Jelsum 1862, J. M. de Boer (4); — Helpman * 1856, Strat.; Groningen, v. Heijn.; — Helpen * 1827, v. H.; — Kampen 1849, R. B. (ook *) (4); Zandberg Kampen 1848, T.; Zalk, R. B.; Zwolle * 1897, L. (9); Deventer 1846, v. Gron.; v. d. Cop; 1877, K.; * 1849, Cop (10); — Harderwijk 1864, R. B.; Warnsveld 1849, Cop (ook * 9); Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Doetinchem 1885, Groll; Arnhem, Thomson; 1878, Groll (6); Betuwe 1881, Groll;

Nijmegen, B.; Drumpt (Posth.?); Renkum 1848, Buse; Wageningen 1856, v. H.; – Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1891, Garj. (4); Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1835, D.S.; Leidsche weg aldaar 1840, v. d. T.; tusschen Utrecht en Houten, Asscher; – Naarden 1864, O.; 't Gooi 1832, Wtt.; aan het IJ bij Zeeburg * 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Prinsengracht tusschen de straatsteenen * Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac. (6); Haarlem, *Buse; *Boerl.; Middenduin 1879, Groll; Groot Bentveld 1835, S.S. (5); – Leiden 1833 S.S. (ook *); * 1833, Wtt.; 1835, Mb. (ook *) 1835, Kerb.; 1838, Buse; B. W.; *1842, O.; 1902, Jongm. en v. d. Lek; bouwlanden aldaar * S. S.; * Dz.; Rijnsburg, v. d. B.; * Forsten; 1857, S.; Valkenburg 1833, Wtt.; v. d. B; 1854, Kramer (6); * 1854, de Grijs (4); Klein Stadwijk Voorschoten 1902, V.; Wassenaar, herb. Nat.; 's Gravenhage, R. B.; Delft, * 1845, de Br. (9); huis ter Rivier bij Overschie * 1896, V.; Westland * 1845, de Br. (7); 's Gravezande 1845, de Br. (10); Rotterdam 1851, O.; Kralingsche veer Zevenhuizen 1892, v. d. Voo; Zwijndrecht 1886, en Dordrecht 1882, V.; straatweg aldaar 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1836, Lac.; Zuid-Beveland, v. d. B. (ook *); Wemeldinge 1842, Wilhelminapolder * 1838, Driewegen * 1840, Overzande * 1840 (5) en Domburg * 1839, v. d. B.; – Liesbosch, v. A.; Loopschans Breda, v. A.; Vlijmen, v. Hov.; – Grathem 1900, G. en Jongm.; Meerssen 1837, V. (4 het eenige niet clandestine ex. in dezen tijd); Wijk Maastricht * 1897, V. (4); Valkenberg * 1866, H. d. V. (5); St. Pietersberg, Un. 1861; Gulpen 1871, Lac.

(Veenwouden 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldemarkt, K. de Boer; – Paterwolde en Helpman 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Gast onder Winschoten 1897, Schipper; – Herkulo 1884, L. in herb. pr.; – land onder Goilberdingen

1846, Alph. in herb. pr.; bouwland Goilberdinger-polder, de Haas in herb. pr.; Culemborg, Wageningen, C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust — Utrecht en Zeist, W. C. van Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Hilversum 1872, Costerus in herb. pr.; Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rijnsburg 1886, Struyk. in herb. pr.; 's Gravezande, J. F. Wichard; Rotterdam in tuinen, H. v. d. Linden; Korte Kade Kralingen 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Wissekerke (N.-Bev.) 1877, L. in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Almkerk, Sleeuwijk, Dussen, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo, 1895, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1889, Struyk. in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); — Apeldoorn, algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 195); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — Velsen, Bloemendaal, Vogelenzang—Katwijk, Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. 1. p. 400); — Noord-Beveland; Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); Sas van Gent, Koewacht, Hulst, Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 296); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Panheel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Amby, Epen, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 324); tusschen Beek en Valkenberg, Eijsden Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 23).

Voorts vermeld door Munting en voor Warfum in Fl. Bat. — f. *umbrosa* Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308).

β. **fallax** *Junger.*

In Herb.: 's Gravenhage, R. B.

1049. L. purpureum *L.* Algemeen op akkers, braakland, in moeshoven en aan ruigten. ⊙ en ⊙. *Maart —April* en *Sept.*

In Herb.: dorp Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; Midsland Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; Zwolle 1897, L.; Deventer 1847, T.; 1849, Cop; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Twello 1877, K.; Warnsveld, B.; Baak bij Zutphen, Un. 1850; Ruurlo 1886, Ens.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Ubbergen 1882, G. Molengr.; — Amersfoort 1890, Garj.; Wikkenberg 1826, Wtt.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; 1880, A. C. Oudemans; Leidsche straatweg Utrecht 1840, v. d. T.; — Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1838, Romb.; 1869, O.; Muiderpoort aldaar 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Haarlem, Splitg.; Buse; — Noordwijk, Exc. 1887; Leiden, Forsten; 1833, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1835, Lac.; 1843, O.; tuinmuur Leiden, Dec. 1845, Jan. 1846, Perin; Endegeest 1834, Forsten; Valkenburg 1854, v. Dissel; Leiderdorp 1835, Kerb.; venen Hazerswoude, P.; Papenlaan Voorschoten, Exc. 1887; huis ten Deyl 1833, Wtt.; Haagsche bosch en 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Delft 1845, de Br. [1]; Schiedam 1892, park Rotterdam 1891 en Rijsoord 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Groenendijk aldaar 1880, Boerl.; — Goes en 's Gravenpolder 1838, Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; —

1) Als intermedium. Zie Versl. 1849, Arch. 1. II.* p. 78 en Prodr.; als purpureum, bovenste bladen echter niervormig, doch niet ingesneden-gezaagd, wel gekarteld.

(Breda?) v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — bouwlanden aan de Roer bij Roermond (f. *pallida*) 1900, G. en Jongm.

fl. **albis.**

In herb.: Zwolle, Katerdijk 1898, L.; — Beefland tusschen Stadsdam en de Meern, 1840, v. d. T.; — Haarlem 1875, Groll; — tuin Leiden 1837, S. S.; Wittebrug bij 's Gravenhage, Exc. 1897.

f. **umbrosa.**

In Herb.: Leiden, Dz.

(tuin Oldeboorn 1868 en Jelsum 1872 (fol. varieg.), v. Tuinen in herb. pr.; Ondersma 1864, H. R. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; — Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; Groningen 1901, R. de Boer en H. Kooi — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Gendringen, M. S. Rust; Buren, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; — Utrecht 1871, Costerus in herb. pr.; tusschen Houten en Utrecht 1846, Alph. in herb. pr.; Werkhoven, — Osdorp, Haarlem, Heemstede, Bloemendaal, Velsen, C. A. Backer in herb. Heukels; huizerweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; Kruislaan Watergraafsmeer, A. C. J. v. Goor in herb pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Westland, J. Koornneef; Rotterdam, H. v. d. Linden; bouwland Kortekade Kralingen 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; zeer overvloedig algemeene begraafplaats Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Oudelande L. B. v. d. Slikke; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots — Schaesberg, J. v. Meleck in herb. Heukels; Valkenberg, Steichen in herb. pr.

fl. *albis:* Broekhuizen 1896, Rieter in herb. pr.; Amby 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); — Wolvega—Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); straatweg Heino — Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. 1. p. 225); Diepenheim—Groenlo, Zutphen—Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Borculo, Lochem, Un 1859 (Arch. 1. V. p. 227); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — Wieringen, (Arch. 1. V. p. 57); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Diemerbrug 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); omtrek Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 129 en VI. p. 123); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Mallenburg, Woensdrecht, en station aldaar, Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Blerik, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); bij Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

L. amplexicaule × purpureum. Tusschen de stamouders op bouwlanden en moeshoven. ⊙ en ⊙. *Maart—Juni* en *herfst*.

Vervalt in twee vormen:

A. **intermedium** (*L. intermedium* Fr.)

In Herb.: bouwland Jelsum, Hinxt; 1850, S. (Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.)

[Aanm.: Deze plant werd door v. d. Sande Lacoste vermeld voor Texel (Arch. 1. V.* p. 227 en 228), hoewel reeds vroeger van den Bosch de groeiplaats in twijfel trok (Cfr. Arch. 1. V.* p. 239). De plant werd dan ook niet weergevonden, wel L. dissectum.]

B. **dissectum** *With.* (*L. dissectum* With.; *L. purpureum β. hybridum* Villars, *L. incisum* Wildd. et Prodr. Ed. I. p. 195).

In Herb.: Waal op Texel 1860, Lac.; Sprang bij Oosterend Texel 1869, en Buren op Ameland 1869, Holk.; — Slagdijk naar Sexbierum en Groot Lankum bij Franeker, Sprée; Midlum bij Harlingen 1856, v. H.; — Groningen, v. H.; Helpen bij Groningen 1827, v. H.; 1831 (1 Nov.), v. H.; Helpman, Strat. (5); achterweg Groningen, (v. H.?); — Ane 1865, H. d. V.; — station Dedemsvaart 1902, G. en Jongm.; — Cellulaire gevangenis Arnhem 1902, G. en Jongm.; — tusschen de Bilt en Utrecht, v. d. T.; — Muiderpoort op den weg naar Zeeburg 1872, O.; IJ buiten de Haarlemmerpoort, v. H.; Westerdoksdijk Amsterdam 1844, Lac.; 1846, Lac. (4); 1846, Romb.; — Leiden, Dz.; 1857, S.; Duifhuis, Buse; Hooge Morsch 1833, S. S.; Buse; Oegstgeest 1894, S.; Endegeest 1902, des Tombe; Struyk.; Rijnsburg, S. S.; Valkenburg 1833, 1834, Wtt.; Mb.; 1854, Dz.; 1902, G. en Jongm.; bouwlanden buiten Leiden, S. S.; 1835, Lac.; — St. Philipsland 1890, L.; Walcheren 1839, Domburg 1835, en tusschen Oostkappelle en Domburg 1839, v. d. B.; Hoek 1862, A. W.; — Oudenbosch, de Haas (aldaar 1889, Hoevenaars in herb. de Haas).

(Rijnsburg 1886 en 1902, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; ruigte Schie en spoorwegterrein, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — schietbaan Middelburg 1893, Ogt. in

herb. pr.; Serooskerke 1879, en Gapinge 1888, L. in herb. pr.)

Bovendien: Heino, L. (Arch. 2. VI. p. 78); — Santpoort, v. E. (Arch. 2. I. p. 400).

Voorts vermeld voor Dronrijp, Schalsum, Jelsum, Marssum, Holwerd en Sexbierum in Fl. Fris.

β. **decipiens** (*L. purpureum β. decipiens* Sonder).

In Herb.: klaverland Apeldoorn 1877, K. A. (Cfr. Arch. 2. II. p. 224).

(Terrein landbouwcursus bij Dordrecht 1902, Posth. in herb. pr.)

1050. L. maculatum *L.* Aan heggen, op vochtige plaatsen in bosschen, in grienden. ♃. *Maart—April* en ook later, zelfs *Dec.*

In Herb.: Zalk 1846, en bosch te Zalk, R. B.; Wilsum tegenover Olst 1851, K. A.; Deventer 1846, T.; — Gelderland, C. A. Bergsma; Loenensche bosch 1879, K. A.; tuin Putten 1873, v. H. (met prachtige overl. streep op 't blad!); Ruurlo 1886, Ens.; Arnhem, V. Z.; Nijmegen, B.; Hoffm.; 1878, Groll; tusschen Nijmegen en Ubbergen 1868, v. H.; 1882, Molengr.; 1897, V.; tusschen Ubbergen en Beek 1882, K.; Ubbergen, Beek, Weurt, N. en Th. Abel.; Beek Un. 1847; 1847, B. W.; 1853, O.; 1864 en 1868, v. H.; 1874, O.; Kastanjebosch Beek 1871, v. H.; Waaldijk Gameren 1833, Wtt.; Druten 1875, K. A. (met middenstreep); Spijk te Wageningen 1900, V. Suringar; Grebbedijk aldaar 1903, V.; Culemborg, v. d. T.; 1890, de Haas; Spoel aldaar, v. d. T.; W. K.; 1835, D. S.; 1841, de Br.; Zand aldaar, C. A. Backer; — Stoutenburg 1894, Garj.; Baambrugge, v. d. T.; Rotterdam (met wit gestr. bladen), H. v. d. Linden; — dijk Papendrecht 1888, V.; grienden Hardinxveld, Sliedrecht, en — Kloppewaard Werkendam 1836, 1837, Lac.; — Venlo, Rieter; Roermond 1900, G. en Jongm.; Stein 1873, Lac.; Maastricht, Lejeune; Geulhem, Un. 1883;

1901, V.; Meerssen, 1864, H. d. V.; Amby 1894 en Geulle 1900, V.; St. Pietersberg 1870, Groll; Geul bij Valkenberg 1900, V.; Eygelshoven 1889, G. en V.; Voerendaal 1866, H. d. V.; Jeker bij de molen onder Neer Canne 1897, V.

f. **fl. albis** (*L. niveum* Schrad.).

In Herb.: Eygelshoven 1899, G. en V.

(Beek 1890, Posth.; 1898, L. in herb. pr.; Berg en Dal 1882, Heinsius in herb. pr.; Zand onder Goilberdingen (bladen gevlekt) 1846, Alpherts in herb. pr.; — Delft, de W. H. in herb. L.; Papendrecht 1888 en Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Maastrichterweg tegenover Stevenshuisje bij Venlo 1899, en tusschen Houthem en Valkenberg 1897, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

fl. roseis (*L. rubrum β. lacteum* Wallr.).

(Koffiehuis Valk te Ubbergen, tusschen de gewone, Mej. B. Kok 1898 in herb. Heukels.)

Bovendien: Berg en Dal, Heumen, Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — St. Pietersberg Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Munting.

1051. L. album *L.* Algemeen langs wegen, aan hagen en in kreupelhout, aan ruigten. ♃. *April—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; S. P. Huizinga; — Leeuwarden 1849, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; T.; Zwolle 1892, L.; Deventer 1839, Halb.; 1846, v. Gron.; 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; dorpsbuurt Winterswijk, 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen B.; — de Eem 1890, Garj.; Driebergen, Knüttel; tusschen Utrecht en Bunnik 1840, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; — Naarden 1864, O.; Uithoorn, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; Splitg.; 1838, Romb.; 1868, O.; Oosterdoksdijk aldaar, 1869, Hoek; Zeeburg 1842, Bierens de Haan (P. N. S.);

Wieringen 1857, Harting; Haarlem, Splitg.; 1871, Boerl.; Haarlemmerhout, Buse; Haarlem 1875, Groll; – Leiden 1827, Wtt.; 1832, S. S.; 1835, Lac.; Dz.; Pierot; S.; B. W.; 1860, Lac.; O.; 1870, Boerl.; Valkenburg 1854, de Grys; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. de L. e. h. Groll.; R. B.; Zorgvliet, V. Z.; Oude Plantage Rotterdam 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1850, Cop; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Aardenburg 1861, A. W.; – wallen Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen; Oudersma 1864, H. R. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; – Paterwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi; – Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Goilberdingen 1846, Alph. in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Werkhoven, – Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Duivendrechtsche weg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr; – Leiderdorp 1886, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872 en Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; Oude Plantage aldaar 1900, Wachter en Jansen; – Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; Seisweg aldaar 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1874, Schipper in herb. pr.; – Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; – Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Al de Noordzeeeilanden behalve Rottum, v. E. (Arch. 2. I. p. 400, echter op Schiermonnikoog niet gezien Cfr. Arch. 1. V*. p. 252); – tusschen Knype en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Zwinderen, Coevorden, Emmen,

Odoorn, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 574); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Borne, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Diepenheim, Enter — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Ubbergen (Arch. 1. III. p. 509); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — Odijk, Doorn, — Spaarndam, Zandpoort 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Papenlaan langs Zuiderzeestrand Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Noordwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Rockanje en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 129 en VI. p. 123); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Zoutelande en West Kappelle, tusschen Domburg en Oranjebosch, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Bergen op Zoom, Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch, 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 347); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Roermond en Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); St. Pietersberg, Amby, Maastricht, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht,

Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius en Bruman.

fl. **roseis.** (*L. roseum* Lange): Ubbergen, Abel. (Arch. 2. V. p. 308).

Galeobdolon *Huds.*

1052. G. luteum *Huds.* Op vochtige plaatsen in bosschen en tusschen hakhout. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Groningen, W. S. V. (wie? herb. T.); — Zwolle 1832, Dassen; Ootmarssum 1896, en Kuipersberg aldaar 1891, L.; Goor 1861, v. H.; weg van Losser naar Oldenzaal 1898, G. en V.; — 's Heerenloo bij Harderwijk 1871, R. B.; Nijkerk, Stolz.; Zutphen, Dz.; Heerenbeeksche hoef (waar?), de Br.; Beekbergerwoud 1834, Wtt.; S. S.; 1853, en 1873, K. A.; 1885, Groll; Middachterbosch 1838, Buse; Lage bosch bij kasteel Middachten 1897, K. A.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; G. Broers; 1869, Th. Abel.; Thomson; beekje bij den weg van Beek naar Berg en Dal 1897, G. en V.; Neerbosch, huis Ubbergen, Beek, Berg en Dal, N. en Th. Abel.; Ubbergen 1850, Th. Abel.; 1868, v. H.; Beek 1832, v. H.; kasteel te Heumen 1882, K.; — boschje Hamersveld 1892, Garj.; 1892, Heinsius; Renswoude 1885, K. en G.; Overbosch van Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — tusschen Leempt en Oorschot, de Br.; — St. Pietersberg 1866, H. d. V.; 1886, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.; 1869, Lac.; Onderste Locht 1896, G.

(kasteel Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; Beekbergen 1880, K. A. in herb. L.; Apeldoorn, bij de Kar 1879, L. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — buitenplaats Weizicht Dordrecht 1903, Posth. in herb. pr.; — St. Pieters-

berg 1876, A. W. in herb. L.; 1894, de Haas in herb. pr.; Houthem 1899, Costerus in herb. pr.; Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.; 1901, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275); — Bunde, Valkenberg, Hussenberg, Spauberg, Lac.; Beek—Elsloo; tusschen Wylre en Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 23).

Voorts vermeld door Dodoens: Kruydt Boeck 1608 en Pelletier. Voor Eindhoven, Haagsche bosch, Uilenpas, Zwolle en Bergum, door de Gorter en Hardegarijp in Fl. Fris.

Galeopsis *L.*

1053. **G. Ladanum** *L.* Op bouwlanden. ⨀. *Juli—Oct.*

α. **latifolia** (*G. latifolia* Hoffm., *G. intermedia* Vill.). In Herb.: Pothoofd Deventer, K.; 1894, K. A.; — St. Philipsland 1890, L.

β. **angustifolia** *Ehrh.* Wordt door vele voor een afzonderlijke soort gehouden.

I. *genuina.* In Herb.: Nijmegen 1830, 1833, B. (door Nees ab Esenb. gehouden voor *G. canescens*); — Kloppewaard Werkendam 1835, Lac.; — Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll.

II. *parviflora* Koch. *Aug.—Sept.* In Herb.: Harderwijk (?); Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Waaldijk aldaar, Wtt.; Waalkant in de Ooi 1842, N. en Th. Abel.; zandplaat in de Waal tegenover Rossum 1839, v. d. T.; — Velserbosch 1838, Mb.; — duin 's Gravenhage, V. Z.; Lek bij Vianen 1831, v. H.; — Kloppenwaard Werkendam 1837, Lac.; — Valkenberg 1889, V.; Icke; Gulpen, Un. 1861; 1885, K. en G.; tusschen Gulpen en Eijs 1871, en tusschen Gulpen en Epen 1871, Lac.

[Aanm.: De overige vroeger vermelde soorten zal men terugvinden onder de volgende soorten van Galeopsis.

Tusschenvormen komen bovendien voor tusschen G. latifolia en angustifolia, welke door F. Schultz als G. Wirtgeni beschreven zijn. Door sommigen wordt de volgende soort evenzoo tot een ondersoort van G. Ladanum gebracht als G. dubia Leers, terwijl tusschen deze en de G. latifolia een tusschenvorm als G. Haussknechtii Ludwig beschreven is.

G. canescens Schult. = G. angustifolia *β.* arenaria Gren. et Godr. onderscheidt zich door kortere kelktanden, en de meer lichte kleur der plant, die bovendien naar boven klierig behaard is. Deze varieteit zoude meer op zandgronden voorkomen, terwijl de hoofdsoort meer aan kalkgronden eigen zou zijn.]

(*α.* **latifolia.**

I. *grandiflora:* Charlois aan een slootkant van den achtersluisjesweg 1898, Wachter en Jansen; spoorwegterrein tusschen Spoorweghaven en Parallelweg 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; – St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.

β. **angustifolia.**

II. *parviflora:* Voormalig buiten Oranjelust bij Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; – Keuthenberg Valkenberg 1901, H. Icke in herb. Heukels.

f. *flor. albis:* Waalre 1899, A. v. d. Briel in herb. Heukels.

[Aanm.: Het exemplaar van Mej. Icke in herb. Heukels, van dezelfde vindplaats als de plant uit het Vereenigingsherbarium, heb ik met de andere vergeleken met planten uit 's Rijks herbarium. Zij stemmen overeen met ex. uit de verzameling: „Plantes rares ou critiques de Belgique par Henri v. Heurck et A. Martinis, Fasc. IV. No. 176, verzameld bij Aerschot en Obourg. Ook met ex. van Wirtgen: „Saatfelder Coblenz" welke onder den naam van G. Ladanum *β.* canescens Schultz. aanwezig waren.]

Bovendien: (zonder vermelding van varieteit) Katwijk, Wassenaar, v. E. (Arch. 2. I. p. 400).

a. In de wouden van Friesland?, Meese; Voorschoten, Katwijk, Wassenaar, Baarn, Fl. B. S.

β. II. bij Beekmansdal te Ubbergen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309).

1054. G. ochroleuca *Lam.* Op zandige bouwlanden en in de duinen. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Beetgum 1861, J. M. de Boer (als *L. incisum*); de Gaast, Sprée; — Eelde 1828, v. H.; — Rolde 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Zwolle, Wtt.; 1887, L.; Deventer, Halb.; 1846, T.; Lettle 1876, K.; Volkspark Enschede 1891, Carmigg.; station Haaksbergen 1891, L.; Wezep bij Oldenbroek, en — Harderwijk, R. B.; Trijselenberg bij Hattem 1855, T.; Hulshorst bij Harderwijk 1849 en 1850, R. B.; Putten, Stolz; Apeldoorn 1851, K. A.; tusschen Beekbergen en Apeldoorn 1847, Tijhaar; Warnsveld, 1880, Groll; Doetinchem, Un. 1885; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; de Steeg 1874, O.; Tafelberg, S.S.; Rheede, v. H.; Arnhem, Dz.; Wolfheeze, Un. 1847; Doorwerth 1848, Buse; Oosterbeek, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Ubbergsche weg 1897, G. en V.; Heumen 1856, v. d. B.; Beek 1853 en 1868, O.; Dalem, Coll. Nat.; — Amersfoort 1834, Kraamw.; R. B.; Amersfoortsche berg, Garj.; Soest 1870, Groll; Driebergen, C. A. Bergsma; Knüttel; tusschen Zeist en Driebergen, W. K.; Doorn 1869, O.; Zeist, Coll. Nat.; de Bilt 1835, Kraamw.; huis ter Heide 1859, v. H.; de Grebbe, C. A. Bergsma; Fockema; — Naarden 1864, O.; Gooiland 1874, Boerl.; Muiderberg, Kerb.; 1839, Romb.; 1870, Hoek; heide Hilversum 1884, S.; Laren, Romb.; Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Velsen 1835, Mb.; — Noordwijkerhout 1845, O.; 1845, B. W.; 1902, v. Vloten; — 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Eikenduinen, Mb.; Zorgvliet, herb. Groll; Dordrecht, V.; spoorbaan Zwijndrecht—Barendrecht 1880, Posth.; — Zuid-Beveland, en Clinge 1845, 1846, v. d. B.; Hulst 1845, B. W. en v. d. B.; St. Janssteen 1845, B. W.;

1865, A. W.; — Geertruidenberg, Verkouteren; Kloppewaard Werkendam 1837, Lac.; Dongen 1842, v. d. T.; Heusdenhout 1883, V.; Loopschans Breda, v. A.; Eindhoven, Dz.; 1831, Wtt.; Geldrop, v. Hov.; — Pastoorshuis bij het Weerterbroek 1900, en Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; Cottesen 1872, Lac.

β. fl. purpureis: Genooi 1902, Rieter.

[De plant door van Hall beschreven als Labio corollae inferiore purpureo, vindt men terug onder G. versicolor.]

(Oranjewoud 1892, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Beetsterzwaag en Oldeboorn, 1867, v. Tuinen in herb. pr.; Oudetrijne, K. de Boer; — Peize 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Norg en Langelo 1865, Holk.; — Steenwijk 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Zwolle, Mej. S. van Cleef in herb. Heukels; — Garderen 1890, Costerus in herb. pr.; Vaassen 1878, L.; Wageningen 1878, L. en Berg en dal, de W. H. in herb. L.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Ulft 1901, en Maarsbergen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Hoedringsche bosch in de Holle Bilt bij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Laren 1898, Koning in herb. pr.; — Breda 1898 en Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Oudenbosch 1902, Jorna in herb. de Haas; buiten 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Arcen, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195);

Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Bekkum, Langelo, Haaksbergen, Tankenberg, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); – Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Marquette, Beverwijk–Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); – Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); – Woensdrecht, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Teteringen, Ginniken, Oploo (Arch. 1. III. p. 509, aanv. Prodr.; niet teruggevonden); Plasmolen, Th. Abel.; Montfoort, Lac. (Arch. 2. V. p. 23).

Voorts vermeld door Dodoens Kruydt Boeck 1608, 1618 en 1644, Pelletier. Voor Velp en Rhenen, Fl. B. S. en Gaasterland, Fl. Fris.

1055. G. **Tetrahit** *L.* Op akkers, aan heggen en ruigten, langs wegen en tusschen hakhout. ⨀. *Juli–Sept.*

In Herb.: West Terschelling 1868, Holk.; Hoorn, Terschelling Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; – Bakhuizen 1853, S.; de Joure, Sprée; – Oostwolde 1829, v. H.; – Asserbosch 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; – Kampen, T.; R. B.; Zalk 1870, Hoek; Deventer, Halb.; houtmarkt 1840, Halb.; 1876, K.; Heino Un. 1888, Groll; Diepenveen 1849, Cop; – Harderwijk, R. B.; Gorssel 1902, G. en Jongm.; Apeldoorn 1850, K. A.; de Pol bij Voorst 1850, Cop; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Hummelo en Keppel, wie?; ? Uilenpas Doesburg, Un. 1850 (ook als *parviflora*); Ruurlo 1885, Ens.; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Beek, Un. 1847; Groesbeek 1897, G. en V.; Wageningen, S.; – Amersfoort 1847, v. d. Roemer; R. B.; Woudenberg 1889, V.; tusschen Woudenberg en Scherpenzeel, v. d. T.;

Doorn, 1869, O.; Bunnik 1857, Coll. Nat.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; huis ter Heide 1859, v. H.; Utrecht C. A. Bergsma; O.; de Bilt, v. H.; Ranouwen bij Utrecht, v. H.; Grebbe, Fockema; — Naarden 1864, O.; Zydelmeer, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Schinkel en Otterspad aldaar, Fl. Amst.; Jaagpad bij Sloten 1839, Romb.; Sloterdijk 1842, Heijbr. (P. N. S); Amstelveensche weg, v. H.; Beverwijk 1869, H. d. V.; Aardenhout 1875, Groll; Bloemendaal, Vogelenzang 1871 en Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Breesaap 1838, Buse; Haarlem, Splitg.; — Lisse, v. H.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Katwijk, B. W.; Haagweg, Perin; Katwijk 1839, B. W. (als *G. Ladanum*); zanderij Wassenaar 1832, S. S.; duinbosschen den Haag 1882, V.; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; G. B. (ook als *G. Ladanum*); Scheveningsche bosch, R. B.; Haagsche bosch, V. Z.; Rijswijk, G. B.; Overmaas 1891, v. d. Voo; dijk Papendrecht 1888, V.; straatweg Dordrecht 1836, Lac.; Dubbeldam 1850, Cop; — Zuid-Beveland, Kloetinge 1838 en Driewege 1840, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; Boxmeer, Un. 1853; dijk Zuid Willemsvaart, v. Hov.; — Thorn 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; Beek 1872, Lac.; St. Pietersberg 1870, Groll.

(Polderdijk Oldeboorn 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Vries 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; Zwolle 1872 en — Velp 1886, Posth. in herb. pr.; de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; zeldzaam nabij den Bol Culemborg, de Haas in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; — Overlangbroek 1900, Kennephaas in herb. Heukels; Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; — Jan Tabak bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Endegeest 1893,

V. Suringar in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Scheveningsche boschjes 1891, Ogt. in herb. pr.; Voorschoten 1897, Schipper in herb. pr.; Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.: 's Gravenhage, Mevr. Snellen; korte kade Kralingen 1900, Gravenweg 1901 en Bergsche plas 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Vuchtsche heide 1871, Costerus; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Gulpen 1892, V. Suringar in herb. pr.)

Variat: *fl. albis:* In Herb.: Pad van Tjerkwerd naar Greonterp 1875, J. M. de Boer; — Oosterbroek bij Eelde, v. H.; — Asserbosch 1832, Forsten; — Deventer 1846, v. Gron.; Cop; Diepenveen bij Randen 1849, Cop; Heino, Un. 1888 Groll; — Elten, Hoffm.; — Naarden 1864, O.; Bergen, Un. 1891; Haarlem, Splitg.; Haarlemmerhout 1835, Mb.; Kerb.; — Lisse, v. H.; Teylingerlaan bij Sassenheim, v. d. T.; Katwijk, B. W.; straatweg Dordrecht 1836, Lac.; Noordendijk aldaar 1847, Cop; Heikop, v. H.

(Renkum 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — op alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); station Heino tot aan de Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Diepenheim—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un.

1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); algem. Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309); – Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Heilo, Velsen, Overveen–Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); – Hoek, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); – Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – St. Jansbeek, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); Blerik, Arcen, Hamert, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Dodoens, Kruydt Boeck 1608 e. v., Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

fl. albis. Beek algemeen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309).

Voorts: Haagsche bosch, Utrecht, Harderwijk, Zwolle, Groningen, de Gorter; Weesperweg, Heikop, aan den Gaasperdijk, bij den Hinderdam, Fl. B. S.; St. Jansga, Fl. Fris.

β. **bifida** (*G. bifida* Boenningh). Op bouwlanden, langs wegen in kreupelhout. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: tusschen Oldemarkt en Peperga, Un. 1892; – Oosterbroek bij Eelde 1853 en 1855, v. H.; – Kampen, R. B.; weg Kampen naar IJselmuiden 1881, L.; Heino, Un. 1888, Groll; Oldenzaal, Un. 1895; – Uilenput 1864, v. H.; Terborg, weg naar Varsseveld 1883, L.; Nijkerk, Stolz; – ? Amersfoort, R. B.; ? Zeist, W. K.; – ?

IJdijk Amsterdam 1843, O.; — Dubbeldam 1851, Cop; Zuiddorpe 1865, bouwland Hoek 1852 en 1853, A. W.; St. Kruis op een boekweitveld 1878, L.; — Mastbosch, Un. 1852.

(Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; — Oosterbroek 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; — Endegeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; ruigte Schie aldaar 1901, F. D. J. Risch in herb. Heukels; tuin Dordrecht 1902, Posth. in herb. pr.; — Heinkeszand 1884, L. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350, zie boven?) langs Nieuwe Wetering tot aan school in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413, zie boven?); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); — Sparendam, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Zuid-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); — Gulpen, Harles, Lac. (Arch. 2. V. p. 23).

1056. G. speciosa *Miller* (*G. versicolor* Curt. et Prodr. Ed. I. p. 198). Op bouwlanden, aan wegen, tusschen hakhout en op ruige plaatsen. ⨀. *Juni — Oct.*

In Herb.: Hardegarijp, Sprée; — Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn; — Kampen 1842, R. B.; Oosterhout bij Kampen 1849, T.; 1849, R. B.; Manenberg bij Kampen, R. B.; Zwolle, Thorb.; Diese bij Zwolle, Schutte; Deventer, Halb.; Drempt 1876, K.; Almelo, v. Lennep; Witteveen aldaar, Un. 1870; stationsterrein Haaksbergen 1891, L.; — Twello 1849, Cop; Harderwijk, Dum.; Hulshorst bij Harderwijk, T.; Vorden 1897, Groll.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; dorpsbuurt Winterswijk 1872

en 1874, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Elten, Hoffm.; Nijmegen, B.; Groesbeek, N. Abel.; Wielderen bij Nijmegen 1850, N. Abel.; Beek 1843, N. en Th. Abel.; tusschen Wageningen en de Grebbe 1837, Buse; boschjes Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Schothorst, Garj.; Amersfoort, v. d. Roemer; 1862, R. B. (in Wirtg. herb. pl. select. crit. hybr. Flor. Rhen. Fasc. XII. 622 bis); Berkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; tusschen Doorn en Neerlangbroek 1869, O.; Maarssen 1837, Mb.; Meern 1870, Groll; de Bilt, v. H.; 1856, Coll. Nat.; Woudenberg, v. d. T.; Renswoude en Scherpenzeel, v. d. B.; Zeist, G. Deijn.; Westbroek 1835, Kraamw.; Utrecht, Wtt. (kiempl.): Kothen, en — begraafplaats 's Graveland 1838, v. d. T.; 't Gooi 1827, Wtt.; Oude Utrechtsche weg bij Hilversum 1886, H. d. V.; Amsterdam, G. Backer; Beverwijk 1842, Buse; Velsen 1835, en — Leiden 1839, Mb.; Haagweg, Perin; Spanjaardsbrug, B. W.; Spoelwijk bij Boskoop 1834, S. S.; Leimuiden, wie?; tusschen den Deijl en Zuidwijk onder Wassenaar, Perin; Heer Oudelandsambacht 1882, V.; Oud Alblas en Alblasserdam 1850, Cop; — Renesse 1844 en 1845, v. d. B.; — Werkendam 1835, Lac.; Loopschans en Speelhuis Breda, v. A.; Breda, herb. v. H. (was de Gorter's *G. ochroleuca β labio inferiore purpureo*); Oud Heusden 1847, v. Hov.

(Veendijk Oldeboorn 1863 en — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oosterbroek 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Oostereind bij Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1875, v. Tuinen in herb. pr.; — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Velp 1886, Posth. in herb. pr.; Ulft 1901, Struyk. in herb. pr.; Geitenkamp onder Arnhem 1893, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Villa Schothorst onder Hoogland 1871, in herb. Costerus;

tusschen Houten en Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden; — Oost-Zeedijk, te Rotterdam 1901, en kleiweg aldaar 1900, Wachter en Jansen; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; — Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; — Engelen bij 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb pr.; — Rijnstraat Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Coevorden, Rolde 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — Apeldoorn, (aanv. Prodr. Arch. 1. III. p. 509); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Arnhem en 's Heerenberg, Hoffm. in herb. Dav.; Herkse onder Wijhe, Tijhaar; Wijk bij Duurstede, Fl. B. S.; Veenwouden bij het boschhuis, Fl. Fris.

1057. G. pubescens *Besser*. In de nabijheid van dorpen, op bouw- en tuinland, langs boschranden. ⨀. *Juni—herfst.*

In Herb.: Emmen en boschje bij Valthe, Un. 1889; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk. (van daar ook nog 1901 in herb. pr.)

Bovendien: Pothoofd Deventer, K. A. (Arch. 3. I. p. 15).

Stachys *Tourn.*

1058. S. germanicus *L.* Op zonnige heuvels, langs wegen, op steenachtige gronden. ⨀⨀. zelden ♃. of ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: Friesche wal Zwolle 1899, Heimans; — Nieuw en St. Joosland 1901, J. Mesu; — Sittard, v. Hov.

(Boerderij bij Ouderkerk, H. Verhagen en A. C. J. v. Goor in herb. v. Goor.)

1059. S. italicus *Mill.* Middellandsche Zeegebied, oostelijk van Italie af. ☉. *Juli–Aug.*

In Herb.: kolenaschweg Rozenburg te Rotterdam 1901 en 1902, Wachter en Jansen.

1060. S. silvaticus *L.* Op beschaduwde plaatsen, aan slootkanten, in bosschen en onder kreupelhout. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Sterrebosch Groningen, Strat.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1848, R. B.; weg Kampen naar zee 1870, Hoek; Deventer, Halb.; 1846, T.; 1876, K.; Riele bij Deventer, Romb.; Delden en Twikkelerbosch 1857, Sprée; Herthme bij Borne 1901, en Lonneker 1891, L.; – Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1851, K. A.; Warnsveld 1880, Groll; Ratum 1873, R. E. de Haan; Rheederoord 1895, Ogt.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Culemborg, v. Heijn.; H. S. (Coll. Nat.); – Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Houten 1829, Wtt.; Westbroek, v. d. B.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1858, R. B.; 1863, Coll. Nat.; langs de Vecht bij Loenen en Nieuwersluis, Exc. 1884; – Naarden 1854, O.; 't Gooi 1826, Wtt.; Weesperpoort 1839, Romb.; Otterpad, Fl. Amst.; Haarlem, Kerb.; Brederode 1840, Romb.; Haarlemmerhout 1837, Buse; 1870, Boerl.; Groenendaal bij Heemstede 1872, O.; Leijduin, Un. 1854; – Hillegom 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); de Laak Kagermeer 1901, Jongm.; Leiden, Dz.; 1832, S. S.; Forsten; Mb.; Pierot; B. W.; Kramer; Leiderdorp en Persijnspan, Perin; tusschen Katwijk en Wassenaar, v. d. B.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; Destrée; 1891, v. d. Voo; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Groenendijk aldaar 1836, Lac.; 1879, Posth.; – Schuddebeurs 1844, Noord-

gouwe 1845, v. d. B.; Sas van Gent 1854 en Eede 1861, A. W.; — Liesbosch, v. A.; 1864, H. d. V.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Kloppewaard Werkendam 1835, Lac.; Vucht, v. Hov.; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht, v. Hov.

var. *multiflora umbrosa:* kreupelhout tusschen Schalkhaar en Colmschate 1851, K. A.

Bovendien: vermeld voor Dordrecht.

(Oude Tryne, K. de Boer; — Haren, Zuid-Laren, Paterwolde, Eelde, Peize 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Sterrebosch Groningen 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; — Rheederoord en de Steeg 1895 en park Roozendaal 1893, Ogt. in herb. pr.; in den gang naar 's Heerenhof te Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; nabij den Bol aldaar, de Haas in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; Slijk-Ewijk, Randwijk, Buren, Culemborg—Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek 1900, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; Baarn 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Zuilen 1877, Schipper in herb. pr.; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — Hilversum 1884, Struyk. in herb. pr.; strand Zuiderzee bij Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; aldaar en Zandvoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rijngeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Haagsche bosch 1876, L. in herb. pr.; Naaldwijk, J. F. Wichard; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Oude Plantage Rotterdam 1900, Wachter en Janssen in herb. Heukels; Dordrecht, 1894, Posth. in herb. pr.; — Oudenbosch 1888, de Haas in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; — Valkenberg 1901, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Emmen, Sleen, Rozewinkel, Weerdinge en Gramsbergen 1858, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijk, Steenwijkerwolde en Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Hengelo, Twikkel, Borne, Hasselo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo; Borculo, Un. 1895 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); straatweg van Zutphen naar Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Valkhof en in bosschen en langs slooten te Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Aardenhout—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); Haagsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 122); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); — omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Dodoens, Kruydt Boeck 1608 en Friesland, Fl. Fris.

1061. S. paluster *L.* Op vochtige plaatsen, in bouwlanden en bosschen, algemeen langs waterkanten. ♃. *Juli – Sept.*

In Herb.: Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; Coxdorp Texel 1860, Lac.; West Terschelling 1868, Holk.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1860, S.; — de Joure, C. A. Bergsma; Franeker, Sprée; Rijperkerk, Tietjerk 1849 en Giekerk 1849, S.; — Onland 1835, v. H., Pekel A, v. H.; Groningen, v. H.; 1856, S. E. Strat.; Oosterbroek 1859, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Coevorden 1859, Lac. en S.; Kampen, R. B.; Zalkerbosch 1869,

Hoek.; Deventer 1876, K.; — Harderwijk, R. B. (β); 1864, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Zutphen, G. B.; elzenbosch op de Poll bij Voorst 1849, Cop; Ruurlo 1882, Ens.; Didam 1883, L.; Baalink—Esch 1875, R. E. de Haan; broek bij Arnhem, Thomson; Nijmegen, B. (als var. *ambigua*); B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Neerbosch, Th. Abel.; Culemborg, Coll. Nat.; — Amersfoort, v. d. Roemer, R. B.; Eem bij Amersfoort, D. S.; de Grebbe, Fockema; Doorn 1869, O.; spoorweg tusschen Driebergen en Bunnik 1857, Knüttel; Zeist, W. K.; Bunnik, C. A. Bergsma; Vossegat bij Utrecht 1835, D. S.; Utrecht, v. d. T.; 1834, de Br. (als β); A. W. Hartm. en R. B.; 1859, R. B. (als *scabrum*); tusschen Utrecht en Houten, de Br.; zandplaat Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, en Zijdelmeer, Boerl.; Zeedijk 1838, Romb.; Westerdoksdijk Amsterdam 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); IJdijken, Jaagpad en langs den Schinkel, Fl. Amst.; Oostkant Zaan, Kerb.; Halfweg, Buse; Haarlem, O.; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; Spaarne, V. Z.; — Leiden, Wtt.; Forsten; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; Perin; Katwijk, Destrée; Persijnspan, S. S.; Valkenburg, Perin; zanderij Wassenaar 1832, S. S.; Waalsdorp en Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, de Br.; R. B.; duinen aldaar, V. Z.; spoordijk Oude Plantage 1891, aan de Rotte 1892, Schiedam 1892 en veenpolders bij Rotterdam 1892, v. d. Voo; Dordrecht, Cop; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Papendrecht 1888, V.; Oud Alblas 1850, Cop (als β); Leerdam 1899, v. Wijngen; — Zuid-Beveland 1845, Evertsdijk 1838, Kapelle 1840 en Oosterzwake, v. d. B.; Walcheren 1873, L.; Souburg 1845, v. d. Cop; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1861, A. W. (als *multifl.*); Hoek, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; Bergen op Zoom, Un. 1860; wallen Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.;

Tongreep Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht 1870, Groll; Wittem bij Gulpen 1873, Lac.; Kerkrade 1864, H. d. V.

β. **petiolata** *Cop.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — uiterwaard Olst, Cop; — Utrecht 1838, Mb.; tusschen Utrecht en Houten, de Br.; Tienhoven 1870, Groll; — elzenhakhout aan de vijvers van het voormalige slot te Heemstede 1834, v. d. T.; — Leiden, Dz.; O.; (Rotterdam?) Groshans; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.

[Een vorm gevonden aan den kant van een greppel tusschen bouwland te Utrecht door de Bruijn in 1832 werd door dezen var. multiflora de Br. genoemd. Men zie hierover Arch. 1. II.* p. 82. De overige varieteit in de eerste uitgave van dit werk vermeld n.l. *β.* segetum heb ik niet opgenomen, daar alle exemplaren zacht zijdeachtig behaard zijn, enkele kaler met vooral aan de onderzijde stekelharige bladnerven. Ook in den bladvorm heerscht groote verscheidenheid. De beharing hangt ten zeerste samen met de standplaats, die bij deze plant afwisselt tusschen bouwlanden en de kanten van slooten en vaarten.]

(Oldeboorn 1863, Holk.; 1868, v. Tuinen; Hallum 1864, 1865, v. d. Ley in herb. v. Tuinen; Oude Trijne, K. de Boer — Paterwolde, Zuid-Laren, Eelde, Peize, Vries, Eelderwolde en Onland 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1891, L. in herb. pr.; — Twello 1897, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Geitenkamp Arnhem 1893, Ogt. in herb. pr.; 's Heerenhof bij Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Overveen, Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels; Haarlem 1893, Ogt. in herb. pr.; Naarden 1899, Koning in herb. pr.; zeedijk bij Zeeburg, A. C. J. v. Goor (*St. ambigua?*); Merwedekanaal bij Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; postbrug onder Sassenheim 1892, V. Suringar in herb. pr.; Gal-

genwater Leiden 1879, Schipper in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Maasoever Oude Plantage 1901, Gravenweg te Rotterdam 1900 en eilandje Kralingsche plas 1899, Wachter en Jansen; Rottedijk, H. v. d. Linden; Rhoon, Wachter en Jansen; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. van Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; fort Isabel 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Hoensbroek 1900, en Valkenberg aan de Geul, Steichen in herb. pr.

fl. albis: Eindhoven 1888, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — tusschen Wolvega en Terissert, Knijpe, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Dalen, Gramsbergen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde (Tuk), Eesveen, Giethoorn (*hanepoten*), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oele, Bekkum, Borne, Weusthag, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo — langs de Slink te Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Bronsbergen, Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Beuningen (als *tenera*), Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309); — Papenlaan bij Muiden en langs den Zuiderzeedijk en tusschen Muiden en Laren, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Berkenrode, Bloemendaal — Noordwijkerhout, Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. 1. p. 400); Rockanje, Oost-Voorne, Un.

1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); tusschen Dishoek en Zoutelande, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — terrein Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld bij Bruman.

fl. *albis*: de Joure, Fl. B. S.

S. silvaticus × paluster (*S. ambiguus* Sm. et Prodr. Ed. I. p. 199; *S. palustris γ. ambigua* Fl. B. S. p. 814 p. p.).

α. Foliis ovato-lanceolata basi profunde cordato-incisis.

In Herb.: Nederhorst den Berg, herb. v. H.; — IJ bij Amsterdam 1828, v. H.; — kanaal 's Gravenhage, V. Z.

β. Foliis lanceolatis e basi subcordata.

In Herb.: Haarlem 1875 en Vogelenzang 1893, Groll; — in een vochtig elzenboschje bij 's Gravenhage 1849, de Br., met *S. silvaticus* en *S. segetum.* (tusschen Zeeburg en Muiden, buitenkant zeedijk (misschien *St. paluster* f. *petiolatus*) 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlemmertrekvaart bij Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; slootkant aldaar 1893, Ogt. in herb. pr.; — tusschen Aelbeek en Spaubeek 1900, Steichen in herb. pr.; Houthem 1892, Posth. in herb. pr.)

1062. S. arvensis *L.* Op bouwlanden en in moeshoven. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; sloot aan het eind van de Molenstraat Texel 1867, H. d. V.; Spang bij Oosterend op Texel 1869, Holk.; — Franeker en

Vijfhuizen bij Franeker, C. A. Bergsma; Wolvega 1870, J. M. de Boer; — Groningen 1833, v. H.; — Kampen 1848, R. B.; Zalk 1846, T.; 1848, R. B.; Zwolle, herb. O.; Berkum bij Zwolle 1891, L.; Dalfsen 1865, H. d. V.; Nijenhuis, Un. 1888; Deventer 1837, V. Z.; Halb.; stadsland aldaar 1876, K.; Haaksbergen, Un. 1895; — Harderwijk 1847, R. B.; Hummelo, wie?; Apeldoorn 1851, K. A.; 1858, O.; park Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1879, Groll; Warnsveld 1849, Cop; Ruurlo 1885, Ens.; Zevenaar, Wtt.; Terborg 1861, v. H.; dorpsbuurt Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Rheede 1837, Buse; Arnhem 1879, Groll; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Nijmegen, N. en Th. Abel; 1841, v. d. T.; Wtt.; 1878, Groll; Uilenput bij Nijmegen 1867, v. H.; Beek 1853, O.; 1864, v. H.; 1868, O.; Renkum 1848, Buse; tusschen Wageningen en Rhenen 1901, des Tombe; — Renswoude, v. d. B.; Amersfoort, R. B.; Schothorst, Garj.; Zeist, wie?; Doorn 1869, O.; boomkweekerij aan de Laan van Lunenburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; Maartensdijk 1830, v. H.; — Bergen, Un. 1891; Zandvoort 1870, Groll; Bentveld, Buse; Naarden 1864, O.; — Leiden, Mb.; v. Dissel (als *Leonurus Card.*); Endegeest 1836, Lac.; 's Gravenhage, G. Barger; tusschen Vlugtenburg en de boerderij in het Opstal bij Naaldwijk 1848, v. d. T.; — Goes 1876, Posth.; Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W.; Hulst 1865, B. W. en v. d. B.; — Mastbosch en station Liesbosch, v. A.; Rosmalen, v. Hov. (in Arch. 1. I. p. 275, opgegeven als *St. arvensis β. melissaefolia*); Boxtel 1847, v. Hov.; Helmond 1834, Wtt.; Eindhoven 1831, Dz.; Valkenswaard 1827, v. H.; 1901, Rovers en v. Roessel; — Mook 1856, v. d. B.; Plasmolen 1849, Th. Abel.; Thorn 1900, G. en Jongm.; Maastricht 1864, Jacques; Gulpen 1871, Lac.; Vaals 1866, H. d. V.

(Hoornsche weg bij den molen bij Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; — Tieke 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Markelo, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; — bouwland Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Berlicum 1889, de Haas in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Strijp 1880, Posth. in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Velden, Un. 1893, V. Suringar en Ogt. in herb. pr.; Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Spaubeek 1900, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Brinkhuis, Woolde, Borne, Langelo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); tusschen Bathmen en Gorssel, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Hulshorst, R. B. (Arch. 1. III. p. 172); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Breesaap, Bentveld — Wassenaar, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Zuiddorpe, Sas van Gent, A. W. (Arch. 2. IV. p. 297); — St. Jansbeek, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); — Baarlo, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen

Beek en Valkenberg, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, U n. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Dodoens (Kruydt Boeck 1608) en Pelletier.

1063. **S. annuus** *L.* Op bouwlanden en in wijnbergen, voornamelijk op kalk en leembodem. Bij ons behalve in Zuid-Limburg slechts ingevoerde plant. ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1881, K.; — Hoofd te Zutphen 1890, Groll; opslag tuin Nijmegen 1902, E. J. Kempees; Waaldijk bij het fort Kraijenhoff bij Nijmegen 1901, Docters v. Leeuwen; — buitenplaats achter de meelfabriek aan de Korte kade Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; — Maastricht, Franq.

(Kanaal bij den molen van v. d. Lande te Deventer 1898, P. Westerhof en H. W. Peteri; 1899, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; Pothoofd 1893, L. in herb. pr.; — Leiden, voormalige buitenplaats Groenhoven 1898 en Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg op Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; uienakker Charlois, J. Koornneef; — aan een dijk te Nieuw en St. Joosland, J. Mesu in herb. Heukels; meelfabriek Middelburg 1896, Ogt. in herb. pr.; — aardappelveld Princenhage, H. A. van Roessel in herb. Heukels; — onderste molen, Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ruurlo, Ens. (Arch. 2. V. p. 384).

1064. **S. rectus** *L.* Zonnige heuvels en rotsen. ♃. *Juni—Oct.*

(Spoorbaan nabij Elst 1900, A. H. Blaauw.)

Betonica *Tourn.*

1065. **B. officinalis** *L.* Op weilanden en in boschrijke streken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nijmegen, B.; G. Broers; 1833, Wtt.; Abel. en Pas; Hoffm.; Dz.; Thomson; de Br.; Beek 1853, O. (β); 1874, O.; tusschen Beek en Ubbergen, v. d. B.; tusschen Beek en Groesbeek, B. W.; Un. 1847; Ubbergen 1842, v. d. T.; kreupelhout omtrent den oliemolen achter Ubbergen 1841, en Hengstdal bij Nijmegen, v. d. T. (forma *bracteis non ciliatis*); Groesbeek, Un. 1847 (α en β); 1868, v. H.; tusschen Malden en Groesbeek, G. Deijn. (α); Uilenput tusschen Beek en Groesbeek, Un. 1847 (β); Vierperken bij Nijmegen, N. Abel.; Berg en Dal, Meerwijk en Malden, Th. Abel.; Maldensche heide 1842, Kraamw.; Berg en Dal, Un. 1898; bosch van Scheidius achter Oud Berg en Dal 1899, K. A.; Oude Kleefsche baan bij Berg en Dal, Un. 1898; Holdeurn langs de Kleefsche baan 1897, G. en V.; — Houtenburg 1891, Garj.; — Maastricht, Ploem; Lauberg 1893, de Haas; St. Pietersberg 1870, en Meerssen 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1883; Savelsche bosch aldaar 1894, V.; Gulpen, Un. 1861; bosch te Wylre, Ploem; 1872, Lac.; St. Geertruid 1885, K. en G.;

als *glabrata* (γ. Prodr. Ed. I). Gelderland, Hoffm.; in de Vierperken bij Nijmegen, N. Abel.

[Aanm.: Zeer varieerend in de beharing en overige kenmerken, waarop in verschillende Flora's verscheidenheden gegrond zijn. Zie Garcke, Ascherson enz. Het materiaal in ons herbarium aanwezig heb ik niet tot vaste vormen kunnen terugbrengen, daar de beharing nu eens meer uitstaand, dan weer meer benedenwaarts gericht of aangedrukt is. Schutbladen en kelken zijn meer of minder behaard, al of niet gewimperd. Ook de bladen verschillen onder meer door smalleren of breederen vorm.]

Bovendien: In het bosch van Wadenoijen in Gelderland, v. d. T. (Tijdschr. VIII. p. 239); — ? West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); Plasmolen, Abel.; Un. 1873; Valkenberg, St. Pietersberg, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 324);

Pesaken, Slenaken, Vijlen, Lac.; tusschen Wylre en Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld door Pelletier en tusschen Doesburg en Zutphen, Tijhaar in herb. pr. Prodr. Ed. I. p. 201.

Sideritis *Tourn.*

1066. S. montana *L.* Op kalkheuvels van Zuid-Oost Europa, doch in noordelijker landen veelvuldig ingevoerd. ⨀. *Juli—Oct.*

In Herb.: Deventer, P. Westerhof en H. W. Peteri; meelfabriek aldaar 1902, G. en Jongm.; Pothoofd aldaar 1894, K. A.; 1895, v. Tuinen; — opslag tuin Marocco bij Apeldoorn 1879, K. A.; Lekoever bij het veerhuis te Rhenen 1900, des Tombe; touwslagerij bij het fort Kraijenhoff 1901, Docters van Leeuwen; — Amsterdam 1891, Wakker; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; voormalige molen van Waardhuizen Dordrecht 1897, Posth.; spoorwegterrein tusschen Spoorhaven en Parallelweg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; — meelfabriek Middelburg 1895, Ogt.; — St. Anthonie-eiland bij Maastricht 1894, de Haas.

(Tuin Nijega, H. v. Asperen; — meelfabriek Deventer 1900, E. J. H. Scholten; kanaal naar de fabriek van v. d. Lande aldaar 1898, P. Westerhof en H. Peteri, — delft ten noorden van de Kleverlaan te Haarlem 1887, Heukels in herb. pr.; — kolenaschweg Rozenburg Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Segeersingel Middelburg 1895, Ogt. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1899, Rieter in herb. pr.)

S. hirsuta *L.* werd door de Gorter als inlandsch vermeld: „bij de wegen en paden”. Het is niet uit te maken of misschien deze plant eenmaal hier gevonden is; men vergelijke overigens Arch. 2. VI. p. 208.

Marrubium *Tourn.*

1067. M. vulgare *L.* Langs wegen en in hagen, meestal bij dorpen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Terschelling 1881, Groll; West Terschelling 1868, Holk; 1897, V.; dijk aldaar, Un. 1886; Nes op Ameland, Bruinsma en Hinxt; 1869, Holk.; — kerkhof Emmen 1859, Lac. en S.; — Brink te Zalk 1848 en 1855, T.; Zalk 1848, 1855, 1866, 1868, R. B.; v. Heijn.; Enschede, P. F. Nieuwenhuis; — Huize Ruurlo 1886, Ens.; Eltenberg 1833, Wtt.; Zevenaar 1832, Wtt.; Nijmegen, B.; Thomson; Ubbergen, W. de Haan; — Hilversum 1837, D. S.; 1843, Tilanus; Heuvelhoeve aldaar, v. d. T.; duinen Callantsoog 1877, Lac.; Vuurtoren Egmond aan Zee 1870, H. d. V.; — Katwijk aan Zee, S. S.; V. Z.; Hinxt; 1837, Buse; 1841, B. W.; 1839, Buse; 1839, B. W.; Katwijk binnen, V. Z.; 1836, Mb.; Steenplaats Dordrecht 1837, Lac.; — wallen Brouwershaven 1844, 1845, en Noorddijk bij Goes 1842, v. d. B.; meelfabriek Middelburg, Un. 1902; duinen Breskens 1878, L.; — oude kerk te Vlierden bij Deurne 1871, Lac.; — Weert 1864, H. d. V.; Maasoever te Blerik 1902, Jongm.; ruine van Montfort 1895, G. en V. (als *Nepeta Cataria*); kerk te Heel, Un. 1900; Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg bij Lanaye 1886, V.; Beek 1872, Lac.; ruine Valkenberg 1885, K. en G.; Gronsveld, Un. 1883; 1894, Lindo; Stibbe 1889, V.

(Meelfabriek Middelburg 1896, Ogt. in herb. pr.; — Houthem 1889, Struyk. in herb. pr.; Vroenhoven 1892, de Haas in herb. pr.; Valkenberg 1900, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: voormalige vestingwerken Nijmegen, B.; M. Coenen in herb. Abel. (Arch. 2. V. p. 309); — Noordwijk aan Zee, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Zuid-Beveland ind. orn. Soutendam T. VIII. p. 33

(anno 1841); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); – Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Meerssen, Amby, Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 324); Schinnen, Beek, Lac. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Bruman en Munting. Tusschen Rotterdam en Schiedam, tusschen Maas en Waal over Tiel, Twello, bij de Gorter; Haarlemmerhout, Bronsbergen, Fl. B. S.; Heemstede, Scheveningen, tusschen 's Gravezande en Maassluis, Fl. Bat.

1068. **M. creticum** *Mill.* (*M. peregrinum* L. *β. angustifolium* Koch). Plant van Zuid-Oost Europa, hier en daar echter door zaad ingeburgerd. ♃. *Juli – Aug.*

In Herb.: Zutphen 1848, Tijhaar. Zooals in de eerste editie vermoed werd waarschijnlijk een tuinvluchteling.

M. creticum × vulgare (*M. pannonicum* Rchb.; *M. peregrinum* var. *α.* L.), onderscheidt zich van *M. creticum* door ongelijk 5 – 10-tandige kelk, tanden van boven kaal en iets omgebogen.

In Herb.: Willemspark Amsterdam 1885, Smith.

Ballota *Tourn.*

1069. **B. nigra** *L.* (*B. foetida* Lam. et Prodr. Ed. I. p. 202). Algemeen aan heggen, aan ruigten en op onbebouwde terreinen, meestal in de nabijheid van woningen. ♃. *Juni – Oct.*

In Herb.: kerk te Koog op Texel 1868, Holk.; tusschen de Koog en de duinen Texel 1867, S. P. Huizinga; Koog op Texel 1860, Lac.; Texel 1857, Harting (Coll. Nat.); Nes op Ameland 1868, en Hollum aldaar 1868, Holk.; – Hoogeveensche vaart bij Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1848, T.; 1848, 1855, R. B.; weg naar de Voorst Vollenhove * 1893,

* fl. albis.

L. en Ens.; Oldeneel bij Zwolle 1895, L.; Deventer, Halb.; 1846, T.; wallen aldaar 1876, K.; – Harderwijk 1864, R. B.; Zutphen, G. B.; Warnsveld 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Nijmegen 1850, S.; wallen aldaar, Hees, Weurt, Beuningen en Lent, N. en Th. Abel.; opslag tuin Nijmegen 1902, E. J. Kempees; Culemborg, v. Heijn.; – station S. S. Amersfoort, Garj.; Utrecht, v. H.; C. A. Bergsma; wallen aldaar*, de Br.;* 1830, v. H.; Klompweg 1864, Coll. Nat.; Wijk bij Duurstede, herb. v. H.; – Muiderberg, en Amsterdam, v. H.; muur Funen, Fl. Amst.; Schans bij de Muiderpoort 1867, O.; Westerdoksdijk, Fl. Amst. (als *L. incisum*); bolwerk Monnikendam 1886, Boerl.; Wierdijk Enkhuizen 1894, Sanders; kerk te Urk 1884, S.; Zaan, Kerb.; ruine Brederode 1870, Hoek; Haarlem 1838, Buse; Kerb.; 1842, v. H.; 1871, Boerl.; 1874 en 1875, Groll; Bloemendaal 1897, en weg Middenduin aldaar 1897, V. (niet stinkend); Heemstede, v. d. T. (ook *); 1872, O.; tusschen Zandvoort en Heemstede, v. d. T. (ook *); Zandvoort, V. Z.; Buse;* V. Z.; Overveen 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1870, Groll; – Leiden 1832, Wtt.; 1832, S. S.; Pierot; Dz.; Mb.; 1839, B. W.; 1842, O.; Perin; 1845, O.; 1856, S.; Vink bij Leiden 1836, Lac.; Katwijk, B. W.; Wassenaar 1827, Wtt.; Scheveningen 1844, de Br.; Scheveningsche boschjes, v. d. Cop; R. B.; Delft 1844, de Br.; Loosduinen 1851, T.; 's Gravezande 1883, en Heerjansdam 1886, V.; – Kapelle Duiveland 1887, L.; Zuid-Beveland, Goes, Havenpoort aldaar 1840, Noorddijk 1839, 's Heer Hendrikskinderen 1839 en Walcheren, v. d. B.; Domburg, Forsten; Zoutelande, Un. 1902; Philippine 1862, en Waterlandskerkje 1861, A. W.; – Oud-Heusden 1847, v. Hov.; tnsschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; – Maastricht, v. Hov.; Oud-Vroenhoven 1886, V.

f. *foliis variegatis, corolla alba.* In Herb.: wallen Utrecht, de Br. (dit moet reeds in 1832 geweest zijn, daar deze vorm vermeld wordt in Bijdr. VII. p. 339).

Bovendien: Heemstede, Fl. B. S.

f. *fol. albo-variegatis:* In Herb.: Zandvoort, V. Z.

Bovendien: Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 1. III. p. 510).

[Aanm.: De plant verschilt zeer in bladvorm, beharing en ook in den vorm der kelktanden. Echter komen bij eenzelfde exemplaar de verschillende vormen van kelktanden voor, zoodat ik gemeend heb, de onderscheidingen zooals die bijv. door Ascherson worden gemaakt, niet te moeten overnemen.]

Oudetryne, K. de Boer in herb. Heukels; — IJsel bij Rheede 1896, Ogt. in herb. pr.; Buren, Wageningen—Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; singels aldaar 1846, Alph. in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Kadijk Sarphatistraat, * Muiderberg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef, J. F. Wichard; Overveen, Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; Haarlem 1876, Costerus in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Scheveningen 1879, Posth. in herb. pr.; 's Gravenhage, Mevr. Snellen; IJselmonde 1901 en Oost-Voorne 1899, Wachter en Jansen in herb. Heukels; 1901, dezelfden in herb. pr.; 1894, Posth. in herb. pr.; — Domburg 1874, L. in herb. pr.; 1892, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen; — Uitwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Valkenberg *, Steichen in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — tusschen

Bathmen en Gorssel, Aanv. Prodr. 1. III. p. 509); tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897; (Arch. 3. I. p. 620); Loenen en buurt Lieren bij Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 196); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Heilo en Bergen—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Monster, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Hoek, Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); — Bergen op Zoom, Wouw, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); omstreken Roermond, van Thorn naar de Groote Peel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken; Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Tiel door de Gorter en Friesland in Fl. Fris.

Leonurus *) *Tourn.*

1070. L. Cardiaca *L.* Langs wegen en hagen, op onbebouwde ruwe plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886, 1886, K.; 1896, V.; tusschen Midsland en Zeedijk 1897, V.; — Noord-Laren 1858, S. E. Strat.; — Meppel, Zwartsluizer-

*) Door sommigen wordt de juistere schrijfwijze Leonturus gebruikt.

weg, v. Heijn.; — Zalk, T.; 1846, R. B.; Oosterholt, R. B.; Nederlandsch Mettray 1878, K.; Deventer, Halb.; Groll; Pothoofd aldaar 1885, K.; — Harderwijk 1863, R. B.; Soerensche bosch en Beekbergen 1873, K. A.; Doorwerth 1877, K.; — Amersfoort, Garj.; Doorn 1869, O.; Utrecht 1841, Kraamw.; Achterberg bij Rhenen, Th. Abel.; — Meent Naarden 1864, O.; plantsoen op de hei achter Laarderhoofd bij Laren, v. d. T.; Overtoomsche weg, Fl. Amst.; en Westerdoksdijk Amsterdam 1842, Heybrock (P. N. S.); 1845, Romb.; buitengasthuis aldaar 1840, D. S.; Haarlemmerpoort aldaar en Wieringen 1856, Lac.; Haarlem, Buse; Haarlemmerhout 1835, Mb.; Bloemendaal 1894, Groll; — 's Gravenhage, en Loosduinsche weg, V. Z.; Steenplaats Dordrecht 1836, Lac.; — Oude kerkhof onder Heeze 1901, Rovers en Baken; — Heerle en Kerkrade 1866, H. d. V.; tusschen Gronsveld en Heugem 1894, Lindo; Mesch. 1885, K. en G.

β. **glaber** *Abrom.* et *Scholz.*

In Herb.: Drogeham in Friesland, D. J. Penon in herb. v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Zwolle, Thorb.; — Harderwijk 1863, R. B.; Beekbergen 1833, Voorst 1833 en Zutphen 1833, Wtt.; — straatweg buiten de Rhenensche poort bij Amerongen, v. d. T.; Utrecht 1842, G. Deijn.; oude muur in het eerste straatje rechts van de Maliebaan 1846, v. Hov.; — Amsterdam, C. A. Bergsma; vuilnisbelt Haarlem 1900, C. A. Backer; Haarlemmerhout, Kerb.; — Leiden, Perin; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; huis ter Rivier 1895, V.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; — Gulpen, Un. 1861.

γ. **villosus** *Desf.*

In Herb.: Drente, Un. 1889; — Scheveningen 1874, H. d. V.

(Vollenhove 1893, L. in herb. pr.; nabij de Krieger

aldaar 1902, Struyk. in herb. pr.; Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Rijndijk Wageningen 1 ex. 1896, C. A. Backer in herb. Heukels; Doorwerth 1883, Heinsius in herb. (nog in 1903); — Maliebaan Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Oud-Valkeveen, Un. 1901, Rieter en Ogt. in herb. pr.; — Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); 1896, V. (Arch. 3. I. p. 154); — Emmen in 't dorp 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Pothoofd Deventer, K. en v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 410); — Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Bussum 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); Velsen en — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); tusschen Vrouwenpolder en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Schinnen, Beek, Trap, Lac.; Eijsden en Rijkholt, St. Pietersberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Scutellarieae *Benth.*

Scutellaria *L.*

1071. S. galericulata *L.* Algemeen aan waterkanten, langs slooten, vooral aan steenachtige oevers. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Hoornsche vlak Texel 1868, Holk.; — Wolvega, Un. 1881; Roodkerk bij Leeuwarden 1849 en 1859, S.; Galamadamme onder Koudum 1870, J. M. de Boer; Veenwouden, Sprée; — Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1848, R. B.; 1850, T.; Kampen, R. B.; v. Heijn.; Schrevenweg bij Zwolle 1891, L.; Agnietenberg aldaar 1870, Hoek; uiterwaarden Olst, Cop; Nieuwe Wetering Heino 1901, L.; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; Deventer 1877, K.; Harden-

berg 1893, L.; — Trijselenberg 1854, T.; Apeldoornsche straatweg 1839, Halb.; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A., Beekbergerwoud 1869, S.; Walien 1875, R. E. de Haan; Doorwerth 1857, Knüttel; Arnhem, Th. Abel.; 1892, K. A.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Neerbosch, Beuningen, de Meerwijk, Th. Abel.; buiten de Hezelpoort Nijmegen, Thomson; — Liniedijk, Garj.; Amersfoort, R. B.; Heiligenberg aldaar 1863, Coll. Nat.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1859, R. B.; batterijen Blauwkapel, v. d. T.; fort Vossegat 1879, W. A. Oudemans; de Klop bij Utrecht 1835, D. S.; Houten 1829, en Schalkwijk 1832, Wtt.; — Nieuw Loosdrecht 1884, S.; 't Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam 1842, Heijbrock (P. N. S.); Osdorp, Fl. Amst.; ringdijk Sloterweg, Fl. Amst.; 1838, Romb.; Spaarndam 1846, Buse; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; Bentveld 1870, Groll; Haarlem 1834, Kerb.; Bloemendaal, Exc. 1883; — Poelgeest bij Warmond 1832, Wtt.; Leiden, Pierot; 1830, Forsten; Mb.; Dz.; 1843, O.; achter Boerhave aldaar 1832, S. S.; Studentenpad aldaar, Perin; tusschen Katwijk en Persijnspan, wie?; Oegstgeest 1832, S. S.; Leimuiden, Exc. 1885; Wassenaar, Perin; 1856, S.; Leidsche dam, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Binckhorst aldaar, en Zorgvliet, V. Z.; duinvalleien 's Gravenhage, G. B. en V. Z. (beide met witte bloemen); kanaal aldaar, G. B.; Loosduinen, Barger; Destrée; Rotterdam, O.; Feijenoord 1870, O.; Overmaas 1891, v. d. Voo; huis ten Donck onder Ridderkerk 1901, Jongm.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Dordrecht 1850, Cop; spoorbrug aldaar 1882, C. v. d. Broek; binnenkalkhaven aldaar, 1878, Posth.; Nieuwe haven aldaar 1882, V.; griend Prinsenpolder Dordrecht 1847, Cop; Heikop bij Vianen, v. H.; — duin bij Haamstede 1869, Schuringa; Groll; Un. 1894; Oosterzwake 1839, Oranjezon

1840 en Walchersche duinen 1839, v. d. B.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; 1886, V.; Loopschans Breda, v. A.; Rosmalen 1847, v. Hov.; — Plasmolen, Th. Abel.; boschje bij den Plasmolen, Un. 1898; Amby, v. Hov.

(Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1863 en 1866, Holk.; 1867, v. Tuinen; Koudum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Oudetryne, K. de Boer; — Oosterbroek 1901, Onland, Helpman, Paterwolde, Eelde en Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Ter Apel 1900, Schipper in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; algemeen Lekoevers Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Schalkwijk 1846, Alph. in herb. pr.; de Bilt, W. C. van Embden in herb. Heukels; — Zuiderzee weiland Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zuiderzeedijk Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vogelenzang 1893 — en Rijngeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Zwijndrecht 1878, Posth. in herb. pr.; Oude Plantage 1896 en Maasoever spoorwegterrein Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Vroon Oranjezon 1890, Ogt. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1873, L. in herb. pr.; — Eindhoven 1899, A. v. d. Briel in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); Ameland, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 84); Schiermonnikoog 1898, Schipper (Arch. 3. I. p. 606); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Giethoorn, Steenwij-

kerwolde, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 250); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Woolde, Borne, bij Buurserbeek, Langelo, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo, Diepenheim — tusschen Zutphen en Bronsbergen en tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Vogelenzang—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); kanaal v. Neuzen, Westdorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Boxmeer, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); — Venlo, Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); rechter Maasoever Roermond, Wessem, Keversbroek, Vlootmolen bij Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 324); Gulpen, Beek, Lac.; tusschen Beek en Valkenberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld door Dodoens (Pemptades 1616, Kruydt Boeck 1608 en 1644), Vorstius, Munting en Bruman.

S. hastifolia *L.* opgegeven voor het veen bij den Plasmolen, in herb. Abel. is gebleken een groote vorm te zijn van *Scutellaria minor*. Cfr. Arch. 2. V. p. 310 en 324.

1072. S. Columnae *All.* var. **Gussoni** *Ten.* Zuid-Oost Europa, doch ook elders ingevoerd en zooals bij ons geheel ingeburgerd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Zomerzorg onder Bloemendaal 1882, v. E.; 1882, Dr. C. F. Burger; 1892, Groll; 1896, 1897, V.; Bloemendaal 1882, v. E.; 1884, K.

(Rijngeest, aldaar overgebracht 1892, V. Suringar in herb. pr.; 1897, Struyk. in herb. pr.)

1073. S. minor *L.* Op vochtige plaatsen in heidegronden en op veenachtige grasgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: tusschen Zwolle en Deventer, v. H.; v. Heijn.; bosch genaamd de Hei bij Diepenveen 1899, K. A.; tusschen Diepenveen en Olst 1877, L. J. v. d. Veen; Haaksbergen, Un. 1895; — 't Joppe 1831, Staring; Doetinchem, Un. 1885, Groll; Nijmegen, B.; Hatertsche broek, Hoffm.; 1833, Wtt.; Th. Abel.; (Wielderen, Forsten, Dz.;) venen Malden 1840, Lac.; 1865, v. H.; Wychensche venen, Th. Abel.; — Soestdijk, P. N. S.; — Vianen 1829, v. H.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Rozendaal, Un. 1860; Oudenbosch 1888, Lotsy; Etten bij Breda 1841, Lac.; Kersheuvel bij Loon op Zand 1842, v. d. T.; Oisterwijk en Oirschotsche weide, Broers; Middelbeers 1874, Lac.; Middelrooi, Buse; Aarle, en Aalst, Dz.; Boxtelsche heide 1847, v. Hov.; Waalre bij Eindhoven 1835, en Veldhovensche broek bij Eindhoven, de Br.; Valkenswaard 1827, v. H.; 1874, Lac.; Borkel bij Valkenswaard, Lac.; Dommelen, langs den straatweg van Valkenswaard naar Belgie 1901, Rovers en van Roessel; Milheeze bij Deurne 1884, Lac.; station Beugen 1894, V.; — St. Jansberg bij Gennep 1864, v. H.; Plasmolen, Th. Abel.; 1857, O.; 1868, O. en Abel.; Arcen, Un. 1893, Groll; Roukes Peel, Un. 1900; Oostzand Keversbroek bij Kelpen, Un. 1900; Maastricht, de Marres; heide aldaar, v. Hov.

(Aan een spreng te Laag Soeren 1898, A. v. d. Briel in herb. Heukels; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; Oudenbosch 1886, de Haas in herb. pr.; 1898, Posth. in herb. pr.; — Plasmolen,

Un 1898, Ogt. en Posth. in herb. pr.; heide bij Venlo, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Velden, Un. 1893, Ogt. en L. in herb. pr.; Bulteven bij Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Rauwmoest bij Kelpen, Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (ook in herb. L.) (Arch. 3. I. p. 225); — leemputten Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); — Hilversumsche Meent 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); — langs de Zoom te Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Groot Zundert, Putte, Un. 1860 (Arch. 1. V.* p. 236); langs sloten bij Tivoli bij 's Hertogenbosch, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275); — Peel bij Oploo, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); — Rauwmoest, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Vlootmolen onder Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts Maastricht, v. Hov. in herb. v. d. B.

Brunella *Tourn.*

(**Prunella** *L.* et Prodr. Ed. I. p. 204.)

1074. B. vulgaris *L.* Algemeen op wei- en bouwlanden, aan wegen en dijken. ♃. *Juni—Oct.*

In Herb.: Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Hoorn, West Terschelling, Un. 1886; Ameland, Sprée; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; — — Leeuwarden 1849, S.; Franeker, Sprée; — Groningen, v. H.; Harendermolen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; T.; Zalkerbosch 1869, Holk.; IJsel bij Zwolle, v. Heijn.; Deventer 1876, K.; Wilpsche dijk aldaar 1840, Halb.; — Harderwijk 1864, R. B.; Twello, v. Delden; Apeldoorn, K. A.; Ruurlo 1884, Ens.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Rheede, v. H.;

Arnhem, Thomson; 1872, Groll; Nijmegen, Abel. en Pas; Beusichem, H. S. (Coll. Nat.); — Heiligenberg 1890, Garj.; Amersfoort, R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1858, R. B.; 1879, W. A. Oudemans; Abstede onder Utrecht 1836, D. S.; Kromme Rijn bij Odijk 1857, Knüttel; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Wikkenburg 1828, Wtt.; — 't Gooi 1826, v. H.; Naarden 1864, O.; Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Legmeerdijk, Boerl.; Muiden, Sloterweg, M. D.; Ringdijk 1838, Romb.; Wieringen 1857, Harting; Velsen 1835, Mb.; Haarlem 1872, en kolk bij Overveen 1872, Boerl.; Haarlemmerhout, Buse; Buiten Spaarne, Kerb.; Heemstede 1872, O.; tusschen den Geleerden Man en Hillegom, Kerb. en Mb.; — Leiden 1827, Wtt.; Mb.; Dz.; Perin; J. A. v. Dissel; 1846, O.; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; Leimuiden, Exc. 1882; Wassenaar, S.S.; duin aldaar, Pierot; Forsten; Haagsche bosch, V. Z.; Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Waalsdorp, V. Z.; langs de Maas Kralingsche veer 1901, Jongm.; Charlois 1891, Schiedam 1892, v. d. Voo; duinvallei Brielle 1894, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Dordrecht 1836, Lac.; 1850, Cop; 1882, V.; watermolenweide aldaar 1882, V.; Vianen 1836, v. H.; 1835, D. S.; — Reigersbosch Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Walcheren, B. W.; duinen Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1861, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; Loopschans Breda, v. A.; Burght, v. Dissel; Nuenen, v. Hov.

f. *umbrosa elatior.* Zuid-Beveland, v. d. B.

f. *fl. albis.* In Herb.: Hengelo, Un. 1895, Groll; — Haarweg Wageningen 1887, G.; rijweg tusschen Elst en Wadenooyen, v. d. T.; — Wikkenburg 1829, Wtt.; — Uithoorn 1833, S. S.; Heemstede, Kerb.; 1837, Mb.; — weiland straatweg Dordrecht 1884, en strandweide Brielle 1894, V.; — Oranjezon, B.

W.; — Vuchtsche heide, v. Hov.; — Maastricht 1893, de Haas.

β. **pinnatifida** *Pers.* (*B. laciniata* L. p. p. et de Gorter Fl. B. S. p. 454).

In Herb.: Werkendam achter den Veerdam 1836, Lac.

(Prikkeweg Oldeboorn 1868, Tjalleberd 1868, v. Tuinen; Hallum 1864, v. d. Ley; Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oudetryne, K. de Boer; — Paterwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; plantage Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; algemeen Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; — bosch van Bredius bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Noordhollandsch kanaal bij Ilpendam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rijngeest, V. Suringar in herb. pr.; Varkenoordsche dijk Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; weg Prins Alexanderpolder aldaar 1899, Wachter en Jansen en Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1878, Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Spijkenisse 1901, J. Koornneef; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; 1879, West Souburg 1873 en Zuidzande 1878, L. in herb. pr.; Oranjezon 1891, Ogt. in herb. pr.; — Pettelaar bij 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; Waalre, P. Sloots; — St. Pietersberg 1901, Mej. N. van 't Sant in herb. Heukels; Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V.* p. 259); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253);

— Steenwijkerwolde (Tuk), Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Heino—Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Twikkel, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo, Diepenheim, weg Goor naar Entersche veen, Entersche veen, Enter—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Leesten, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); algemeen Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 310); — Papenlaan en langs den Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Naardermeer, Beverwijk, Velserend 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Rockanje, Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en Westkapelle, tusschen Westkapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 129, VI. p. 124); — Wouw, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Ulvenhoutsche bosch, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); — Blerik, Velden,

Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Beegden, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Maastricht, Gronsveld, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Als *minor*: Westlandsche duinen, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510);

Als f. *fl. roseis*: Dordrecht, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510).

f. *corolla alba*. Doorwerth, v. Geuns, Spicil.

β. pinnatifida. Bentveld bij Haarlem, de Gorter.

B. grandiflora Jacq. misschien wel eens aangevoerd waargenomen, werd door v. Geuns, Spicil. p. 73 vermeld voor de Enck bij Harderwijk, waaraan echter reeds toen getwijfeld werd. Overigens bij ons niet teruggevonden.

1075. **B. alba** *Pall.* Zeldzaam in bergachtige streken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Rotterdam, Wachter en Jansen; — bij den bovensten molen Venlo 1900, Rieter.

Ajugeae *Benth.*

Ajuga *L.*

1076. **A. reptans** *L.* Op grazige gronden, op vochtige plaatsen, in duinpannen, meestal op belommerde plaatsen. ♃. *April—Juni.*

In Herb.: Franeker, Sprée; — Groningen 1835, v. H.; Haren 1835, v. H.; Dassen; aan den weg bij Noord-Laren, Paterwolde en veel in de weilanden bij Vries, Sprée (op de laatste groeiplaats ook fl. *albis*); — Meppel, v. Heijn.; — bosch van den Oldenhof bij Vollenhove 1893, L.; Kampereiland, R. B.;

Wanneperveen 1898, L. en G.; Kampen 1849, R. B.; dijk buiten de Veenepoort 1848, T.; Zwolle, Dassen; Nieuwe Wetering bij Zwolle 1891, L.; Hoenlo bij Olst 1895, L.; Deventer, Romb.; 1845, T.; v. d. Cop; 1876, K.; langs Schipbeek aldaar 1845, Cop; Ootmarssum 1891 en Almelo 1891, L.; — Harderwijk, en 's Heerenlo bij Harderwijk 1864, R. B.; tusschen Nijkerk en Putten 1835, D. S.; Nijkerkerveen, Stolz.; Apeldoorn, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen 1885, Ens.; in de Morsch te Ruurlo 1881, Ens. en L.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Hees bij Nijmegen 1846, G. Deijn.; Groesbeek 1866, v. H.; Neerbosch, G. Deijn.; Berg en Dal, Thomson; Renkum, Buse; Culemborg, v. Heijn.; — Amersfoort 1860, R. B.; Garj.; Hoevelaken, R. B.; Bunnik, C. A. Bergsma; 1835, Kerb.; 1836, Buse; 1842, Bierens de Haan; (P. N. S.); Utrecht 1879, A. C. Oudemans; de Bilt 1837, D. S.; v. H.; Rhijnauwen 1870, Boerl.; ringdijk Diemerbrug, Fl. Amst.; Velsen, S.; Zandpoort 1839, Romb.; Fockema; Middenduin 1870, en Bentveld 1870, Groll; Zandvoort 1839, C. D. Wtt.; Bloemendaal 1868, O.; Overveen, v. H.; Haarlemmerhout 1833, S. S.; Zegveld bij Vogelenzang 1886, V.; tusschen Vogelenzang en Hillegommerbeek, Exc. 1883; — Hillegom, Exc. 1887; Noordwijk 1842, O.; Langeveld bij Noordwijk 1860 en Lisse 1851, S.; Leiden 1835, Mb.; 1870, Hoek; tusschen Katwijk en Wassenaar, Perin; Waalsdorp 1857, S.; Barger; Haagsche bosch, Forsten; V. Z.; 1833, S. S.; 1835, Kerb.; 1836, Buse; v. d. B.; G. B.; Boerl.; 1882, V.; Destrée; 1891, v. d. Voo; 's Gravenhage, V. Z.; v. d. Cop; 1833, I. de L. e. h. Groll; duinen aldaar 1826, V. Z.; C. A. Bergsma; Scheveningsche boschjes, R. B.; 1895, Ogt.; — duinen Walcheren 1836, v. d. Feen; — Liesbosch, v. A.; Mastbosch,

Boerl.; Ulvenhoutsche bosch 1896, V.; Breda 1882, C. v. d. Broek; (Tilburg?), A. Hersch; Boxtel, v. Hov.; – Beek 1869, O.; Savelsche bosch Gronsveld 1897, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.

fl. *carneis* sive *roseis*. In Herb.: Teuge bij Apeldoorn 1879, K. A.; – duinpannen Middenduin bij Overveen 1897, V.; – duinvallei Wassenaar, v. d. B.; Haagsche bosch 1833, S. S.

fl. albis: In Herb.: Oldenhof bij Vollenhove 1893, Carmigg.; – Schalkwijk 1833, Wtt.

f. *stolone florente:* o.a. Schalkwijk 1832, S. S.

(Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; – boschje Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Achterweg naar Haren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Onland, Eelde, Harendermolen, Roderwolde, Esserweg, Peize 1901, R. de Boer en H. Kooi; – Enschede, Wooldrikshoek, Lonneker, Zuider Eschmarke Broekheurne, M. J. Blijdenstein; – Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Woesterveen bij Epe 1847, Alph. in herb. pr.; park Roozendaal 1890, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; – Hooge Vuursche 1882, Heinsius in herb. pr.; Renswoude, v. Embden; – Amsterdam, J. Koornneef; Nijkerk, Oosterbeek, Bloemendaalsche duinen, Vogelenzang Heemstede en Bennebroek, C. A. Backer in herb. Heukels; – Lisse 1889, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest en Ter Horst onder Wassenaar 1895, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; 1885, Struyk. in herb. pr.; Voorschoten, Costerus in herb. pr.; Scheveningsche boschjes 1895, Ogt. in herb. pr.; Clingendaal, v. Embden; buitenplaats Woudenstein 1900, park Rotterdam 1901 en Hoek van Holland 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; 's Gravenhage 1872 en Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.; – station Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; –

Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.

fl. *roseis* Laag Soeren 1901, Goslings; — Haarlemmerduinen, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; — Hillegom, V. Suringar in herb. pr.

fl. *albis* Nuth, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Tubbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 310); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); — Schouwen en Duiveland, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); — Wouw, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman, voor Arnhem, Velp, Rheede, Baarn en Driebergen in Fl. B. S.

fl. *albis*, bovendien Meerwijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 310).

1077. A. genevensis *L.* In droge bosschen, op dorre heuvels. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Sittard, v. Hov.; — langs de helling van een pad in het Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, V.

1078. A. pyramidalis *L.* Op lichte boschplaatsen, op grazige gronden. ♃. *April—Juni.*

In Herb.: Opslag in het gras van den Leidschen Hortus, 9 April 1898, V.

[Aanm.: Verkeerdelijk door mij gedetermineerd als A. genevensis en als zoodanig vermeld in Arch. 3. I. p 582.]

1079. A. chamaepitys *Schreb.* Op zonnige, steenrijke kalkbergen. ⨀ en ⨀. *Juli—herfst* of *Mei—Juni.*

In Herb.: Maastricht, Franq.; St. Pietersberg 1870, Groll.

Bovendien: Pothoofd 1878, K. en v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 410).

Teucrium *L.*

1080. T. **Scorodonia** *L.* Op duin- en zandgronden, op ruwe boschrijke plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Bosch van 't Velde 1859, Sprée; — Raalte, M. Dassen; 1901, L.; Deventer 1833, Wtt.; 1876, K.; Diepenveen 1848, Tijhaar; Ootmarssum, Miquel; v. Heijn.; — Harderwijk 1866, tusschen Harderwijk en 's Heerenloo 1863, en tusschen Harderwijk en Ennelo 1863, R. B.; Apeldoorn 1851 en 1853, (in 1873 nergens meer te vinden) K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1883, L. en Ens.; Lochem, Sprée; Terborg 1861, v. H.; Velp, C. A. Bergsma; 1840, D.S.; Beekhuizen bij Arnhem, M. D.; 1842, Tilanus (P. N. S.); Arnhem 1850, T.; 1850, R. B.; Boerl.; Oorsprong 1857, Knüttel; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergen, Beek, Berg en Dal, de Meerwijk, N. en Th. Abel.; Beek 1853, 1868, O.; Berg en Dal, Thomson; Wageningsche berg 1835, B. W.; tusschen de Grebbe en Wageningen 1838, v. H.; Renkum, Buse; — de Grebbe, C. A. Bergsma; Grebbeberg 1857, Knüttel; Hoogland 1860, R. B.; Schothorst 1892, Garj.; — Bussum, v. d. T.; Haarlem 1872, en Elswout 1872, Boerl.; Bentveld 1837, Lac.; Aardenhout, Buse; 1875, Groll; Overveen 1843, de Haan; Groenendaal bij Heemstede 1872, O.; Vogelenzang, S.S.; Graf van Rousseau, Kerb.; — Noordwijkerhout 1835, Mb.; Lisserduin 1844, O.; Leiden, Pierot; Katwijk, V. Z.; Wassenaar, Dz.; 1882, V.; Waalsdorp 1832, S. S.; Destrée; 's Gravenhage 1832, Forsten; 1832, I. de L. e. h; Groll; G.B.; 1836, D.S.; M.D.; 1842, Tilanus (P.N.

S.); tusschen 's Gravenhage en Wassenaar 1901, Wachter en Jansen; Scheveningsche boschjes, Destrée; 1891, R. B.; duinen Scheveningen 1884, V.; — Walchersche duinen, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; duinen Domburg 1841, v. d. T.; Westhoven op Walcheren 1873, Hoek; St. Jan Steen 1861, A. W.; Speelhuis Breda, Liesbosch en Mastbosch, v. A.; Boxtel, v. Hov.; — Limburg 1871, Lac.; Beegden, van Thorn naar de Groote Peel, Keversbroek bij Kelpen, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Elsloo, Un. 1888; Maastricht, v. Hov.

(Weg van Vries naar Tinaarlo en bij Tinaarlo 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Schipborg bij Zeegze 1902, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Oldenzaal 1895, Schipper in herb. pr.; — Paaschheuvel Terborg 1901, Struyk. in herb. pr.; Putten, Huinen, C. A. Backer; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Ruurlo 1881, L. in herb. pr.; Nijmegen, Beek, Ubbergen 1842, Alpherts in herb. pr.; Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; Oosterbeek 1883, Heinsius in herb. pr.; 1886, Posth. in herb. pr.; Westerbouwing 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Schothorst onder Hoogland 1871, Costerus in herb. pr.; — Zandvoorderlaan, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen, Aardenhout, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijkerhout 1886 en 1901, Struyk. in herb. pr.; binnenweg Wassenaar, Wachter en Jansen; Scheveningsche boschjes, J. Koornneef; 's Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels; aldaar 1872, Posth. in herb. pr.; duin Ter Heiden 1896, V. Suringar in herb. pr.; — Domburgsche manteling 1890, Ogt. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1873, L. in herb. pr.; — Strijp 1880, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de

Haas in herb. pr.; Spaubeek 1900, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); tusschen Gorssel en Bathmen, aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); Laag Buurlo 1851, (sinds verdwenen), wal te Wormingen 1870, K. A. (Arch. 2. III. p. 196); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 227); weg langs de spoorbaan Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Parkweg Amsterdam, aangevoerd, Smith (Arch. 2. V. p. 689); Heilo, — Hillegom, Loosduinen, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Haagsche bosch, de W. H. (Arch. 2. II. p. 122); — tusschen West Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Koewacht, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); — langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Roozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oploo, Boxmeer, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); — Venlo, Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); St. Pietersberg, Maastricht, Valkenberg, Epen, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman, en voor Vorden, Raaphorst, Bennebroek, Wijk aan Zee, Amerongen, Doesburg en Zwolle bij de Gorter.

1081. **T. Botrys** *L.* Op zonnige, steenachtige kalkheuvels in Midden- en Zuid-Europa, doch ook elders ingevoerd. ⊙ ⊙. *Juli—Herfst.*

In Herb.: Zwolle 1838, Ploem *); — aangeslipte

*) Etiquet geschreven door Molkenboer; misschien een vergissing, I. Ploem kwam uit Gulpen, waar trouwens de plant nog heden zeer algemeen is.

buitendijken bij het oude fort St. Andries te Heerenwaarden 1838, Stegerhoek; — Gulpen 1871, Lac.; Wilderbosch bij Gulpen, herb. O.; helling Gulpen 1885, K. en G.; onbebouwde zonnige kalkheuvel genaamd „Verloren kost" bij Gulpen 1871, Lac.; Schneeberg bij Vaals, herb. O.; Vaals, Ploem.

(Op rotsigen grond langs de Geul bij Etenaken 1902, Th. J. Stomps en A. J. L. Terwen in herb. Wachter en Jansen).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1082. T. Scordium *L.* In vochtige weiden, langs slooten en in duinpannen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: „duijn vallijen agter Lisse, v. Rooyen (Cfr. Arch. 1. I. p. 520 e. v.); duin ten zuiden van Oost-Voorne 1883, Beijerinck; Leerdam 1899, v. Wyngen; — Maastricht, Franq.

Voorts bij Pelletier, Vorstius en Munting. Aan slooten omtrent Zevenaar, de Gorter; in natte weilanden bij Borculo op de Gravinnemaat Fl. B. S.

1083. T. Chamaedrys *L.* Op zonnige heuvels, voornamelijk op kalkbodem. In Midden- en Zuid-Europa; daar de plant echter gekweekt wordt, kan zij hier en daar uit cultures ontvlucht zijn. ♃—♄. *Juli—Sept.*

In Herb.: „In 't wilde in Vriesland op Heijvelden en Bosschen" v. Rooyen (Cfr. Arch. 1. I. p. 520 e. v.); — Maastricht, v. Hov. Ook aangetroffen door de Haas te Petit Lanage, nabij de Nederlandsche grens, in 1894.

Bovendien: Zeeland? Hondius (Arch. 1. IV. p. 263); Pelletier en Munting. Haagsche bosch, de Gorter; bij 's Hage aan het Scheveningsche tolhek, Fl. B. S.; Bergum?, Heerenveen? Dragten? enz. in Friesland, Meese.

Ordo Verbenaceae *Juss.*

Verbena *Tourn.*

1084. V. officinalis *L.* Langs dijken en wegen, op onbebouwd terrein. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; — Zalk 1846, T.; 1848, R. B.; spoordijk Oldenzaal, Un. 1895; de Poppe, Un. 1895; — Arnhem, Thomson; Zevenaar 1833, Wtt.; kerk te Persingen, Bemmel, Beuningen, langs den Waaldijk, in de Vossepels te Lent, en Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Waaldijk Gameren 1833, Wtt.; 1870, J. J. le Roy; Waaldijk Bommel, Wtt.; Culemborg, H. S.; — Utrecht, v. H.; singels aldaar 1859, A. W. Hartm. en R. B.; molen bij de bierbrouwerij, nieuwe kade, Utrecht, W. K.; Wikkenburg 1829, Wtt.; Holle Bilt achter Hoederingen, J. C. Broers; — singels Leiden, Perin (?); Loosduinsche weg, en dijk bij Maassluis, V. Z.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Overmaas 1853, muren Rotterdam 1858, en muur Oude Plantage 1870, O.; dijk IJselmonde 1835, wie?; Hillesluis en IJselmonde 1891, v. d. Voo; tusschen het riet aan de Maas te Rotterdam, S. S.; spoorbrug Dordrecht 1882, V.; C. v. d. Broek; Vianen, v. H.; — Tholen 1864, H. d. V.; Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Nieuwe Sluis gem. Breskens 1878, L.; dijk tusschen Axel en Zaamslag, v. d. T.; — Werkendam 1836 en Sleeuwijksche dijk 1835, Lac.; — binnenwegen Venlo 1898 en 1901, Rieter; stationsemplacement en weg naar Velden te Venlo 1899, Garj.; Thorn 1900, G. en Jongm.; Weert 1886, V.; station Beek 1883, Boerl.; Beek en elders 1872, Lac.; St. Pietersberg 1870, Groll; op de schuinte van den St. Pietersberg, v. Hov.

(Kerkwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Lek-

dijk naar Everdingen bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Biltsche batterij Utrecht 1846, Alph. in herb. pr.; — Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; IJselmonde, Rozenburg, Kralingsche veer, Wachter en Jansen; Rotterdam, F. D. J. Risch; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Dordrecht 1883, Barendrecht 1886, — Goes 1894, Posth. in herb. pr.; aldaar 1876, Costerus in herb. pr.; Schans bij Goes 1894, Ogt. in herb. pr.; Zuid-Beveland, de W. H. in herb. L.; Oudelande bij Goes, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Torenpolder Wissenkerke, N.-Bev. 1885, Schipper in herb. pr.; — Moerdijk 1901, Posth. in herb. pr.; — Venlo, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; Maastricht, Un. 1883, L. in herb. pr.; St. Pietersberg 1889, Struyk. in herb. pr.; aldaar en Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Lauberg 1894, de Haas.)

Bovendien: Pothoofd Deventer 1877, K. en v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 410); — langs de dijken Voorne talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Oosternieuwlandpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); langs den hoogen Maasdijk tusschen Heusden en Aalburg, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Ool over de Maas en rechter Maasoever Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, Amby enz., Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

Ordo Lentibulariaceae *Rich.*

Pinguicula *Tourn.*

1085. **P. vulgaris** *L.* Op veenweiden en vochtige heiden. ♃. *Mei–Juni.*

In Herb.: Borger, v. H.; Weerdingen en Emmen, Un. 1889; – Deventer 1833, Wtt.; v. d. Cop; Diepenveen 1847, T.; 1848, Cop; 1876, K.; Diepenveen en Bathmen 1877, K.; Brinkgreve bij Deventer 1847, T.; Schalkhaar onder Diepenveen 1846, Cop; Colmschate 1846, T.; Vriezeveen 1891, Carmigg.; Hengelo, Un. 1895; Oldenzaal 1879, Lac.; Almelo, Kros; Un. 1870; venen bij Goor 1898, G. en V.; Diepenheim, Un. 1897; tusschen Hardenberg en Loozen 1868, v. d. Scheer; – Gorssel 1848, Cop; Gorsselsche heide 1833, Wtt.; gagelveld bij 't Joppe 1833, Wtt.; Gelderland, Hoffm.; Nijkerk 1894, Garj.; Nijkerkervenen en tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Ermelo 1835, Kraamw.; Barneveld 1848, Lac.; Woesterveen bij Epe, G. A. Alpherts; Apeldoorn 1833 en 1835, Wtt.; 1850, K. A.; Otterlo en Harskamp, Buse; Beekbergen 1846, S. S.; 1870, S.; Beekbergerwoud 1858, O.; Halle 1834, Wtt.; Voorst 1834, Wtt.; 1846, S. S.; Zutphen, Wtt.; Berns; Buse; Vorden 1876, Groll; Lochem, Sprée; Exelsche veld bij Lochem 1879, L.; Borculo 1894, V.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Brummen, R. B.; Velp, v. d. Brink; Nijmegen, B.; tusschen Berg en Dal en Groesbeek 1883, M. Smeets (in Arch. 2. IV. p. 156 vermeld alleen door Th. Abel.; in 2. V. p. 311 echter als door beide gevonden); Ederveen, langs een weg die van den grintweg Veenendaal–Lunteren recht op het torentje van Ede aanloopt 1901, G.; – straatweg tusschen

Amersfoort en Nijkerk, omtrent den driesprong aldaar 1835, v. d. T.; Kros; Hooglandsche venen 1839, D. S.; boerderij de Sathorst bij den Ham 1836, D. S.; — Chaam 1841, Buse; Peel 1873, Moll.

(Vlachtwedde 1899, Schipper in herb. pr.; — Enschede, M. J. Blijdenstein; Borne, H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Haaksbergen, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; Raalte 1898, L. in herb. pr.; — Gorssel 1897, Struyk. in herb. pr.; Epe in de Papenstraat 1847, Alph. in herb. pr.; Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Lunteren 1894, Struyk. in herb. pr.; Apeldoorn 1879, K. A. in herb. pr.; Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning in herb. Posth.)

Bovendien: Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Bekkum, Woolde, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Meddo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620).

Voorts vermeld tusschen Groenlo en Borculo, achter Doetinchem in de buurtschap Brunsveld, op de bakermat en bij Zelhem in het graafschap Zutphen door de Gorter; tusschen Poppe en Hengelo reeds in Ehrh. Beitr. en Harderwijk, Fl. B. S.

Utricularia *L.* *)

1086. U. vulgaris *L.* In slooten en stilstaande wateren. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.:? Midsland, (wie en wanneer?, zonder bloemen, doch met zeer eigenaardigen habitus, werd door G. met grooten twijfel tot deze soort gebracht); — Kollum bij Dokkum, H. d. V.; tusschen Utingera-

*) Het geslacht Utricularia werd voor zoover het Herbarium-materiaal betreft nagezien door Dr. J. W. C. Goethart.

deel en Opsterland 1866, Holk.; Petten bij Hardegarijp 1846, S.; Wolvega, Terissert, Un. 1881; Oldeboorn 1868, Holk.; — Witteveen bij Groningen, Coll. Nat.; Eelderwolde 1838, en Bellingwolde 1837, v. H.; de Leek 1895, Sanders; — Weerdinge, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; Havelte 1902, Siertsema; — Kampereiland, R. B.; Noorddiep 1845, T.; Kommetje in het Zalkerbosch 1870, Hoek; Diepenveen 1877, K.; Zwolle bij de Wipstrik 1885, 1891, L.; — Harderwijk 1865, R. B. (slooten in de Weisteeg Arch. 1. V*. p. 426 en 441); 't Joppe bij Gorssel, Exc. 1887; Apeldoorn 1872, en Nijbroek 1881, K. A.; Zutphen, Wtt.; Vorden 1879, Groll; Doetinchem, Un. 1885; Borculo 1877, K.; Terborg 1861, v. H.; Nijmegen, B.; 1833, Wtt.; Beuningen, Beek 1853, O.; Onland bij Tiel, wie?; Renkum, Buse; Beusichem, D. S.; Veenendaal 1898, V.; Culemborg 1891, de Haas; — Amersfoort 1895, Garj. (als *intermedia*); Wijk bij Duurstede 1843, Wenck; Neerlangbroek 1834, Wtt.; Oude Vaart tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; Baambrugge 1837, en Tienhoven, D. S.; bij de Kromme Rijn achter Driebergen 1857, Knüttel; — Bussum 1887, J. Kwast; — Nieuwkoop in de Meysloot 1901, G. en Jongm.; Hillepolder 1891, v. d. Voo (groeiplaats verdwenen wegens aanleg Rijnhaven); Papendrecht 1888, V.; Vianen, v. H.; 1871, Schepman; — Overslag Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1854, A. W.; Hellendijk 1845, B. W.; — Werkendam 1835, Lac.; Sprang, Thomson; Rosmalen en Elswout, v. Hov.; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1900, G. en Jongm.; — Bulteven Venlo 1900, Rieter.

(Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; oude Pekelerweg Winschoten 1891, Schipper in herb. pr.; — Borculo 1884, Ens. in herb. L.; Apeldoorn, J. Koornneef; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; slooten nabij den Bol Culemborg 1891, de Haas in herb. pr.; Goilberdingen 1846,

Alph. in herb. pr.; – Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Ankeveensche plassen 1902. Costerus in herb. pr.; – Oud Alblas 1886, Posth. en V. in herb. Posth.; – Oisterwijk bij de Hondsberg 1896, Rieter in herb. pr.; Stramprooi, Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Zwinderen, Weerdinge, Odoorn, Borger (weinig) 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); – Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); station Markelo ter weerszijde spoorbaan naar Goor, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Bekkum, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); – Essenburg bij Harderwijk, de Gorter (Arch. 1. V*. p. 426 en 441); Wormingen 1852, K. A. (Arch. 2. III. p. 196); tusschen Terwolde en Nieuwbroek, Cop Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); Beek, Ooi, Hatertsche en Maldensche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 311); Groeneveld 1880, zuidelijk eind Naardermeer 1882, Spanderwoud 1886, ringvaart Horstermeer 1887 en in slooten en plassen ten oosten van de Lage Vuursche algemeen 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); – Zuid-Beveland in slooten, v. d. B. (Arch. 1. I. p. 108); – Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 311); Velden, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627, steriel).

Voorts vermeld door Pelletier, voor St. Jan Steen, Tiel, Maarssen, Schalkwijk, Kampen in Prodr. Ed. I.; 's Hertogenbosch, Wilpe, Twello en Terwolde, Vianen, Klein Dugteren, Lochem, bij Swaluwenburg nabij Elburg, bij den Esserbrug en Dalfsen in Fl. B. S. en Friesland in Fl. Fris.)

1087. U. neglecta *Lehm.* In veenplassen en moerassen. ♃. *Juni – Sept.*

[Aanm.: Ook hier was in vele gevallen de herkenning van herbarium-materiaal zeer lastig. Bij eenigszins twijfelachtige exemplaren is dit aangegeven door een ? voor de groeiplaats. Dr. G.]

In Herb.: Overijssel, de Liefde; Markeloosche veen, Un. 1897 (Herikervlier bij Goor, Arch. 3. I. p. 567); – bij „'t fort" te Apeldoorn 1878, K. A.; – ? Woudenberg (als *U. vulg. var.*) 1833, Wtt.; – Budel en „de Hoort" 1899, G. en des Tombe; – tusschen Mook en den Plasmolen 1856, Abel. en v. d. B. (steriel en dus niet met zekerheid uit te maken).

(Apeldoorn 1873, K. A. in herb. L.; – Enterveen, Un. 1897, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – station Markelo ter weerszijde van den Spoorweg naar Goor, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); – venen Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 198); in moerassen bij de Berkel onder Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 202).

1088. U. intermedia *Hayne.* In stilstaande wateren. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Tusschen Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892 (onder *U. Bremii*); Wanneperveen 1863, Lac.; Markeloosche veen, Un. 1897 (volgens Arch. 3. I. p. 567, Herikervlier bij Goor) steriel; – Wisselsche veen bij Epe 1875, K. A.; Un. 1890; Velp, Thomson; Ooi bij Nijmegen, M. Coenen; tusschen Heumen en Malden, Un. 1853; -- Oisterwijk, v. Vloten (steriel); in de Peel bij Oploo; Un. 1853; Valkenswaard in het „Klein Broekje" 1901, Rovers en v. Roessel; – Plasmolen 1856, v. d. B. en Th. Abel.; Un. 1898; „de Vloot" onder Stramprooi, Un. 1900.

Bovendien: Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); – veenslooten in het mastbosch bij Breda, Un. 1852 (Arch. 2. II. p. 208).

1089. U. minor *L.* In veenplassen, moerassen, slooten en stilstaande wateren. ♃. *Mei–Aug.*

In Herb.: Hoornsche vlak Texel 1867, H. d. V.; Fonteinnol (aldaar?) 1867, Huizinga (steriel); –

Witteveen aan den Onnerweg bij Haren 1867, Holk.; Haren, Cayaux?; Noord-Laren 1865, H. d. V.; Onland bij Eelderwolde, S. E. Strat.; Harendermolen, v. H.; – Paterwolde, v. H.; – ten noorden van Steenwijk 1892, G. en Heinsius; Haarksbergen, Un. 1895; Groll; Bekkum, Un. 1895; gemeente Lonneker tusschen Haaksbergen en Enschede 1891, L.; – venen bij Epe, K. (als *intermedia*); Doetinchem, K. (als *intermedia*); Wisselsche venen, Un. 1890, Groll; Emst onder Epe en Poel bij de Jonas 1853, K. A.; Kootwijkerveen 1897, V.; Uddelermeer, Un. 1849; Hinderven tusschen Voorthuizen en het huis te Millingen 1838, D. S.; tusschen Loenen en Arnhem 1833, Zutphen en Voorstonden bij Zutphen 1833, Wtt.; Zwarte veen bij Winterswijk 1898, G.; Renkum, Buse; Ooi bij Nijmegen, N. Abel.; tusschen Heumen en Malden, Un. 1853 (als *Bremii*); Groesbeek, Un. 1847; Wijchensche venen, B.; G. Broers;? Spaan; – Bavoirt bij Amersfoort, Garj.; Oud Leusden 1843, Wenck; station Maarsbergen, 1889, V.; broek te Leersum (Hoffm.?); Henschoten bij Woudenberg 1891, v. E.; Westbroek 1839, Lac.; Doornsche veer achter Doorn 1833, Wtt.; de Bilt 1833, Wtt.; 1833, Breitenstein; Pannegat achter de Bilt, D. S.; Achttienhoven 1840, Lac. (f. *laciniis latioribus*); – Oud Loosdrecht 1895, V.; – Galdersche heide, v. A.; heide bij Ginneken 1876, O.; heide te Oirschot, G. Broers; „Klein Broekje" bij Heeze onder Valkenswaard 1901, Rovers en van Roessel; – Plasmolen, Un. 1898 (gemengd met *U. intermedia*); Bulteveen bij Venlo 1901, Rieter.

(Vogelenzang op de Appelbergen 1902, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Nieuwe Pekela 1886, Schipper in herb. pr.; – groote pan achter het Houdringsche bosch bij de Bilt 1846, Alpherts in herb. pr.; – Kortenhoef 1886, Heinsius in herb. pr.; – Oisterwijk 1897, Rieter in herb. pr.; –

Broekmolen Stramprooi, Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Bekkum, Hollenbergerveld en Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Entersche veen — weg spoorweg Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Meerveld bij Harderwijk, Fl. B. S.; aldaar niet weergevonden (Arch. 1. V*. p. 426); veentje Hoenderloo, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Praamgracht bij Soestdijk 1879, bij den Wildenburg achter Groeneveld 1880, Alambertskade bij Kortenhoef en ringvaart Horstermeer 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Kallantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 202 en 237); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Beegden, Un. 1900 (steriel); Rauwmoest, Vlootmolen, idem (bloeiend) (Arch. 3. II. p. 627).

1090. U. Bremii *Heer.* In slooten en moerassen. ♃. *Juni — Aug.*

In Herb.: Bleekermeer bij Uddel 1876, K. A.*); — Borkel bij de „Achterste brug" nabij het Kraaienven 15 Juni (!) 1901, Rovers en v. Roessel.

Bovendien: ? Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); — Mastbosch, Un. 1852 en Peel, Un. 1853 (Arch. 1. III. p. 511); — Plasmolen 1856, v. d. B. en

---

*) Het is mij niet gelukt aan herbarium-materiaal doorgrijpende verschilkenmerken tegenover U. minor te ontdekken. De waarde van het kenmerk van de half cirkelronde vlakke onderlip wordt zeer twijfelachtig door de volgende waarneming van den Heer Kok Ankersmit: „. . . . de onderlip (is) bij het masker bruin gestreept en bij de in het water en de volle zon staande planten half cirkelrond en geheel vlak. In het donker, bij betrokken lucht en koele temperatuur leggen zich de zijwanden der onderlip om, alleen het onderste segment blijft vlak uitstaan." Voorloopig heb ik onder U. Bremii alleen opgenomen de exemplaren, met juiste gegevens aangaande de in leven waargenomen kenmerken. De weinige andere specimina, die geheel met U. minor overeenkomen, zijn tot die soort gebracht. Dr. G.

Zie voorts Arch. 2. III. p. 89.

Th. Abel. (Arch. 1. V*. p. 422); Aan de Vloot onder Stramprooi, Un. 1900.

Ordo Primulaceae *Vent.*

Tribus Anagallideae *Endl.*

Anagallis *Tourn.*

1091. A. arvensis *L.* (*A. phoenicea* Fl. B. S. p. 184). Algemeen op bouw- en moesland, langs wegen, aan ruigten. ⊙ en ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Koog op Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; West Terschelling 1868 en 1869, Holk.; Midsland en Hoorn, Un. 1886; Nes op Ameland, Holk.; — Vierhuizen 1856, S. E. Strat.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, en 1850, R. B.; Zandbergen aldaar 1849, T.; Zwolle, Thorb.; wallen onder Diepenveen 1846, Cop; Deventer, Halb.; 1846, Cop; 1845, T.; 1877, K.; — Twello, P. v. Delden; Apeldoorn 1851, K. A.; Harderwijk 1866, R. B.; Keppel, Un. 1850; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; — Berg bij Amersfoort 1893, Garj.; Amersfoort 1847, v. d. Roemer; R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1851, A. W. Hartm.; Schalkwijk, Wtt.; Werkhoven 1857, Knüttel; batterij Vossegat, v. d. T.; Wikkenburg 1838, en Houten 1826, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; Overtoom aldaar 1839, Romb.; Wieringen 1857, Harting; Velsen 1869, en Bloemendaal 1871, Boerl.; Meerenberg 1870, Hoek; Overveen 1842, B. d. H. (P. N. S.); 1874, Groll; Haarlem, v. H.; — Noordwijkerhout 1833, en Noordwijk, S. S.; Langeveld aldaar 1843, O.; Leiden, Dz.; 1840, B. W.; 1854, v. H. Jr.; tusschen de Katwijken, en te Valkenburg,

Perin; ruine Teijlingen, Exc. 1882; Wassenaar, S. S.; Waalsdorp, S.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; duinen Scheveningen, R. B.; Destrée; Beeklaan, en Bezuidenhoutsche weg, V. Z.; Loosduinen 1848, S.; Schelpenstapelplaats in de duinen bij Loosduinen 1896, V.; gorzen Varkenoordsche dijk van IJselmonde naar Hillesluis 1901, Jongm.; Zwijndrecht 1836, Lac.; 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1879, Posth.; 1882, V.; Oost-Voorne 1835, (v. Rees?); — Zuid-Beveland, v. d. B.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; Vlissingen 1880, Buijsm.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Breda, v. R.; buiten de Boschpoort aldaar, v. A.; Kaatsheuvel, Thomson; Heusden, v. Hov.

fl. *carneis*: In Herb: Voorst 1876, K. A.; tusschen Brummen en Zutphen 1879, K. A. en L.; Hemmen 1878, K.; — Doorn 1874, H. d. V.; — Naaldwijk 1844, v. d. T.; — veerdam Werkendam 1836, Lac.

f. *calyciflora* v. *calycantha*: In Herb.: Zuid-Beveland 1840, bouwland 's Gravenpolder 1839 (tevens *ternif.* enz.), v. d. B.; omtrent de hofstede Vredelust tusschen 's Heer Hendrikskinderen en Wissekerke 1841, v. d. T.

f. *fol. floribusque superioribus ternis*: In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; — Nijmegen, Th. Abel.; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; Wassenaar, S. S.; — Zuid-Beveland 1847, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.

β. **coerulea** *Schreb.* (*A. coerulea* Schreb. et Prodr. Ed. I. p. 209).

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, v. d. Veen; 1894, K. A.; Diepenveen 1848, Tijhaar; — opslag scheepsvuil Apeldoorn 1898, en graanmagazijn v. Dijk aldaar 1899, K. A.; — Rijn bij Rhenen 1901, des Tombe; Utrecht, Kraamw.; bouwland links van den weg tusschen Utrecht en Amsterdam, ongeveer op de hoogte van Zuilen

1840, v. d. T.; — Groenhoven Leiden 1898, Struyk.; Valkenburg, Mb.; Delft 1837, wie?; huis ter Rivier 1894, V.; — tuin pastorie Nieuw en St. Joosland 1874, L.; meelfabriek Middelburg 1895, Ogt.; — veerdam Werkendam 1835, Lac.; Breda, tusschen het koorn, H. J. Betz; — onderste molen Venlo 1898, Rieter; Kruisberg Gulpen 1871, Lac.

Als *fol. angustioribus, lanceolatis, acutis, superioribus floribusque ternis.* (*A. tenuifolia* Monelli), werd in de eerste editie van dit werk vermeld voor Diepenveen, Tijhaar in herb. pr. Zie echter boven.

(*a. phoeniceum*: Hallum 1864, v. d. Ley; Lutjegast 1866 en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Leens, J. Borgman; — Enschede, Usselo, M. J. Blijdenstein; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; in moeshoven Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; tusschen Houten en Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Laren 1899, Koning in herb. pr.; rietlanden bij Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; kanaal Velsen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892 en Ter Heide 1896, V. Suringar in herb. pr.; Loosduinen 1886, Struyk. in herb. pr.; Katendrecht, en ruigte Schie 1901, F. D. J. Risch; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; Wachter en Jansen; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht 1884, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke (Walch.) 1874, L. in herb. pr.; vruchtenkweekerij West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; — Chaam, Mevr. Snellen; Valkenswaard, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb.

pr.; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

fl. *violaceis:* Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.

var. *grandiflora:* Apeldoorn, uit boekweitvuil uit Californie 1898, K. A. in herb. pr. et Rieter.

β. coerulea: Apeldoorn, J. Koornneef; — molen van Reijnders te Kampen 1899, J. Boldingh in herb. Heukels; — Scheveningsche duinen 1902 en kolenaschweg Rozenburg te Rotterdam 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1886, Posth. in herb. pr.; — pastorie tuin Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; meelfabriek Middelburg 1897, L. in herb. pr.; — Werkendam 1886, Posth. en V. in herb. Posth.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Woolde, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo — Groenlo, straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Winterswijk, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. V. p. 237); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel.; — Voorne, Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Alblasserwaard, Cop Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); — meelfabriek Middelburg 1896, L. (Arch. 3. I. p. 341); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 130) en L. (Arch. 2. VI. p. 124); — Woensdrecht en terrein bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Baarlo, Un. 1893

(Arch. 2. VI. p. 575); om Roermond, Thorn, en weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **coerulea:** Mechelen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Baarn in Fl. B. S.

1092. A. tenella *L.* In duinpannen en op moerassige heiden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel, Hoffm.; algemeen aldaar 1868, Holk.; Mientegronden aldaar, 1860, Lac.; duinvlakte 1867, v. Hov.; duinpan ten Zuidwesten van Koog op Texel, Exc. 1902; de Westen Texel 1869, Holk.; de Nederlanden en Hoornsche vlak Texel, Holk.; 1867, D. Huizinga; Eierland, Hoffm.; Terschelling 1881, Groll; Groenestrand aldaar, Un. 1886 (ook var. *alba*); Doodemanskisten 1886, K.; Ameland, Bruinsma; Hollum aldaar, Hinxt; Buren 1897, V.; — Laag Soeren 1898, Heukels; Ruurlo in slooten bij de Visch 1883, Ens. en L.; (Arnhem, Perin); — Zandvoort 1834, S. S.; 1836, Mb.; Buse; tusschen Zandvoort en Halfweg 1834, S. S.; tusschen Breesaap en Bentveld, Kerb.; Bentveld 1839, B. W.; duinen Overveen 1834, S. S.; — Noordwijk, S. S.; herb. de Br.; Noordwijkerhout, herb. O.; Quakwatertje Rockanje 1900, Struyk.; duinen aldaar 1902, G., Janse en Jongm.; — Bergen op Zoom 1834, en Steenbergen, Wtt.; Ginneken 1841, en bij het Ulvenhoutsche bosch, Lac.; Oisterwijk, v. Vloten; rietven aldaar, G. Broers; Hondsberg aldaar 1865,

Lac.; Schapenven onder Oisterwijk 1894, Ogt.; Eindhoven, Rombach; Valkenswaard 1827, v. H.; 1874, Lac.; brongebied Tongelrooische beek 1899, G. en Jongm.; — Heltenboschbrug bij Stramprooi 1900, G. en Jongm.; Weert 1874, Lac. (blijkt volgens Arch. 2. II. p. 30 bij den Watermolen van Stramprooi bij Weert); Maastricht, v. Hov. (ook in herb. Alpherts).

(Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Bergen op Zoom bij het fort Rover 1874, S. Lako in herb. L.; — Vlootmolen Stramprooi, Un. 1900 Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen (Arch. 1. V. p. 57); Bloemendaal—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401).

Voorts vermeld door Bruman. Voor Maastricht ook Martens in Rchb. pl. exs. N°. 1925.

Centunculus *Dill.*

1093. **C. minimus** *L.* Op vochtige plaatsen op heide- en zandgrond, dikwijls op afgeplagden grond of langs wegen. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: In wagensporen, zoogenaamde slaggen, op duingrond bij de bleekerij tusschen de Koog en de Westen op Texel 1868, Holk.; Miente op Texel 1867, H. d. V.; Vlieland 1858, Lac.; Midsland Terschelling 1868, en duinvallei Klein-vaarwater op Ameland 1868, Holk.; — Zwaagwesteinde, Hinxt; — Zuid-Laren 1858, S. E. Strat.; Meppel, en — in de Staphorstsche landen, v. Heijn.; natte heidegrond Denekamp 1990, Bernink; 1902, G. en Jongm.; — Voorst 1847, Buse; Vorden 1890, Groll; Nijmegen, B.; v. H.; (Perin?); Uilenpas onder Hoog Keppel, B.; — Rozewater bij Zandvoort, Buse; — Oost-Kapelle 1879, Groll; — rietven Oisterwijk, J. C. Broers; Oisterwijk, G. Broers; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Eindhoven, Rom-

bach; – tusschen Gulpen en Bissem 1872, Eperheide 1871, en Mechelen 1872, Lac.

(Vorden, L. in herb. Ogt.; – in het vroon te Oost-Kapelle 1879, L. in herb. pr.; 1882, L. in herb. de Haas).

Bovendien: Slingerbeek Hengsel, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); zandige plaats in de Wijchensche venen, D. J. Bosch in herb. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 312 en Prodr. I. p. 209); – 's Gravenhage, V. Z. (Tijdschr. VIII. p. 217); – Sevenum, Lac. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld voor Heemse door de Gorter.

Tribus Primuleae *Endl.*

Trientalis *Rupp.*

1094. **T. europaea** *L.* Op humusgrond in bosschen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Klooster Ter Apel, W. J. Koppius e. h. v. H.; Ruige Lage bij Ter Apel 1898, Schipper; – Staphorstsche bosch bij Meppel, v. Heijn.; – boschje op 't buiten van Jannink te Enschede 1882, Pauline v. Deinse; – Spilderholt Beekbergen 1896, K. A.; bosch te Beekhuizen, C. J. Wtt.; Beucker Andreae; 1895, Ogt.

(Meebosch Ter Apel 1901, D. Prins in herb. Rieter; – niet ver van Gieten onder laag akkermaalshout 1898, A. J. ter Veer; – Denekamp, aan de zuidzijde van het dorp in eikenhakhout op een wal 1898, J. B. Bernink in herb. Heukels; Denekamp 1901, Bernink in herb. Rieter; Almelo 1902, Postma in herb. L.)

Lysimachia *Tourn.*

1095. **L. thyrsiflora** *L.* Aan waterkanten tusschen riet, aan slootkanten, vijvers, moerassen en veenplassen. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: de Westen op Texel 1867, H. d. V.; — Hardegarijp 1864, J. M. de Boer; Dokkum 1865, H. d. V.; — Groningen 1829, en Haren, v. H.; — Paterwolde 1829, v. H.; Strat.; Meppel, v. Heijn.; — Giethoorn, Un. 1892; Kampereiland 1841, Kampen, en Oosterholt bij Kampen, R. B.; Zandberg aldaar 1848, T.; 1848, R. B.; oude Deventerweg bij Zwolle 1887, L.; Almelo, Un. 1870; Raalte aan de trekvaart naar Deventer 1892, L.; brug over de Dinkel bij de Poppe, Un. 1895; — Hierden 1885, R. B.; Apeldoorn 1877, K. A.; Apeldoornsche kanaal 1872, 1873 en 1875, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; Oude IJsel te Voorst 1833, Wtt.; Korenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1859; Hulzen bij Nijmegen 1793, B.; Neerbosch, 1841 en 1843, N. en Th. Abel.; tolhuis aldaar, Th. Abel.; Hatertsche broek, N. Abel.; Wijchensche veen 1897, G. en V.; Wageningen 1884, K.; — Rhenen 1884, v. d. Veen en K.; Hamersveld 1893, Garj.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht 1832, de Br.; 1834, D. S.; 1879, K.; op den weg naar Blaauwkapel, C. A. Bergsma; batterijen tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Achttienhovensche venen, W. K.; venen tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; bij de lunetten buiten de Tolsteegpoort 1837, D. S.; 1879, v. d. Veen; Tienhoven, O.; weg Vlieland—Kortenhoef 1869, Boerl.; Nieuw Loosdrecht 1884, S.; — Kortenhoef 1898, V.; Sphagnetum Diemen 1857, Knüttel; halfweg Amsterdam en de Haarlemmermeer 1835, Mb.; 1855, Lac.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Zwanenwater 1901, G. en Jongm.; ruine Brederode 1832, S. S.; Pierot; Zandvoortsche weg 1839, B. W.; Fuikvaart Haarlemmermeer, Kerb.; — Haarlemmermeer bij Leimuiden, S. S.; Leimuiden 1839, Dz.; 1839, S. S.; 1840, B. W.; Exc. 1888; tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk 1886, Boerl.; polder Nieuwkoop 1901, G. en Jongm.; Ruigenhoek 1893,

S.; Leiden 1865, H. d. V.; Rodenburgerlaan aldaar 1900, V.; 1902, G. en V.; Zoetermeer, V. S.; Zorgvliet bij 's Gravenhage, V. Z.; S. S.; duinen 's Gravenhage, G. B.; Tedingerbroekpolder bij Voorburg 1900, v. Iterson; Rotterdamsche plassen 1855, O.; Rotterdam, Dumortier; Biesbosch 1888, V.; wiel langs 's Gravendeelsche dijk 1892, Posth.; – Oudenbosch 1894, H. Verhoeven S. J.; Thomaswaard Werkendam 1837, en Middelbeers, 1874, Lac.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; gemeente vloeiweiden Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; Beugen, Un. 1853; – Ottersum bij Gennep 1876, Lac.; moeras oostelijk van de groote Peel bij Beegden, Un. 1900; Blerik aan den watermolen tegenover Holtblerik 1899, Rieter.

(tusschen Bergen en Suawoude 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; – Punterdiep 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; – Beltrum 1894, Ensink in herb. Ogt.; – Naardermeer 1900, Koning in herb. pr.; Hilversum 1895, Struyk. in herb. pr.; moeras Nieuwersluis, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Hillegommerbeek 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Schuttersweide Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.; – Helenaveen 1901, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Kallenkote, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Markelo, Diepenheim, Entersche veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); – Vreeland 1885, P. de Monchy in herb. Heinsius; – Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); – langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); – Velden, Venlo, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); van de groote

Peel naar Roermond, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Dodoens: Pemptades 1583, Kruidt Boeck 1608, 1618 en 1644, de Lobel, Kruydt Boeck 1581 (hierin: „In de veen van Hollandt bij Amstelredam hebbe ickt dit jaer 1581 gheplucht daert overvloedich groyet onder 't deck-Riet"), Clusius, Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1096. L. vulgaris *L.* Op vochtige beschaduwde plaatsen, aan waterkanten, in grienden. ♃. *Juli* -- *Sept.*

[Aanm.: De gewone vorm heeft overstaande bladen; somtijds zijn er 3 of 4 bladen tot een krans vereenigd en dikwijls draagt ieder dier bladen een bloeisteel. Ik heb deze bladstand hieronder door de cijfers (3) en (4) aangegeven.]

In Herb.: Texel, Dicklanderwegje 1868, en Gerritslanderdijkje tusschen de Koog en de Westen 1868, Holk.; Midsland Terschelling, Un. 1886; -- Friesland, herb. v. H.; Kollum 1873, H. d. V.; Veenwouden, Sprée; weg Veenwouden naar de Valom 1860, J. M. de Boer; Giekerk, Koudum 1849, en 1853, S.; -- Haren 1856, Strat.; -- Meppel, v. Heijn. (2, 3 en 4); -- Kampen 1850; Zalk 1848, R. B. (3 en 4); Zwartewater bij Zwolle 1900, (3 en 4), en Heino 1901, L.; Deventer 1876, K.; Halb.; Dalfsen 1832, Thorb.; Markelosche veen, Un. 1897; Almelo, v. Lennep; -- Harderwijk, (ook 4) en Nijkerk, Hoevelaken, R. B.; park achter 't Loo 1858, O.; Zutphen, G. B. (3); 1881, C. v. d. Broek (3); Vorden 1885, Groll; Wildenborch 1832, Star.; Lochem, Fockema; veenplassen Doetinchem 1884, Boerl. (3); Corenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1897 (vergroening en 3); Fuunte 1875, R. E. de Haan; Arnhem, Pierot; Nijmegen, B.; v. H.; N. en Th. Abel.; Wijchen 1850, Th. Abel.; Lekoever bij Culemborg 1899, Backer; -- langs de beek Lokhorst, Garj. (3 en 4); Amersfoort 1860, R. B. (ook 3); Darthuizerberg 1835, D. S.; Natte bosch

Zeist, W. K. (3); Doorn 1869, O. (3 en 4); tusschen Westbroek en Maartensdijk 1835, D.S.; Achttienhoven 1863, Coll. Nat. (3); Utrecht, C. A. Bergsma; 1828, v. H.; Rhodestein bij Neerlangbroek, v. d. T. (3); Oud Loosdrecht 1845, P. A. Richard; zandplaat Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; — Naarden 1864, O. (3); Sphagnetum Diemen 1857, Knüttel; Vreeland, Naarden, Kortenhoef, M. D.; Zijdelmeer, Boerl.; Sloterweg langs den Schinkel, Fl. Amst.; Schoorl 1869, Hoek; Breesaap 1871, Boerl.; Halfweg, Kerb.; Haarlem, v. H. (ook 3); Bentveld 1839, Buse; Overveen 1842, Heijbrock (P. N. S.) (3); vuurtoren aan den hoek van het Spaarne achter Heemstede, v. d. T. (4); — Lisse 1844, O. (3); Leiden, Dz. (3); 1835, Mb. (ook 3 en 4); 1843, Perin; Forsten; Endegeest, O.; Wassenaar, Destrée; duinen aldaar 1882, V.; Zanderij aldaar 1832, en Raaphorst 1832, S. S. (als var. *pubescens*); groot Hazebroek, en Haagsche bosch, Perin; Beeklaan 's Gravenhage 1844, v. d. Cop; Loosduinen, Destrée; Delft 1844, de Br. (als *paludosa*, Cfr. Verslag 1849); Maasdijk, V. Z. (2 en 4); Kralingsche veer, Charlois, Rijsoord, Overmaas en langs de Rotte, v. d. Voo; Devel bij Heer Oudelandsambacht 1882, V. (4); Merwepolder Dordrecht 1836, Lac. (4); — duinvallei Haamstede 1887, L.; Zuid-Beveland, Oosterzwake 1838, (2, 3 en 4) en Oranjezon 1838, v. d. B. (3); Nieuw en St. Joosland 1877, L. (4, ook met 4 bloemtakken); Vlissingen 1845, v. d. Cop; Koewacht 1864, A. W.; — Speelhuis Breda, v. A. (2 en 4); Waalwijk, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov. (3); Eindhoven, Dz. (3); — Venlo 1899, Garj. (*viresc.*); Amby, v. Hov. (3); 1870, Groll; Ravelsbosch Schinnert 1901, V.

(Bosch te Olterterp 1868, v. Tuinen; Maadlanden Oldeboorn 1865 en aan den kant van de Boorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kui-

per; Rottevalle, J. Kuipers (3); — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert (3) in herb. Heukels; Enter 1897, Ogt. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust (3); Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; in een boschje op een kribbe aan den Lekkendijk 1846, Alpherts in herb. pr.; niet zelden langs slooten Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, Beusichem, — Driebergen, Vreeswijk, C. A. Backer; Overlangbroek, J. Kennephaas; Baarn, Utrecht, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Jan Tabak nabij het kerkhof 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam, F. Hulk (3); Ilp, W. H. ten Seldam; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; Vogelenzang 1893, en Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr. (3); Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Everdingen, C. A. Backer; Rotterdam, F. D. J. Risch; Wachter en Jansen; H. v. d. Linden (4) in herb. Heukels; Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Domburgsche manteling 1892, Ogt. (3) in herb. pr.; Oost Kapelle 1877, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — Sleeuwijk, Sprang, C. A. Backer in herb. Heukels; Oisterwijk 1894, Ogt. (4) in herb. pr.; Vucht 1871, Costerus (3), in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 200); Schiermonnikoog 1860, S. (1. V*. p. 230); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde (Tuk), Giethoorn enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Heino en Nieuwe Wetering en van hier naar Oude Wetering,

Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Oldenzaal, de Poppe, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, – spoorweg Eibergen, tusschen Eibergen en Zwilbroek, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Apeldoorn, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); Callantsoog—Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 350); aldaar en Aardenhout, Vogelenzang—Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Alblasserwaard, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); – Al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); Hoek en (als *β. paludosa*) Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 298); – Mallenburg, Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Boxmeer, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); – Blerik, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); rechter Maasoever Roermond, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Roermond, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

1097. **L. punctata.** *L.* Moerassige plaatsen in Zuid-Oost Europa, echter als sierplant gekweekt en nu en dan verwilderd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn 1872, K. A. (volgens Arch.

2. III. p. 196) aan een sloot tusschen de Pasch en Maria'slust, door terreinsverandering in 1875 aldaar verdwenen); — 's Gravenhage, G. B.; — Bulteveen bij Erprath 1895 en 1896, Rieter.

Bovendien: aan de Haarlemmermeer tusschen het riet, L. Hort. Cliff. en langs de Maas achter 's Gravezande, Schwencke volgens de Gorter.

1098. L. **Nummularia** *L.* Algemeen aan slootkanten, op vochtige beschaduwde plaatsen, in venen. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1849, S.; 1862, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, en Kampereiland, R. B.; Spoolde bij Zwolle 1846, S. Schutte; Zwartendijk 1847, T.; Deventer 1876, K.; Brinkgreve aldaar, Romb.; Almelo, v. Lennep; — Harderwijk 1864, R. B.; Twello 1843, Cop; P. v. Delden; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1885, Ens.; Sillevolde, Un. 1885; Arnhem 1881, Boerl.; Nijmegen B.; N. en Th. Abel.; Perin; Thomson; Doorwerth 1878, L.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Amersfoort, R. B.; Leusderweg aldaar 1847, v. d. Roemer; Hamersveld, Garj.; Doorn 1869, O.; Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, D. S.; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; Abstee onder Utrecht, v. d. T.; Odijk 1865, Knüttel; Wikkenburg 1828, Wtt.; Loenen 1884, Exc.; Vreeland 1869, Hoek; — venen tusschen Kortenhoef en Vreeland, P. A. Richard; Weesp 1862, Coll. Nat.; Uithoorn 1870, en Legmeerdijk, Boerl.; Oud Diemen, Lac.; Jaagpad 1839, Romb.; langs den Schinkel, Sloterweg, Fl. Amst.; Haarlem 1874, Groll; Overveen 1870, Boerl.; Brouwerskolk 1838, Romb.; Kraantje Lek 1842, Heybr. (P. N. S.); — Leiden 1830, Forsten; 1833, 1835, Mb.; 1835 en 1840, S. S.; 1843, Perin; 1856, S.; Valkenburg, Kramer; Duifhuislaan 1843, O.; Leimuiden, Exc. 1883; Waalsdorper-

weg, Barger; Haagsche bosch, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Delfshaven 1892, v. d. Voo; de Heuvel park Rotterdam 1901, Jongm.; Feyenoord 1846, Groshans; huis ten Donck 1901, Jongm.; Rhoon 1870, Schepman; Zwijndrecht 1878, Posth.; Dordrecht 1836, Lac.; 1850, Cop; 1882, V.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Walcheren, B. W.; weg van Middelburg naar Grijpskerke 1880, Buijsm.; Zeeuwsch-Vlaanderen 1863, en St. Kruis 1861, A. W.; — tusschen Ginneken- en Boschpoort Breda, en te Vucht, v. A.; Rosmalen, en — Maastricht, v. Hov.; Beek 1871, Lac.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.

(Grintweg tusschen Oldeboorn en Akkrum 1869, v. Tuinen; Hallum 1864, v. d. Ley; pastorie Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1897, L. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Engbergen, M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld; Overlangbroek, J. W. Kenniphaas; Houten, Utrecht, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Keverdijk Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Ilp, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; 's Gravezande, J. F. Wichard; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1873, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Oranjezon tusschen Vrouwenpolder en Oostkapelle 1889, Ogt. in herb. pr.; Goes 1874, Posth. in herb. pr.; — onderste molen

Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Spaubeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Dalen, Coevorden, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Twikkel, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — spoorweg Eibergen, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 196); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 130); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Woensdrecht en langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885-1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Vlootmolen, Stramprooi, Un. 1900

(Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

f. *pedunculis folio longioribus*, te Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 311).

1099. L. nemorum *L.* Beschaduwde vochtige plaatsen in boschrijke streken. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Meppel 1846 en oud bosch bij het Hoogeveen, v. Heijn.; — boerenerf Cromhoff in het bosch te Lonneker 1882, Pauline v. Deinse; de Lutte, Un. 1895; — Beekbergerwoud 1846, S. S.; 1833 en 1834, Wtt.; 1852 en 1873, K. A.; 1869, S.; Woold bij Boveld 1875, R. E. de Haan; Lage bosch kasteel Middachten 1897, Posth. en K. A.; Oorsprong bij Arnhem 1844, Lac.; Hemelsche berg 1847, Lac.; Rozendaal bij Velp 1874, Groll; 1901, C. Lotsy; — Liesbosch, Un. 1852, 1874, v. A.; 1876, O.; 1897, V.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; — beekje Plasmolen 1856, v. d. B. en Th. Abel.; 1868, O.; Maastricht, v. Hov.; Gronsveld, Un. 1861; Ravelsbosch bij Schimmert 1901, V.; onder akkermaalshout aan de Geul tusschen Houthem en Valkenberg 1899, en Houthem 1901, Rieter; Wylre 1866, H. d. V.; Gulpen, Un. 1861; bosschen Vaals en Gulpen 1883, K.; Eperheide, Exc. 1889; Streythagen 1899, G. en V.

(Oldenzaal, Dr. W. Gleuns in herb. Posth.; Borne 1899, Mej. H. v. d. Pauwert; Zuider Eschmarke, Broekheurne, Aamsveen, langs de Glanerbeek, Linderzijde, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Schuijbergerbosch 1889, Struyk. in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Vaals 1902, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Meerssen, Un. 1861 (Arch. 1. V*. p. 412); tusschen Beek en Bunde 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24); Beek—Elsloo; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld in het veen te Uilenpas, de Gorter.

Primula *L.*

1100. **P. acaulis** *Jacq.* Vochtige beschaduwde plaatsen en in de duinen. Waarschijnlijk bij ons slechts vluchtelingen uit vroegere tuincultuur, daar de plant nog tegenwoordig algemeen als sierplant gekweekt wordt. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Bosch Epemastate te IJsbrechtum 1879, J. M. de Boer; — Vleuten, Broers; in een bosch bij het huis den Eik tusschen het huis den Ham en de Haar bij Vleuten 1835, D. S.; — Haarlem 1884, H. v. Eeten; Aardenhout, v. d. B.; Dz.; 1867, O.; 1870, Groll; Groot Bentveld, S. S.; 1836, Mb.; Haarlemmerhout 1873, Boerl.; Marienbosch bij Heemstede 1885, V.; Vogelenzang, Dz.; 1833, S. S.; v. d. T.; 1850, A. W. Hartm.; 1861, S.; 1872, Hoek; Boerl.; braakliggend boschje naast de Waterleidingsbeek bij Vogelenzang 1896, V.; bosch van Bennebroek 1850, A. W. Hartm.; — Noordwijkerhout 1840, S. S.; Noordwijk, Wtt.; Hillegom 1834, Wtt.; S. S.; Haagsche bosch 1823, V. Z.; G. B.; v. H.; Groot Hazebroek onder Wassenaar 1902, V.; — Serooskerke en op vele plaatsen op het eiland Walcheren 1867, v. H. Jr.; Walcheren 1838, en Domburg 1839, v. d. B.; Middelburg 1881, B. Jelgersma.

Over de var. *β. caulescens* zie onder *P. elatior.*

(Zandvoorderlaan bij het Naaldeveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Haarlem en Zandvoort 1886, Velserend, Costerus in herb. pr.; Vogelen-

zang 1891, Struyk. in herb. pr.; 1893, Ogt. in herb. pr.; — bosch te Duinbeek bij Domburg 1898, Ogt. in herb. pr.; Serooskerke (Walch.) 1874, L. in herb. pr.)

β. caulescens: Moesbosch (Walch.) 1874, L. (volgens aanteek. Lako zijn bij dit exemplaar de bloemen ten deele grondstandig ten deele vormen zij een scherm met een gemeenschappelijken schermsteel van ongeveer 7 c.M.)

Bovendien: Boekenrode, Hartenkamp, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 130).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1101. P. elatior. *Jacq.* In weilanden en op grasgrond in boschrijke streken. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Nieuwe Wetering te Zwolle 1891, 1892, Carmigg. en L.; Okse, K.; — Eng bij Halle op de Veluwe 1834, Voorst, en Eng bij Voorst, Wtt.; Zutphen, Gronem.; Vorden 1876 en 1887, Groll; langs de groote Wetering en de Leygraaf tusschen Beekbergerbroek en Terwolde 1862 en 1873, K. A. (reeds 1853 aldaar K. A. volgens Arch. 2. III. p. 197); dorpsbuurt bij het buiten van den Heer H. Willink in overvloed langs de Slingerbeek (straatweg naar Odink) en de Ratumsche bosschen 1873, R. E. de Haan; Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859; Beekbergerwoud 1833, 1834, Wtt.; 1846, S. S. (als *P. veris*); lage bosch bij het kasteel Middachten 1897, Posth. en K. A.; Middachten, Buse; Nijmegen, B.; Wtt.; Ubbergen 1868, v. H.; 1882, G. Molengr.; achter Simple Villa tusschen Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; huis Ubbergen 1846, G. Deijn.; 1868, v. H.; — Hamersveld 1892, Garj.; 1892, Heinsius; Baambrugge 1835, v. d. T.; — Ulvenhoutsche bosch bij Breda, Kuyper van Waschpenning; 1841, Lac.; (als? *P. acaulis β. caul.* Cfr. Prodr. Ed. I. p. 210); 1842, v. d. T.; 1875,

v. A.; St. Oedenrode, Dz.; — algemeen langs de Geul, Geulhem 1897, V.; bosch te Meerssen, Un. 1861 (als *P. veris*); Savelsche bosschen bij Gronsveld 1894, en Stibbe 1897, V.; St. Jansbosch bij Valkenberg, Exc. 1889; Slenaken 1885, K. en G.; Platte bosschen 1899, G. en V.; Hopel 1899 (misschien hybride?); Schinnen 1869, Lac. (kerksleutels); Vaals 1900, G. en V.

(Etten, Mej. M. S. Rust; Ulvenhoutsche bosch, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Hoensbroek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 130 *); — Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier.

[Aanm.: Tot deze soort moeten ook gebracht worden de planten gevonden bij Endegeest herb. v. H., Kipp; Rijnzigt bij Leiden 1863, S.; Leiden, Perin (ook caulescens), Kerb. en Mb.; en de reeds vroeger vermelde β. caulescens; „op de door Mulder aangegeven plaats voor P. veris bij Leiden 1835, Mb. en Haagsche bosch, V. Z. Deze door Nic. Mulder: „Commentatio etc..... Elenchus plantarum quae prope urbem Leidam nascuntur 1817 p. 29" opgegeven plaats is: aan eenen ruigen slootwal bij het Buiten, Rijn-, Stad- en Veldzigt genaamd, buiten de Morschpoort. Aan den Singel, tusschen de Witte en Koepoort." Men ziet op deze plaats is ijverig gezocht, met het bekende gevolg dat vele latere botanisten niet P. acaulis, doch P. elatior aldaar gevonden hebben. De Linneaansche soort P. veris, werd echter verdeeld in een var. α., onze tegenwoordige P. elatior Jacq., en een var. β. onze P. officinalis. P. elatior wordt algemeen voor den stamvader onzer tuinprimula's gehouden, die dan ook in vele vormen en kleurenvarieteiten bekend zijn. Vele der in ons land verzamelde planten zijn dan ook bruin, zooals die uit

*) Deze opgave schijnt te steunen op de door Pelletier vermelde groeiplaats, daar deze in Arch. 2. VI. p. 124 als eerste vinder vermeld wordt. Later in Tijdschr. XII. p. 16, Enum. Zeel. III. wordt de plant ook als door Blaas op Walcheren gevonden vermeld. Kan hier ook verwarring zijn met P. acaulis?

de buurt van Leiden, waarbij nog gevoegd kunnen worden Zutphen, Wtt. en Sassenheim 1863, S. (calyx dilatato) Toch schijnt de stamvorm nog niet zoo geheel zeker te zijn; men vergelijke hierover wat Vilmorin aangaande zijn zaaiproeven mededeelt; hij vermoedt dat onze tuinprimula's bastaarden zijn van P. elatior, P. officinalis en P. variabilis. Zie Vilmorin's illustrirte Blumengärtnerei, herausgeg. von Grönland und Rümpler 1873, p. 989.]

1102. P. officinalis *Jacq.* In weilanden, in boschrijke streken. ♃. *April—Juli.*

In Herb.: Diepenveen 1877, K.; tusschen Losser en Oldenzaal 1898, G. en V.; — Beekbergerwoud 1833, Wtt.; 1853, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; 1877, K.; Zutphen 1846, T.; R. B.; uiterwaarden aldaar 1834, Wtt.; 1835, Mb.; 1882, C. v. d. Broek; bij Zutphen op de stadsweide aan het voetpad naar Gorssel, nabij en vooral op de batterij de Poll 1834, Wtt.; 1846, T.; 1847, Cop; Bronsbergen 1880, Snijders; in een boomgaard nabij Zutphen bij den straatweg naar Gorssel 1846, Cop; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; (als *farinosa*?); Ubbergen, N. en Th. Abel.; 1844, Th. Abel.; Tiel 1869, O.; Linge uiterwaarden bij de Hamsche brug te Drumpt 1872, Post; Veldzicht onder Herveld 1896, Backer; Culemborg, H. S.; — Hamersveld 1895, Garj.; — Rhijn, stad en veldzicht buiten de Morschpoort, Perin (??); — Vucht, v. Hov.; — weiland tusschen kerkhof en weg naar de onderste molen onder Venlo 1896, Rieter; algemeen Zuid-Limburg 1897, V.; Meerssen, Un. 1861; Maastricht, Thomson; bosschen Gronsveld 1897, V.; uiterwaard Maas bij Gronsveld 1894, V.; St. Pietersberg 1866, H. d. V.; 1894 en 1897, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.; bosschen aldaar 1869, Lac.; bosschen tusschen Epen en Vaals 1897, V.; Selzerbeek bij Lemiers 1900, G. en V.

(Lemselo onder Weerselo 1902, Postma in herb. L.; Zuider Eschmarke, Wooldrikshoek, Twekkelo,

Glanerbeek, M. J. Blijdenstein; — Westervoort, K. F. W. Rooseboom in herb. Heukels; IJsel bij het fort de Poll 1881, Ens. in herb. L.; — Wester Spaarne 1893, — Haagsche bosch 1894, V. Suringar in herb. pr.; — vochtige weide bij de vier paardjes, Rieter in herb. pr.; Houthemmerberg 1902, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Overvloedig in een weiland nabij Brinkgreve bij Deventer, Cop (Arch. 1. II*. p. 35, ook Prod. Ed. I. p. 210); — Berg en Dal, Meerwijk, Beek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 312); — Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325); Beek, Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Zoelen en Avezathe door de Gorter.

Glaux *Tourn.*

1103. **G. maritima** *L.* Op vochtige, zilte kleigronden, in de nabijheid der zee. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1902, G. en Jongm.; in de Noord bij de Waal op Texel 1860, Lac.; de Mok aldaar 1881, Groll; Vlieland 1858, Lac.; Ooster- en Westersche veld aldaar 1869, Holk.; Terschelling 1881, Groll; 1886, K.; 1887, V.; de Grie, Dellewal en Groene strand aldaar, Un. 1886; kust Ameland, Kros; Nes op Ameland 1865, H. d. V.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; Kobbeduinen aldaar 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; Grint 1869, Holk.; — zeedijk Workum en Hindelopen 1853, S.; binnenpad van Arum naar Pinjum 1875, J. M. de Boer; Holwerd 1865, H. d. V.; Ossenzijl 1894, Carmigg.; — stadspolder, Dr. J. A. W. Pott; Zoutkamp, v. H.; Delfszijl 1856 en Uitwierde 1856, S. E. Strat.; — Kampen 1854, R. B.; Kampereiland, R. B.; 1849, T.; broek bij Kampen aan den Zwartendijk 1848, T.; 1848 R. B.; Vollenhove 1893, L.; — Harderwijk 1833, Wtt.; 1835, D. S.; 1864 en 1866, R. B.;

Zuiderzeestrand Elburg 1847, Alpherts; Nijkerk 1876, K. A.; Garj.; Nijkerkersluis 1843, Wenck; – Bunschoten, W. K.; O.; Spakenburg 1894, Garj.; – Noord-Holland, R. B.; Naarden 1864, O.; strand aldaar, Exc. 1882; tusschen Muiden en Muiderberg 1896, V.; tusschen Muiden en Naarden, Exc. 1882; Amsterdam, v. H.; IJ bij Zeeburg 1838, Romb.; 1839, C. D. Wtt.; Fl. Amst.; v. d. Brink; 1845, O.; zeedijk aldaar 1838, Romb.; IJ tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; IJkant bij de Willemspoort 1842, Heijbrock (P. N. S.); IJkant 1833, S. S.; 1845 en 1868, O.; Monnikendam 1856, Lac.; Hemmeland 1886 en Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Hoorn, C. A. Bergsma; Enkhuizen 1895, Sanders; Oud Karspel 1881, Jelgersma; langs het Noord-Hollandsch kanaal bij Stolpenbrug 1901, G. en Jongm.; Wieringen 1856, Lac.; Helder, en Nieuwe Diep, V. Z.; Wormer, Kerb.; Spaarndam 1870, Groll; kanaaloever bij Spaarndam 1900, Backer; – Katwijk, Forsten; 1835, Mb.; Mallegat bij het Orchisland, Perin; Katwijk aan Zee 1833, S. S.; Sluis aldaar 1836, Lac.; Sekken bij 's Gravezande, V. Z.; Hoek van Holland, V. Z.; 1879, S.; Overkant v. d. Hoek 1886, V.; strandweiden eiland Rozenburg 1895, V.; – Zeeland, Dumortier; Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Goes 1876, Posth.; Walcheren 1893, L.; Hoofd tegenover 't fort de Nol 1845, en Vlissingen, v. d. Cop; Oranjezon 1873, Hoek; Zeeuwsch Vlaanderen 1858, A. W.; kreek tusschen Axel en de Axelsche Sassinge, v. d. T.; de Grouw 1845, en Zuid-Watering, B. W.; – Bergen op Zoom, Schelde, Thomson; Un. 1860.

Als f. *elongata gracilis*, Zuid-Beveland, v. d. B. werd een hoog opgeschoten vorm vermeld.

(Uithuizermeeden, M. Kramer in herb. Heukels; – Huizen 1892, Struyk. in herb. pr.; Mui-

den, Un. 1901, Koning; Rieter in herb. pr.; W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Zuiderzee bij Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; Buiksloot 1901, de Haas in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; den Helder 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Hoek van Holland 1892 en Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Oost-Voorne 1894, Posth. in herb. pr.; — Biezelingen 1894, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. pr.)

Bovendien: Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); — Papenlaan en langs de Zuiderzeedijk Muiden 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Hondsbossche, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); op den zeedijk bij Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Wilhaak Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 130) en L. (Arch. 2. VI. p. 124); zeedijken Hoek, aan wallen en wegen te Axel, A. W. (Arch. 1. IV. p. 298); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Koudekerke en Middelburg, Westkapelsche dijk, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandpolder, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Dodoens, Cruydt boeck 1554 enz., de Lobel (1581); Pelletier, Vorstius en Munting. Voor Harlingen door de Gorter.

Tribus Hottonieae *Endl.*

Hottonia *L.*

1104. **H. palustris** *L.* In slooten, poelen, langzaam vlietende wateren, op moerassige gronden, meestal op veenbodem. ♃. *April—Juni.*

(In de hieronder volgende opgaven beteekent (*a*) macrostylis en (*b*) microstylis.)

In Herb.: Giekerk 1882, S. (*a*) (hierbij *Utricularia vulgaris*); Roodkerk en Giekerk 1849, S. (*a*); — Groningen 1856, S. E. Strat. (*b*); — Meppel, v. Heijn. (*a* en *b*); — Kampen 1848, T. (*a* en *b*); 1848, R. B. (*b*); 1849, R. B. (*a*); 1869, Hoek (*a*); Zwolle 1900, L. (*a*); Deventer 1845, T. (*a*); Halb. (*b*); 1876, K. (*a*); Romb. (*b*); Hardenberg 1868, v. d. Scheer (*a*); — Harderwijk 1866, R. B. (*b*); Vorden 1876, Groll (*a*); Ruurlo 1885, Ens. (*b*); Beekbergerwoud 1869, S. (?); Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan (*a*); Arnhem, Thomson (*a*); Nijmegen, N. en Th. Abel. (*a*); Culemborg, H. S. (*a*); — Hoevelaken 1861, R. B. (*b*); Amersfoort, R. B. (*a*); Garj. (*a*); Doorn, wie? (*b*); Utrecht, C. A. Bergsma (*a* en *b*); 1844, Wtt. (*fasc. b*); 1835, Wtt. (?); G. Deijn. (*b*); sloot grintweg langs de Langbroekerwering dicht bij de Odijkerbrug 1865, Knüttel (*b*); Ezelsdijkje Utrecht, Coll. Nat. (*a*); tusschen de Roobrug en Chartroise bij Utrecht, v. d. T. (*a*); Loosdrecht, Exc. 1884 (*a*); — Amsterdam, v. d. Brink (*a*); Aardenhout 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.) (*a*); Groot Bentveld, V. Z. (*a*); Haarlemmerhout, Kerb. (*b*); — Hillegommerbeek 1860, S. (*a*); Piet Gijzenbrug, Exc. 1888 (*a*); tusschen Sassenheim en Piet Gijzenbrug, v. Dissel (*a*); Noordwijk, v. d. B. (*b*); 1872, Boerl. (*a*); Erforderlaan bij Lisse 1894, V. (*a b*); en *b*); Teylingerlaan 1857, S. (*b*); Drechsberg 1860, v. H. Jr. (*a*); Warmond 1845, O. (*b* en *a*); Endegeest 1832, S. S. (*b*); Rijnsburg, S. (*b*); Leiden 1830, Forsten (*a*); 1834, Wtt. (*b*); 1835, Lac. (*b*); 1835, Mb. (*a*); Dz. (*a* en *b*); B. W. (*a*); Haagsche straatweg, Exc. 1883 (*b*); venen Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk (*a*); Wassenaarsche achterweg, Perin (*a*); Voorschoten, v. d. Cop (?); langs het proefveld 's Gravenhage (*a*); tusschen den Haag en Loosduinen

1895, G. Barger (*a*); 's Gravenhage, G. B. (*b*); Loosduinen, Destrée (*a*); Rotterdam 1851, O.; Coll. Nat. (*a*); Overmaas 1891, v. d. Voo; Zwijndrecht 1882, C. v. d. Broek (*a*); Dordrecht 1879, Boerl. (*b*); 1882, V. (*a*); Willemsdorp 1886, V. (1 jarig); Heikop bij Vianen, v. H. (*a* en *b*); — Hulst 1846, v. d. B. (*b*); St. Jan Steen 1845, v. d. B. (*b*); Sas van Gent 1865, A. W. (*b*); — (Tilburg?) Hersch (*b*); Vucht, v. Hov. (*b*); v. A. (*a*); — Plasmolen Koningsveen 1897, G. en V. (*b*.)

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; Oldeboorn 1869, v. Tuinen; Andringastate bij Oldeboorn 1863 en — Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Eelderwolde (*fasc.*), R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen aldaar, de Haas in herb. pr.; sloot om de Volenkampen 1843, Alpherts in herb. pr.; Hattem 1891, Ogt. in herb. pr.; Westerbouwing 1893, Veenendaal en Lunteren 1895, V. Suringar in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Meent 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; — Lisse 1886, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Zwijndrecht 1899, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Katendrecht, IJselmonde, Charlois, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — poeltje bij het Slikkerboschje in de Domburgsche duinen 1892, Ogt. in herb. pr.; — spoorweg Boxtel —Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Gramsbergen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); Steenwijkerwolde, Giet-

hoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oele, Brinkhuis, Woolde, Borne, Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo, tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen — weg spoorweg naar Eibergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Hatertsche broek, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 130, is volgens Arch. 2. VI. p. 124 opgave afkomstig van Pelletier); Overslag, A. W. (Arch. 1. IV. p. 298); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Ter Horst, Sevenum, Lac. (Arch. 2. V. p. 25); Maastricht, Amby, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 325); Beegden, Vlootmolen bij Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Tribus Samoleae *Endl.*

Samolus *Tourn.*

1105. S. Valerandi *L.* Op vochtige plaatsen, aan slootkanten, in venen en moerassen, gaarne op zilten grond. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; de Hoorn aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1868, Holk.; Midsland 1886, Holk.; Groenestrand bij West Terschelling, Un. 1886; Ameland in de duinvlakte 't klein Voormaten 1868, Holk.; Nes op Ameland 1896 en Oert aldaar 1897, V.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1867, Holk.; — de Joure, C. A. Bergsma; Harlingen, Sprée; Bolsward 1864, J. M. de Boer;

Dokkum 1865, H. d. V.; Giekerk 1850 en 1882, S.; — Harendermolen 1832, v. H.; — Zwartendijk bij Kampen 1847 en 1848, T.; Kampen 1847, R. B.; Deventer, Halb.; Diepenveen 1833, Wtt.; Bathmen 1878, K.; Delden, Un. 1895; Goor 1859, v. H.; Markeloosche veen 1897, G.; venen Diepenheim, Un. 1897; — Nijkerkervenen 1843, W.; W. en K.; 1894, Garj.; Zutphen, Reinw.; Warnsveld 1833, Wtt.; Vorden 1873, Groll; de Visch bij Ruurlo 1883, Ens. en L.; Wildenborch 1832, Staring; Eibergen, en Lichtenvoorde, Un. 1859; Middelo bij Winterswijk, Un. 1897; Edesche veen 1894, V.; — de Sathorst en de Hoeve boven Amersfoort 1836, D. S.; Lage Vuursche, v. d. Brink; Utrecht, C. A. Bergsma; Weteringsweg van Spakenburg, I. C. Broers; Vinkeveen 1850, Lac.; Bunschoten, O.; Abcoude, Baambrugge, Asscher; — Sloten aan de Zuiderzee bij Naarden 1901, G. en V.; Oud Diemen, Lac.; 1863, O.; tusschen Muiden en Muiderberg 1854, Lac.; Legmeer 1877, Boerl.; Amsterdam, Asscher; v. H.; 1875, Lac.; Amstelveensche weg, v. H.; Sloten, Fl. Amst.; v. H.; IJ tusschen Amsterdam en Sloterdijk, wie?; talrijk Zwanenwater 1896, V.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Velsen, Pierot; IJmuiden 1896, Exc.; Spaarnewoude 1887, V.; IJdijk Spaarndam, v. d. T.; 1872, 1873, Boerl.; moeras bij de Liede 1900, C. A. Backer; Haarlem, v. H.; 1875, Groll; Haarlemmermeerpolder 1853, S.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; Overveen, en Groot Bentveld 1832, S. S.; — Noordwijk 1843, O.; duinen aldaar 1885, V.; duinpan Leiden 1840, B. W.; Leiden, Forsten; 1835, Mb.; Driesprong aldaar, Boerl.; langs den spoorweg buiten de Morschpoort 1842, O.; langs de Groenesteeg bij Oegstgeest 1837, Lac.; Leiderdorp, v. d. B.; Leimuiden langs het Haarlemmermeer, en Waalsdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage 1895, G. Bar-

ger; kanaal aldaar, en Houtrust, V. Z.; greppel korenveld Zwijndrecht 1883, V.; Hellevoetsluis en Quakjeswater 1900, Struyk.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; den Briel 1835, (v. Rees?) P. N. S.; — Zeeland, Dumortier; Nieuwerkerk, Duiveland, Un. 1894; Schouwen en Tholen, Dz.; Zuid-Beveland, Dz.; 1848, v. d. B.; IJersekendamme 1839, v. d. B.; Middelburg 1839, B. W.; Gapingsche weg aldaar 1895, Ogt.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Hoek 1863, A. W.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen; Galamadamme 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — op natten zandgrond te Lattrop gem. Denekamp 1900, in herb. Rieter; tusschen Twickel en Borne, Un. 1895, Posth. in herb. pr.; — Diemen 1882, Heinsius in herb. pr.; 't Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Schoorldam 1868, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; Huizen 1892, Monnikendam 1901 en IJmuiden 1896, Struyk. in herb. pr.; Amsterdam, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; — Leiden, morschweg 1885, Struyk. in herb. pr.; langs het Hollandsch Diep bij Numansdorp 1903, Kole—Kloetinge 1874, Posth. in herb. pr.; Brouwershaven 1876, Costerus in herb. pr.; Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; Wissenkerke, N.-Bev. 1885, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1879, L. in herb. pr.; 1902, Ogt. in herb. pr.; St. Laurens 1873, L. in herb. pr.; Veere, mevr. Snellen in herb. Heukels; Kapelle, Z.-Bev. 1893, Ogt. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); — Wieringen (Arch. 1. V. p. 57); — al de Zeeuwsche eilanden A. W. (Arch. 2. III. p. 130); behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 124); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek

en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Munting.

Voor Enkhuizen, tusschen Beverwijk en Velsen, en achter Egmond op den Hoef, pannen bij Staalduin, langs den zee- en maaskant bij 's Gravezande, bij Groningen, volgens de Gorter. Rotterdam, Delftshaven en Uithoorn in Fl. B. S.

[Cyclamen europaeum L. en Cyclamen hederaefolium Ait. werden door Nylandt: Nederl. Herbarius of Kruidboek p. 93 opgegeven als te groeien in sommige bosschen van Walsch Nederland. Perin heeft hieruit begrepen dat deze planten in Noord Nederland gevonden waren en heeft ze dan ook door middel van 's Rijks herbarium bij Nijmegen laten groeien!]

Ordo Globulariaceae *D.C.*

Globularia *Tourn.*

1106. G. vulgaris *L.* Op zonnige kalkheuvels. ♃. *Mei – Juni.*

In Herb.: (Nijmegen, Perin)?; — bij Loosduinen onder de Erica v. S. V. Cfr. Aanteek. v. d. Bosch in Arch. 1. I. p. 384.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Zwolle, achter den Kranenborg en te Heemze door de Gorter.

Ordo Plumbaginaceae *Juss.*

Armeria *Willd.*

(**Statice** L. et Prodr. Ed. I. p. 212.)

1107. A. vulgaris *Willd.* (*Statice elongata* Hoffm. et Prodr. Ed. I. p. 212, *Statice Armeria* Gorter). Aan zeedijken, op schorren, zilte gronden en vochtige

zandgronden. Daar de plant als randen van bloembedden gebruikt wordt, is zij hierdoor nu en dan verspreid. ♃. *Mei—Sept.*

α. **elongata** *Hoffm.* Schijnt bij ons niet voor te komen.

β. **intermedia** *Marsson* (lengte stengel 35—45 c.M. Cfr. Prahl. Kritische Flora der Provinz Schleswig-Holstein enz. II. p. 177).

In Herb.: Vestingwerken Nijmegen 1833, Wtt.; (als *purpurea* Koch?) Aug. 1849, Th. Abel.; aldaar buiten de Molenpoort, N. en Th. Abel.

γ. **maritima** *Mill.* (lengte stengel 3—35 c.M. Bloeit *Mei—Juli*).

1. **genuina** *Marsson.*

In Herb.: Texel bij Oude Schild 1902, Dyt, G. en Jongm.; aarden wallen bij den Burg op Texel 1860, Lac. (als *β. pubescens*); Oostersche veld aan de Zuiderzee Vlieland 1858, Lac.; — op dezelfde plaats als *St. elongata* d. 6 Juni 1875, J. M. de Boer (als *β. pubescens*); Oude Mirdumer klif Gaasterland 1894, L.; — bij de Roskam Kampen 1850, T.; — Spaarndamsche dijk tegen het IJ, S.S.; Spaarndam 1870, Groll; — Walcheren, schorren bij het fort den Haak 1833, G. B. C. v. d. Feen; Middelburg 1842, M. D.; — sloot Breda 1882, Jelgersma.

[Aanm.: Op de Noordzee-eilanden komen kleine, afgevreten, in het algemeen lagere vormen voor. De bladen zijn meestal gewimperd, doch niet alle behaard; alzoo overgangen tot *γ*. 2. Ook de beharing van den stengel is zeer veranderlijk. Deze vorm werd waarschijnlijk als A. humilis Link. onderscheiden; Marsson brengt die onder 2. pubescens, terwijl Prahl haar in het algemeen tot *γ*. maritima rekent. Niet te verwarren met *β*. humilis Mey. Chl. hanov.

2. **pubescens** *Marsson.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; Dellewal aldaar, Un. 1886; Grint 1869, Holk.; Ameland

1865, H. R. v. d. Ley; oostergrieën bij de Koog op Ameland 1869, Holk.; Nes aldaar, Bruinsma en Hinxt; Schiermonnikoog 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Stavoren, C. A. Bergsma; Lemmer 1865, en Gaasterland 1865, H. d. V.; Oude Mirdumerklif aldaar 1894, L.; — Schaphalsterzijl, v. H.; — Kampen, R. B.; bij de Voorst en langs den zeedijk Vollenhove 1893, L.; station Deventer 1876, L. J. v. d. Veen; — Harderwijk, Dumortier; 1835, D. S.; 1863, R. B.; heidegrond Nijkerk, Stolz; — IJ bij Amsterdam, v. H.; 1850, Lac.; Marken uiterwaard 1886, Boerl. en V.; Hoorn, C. A. Bergsma; Urk 1852, B. de Wit; 1884, S.; Nieuwe Diep, V. Z.; — Zeeland, Dz.; Bruinisse 1887, L.; Zonnemaire 1872, W. K. J. Schoor; schorren St. Philipsland 1890, L.; Scheldedijk Biezelinge 1894, Ogt.; buitendijken en schorren tusschen Borsele en de Wilhelminadorp Z.-Bevel. 1884, L.; Zuid-Beveland 1840, haven Goes 1838, Zandkreek 1840, langs het Sloe 1847 en schorren Westerschelde 1843, v. d. B.; Walcheren, v. d. T.; schorren bij het fort de Haak op Walcheren 1833, G. B. C. v. d. Feen; Breezand, B. W.; duinpan tusschen Oost- en Westkappel, v. d. T.; Oranjezon 1841, v. d. B.; 1841, v. d. T.; kanaal Middelburg 1874, Lac.; Schelde voor Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, en St. Clarapolder 1861, A. W.; — Schelde bij Bergen op Zoom, Thomson; Un. 1860.

3. **glabra** *Marsson* (lengte stengel 4—40 c.M.).
In Herb.: Texel 1857, Harting; Koogerweg en Waterweg Nederlanden, S. P. Huizinga; Ameland, Coll. Nat.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Metslawier 1860, S.; Tjongerzyl, herb. v. H.; Riesbuiten 1853, S.; Oude Mirdumerklif Gaasterland 1894, L,; —

op den noordpolderzijl bij Usquert 1856, S. E. Strat.; Schapholsterzijl aan het Reitdiep 1835, v. H.; zeedijk Dijkshoek 1829, v. H.; – Zwartendijk Kampen, R. B.; Dronten 1870, Hoek; Schokland 1884, S.; – Harderwijk 1833, Wtt.; 1835, D. S.; 1836, v. H.; 1865, R. B.; bosch van Leuveren 1850, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; Elburg, v. Heijn.; – zeedijk Spakenburg 1894, Garj.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; – strand tusschen Naarden en Muiderberg v. d. T.; Exc. 1882; Naarden, v. H.; 1864, O.; Muiderberg 1824, v. H.; Kerb.; 1864, Coll. Nat.; Amsterdam, V. Z.; zeedijken aldaar 1835, Mb.; Oosterdoksdijk 1843, M. D.; 1868, O.; Noorder IJ, Boerl.; IJ bij Zeeburg 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1843, M. D.; Zeeburgerdijk 1843, O.; Fl. Amst.; Spaarndammerdijk aldaar 1833, S. S.; zeedijk Sloterdijk 1841, Romb.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O. (met zand uit Naarden aangevoerd); IJ bij Zaandam 1836, Mb.; Westzaan en Zaandam, Kerb.; zeedijk Monnikkendam 1873, Boerl.; Hemmeland aldaar 1886, Boerl. en V.; Hoorn 1894, Groll; Enkhuizen 1894, Sanders; Urk 1852, B. de Wit.; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; den Helder, herb. v. H.; Nieuwe Diep, V. Z.; – Sekken Hoek van Holland, V. Z.; – Zeeland, Forsten; – Schelde bij Bergen op Zoom 1841, Lac.; – Geul tusschen Epen en Mechelen 1901, G. en V.; langs de Geul bij Epen 1885, K. en G.; langs de Geul van Cottesen tot Gulpen 1872, Lac.

(dijkje tusschen Waal en Burg op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Terschelling, Grie 1895, Heukels in herb. pr.

γ. maritima: tusschen Oldeboorn en Akkrum 1866, Holk.; 1867, v. Tuinen; zeedijken Gaasterland 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade,

W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Groningen, v. H. in herb. v. Tuinen; — Elburg aan de oevers van de Zuiderzee 1843 en 1847, Alpherts in herb. pr.; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Muiderberg 1901, Posth. in herb. pr.; aldaar, F. Hulk; Valkeveen en Amsterdam, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; 1883, Heinsius in herb. pr.; Zeeburg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Diemen 1896, Costerus in herb. pr.; 't IJ bij Westzaan 1876, Schipper in herb. pr.; Marken 1893, Wieringen 1894 en den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; — buitendijk Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — zeedijk Zierikzee 1894 en Wolfaartsdijk 1897, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roozendaal; — Bergen op Zoom 1884, Posth. in herb. pr.

2. *pubescens flor. albis:* St. Philipsland 1890, L. en Brakman in herb. L.)

Bovendien: (zonder aanduiding van varieteit): Oud Valkeveen langs den zeedijk en het strand naar Muiderberg, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — Wilhaak Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — Zierikzee, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Rammekens en Rithem, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

γ. maritima: tusschen Vrouwenpolder en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Dodoens: Cruydeboek 1563, Stirpium 1583 enz., en Munting.

[Aanm.: De plant schijnt te ontbreken in Noord-Beveland, althans in Arch. 2. III. p. 130 geeft Walraven op alle Zeeuwsche landen, behalve Noord- en Zuid-Beveland en Tholen; in Arch. 2. VI. p. 124 daarentegen geven Walraven en Lako aan alle landen, behalve Noord-Beveland en West-Zeeuwsch Vlaanderen.]

Statice *L.*

1108. S. Limonium *L.* Op schorren en aan dijken, langs het zeestrand. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1867, H. d. V.; 1868, Holk.; op rijpe schorren Zuiderzeekant Texel 1867, H. d. V.; Oostereind en Eierland Texel 1868, Holk.; Eierland 1857, Harting; oesterbedden Texel 1868, Holk.; Terschelling 1886, K.; 1887, V.; schorren West Terschelling 1878, Holk.; 1897, V.; West Terschelling 1868, Holk.; Dellewal, Un. 1886; zeer algemeen Grint 1869, Holk.; Nes op Ameland, Hinxt; S. P. Kros; zuidkust Schiermonnikoog 1860, S.; Kobbeduinen aldaar 1869, Holk.; – Dijkshoek 1829, v. H.; v. Heijn.; Harlingen, Hinxt; bij den hoek van Zurich 1875, J. M. de Boer; – den Helder 1833, herb. S. S.; V. Z.; 1892, G. en Heinsius; Willemsoord 1845, Buse; Nieuwe Diep, V. Z.; Enkhuizen 1894, Sanders; – Ouddorp 1894, Boerl. en V.; – Zeeland, Koemans; Zeeuwsche dijken 1846, (B. W.?); schorren Zeeland 1839, Lac.; Westerschelde Schouwen 1839, v. d. B.; Zierikzee, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; v. d. B.; Walcheren 1834, Wtt.; Oranjezon 1868, Plugge (herb. O. N°. 268); Arnemuiden, v. d. B.; Middelburg, Forsten; haven aldaar, v. d. B.; kanaal aldaar, v. d. T.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; strand aldaar 1882, Buijsm.; Terveere 1883, K.; Neuzen *) en Hoek 1862, A. W.; – Bergen op Zoom, Un. 1860; 1877, K.; Schelde aldaar, Thomson; 1888, Groll; Hoek; Wouwsche plantage 1884, V.

---

*) A. Walraven teekent hierbij aan (Arch. 1. IV. p. 298): „Deze plant, door Hondius te Neuzen op de schorren gevonden en het eerst als inlandsch bekend gemaakt, komt hier nog zeer menigvuldig voor. Het is niet onwaarschijnlijk, dat hieronder verschillende vormen of soorten schuilen. Cfr. Dodoens Cruydt-Boeck van 1618, p. 569 „daer Petrus Hondius dat selve met groote menigte aen de zeedijcken van Vlaenderen bij Axel ende Terneusen tusschen het Tripolium ghevonden heeft, wel anderhalven voet oft twee voeten hooch werdende," Pelletier. In Petri Hondii Dapes inemptae of de Moufeschans Ao. 1621 p. 306 wordt 't Limoen-cruyt genoemd.

β. parvum Bellidis minoris folio ontbreekt. Zie Prodr. Ed. I. p. 213.

(Polder het Noorden Texel 1902, H. R. Hoogenraad in herb. pr.; — Wieringen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — buitendijk Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — walletje in het schor Cortgene 1883, Schipper in herb. pr.; bij het fort Rammekens 1873 en Kadzand 1878, L. in herb. pr.; — Bergen op Zoom 1884, Posth. in herb. pr.; Toolsche veer aldaar 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen tusschen den Oever en Oosterland 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 234); — 's Gravezande, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Dodoens, Hondius en Munting.

1109. S. Thouini *Viv.* Plant van Zuid-Spanje en Noord-Afrika, Griekenland, Palestina, Arabië, Onder-Egypte en Zuid-Perzië. ⊙.

In Herb.: Amsterdam 1901, Heukels.

Ordo Plantaginaceae *Juss.*

Littorella *Bergius.*

1110. L. juncea *Bergius* (*L. lacustris* L. et Prodr. Ed. I. p. 213). Op vochtige heide-, duin-, zand- en veengronden, aan plassen en meeren. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1902, Dyt, G. en Jongm.; tusschen het Groot Vlak en het Pompevlak bij den Hoorn Texel 1868, Holk.; Mientegronden Texel 1860, en Eerste Jan Douwes vallei Vlieland 1858, Lac.; Vlieland 1868, Holk.; Terschelling 1887, V.; Doodemanskisten aldaar, Un. 1886; Liesterplak

aldaar 1886, K.; klein vaarwater tusschen Buren en de Koog op Ameland 1868, 1869, Holk.; – Giekerk H. K. Hommels; – Harendermolen 1835, v. H.; Zuid-Laren 1858, S. E. Strat.; Meppel, v. Heijn.; – veenplas langs de S. S. te Staphorst 1898, L.; Deventer, v. d. Cop; Okse 1877, K.; Almelo, Un. 1870; Boekelerhoek te Lonneker 1893 en Mensinkhoek aldaar 1901, L.; – Harderwijk, v. Heijn.; Apeldoorn, Wtt.; 1877, K.; langs het kanaal aldaar 1874, K. A.; vijvers park het Loo 1858, O.; Voorthuizen 1833, Wtt.; Wageningen, Ede, Venendaal, Renswoude 1884, K.; heide bij de Ginkel onder Ede 1890, v. Vloten; Doetinchem 1885, Groll; Winterswijk, en Lichtenvoorde, Un. 1859; Maasdijk Heumen 1864, Herrenkohl (als *β. erecta*); grintweg Wijchen 1850, Th. Abel.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; veer te Katwijk aan de Maas, Un. 1853; langs de Waal te Bommel, v. S. V.; – Hoevelaken 1897, Garj.; Oud Leusden, Kraamw.; Hazenwater Oud Leusden 1837, D. S.; tusschen Amersfoort en Leusden v. d. T.; Vogelenwater Oud Leusden 1846, v. Hov.; vijvers Zeisterbosch 1851, O.; – heide Hilversum, Un. 1872; tusschen 's Graveland en Loosdrecht, V.; Nieuw Loosdrecht 1839, Lac.; oevers Zwanenwater 1896, V.; Callantsoog 1877, Lac.; Groot Bentveld 1833, S. S.; 1837, Mb.; Rozewater 1833, S. S.; 1846, Buse; duinvallei Zandvoort, Buse; – laagte aan de Lek te Vianen, v. d. T.; Quakjeswater 1900, Struyk.; – Groote meer Hoogerheide, Un. 1896; tusschen Rijen en Dorsten 1842, v. d. T.; rietven Oisterwijk, G. Broers; Esch bij Boxtel 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; links van den provincialen klinkerweg bij Vlijmen 1847, v. Hov.; Valkenswaard 1827, v. H.; Peel 1895, G. en V.; Maarhees 1874, Lac.; – Welsche hut, Un. 1893, Groll.

(Ballagepoel bij Vlachtwedde 1899, Schipper in

herb. pr.; – Entersche veen, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; – Apeldoorn langs het kanaal naar Dieren 1881, L. in herb. pr.; – Maarsbergen 1889, Struyk. in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; – Meent Bussum 1899, Koning in herb. pr.; – Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; – heide bij Wolfsven Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Groote Peel Beegden Un. 1900, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); – Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); – Harderwijk, Fl. B. S. (Arch. 1. V*. p. 426); – weg langs de spoorbaan naar Eibergen en tusschen Eibergen en Zwilbroek, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621) (hierbij ook vermeld de forma *radicans*); – Lage Vuursche 1885 – heide tusschen Hilversum en Loosdrecht 1886 en 1888, aan het einde van de Tienhovensche vaart bij Hilveraard 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); – Loosduinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – Boxmeer, Un. 1853 Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); – Stramprooi, Lac. (Arch. 2. V. p. 25); Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); van Thorn naar de Groote Peel en van de Groote Peel naar Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Plantago *L.*

1111. P. maior *L.* Algemeen op bebouwden en onbebouwden grond, tusschen het gras, aan wegen en dijken, in weilanden enz. ♃. *Juni–herfst.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; Vlieland 1858, Lac.; West Terschelling, Un. 1886; Terschelling 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; – Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S. (ook *minor*); – Meppel, v. Heijn.; Kampen aan de Roscam 1870,

Hoek; Kampen, T.; 1848, R. B.; Deventer 1846, Cop; 1877, K.; — Harderwijk, R. B., Renkum, Buse; Culemborg, H. S.; — plantsoen Amersfoort 1891, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, Coll. Nat.; Houten 1828, en Wikkenburg 1826, Wtt.; Landlust bij Baambrugge, v. d. T.; — 't Gooi 1827, Wtt.; Uithoorn 1872, en Legmeerpolder, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; M. D.; 1872, O.; huis de Vraag Sloterweg 1844, P. A. Richard; Sloterweg 1839, Romb.; Urk 1852, B. de Wit; Wieringen 1857, Harting; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; Haarlem 1873, Boerl.; Spaarne aldaar, Kerb.; Haarlemmerhout 1835, en Overveen 1837, Buse; Bloemendaal 1872, Boerl.; — Leiden 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; Forsten; Pierot; Perin; 1842, O.; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Delft, v. S. V.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1835, Lac.; 1850, Cop; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Vucht, v. A.

β. **minor** *Cop.* (var. *β.* Fl. B. S. et *minima* p. 766).

In Herb.: Harlingen, Bruinsma; zeedijk Oostmahorn, Hinxt; — Groningen 1856, Strat.; Onland bij Groningen 1839, v. H.; — weg naar Paterwolde, v. H.; Oldendijk Weerdinge, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — muren bolwerk Kampen 1846, R. B.; 1849, T.; Kolmschate 1846, Tijhaar; Goor 1859, v. H.; — Harderwijk 1834, en Ermelo 1833, Wtt.; heide Uddelermeer, Un. 1849; Nijmegen, Abel. en Pas; Hatertsche broek, N. Abel.; Wychensche venen, Th. Abel.; Beek 1857, O.; Herwijnen 1859, S. (als *media;* de vaak getande bladrand zou doen vermoeden dat de vorm *minor* (*nana*) werkelijk een kleine vorm van *intermedia* (*scopulorum*) was. Zie Gren. et Godr.). — Darthuizen 1848, v. H.; Zeist, W.

K.; de Bilt 1830, v. H.; Utrecht 1833, W t t.; 1838, D. S.; Houten 1833, en Schalkwijk 1833, W t t.; – tusschen Koog en Westzaan, K e r b.; muren voormalig slot te Heemstede, v. d. T.; muur bij het IJ 1836, B u s e; Haarlem, P e r i n; Zomerzorg 1835, B u s e; – Leiden, D z.; 1835, M b.; Valkenburg, P e r i n; Monster 1896, V.; Maasdijk 's Gravezande, V. Z.; Zwijndrecht 1836, L a c.; – Zeeuwsch Vlaanderen 1873, A. W.; – Werkendam, L a c.; Vuchtsche heide, v. H o v.; Nuenen 1839, d e B r.; tusschen Boxtel en Best, v. H o v.

γ. *Winteri* Wirtg. (wellicht dezelfde als β. *P. marina magna* J. B a u h. Hist. volgens d e G o r t e r aan den zeekant bij Muiderberg, Amsterdam, Zandvoort en elders en bij 't Roode Klif in F l. F r i s., waarbij volgens de onderstelling van C o p aan *P. Cornuti* Gouan zou gedacht moeten worden of forma *P. maioris procera?* Cfr. Prodr. Ed. I. p. 214.)

In Herb.: Harderwijk, R. B.

Voorts komen nog de volgende vormen en monstrositeiten voor:

f. *procera* Sonder (als vorm van *P. media*).

Blauwkapel bij Utrecht, C. A. B e r g s m a (bloemsteng 90 c.M.) Misschien dat deze vorm tot γ. *Winteri* behoort.

f. *scopulorum* Fr. (Deze vorm wordt door sommigen tot *P. intermedia* Gilib. gebracht o. a. door L a n g e in Haandbog p. 536. De beschrijving van *intermedia* zooals men die vindt bij G r e n i e r et G o d r o n. II. p. 720 komt echter niet overeen met onze planten.)

In Herb.: Oenkerk 1849, S.; – bouwland Zwijndrecht 1836, L a c. (hierbij ook een vorm *minima*); ! Lek bij de Vaart 1832, v. H. (als γ. *foliis dentatis sinuatis*.)

f. *polystachya* Wallr. In Herb.: langs den

spoorweg bij Rijnwijk, W. K. (zie verslag Verg. 1846); — langs den weg van de ruine der kerk te Hoogelande naar Poppendamme (Walch.) 1886, L.

f. *phyllostachya* Cop. In Herb.: Wolsum 1867, J. M. de Boer; — Winschoten 1897, Schipper; — Deventer 1877, K.; — Leidsche vaart Haarlem 1838, Buse; — Leiden 1835, Mb.; Dordrecht 1838, Lac.

Hierbij nog de bizondere vorm: *Spica in axillis bractearum foliacearum ramosa*, alzoo een combinatie van de beide voorgaande vormen. In Herb.: Uilenput Nijmegen 1868, v. H. (ook *fasciatie*); — polder de Jager Dordrecht 1838, Lac.; Steenplaats buiten de Bredasche poort aldaar 1839, v. d. T.

f. *rosea* Dcsne. In Herb.: Idaard, C. A. Bergsma; — Rijzenburg 1860, Hartsen; — Bussum 1891, v. E.; — klaverland bij 's Gravezande 1845, de Br.

(Groenestrand Terschelling 1895, H. Heukels in herb. pr.; — kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Valburg, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen aldaar, de Haas in herb. pr.; — tusschen Diemen en Zeeburg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Jan Tabak bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Vreeswijk, Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; park Rotterdam 1898, Wachter en Jansen; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — voetpad Koudekerke 1889, Ogt. in herb. pr.; St. Laurens 1874 en Bruinisse 1887, L. in herb. pr.; — Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in

herb. pr.; — Valkenberg 1901, en Aalbeek, Steichen in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.

β. minor: Haaksbergen, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; — Bennekomsche meent 1892, V. Suringar in herb. pr.

f. *scopulorum:* kasteel Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; — Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. pr.

f. *phyllostachya:* kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.

f. *rosea:* Driebergen, S. in herb. V. Suringar.)

Bovendien (zonder vermelding van varieteit): Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — tusschen Knype en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijk, Steenwijkerwolde enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Woolde, Borne, Hasselo, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Vaassen—Epe, Un 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Apeldoorn, niet zeer algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 197); tusschen Gorssel en Bathmen, Cop. Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); algemeen Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 312); — Marken 1886, Boerl. en V. (Arch. 2. V. p. 58); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894

(Arch. 3. I. p. 51); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. 125); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, West-Kappelsche dijk, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Gapinge en Middelburg, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Veere en Vrouwenpolder, Oosternieuwlandpolder, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Hamert, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; St. Pietersberg, Valkenberg, H. d. V.; Sittard, Beek–Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226).

1112. P. media *L.* In weilanden, langs wegen en dijken, vooral langs de rivieren. ♃. *Mei–Sept.*

In Herb.: Prins Hendrikpolder Texel 1869, Holk; – Veenwouden, Sprée; – Kampen 1847, 1850, R. B.; Roskam aldaar 1870, Hoek; Wijhe 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Olst 1850, Cop; Deventer 1833, Wtt.; 1840, Buse; 1846, Cop; 1877, K.; – Harderwijk 1864, R. B.; Twello, Coll. Nat.; Apeldoorn 1873, K. A.; Voorst 1833, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Rheedersteeg 1848, P. A. Richard; Arnhem, S.; 1873, Groll; Rijnoever aldaar, Reinw.?;

tusschen Heumen en Overasselt 1897, G. en V.; veer te Poederoijen 1888, V.; Wageningen 1856, v. H.; O.; Renkum, Buse; — langs de Eem 1894, Garj.; tusschen Eemnes en Baarn 1872, O.; Utrecht, C. A. Bergsma; S. S.; 1879, A. C. Oudemans; Houten 1828, Wtt.; batterijen Kromme Rijn, v. d. T.; Wikkenburg en Schalkwijk 1833, Wtt.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Amsterdam 1875, Lac.; Ringdijk 1838, Romb.; Fl. Amst.; Enkhuizen 1895, Sanders; Bloemendaal 1846, Buse; Exc. 1882; Zomerzorg, Buse; weiland over Caprera Bloemendaal 1847, O.; 1897, V.; Duinvliet, Groll; Overveen 1843, S. S.; beekje van Berkhout, Kerb.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Katwijk 1842, B. W.; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningen, V. Z.; IJselmonde 1892, v. d. Voo; straatweg Dubbeldam 1882, V. *); Dubbeldam 1880, Posth.; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; — Krabbendijke 1884, L.; Zuidzande, v. d. B. en B. W.; weg bij Kloosterzande 1845, v. d. B.; Hulst en Sas van Gent 1863, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; citadel te 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Valkenberg 1866, H. d. V.

β. longifolia G. Meijer (*foliis oblongo-lanceolatis, in petiolum longum attenuatis*) zoo onder anderen Utrecht 1879, A. C. Oudemans (bladen 30 c.M. lang); Ringdijk Amsterdam 1838, Romb.; — 's Gravenhage R. B.

[Aanm.: De vorm *β*. P. latifolia hirsuta minor C. Bauh. Pers. zou volgens de Gorter (Flor. VII. Prov. p. 42) voorkomen veel op Staalduin buiten 's Gravenhage. Deze vorm ontbreekt echter in ons herbarium.]

(Noorderplantsoen Groningen 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — aan een weg in Heetveld bij Vollenhove, L. in herb. pr.; — Wester-

*) Voor Dordrecht reeds opgegeven bij de Aanv. Prodromus (Arch. 1. III. p. 511). Merkwaardigerwijze zijn al deze planten niet meer aanwezig in het door Cop bewerkte gedeelte der Corolliflorae.

bouwing 1893, V. Suringar in herb. pr.; niet zelden Achterweg enz. Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, Valburg, Beusichem—Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — tusschen Drafna en Bellafista 1899, Koning in herb. pr.; ringdijk Diemermeer, A. C. J. v. Goor in herb. pr., Diemerbrug 1882, Heinsius in herb. pr.; polderdijk Diemerbrug en Watergraafsmeer 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden, park aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Nieuwlandsche weg Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Sloedijk Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; aldaar 1873, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Rijswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; wallen 's Hertogenbosch 1895, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.

β. longifolia. Zalkerbosch 1894, Carmigg. in herb. L.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); tusschen Raalte en Wijhe en bij Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Brinkhuis, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Weldam, Enter — tusschen Zutphen en Bronsbergen en van daar naar Warnsveld, Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Nijmegen, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); algemeen aldaar en f. *umbrosa* Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 312); — Voorne algemeen, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Loosduinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 122); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 130, voor Walcheren reeds v. d. B. (in Tijdschr. XII. p. 16); tusschen Middelburg en Rammekens, Un. 1902 (Arch. 3. II.

p. 1035); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); – Venlo, Baarlo, Arcen, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek – Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman. Voor Tiel in Prodr. Ed. I. p. 215, Staalduin bij de Gorter; Wijk bij Duurstede, Hattem, Fl. B. S.; de Blesse, Fl. Fris.

1113. P. lanceolata *L.* Algemeen tusschen het gras, langs wegen en dijken enz. ♃. *April – Oct.*

a. **vulgaris** *Cop.* (*genuina* Gren. et Godr.).

In Herb.: Midsland, Un. 1886; Westersche veld, Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1861, Lac.; 1897, Schipper; – Friesland, Sprée; Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S.; – Groningen, v. H.; Hoornsche dijk bij Groningen, S. E. Strat.; – Meppel, v. Heijn.; wallen Coevorden 1859, Lac. en S.; – Kampen, R. B.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; Deventer, Cop; 1846, v. Gron.; 1877, K.; – Zutphen 1833, Wtt.; Ruurlo 1886, Ens.; Renkum, Buse; Wageningsche berg 1833, Wtt. (fl. *rubro*); Culemborg, H. S.; – Utrecht, v. H.; 1879, A. C. Oudemans; Amsterdamsche straatweg aldaar, C. A. Backer; Doorn, Fockema; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; – Amsterdam, Fl. Amst.; 1870, O.; Sloterweg 1838, Romb.; Urk 1852, Bakker de Wit (diluv. en haven); 1884, S. (kerkhof); Wieringen 1857, Harting; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; – Teijlingerlaan 1857, S.; Leiden, Forsten; Pierot; 1835, Mb.; 1841, S. S.; 1843, O.; 1854, v. H. Jr.; 1872, Boerl.;

duinen Katwijk 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Zorgvliet, V. Z.; Delft, v. S. V.; 's Gravezande, Destrée; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Schollevaarseiland 1864, Coll. Nat.; IJselmonde 1893, v. d. Voo; Dordrecht 1835, Lac.; singel aldaar 1882, V.; straatweg aldaar 1880, Boerl.; 1881, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; — Hervensche dijk, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.

β. **angustifolia** *Cop.* (*β. maritima* Gren. et Godr.).

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Kampen, R. B.; Manenburg aldaar 1870, Hoek; — Harderwijk, R. B.; Rheede, v. H.; — Amersfoort, R. B.; Grebbe bij Rhenen, C. A. Bergsma; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht 1838, D. S.; wallen aldaar, v. H.; — 't Gooi 1829, Wtt.; Amsterdam 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Wieringen 1856, Lac.; Haarlem 1879, Groll; — Leiden, Dz.; stadsmuur Hoogewoerdspoort, v. d. B.; Delft, v. S. V.; 's Gravenhage, V. Z.; Feijenoord 1846, Groshans; — duinen Walcheren 1839, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; Kadzand 1887, L.; — Breda, v. A.

2. *decumbens:* heigrond tusschen Hilversum en 's Graveland 1842, v. d. T.

γ. **capitellata** *Koch.* (*ε. angustifolia, scapo fere digitali aut breviore* Prodr. Ed. I. p. 215, *δ. trinervia* et *ε. angustifolia minor* Fl. B. S.; var. *sphaerostachya* D.C. en Ascherson, var. *montana* Gren. et Godr.).

In Herb.: Texel 1881, Groll; — Haaksbergen Un. 1895, Groll; — aan zee bij Elburg 1846, T.; — muren Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1834, de Br.; walmuur tusschen het bolwerk Zonnenburg en de Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; Zonnenburg 1835, D. S.; — zeedijk zuid-oostkust

Marken 1886, Boerl. en V.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; — vest Leiden 1838, Mb.; 's Gravenhage en Houtrust aldaar, V. Z.; — Walchersche duinen 1883, L.

δ. **dubia** *Liljebl.* (*β. lanuginosa* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 215; *P. lanata* Portschl.).

In Herb.: Leeuwarden 1849, S.; — grintweg Olst 1850, Cop; Deventer 1846, T.; — Harderwijk, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; Arnhem, Thomson; — Overtoom Amsterdam 1839, Romb.; — Leiden 1835, Mb.; vest aldaar, en Wassenaar, Perin.

ε. **silvatica** *Cop.* (var. δ. Prodr. Ed. I. p. 215).

In Herb.: grintweg Olst 1850, Cop; — Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Haarlemmerhout 1835, Buse; — Leiden, Dz.; Haagsche bosch, V. Z.; dijk Oostendam bij Ridderkerk 1838, Lac. (ook *spica bifurc.*); weiland Dordrecht 1850, Cop; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.

ϑ. **elliptica** *Cop.* (γ. Prodr. Ed. I. p. 215).

In Herb.: Leiden 1835, Mb.

Voorts komen nog de volgende monstrositeiten voor:

1. *spica digitata.*

In Herb.: Mierenbosch, Heemstede, v. d. T.; Haarlem, Groll (ε); — trekvaart 's Gravenhage 1831, en Schipluiden, (ε) V. Z.; Brouwersdijk Dordrecht 1884, V.; — Loopschans bij Breda, v. A. (ε); — Vloedmolen Stramprooi, Un. 1900 (ε).

2. *bracteis foliosis.*

In Herb.: Harderwijk 1877, R. B.; — 's Gravenhage 1844, de Br.; weiland voor de buitenplaats Keukenhof 1897, V. (ε).

3. *bracteis foliosis spicas secundarias gerentibus* (*prolificatio*).

In Herb.: de Lutte, Un. 1895; — Apeldoorn

1892, K. A.; Vorden, Groll; heide bij Voorthuizen 1833, Wtt. (ε); vestingwerken Nijmegen, B.; — trekvaart 's Gravenhage, (ε) en Schipluiden, (ε) V. Z.; — Groenendaal Halsteren 1884, V.

(Grintweg tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Ludensweg bij Winschoten 1902, Schipper in herb. pr.; Groningen 1901, H. Kooi en R. de Boer; — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Engbergen, Mej. M. S. Rust.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen aldaar, de Haas in herb. pr.; — Amersfoort 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer in herb. pr.; — Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; P. Br. Moll in herb. Heukels; — Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Endegeest en Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; wegen Prins Alexanderpolder 1898 en Feyenoord 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — weg achter Torenvliedt bij Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; St. Laurens 1874, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; station Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.

β. *angustifolia:* Walchersche duinen bij de Oranjezon 1882, L. in herb. pr.

γ. *capitellata.* Bovenste molen Venlo, 1896, Rieter in herb. pr.

δ. *dubia.* Walchersche duinen bij de Oranjezon 1883, L. in herb. pr.

1 *spica digitata:* Amsterdam, J. Koornneef; 1898, P. Br. Moll in herb. Heukels; — kolenaschweg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — meelfabriek Middelburg 1900, en Wissekerke N.-Bevel. 1877, L. in herb. pr.

2 *bracteis foliosis:* klaverveld Vlachtwedde 1900, Schipper in herb. pr.; St. Philipsland 1890, L. in herb. pr.

3. *bracteis foliosis, spicas secundarias gerentibus.* (*prolificatio v. vivipara* Aut.) Diepenveen 1890, L. in herb. pr.; — Muiderberg, J. C. Broers in herb. Wachter en Jansen.

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — tusschen Wolvega en Terissert, Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Giethoorn enz. Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, Entersche veen, Enter—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. I. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Papenlaan langs den Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar, Un. 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, West-Kapelsche

dijk, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

α. Algemeen Nijmegen. Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511).

β. Weurt, N. Abel. Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511).

γ. Overvloedig in de duinen tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238).

δ. spica digitata: Lage waard, Cop. Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); — kanaal van Neuzen en Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 299).

1114. P. Lagopus *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Klaverland, bemest met afval van uit Palermo afkomstige Sumac 1877, K. A. (3 exemplaren).

1115. P. maritima *L.* Op zilte gronden, in schorren en aan zeedijken. ♃. *Mei—Aug.*

a. **genuina** *Koch.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1895, V.; schorren aldaar, S. P. Huizinga; Groenestrand Terschelling 1886, K.; — Dijkshoek, v. H.; Sta-

voren 1853, S.; aan de Linge bij Kuinre 1893, Carm.; zeedijk Harlingen, C. A. Bergsma; Oldemarkt 1828, v H.; — de Plaat bij Zoutkamp 1869, H. de Waard; — Kampen 1847, R. B.; 1847, T.; P. Vogelenzang; Zwartendijk 1850, T.; 1850, R. B.; 1872, Hoek; — Harderwijk, Kros; 1865, R. B.; (ook Wirtg. herb. pl. sel. crit. fl. Rhen. Fasc. XIII, 389bis); tusschen Elburg en Harderwijk 1833, Wtt.; — Zuiderzee bij Naarden 1864, O.; tusschen Bunschoten en Muiderberg, v. H.; tusschen Muiderberg en Naarden, Exc. 1882; Muiderberg 1864, Coll. Nat.; Amsterdam v. H.; Asscher; 1864, V. Z.; IJdijk aldaar, Fl. Amst.; S. S.; 1850, Lac.; Zeeburg 1838, Romb.; Buse; B. W.; Westerdoksdijk 1842, P. Heybrock (P. N. S.); Oosterdoksdijk 1867, O.; IJ tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; IJdijk Houtrijk en Polanen 1844, Buse; IJ bij Zaandam, Kerb.; IJdijk Spaarndam 1836, 1844, Buse; 1870, Groll; 1872, Boerl.; Assendelft 1878, Dr. F. de Boer; dijk Westzijde van Marken 1886, Boerl. en V.; zeekant Hoorn 1884, K.; Urk 1852, Backer de Wit; Wieringen 1857, Harting; den Helder, v. H.; — Maas bij Hoek van Holland 1894, V.; Sekken aldaar, V. Z.; Hoek van Holland, Destrée; — Zeeland 1838, v. d. B.; Ellewoutsdijk Z.-Beveland 1849, Lac.; schorren Biervliet 1839, Lac.; Veere 1883, K.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; zeedijk Woensdrecht 1884, V.

β. **dentata** *Roth.*

In Herb.: Zwaagwesteind, Hinxt; — Schoterland 1884, S.; — Harderwijk, v. d. T.; — Spakenburg 1894, Garj.; — Amsterdam, wie?; zeedijk aldaar 1838, Romb.; IJdijk aldaar 1835, Mb.; Nieuwe IJdijk, S. S.; Urk 1884, S.; Hoorn, C. A. Bergsma; — Hoek van Holland 1894, Barger en Cool; — Zuid-Beveland, Dz.; Elle-

woutsdijk Z.-Bevel. 1839, Lac.; Grouw 1845, B. W.

γ. **subulata** *Roth.* (= *leptophylla*).

In Herb.: Westersche veld Vlieland 1858, Lac.; Doodemanskisten Terschelling, Un. 1886; Groenestrand aldaar 1896, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; – Uitwierde 1856, S. E. Strat.; Kampen, R. B.; – Nieuwe Diep, en Koegras, V. Z.; oude palen IJ bij Zaandam, Kerb.; – Sekken Hoek van Holland bij 's Gravezande, V. Z.; Hilhaak bij Hoek van Holland, v. d. T.; – Zeeland, v. d. B.; Duiveland, Dz.; grintweg bij Nieuwerkerk, Un. 1894; Hoek 1863, A. W.; – Bergen op Zoom, Thomson.

2. *spicis compositis secundis:* In Herb.: Zeeburg 1835, Mb.

2. *chlorantha:* In Herb.: Enkhuizen 1894, Sanders.

(Heerenweg bij Hoorn op Texel 1901, F. K. v. Iterson in herb. pr.; Groenestrand Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; – zeedijk Noordpolder achter den Andel, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – langs den zeekant in het weiland te Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; – – Huizen 1892, Struyk. in herb. pr.; buitendijk Muiden, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; Ogt. in herb. pr.; Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; J. Koornneef in herb. Heukels; Monnikendam 1901, Struyk. in herb. pr.; zeedijk Hoorn, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zuiderzeestrand den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Petten, Un. 1891, Costerus in herb. pr.; Hoek van Holland 1895, Brielle 1900, Struyk. in herb. pr.; Oost-Voorne 1894, Posth. in herb. pr.; – Wissenkerke N.-Bev. 1884, Schipper in herb. pr.; schorren Hoedekenskerke 1896, en zeedijk zuidwatering Walcheren 1892, Ogt. in herb. pr.; fort Rammekens 1893, L. in herb.

pr.; — Woensdrecht 1884, Posth. in herb. pr.

β. Middelburg 1874, L. in herb. pr.

Bovendien: Ameland, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); — tusschen den Oever en Oosterland Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. V. p. 234); Hondsbossche, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Scheveningen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123); Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); tusschen Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401) — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); — Hoogerheide, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232).

Voorts vermeld door Dodoens: Cruyde Boeck 1554 *), Stirpium 1583, Kruydt Boeck 1608 enz., Pelletier, Knijf en Munting.

β. Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 299).

1116. P. aristata *Mchx.* Op droge vlakten en weiden van Illinois, tot Louisiana en Texas, westelijk tot Britsch Columbia en Nieuw-Mexico, doch ook verspreid als adventief plant in het Oosten van Amerika. ⊙. *Mei—Oct.*

In Herb.: Bussum 1901, 1902, Mej. M. Boissevain.

1117. P. Coronopus *L.* Aan zeedijken, in de duinen en op heigrond. ⊙ ⊙. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1869, Holk.; 1881, Groll; Koogerweg Texel, S. P. Huizinga; Vlieland (ε) 1858, Lac.; Terschelling 1886, K.; 1887, V.; dijk West-Terschelling, Un. 1886; Ameland 1840, Sprée; (ε) Bruinsma; Nes op Ameland, (ε)

---

*) Men vindt op p. CXI de volgende aanteekening: „Dat Zee-Weechbree wast in soute gronden aen die dijcken en canten van den souten wateren, ende wast in Zeelant ende bij Berghen opten Zoom overvloedich. Daert alder ierst ghemerckt ende ghevonden es gheweest van den seer naerstighen Herbarist Jan die Vroede, dyens arbeyt ende nersticheyt my int scryven van desen boecke seer dienstelyck es gheweest."

Bruinsma en Hinxt; Schiermonnikoog (ε) 1867, Holk.; Rottum (ε) 1897, Schipper; — zeedijk Workum 1873, J. M. de Boer; Harlingen, Scheltema; — zeedijk Vierhuizen 1856, Strat.; Noordpolder 1829, Reitdiep onder Zeeuwdijk 1834, en Parlo onder Oldemarkt 1828, v. H.; Groningen 1832, Forsten; — Havelte, v. Heijn.; — Diffelen gem. Ambt Hardenberg 1893, L.; — Harderwijk 1864 en (ε) 1865, R. B.; Nijkerkersluis 1843, Wenck; — Bunschoten, O.; Spakenburg 1836, D. S.; tusschen Maartensdijk en Hilversum, (ε) v. d. T.; — Meent bij Naarden 1864, O.; Andijk 1895, Sanders; zeedijk Monnikendam en dijk westzijde Marken, 1886, Boerl. en V.; Hoorn, C. A. Bergsma; 1884, K.; Groll; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1857, Harting; den Helder, V. Z.; dijk Petten, (ε) Un. 1891; Breesaap 1838, Buse; Zandvoort 1870, en Schooten 1875, Groll; — Noordwijk aan Zee, Kerb.; Katwijk, V. Z.; 1835, Wtt.; 1835, Mb.; Dz. (ook ε); B. W. (α); duinen aldaar, Exc. 1879; kanaal bij de sluis aldaar 1833, S. S.; Mb.; v. d. T.; pad door bouwlanden achter de Gradeermachine 1846, v. Dissel; Leiden 1842, O.; heigrond tusschen het huis ten Deyl en 's Gravenhage, Pierot; duinen Scheveningen (ε) 1844, Wenck; tusschen Loosduinen en 's Gravenhage 1866, H. d. V.; maweg onder Monster 1847, v. d. T.; 's Gravezande 1870, H. d. V.; Hoek van Holland 1886, Destrée; — Zeeland, Tak; Duiveland, Dz.; Zijpe 1868, Schuringa; Zonnemaire 1879, Schoor; zeedijken St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1840, haven Goes 1838 en Westerschelde dijk Zwake 1840, v. d. B.; duinen Oranjezon (ε) 1887, L.; stationsterrein bij den straatweg van Vlissingen naar Middelburg 1880, Buijsm.; Zoutelande, Un. 1902 (*spicis ramosis*); kanaal Middelburg (δ) 1841, v. d. T.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Zeeuwsch Vlaanderen 1865, en St. Kruis 1861,

A. W.; — zeedijk Woensdrecht 1884, V.; Bergen op Zoom, Thomson; Un. 1860; straatweg Hoogerheide, (δ) Un. 1896; Roozendaal, Un. 1860; Beek bij Breda 1884, V.; Breda, C. v. d. Broek; Loopschans aldaar, v. A.; Oisterwijk, v. Vloten; Oirschot 1865, Lac.; Willemsvaart, v. H.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Helmond 1834, Wtt.; Eindhoven, (ε) Dz.; Valkenswaard (α en β) 1827, v. H.; tusschen Valkenswaard en de Stad 1901, Rovers en v. Roessel; station Budel 1899, G. en des Tombe; Deurne 1873, H. d. V.; aldaar en Vlierden, Liesel 1871, Lac.; St. Antonies 1897, G. en V.; Beugen, Haps, Mill, Wanrooi, Un. 1898 (ook γ); — Weert 1873, Lac.; Stramprooi 1899, G. en des Tombe.

(Texel 1885, Heinsius in herb. pr.; — Roode Klif 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — zeedijk Noordpolder 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — heide Hilversum 1895, zeedijk Marken 1893 en Wieringen 1894, Noordzeedijk en Zuiderzeestrand den Helder 1893, duinen Katwijk, V. Suringar in herb. pr.; aldaar 1890, Struyk. in herb. pr.; kanaal Scheveningen 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Ter Heide, J. F. Wichard; tuin Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; — strand Vlissingen 1875, Schipper in herb. pr.; dijk Catzeveer 1898 en West Kapelsche dijk 1892, Ogt. in herb. pr.; aldaar, Un. 1902, Rieter in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Vlissingen 1874 en Oosterschelde dijk op Schouwen 1883, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1889, Hoevenaars in herb. de Haas.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); — Schoten—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887

(Arch. 2. V. p. 401); – Duiveland, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Hoek, Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 299); – Heusdenhout, Mastbosch, Breda, Boxmeer, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting. Voor Doesburg, Zutphen, Heemze, Harendermolen, tusschen Haren en Waterhuizen bij Groningen, de Gorter; Amsterdam, Schuddegeest bij Leiden in Fl. B. S. en Dijkshoek, Fl. Fris.

[Aanm.: Onder deze soort heerscht een groote verscheidenheid in bladvorm, m. i. voornamelijk ten gevolge van verschillen in standplaats. Zoo heb ik verschillende dier vormen volgens Prahl onderscheiden en met een letter voorzien, wat betrekking heeft op de volgende indeeling:

β. f. tenuifolia (Wallr.) Marsson. Bladen smal met smal lijnvormige slippen.

γ. f. integrata (Godr.) Marsson. Bladen lijnvormig, gaafrandig.

δ. f. oleracea (Wallr.) Prahl. 12–25 cM. hoog, bladen vleezig.

ε. f. pygmaea Lange. Weinig behaarde, armbloemige dwergvorm.

1118. P. arenaria *W. et K.* In zandige streken. De plant bereikt aan de Elbe haar westgrens, doch is herhaaldelijk ook elders ingevoerd. ⊙. *Juli – Oct.*

In Herb.: Deventer 1885, Groll; Pothoofd aldaar 1877, K. A.; 1877, v. d. Veen en K.; 1881, K.; 1897 en 1899, V.; – bij de Loolaan Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1885, Groll; Onderlangs aan den Rijn bij Arnhem 1892, K. A.; vestingwerken bij de Nieuwe Haven Nijmegen 1871 en 1872, Th. Abel.; Waaldijk bij het fort Kraijenhoff bij Nijmegen 1901, Docters van Leeuwen; – vuilnisbelt Haarlem 1900, Backer; Bentvelderweg bij Overveen 1900, C. A. Backer; – duinkanaal 's Gravenhage 1877,

de Br.; Overmaas 1892, v. d. Voo; zandgrond tusschen Delfshaven en Schiedam 1902 en Korte kade Kralingen 1899, Wachter en Jansen; — Nieuw en St. Joosland 1876, A. W. (tusschen *Medicago sativa*); — Oudenbosch 1893, Verhoeven; bij het station Waalre 1901, v. Roessel; — onderste mo- Venlo 1899, Rieter; St. Antoniuseiland bij Wijk 1894, de Haas.

(Kampen, achter den molen van Reijnders 1899, Boldingh; Pothoofd 1894, 1895, Sterringa in herb. Heukels; aldaar 1886, L. in herb. pr.; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Amersfoort 1893, H. Deelken in herb. Heinsius; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; kolenaschweg op Rozenburg bij Rotterdam 1901, terrein tusschen de spoorhaven en parallelweg op Feijenoord 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Ruigte Schie, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; — stationsterrein Waalre 1898, Heukels in herb. pr.)

1119. P. Cynops *L.* Op onbebouwde terreinen in het gebied der Middellandsche zee. ♄. *Juni—Juli.*

(Terrein tusschen spoorhaven en parallelweg Feijenoord 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Monochlamydeae.

Ordo Amarantaceae *Juss.*

Amarantus *Tourn.*

1120. **A. silvester** *Desf.* Onbebouwde plaatsen, langs wegen en in moeshoven. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Moestuinen Bolsward 1870, J. M. de Boer; — Pothoofd Deventer 1893, L.; — Landlust te Baambrugge, v. d. T.; — Leiden 1842, B. W.; driesprong bij Leiden 1842, O.; Lage Morsch bij den spoorweg 1837, Mb.; buiten de Morschpoort aldaar 1842, O.; — meelfabriek Middelburg 1900, Ogt.

(Aardappelakker Rijswijk (Gld.) 1901, B. J. van Wagensveld; — Utrecht 1900, W. C. v. Embden; — Kralingen, F. D. J. Risch; tuinen Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels.)

Bovendien: moeshoven Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. II. p. 159).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1121. **A. retroflexus** *L.* Op bebouwden bodem, aan ruigten, langs wegen. Waarschijnlijk niet oorspronkelijk inlandsch, doch thans hier zoowel als elders ingeburgerd. *) ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1877, v. d. Veen en K.; 1877 en 1881, K.; 1898, J. R. Katz; — moesland Loolaan Apeldoorn 1874, en buitenplaats Marocco aldaar 1883, K. A.; haventerrein Zutphen, Un. 1897; rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897,

---

*) Volgens latere onderzoekingen zou de plant uit Pensylvanië afkomstig zijn, in 1735 in de omstreken van Venetië en in 1778 in Frankrijk ingevoerd zijn.

V.; vestingwerken aan de Waal te Nijmegen 1871, Th. Abel.; Waaldijk bij het fort Kraijenhoff te Nijmegen 1901, Docters van Leeuwen; — Hoogland 1895, Garj.; Koppel bij Amersfoort 1895, Eem tegenover de mestvaalt 1893 en Houtenburg te Amersfoort, Garj.; uitgegraven slootaarde tegenover Rhoodestein bij Neerlangbroek 1829, v. d. T.; Zeist, v. H.; Utrecht, de Br.; — binnenweg naar Zeeburg op den weg langs het Jodenkerkhof buiten de Muiderpoort 1871, O.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1854, Lac.; tusschen Zeeburg en 't gemeenlandshuis bij Amsterdam 1859, Lac.; Haarlem 1881 en 1889, Groll; Haarlemmerhout, Buse; — Ruigenhoek 1902, G. en Janse; Jan van Oldenbarneveldlaan Scheveningen 1901, F. K. van Iterson; 's Gravenhage 1902, v. Breemen; moestuin Warmond 1859, S.; Overschie 1894, V.; lijnbaan Dordrecht 1886, Posth. — Segeersingel Middelburg 1895, Ogt.; meelfabriek Middelburg 1896, L.; — Loopschans Breda, v. A.; — puinplaats bij Venlo 1899, Garj. (bloemen met 5 meeldraden); St. Pieter 1864, H. Jacques.

β. pusillus: Noordwijk 1833, S. S.

(Pothoofd Deventer 1893, L. in herb. pr.; — Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; — Zeist en sportterrein Utrecht 1900, W. C. van Embden; terrein Korthals Altes Amsterdam 1901, A. C. J. v. Goor; Overveen en Haarlem, C. A. Backer in herb. pr.; tusschen Overveen en Zandvoort 1897, V. Suringar in herb. pr.; Overveen 1893, Posth. in herb. pr.; Haarlem 1893, Ogt. in herb. pr.; Brouwerskolkje bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Scheveningen, Mevr. Snellen; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; spoorwegterrein Maas bij de Oude Plantage aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; spoorwegterrein tusschen Spoorhaven en Parallelweg Feijenoord 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — watermolen Dommelen 1899,

H. A. van Roessel in herb. Heukels; Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; ruigte Maastricht 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Cornjum 1859, S. (Arch. 1. V. p. 40).

1122. A. **albus**. Amerikaansche plant, doch in Zuid-Europa reeds volkomen ingeburgerd. ⊙. *Juli—Sept.*

(Jan van Oldenbarneveldlaan Scheveningen 1901, F. K. v. Iterson in herb. pr.)

Albersia *Kunth.*

1123. A. **Blitum** *Kunth.* (*Amarantus Blitum* L. et Prodr. Ed. I. p. 217). In moeshoven, tuinen en bouwlanden. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Kampen, R. B.; v. Heijn.; proeftuin Deventer 1878, K.; Delden, Un. 1870; — Harderwijk 1879, R. B.; Nijmegen 1842, en in een achterstraat aldaar 1841, v. d. T.; achter de Societeit de Harmonie aldaar, N. en Th. Abel. (thans door verbouwing verdwenen); — Utrecht, G. Broers; Abstee onder Utrecht, D. S.; Kamerik bij Woerden 1846, v. Hov.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Ruitenburgerpad, Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Verwerspad Amsterdam 1871, Lac.; Haarlem 1875, en 1881, Groll; Berkenrode bij Haarlem 1866, H. d. V.; Spaarne, Groll; — Leiden, Buse; mesthoop aldaar 1837, Lac.; moestuin Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; spoorweg de Vink 1837, 1838, Mb.; moestuin Voordorp bij Leiderdorp 1844, v. d. T. (*foliis fusco—maculatis*); Haagsche bosch, 's Gravenhage, en moestuin aldaar, V. Z.; tuin van den Chirurg van Dijk te Naaldwijk (Noordland Arch. 2. I. p. 402), 1844, v. d. T.; overtuin Rozenhof Dordrecht 1897, Posth.; Ammerstol 1874, K. A. (in Arch. 2. II. p. 146 en 150 als *A. viridis*); Heikop 1832, v. H.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; moestuin Goes 1839, v. d. B.; Middelburg 1834, en Walcheren, Wtt.; Melisker-

ken 1834 en 1835, St. Laurens 1834, Wtt.; Oostburg 1887, L.; Axel 1863, A. W.; Zuidzande in een tuin in den „Antwerpschen polder" 1878, L.; Sluis tusschen de straatsteenen, L.; — Vucht 1846, en mesthopen aldaar 1847, v. Hov.; eind Hofstraat langs een sloot 's Hertogenbosch 1847, Hofstad onder het lindenlaantje aldaar, en Helvoirt, v. Hov.; langs een muur in het westelijk deel van Maastricht, de Marres; Maastricht 1893, de Haas; Thorn, Un. 1900 (als *Blitum vulgare*).

(Zeldzaam op mesthopen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht 1897, 1900 W. C. v. Embden; Lopik 1901, B. J. v. Wagensveld; — Haarlem, Heemstede, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; — vruchtenkweekerij het Park bij West-Souburg 1894 en zeedijk Zierikzee 1894, Ogt. in herb. pr.; Renesse, Un. 1894, Posth. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. v. Roozendaal; — watermolen Dommelen 1899, H. A. v. Roessel in herb. Heukels.)

Bovendien: Hilversum, Un. 1872 (Arch. 2. I. p. 306); van Thorn naar de Groote Peel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Polycnemum *L.*

1124. P. arvense *L.* Op zandige bouwlanden. ⨀. *Juli — Aug.*

In Herb.: Nes op Ameland 1865, H. d. V. (vermeld door Holk. p. 90); — opslag scheepsvuil buitenplaats Marocco 1898, K. A. (als *pumilum* Hoppe, dan echter behooren al onze inlandsche exemplaren tot dezen vorm); — zandgronden achter de Bilt, L. Marchand; — akkers rondom Eindhoven, v. d. B.; achter den veerdam te Werkendam 1836, Lac.

(*β. erectum:* Kromme Rijn, G. Broers in herb. Wachter en Jansen).

Bovendien: Harderwijk, Reinwardt (Arch. 1. V*. p. 426); Overasselt B. volgens de Geer p. 17; — Maastricht, Lej. Fl. de Spa 1. p. 33.

Ordo Chenopodiaceae *Vent.*

Subordo Spirolobae *C. A. Meyer.*

Tribus Salsoleae.

Suaeda *Forsk.*

(**Schoberia** C. A. Meyer et Prodr. Ed. I. p. 217.)

1125. **S. maritima** *Dum.* (*Chenopodium maritimum* L. et Fl. B. S. p. 228; *Schob. maritima* C. A. Meyer et Prodr. Ed. I. p. 217). Op de schorren, kwelders en buitendijksche zeeklei gronden. ⨀. *Juli — Sept.*

In Herb.: Texel 1868, O.; Hoorn aldaar 1867, H. d. V.; 1868, Holk.; de Mok 1869, Hoorndernieuwlanderdijk 1868, en oesterbedden bij Oostereind op Texel 1868, Holk.; Zuiderzeestrand Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1868, Holk.; 1886, K.; Dellewal aldaar, Un. 1886; algemeen stranden Terschelling 1897, V.; zuidkust Schiermonnikoog 1860, S.; — Harlingen, C. A. Bergsma; Bruinsma; Staveren, Coll. Nat.; Lemmer 1865, H. d. V.; Oostmahorn 1860, S.; Holwerd, v. Heijn.; — Harderwijk 1865 en 1875, R. B.; Spakenburg, D. S.; — Muiderberg, Nijhoff; IJ tusschen Amsterdam en Muiden, v. d. T.; strand Zeeburg, Fl. Amst.; Amsterdam 1837, Buse; C. A. Bergsma (ook als *Salsola hirsuta*); v. H.; Splitg.; Oosterdoksdijk 1848, O.; zeestrand Hoorn 1884, K.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; den Helder en Buitenveld koegras, V. Z.; Nieuwe

diep 1845, Buse; Hoorn, C. A. Bergsma (ook als *Chenop. hirsutum*); Petten 1891, Groll; Petterdijk 1870, H. d. V.; — Hoek van Holland Sekken, V. Z.; 1894, Barger en Cool; Vlaardingen, v. Son; Maas bij Maassluis 1895, V.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; glasblazerij Zwijndrecht 1837, Lac.; — Duiveland, Dz.; Zierikzee, Un. 1894; Noordkissersnolle bij Zierikzee, Un. 1894; Kirkensche weg bij Rengerskerke, Un. 1894; Kitsersinslag aldaar, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; v. d. B.; Walcheren, Schroeweg 1834, v. d. Feen; Oranjezon 1841, v. d. T.; duinpan tusschen Oost- en West-Kapelle, v. d. T.; Zuid-Watering 1842, B. W.; Vlissingen, v. d. Cop; Groll; 1880, Buijsm.; Zoute vest aldaar 1882, L.; kanaal Middelburg, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; — Schelde bij Bergen op Zoom 1834, Wtt.; 1889, Groll; aldaar en Woensdrecht 1884, V.

(Grie op Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; — den Helder 1893, Hoek in herb. de Haas; Zuiderzeedijk aldaar 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels; Noordzeedijk aldaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wieringen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; 1894, V. Suringar in herb. pr.; Petten, Un. 1891, Costerus in herb. pr.; — Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; — fort Rammekens 1902, Rieter in herb pr.; schorren aldaar 1901, Hoedekenskerke 1896 en zeedijk Zierikzee 1894, Ogt. in herb. pr.; strand Vlissingen 1875, Schipper in herb. pr.; Walcheren 1893, Zierikzee 1887, Vlissingen 1878 en Middelburg 1887, L. in herb. pr.; aldaar, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. v. Roozendaal in herb. Heukels; Kattendijke 1894 en — Woensdrecht 1884, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Kros en Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 82); Rottum 1897, Schipper (Arch. 3. I. p. 369); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p.

234); Hondsbossche—Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); tusschen Rammekens en Ritthem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, West-Kapelsche dijk, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Hondius. Voor Enkhuizen, 's Gravezande, Delfzijl door de Gorter; 't Bildt en Dijkshoek in Fl. Fris.

1126. S. fruticosa *Forsk.* (*Schoberia fruticosa* C. A. Meyer et Prodr. Ed. I. p. 217; *Salsola fruticosa* Gorter p. 70; *Chenopodium fruticosum* Fl. B. S. p. 230, N. Bijdr. p. 18). Kusten van de Middellandsche Zee en den Atlantischen Oceaan langs Frankrijk en Spanje. ♄. *Mei—Juli.*

In Herb.: Zoutkeet Zwijndrecht, Lac.

Bovendien: Walcheren en Texel, de Gorter; Leiden? Fl. Leid. De plant van den Helder herb. V. Z. vindt men terug onder *S. maritima.*

S. filiformis Dum.; in coen. marit. Holl.! is ook mij verder onbekend gebleven.

Salsola *L.*

1127. S. Kali *L.* Zandige streken langs de zeekust en op dorre zandvlakten in het binnenland; deze laatste vorm wordt herhaaldelijk ingevoerd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierland 1857, Hart.; Texel, Holk.; 1868, O.; Zuiderzeestrand en vallei van Malgum op Vlieland 1858, Lac.; aardappelvelden bij het dorp Vlieland 1868, Holk.; Terschelling 1886, K.; 1897, V.; Dellewal aldaar, Un. 1886; Ameland, Coll. Nat.; Sprée; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — zeedijk Mirns 1853, S.; — Harderwijk 1865, 1875, R. B.; vestingwerken buiten

de Hezelpoort Nijmegen 1871, Th. Abel.; — zeedijk Spakenburg, Garj.; — zeestrand tusschen Naarden en Huizen 1864, O.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; IJmuiden 1879, v. d. Veen; havenwerken aldaar 1894, V.; Wijk aan Zee 1841, Buse; 1871, Boerl.; Zandvoort, Splitg.; J. C. Broers; duin (als *Tragus*), C. A. Bergsma; Buse; 1851, S.; v. H.; 1870, Groll; Breesaap, v. d. T.; — Noordwijk, Pierot; Dz.; 1876, O.; 1887, V.; Katwijk, C. A. Bergsma (als *Tragus*); S. S.; Dz.; 1835, Mb.; 1842, O.; B. W.; Kerb.; vuurbaak aldaar 1832, S. S.; kanaal aldaar 1842, O.; Wassenaar 1833, S. S.; Scheveningen 1846, T.; Un. 1851; 1878, K.; R. B.; duinen 's Gravenhage, G. B.; Hoek van Holland 1894, V.; Destrée; seintoestel aldaar 1895, V.; Sekke bij 's Gravezande, V. Z.; Staalduin, v. d. T.; — Oost-Voorne 1835, v. Rees (P. N. S.); 1871, O.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Ouddorp 1894, Boerl. en V. — Domburg, Forsten; 1838, v. d. B.; Noordwest Walcheren 1873, Hoek; Vlissingen, v. d. Cop; strand aldaar 1880, Buijsman; Breskens 1839, Lac.; 1857, A. W.; Sas van Goes 1837, v. d. B.

β. **tenuifolia** *Moq-Tand.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, L.; — in de Ooi aan de Waal te Nijmegen, I. B. Spaan; zandplaat te Rossum, Kraamw.; zandvlakte op eenigen afstand van de Waal tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; — puin station S. S. Amersfoort 1895, Garj.; — Zandvoort, J. C. Broers; duinen aldaar, v. H.; 1839, Buse; — zeeduinen 's Gravenhage, Destrée *); Sche-

*) Reeds Boerlage merkte bij dit exemplaar op dat het op S. Soda gelijkt, omdat de vruchtjes nergens een spoor vertoonen van de dwarse vleugels, die voor S. Kali kenmerkend zijn, doch het verschilt van S. Soda, omdat de onderste bladen niet tegenovergesteld zijn en de bovenste bloemen zich min of meer tot een aar vereenigen. Bovendien zouden de vruchtjes, waarvan eenige vrij ver ontwikkeld waren, veel

veningen, Un. 1851; Hillesluis bij Rotterdam 1891, v. d. Voo; — meelfabriek Middelburg 1900, L.; — Kloppewaard Werkendam 1835, Lac.

(Huisduinen bij den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Petten, Un. 1891, Costerus in herb. pr.; duinen IJmuiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; aldaar, Mej. G. J. Kerbert; Overveen en Zandvoort, C. A. Backer in herb. Heukels; Zandvoort, Heinsius in herb. pr.; Velserduinen 1894, Ogt. in herb. pr.; IJmuiden 1888, v. Dapperen en Bloemendaal 1902, Posth. in herb. pr.; — Noordwijk 1900 en Hoek van Holland 1892, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Oost-Voorne 1894, Posth. in herb. pr.; — Middelburg, Mevr. Snellen, IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; duinen Domburg 1902, Rieter in herb. pr.; Vlissingen 1893, L. in herb. Rieter; strand aldaar 1875, Schipper in herb. pr.; 1892, Ogt. in herb. pr.;

var. *brevi marginata* Koch. (= S. Tragus) West-Kapelle 1875, L. in herb. pr.

var. *tenuifolia:* Pothoofd 1893, Ens. in herb. Ogt.; IJselkant aldaar 1895, P. Westerhof in herb.

---

grooter moeten zijn, indien het ex. tot S. Soda behoorde. De bladen zijn niet half stengelomvattend, doch dat is evenmin het geval bij ex. uit het herb. eur. van Baenitz. Men scheidt van elkander de var. Tragus en de var. tenuifolia; het is echter niet duidelijk in welk opzicht deze beide verschillen. Cfr. D. C. Prodr. XIII. p. 187 en Boiss. Fl. Or. IV. p. 954. Voor tenuifolia wordt een kenmerk ontleend aan de bladen, voor Tragus niet. S. Tragus uit het herb. v. Roijen, n.l. de Kali spinosum fol. longioribus et angustioribus, de naam uit Tourn. Inst. p. 247, die als synoniem in Linnaeus wordt opgegeven, is echter ongetwijfeld dezelfde plant als de onze. Daar dus dit exemplaar evengoed var. Tragus als var. tenuifolia kan heeten, zou de eerste als de oudste meer gerechtvaardigd zijn, ofschoon de laatste meer expressief is. Bij Ascherson nu wordt Tragus, als een rechtopgaande kale vorm der var. tenuifolia genoemd; waarom is mij niet bekend.

Heukels; — voormalig buiten Oranjelust 1901, Struyk. in herb. pr.; ruigte Schie bij Rotterdam 1900, F. D. J. Risch in herb. Heukels.

var. *mixta* Koch. Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: (zonder aanwijzing der varieteit) Hophuizen bij Harderwijk, de Gorter; — Ooische waard, D. J. Bosch (Arch. 2. V. p. 313); — Petten, in duizenden langs den weg naar Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Schouwen en Duiveland, Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); voor Zuid-Beveland, ofschoon aldaar zeldzaam, reeds vermeld door v. d. Bosch in Tijdschr. VIII. p. 35.

Voorts vermeld bij Dodoens (Cruyde boeck 1563), Pelletier en Vorstius. Voor Medemblik bij de Gorter; Harlingen en Roptazijl door Meese en Workum en Stavoren, Fl. Fris.

[Aanm.: De var. Tragus is de binnenland vorm, die in Amerika zeer schadelijk optreedt en aldaar bekend is als Russian Thistle. Cfr. Bulletin No. 26 of the Iowa agricultural College Experiment Station 1894, waaruit blijkt dat de plant „a miserable and execrable weed, doing much injury to agriculture" werd ingevoerd in 1873 of 1874 met Russisch vlaszaad.]

De opgave Katwijk aan Zee, Prodr. Ed. I. p. 218 heeft vermoedelijk betrekking op den gewonen vorm. Cfr. Arch. 2. VI. p. 540.

S. **Soda** *L.* Plant van Zuidelijker landen, aan de kusten der Middellandsche Zee en van den Atlantischen Oceaan, ☉. *Aug.—Sept.*, werd door Boerhaave als indigene opgegeven, terwijl ook Linnaeus haar aanduidt in Amoen. Acad. VI. p. 56 als *S. Sedoides?*

Subordo Cyclolobae *C. A. Meyer.*

Tribus Salicornieae *Dumortier.*

Salicornia *Tourn.*

1128. S. **herbacea** *L.* Aan de zeekust, op de slikken, schorren en kwelders. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1884, Groll; Zuiderzeestrand Vlieland 1858, Lac.; voet dijk West-Terschelling, haven, Dellewal enz. aldaar, Un. 1886; Terschelling 1881, Groll; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Holwert 1829, v. H.; Harlingen, C. A. Bergsma; Stavoren 1853, S.; Lemmer 1865, H. d. V.; — Vierhuizen 1856, Strat.; — Dollart, v. H.; — strand Harderwijk 1865, R. B.; Spakenburg 1837, D. S.; — Bunschoten, D.S.; Muiderberg, D.S.; Kraamw.; tusschen Naarden en Muiderberg, v. d. T.; IJ, Mb.; Amsterdam, C. A. Bergsma; v.H.; 1868, O.; uiterwaarden Oud-Diemen 1860, Hartsen; Monnikendam 1856, Lac.; Marken 1886, Boerl. en V. (binnenzijde voet zeedijk Z. O. kust); Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Hoorn, C. A. Bergsma; 1884, K.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Nieuwe Diep, en Koegras bij den Helder, v. S. V.; Petten, Un. 1891; Groll; — Maassluis 1895, V.; Hoek van Holland, V. Z.; 1894, V.; Destrée, Barger en Cool; Flakkee 1875, J. J. le Roy; — schorren Zeeland, V. Z.; 1839, Lac.; Zeeland, v. d. B.; oude haven Zierikzee, Dz.; Zierikzee 1844, G. B.; Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Walcheren 1829, Forsten; Wtt.; v. d. T.; schorren Middelburg, Wtt.; Oranjezon 1841, v. d. T.; Vlissingen, v. d. Cop; strand aldaar 1880, Buijsman; fort Rammekens 1845, v. d. Cop; Zuid-Watering 1842, B. W.; Sluis, Terneuzen, Retranchement, Dum.; — Schelde Woensdrecht 1884,

V.; Bergen op Zoom 1834, Wtt.; S. S.; Thomson; 1889, Groll; Lange water aldaar 1834, Wtt.

β. **procumbens** *Smith.*

In Herb.: Amsterdam, v. H. (als *pachystachya*) — Zeeland, v. d. B.; Walcheren en Oranjezon 1841, v. d. T.

(de Mok, tusschen Schild en den Burg en Vlie op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Roode Klif 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — strand Muiden, Un. 1901, Koning en Rieter in herb. pr.; Amsterdam, langs den dijk van Zeeburg naar Schellingwoude 1893, Wieringen 1894, V. Suringar in herb. pr.; Zuiderzeedijk den Helder 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels; — tusschen Brielle en Steenenbaak 1900, Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels; Hoofdplaat 1887, Mgr. E. Luypen in herb. de Haas; Oude Veersche weg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; strand Vlissingen 1875, Schipper in herb. pr.

β. procumbens (*apressa* Dum.) Zierikzee 1887, L. in herb. pr.

γ. stricta Dum. Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Vlissingen 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Kros (Arch. I. IV. p. 82); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035.)

Voorts vermeld door Dodoens, Stirp. 1553, Kruydt Boeck enz., Pelletier en Munting en voor Franeker door Meese.

β. Bergen op Zoom, Wtt.; tusschen Oost- en West-Kapelle, v. d. T.; Spakenburg, D. S. in Tijdschr. VIII. p. 205.

[Aanm.: Men onderscheidt hierbij de volgende vormen, die echter aan gedroogd materiaal niet altijd gemakkelijk te herkennen zijn:

α. S. patula (Duval Jouve), Buchenau et Focke: (*α*. erecta Lange, S. prostrata Reichb. exs. 2236, S. herbacea v. conferta G. F. W. Meijer). Plant minder vleezig en donkerder groen dan de overige vormen, meestal rood aangeloopen, in den regel rechtop; takken recht uitstaand, eerst bij vruchtrijpheid meer naar beneden gebogen; de aren kort met duidelijke insnoeringen; de afzonderlijke bloemgroepen zijn aan de basis breeder en vormen ongeveer een rechthoekigen driehoek; zaden breed-elliptisch, kleiner dan bij de andere vormen, lang behaard.

β. procumbens (Smith) Buchenau et Focke (S. herbacea *α*. patula Hornem. F. D. 1621; *β*. pachystachya Koch, spicis duplo crassioribus?). Plant rechtop of nederliggend; bovenste takken schuins opstaand, de onderste vaak op den grond liggend; meestal helder groen, aren lang en dik, bloemgroepen langer, gelijkzijdig driehoekig; zaden bijna de helft grooter, in vorm en beharing echter op die van *α*. patula gelijkend. Deze var. wordt opgegeven voor de meest algemeen voorkomende aan de kusten van de Noord- en Oost-Zee.

γ. stricta (Dumortier) Buchenau et Focke, waarbij als synoniem wordt opgegeven S. radicans Nolte! Nov. p. 1. (? Smith). Plant rechtop, doch stengel aan den voet meestal gebogen, takken en aren rechtop, nooit naar beneden gebogen; stengelleden lang, aren naar verhouding korter en veel dunner dan bij S. procumbens. Zaden langer, maar niet breeder dan bij procumbens; smal elliptisch, met korte haren. Wordt opgegeven als niet zeldzaam in het Noordzee gebied.

Bij ons schijnt mij de meest algemeene vorm, altans te oordeelen naar het herbarium-materiaal, de vorm a patula; enkele malen komt daaronder de vorm stricta voor o. a. Zeeland 1836, herb. D. S.; Zuid-Beveland 1839, v. d. B. Men zie voorts Bull. Soc. bot. de Belg. VII. p. 330, en ook de aanmerking bij de volgende soort.]

S. radicans *Sm.* Op gelijke plaatsen als de vorige. ☉ of ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B.

Bovendien: Zuidkust Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260). De groeiplaats aan de Lemmer, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 142), vindt men terug onder *S. herbacea.*

[Aanm.: Het blijft nog steeds onduidelijk wat men eigenlijk onder S. radicans te verstaan heeft.

Vooreerst blijkt dat S. radicans Nolte is een nederliggende, grootere vorm met dikwijls houtigen stengel der var. stricta van de vorige soort. Volgens Prahl, Kritische Flora II. p. 180 komen wortelende vormen in Sleeswijk-Holstein niet voor, bij het authentieke exemplaar van Nolte is het onderste gedeelte van den stengel afgesneden. De S. radicans Sm. wordt als onzeker hiertoe gebracht.

Door Koch. werd zijne β. pachystachya gebracht tot S. radicans Sm. Engl. Bot. No. 1691, altans afgaande op een specimen door Woods aan Sonder toegezonden. Koch voegt als omschrijving zijner varieteit alleen toe „spicis duplo crassioribus" en deelt mede dat deze var. gevonden werd in Ditmarsen aan het strand te Büsum door Dethardirg. Grenier et Godron, Fl. de France III. p. 28, brengen Smith's plant als β. radicans tot S. fruticosa L. en beschrijven haar als „plante plus basse, à rameaux radicants, à épis plus minces," onder aanhaling van hetzelfde No. 1691 van Smith's E. B. S. fruticosa en herbacea worden door deze schrijvers ieder tot een afzonderlijk subgenus gebracht, wegens zeer kennelijke verschillen in het zaad.

Dr. v. d. Bosch, die de plant verzamelde en dus levend gezien heeft, merkt op in Prodr. Ed. I. p. 219: „een wel begrensde soort, die ofschoon Retzius en Smith haar met S. fruticosa L. verwarden, door latere Zweedsche en Engelsche auteurs als zoodanig werd erkend; de eerste onder den naam S. biennis Afz.; deze daarentegen onder den door ons aangenomen naam. Zij schijnt te verschillen van S. herbacea: door haar tweejarigen levensduur, doordien de stengelleden en die der laagste vertakkingen houtig zijn, gene verlengd, nauwelijks naar boven toe verdikt. Cfr. Eng. Bot. t. 1691." v. d. B. voegt daar aan toe dat de inflorescenties en de vorm der zaden in dit geslacht nog niet voldoende onderzocht zijn, welke deelen misschien andere en betrouwbaarder kenmerken zouden opleveren." En in het Verslag van de bijeenkomst in 1850 (Arch. 1. III. p. 129) zegt van den Bosch nog nader dat het eene soort is instaande tusschen S. herbacea en fruticosa, die door haren twee-

jarigen levensduur en door de houtachtige geaardheid der onderste stengel- en takgeledingen, die zeer verlengd, opwaarts weinig verdikt, maar diep uitgerand zijn, schijnt te kunnen onderscheiden worden. „De bloeiwijze en het zaad heb ik nog geene gelegenheid gehad zelf te onderzoeken. Bij de schrijvers loopen de opgaven deswege zeer uiteen. Ik meen het echter voor zeker te mogen houden, dat ze het soortelijk verschil zullen bevestigen." Van latere onderzoekingen is mij echter weinig bekend geworden. Ascherson onderscheidt een f. prostrata Pall; neerliggend en zeldzaam; f. patula Duv. J. takken wijd uitstaand, algemeen; f. stricta G. F. W. Mey. takken stijf opgericht, niet zeldzaam en f. pygmaea Pall. dwergvorm, somtijds slechts 2—3 c.M. hoog. Alleen Lange in Haandbog p. 273 neemt S. radians als soort op met een *, doch vermeldt dat hij nimmer zelf levende exemplaren heeft gezien. Zij wordt opgegeven voor Ydre Bjerrum bij Ribe door Poulsen, doch aldaar later niet teruggevonden. Tweejarige, maar niet wortelende exemplaren worden aangetroffen in Sjaelland bij Saltback Vig en Lammefjorden tegelijk met S. herbacea door Erntsen.

Uit het voorgaande is het mij waarschijnlijk, dat onder de gewone vorm van S. herbacea planten voorkomen, die in het najaar kiemen en overwinteren, om het volgende jaar eerst tot volkomen ontwikkeling te komen gelijk dit met meer overigens 1-jarige planten het geval is. Daarbij kan de stengel zeer goed houtig worden, waartoe de plant toch reeds neiging heeft en door de reeds vroeg ingetreden ontwikkeling kunnen krachtige exemplaren ontstaan, die aan de beschrijving van S. radicans beantwoorden. Hoogstwaarschijnlijk is derhalve Nolte's vermoeden juist en behoort deze vorm als varieteit tot S. herbacea.]

Tribus Corispermeae *Lk.*

Corispermum *Juss.*

1129. C. Marschallii *Steven.* (*C. hyssopifolium* L. Fl. B. S. en *C. bracteatum* Viv., N. Bijdr. en Tijdschr. VIII. p. 204). Inheemsch in het gewest Ukraine doch herhaaldelijk elders ingevoerd. ⨀. *Juli — Sept.*

In Herb.: Haarlem, B. W.; 1870, Groll; duinen tusschen Overveen en Zandvoort, Mb.; 1852, Hartm.; Overveen, C. A. Bergsma; 1835, Mb.;

1835, S. S.; 1839 en 1846, Buse; O.; 1857, S.; Klokkenhuis Overveen, J. Kops; opgaan der duinen Overveen 1847, O.; Jodenkerkhof Overveen 1887, V.; achter Overveen bij Zandvoort 1836, Mb.; Zandvoort 1835, Mb.; 1864, Hartsen; aardappelveld aldaar 1881, Boerl.; aardappelvelden Overveensche duinen 1900, C. A. Backer; Naaldeveld Haarlem 1879, K. A.; weg naar de renbaan 1865, Hinxt; Bentveld 1864, v. E.; – duinen Hillegommerbeek 1900, Struyk.; Noordwijk 1876, O.; 1888, V.; – Nieuwe Scheveningsche boschjes 1902, Wachter en Jansen.

(Aardappelveld Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Middenduin 1893, Ogt. in herb. pr.; Amsterdam, J. F. Wichard in herb. Heukels; Spoorbaan H. IJ. S. bij de Zandvoorderlaan 1878, K. A. in herb. L.; station Vogelenzang 1893 en – duin Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Scheveningen 1897, W. C. v. Embden in herb. Heukels; aardappelveld Pompstation aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

Bovendien: Texel? v. E. (Arch. 2. I. p. 403); – aardappelveld Vilsteren, Kros (Arch. 1. IV. p. 197); – station Leiden, in een enkel exemplaar, S. (Arch. 2. I. p. 302).

1130. C. **hyssopifolium** *L.* var. **leptopterum**. Inheemsch in Zuid- en Zuid-Oost Europa, Azië en Noord-Amerika, doch evenals de vorige soort ook elders ingeburgerd. ⨀. *Aug.–Sept.*

In Herb.: Rijswijk (Gld.) 1901 en 1902, B. J. van Wagensveld.

Tribus Camphorosmeae *Moq-Tand.*

Kochia *Roth.*

1131. K. **scoparia** *Schrad.* Zuid-Oost Europa, Tartarije, doch ook elders ingevoerd. ⨀. *Aug.–Sept.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1890, v. E.; 1893, L.; . . . . . . *), K. A. (ingezonden als een *Chenopodium*); — stadsmestvaalt Schiedam 1895, V.

Echinopsilon *Moq-Tand.*

1132. **E. hirsutus** *Moq-Tand.* (*Kochia hirsuta* Nolte et Prodr. Ed. I. p. 220; *Chenopodium hirsutum* Fl. B. S. p. 228). Aan het zeestrand. Schijnt zeer plaatselijk, langs de Deensche kusten, langs die van Sleeswijk-Holstein, doch aan de Oostzee aldaar ook de Oostgrens bereikend; op de Noord-Friesche eilanden, in Frankrijk slechts aan de Middellandsche zee, ontbreekt in Engeland. ⨀. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Tusschen Tjongerzijl en de Lemmer, v. H.; — Muiderberg wie?; Amsterdam, v. H.; Hoorn, C. A. Bergsma; — Schouwen, Dz.; Brouwershaven 1844, 1845, v. d. B.; Zierikzee 1844, v. d. B.; Dz.; zilte klei Duiveland 1832, en Ouwerkerk op Duiveland, Dz.

(Zierikzee 1887, L. in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 234).

Tribus Chenopodieae *Moq-Tand.*

Chenopodium *Tourn.*

A. Euchenopodium *Gren.*

I. Botryoides *C. A. Meyer.*

1133. **C. ambrosioides** *L.* Afkomstig uit tropisch Amerika, vroeger gekweekt als artsenijmiddel (Mexi-

*) Waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als de in herb. Kok Ankersmit aanwezige plant, uit opslag onder Riga hennep Apeldoorn 1899, K. A.

caansche thee: Obs. *Herba Chenopodii ambrosioides* seu *Botryos mexicanae*). ⊙. *Juni–Sept.*

In Herb.: uit zaad afkomstig van San Francisco, buitenplaats Marocco te Apeldoorn 1898, K. A.

Bovendien: Omstreken van Maastricht, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 216).

1134. C. **Botrys** *L.* Op onbebouwde plaatsen nu en dan verwilderd, inheemsch in Zuid-Duitschland; het werd vroeger voor geneeskrachtige doeleinden gekweekt. Cfr. Arch. 1. p. 385 en 408 (*Herba Botryos vulgaris*). ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: rand van een bouwland bij het huis ter Heide onder Soesterberg 1889, v. Vloten; – Opslag hortus Amsterdam, v. H.; – terrein Delftsche lijmfabriek, K.

(Nabij een moestuin Rijswijk (Gld.) 1901, B. J. v. Wagensveld in herb. Wachter en Jansen; 1900, in herb. Heukels; Elst, A. H. Blaauw; – Utrecht, W. C. v. Embden; – Rotterdam 1899 en moestuin aldaar 1898, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

Voorts vermeld voor Leeuwarden door Meese.

II. Chenopodiastrum *Moq-Tand.*

1135. C. **polyspermum** *L.* In bouwlanden en moeshoven, aan wegen. ⊙. *Juli–Sept.*

a. **cymosum** *Chev.* (*cymoso-racemosum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 221; *C. polyspermum* Fl. B. S. p. 228; *Ch. p. a. polyspermum* Aut.

In Herb.: stadswal Bolsward 1867, J. M. de Boer; Leeuwarden 1859, S.; – Groningen 1856, Strat.; – Kampen, R. B.; Schelle bij Zwolle 1900, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Diepenheim, Un. 1897; – Apeldoorn 1872, 1876, K. A.; molenbergje Ruurlo 1885, Ens.; Voorst 1877,

Borculo 1879, Wageningen 1882, K.; Hemmen 1833, Wtt.; — de Beek bij Amersfoort, Garj.; Amersfoort 1860, R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek 1833, Wtt.; v. d. T.; Werkhoven 1899, C. A. Backer; Schalkwijk 1833, Wtt.; Utrecht 1833, Wtt.; Nederhorst den Berg, C. A. Bergsma; — Amsterdam 1844, Lac.; Olifantspad aldaar, Fl. Amst.; Diemermeer, S. S.; Uithoorn 1872, Boerl.; Spaarndam 1846, en Bentveld 1842, Buse; Haarlem 1889, Groll; — Leiden, Perin; 1835, Mb.; Dz.; 1840, Mb.; 1842, B. W.; 1842, O.; Rijngeest 1895, S.; aangevoerd met zand op Stadwijk te Voorschoten 1895, V.; 's Gravenhage, V. Z.; Zwijndrecht 1837, Lac.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, en Zwake 1839, v. d. B.; Vlissingen, v. d. Cop; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — buiten de Ginnekenpoort, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; — Weert 1864, H. d. V.

β. **acutifolium** *Kit.* (*β. spicato-racemosum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 221).

In Herb.: Heerenveen, B.; — Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Overijsel, de Liefde; Kampen 1847 en 1850, R. B.; T.; Zalk, R. B.; Deventer, Halb.; 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1879, Groll; Laag Keppel, Un. 1850; Zutphen 1832 en 1833, Wtt.; Vorden 1875, 1884, Groll; Weldenborgh, F. Hoffm.; Borculo, K.; Middachten 1838, Buse; Lent bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Ooische waard, Th. Abel.; bij het fort Kraijenhoff, N. Abel.; 1901, Docters v. Leeuwen; — Hoogland bij Amersfoort, R. B.; Doorn 1869, O.; Schalkwijk 1833, Wtt.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1838, D. S.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Diemermeer, S. S. (met overgang tot *α*); Haarlem Splitg.; Buse; 1875,

Groll; Spaarndam 1846, Buse; — Driesprong Leiden 1842, O.; korenland Hoogemorsch aldaar 1837, Mb.; Dz.; 1842, B. W.; 1846, O.; tuin 's Gravenhage, V. Z., 1895, R. B.; Rhoon 1870, Schepman; Heerjansdam 1837, Lac.; Dordrecht 1882, en spoordijk Sliedrecht 1888, V.; Heikop bij Vianen, v. H.; — Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland 1833 en 1834, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Vlijmen, v. Hov.; — Bunde, Un. 1883. (Zwolle 1887, Posth. in herb. pr.; — in moeshoven Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Haarlemmervaart Leiden 1900 en Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; Zwijndrecht 1886 en Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Meerssen, Steichen in herb. pr.

α. Diepenheim 1897 en Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Zutphen 1897, Costerus in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden; — Heemstede, C. A. Backer; — Rotterdam, Wachter en Jansen; tuinen aldaar 1899, H. v. d. Linden; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; mesthoop Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Ginneken 1893, Posth. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

β. Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Steenwijkerwold 1892, L. in herb. pr.; Lonneker, zuider Eschmarke, Denekamp, M. J. Blijdenstein; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Wassenaar 1901, Ogt. in herb. pr.; — vruchtenkweekerij het Park te West-Souburg 1895 en stationsterrein Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels.

In herb. Lako bevindt zich bovendien nog een eigen-

aardige monstrositeit der var. *cymosum*, met aan den wortelhals liggende, onbebladerde, maar rijkbloeiende takken, Schroeweg Middelburg 1893, L.)

Bovendien: (zonder aanduiding van varieteit): Hoogeveen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — Middelburg, L. (Arch. 2. VI. p. 321); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. (Arch. 2. VI. p. 125); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Amby, Gulpen, Un. 1861; Beek—Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326); Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld door Pelletier.

α. Zeer zeldzaam op moesgronden Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. II. p. 159 en III. p. 197); Lent, fort Kraijenhoff, huis Ubbergen en Ooidijk, Ooische waard, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 313); — Hoek in tuinen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300).

β. algemeen op moesgronden Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 197); Hoek in tuinen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300).

1136. C. Vulvaria *L.* Op asch- en vuilnishoopen, muren, ruigten, meestal in de nabijheid van gebouwen. ⨀. *Juli—Sept.* en somtijds ⨀. *Mei.* Vroeger gebruikt als *Herba Atriplicis foetidae v. Vulvariae.*

In Herb.: moestuinen Groningen, v. H.; — Hees bij Nijmegen, Th. Abel.; — ('s Gravenhage?) V. Z.; spoorweg Leiden aan de Lage Morsch 1840, Mb.; Zwijndrecht, glasblazerij 1839, Lac.; v. d. T.; — Zierikzee 1844, v. d. B.; 1868, P. Schuringa; Zelkeheuvel bij Zierikzee 1887, L.; — muren Sittard,

Un. 1883, K.; Bunde, Un. 1883; muur te Maastricht, v. Hov.; Biesland bij Maastricht, Jacques; Beek en Swijkhuizen 1869, Lac.; Amby, Un. 1861.

(Vroenhoven bij Maastricht, 1892, de Haas in herb. pr.; 1894, de Haas in herb. L.)

Bovendien: Maastricht, St. Pietersberg, Un. 1861; Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman, en voor Harlingen en Leeuwarden in Fl. Fris.

1137. C. **hybridum** *L.* Op bebouwde en ruige plaatsen, aan vuilnis- en mesthoopen. ⊙. *Juli—Sept.* Ook deze soort werd eertijds officinaal aangevoerd als *Herba Pedis anserini secundi.*

In Herb.: vuilnishoop Leeuwarden 1862, Hinxt; — Groningen 1831, v. H.; buiten de Boteringepoort aldaar 1838, v. H.; buiten de Heerepoort aldaar 1865, H. d. V.; moeshoven Helpman 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Un. 1850; Pothoofd aldaar 1876, K.; Nijmegen, B.; moeshoven Hees bij Nijmegen, Th. Abel.; Culemborg, v. Heijn.; — Grebbe bij Rhenen, O.; Maarsbergen, Groll; Doorn 1869, O.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1838, Lac.; v. d. T.; mesthoop buiten de Waardpoort aldaar 1838, D. S.; Wijk bij Duurstede 1833, Wtt.; — Domburg 1841, v. d. B.; — buiten de Vuchtsche poort, v. Hov.; — kerk te Heel bij Roermond, Un. 1900; akkers te Maastricht, Un. 1883.

(Rivierdijk Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Wachter en Jansen; 1900 in herb. Heukels (als *C. urbicum*); tusschen aardappelen op 's Heerenhof Culemborg 1845, Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; — bouwlanden Utrecht 1900, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; Maarssen 1877, K. A. in herb. L.; — Reigersbosch bij Lisse 1893,

V. Suringar in herb. pr.; eiland Rozenburg 1895 Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: langs de voormalige gracht buiten de Hezelpoort te Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 313); — Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

1138. C. murale *L.* Op muren, aan ruigten, heggen enz. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Coxdorp op Texel 1860, Lac.; binnenkant Noorderdijk op een drassig stuk weiland aldaar 1867, Huizinga; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Dellewal aldaar 1869, Holk.; — Kampen, T.; R. B.; Pothoofd Deventer 1877, K.; — Nijmegen, B.; 1833, Wtt.; Abel. en Pas; v. H.; Kelfkensbosch aldaar, N. en Th. Abel.; oude muren binnen Nijmegen, N. Abel.; — ? Eemdijk Amersfoort 1893, Garj.; Maartensdijk 1835, D. S.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, C. A. Bergsma; 1836, Buse; tusschen Oranje Nassau en het Funen Amsterdam, Fl. Amst.; Ringdijk aldaar, v. H.; zeedijk den Helder, V. Z.; Zandvoort 1846, Buse; Bloemendaalsche straatweg 1901, V.; Bentveld 1864, Hartsen; Naaldeveld 1878, K. A. (als *ficifol.*); zanderij Overveen 1887, V.; Haarlem 1883, Groll; Vogelenzang 1865, H. d. V.; — Noordwijkerhout 1902, G. en Janse; mesthoopen Noordwijk 1876, O.; Leiden, Dz.; 1842, B. W. (ook als *Chen. polysp.*); Driesprong aldaar 1842, O.; Oegstgeesterweg dicht bij de Poelbrug tusschen het puin 1782, v. Roijen; Katwijk 1837, Mb.; Wassenaar 1832, Wtt.; 1832, S. S.; Waalsdorp en 's Gravenhage, V. Z.; 1834, v. H.; Delft, v. S. V.; Dordrecht 1837, Lac.; Arkelsche poort Gorinchem 1839, v. d. T.; — wallen Goes 1840, v. d. B.; — wallen 's Hertogenbosch en buiten de St. Janspoort aldaar 1846, v. Hov.; — onder aan muren bij de Maas te Wessem 1900, G. en Jongm.; Meerssen, Un. 1861; Beek 1869, Lac.

(Bronsbergen bij Zutphen 1877, K. A. in herb. L.;

mestvaalt Culemborg 1856, Alpherts in herb. pr.; Muiderberg, Un. 1901, Posth. en Koning in herbariis pr.; Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — kolenaschweg buitenplaats Rozenburg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — ? Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland, Bruinsma (Ach. 1. IV. p. 82); Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Bloemendaal—Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld voor Maastricht door Franq. in Prodr. I. p. 220.

1139. C. **urbicum** *L.* Op bebouwde plaatsen, aan wegen en ruigten. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel, en in den polder de Knol bij de Hoorn, Holk; — Amsterdam, C. A. Bergsma; Sloterweg aldaar, v. H.; aardappeland aan den Overtoom 1844, Lac.; — Maastricht, Lej.

β. **intermedium** *Koch.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Muiderberg, G. Broers.

(Noordendijk Texel 1867, S. P. Huizinga in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: Wassenaar, v. E. (Arch. 2. I. p. 403).

1140. C. **album** *L.* Algemeen op akkers en op plaatsen rijk aan organischen afval. ⊙. *Juli—herfst.*

Een zeer veelvormige soort, waarbij te onderscheiden zijn:

α. **spicatum** *Koch.* (*C. album* Fl. B. S. p. 224).

In Herb.: Texel 1857, Harting; Hoorn aldaar 1869 en Koog aldaar 1869, Holk.; Vlieland dorp 1858, Lac.; Schiermonnikoog dorp, 1860, S.; — wal Leeuwarden 1859, S.; Dokkum, J. Cock; —

vestingwerken Groningen 1856, Strat.; – Ane aan de Vecht 1859, Lac. en S.; – Kampen 1847, R. B.; 1848, T.; Oosterholt bij Kampen 1871, Hoek; Berkum bij Zwolle 1900, oliemolen de Aloe Zwolle 1900 en Zwolle 1897, L.; Deventer 1877, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; – Harderwijk 1865, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Hees bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Weurt, Marienboom en in de Ooische waard, Th. Abel. (ten deele als *Blitum rubrum*), – Amersfoort 1860, R. B.; 1891, Garj.; Driebergen 1834, v. H.; Utrecht, C. A. Bergsma; Petif (als *opulif.*); de Br.; – Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; Hoedemakerspad, Fl. Amst.; Vest aldaar 1871, O. (*a. spic. II. glomerulosum*); Sloterweg 1840, Romb.; Legmeerdijk, Boerl.; Urk 1884 en kerkhof aldaar 1884, S.; Wieringen 1857, Harting; Nieuwe diep, V. Z.; Petten, Un. 1891; Zandvoort, v. H.; Overveen, en Middenduin 1846, Buse; Haarlem, Buse; 1871, Boerl.; 1875, Groll; Spaarne aldaar 1846, Buse; Heemstede, v. d. T.; – Leiden 1835, Mb.; 1842, O.; Perin; Rijnsburg, Kerb.; Katwijk, Fockema; venen Hazerswoude, Pierot; 's Gravenhage, R. B.; Bezuidenhoutsche weg aldaar, V. Z.; Delft, v. S. V.; de Geest bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; (forma *decumbens*); 's Gravezande, V. Z.; Dordrecht 1837, Lac.; 1882, V.; Vianen 1839, Lac.; – Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Middelburg 1897, en meelfabriek aldaar 1900, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsm.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en St. Kruis 1861, A. W.; – 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **cymigerum** *Koch.* (*Ch. viride* L. et Fl. B. S. p. 224).

In Herb.: Texel 1867, S. P. Huizinga; Schier-

monnikoog 1860, S.; – Franeker, (C. A. Bergsma?); Leeuwarden 1859, S.; – buitenwerken Groningen 1856, Strat.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; 1848, T.; 1849, R. B.; – de Grebbe, Fockema; Renkum, Buse; – Utrecht, C. A. Bergsma; – Uithoorn 1872, Boerl.; Hoedemakerspad Amsterdam, Fl. Amst.; Amsterdam, de Liefde; v. H.; 1884, Lac.; zeedijk 1838, Romb.; Zandvoort 1846 en Haarlem, Buse; – Lisse, v. H.; Leiden, Dz.; 1837, Mb.; S.; Driesprong aldaar 1842, O.; Haagsche bosch en 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Scheveningen, V. Z.; Delft, v. S. V.; – Duiveland 1884, V.; Zuid-Beveland, en Wilhelminapolder 1838, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch en Vlijmen, v. Hov.; – Beek, Un. 1883 (als *murale?*).

[Aanm.: Tusschen de var. α. en β. bestaat geen scherpe afscheiding; overgangen zijn bekend; door Ascherson worden deze van α. tot β. genoemd H. glomerulosum en die van β. tot α. viridescens.

γ. **lanceolatum** *Mühlenb.* als soort.

In Herb.: stationsemplacement Zwolle 1900, L.; – buiten de Tolsteegpoort Utrecht 1834, D.S.; – Naarden 1864, O.; Amsterdam, de Liefde; kerkhof Marken 1886, Boerl.; – duin 's Gravenhage, V. Z.

δ. **microphyllum** *Coss. et Germ.* (*C. lanceolatum* Merat.).

In Herb.: Amsterdam, Buse; duinen Overveen, v. d. T.; Middenduin 1862, Buse; – Waalsdorp 1834, V. Z.; Scheveningen 1845, de Br.; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; – meelfabriek Middelburg 1900, L.; – Maastricht 1894, de Haas.

(Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; – Enschede, M. J. Blijdenstein; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in

herb. Heukels; ondertuin Culemborg 1846, Alph. in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; achter Carré Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amstelveensche weg 1893, Amsterdam 1893, gedempte buitensingel aldaar en Alkmaar 1890, Costerus in herb. pr.; Vogelenzang 1888, Struyk. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; tuinen Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1892 en — Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Wissenkerke N.-Bev. 1893, Schipper in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.

α. spicatum: Garst Winschoten 1881, Schipper in herb. pr.; — Haaksbergen 1891, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.; — Dreischor 1882, L. in herb. pr.

β. cymigerum: Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.; — St. Kruis 1887, L. in herb. pr.

γ. lanceolatum: Garst bij Winschoten 1881, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: (zonder aanduiding van verscheidenheid) Ameland Kros, Bruinsma (Arch. I. IV. p. 82); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 213); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Diepenheim—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 612); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 197); —

van den zeedijk door het fort langs binnenwegen naar Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg; tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere; Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Hoek, A. W. (Arch. 1. V. p. 300); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 3. V. p. 548); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); rechter Maasoever Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 3. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier en Vorstius.

α. Terschelling, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte—Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Velserkanaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 313).

β. langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte—Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); — Ooische waard, Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 313); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 403).

1141. C. opulifolium *Schrad.* Langs wegen en aan hagen, in dorpen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: meelfabriek Middelburg 1895, 1897, 1900, L. (Cfr. Arch. 3. I. p. 175 en 597); — ruigte langs een heg aan den weg te Deurne 1884, La c. (Misschien alle vormen van *Ch. album?*).

Bovendien: Deventer, K. A. (Arch. 2. VI. p. 323).

1142. C. ficifolium *Smith.* Langs wegen, op moesland, aan ruigten en vuilnishoopen. ⨀. *Juli—Oct.*

In Herb.: Kampen 1849, R. B.; — langs den IJsel bij Gorssel 1902, G. en Jongm.; — Culemborg 1846, Alpherts; — ? Amstelveensche weg, C. A. Bergsma (als *Bl. virgatum*); Oosterdoksdijk Amsterdam, Romb.; aan den molen van het Karnemelksgat bij Amsterdam 1836, v. H.; Amsterdam en Sloten, v. H.; 1844, Lac.; Vest aldaar 1871, O.; weg langs den Kruidberg Velserend 1894, V.; Zandvoort, Overveen en Haarlem, Dum.; Zandvoortsche weg 1846, Buse; Haarlem 1835, Mb.; v. H.; Buse; 1875, Groll; Heemstede 1841, v. H.; — Leiden, Dum.; Pierot (als *Ch. alb. β.*); Forsten (als *Ch. glauc.*); 1842, O.; Galgeveld buiten de Morschpoort aldaar 1832, S. S. (als *viride* en als *glaucum*); 's Gravenhage, Dum.; Trekweg aldaar; V. Z.; aardappelland Delft 1844, de Br.; Dordrecht 1837, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; — St. Philipsland 1890, L.

[Aanm.: Waarschijnlijk zijn nog meerdere exemplaren onder Chenop. album β. cymigerum aanwezig; de onvoldoende exemplaren maken een juiste determinatie niet mogelijk, vaak ontbreken alle stengelbladen of zijn de vruchten geheel onrijp. In hoeverre ook C. ficifolium tot een vorm van Ch. album moet gerekend worden, is nog niet met zekerheid te zeggen.]

(Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; — zanderij tusschen Hilversum en Bussum 1899, Koning in herb. pr.; achter Carré Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Velserend 1894, Ogt. in herb. pr. (als *Ch. album*); — in tuinen Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; ruigten aldaar 1900, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Papendrecht 1896, V.

Suringar in herb. pr.; — Middelburg 1897—1900, L. in herb. pr.)

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131).

Voorts vermeld door Pelletier (Arch. 2. III. p. 4).

B. **Blitum** *Tourn.*

I. Pseudoblitum *Gren.*

1143. C. **glaucum** *L.* (Fl. B. S. p. 226, *Blitum glaucum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 223). Aan wegen en ruigten, op vochtige zandgronden. ⊙. *Juni—herfst.*

In Herb.: Eierlandsch huis Texel 1868, Holk. (als *Atrip. patula*); — langs den Zwolschen straatweg Meppel, v. Heijn.; — singels Kampen 1847, T.; Grafhorst 1848, R. B.; 1848, T.; Zwolle, M. Dassen; IJselbedding vóór Deventer 1893, K. A.; — Epe, Un. 1890; Arnhem 1847, T.; Lent bij Nijmegen 1833, Wtt.; Hemmen 1833, Wtt.; Waaloever Ooische waard 1849, Th. Abel.; Wageningen, Wtt.; gracht aldaar 1883, K.; aan de Waal tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T.; — Bunnik, C. A. Bergsma; Utrecht, C. A. Bergsma; 1836, D. S.; Oudwijk aldaar 1836, D. S.; — Naarden 1863 en 1864, O.; Muiderberg, Broers; O.; Amsterdam, C. A. Bergsma; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1863, O.; 1875, Lac.; Hoedemakerspad, Fl. Amst.; Ringdijk Amsterdam, v. H.; Weesperzijde aldaar 1845, Romb.; Urk 1852, Backer de Wit; buiten de Wierdijk Enkhuizen 1894, Sanders; Haarlem 1846, Buse; 1878, Groll; Buitenspaarne, Buse; Naaldeveld 1878, K. A.; Leidsche vaart onder Vogelenzang, v. d. T.; Ruigehoek 1902, G. en Janse; Leiden, Dz.; 1837, Mb.; 1842, O.; 1842, B. W.; buiten de Morschpoort aldaar, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage 1895, R. B.; 1902, v. Breemen; Delft, v. Son; mestput bij Naaldwijk aan den weg naar 's Grave-

zande 1844, (als f. *erecta*), Naaldwijk, en laagte Nieuwland achter 's Gravezande, v. d. T.; Overmaas 1891, v. d. Voo; tusschen het koren Dordrecht 1882, V.; Rijn bij Leksmond 1882, K.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Vlissingen, v. d. Cop; — waarden Werkendam 1837, Lac.; Heusden 1847, v. Hov.; — St. Anthonieseiland 1894, de Haas.

(Steenwijk 1892, en Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Beekhuizen bij Velp 1892, Ogt. in herb. pr.; stadsmestvaalt Culemborg 1846, Alph. in herb. pr.; Lekoever aldaar 1899, C. A. Backer; rivieroever Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, Zeist 1900, W. C. v. Embden; — Amsterdam 1900, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; 1880, K. A. in herb. L.; Diemen 1890, Costerus in herb. pr.; Muiden, Un. 1901, Koning en Rieter in herb. pr.; Zuiderzeedijk den Helder 1899, L. de Bruijn — tuin Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Monster 1896, Struyk. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb pr.)

Bovendien: tusschen den Zeedijk langs het fort naar Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — tusschen Middelburg en Rammekens, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — St. Pietersberg, H. d. V. (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Munting en voor Friesland door Meese, voor Maastricht Lej. Fl. de Spa.

1144. C. rubrum *L.* (Fl. B. S. p. 224, *Blitum rubrum* Rchb. en Prodr. Ed. I. p. 222). Op akkers en moesland, langs wegen, aan ruigten, op vuilnis- en mesthoopen. ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: Langs een drinkput tusschen de Vianenvallei en de vallei van Malgum 1869, Holk.; — Zuiderzeestrand, Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1897, Schipper; — wal Leeuwarden 1859, S.; — Haren

1856, S. E. Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; — Wapenvelde bij Hattem 1893, K. A.; Ooische waard 1849, Th. Abel.; Tiel 1892, K. A. (als *Chenop. urbicum?*); — Eemdijk 1893, Garj.; mestput omtrent Rotsoord buiten de Tolsteegpoort Utrecht 1841, en mesthoop Baambrugge, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; strand Muiderberg 1844, Lac.; Amsterdam, v. H.; Hoedemakerspad aldaar, Fl. Amst.; Oosterdoksdijk, de Liefde; IJkant tusschen Amsterdam en Sloterdijk 1839, v. d. T.; Overtoom aldaar 1845, Romb.; Amstel 1860, O.; Nieuwe Entrepotdoksluis aldaar 1838, D.S.; Amstelveensche weg, v. H.; Enkhuizen buiten de Noord Poort 1894, Sanders; duinpan Bergen, Un. 1891; Haarlemmermeer tusschen Haarlem en de Lynden 1851, Miq.; bij de Crucquius 1852, Coster; 1853, S. en Hartm.; Velsen 1848, T.; Haarlem 1873, Boerl.; 1881, Groll; Spaarndam 1846, Jaagpad naar Spaarndam 1846, en Zandvoort 1842, Buse; Cleverlaan Haarlem, v. H.; — Leiden, Pierot; Dz.; 1835, Mb.; 1842, O.; Hoogemorsch, Forsten; 1832, S.S.; langs den trekweg 's Gravenhage, V. Z.; 's Gravenhage 1895, R. B.; weg achter Ockenburg bij Kijkduin, Exc. 1896; tuin Naaldwijk 1845, v. d. T.; 's Gravezande 1870, H. d. V.; vlakte in het Nieuwland achter 's Gravezande 1846, v. d. T.; eiland Rozenburg 1895, V.; Zwijndrecht 1847, Lac.; Voorne 1902, G. en Jongm.; — tusschen Haamstede en Renesse, Un. 1894; Zijpe, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Hoek 1865, A. W.; — pleintje Heusden 1847, mesthoop Herven en te Orthe bij 's Hertogenbosch 1846, v. Hov.; — Maastricht, Marres; v. Hov.; 1893, de Haas.

Men onderscheidt voorts:

β. **blitoides** *Lej.* (als soort = *β. acuminatum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 222; = *γ. spathulatum* Coss. et Germ.

In Herb.: stadsgracht buiten de Hezelpoort te Nijmegen, Th. Abel.

γ. **botryoides** *Smith.* (= *β. crassifolium* Moq-Tand; *γ. paucidentatum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 222; = *C. crassifolium* Hornem.).

In Herb.: Naarden 1864, O. (als *Beta maritima*); vest Amsterdam 1871, O. (als *crassif.*); – Pyletuinen Naaldwijk 1850, v. d. T.; dijk Zwijndrecht 1849, v. Hov.; Dordrecht 1837, Lac.; – Goes, v. d. B. (de laatsten als *paucidentatum*).

[Aanm.: C. botryoides wordt door Lange als afzonderlijke soort naast C. rubrum gesteld. Cfr. Haandbg. p. 278.]

(Winschoten 1880, Schipper in herb. pr.; – Zwolle 1892, L. in herb. pr.; – stadsmestvaalt Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; – Zeist 1900, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Amsterdam 1880, K. A. in herb. L.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; achter Carré aldaar, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amstelveensche weg 1890, Costerus in herb. pr.; zanderij Overveen 1893, Ogt. in herb. pr.; – Haarlemmervaart bij Leiden 1901, meststalen Leiden 1901, en Groenhoven aldaar 1898, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg te Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Schie aldaar 1901, F. D. J. Risch en tuinen aldaar 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; Zwijndrecht en Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; – Middelburg 1885, L. in herb. pr.; – Venlo 1897, Rieter in herb. pr.

γ. Zuiderzeedijk den Helder 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); – Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Bentveld v. E. (Arch. 2. I. p. 403); – Scheveningen, de W.

H. (Arch. 2. II. p. 123); – Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); – Venlo, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

II. Morocarpus *Rupp.*

1145. **C. foliosum** (*Moench.*) *Aschers.* (*Blitum virgatum* L. en Prodr. Ed. I. p. 222). Op onbebouwde en ruige plaatsen, aan mesthoopen; inheemsch in Zuid-Duitschland, hier en daar als groente gekweekt, doch meestal ingevoerd met andere zaden. ⨀. *Juni–Aug.*

In Herb.: tuin Harderwijk 1873, R. B.; preibed Apeldoorn 1897, K. A.; – Molenvliet achter Landlust bij Baambrugge, v. d. T.; – Stadhouderslaan bij Scheveningen 1902, v. Iterson; mesthoop voorbij de steenplaats te Zwijndrecht 1837, en – Werkendam 1836, Lac.; uit de omstreken van Breda, I. A. B. Kuijper van Wäschpenning (Bijdr. II. 1. bl. 111.)

(tuin Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Leiden, ruigte langs de Haarlemmervaart 1901, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Scheveningen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123). Zie ook Aanm. bij de volgende soort.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Friesland door Meese.

1146. **C. capitatum** *Aschers.* (*Blitum capitatum* L. en Prodr. Ed. I. p. 222). In Zuid-Europa inheemsch, nog zeldzamer verbouwd dan de vorige, doch met deze vaak ingevoerd. ⨀. *Juni–Aug.*

In Herb.: Dokkum, I. Cock; – opslag tuin Apel-

doorn 1897, K. A.; (Nijmegen?), B. *); — Utrecht 1840, D.S.; Nieuwe werk Utrecht 1835, P. J. Kraamw.; D.S.; Hierosolymusplein Utrecht, C. A. Bergsma; — Haarlem 1839 en 1840, Mb.; Overveen 1839, Mb.; 1866, H. d. V.; — Haarlemmervaart Leiden 1900, Struyk. (als *Bl. rubrum*); schulpweg Wassenaar 1833, S.S.; Delft, v. S. V.

(Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk. in herb. pr.)

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Franeker door Meese.

III. Agathophytum *Moq-Tand.*

1147. C. Bonus Henricus *L.* (*Blitum Bonus Henricus* C. A. Meyer et Prodr. Ed. I. p. 222). In moeshoven, aan wegen, aan ruigten en op vuilnishoopen, in de nabijheid van woningen. ♃. *Mei —Aug.* Vroeger officinaal als *Radix* en *Herba Boni Henrici* of *Lapathi unctuosi.* **)

In Herb.: wallen Leeuwarden, Hinxt; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Gelderland, Hoffm.; Halle, Wtt.; Waaldijk Nijmegen, Wtt.; v. H.; kerkhof Beuningen 1816, B.; Avezaath, Hoffm.; Waal-

---

*) In de Fl. B. S. van v. Hall I. p. 9. wordt voor Nijmegen en Beek, Blitum virgatum vermeld. Volgens eene nadere toelichting van van Hall in zijn tweede Nalezing op de Fl. B. S. wordt het volgende opgemerkt (Cfr. Bijdr. II. p. III): „De Heer Dumortier heeft den Heer de Beijer en mij oplettend gemaakt op eene in mijne Flora ingeslopene fout, dat wij, namelijk, deze plant vermeld hebben als groeiende bij Nijmegen en Beek. De door den Heer de Beijer aldaar aangetroffen plant is niets anders dan de Chenopodium rubrum, welke, jong zijnde, veel op de okselbloeiende Sapkelk gelijkt." Zou hiermede ook bovenbedoelde plant kunnen bedoeld zijn?

**) Men meldt dat het kruid vroeger in het voorjaar als noodhulp gegeten werd, voordat andere groenten aanwezig waren. De naam Bonus Henricus staat tegenover Malus Henricus, waarmede Mercurialis perennis bedoeld werd, dat ongenietbaar is. De naam zelf zou ontleend zijn aan Koning Hendrik IV, die onder anderen ook veel voor de botanie deed, doordien hij op zijn kosten jeugdige botanici liet reizen en den Hortus te Marseille liet aanleggen.

dijk Bommel 1823, en Hemmen, Wtt.; Wageningen 1834, Mb.; Lekdijk aldaar 1833, Wtt.; — Eemdijk 1893, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Wtt.; v. H.; Vechten, 1836, Kraamw.; v. d. T.; Houten, en Schalkwijk 1834, Wtt.; Montfort, v. d. T.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Haarlem 1887, Groll; jaagpad Spaarndam, Buse; — ? Haagsche bosch, V. Z.; Rotterdam 1834, v. H.; voorbij de Steenplaats Dordrecht 1837, Lac.; — Maas bij het veer te Oeffelt 1885, K. A.; — St. Pietersberg, Un. 1883; 1885 en 1887, Groll; Meerssen, Un. 1861; Berg 1866 en Geulle 1864, H. d. V.; Hussenberg bij Beek 1885, K.; Mheer 1894, V.; Voerendaal 1866, H. d. V.; muren Gronsveld 1883, K.; Gulpen en Slenaken 1899, V.; Zwijbergen, Un. 1883.

(Rijswijk, aan een open kade, 1901, B. J. v. Wagensveld in herb. Wachter en Jansen, en Heukels; — hofstede de Eemstein bij Zwijndrecht 1897, Posth. in herb. pr.; — Oosterland Duiveland 1887 en — Gronsveld 1883, L. in herb. pr.; Hulsberg, Meerssen, Steichen in herb. pr.; Berg-Terblijt 1892, de Haas in herb. pr.; Oud-Valkenberg 1889, Struyk. in herb. pr.; 1902, Steichen in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: dijk bij Altona, gem. Valburg, G. Zwart in herb. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 314); — Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

Voor Putten op de Veluwe, Neder-Betuwe, 's Gravenhage, Wijk bij Duurstede door de Gorter; Deventer, Delft in Fl. B. S. De opgave Marken 1886, Boerl. (Arch. 2. V. p. 57 en 60 is verkeerdelijk voor *Atriplex*).

Beta *Tourn.*

1148. **B. vulgaris** *L.* Het blijkt dat de stamvorm *B. maritima* L. of *β. foliosa* thuis behoort aan de kusten van Zuid-Europa, als veevoeder en als suikerbiet echter in ons land, op de klei- en leemgronden verbouwd en nu en dan verwilderd. De eerste vorm is bekend als *B. v. β. Cicla* L. of *B. hortensis* Mill., de andere als *B. v. γ. Rapa* Dum. of *B. v.* var. *rapacea* Koch. ⊙ en ⊙. *Aug.—Nov.*

In Herb.: Harlingen **), C. A. Bergsma; — Pothoofd Deventer 1877, en Deventer 1882, K.; — Harderwijk (*β. cicla* verw.), R. B.; bietenveld Hemmen 1886, K. (prachtige fasciatie); — Utrecht, Groll; — Amsterdam **), V. Z.; ** 1828, v. H.; ** C. A. Bergsma; Oosterdoksdijk ** P. N. S.; IJ bij Amsterdam ** 1834, v. H.; Weteringschans ** 1873, O.; zeedijk ** de Vriese; Overtoom ** 1844, Lac.; ** 1846, Fl. Amst.; Schans bij de kavallerie-kazerne 1866, O.; Schooten, 1879, Groll (var. *Rap. rub.*); — Vreeuwijk Leiden 1891, Boerl.; 's Gravenhage 1896, R. B. als *Blitum virgatum*); station Zwijndrecht 1888, V.; beetwortelfabriek Dordrecht 1883, V. (*rapacea III altissima*); Sliedrecht ** 1837, v. d. T. of Lac.; — Zuid-Beveland (*colitur*), v. d. B.; — dijk Werkendam 1886, V.

(Muiderberg, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; — duinen Zoutelande 1892, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1900, Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Bovendien: Van Oud Valkeveen langs den zeedijk en het strand naar Muiderberg, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — al de Zeeuwsche eilanden A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 125).

**) Aanwezig onder den naam B. maritima.

Voorts vermeld door Pelletier.

B. maritima *L.*

In Herb.: Urk 1884, S.; — Zwijndrecht bij de zoutkeeten Sept. 1837, Lac.

(Deze beide planten hebben kruipende of liggende stengels en veelhoofdige wortel; waarschijnlijk terugslag uit het zaad van gekweekte planten).

Voorts vermeld door Pelletier.

[Aanm.: De overige opgaven bijv. Hellevoetsluis bij de Gorter; Dijkshoek en Menaldummermeeden, Fl. Fris. hebben waarschijnlijk alle betrekking op Beta vulgaris, zooals ook blijkt bij de andere als B. maritima vermelde planten. Cfr. Prodr. Ed. I. p. 223 noot. De cultuur dateert eerst van de 6e of 4e eeuw voor onze jaartelling, terwijl reeds de ouden de roode en witte verscheidenheid in de wortels kenden.]

Tribus Spinacieae *Dum.*

Spinacia *Tourn.*

1149. **S. oleracea** *L.* Inheemsch in het Oosten en het binnenland van West-Azië. De ouden kenden de plant niet, zij wordt het eerst vermeld door Albertus Magnus, terwijl het niet onwaarschijnlijk is dat zij door de Kruisvaarders is meegebracht; thans algemeen als groente gekweekt en een enkele maal verwilderd. ⊙ en ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: spoorweg Overveen 1882, Groll; Sparendammerweg 1888, V.; — ruigte Kijkduin, Exc. 1887.

β. **glabra.**

In Herb.: Ginneken bij Breda, v. A. gekweekt. Deze vorm, vroeger als afzonderlijke soort naast *S. spinosa* schijnt niet zaadecht te zijn; de franschen noemen deze Epinard de Hollande, terwijl *Tragus* (Bock) haar het eerst in de 16e eeuw

vermeldt. Cfr. De Candolle Origine des plantes cultivées p. 80. (verw. Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: *a. spinosa:* hier en daar gekweekt en verwilderd te Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 314).

Obione *Gaertner* (*Halimus* Wallr.).

1150. **O. portulacoides** *Moq-Tand.* (*Halimus portulacoides* Wallr. et Prodr. Ed. I. p. 223; *Atriplex portulacoides* L. et Fl. B. S. p. 220). Aan schorren, langs dijken en op zilten kleigrond. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Coll. Nat.; 1868, O.; Eierland aldaar 1857, Harting; Coxdorp 1868, oesterbedden Texel 1868, West-Terschelling 1868, en schorren bij den molen achter de Dellewal op Terschelling 1869, Holk.; Dellewal, Un. 1886; Ameland 1869, en Grint 1869, Holk.; Schiermonnikoog, Hinxt; — Harlingen, v. H.; Hinxt; Bruinsma; — de Plaat bij Zoutkamp 1869, H. d. Waard; — Enkhuizen 1894, Sanders; Willemsoord 1845, Buse; — Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Zeeland 1838, v. d. T.; 1846, de Vriese; 1847, v. d. B.; Scherpenisse 1877, Groll; 1877, K. A.; langs de Schelde bij Rengerskerke, Un. 1894; Bruinisse 1887, en Zijpe, L.; Zuid-Beveland, Dz.; 1839 en 1847, v. d. B.; Walcheren, J. C. Broers; 1834, Wtt.; Forsten; 1893, Goeth.; Veere 1883, K.; kanaal Middelburg, en Nieuwe haven aldaar, v. d. T.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Scheldeoever aldaar 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; Scheldedijk Breskens 1839, Lac.; — Bergen op Zoom, Thomson; 1889, Groll.

(Wieringen 1900, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Nieuwe Diep 1892, G. en Heinsius in herb. Heinsius; Zuiderzeestrand den Helder 1893 en 1894, V. Suringar in herb. pr.; aldaar 1899, L. de

Bruijn; – Middelburg, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; inlaagdijk Wissenkerke N.-Bev. 1886, Schipper in herb. pr.; schorren fort Rammekens, Un. 1902, Rieter in herb. pr.; dijk aan de Zuid-Watering Rithem 1892, Ogt. in herb. pr.; aldaar 1881, en Kadzand 1878, L. in herb. pr.; St. Maartensdijk op Tholen 1884 en Kattendijke 1894, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen, Reinw. (Arch. 1. IV. p. 230 en V. p. 58); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 125); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter; tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); – Hoogerheide, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232).

Voorts vermeld door Dodoens: Stirp. II. 1554, Cruydeboeck 1554 enz., Lobelius, Pelletier en Munting.

Voor 's Gravezande, Delfzijl bij de Gorter; tusschen Roptazijl en Dijkshoek bij Meese en Zandvoort? in Fl. Fris.

1151. O. pedunculata *Moq-Tand.* (*Halimus pedunculatus* Wallr. et Prodr. Ed. I. p. 223; *Atriplex pedunculata* L. et Fl. B. S. p. 780). Op schorren, langs dijken en op zilten kleibodem. ⊙. *Aug.–Sept.*

In Herb.: schorren Dellewal bij West-Terschelling 1869, Holk.; – Enkhuizen 1894, Sanders; – Zierikzee 1901, L.; Rengerskerke Korkensche weg, Un. 1894; schorren Westerschelde 1840, v. d. B.; schorren aan den zeekant bij Biezelinge 1829, 1832 en 1834, Dz.; Zuid-Beveland 1829, Dz.; 1839, v. d. B.; Evertsdijk, Dz.; op de schorren tusschen Wolphaartsdijk en de Goessche polder aan het Schengen, v. d. B.; Walcheren, en duinvallei achter Oranjezon 1841, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.

Bovendien: Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300); Schengen

en tusschen Veere en de Vrouwenpolder op Walcheren, v. d. B. in herb. pr. Prodr. Ed. I. p. 224.

Atriplex *Tourn.*

I. Dichospermum *Dum.*

1152. **A. hortense** *L.* In moeshoven aangebouwd en verwilderd. Inheemsch in Zuid-Europa, vroeger als groente zeer gewaardeerd doch door de Spinazie verdrongen. Nu hier en daar nog in half verwilderden toestand voorkomend. Tegenwoordig nog als sierplant in de var. *atrosanguinea* Hort. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Vorden 1890, Groll; Zuid-Beveland 1840 en Goes 1838, v. d. B.

(Tuin Zwolle 1901, Posth. in herb. pr.; — Lochem op den Nettelhorst, cultuur en verwilderd, 1888, Ens. in herb. L.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; puinhoop en Laag Soeren (als *Chenop. hybrid.*), Heukels in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk (efferata), Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — in tuinen verbouwd Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1153. **A. nitens** *Schkuhr.* Muren, ruigten en in wijnbergen, nu en dan ingevoerd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Zutphen, Groll.

II. Teutliopsis *Celak.*

1154. **A. littorale** *L.* (*A. marina* Detharding en Enum. Zeel. I. p. 37). Langs de zeekust en somtijds in het binnenland ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; 1867, S. P. Hui-

zinga; Zuiderzeestrand Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Grie, West-Terschelling, Un. 1886; 1897, V.; strand Oert Ameland 1897, V.; Zuidbuurt Schiermonnikoog 1860, S.; — Lemmer 1865, H. d. V.; Dijkshoek, v. Heijn.; — Kampereiland 1854, en Kampen 1848, R. B.; — Zuiderzee Harderwijk 1833, Wtt.; 1863, R. B.; 1865, R. B. (Wirtg. Herb. pl. sel. *Fl. Rhen.* Fasc. XV. p. 838); dijk tusschen Kampen en Elburg 1852, R. B.; Nijkerk, Kipp; zeestrand Putten 1876, K. A.; touwslagerij Waaldijk en Ooische waard 1901, Docters van Leeuwen; — Spakenburg zeedijk 1836, 1837, D. S.; J. C. Broers; Garj.; Eem bij Amersfoort 1892, Garj.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Splitg.; de Liefde; 1828, v. H.; C. A. Bergsma; 1834 (*fasciatie*), v. H.; zeedijken, Fl. Amst.; Hooge dijk tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; IJ Amsterdam 1871, Lac.; O.; IJdijk 1833, S. S.; Hemmeland Monnikendam 1886, Boerl.; voet zeedijk Havenbuurt Marken 1886, Boerl. en V.; Urk haven 1884, S.; Wieringen 1857, Hartm.; 1856, Lac.; Hoorn 1885, K.; Zuiderzee Nieuwediep 1845, Buse; zeedijk Helder, V. Z.; Petterdijk 1870, H. d. V.; IJpolder 1881, Groll; Zandvoort, Splitg.; Haarlem 1888, Groll; Zandvoort, Splitg.; Haarlem 1888, Groll; IJdijk Sparendam, Buse; 1873, Boerl.; — Leiden, Forsten; 1835, Mb.; 's Gravenhage, G. B.; (misschien *A. patulum*); Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Lek bij Vianen, v. H.; — Zeeland 1834, v. d. B.; Westerschouwen 1845, en Schouwen 1844, v. d. B.; Korkensche weg bij Rengerskerke, Un. 1894; Zuid-Beveland en Goes 1843, v. d. B.; Domburg 1883, K.; vestingwerken Vlissingen 1880, Buijsm.; aldaar 1845, v. d. Cop; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Woensdrecht 1884, V.; ? Bergen op Zoom, Thomson.

β. **marinum** *Dethard.*

In Herb.: Kampen, R. B.; — Zuiderzee Har-

derwijk 1833, Wtt.; — zeedijken Amsterdam, Fl. Amst.; Amsterdam, Splitg.; IJ aldaar, Buse; zeedijk aldaar 1838, Romb.; Wieringen 1857, Harting; mesthoop aan de Leidsche vaart onder Vogelenzang, v. d. T.; — Leiden, Forsten; Mb.; buiten de Morschpoort, S. S.; Driesprong aldaar, Mb.; eind der Zijl bij het Kagermeer, Mb.; — Zeeland 1840, en Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1864, H. d. V.

(dijk Eierlandsche polder Texel 1868, — en Roode Klif 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Elst, A. H. Blaauw; — fort de Bilt, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Zeeburg 1890, Costerus in herb. pr.; houthaven Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Monnikendam 1901, Struyk. in herb. pr.; Marken 1893, Wieringen 1894 en Zuiderzeestrand den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; aldaar 1899, L. de Bruijn; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; zeedijk Wissenkerke N.-Bev. 1885, Schipper in herb. pr.; duinen Domburg en Zoutelande 1892, Ogt. in herb. pr.; steenen zeeweeringen Walcheren 1902, Rieter in herb. pr.; langs het Sloe 1893, L. in herb. Rieter; Vlissingen 1878, L. in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.

β. Muiden, Un. 1901, Koning in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); Rottum, Holk. (echter niet teruggevonden in diens herbarium, noch weergevonden op Rottum door den Heer Schipper) (Arch. 3. I. p. 213); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — tusschen Vlissingen en Vijgeneter, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353).

Voorts vermeld voor Zwijndrecht, herb. Lac.

(Prodr. Ed. I. p. 225); welke plant ik echter tot *A. patula* heb gebracht, zie aldaar.

1155. A. patulum *L.* (*A. angustifolium* Smith. et Fl. B. S. p. 222). In moeshoven en op bouwlanden, aan ruigten en op afval. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Hooge berg Texel, en Hoorn aldaar 1869, Holk.; Hoorn Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1897, V.; — de Joure, C. A. Bergsma (als *angustifolium*); Bontekoe Leeuwarden 1859, S.; — Obergum 1836, v. H.; Groningen 1856, S. E. Strat; wallen aldaar, v. H.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen 1848, T.; 1849, R. B.; Schokland (f. *prostrata*) 1884, S.; Deventer 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Zuiderzee Elburg 1833, Wtt.; tusschen Amersfoort en Nijkerk, D. S.; Apeldoorn 1873, K. A.; Waaldijk bij den molen te Lent, Th. Abel.; Nijmegen, B.; — Eem bij Amersfoort 1890, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Schalkwijk, Wtt.; — Amsterdam, v. H.; de Liefde; Uithoorn 1872, en veenland Legmeer 1886, Boerl.; Urk 1884, S. (ook als *littoralis*); bolwerk Monnikendam 1886 en Marken 1886, Boerl.; Bergen, Un. 1891; Velsen 1848, T.; Spaarndam 1881, Groll; jaagpad aldaar 1846, Buse; Haarlem 1842, v. H.; Buse; 1873, Boerl.; Zandpoort 1846, Haarlemmerhout 1838 en Zandvoort 1846, Buse; v. H.; — Leiden, S. S.; 1839, Mb.; 1840, B. W.; Dz.; 1842, O.; 's Gravenhage, Forsten; G. B.; R. B.; Scheveningsche weg, V. Z. (ook *microc.*); Delft, herb. v. H.; bouwland Naaldwijk 1847, v. d. T.; Zwijndrecht 1837, Lac.; Biesbosch 1888, V.; rots Rockanje, V. Z.; Heikop, v. H.; — Zierikzee 1869, P. Schuringa; Rengerskerke, Un. 1894 (*monstr.*); Zuid-Beveland, Goes en Wilhelminapolder 1838, v. d. B.; Heille 1887, L.; — Bossche dijk en Vlijmen, v. Hov.

β. **microcarpum** *Koch.*

In Herb.: Texel, Holk.; Hoogeberg aldaar en

zeedijk bij de Schans op Texel 1867, S. P. Huizinga; — Leeuwarden 1859, S.; — Obergum, v. H.; buitenwerken Groningen 1866, S. E. Strat.; — Kampen 1849, en — Harderwijk, en Hulshorst 1852, R. B.; Warnsveld 1882, Groll; Zutphen, Wtt.; — Amersfoort, R. B.; Houten 1833, Wtt.; — Amstersterdam 1837, Buse; Funen, Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1835, P. N. S.; Haarlemmerweg bij Amsterdam, en Sloterweg, v. H.; Velsen, R. B.; Vogelenzang 1855, Dz. en v. d. B.; — Leiden 1837, Mb.; Dz.; 1842, O.; Wassenaar, Dz.; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningsche weg, V. Z.; aschbelt de Mijl Dordrecht 1883, V.; — St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1838, 1839 en 1841, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Haagpoort Breda, v. A.

(Tuin Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1888, Schipper in herb. pr.; — tusschen Hengelo en Borne 1895, Costerus in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; niet zelden aldaar 1888, de Haas in herb. pr.; — Werkhoven, — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Amsterdam 1876, Costerus in herb. pr.; tusschen Zeeburg en Schellingwoude 1893, Marken 1893, Wieringen 1894 en Noordzeedijk den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Zuiderzeedijk aldaar 1899, L. de Bruijn; — Rotterdam, F. D. J. Risch; tuin aldaar 1899, H. v. d. Linden; Hollandsch diep, W. C. v. Embden in herb. Heukels; spoorwegterrein Oude Plantage Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Zierikzee 1887 en IJzendijke 1881, L. in herb. pr.; aldaar, P. J. Roozendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 403);

Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); —? Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Maastricht, Gulpen, Sittard, Meerssen, Un. 1861; Sittard, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier.

β. microcarpum: Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300).

1156. A. **hastatum** *L.* (*A. latifolia* Wahl.; *A. patula* Smith). Aan wegen, in bouwlanden en moeshoven, op ruige plaatsen naar den zeekant. ⊙. *Juli—Sept.*

α. **genuinum** *Aschers.*

In Herb.: broek bij Arnhem, Thomson; — Amsterdam 1860, O.; aan het IJ 1828, v. H.; Overtoom 1841, Romb. (als *valida*); buiten de Muiderpoort 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.), Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Haarlem 1873, Boerl.; 1881, Groll; — Leiden, Perin; Naaldwijk, v. d. T.; ? huis ter Rivier

1894, V.; – Zuid-Beveland, en Wilhelminapolder 1840, v. d. B.

II. *macrotheca* Schumacher. (is volgens sommige auteurs de *A. deltoidea* Bab.).

In Herb.: Ooische waard Nijmegen 1847, Th. Abel. (als *latifolium β. valida*); Hees bij Nijmegen, Abel.; fort Krayenhoff 1901, Docters v. Leeuwen; – mesthoop Hoevelaken 1993, Garj.; mesthoop Schalkwijk 1832, Wtt.; – IJ bij Amsterdam, Splitg.; IJ tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; weiland onder Sparrewoude, v. d. T.; – Scheveningsche weg, V. Z.; Maas Maassluis 1883, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; – Wilhelminapolder 1837 en? 1839, v. d. B. *)

β. **microspermum** *W. K.* (*β. microcarpa* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 224).

In Herb.: Franeker, C. A. Bergsma (als *patula*); Hindelopen, Coll. Nat.; Tjerkwerd 1862, J. M. de Boer; de Joure, C. A. Bergsma; Leeuwarden 1859, S.; – Groningen, S.; 1856, Strat.; – mesthoopen Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1849, R. B.; Steenwijkerwolde, Un. 1892, L.; Schelle bij Zwolle 1900, L.; Deventer 1877, K.; Hengelo, Un. 1895; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; Waaldijk bij Gameren en bij Herwijnen 1833, Wtt.; – Westbroek 1841, Kraamw. (als *patula*); Utrecht 1836, Gageldijk bij Utrecht 1835, en Baambrugge 1837, D. S.; – Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H. (als *patula*); 1835, Buse; Fl. Amst.; Amsteldijk, Oosterdoksdijk 1838, D.S.;

---

*) In Arch. 1. III. p. 139 wordt reeds opgemerkt, „het exemplaar in het Vereenigings-herbarium, door den Heer Dozy op Zuid-Beveland verzameld, schijnt mij toe met de door Babington opgegeven kenmerken (Man. p. 243) en met de afbeelding (Eng. Bot. Suppl. t. 2860) overeen te komen." Dit exemplaar heb ik gerekend tot *β.* III. triangulare - salinum.

veenland Legmeer 1884 en Zijdelmeer, Boerl.; Hoorn 1885, K.; Petterdijk 1870, H. d. V.; dijken Halfweg, wie?; Velsen, Mb.; achter het Wijkermeer aldaar, Mb.; Spaarndam 1881, Groll; Haarlem, Splitg.; 1873, Groll; 1873, Boerl.; Nieuwe weg bij den Singel aldaar 1888, Groll; — Leiden, Forsten; Pierot; 1839, Mb.; 1840, B.W.; 1842, O.; buiten de Morschpoort 1832, S.S.; strand bij de Baak te Katwijk, wie?; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex h. Groll; R. B. (misschien *deltoidea*); Bezuidenhoutsche weg aldaar, en Scheveningsche weg, V.Z.; bouwland van den korten Broekweg bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; Hoek van Holland 1894, V.; open terrein Rotterdam 1876, K. A. (*crassifolia*); Rots te Rockanje, V. Z.; kust Brielle 1894, V.; Overmaas 1891 en Oude Plantage Rotterdam 1892, v. d. Voo; Vianen 1831, v. H. (als *patula*); — tusschen steenglooiingen haven Stavenisse 1883, L.; Zuid-Beveland, v. d. B. (als *hastata* Enum. Zeel.); Dz. (als *patula* en *deltoidea*); Wilhelminapolder 1839, v. d. B.; vestinggracht Vlissingen 1880, Buijsm.; kanaaldijk Middelburg 1892, L.; steenglooiingen langs den zeedijk van Breskens naar Hoofdplaat 1881, L.; — wal buiten de Waterpoort tegenover de Academie Breda, v. A.; buiten de Haagpoort, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Wanrooi, Un. 1898; — Maas bij Ool, Un. 1900.

II. *deltoideum*, met naar beneden gerichte hoeken der spiesvormige bladen heb ik niet in herb. aangetroffen.

III. *triangulare* Willd. (= A. latifolia γ. salina Koch et Prodr. Ed. I. p. 224).

1. *oppositifolium* D.C. (als soort).

In Herb.: Texel, Holk.; dorp Vlieland 1858, Lac.; Dellewal Terschelling, Un. 1886; Zuidbuurt Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1896,

Schipper; — Lemmer 1865, H. d. V.; zeedijk Workum 1873, J. M. de Boer; zeedijk Harlingen, Un. 1886; — Kampen 1848, T.; 1849 en 1850, R. B.; Schokland 1884, S.; — Harderwijk, R. B.; Nijmegen, B.; uiterwaarden Lent en Ooische waard, Th. Abel.; — Spakenburg, D.S.; Amersfoort, R. B.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, de Liefde; 1834, v. H. (afgebeeld als *A. patula β. farinosa* Fl. Bat. 523); Halfweg 1846, Buse; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; tusschen Petten en Callantsoog, Un. 1891; Hondsbossche dijk Petten 1885, v. E. (als *rosea*); Velsen achter het Wijkermeer 1848, Mb.; — Leiden 1839, Mb.; Dz.; zandplaat Hoek van Holland 1878, H. d. V.; Hilhaak omtrent den Hoek van Holland 1844, v. d. T.; zeedijk Hellevoetsluis 1900, Struyk.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Dordrecht 1835, Lac.; — Schouwen, Un. 1894 (als *deltoidea*); zeedijk Zierikzee, Un. 1894; Scheldedijken Zeeland, Lac.; schorren Westerschelde 1840, v. d. B.; dijken Zuid-Beveland, Dz.; Zandkreek 1839, Schengen 1838, en Goes 1838, v. d. B.; Ellewoutsdijk 1839, Lac.; Westkapelsche dijk 1833, Forsten, duinvallei tusschen Domburg en Westkapelle 1841, v. d. T.; Middelburg, L.; vestinggrachten Vlissingen 1880, Buijsm.; — Woensdrecht 1884, V.; 's Hertogenbosch, Engelen, en Orten, v. Hov.

2. *prostratum* Bouch. In Herb.: Vlissingen 1845, v. d. Cop.

De hier volgende groeiplaatsen hebben betrekking op jonge exemplaren, waaraan bij gemis aan rijpe vruchten de varieteit niet te onderscheiden is; misschien dat enkele exemplaren zelfs tot *Chenopodium* of *Blitum* behooren.

In Herb.: Burg park Texel 1860, en zeeweering Vlieland 1858, Lac.; — Coevorden 1859,

Lac. en S.; — Kampen, T.; ? dijk tusschen Koelucht en Zalk 1871, Hoek; — ? Nijmegen, B.; Ooische waard, Th. Abel.; — Utrecht 1870, Groll; — Amsterdam 1860, O.; Alkmaarderhout, Un. 1891, L.; ? Zandvoortsche weg 1846, Buse; — ? duin 's Gravenhage, V. Z.; ? Heikop, v. H. (Muiderberg, Un. 1901, Posth. in herb. pr.; Houthaven Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Noordzeedijk den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Zuiderzeedijk aldaar 1899, L. de Bruijn; dijkhelling Kamp bij Schoorl, Mej. M. J. de Verver in herb. Heukels; Vaart Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; Haarlem, Groll in herb. Ogt.; (als *Chen. urbicum*); rangeerterrein langs de Maas te Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Delft, J. H. C. Sorber; tuinen Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hoek van Holland 1895 en eiland Rozenburg 1895, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.

α. II. tusschen Steenenkamer en Zwijndrecht 1848, Alpherts in herb. pr.

β. tusschen Steenenkamer en Zwijndrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; — Scherpenisse 1877, K. A. in herb. L.

β. III. Monnikendam 1901, Struyk. in herb. pr.; — duinen Domburg 1901 en West-Souburg 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: (zonder nadere aanduiding) Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — ? Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Heino en Wijhe en bij Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Groenlo, Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Terborg, Un. 1895 (Arch. 2. IV. p. 405); — Alkmaar

1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Bentveld, Heilo, Zandvoort—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Scheveningen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123); Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300 en 2. III. p. 123); al de Zeeuwsche eilanden behalve Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, Westkapelsche dijk, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Veere, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Amby, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

α. II. Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

β. Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300).

A. calotheca *Fries.* (*A. laciniatum* L.). Langs het zeestrand en aan ruigten. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: ? Delft, v. S. V.

1157. **A. Babingtonii** *Woods.* (*A. crassifolium* Fries. n. C. A. Meijer). Wordt opgegeven voor de Oostzeekust. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Zeedijk Texel, Holk. (als *patulum*); aardappelveld Nes op Ameland (als *hastatum*), S. P. Kros; — Ouddorp 1894, Boerl. en V. (als *latifolium*).

III. Sclerocalymma *Aschers.*

1158. **A. tataricum** *L.* Zooals de naam aanduidt zuidoostelijke plant, nu en dan echter ingevoerd; langs muren en aan ruigten. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kolenaschweg over de buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1901, J. H. Wachter en P. Jansen.

1159. A. laciniatum *L.* (*A. farinosum* Dum., Lange; *A. arenarium* Woods.; *A. crassifolium* Gren. et Godr.). Langs het strand der Noordzee, zeldzaam. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Texel Juli 1857, Harting; de Waal op zilten kleigrond aldaar 1860, Lac.; Eierlandsche huis Texel 1869, Holk.; Zuiderzeestrand op zandgrond bij het posthuis te Vlieland 1858, Lac. (in Arch. 1. V. p. 45 vermeld als *rosea*); Rottum 1897, Schipper; — strand Workum 1862, J. M. de Boer (in Arch. 2. III. p. 229 vermeld als *crassifolium* C. A. Meijer); — Petterdijk 1870, H. d. V. (in vrucht Sept.); Hondsbossche 1871, v. E. (vermeld in Arch. 2. I. p. 403 als *crassifolia* C. A. Meijer) (niet 1885) Sept. prachtige vruchten!;? Bloemendaal 1891 en 1893, Groll; — op de blauwe steenen bij de eerste zeesluis te Katwijk, Juli, Perin (waarschijnlijk echt, want de plant was slechts voorzien van den naam *Chenopodium*); Katwijk aan Zee 1869, H. d. V. (in vrucht Juli); het exempl. e. h. J. Kops, waarnaar plaat 280 der Fl. Bat. is genomen; echter is het herbarium-exemplaar niet fructificeerend, terwijl op pl. 280 wel vruchten zijn afgebeeld. Voorts is de plant geheel groen, niets weergevende van den meelachtigen toestand der plant (Cfr. Arch. 1. III. p. 130); zandplaten en strand Hoek van Holland 1870, H. d. V. Aug. in vrucht; — op een zandige vlakte aan den oever der Schelde bij Breskens naar de zijde van Hoofdplaat 1 ex. 1839, Lac. (Juli).

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (als *rosea*) (Arch. 2. IV. p. 398); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82, waarschijnlijk *A. Babingtonii* ofschoon ik deze in herb. vond onder *A. hastatum*); Ameland, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 403, als

rosea); — Harderwijk, de Gorter (Arch. 1. V*. p. 426); — ? Wieringen, Reinw. (als *rosea*) (Arch. 1. V. p. 58); — Noord-Beveland (als *rosea*), A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Noordwijk door Kops. Is dit de plant afgebeeld in Flora Batava?

Ordo Polygonaceae *Juss.*

Rumex *L.*

A. Lapathum *Tourn.*

1160. R. maritimus *L.* Oevers, langs moerasranden, uitgedroogde slooten; geen bepaalde kustplant. ⊙. ⊙ ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierlandsche polder Texel 1869, Vlieland en Zuiderzeestrand aldaar en in de bocht van Groote Mie op Vlieland 1868, Holk.; Westersche veld aldaar 1858, Lac.; Midsland 1886, K.; Nes op Ameland 1865, H. d. V.; Kooiboer Schiermonnikoog 1897, Schipper; — Huizum en Giekerk 1882, S.; Harlingen, C. A. Bergsma; — Groningen, Hommes; — Kampen, R. B.; 1872, Holk.; veen Giethoorn, Un. 1892; uiterwaarden tusschen Blokzijl en Vollenhove 1892, K. A.; Zwarte Water bij den mond van de Vecht 1892, L.; houtloodsen Thorbeckegracht Zwolle 1899, E. Heimans; Pothoofd Deventer 1877, v. d. Veen; — zeestrand Harderwijk 1879, K. A.; Eibergen, Un. 1859; stadsgracht (de halve Maan) Nijmegen, Th. Abel.; Maldensche broek, N. Abel.; herb. S.; Herwijnen 1859, S.; Bommel 1833, en Wageningen, Wtt.; uiterwaarden Culemborg 1881, K. A.; — Hondswijk 1857, Knüttel; Baambrugge 1837, D.S.; — Zijdelmeer 1884 en Legmeerpolder, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1875, O.; Hoorn, C. A. Bergsma; buiten de Noorderpoort

Enkhuizen 1894, Sanders; Halfweg 1875, O.; vaart naar Amsterdam, Buse; Haarlem, Kerb.; Vogelenzang, v. d. T.; Haarlemmermeer 1852, Coster; 1853, S. en Hartm.; 1873, Groll; Spaarndam, 1879, Groll; zanderij Overveen 1887, V.; – Haarlemmervaart bij de spoorbaan 1845, Perin; kanaal tusschen Leiden en Katwijk 1846, O.; Leiden 1836, Mb.; Stalen Spanjaardsbrug 1845, O.; zeeduinen Katwijk 1833, S.S.; Leiderdorp 1840, B. W.; Wassenaar 1833, S.S.; Dz.; 's Gravenhage 1847, de Bruijn; G. B. (als *paluster*); 1884, Boerl.; spoorbaan Hoek van Holland 1894, V.; Schiedam 1892, v. d. Voo; Nieuw Helvoet 1902, Jongm.; Heikop 1826, v. H.; brugdijk Barendrechtsche veer 1888, V.; – Zuid-Beveland 1836 en 1848, en Oosterzwake 1840, v. d. B.; – Oudenbosch 1895, H. Verhoeven; 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Maasoever Hedel, Un. 1900, G. en Jongm. (als *pal.*); Poel achter St. Joost 1895, G. en V.

β. **limosus** *Thuill.* (*R. paluster* Sm. et Prodr. Ed. I. p. 228).

In Herb.: Hee op Terschelling 1869, Holk.; Midsland aldaar, Un. 1886, 1886, K.; – in de wouden bij Oenkerk en Rijperkerk in Friesland, Hommes; Leeuwarden 1859, S.; Wijtgaard bij Leeuwarden 1865, H. d. V.; Joure, C. A. Bergsma; – Onland bij Groningen 1856, Strat.; grachten om Groningen 1856, Strat. (als *marit.*); Haren 1851, v. H.; – Coevorden 1859, Lac. en S.; – Langenholte bij Zwolle 1892, en Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1891, L.; houtloodsen Thorbeckegracht Zwolle 1899, E. Heimans; droge IJselbedding Deventer 1893, K. A.; IJseloever aldaar 1902, G. en Jongm.; – Harderwijk 1864, 1866, R. B.; Nijmegen 1874, Groll; zandplaat van de Waal te Herwijnen bij Zalt-Bommel 1892, K. A.; – den Ham, en tusschen Niehove en den Ham 1836, v. H.; – Legmeerpolder,

Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; C. A. Bergsma; 1875, Lac.; Overtoomsche weg Amsterdam 1845, Romb.; Amstelveensche weg, v. H.; Westzaanderdijk, Kerb. (als *maritimus*); tusschen Heemstede en Haarlemmermeer, v. d. T.; Schooten 1875, Groll; zanderij Overveen 1887, V.; Haarlem, Buse; — Leiden 1848, weg voor het station Leiden 1846, weg naar Hoogmade 1846, en Stalen Spanjaardsbrug 1846, O.; sluizen Katwijk, S. S. (als *maritimus*); 's Gravenhage 1883, de Bruijn; 's Gravezande 1892, K. A.; Schiedam 1892, v. d. Voo; Brielle en Rockanje, Un. 1887; 1902, G. Janse en Jongm.; Nieuw Helvoet 1902, Jongm.; Zwijndrecht 1837, Lac.; Dordrecht 1848, v. Hov.; Bleekersdijkje aldaar 1888, V.; Binnen Kalkhaven aldaar 1886, V.; Biesbosch bij Dordrecht 1888, V.; — Zuid-Beveland 1840 en 1848, bouwlanden Kloetinge 1839, en Ooster-Zwake 1839, v. d. B.; Walcheren, Un. 1902.

(Troskepolle bij Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Langenholte bij Zwolle 1892, L. in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Vreeswijk—Heemstede, C. A. Backer; Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; Amstelveensche weg 1890, Costerus in herb. pr.; — kanaal waterleiding Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Oostzeedijk Rotterdam 1901 en zandgrond Charlois 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Giesen en — Werkendam, C. A. Backer in herb. Heukels; — langs de Maas te Hammert, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.

β. limosus: Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — tusschen Vollenhove en Blokzijl 1894, L. in herb. pr.; — Amsterdam bij het graanpakhuis van Korthals Altes, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Weespertrekvaart aldaar 1890, Costerus in herb.

pr.; — Delft, J. H. C. Torber (als *Atripl. littoralis*); Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; buitenplaats Rozenburg aldaar 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Hatertsche broek, Ooische waard, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Velsen, Waterleiding, Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 404).

Voorts Sloten, de Joure, Fl. B. S.; Vucht, Prodr. Ed. I. p. 228.

β. limosus: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Zwolle, Thorbecke (Arch. 1. I. p. 556); — Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 202); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Leimuiden, Dz. (Arch. 1. I. p. 556); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131), tusschen Koudekerke en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126).

Voorts vermeld door Pelletier.

1161. R. obtusifolius *L.* (*R. silvester* Wallr.). Op grazige plaatsen, onder kreupelhout, in bosschen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; tuin eiland Vlieland 1858, Lac.; Midsland Terschelling, Un. 1886; — Beetgum, S. (als *pratensis*); stadswal Leeuwarden S. (als *pratensis*); 1859, S.; de Joure, C. A. Bergsma; — Helpman bij Groningen 1856, Strat.; — Erm 1859, Lac. en S.; — Kampen 1848, R. B.; T.; straatweg Kampen naar Zwolle 1871, Hoek; (Deventer?) v. Gron.; Halb.; Twikkelerbosch, Un. 1870; — Gorssel 1902, G. en Jongm.; Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; Doetinchem, Un. 1885 (ten deele als *divaricatus*);

Borculo, Un. 1897; Varsseveld, Un. 1859 (als *pratensis*); Westerbouwing 1882, K.; Nijmegen, B.; Ooische waard, Th. Abel.; uiterwaarden Culemborg 1872, de Bruijn; — de Grebbe, Fockema; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; de Bilt, C. A. Bergsma; Achttienhoven wie?; — Legmeerdijk 1884, Boerl. (als *divaric.*); Amsterdam, v. H.; 1848, Fl. Amst.; 1875, O.; Funen aldaar (als *Steinii*) en Ruitenburgerpad, Fl. Amst.; Haarlem, Splitg.; Buse; 1836, de Vriese; 1871, Groll; Haarlemmerhout, Kerb.; — Warmond 1902, G. Jongm. en V.; Leiden, Dz. (als *aquatic.*); 1840, B. W.; 1846, O.; 1854, Dz.; Boerl.; straatweg Wassenaar 1833, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, V. Z. (als *aquatic.*); G. B.; in een vochtig elzenbosch bij 's Gravenhage 1848 en aldaar 1857, de Br. (als *divaricatus*); weg naar Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Eikenduinen, Un. 1851 (als *pratensis*); spoorbaan naar Dordrecht bij Rotterdam 1902, Wachter en Jansen; Dordrecht 1839, Lac.; 1848, Alpherts; griend bij Dordrecht 1839, en Hooikade aldaar 1837, Lac.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland 1840 (als *pratensis*), Goes 1846 en 1839, Driewege 1838 en Stoofweide 1839, v. d. B.; Oudeland Z.-Beveland 1839, Lac.; Oranjezon 1840, v. d. B.; Sas van Gent 1857, A. W. (als *pratensis*); — Beek, Lac.; Maastricht, v. Hov.; groote bosch bij Slenaken 1896, G. (als *sanguineus*); bosschen bij Slenaken 1883, G. en K.; 1885, K. (als *sanguineus*).

β. **discolor** *Wallr.* (*R. purpureus* Poir.).

In Herb.: langs het water bij Dordrecht 1848, v. Hov.

(Kerkhof Winschoten 1888, Schipper in herb. pr.; Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden; — terrein achter Carré

Amsterdam, A. C. J. v. Goor; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Laarderweg bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oegstgeest 1892 en Endegeest aldaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; 's Gravezande 1892, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden (als *R. pratensis*); F. D. J. Risch in herb. Heukels; zanderij tusschen den Haag en Wassenaar 1901, langs de Rotte tusschen Hillegersberg en Rotterdam 1901, spoorwegterrein tusschen Spoorhaven en Parallelweg aldaar 1902, spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage aldaar 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Breeweg Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; aldaar, Mevr. Snellen (als *sanguineus*) in herb. Heukels; Middelburg 1877, Oostkapelle 1879 en Koudekerke 1887, L. in herb. pr.; — Venlo, langs de Maas 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Zevenaar, Eibergen, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Abcoude, (Arch. 1. I. p. 444); — Kennemerland talrijk, — en Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Woensdrecht, Un. 1896

(Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Slenaken, Kerkrade, Simpelveld 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld door Munting.

1162. R. conglomeratus *Murray.* Aan kanten van slooten, grachten en andere vochtige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Hart. (als *crispus*); — Leeuwarden, Bruinsma; 1859, S.; Beetgum, S.; — Kampen, T.; Zalk, T.; 1855, R. B.; Zwarte water bij de Riezebos Zwolle 1901, Mastenbroekerpolder 1891, en Molensteeg te Heino 1901, L.; Wilsumerdijk 1870, Hoek; Bathmen 1878, K.; — Gelderland, Hoffm.; Harderwijk 1864, 1867, R. B.; Doetinchem, Un. 1885; Rheede, v. H. (als *nemolap.*); Velp 1825, v. H.; Biljoen bij Velp, C. A. Bergsma (als *nemolap.*); Lobith, V. Z. (als *nemolap.*); Lent, Beuningen, Th. Abel.; Waaldijk Tiel, Hoffm.; Hemmen 1874, v. Tuinen; — Doorn 1869, O.; Utrecht 1825, v. H. (ook als *nemolap.*); 1871, de Bruijn; Amsterdamsche straatweg Utrecht, v. d. T.; bij Utrecht in hakbosschen 1873, de Br. (als *R. sang. a. virid.* de Br.!!!); weg door Abstee bij Utrecht 1840, v. d. T.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma (als *nemol.*); langs de Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1884; — Naarden 1864, O.; Amsterdam 1848, en Rozenburg, Fl. Amst.; Wieringen 1857, Hart. (als *crispus*); dijk naar Spaarndam, Buse; Spaarne bij Haarlem 1838, Mb.; Haarlem 1836, de Vriese; 1837, Mb.; 1871, Groll; Park aldaar 1838, Buse; Haarlemmerhout Mb.; — Hollandia, v. Roijen; Leiden, Dz.; v. d. B.; 1839, B. W.; 1842 en 1846, O.; Perin (als *sanguin.*); Maredijk aldaar 1856, S.; 's Gravenhage, G. B.; R. B. (ook als *sanguin*); V. Z. (als *nemolap.*); 1902, v. Breemen; Scheveningsche bosschen 1895, R. B.; vaart naar Loosduinen 1854, v.

H. Jr.; Delft, V. Z. (als *nemolap.*); Bergsche plas en kolenaschweg Rozenburg 1901, Wachter en Jansen; Dordrecht 1838, Lac.; 1848, v. Hov.; singel aldaar 1883 en 1888, Biesbosch 1888, en Crabbehof Dubbeldam 1883, V.; Gorkum 1864, H. d. V.; Vianen 1836, v. H. (als *nemolap.*); — Zuid-Beveland 1840, v. d. B. (als *R. sang. β. gen.*); 1846, Zwake 1839, bij schipper Wezeling 1839 en Goes 1843, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Loopschans, v. A.; Ginneken, Un. 1852, aanlegplaats stoombooten Werkendam 1897, V.; Heusden, v. Hov.; Beugen, Un. 1853; — Roermond 1900, G. en Jongm.

Door de Bruijn werden voorts onderscheiden:

α. **pycnocarpus** (*Callis crassioribus*). *R. pycnocarpus* Wallr.

Niet in herb.

β. **divaricatus** (*Valvulis ovato-oblongis corrugatis, ramulis divaricato-patentibus*). *R. divaricatus* Thuill. Par. II. p. 182.

In Herb.: bij Utrecht 1871, de Br.

(Heerenveen, J. Kuiper (als *Hydrolap.*) in herb. Heukels; — Zwolle 1887 en 1901, L. in herb. pr.; — Engbergen, M. S. Rust in herb. Heukels; Lekoevers Culemborg, de Haas; Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden (ook als *sang.*); 't Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Overveen 1892, — Lisse, Ruige hoek 1893, Haagsche trekvaart 1893, Rijnsburg 1892 en Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch (als *paluster*); Rottedijk aldaar 1899, H. v. d. Linden; langs de Rotte 1901, Bergsche plas, en kolenaschweg Rozenburg aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; eiland Merwede 1848, Alph. in herb. pr.; Zwijndrecht 1886 en Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — vijver in het

park te West-Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Renesse 1882, Noordgouwe 1887 en Oosterland 1887, L. in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893 Costerus in herb. pr.

β. divaricatus Thuill.: Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1891 en — Zuidzande 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Meppel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Weusthag, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Eibergen, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Groenlo, Meddo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 84); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Heilo, Bergen, Overveen—Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kappelle, West-Kapelsche dijk; tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Amby, Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Grons-

veld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

[Aanm.: Door sommigen wordt R. paluster (R. maritimus β. limosus Thuill.) voor een hybride gehouden tusschen R. maritimus en R. conglomeratus.]

R. Steinii *Becker* (*R. paluster* × *obtusifolius* of indien men het hybridair karakter van *R. paluster* aanneemt: *R.* [*maritimus* × *conglomeratus*] × *obtusifolius.* Reeds Döll in diens Rheinische Flora 1843 p. 305 merkt op: „Am Mainufer, an verschiedenen Stellen zwisschen Aschaffenburg und Frankfurt, hat sich schon öfter ein fast völlig unfruchtbarer Bastart von *R. palustris* und *R. obtusifolius* vorgefunden, dessen Wurzelblätter am Grunde abgerundet, zuweilen fast herzförmig sind. Dieses ist *R. Steinii* (Becker, Koch).

In Herb.: Langs brakwater tusschen riet te Amsterdam 1850, Lac.; — 's Gravenhage 1858 en 1882, de Bruijn.

R. abortivus *Ruhmer.* (*R. conglomeratus* × *obtusifolius*; zie Jahrb. Bot. Gart. Berl. I. p. 253).

In Herb.: Langs den weg van Steenwijk naar Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. bl. 350).

[Aanm.: In herb. L. aanwezig als R. laevigatus? Hoewel ik niet wil beslissen of R. laevigatus de Bruijn een werkelijke soort is, is het toch zulk een typische plant, dat verwarring met andere niet mogelijk is.

Omtrent de door mij voor R. abortivus gehouden plant ben ik lang niet verzekerd of wij hier ook niet een vorm van R. obtusifolius voor ons hebben. Ik wil te dezer plaatse nog opmerken dat bij alle Rumex-soorten met jonge exemplaren niet veel aan te vangen is; de verhevenheden op de perigoonbladen, de vorm van deze en hun stekelige aanhangselen komen eerst bij de vruchtvorming voor den dag. Vindt men een blijvend exemplaar, dan doet men goed den vorm der wortelbladen op te teekenen en eerst later de plant bij vruchtrijpheid in te zamelen of te determineeren. Aan jonge exemplaren is maar zelden de soort te bepalen.

(? Haagsche bosch 1875, L. in herb. pr. In herb. Lako als Rumex obtusifolius, echter met aanteekening, waaruit het hybridaire karakter reeds blijkt; — ? meelfabriek Middelburg 1898, L. In herb. L. als R. domesticus Hartm. met dezelfde opmerking als voren.

Ruigterrein duinen bij 's Gravenhage 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.]

1163. R. sanguineus *L.* Op vochtige schaduwrijke plaatsen; in bosschen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Agnietenberg bij Zwolle 1870, Hoek; Nijmegen, B.; — Utrecht, 1840, D.S.; — Overveen 1871, Groll; Velserbosch en Bloemendaal, Hartsen; Vogelenzang 1870, Groll.

Men onderscheidt bij deze soort:

α. **viridis** *Sm.*, de meest algemeen voorkomende vorm.

In Herb.: ? Beetgum, Hinxt; — Groningen 1856, Strat.; (*conglom.*?); — ? Hertme bij Borne 1901, L. (misschien een vorm van *conglomeratus*, misschien hybride); Almelo, Un. 1870; — ? Rheede, v. H.; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Frankendaal, Fl. Amst.; Haarlemmerhout 1841, Buse; — Leiden, Mb.; Haagsche bosch, v. H.; Dordrecht 1848, v. Hov.; aan de Lek bij Leksmond 1832, v. H.; — Goes 1848, v. d. B.; Abeele, v. d. Cop; Walcheren, Un. 1902; — Elzenhout tusschen Dongen en 's Gravemoer 1842, v. d. T.; — Amby, Un. 1861; Valkenberg 1902, Steichen.

β. **genuinus** *Koch.*

In Herb.: tuin Pastorie Vlieland 1858, Lac.; — Gorssel 1902, G. en Jongm.; Nijmegen, B.; — Noordheide tusschen Maartensdijk en Westbroek, v. d. T.; Utrecht 1833, Wtt.; — ? Rozenburg, Fl. Amst.; — Abeele 1845, v. d. Cop.

(Winschoten 1888 en klaverveld aldaar 1895, Schipper in herb. pr. (als *R. conglomeratus*); — Lekkendijk bij Stapperthoef bij Culemborg 1847, Alph.; — Bloemendaal 1889, Struyk. in herb. pr.; — Oegst-

geest 1895 en Endegeest aldaar 1895, V. Suringar in herb. pr.; — Rotterdam, F. D. J. Risch (als *crispus*) in herb. Heukels; kolenaschweg Rozenburg aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Middelburg 1902, Rieter in herb. pr.; — Aalbeek 1900 en Valkenberg 1901, Steichen in herb. pr.

α. Gendringen, Mej. M. S. Rust; — kolenaschweg door de buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — laan van ter Hooge aan den Koukerkschen weg bij Middelburg 1878, L. in herb. pr.; 1892, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle 1887, L. in herb. pr.

β. bosch Martenastate 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Ittersum bij Zwolle 1891, L. in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oostkapelle 1877, L. in herb. pr.; laan van ter Hooge als boven 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); ook Groll (Arch. 2. IV. p. 36); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); tusschen Nieuwe Wetering tot school in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); — Velsen (in Prodr. Ed. I. als *β*.); Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Walcheren, Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Goes (in Prodr. Ed. 1. als *β*.), v. d. B. (Arch. 1. I. p. 556); Noord-Beveland en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145); — Amby, Meerssen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. V. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

α. Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 314); — ? Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Zuid-Beveland, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 37); tusschen Middelburg en Rammekens, Dishoek, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

β. Leiden, Mb.; 's Gravenhage, de Br.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; (Arch. 1. I. p. 556); voor Z.-Beveland ook v. d. B. in Tijdschr. VIII. p. 37.

Voorts vermeld voor Goes, v. d. B. Prodr. Ed. I. p. 227; Velsen de Br. en Amsterdam, Haarlem, Reinw., l. c.; Leiden, Mulder in Fl. B. S.

[Aanm.: R. sanguineus wordt door sommigen opgevat als samengesteld uit de soort R. nemorosus Schrad., waartoe dan gerekend wordt eene forma sanguineus L. met roode stengels en bladaren en nerven, door anderen worden R. conglomeratus en R. sanguineus tot een soort vereenigd als R. Nemolapathum Wallr. waartoe dan de Nos. 1161 en 1162 als verschillende vormen a. ebracteatus (R. sang.) en b. bracteatus gebracht worden. Deze indeeling vindt men reeds bij Döll, Rheinische Flora p. 306, terwijl ook Ascherson (Fl. des Nordostd. Flachl. p. 268) tot deze meening overhelt.

Het valt dan ook bij verschillende exemplaren moeielijk om ze tot een der beide soorten te brengen. Inderdaad een gunstige gelegenheid om ook door onze floristen eens nader onderzocht te worden.]

R. obtusifolius × sanguineus. Ofschoon deze hybride bekend is, en waarschijnlijk beschreven, herinner ik mij niet waar en heb dit ook niet kunnen vinden. Ik breng hiertoe de volgende planten alleen door de onderlinge gelijkenis die zij met de stamouders vertoonen, mij echter wel bewust zijnde hoe gevaarlijk het is op zulke losse gronden een plant voor een hybride te verklaren.

[? Hertme bij Borne 1901, L. in herb. pr. (ook door den Heer Lako als zoodanig gedetermineerd); — spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.]

1164. R. crispus *L.* Op bebouwde en onbebouwde plaatsen, in weilanden, aan kanten van slooten en langs wegen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Oostereind aldaar 1860, Holk. (als *R. nemorosus*); Vlieland bij het

dorp 1858, Lac.; Grie op Terschelling, Un. 1886; Grint 1869, Holk.; – ? Beetgum, S. (alleen wortelbladen); – Helpman bij Groningen, S. E. Strat.; – Kampereiland 1869, Holk.; Kampen 1848, R. B.; 1847, T.; Deventerweg bij Zwolle 1893, Carm.; Deventer 1877, K.; IJseloever aldaar 1902, G. en Jongm.; – Harderwijk 1864, R. B.; Nijmegen, Th. Abel.; – Grebbe, Fockema; Amersfoort, R. B.; Soest 1894, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; batterijenweg tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Linschoten, Coll. Nat.; – Zijdelmeer en Uithoorn 1872, Boerl. (ook als *sanguineus* en *paluster*); Amsterdam, v. H.; 1848, Romb.; Fl. Amst. (ook als *Beta maritima*); Zeedijk aldaar, v. H.; 1838, Romb.; IJdijk aldaar 1842, P. Heijbrock (P. N. S.); Zaagpad, Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1870, O.; Vuurtoren Marken 1886, Boerl.; Urk 1852, B. de Wit; haven aldaar 1884, S.; Velsen 1871, Groll (onvolledig); Heemstede 1871, Groll; Haarlemmerhout Aardenhout, Bentveld en Overveen, Buse; – Leiden 1833, Wtt.; 1840, S. S.; 1846, O. (misschien *acutus*); Oegstgeest 1833, S. S.; Marendijk bij Leiden 1848, B. W.; 's Gravenhage 1854, de Br.; Bezuidenhoutsche weg, V. Z.; Zwijndrecht 1883, V.; Steenenkamer aldaar 1848, Alpherts; Dordrecht 1837, Lac.; 1883, C. v. d. Broek (zeer onvolledig); – Wilhelminapolder 1838, v. d. B.; ? Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W. (slecht exempl.); – Ulvenhoutsche bosch. Un. 1852.

β. **unigranis** *Petif.* (*Valvula una obsolete granifera, ceteris nudis.* Eene vorm geheel zonder klieren is bekend als nudivalvis Meissner).

In Herb.: Amsterdam, Fl. Amst.; – 's Gravenhage aan het kanaal 1847 en 1854, de Bruijn (dit zou ook *maximus* kunnen zijn; bij het herbariumexemplaar ontbreken alle bladen.

[Voorts werden door de Bruijn nog enkele onbenoemde

varieteiten onderscheiden bijv.: bouwland 's Gravenhage 1850 en Scheveningsche kanaal aldaar 1847, de Br.]

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1895, L. in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; ruigte IJsel bij de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Lekoevers Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Diemermeer, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Marken 1893, Overveen 1892, V. Suringar in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Pietgijzenbrug 1886, Struyk. in herb. pr.; duinen Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; spoorwegterrein tusschen Parallelweg en Spoorhaven Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Colijnsplaat 1886, Schipper in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; duinen Haamstede 1894 en Zoutelande 1892, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1877, L. in herb. pr.; — Venlo 1902, Rieter in herb. pr.; Aalbeek 1901, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 369); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Coevorden, Gramsbergen, Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde (Tuk), Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); station Heino, Nieuwe Wetering, langs Nieuwe Wetering tot aan school Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Twikkel, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Eibergen, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Apeldoorn, zeer zeldzaam, K. A. (Arch. 2. III.

p. 198); Hees, Neerbosch, Weurt, Beuningen, Ubbergen, in de Ooi enz. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 314); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Papelaan en langs de Zuiderzeedijk Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 126); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, West-Kapelsche dijk, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Gulpen, Epen, Un. 1861, Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

[Aanm.: In de buurt van Wageningen, vooral in de Betuwe waar de plant zeer algemeen is, wordt zij als groente gegeten als moes; zij is daar bekend onder den naam van Leeke.]

R. acutus *L.* (*R. obtusifolius* × *crispus; R. pratensis* W. et K. et Prodr. Ed. I. p. 226). Volgens Prodr. Ed. I. op grazige beschaduwde plaatsen, inzonderheid op zandgrond. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Schiermonnikoog 1860, S.; — Amsterdam 1848, Fl. Amst.; Zaagpad Funen, buitensingel over Oranje Nassau, Weesperzijde bij het Jaagpad bij den Omval, Fl. Amst. (In Arch. 1. III. p. 272 houdt de Bruijn de bij Amsterdam gevonden soorten voor *R. obtusifolius*); Haarlem 1837, Mb.; — Leiden, bij 's Gravenhage 1847, 1852, 1857 en 1884, de Br.; Dordrecht 1840, Lac.; — Hoek 1863, A. W.

(Protestantsche begraafplaats Winschoten 1888, Schipper in herb. pr. (*R. obtusifolius*); — ? tusschen Haerst en Genne bij Zwolle 1891 (als *R. obtusifolius*, in herb. L.; ? Staphorst 1898, L. in herb. pr.; — Rotterdam 1899, N. v. d. Linden in herb. Heukels; spoorwegterrein tusschen Parallelweg en spoorwegterreïn 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Aalbeek 1900, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Cornjum, S. (Arch. 1. V. p. 193); — station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); — Lichtenvoorde, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228, (de plant bij Borculo genoteerd is *R. obtusif.*); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — West- en Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126, een opgave ontleend aan v. Hall. Cfr. Tijdschr. VIII. 1. 38); — Maastricht, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 326); Slenaken, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

[Aanm.: Het is zeer bevreemdend dat deze oude Heeren wel deze betrekkelijk zeldzame hybride zouden gekend hebben en niet Rumex conglomeratus, terwijl alleen Munting R. obtusifolius zou gekend hebben. De groeiplaats Baarn, bij v. Hall (Bijdr. VI. p. 163 en Prodr. Ed. I. p. 227) werd door de Bruijn tot R. divaricatus gebracht; de plant werd door mij echter niet in ons herbarium aangetroffen. In Arch. 2. IV. p. 40 meldt de Bruijn echter dat de plant door hem ook gevonden werd bij Utrecht en Hilversum.

Voorts meldt hij aldaar dat de groeiplaatsen in ons herbarium aanwezig van Varsseveld, Eikenduinen, Amsterdam, Zuid-Beveland, Dordrecht, Leeuwarden, Beek, Sas van Gent. Groningen en Baarn (de groeiplaatsen volgens v. Hall) tot R. obtusifolius behoorden. Men zal deze planten ook bij de tegenwoordige bewerking onder R. obtusifolius terugvinden.

Ten slotte wil ik nog opmerken dat Ascherson en

Graebner in hun Flora des N.O.-deutschen Flachlandes deze hybride nog in twee vormen verdeelen.

A. pratensis: onderste bladen spits; schijnkransen niet onderbroken; binnenste bloemdekslippen aan den voet met korte, driehoekig-priemvormige tanden.

B. Baueri Asch.: onderste bladen stomp, bovenste eenigszins stomp; schijnkransen slechts bovenaan niet onderbroken, binnenste bloemdekslippen slechts zwak getand.

Hiertoe wordt ook gerekend de vorm subobtusifolius van Marsson met meer langwerpige wortelbladen, breedere ongelijke, sterk netaderige, ingesneden getande bloemdekslippen, waarvan gewoonlijk slechts de grootste een klier draagt. De tanden zijn zeer ongelijk, somtijds is de een of ander priemvormig toegespitst. De vorm pratensis M. et K. wordt door Marsson als β. subcrispus onderscheiden. Cfr. Fl. Neu-Vorpommern p. 400–401.

R. Schulzei Hausskn. (R. conglomeratus × crispus).

In Herb.: Aan het kanaal bij 's Gravenhage 1855, de Bruijn.

R. divaricatus Fr. Mant. III. p. 55 (R. obtusifolius Wallr.; R. Friesii Gren. et Godr.) wordt door latere schrijvers als een vorm tot R. obtusifolius gebracht, waarvan zij zich slechts onderscheidt door meer uitgespreide takken, en breedere dekblaadjes met meer verlengde spits en langere tanden. Lange in Haandbog p. 304 teekent hierbij nog aan dat volgens de aanteekeningen van Areschoug R. divaricatus geen eigen soort kan zijn, doch eene der vele vormen waaronder R. obtusifolius optreedt. De naam R. divaricatus L. werd door Linnaeus aangewend voor een varieteit der Zuid-Europeesche R. pulcher.

In Herb.: Gekweekt exemplaar van den Heer Kok Ankersmit ex herb. Groll, met bijvoeging komt voor te Vaassen. Dit exemplaar komt wel overeen met de beschrijving, wat niet het geval is met de door de Bruijn aldus gedetermineerde planten, gevonden bij 's Gravenhage volgens Prodr. Ed. I. p. 227. Hoe zelfs de Bruijn tot zijn naamgeving gekomen is, is mij raadselachtig, daar bij alle exemplaren uit ons herbarium stengel- en wortelbladen ontbreken.]

1165. R. Hydrolapathum *Huds.* In en aan slooten, vaarten, moerassen, op vochtige weilanden. ♃. *Juli —Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1859, S.; — Groningen, 1856, S. E. Strating; Slochteren 1835, v. H.; — Kampereiland 1848, T.; Kampen 1847, R. B.; Zwart-

sluis 1826, v. H.; IJseloever Deventer 1877, K.; — Apeldoorn 1859, en Zutphen 1859, de Br.; Doetinchem, Un. 1885; Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, B.; Neerbosch, Hatert, Th. Abel.; Beuningen, N. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; Utrecht 1836, D.S.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Fl. Amst.; Romb. (als *conspersus*); 1837, de Vriese; Schinkel aldaar 1848, Fl. Amst. (als *R. maximus*); Hemmeland bij Monnikendam 1886, en Zijdelmeer, Boerl.; Haarlem, Splitg.; v. d. B.; Zandvoortsche weg aldaar 1845, Buse; Heemstede, v. d. T.; ? Velsen 1871, Hoek; — Leiden 1836, Mb.; Dz.; B. W.; 1846, O.; 's Gravenhage, G. B.; Loosduinsche weg aldaar 1854, v. H. Jr.; Eikenduinen, V. Z.; Schiedam 1892, v. d. Voo; Feijenoord 1870, O.; Papendrecht 1886, V.; Dordrecht, Alph.; 1837, Lac.; — duinvalleien Haamstede 1844, en 's Gravenpolder 1839, v. d. B.; — speelhuis bij Breda, v. A.; — Maas bij Maastricht buiten de Wijksche poort, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Eelderstraatweg, Onland, Peize, Haren en Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; trekvaart Winschoten 1888, Schipper in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Alkmaarderhout 1891, Costerus in herb. pr.; Leidsche vaart onder Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1901, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Zwijndrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Oost-Kapelle 1877 en Noordgouwe 1882, L. in herb. pr.; — Vucht, achter villa Elsa 1886, Costerus in herb. pr.; — Horstblerum bij Venlo 1893, V. Suringar in herb. pr.; Venlo 1901, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Texel, (Arch. 1. V. p. 58 als

R. conglomeratus Verslag, p. 262); — Scheemda, Terissert, tusschen Knype en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); van Oude Wetering tot den grintweg Raalte Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Deventer, v. Gron. (Arch. 1. I. p. 553); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 353); Markelo, veen tusschen Markelo en Diepenheim — Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — tusschen Zeedijk en Muiden en tusschen Muiden en Laren, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — Callantsoog—Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Wassenaar, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 143); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Roermond, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326); omstreken Roermond, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Slenaken, Wylre, Simpelveld 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 26).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

[Aanm.: Een hybride tusschen R. Hydrolapathum en R. crispus is bekend als R. Schreberi Hausskn. Deze schijnt echter in ons land nog niet aangetroffen te zijn.]

1166. **R. aquaticus** *L.* (*R. Hippolapathum* Fries et Prodr.

Ed. I. p. 226). Langs oevers, slooten en beeken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: ? Loenen, v. H.; Wijk bij Duurstede 1845, de Vriese; —? Overveen 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.) (als *acutus;* nog te jong en onvolledig); Dordrecht 1838, Lac.; de Br.; 1840, Lac.; aan de Merwede bij Dordrecht 1851, en buitendijksche moerassige gronden tusschen Dordrecht en Gorkum aan de Merwe 1851, de Br.; langs de Merwe zeldzaam, de kleine Lindt bij Dordrecht en Sliedrecht 1838, Lac.; Dordt ad ripas mosae, v. d. B. (als *maximus*); — slootkant in een polder onder Werkendam 1839, v. d. T.

Bovendien: Leiden, Dz. (Arch. 1. I. p. 554, blijkt echter te zijn *R. obtusifolius,* zie aldaar); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); later met een ?, waarbij als ontdekker W. Blaas gemeld wordt.

R. maximus *Schreber* (*R. Hydrolapathum* × *aquaticus* wat echter door Garcke wordt tegengesproken. Ook de Bruijn erkende in *R. maximus* een hybride tusschen bovengenoemde soorten, terwijl haar voorkomen op de plaatsen waar *R. aquaticus* schijnt te groeien, dit vermoeden wel eenigszins bevestigt.

In Herb.: Leiden, Perin (?); — ? 's Gravenhage 1866, H. d. V. (jong exemplaar, bladvorm goed, bloemen pas ten deele open); Zwijndrecht, Lac.; 1839, v. d. T. (als *Hippolapathum sepalo I granif.*); Dordrecht 1841, Lac. (zeldzaam); Noordendijk aldaar 1838—1841, Lac.; 1851, de Br.; sloot bij Sliedrecht 1837, Lac.

Bovendien: Koningsbosch bij Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Gorinchem, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 143).

1167. **R. domesticus** *Hartm.* Op akkers en weilanden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: In den tuin der pastorie op Vlieland

1858, Lac. (?); zie de Bruijn in Arch. 2. IV. p. 41 en 42.

(Niet goed te determineeren exemplaren dezer soort komen voor in herb. Struyk. Haarlemmervaart bij Leiden, 1901 en tuin Linnaeus, wild, A. C. J. v. Goor, exemplaar echter onrijp).

Bovendien: ? Haerst bij Zwolle, L. (Arch. 2. VI. p. 94). Ofschoon de Heer Lako in zijn herbarium aangeteekend heeft, dat de plant voor het herbarium werd ingezonden, heb ik haar daarin niet aangetroffen.

[Aanm.: Volgens Fischer-Benzon in Prahl's Kritische Flora p. 185 wordt gezegd: „Im nördlichen Teil des Gebietes (Schlesw.-Holstein) hat die Pflanze ein zusammenhängendes Wohngebiet, das nach Süden durch eine Linie begrenst wird, welche von der Mitte Angelns etwa bis Tondern verläuft; in diesem Gebiete ist sie in der Mitte am häufigsten und wird nach Osten und Westen seltener (Prahl); südlich davon nur einzeln, Schleswig und bei Hamburg am Elbufer." Garcke geeft nog op Chemnitz en Iheringsfehn in Oost-Friesland. Ook Lange geeft de soort op voor verschillende plaatsen in Denemarken, doch zegt dat zij voornamelijk voorkomt in de nabijheid van bebouwde plaatsen. Hetzelfde merken Grenier en Godron op: „Spontané autour des habitations de la moyenne montagne dans la chaine du Jura," en voegen zij er bij „souvent cultivé." Voor Engeland vind ik haar niet vermeld.

Over het al of niet goede recht dezer soort loopen de meeningen tamelijk uiteen. Buchenau (Fl. des Nordw. Tiefl.) vermoedt dat het eene hybride zou zijn tusschen R. aquaticus L. en R. crispus, met welke laatste soort zij de meeste gelijkenis vertoont. Meisner in DC. Prodr. XIV. p. 44 vereenigt deze soort en R. aquaticus L. onder een gemeenschappelijke soort, R. longifolius DC.; Lange houdt de plant veel meer verwant met R. Patientia, een Zuid-Europeesche plant, die echter als groente gekweekt wordt en wellicht een cultuurvorm is van R. crispus.

Behalve de mededeelingen van Krause in Bot. Centralbl. 1900, p. 233 over de geografische verspreiding van R. domesticus blijkt dat Dr. Kihlman typische vruchten van R. crispus en R. domesticus verzameld heeft, daarbij echter verscheiden tusschenvormen, waardoor hij het voorkomen van bastaarden dezer beide soorten in de omstreken van Helsingfors en elders bewezen acht. (Soc. Fauna et Flora Fennica Bot.

Sitz. Ber. II. p. 11.). Ik voer hier deze gegevens slechts aan om de opmerkzaamheid op deze soort te vestigen; is het werkelijk een hybride, waarvan R. aquaticus een der ouders is, dan zou men de plant in de nabijheid van Dordrecht moeten zoeken.

? **R. conspersus** Hartm. (*R. obtusifolius* × *domesticus* Aresch. Sk. Fl. Ed. II. p. 365).

In Herb.: Weesperzijde Amsterdam, Fl. Amst.; — aan het Scheveningsche kanaal bij 's Gravenhage 1850 en 1854, de Bruijn.

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131, later echter in Arch. 2. VI. p. 126 met èen ?).

[Aanm.: De Amsterdamsche plant werd door de Bruijn voor twijfelachtig gehouden (Cfr. Arch. 1. III. p. 278), ofschoon later (Arch. 2. IV. p. 39) gezegd wordt, dat deze plant volkomen met de door de Bruijn gevonden specimina overeenkomen].

Op den Heer de Bruijn (zie Arch. 1. III. p. 280) maakten de planten den schijn alsof men ook hier met een bastaard van R. crispus en R. obtusifolius te doen had. Trouwens uit hetgeen ik bij R. domesticus heb opgemerkt, lijkt het mij vrij onwaarschijnlijk dat van deze soort nog een bastaard zou voorkomen.

Neemt men de hybride natuur van R. domesticus aan, dan zou R. conspersus derhalve zijn R. aquaticus × crispus hypercrispus.

R. laevigatus (Fr.) de Bruijn in Arch. 1. III. p. 282 (volgens de Bruijn R. sylvestris Wallr. × R. crispus; daar echter R. sylvestris is R. obtusifolius of althans een vorm van deze, zou deze R. laevigatus gelijk zijn aan R. acutus L. of R. pratensis M. K. De Bruijn acht haar het naast verwant met R. conspersus. Ik heb over dit alles niet kunnen oordeelen aangezien exemplaren dezer soort in ons herbarium niet te vinden waren.

Bovendien: kant bouwland, bij het nieuwe kanaal te 's Gravenhage 1847, de Br. (Arch. 1. III. p. 281); — ? Steenwijk, L. (Arch. 2. VI. p. 321); ? aan een sloot Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350). Een exemplaar in herb. Lako en ingezonden van laatstgenoemde plaats in 1893 heb ik gehouden voor obtusifolius × conglomeratus. Een paar aan de beschrijving beantwoordende exemplaren komen voor in herb. Wachter en Jansen, door hen gevonden op een spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage 1902 en idem tusschen Parallelweg en Spoorgweghaven 1902.

R. leptanthes de Bruijn in Arch. 2. I. p. 243, inderdaad een zeer afwijkende vorm, welke door de Bruijn in Juni 1855 in twee exemplaren gevonden werd aan den zandweg van den Haag naar Wassenaar, eenige minuten van het Scheveningsche kanaal. Wij vernemen nog (p. 244) dat hij de voorwerpen gaarne met geheel rijpe vruchten had willen inzamelen, om de plant door uitzaaiing te kweeken, doch, daar zij te dicht aan den weg stond, was hij bevreesd dat de stengels, vóór dat de vruchten rijp waren, zouden verloren gaan. Het is ook mij niet mogelijk geweest iets naders aangaande deze plant te weten te komen; de Bruijn hield haar verwant met R. obtusifolius en R. divaricatus.

B. Acetosa *Tourn.*

1168. **R. scutatus** *L.* Op steenachtige plaatsen en muren. Waarschijnlijk niet zuiver inlandsch, doch in tuinen gekweekt en hieruit verwilderd. ♃. *Juni — Aug.*

var. **hastifolius** *Koch.*

In Herb.: Zutphen, Dr. Hallegraaff; stadsmuur aldaar 1863 en 1864, de Br.; — stadsmuren Rhenen 1847 en 1848, Th. Abel.; — walmuur Roermond, Un. 1900; Maastricht, Marres; oude muren aldaar 1866, H. d. V.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Aan muren van het huis te Bronckhorst bij Zutphen, de Gorter.

1169. **R. Acetosa** *L.* Algemeen op grazige plaatsen, in weiden, langs wegen, in bosschen. ♃. *Mei — Juni.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Oostereind aldaar 1868, Holk.; kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Hoorn en Midsland Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, S.; — Helpman bij Groningen, Strat.; — Kampen, R. B.; 1870, Hoek; Zwartendijk bij Kampen 1847, T.; Deventer 1840, Halb.; bosschen Colmschate 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Zutphen 1833, Wtt.; Ruurlo 1886, Ens.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en

Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1892, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1835, Wtt. (kiempl.); 1873, de Br. (als f. *stricta*, *nutans* en *patens*); 1879, A. C. en A. W. Oudemans; batterijen Vossegat, en weiland buiten de Katharynepoort, v. d. T.; Schalkwijk 1840, Buse; — Uithoorn, Boerl.; Amsterdam, v. H.; 1842, J. L. Til. (P. N. S.); Funen, IJdijk, Sloterweg, Fl. Amst.; Zeedijk Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Haarlemmerhout, Buse; 1870, Groll; Bloemendaal, Dr. Hanegraaff (als *P. Bistorta*); Vogelenzang 1871, O.; — Holland, Forsten; Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1843, O.; 1845, Perin; 1873, Boerl.; Leiderdorp 1845, Perin; Rijndijk en Galgewater Leiden, Mb.; Wassenaar 1833, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1882, v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1836, Lac.; Louterbloemen onder Dubbeldam 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, IJzendijke 1861, en Aardenburg 1861, A. W.; — Ginneken, v. A.; Vucht, v. Hov.

(Heerenveen, J. Kuiper; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Zwolle 1894, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Blaauwkapel 1872, en — Edam 1896, Costerus in herb. pr.; Naarderstraatweg bij Naarden 1900, Koning in herb. pr.; Jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Lisse 1887 en Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. pr.; Dordrecht 1901, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1877, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roozendaal in herb. Heukels;

West-Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Werkendam 1890, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Coevorden, Odoorn, Weerdinge (Arch. 1. V. p. 254); — Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, — weg locaalspoorweg Eibergen, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Papelaan en Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); behalve St. Philipsland, L. (Arch. 2. VI. p. 126); — Roozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Venlo, Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Gulpen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

1170. R. Acetosella *L.* Algemeen op bebouwde en onbebouwde zandgronden. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; duinen Mids-

land 1868 en duinen Terschelling 1869, Holk.; — bosch Lyclama bij Ruigahuizen in Gaasterland 1853, S.; Tjerkwerd 1862, J. M. de Boer; — Oosterbroek, Strat.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Emmen en wallen Coevorden, 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, 1848, R. B.; Zandberg aldaar 1848, T.; Schependijkje Zwolle 1887, L.; Deventer, v. Gron.; Spinnewiel aldaar 1840, Halb.; Schalkhaar bij Deventer, Romb.; — Harderwijk, R. B.; straatweg van Asselt te Apeldoorn 1882, N. J. A. Bakker; Vorden 1877, Groll; Ruurlo 1887, Ens.; Rheede, v. H.; Arnhem, Sonsbeek, Romb.; Nijmegen, B.; (met 1 blad als *multifid.*) Th. Abel.; — Amersfoort 1861, R. B.; Amersfoortsche berg 1892, Garj.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; de Bilt, v. H.; Blauwkapel 1831, C. A. Bergsma; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1841, Romb.; Oud Diemen, Fl. Amst.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Haarlem 1835, Buse; bij de Zandvoorderweg 1838, Romb.; Schulpweg halfweg Haarlem 1840, S.S.; Kraantje Lek bij Overveen 1871, Hoek; — Holland 1830, Forsten; Pietgijzenbrug, Exc. 1860; Reigersbosch 1889, V.; Ruine Teylingen, v. d. T.; Warmond, Mb.; Katwijk binnen, Perin; Katwijk bij de Sluis 1832, S.S.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; O.; 1872, Boerl.; huis den Deijl, Pierot; Wassenaar 1832, S.S.; 1842, O.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, I. de L. e h. Groll; G. B.; handelsterrein Feijenoord 1892 en veenpolders bij Rotterdam, v. d. Voo; oude muren Dordrecht 1848, v. Hov.; Nieuwe haven aldaar 1882, C. v. d. Broek; Louterbloemen 1880, Boerl.; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Domburg, B. W.; Sas van Gent 1863, en Eede 1861, A. W.; — buitenwal tusschen de Bosch- en Waterpoort Breda, v. A.; Kloppewaard 1837, Lac.; Vuchtsche heide, v. Hov.

β. **multifidus** *Wallr.*

In Herb.: Wassenaar, Un. 1851.

Door S. Murbeck werden de navolgende ondersoorten onderscheiden, die hij bij eene revisie van onze *R. Acetosella* soorten in ons herbarium aantrof:

I. *angiocarpus* Murb. In Herb.: Deventer 1877, K.; — Amsterdam 1842, J. L. Til. (P. N. S.); — Leiden, Dz.; duinen 's Gravenhage, C. A. Bergsma; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.

II. *acetoselloides* Bal. In Herb.: Deventer, K.; — duinen 's Gravenhage (Bergsma?); — Zuid-Beveland, v. d. B.

(Weg van Akkrum naar Terhorne 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; protestantsch kerkhof Winschoten 1888, Schipper in herb. pr.; — Beilen 1887, Posth. in herb. pr.; — Hardenberg 1892, Carmigg. en 1893, L. in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Heelsum, Mej. S. v. Cleef; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Ede, Mevr. Snellen in herb. Heukels; aldaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; — Maarsbergen 1895, Struyk. in herb. pr.; — Hilversum 1872 en Graaf Florislaan aldaar 1901, Costerus in herb. pr.; zanderij aldaar 1898, Koning in herb. pr.; Keverdijk, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bergen 1890, Costerus in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; Buiksloot, J. Koornneef; — Rotterdam, F. D. J. Risch, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; — Kapelle op Zuid-Beveland 1894, Ogt. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1877, en Haamstede 1887, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Liesbosch 1878, Posth. in herb. pr.; Vucht 1886 en op den Vucht-Boxtelschen weg over Voorburg

1886, Costerus in herb. pr.; – Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 369); – tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); – Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); station Heino en van daar tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim–Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 238); – Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Willemspark Amsterdam, Smith (Arch. 2. V. p. 689); – Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande, Westkapelsche dijk, tusschen Westkapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Hulst, Axel en wallen Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); – Bergen op Zoom, langs de Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); – Venlo, Baarlo, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Beegden, Keverbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Val-

kenberg, Sittard, Un. 1861, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

als β. bovendien: Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301) en voorts Deventer, Halb.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Kampen, R. B.; 's Gravenhage, de Br. Prodr. Ed. I. p. 229.

Polygonum *Tourn.*

I. Bistorta *Tourn.*

1171. P. Bistorta *L.* Op schaduwrijke vochtige plaatsen in weiden en bosschen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: sloot tusschen Burg en de duinen Texel, Holk., en Doodemanskisten West-Terschelling 1869, Holk.; — Cornjum bij Leeuwarden 1873, Hinxt; — Slochteren 1828, v. H.; Winschoten 1902, Schipper; — Paterwolde 1863, v. H.; — Giethoorn, Zuidveen, Un. 1892; Broek te Kampen * 1848, T.; sloten aldaar * 1848, R. B.; waardjes langs de nieuwe Wetering te Zwolle 1892, L. en Carmigg.; Deventer * 1846, v. Gron.; — Hattem 1850, T.; 1850, R. B.; Cannenburg bij Vaassen 1853, Apeldoorn 1851, 1852 en 1877 en Grift aldaar 1873, K. A.; Voorst in het bosch van „de Bheele" 1879, L.; Molenbeek bij de Visch te Ruurlo 1882, Ens.; Doetinchem, Un. 1885; Velp 1840, D. S.; Arnhem, Thomson; Lent, * Th. Abel.; Neerbosch, B.; boschje Culemborg, H. S.; — Hoogenwel, Garj.; Amersfoort, R. B.; Hoogland 1891, F. W. C. Ledeboer e. h. Heinsius; Klein Ameliswaard bij Utrecht 1839, v. d. T.; batterijen aan den Biltschen straatweg *, de Br.; Utrecht naar de zijde van Bunnik 1839, Lac.; Utrecht, v. d. T.; Nigtevecht 1864, W. K. J. Schoor; — Haarlem 1877, Groll; Haarlemmerhout, Buse; 1870,

Groll; — Noordwijk 1838, Romb.; langs de Haarlemmervaart onder Warmond, Perin; Warmond 1857, S.; Leiden 1826, Wtt.; * 1835, Mb.; Dz.; boschje Katwijk binnen, Hinxt; Delfshaven 1892, v. d. Voo; Vianen, v. H.; — niet ver van Souburg bij Middelburg 1869, v. H. Jr.; Koudekerkerweg aldaar 1897, Ogt.; — Liesbosch, v. A.; (Tilburg?), A. Hersch; Eindhoven, Dz.; Meerlo 1835, de Br.; weg van Tongerle bij Eindhoven, Dz.; Leende 1873, Lac.; — Hendrikkenhof bij Venlo 1902, Jongm.; Ravelsbosch 1866, H. d. V.; Gulpen 1873, Lac.; Wylre 1866, K.; Vaals, v. Hov.

(Martenastate te Cornjum 1874, v. Tuinen; — weiland aan het Peizerdiep tusschen Lievenen en Rhode 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Zuiderveen bij Winschoten 1902, Schipper in herb. pr.; Veenklooster, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Doeslaan Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; stationsterrein Rotterdam 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Liesbosch 1897, Struyk. in herb. pr.; Eindhoven 1899, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — onderste molen bij Venlo, op weiland, 1895, Rieter in herb. pr.; Lauberg bij Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Spaubeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Essenburg bij Harderwijk, de Gorter (Arch. 1. V.* p. 426); — Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — aan de Vecht tusschen Weesp en Nigtevecht 1881, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); Zeeuwsch Vlaanderen, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 38); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Hussenberg, Epen, Lac.; Slenaken, Mechelen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 26).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Someren, de Br.; Muiden, Neerlangbroek en Schalkwijk, Fl. B. S.; Giekerk, Fl. Fris.

II. Persicaria *Tourn.*

1172. P. amphibium *L.* In en aan slooten, grachten en vijvers, op bouw- en weiland. ♃. *Juni—Sept.*

a. **natans** *Moench.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; vijver Prinsentuin aldaar 1842, J. L. Til. (P. N. S.); — Groningen 1856, S. E. Strat.; — Broek Kampen 1848 (als *fluitans*), en griendweg aldaar, T.; Zwolle, Thorb.; Deventer, v. d. Cop; gracht aldaar 1845, T. (als *fluitans*); vijvers en grachten Deventer 1876, K. (ook *β.*): Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Nijkerk, Garj.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; vijver kasteel Ampsen 1875, O.; Warnsveld 1891, Groll; Wevershuis Ruurlo 1884, Ens.; Lochem 1866, Fock.; in de Laak bij Rheede, v. H.; vijver Biljoen bij Velp, C. A. Bergsma; Arnhem, wie?; Thomson; Nijmegen, B.; Lent en Hatert, Th. Abel.; Wageningen, K.; water bij de Lek te Culemborg, H. S.; Zoelmond 1839, D. S.; — Spakenburg, Garj.; Biltsche straatweg, de Br.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; v. d. T.; — Diemermeer, Schinkel, Fl. Amst.; Zijdelmeer, Boerl.; Velsen 1845, vijver Schoonbergen bij Velsen, Kruidberg 1842, en Haarlem 1837, Buse; Brouwerskolk 1869, Hoek; — Leiden 1832, S. S.; 1843, en 1846, O.; singel aldaar, Mb.; 1840, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; Nootdorp, Destrée; Loosduinen, V. Z.; Dordrecht, Cop; begraafplaats aldaar 1839, Cop; — duinen Haamstede 1883, L.; Zuid-Beveland 1842, v. d. B.; Zwake 1838, 1839, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; 1840, v. d. B.; poel achter de Oranjezon, G. B. C. v. d. Feen; Seysweg, v. d. B.; Zuid-Willemsvaart, Singelkade, Orten bij 's Hertogenbosch en vijver te Vucht, v. Hov.; — Maastricht, Marres.

β. **terrestre** *Leers.*

In Herb.: binnenkant Waalburgerdijk Texel 1867, S. P. Huizinga; Midsland Terschelling, Un. 1886; – Huisum, Goutum 1859 en Oenkerk 1859, S.; – Horensche diep Groningen 1856, S. E. Strat.; Groningen, v. H.; – Coevorden 1859, Lac. en S.; Beerta, v. H.; – Zalk, en straatweg Kampen 1850, T.; Kampen 1850, R. B. (als *maritimum*); Zwolle 1894, L.; Nagelpoel 1853 (als *coenosum*); Apeldoorn 1876 en op 't drooge in het bosch van het Overvelde bij Zutphen 1876, K. A.; Culemborg, H. S.; – Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; 1870, Groll; – algemeen, Fl. Amst.; Ringdijk Amsterdam 1842, J. L. Til. (P. N. S.); tusschen Buiksloot en Oostzaan 1840, Romb.; Haarlem, v. H.; sloot Bloemendaal, Kerb.; dijk naar Halfweg 1846, en Bentveld 1842, Buse; – Leiden 1843, 1844, O.; tusschen Mare- en Rijnsburgerpoort, Mb.; Waalsdorp 1834, V. Z.; Wassenaar, V. Z.; G. B.; tusschen den Haag en Leiden, G. B.; 's Gravenhage 1846, de Br.; 1844, de Br. (als *marit.*); dijkje langs de Stryp tusschen Hondsholredijk en de Lier, v. d. T.; stationsweg Zwijndrecht 1886, V.; – Oosterzwake 1840, v. d. B.; kant bouwland langs het voetpad van Ter Hooge naar Middelburg 1886, L.; – grienden Werkendam 1836, Lac.; Loopschans Breda, v. A.; midden op den weg over de gevangenis Breda 1895, S. en V.; braakland bij de badinrichting te Bergen op Zoom, Un. 1896; militaire aardwerken bij Cromvoirt 1900, G. en Jongm.; Singelkade, v. Hov.; vijver Muizerik bij Vucht, v. Hov.

[Aanm.: Er schijnt mij geen redelijke grond te bestaan tot het aannemen der talrijke vormen door de Bruijn (zie Arch. 1. I. p. 510 en Prodr. Ed. I. p. 230). In en onder water zijn de stengels en bladen glad; – boven het water zijn de

bladen en vooral de hoofdnerf aangedrukt ruwharig; evenals de bladranden. De levenswijze te land heeft ook kortere bladstelen ten gevolge. Echter zijn alle overgangen denkbaar. Verschillende der door de Bruijn onderscheiden vormen zijn zelfs niet in ons herbarium aanwezig bijv. de vorm 2 paludosum heb ik niet teruggevonden.

Zelfs de onderscheiding in natans en terrestre of in natans, coenosum en terrestre moet men niet opvatten in den gewonen zin van varieteiten.

Een bloeiend exemplaar als P. amph. γ. hirtellum III maritimum werd ingezonden door de Heeren Wachter en Jansen gevonden aan de Wassenaarsche slag in 1902].

(Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — bij Utrecht achter de Tolsteegbarrière 1846, Alpherts; — Naardermeer 1900, Koning in herb. pr.; — Leiden 1885, Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Papendrecht 1878, Dordrecht 1901 en — Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.

α. Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — vijver Biljoen Velp 1889, Ogt. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrechtsche zwemschool Kromme Rijn 1871, Costerus in herb. pr.; Vecht bij Breukelen 1902 — weiland Bergweg bij Rotterdam 1898, Wachter en Jansen; Rotterdam, F. D. J. Risch; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Oranjezon 1877, L. in herb. pr.; — Tegelen 1897, Rieter in herb. pr.

β. Tusschen Akkrum en Oldeboorn 1866, v. Tuinen, bij de groote molen bij Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Winschoten 1890, Schipper in herb. pr.; — Dalfsen 1891 en Staphorst 1898, L. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Noorder IJ en Zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Vroon bij Oostkapelle 1899, Ogt. in herb. pr.; — bovenste molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: zonder opgave van variëteit: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen,

Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 254); — Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Mook, Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 26); Maastricht, Meerssen, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

α. Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Oud Valkeveen langs den zeedijk en het strand naar Muiderberg, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — Schouwen, L. (Arch. 2. IV. p. 156); Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 228); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

β. Tusschen Knype en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde (Tuk); Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, in en om Wijhe, Un. 1880 (Arch. 2. V. p. 414); Hengelo, Weusthag, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Wormsche maten, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); — omtrek Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch.

3. I. p. 354); -- Venlo, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

1173. **P. tomentosum** *Schrank.* (*P. Lapathifolium* L. p. p.; Aut.; *P. pallidum* With. et Prodr. Ed. I. p. 231. ⊙. *Juli—Oct.*

[Volgens Lange zou P. pallidum een bizondere varieteit zijn van P. tomentosum, die hij naast incanum opgeeft en beschrijft als in het bezit van dikke en korte aren, eindaar ovaal, zijaren kogelvormig zittend. De geheele plant bleekgroen. Bloemen meestal wit.

Verreweg de meeste onzer inlandsche exemplaren behooren dan tot dit type. De naam pallidum schijnt mij ook beter gekozen daar de plant steeds iets bleeks heeft, vooral in de bloemen die groenachtig, vuil wit en vuil rood zijn, steeds bleeker getint dan bij de andere soorten tot deze groep behoorende.]

I. vulgatum de Bruijn.

a. **glabrum.**

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Oosterwolde, v. H. (als *lapathif.*); Slochteren 1829, v. H.; Oosterbroek 1859, v. H. Jr.; Stadsbuitenwijken Groningen 1856, Strat.; — Emmen, Un. 1889; — Kampen 1848, T.; Haerst bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1846, v. Gron.; 1878, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; 1893, L. (perigoon onbeklierd); — Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; 1878, K.; Vorden 1879, Groll; dorpsbuurt Winterswijk, 1874, R. E. de Haan; Middachten 1838, Buse; Velp, C. A. Bergsma (als *P. amph. terrestre*); Arnhem, Thomson; 1877 en 1878, Groll; Culemborg 1833, Wtt. (als *lapathif.*); — Amersfoort, R. B.; Garj.; Driebergen, G. Backer; Doorn, Wtt.; achter de krakeling tusschen Zeist en Woudenberg 1839, v. d. T.; Neerlangbroek 1833, Wtt.; Utrecht, C. A. Bergsma; Lekoever bij Wijk, W. K. (als *nodosum*); — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Fl. Amst.; Overtoomsche weg aldaar 1838, Romb. (als *Persicaria*); Wieringen 1856,

Lac.; Haarlemmermeer 1851, Miq.; Overveen 1839, Buse; — Leiden, B. W.; buiten de Witte Poort aldaar 1832, S. S. (als *Persicaria*); Haagsche Schouw 1853, S.; Katwijk, B. W. (als *Persicaria*); Perin (idem); Wassenaar 1833, S. S. (als (*lapathif.*); 's Gravenhage 1849, de Br.; (met overgang tot *β.*); G. B. (als *Pers.* fl. *candidis*); Haagsche bosch, V. Z.; Rotterdam, O.; Overmaas 1891, v. d. Voo; polder aan de Merwe bij Dordrecht 1839, v. d. T.; Dordrecht 1836, Lac. (als *lapathif.*; perigoonbl. onbeklierd) — Zwake 1839, v. d. B.; Kapelle 1840, en Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Oranjezon 1882, L. (als *nodosum*); — Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson (als *Hydropiper*); 's Hertogenbosch, v. Hov.; — spoorwegtunnel Beek, Un. 1883 (als *laxum*).

β. **incanum** *Koch.* *)

Texel 1857, Harting; Coxdorp aldaar 1860, Lac.; weg Coxdorp naar Eierlandsch huis 1867, S. P. Huizinga; Terschelling, Un. 1886 (weinig beklierd); Nes op Ameland 1869, Holk.; — Leeuwarden 1859, S. (volgens de Br. *Lapathifolium* × *nodosum*); — Onland 1835 en Groningen 1842, v. H.; 1856, S. E. Strat.; — Valthe 1859,

*) Bij P. tomentosum Schr., als vorm van P. Persicaria doet de Bruijn opmerken: „De specimina van de onderscheidene Polygona met folia subtus incano-tomentosa, heb ik als geene bijzondere varieteit opgegeven, daar dit kenmerk te onstandvastig is om zelfs eenen vorm, veel minder nog eene varieteit aan te duiden. Immers komen er specimina voor, bij welke slechts de onderste bladen subtus-incano-tomentosa zijn, de overige niet. Zoo ook kan men uit het zaad van specimina, bij welke de bladeren deze bedekking missen, naar gelang der standplaats, specimina met van onderen grijswit-viltige bladeren verkrijgen. Wanneer de bladeren deze bedekking bezitten, zijn de ochrea dier bladeren witachtig behaard, soms doch zeldzaam, is ook de bovenste vlakte der bladeren grijswit-viltig." Zie Arch. 1. I. p. 499.

Het is niet uit te maken of in Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 126 met Polyg. incanum deze of P. nodosum bedoeld is. In de opgave der groeiplaatsen maakt het echter geen verschil.

Lac. en S.; — Kampen, R. B.; Schrevenweg bij Zwolle 1891, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; 1893, L. (vrij kaal en onbeklierd); — Harderwijk, R. B.; Lochem 1832, Miq.; Arnhem 1870, Groll; Middachten 1838, Buse; — Amersfoort, R. B. (ook *fl. rubellis*); Maartensdijk 1830, v. H.; Utrecht, A. W. Hartm. en R. B.; — Naarden 1865, O.; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Uithoorn 1872, Boerl. (als *Persicaria*); aschschuur op de Zylvest, Kerb.; — Leiden, O.; S.; Hooge morsch 1846, O.; 's Gravenhage 1847, de Br. (*fl. rubellis*); Delft 1845, de Br. (weinig beklierd); Naaldwijk 1851, v. d. T.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg op bouwland in Welzinge 1887, L.; — Kloppewaard Werkendam 1836, Lac.; Eindhoven, Dz.

II. *somphoricarpum* de Bruijn (zie Arch. 1. I. p. 506 en 1. II. p. 83). In herb.: Woeste hoeve Veluwe, Un. 1849 (*α.* en *β.*); — Amersfoort, R. B. (*α*); — moesland Amsterdam, Fl. Amst. (*α*); Haarlemmermeer 1853, Hartm. en S. (door de Br. als *vulg. ramosum*) (*α*); Scheveningsche kanaal 1846, de Br.; 1847, de Br. (gekweekt 1847, bleef onveranderd).

(Wolvega (*α*), W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen (*α*), R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Hardenberg (*fl. rubellis*) 1893, Zwolle 1891 en Hardenberg 1893 (*fl. viridis*) L. in herb. pr.; — Lochem 1895, Posth. in herb. pr.; Ruurlo 1888, L. en Ens. in herb. L.; Gendringen (*α*) Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Culemborgsche veld 1849, Alpherts in herb. pr.; — Utrecht (*α. fl. rubellis*) 1900, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; — Merwede kanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; den Helder (*α*) 1901, L. de Bruijn in herb. Heukels; Kraantje Lek bij

Overveen 1894, Ogt. in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam (α) 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Nieuwerkerk op Schouwen (β) 1887, Welzinge bij Middelburg (β); en Rithem (α) 1879, L. in herb. pr.; — achter het klooster Venlo 1900, Rieter in herb. pr.; Maastricht (α) 1894, de Haas in herb. pr.

II. *somphoricarpum:* Haaksbergen (β) 1891, L. in herb. pr.; — kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Oranjezon op Walcheren (*fl. rubellis*) 1882, L. in herb. pr.).

Bovendien: zonder aanduiding van verscheidenheid: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Dalen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Un. 1859 (als *lapathif.* Arch. 1. V. p. 228); — voormalige stadsgracht buiten de Hezelpoort, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301 en 2. III. p. 131); — Woensdrecht, braakliggend terrein Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

α. Steenwijkerwolde (Tuk), Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); — Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

β. Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

1174. **P. nodosum** *Pers.* Op soortgelijke, doch vochtigere

plaatsen, gaarne op veengrond. ⊙. *Juli—herfst.* (Zie de Bruijn, Arch. 1. II. p. 84).

In Herb.: Roggevelden Ameland 1869, Holk.; dorp Schiermonnikoog 1860, S.; — Beetgum 1849, Leeuwarden 1859, S.; — Dieze bij Zwolle 1900, L.; Deventer 1846, v. Gron.; Romb.; 1876, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Arnhem 1871, Groll; bouwland Nijmegen, stadsgracht buiten de Hezelpoort aldaar en in de Meerwijk 1849, Th. Abel.; Beek bij Nijmegen 1864, en Waal aldaar, 1864, v. H.; Waaloever Beuningen 1849, Th. Abel.; aan de Waal tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T. (is werkelijk var. *prostratum* Wimm. *P. danubiale* Kern.); Herwijnen 1859, S.; — Werkhoven, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Bussum 1894, V.; Hoedemakerspad Amsterdam, Fl. Amst.; weiland Zijdelmeer, Boerl. (als *laxum*); Urk 1852, B. de Wit (als *minus*, daarna als *laxum*); kerkhof Urk 1884, S. (als *laxum*); Wieringen 1857, Harting; Velsen 1879, Groll; Haarlem (als *laxum*) en 1842, Buse; Spaarne bij Haarlem, Buse; Haarlemmermeer 1852, D. J. Coster; 1853, Hartm. en S.; — Oegstgeest langs het kanaal naar Katwijk 1902, V.; 's Gravenhage 1846, 1847 en tuin aldaar 1846, de Br. (als *densiflorum, thyrsis in axillis omnium foliorum confertis*); Warmond (60 c.M.) 1902, G. Jongm. en V.; Dordrecht, Cop; polder aan de Merwede bij Dordrecht 1839, v. d. T. (als *β. vulgare* b. *angustif.*); — tusschen Haamstede en Renesse, Un. 1894; Zuid-Beveland 1840, v. d. B. (met klieren); — buiten de Hinthamerpoort 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.; — Maastricht, Un. 1861.

β. **incanum.** *)

In Herb.: Texel 1857, Harting (als *Persica-*

---

*) Zie de noot bij de voorgaande soort. Ook hier is de beharing zeer wisselend, evenzoo de vorm van het blad, de bekliering; eigenlijk is alles bij deze plant zeer variabel.

ria); — Leeuwarden 1859, S.; — Zalk 1870, Hoek (als *Persicaria)*; Kampen 1848, T.; 1848, R. B. (als *angustif.* de Br.); — Utrecht, C. A. Bergsma; Vossegat bij Utrecht 1869, Hartsen (als *Persicaria*); — plantsoen achter Laarderhoofd bij Laren, v. d. T.; langs de Zaan 1835, Mb. (als *β. vulgatum* b. *angustif.*); Haarlem, de Vriese; — 's Gravenhage 1846, de Br. (als c. *hirtulum* de Br.); Dordrecht, wie?; Lek bij Vianen 1831, v. H. (ook als *Persicaria γ.* fol. *subtus tomentosis.* Cfr. Bijdr. V. p. 80); kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen (als *vulg. a. genuinum form.* 1).

γ. **bracteatum** *de Bruijn* (Arch. 1. II. p. 87).
In Herb.: 's Gravenhage 1847, de Br.

δ. **cucullatum** *de Bruijn* (Arch. 1. II. p. 87).
In Herb.: 's Gravenhage 1847, de Br.

(Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; in den ondertuin aldaar 1843, Alpherts in herb. pr.; Gendringen (*α*), Mej. M. S. Rust; Rijswijk (*β*), B. J. v. Wagensveld; — Utrecht (*α*) 1900, v. Embden in herb. Heukels; Bildtsche fort Utrecht (*β*) 1871, Costerus in herb. pr.; — Bietenland zandbergen 1899, Koning in herb. pr.; Haarlem 1876, Costerus in herb. pr.; — Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1878 en 1892, Posth. in herb. pr.; — 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.; — Baarlo, Un. 1893 (*α.* en *β.*), L. in herb. pr.; Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Winterswijk, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Apeldoorn zeldzaam, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); — Bentveld,

Overveen—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas; Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

α. Wel en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

β. uiterwaarden Lent, N. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — Wel en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

P. speciosissimum *Fr.* (*P. tomentosum* × *nodosum*).

In Herb.: Stalen Spanjaardsbrug bij Leiden 1842, O.; mesthoop 's Gravenhage 1847, de Br.

(Zandig bouwland op den weg naar Valk tusschen Lunteren en Ede 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.)

1175. P. Persicaria *L.* Op bouw- en moesland, aan ruigten en slootkanten. ⊙. *Juli—Sept.*

α. **agreste** *Fr.* (*genuinum* Gr. et Godr.; B. *ruderale* Aschers).

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Rottum 1896, Schipper; — Giekerk 1850, S.; Wolvega, Un. 1881; — Groningen 1856, Strat.; — Kampen, R. B.; Ooster Enk te Zwolle 1900, L.; Deventer 1876, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1865, R. B. (ook als *nodosum*); Vorden 1879, Groll; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; — Amersfoort 1860, R. B. (als *nodosum*); Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; singel tusschen Tolsteeg en Maliepoort Utrecht, C. A. Bergsma; Wijk bij Duurstede, herb. v. H.; — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; tusschen Bergen en Schoorl, Un. 1891; Breesaap 1842, v. H.;

1844, Buse; Leidsche vaart bij Haarlem 1837, Mb.; buiten Spaarne, Kerb.; — Leiden, wie?; 's Gravenhage, de Br. (*fl. albidis*); Rotterdam 1850, O.; Dordrecht 1836, Lac.; 1882, V.; binnen kalkhaven aldaar 1882, V. (als *pallidum*); — St. Philipsland 1890, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Eede 1887, L.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **biforme** *Wahlb.* (*elatum* Gren. et Godr.).

In Herb.: Schiermonnikoog 1860 en — Leeuwarden 1859, S.; — Slochteren 1829, v. H.; — Zalkerbosch 1870, Hoek (als *nodosum*); Kampereiland 1854, R. B.; Kampen 1848, T.; 1847, R. B.; weg tusschen Zwolle en Kampen 1869, Hoek (als *Hydrop.*); Schelle en Ooster Enk bij Zwolle 1900 en Raalte 1894, L.; Deventer, Halb.; Cop; — Harderwijk 1865, (1864 en 1866, R. B. als *nodosum*) en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Apeldoorn 1852, 1872, K. A.; Epe, Un. 1890 (als *Hydrop.*); Ruurlo 1885, Ens.; Rheederoord 1838, Buse; Bemmelsche dijk te Lent, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B. (als *nodosum*); Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek 1861, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; de Br.; in het Sticht bij Utrecht, P. N. S. (als *lapathif.*); Schalkwijk 1833, Wtt.; — Nieuwe Schagerlaan, Fl. Amst.; Sloterweg bij den Overtoom 1838, Romb.; Overtoomsche weg bij den Tol 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Velserend 1875 en Zandvoort 1871, Groll; Haarlem, v. H.; Overveen en Haarlemhout, Buse; — Lisse, v. H.; Leiden 1830, Forsten; 1842, O.; buiten de Witte Poort, wie?; de Vink en Persijnspan bij Katwijk, Perin; Oegstgeest 1835, Mb.; Spanjaardsbrug 1842, O.; Wassenaar 1832, S. S. (als *minus*); 1853, S.; 's Gravenhage, G. B.; 1846, de Br.; 's Gravezande 1843,

1845, de Br. (var. *albidum*); kolenaschweg Rozenburg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; Rhoon 1879, Schepman; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; polder aldaar 1839, v. d. T.; Heikop bij Vianen, v. H. (als *Hydrop.*); — Oosterland op Duiveland 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; Valkenswaard 1827, v. H.; — langs de Maas bij Maastricht, v. Hov.

a. *glandulosum*, de Bruijn.

In Herb.: 's Gravenhage 1846 en 1847, de Br.

b. *hirsutum* de Bruijn (*setosum* de Br.)

In Herb.: 's Gravenhage 1846, de Br.

c. *microspermum* de Bruijn (*P. rivulare* Roth. sec. de Br.)

Niet in Herb. Wordt vermeld voor 's Gravenhage, de Br.

[Aanm.: De Bruijn merkt op dat deze drie verscheidenheden bij cultuur standvastig blijken. Ik heb deze varieteiten in ons herbarium niet verder onderscheiden; zelfs zijn de verschillen tusschen de vormen *α*. en *β*. zoo gering dat een nauwkeurige groepeering dikwijls niet mogelijk is.]

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1894, Schipper in herb. pr.; — Engbergen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; — Utrecht 1900, W. C. v. Embden in herb. Heukels; zwemschool aldaar 1871, Costerus in herb. pr. (als *laxum*); — bietenveld tusschen Naarden en Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Bussum 1891, Costerus in herb. pr.; Duivendrechtsche weg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1879, Schipper in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — vruchtenkweekerij 't Park bij West-Souburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Vucht, 1886, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter

in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

α. Heerenveen, J. Kuiper; — Haren, Peize, Eelde-Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Tongeren onder Wijhe 1888, L.; Raalte 1894, L. (*fl. rubellis*) in herb. pr.; — Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Rotterdam, H. v. d. Linden, F. D. J. Risch in herb. Heukels; 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Spijkenisse, Koornneef; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; Middelburg, Mevr. Snellen; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.

β. Haaksbergen 1895, L. in herb. pr. (*fl. rubellis*); kolenaschweg Rozenburg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Kloetinge 1886, L. en Brakman in herb. L.

a. *glandulosum:* Rithem 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: (zonder aanduiding van variëteit): Texel (Arch. 1. V. p. 58); Ameland, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 82); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Nieuwe Wetering en Oude Wetering en langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Bekkum, Borne, Nieuwkerkerveen, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Enter—Groenlo, Meddo bij Winterswijk, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Wieringen, (Arch. 1. V. p. 58); Bergen 1871, Th. Abel. en S. (Arch. 2. I. p. 273); Haarlemmermeer 1853,

Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); al de Zeeuwsche eilanden behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en Westkapelle, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Velden, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken van Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Amby, Gulpen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883; *fl. albis* Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruijman.

α. Malden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

β. Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Grift te Lent — moeshoven Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

1176. P. Hydropiper *L.* Op vochtige plaatsen, aan en in slooten en grachten. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Giekerk 1882, S.; Wolvega 1869, J. M. de Boer; — Haren (fl. *alb.*), S. E. Stratingh; — Meppel, v. Heijn. (*virid. alb.*); — Kampen 1848, T. (*virid. alb.* en *virid. rubr.*); R. B.; Zwolle 1886, L.; Deventer 1877, K.; 1894, L.; Bathmen (*virid. alb.*), Un. 1850; Twentsche weg Heino 1901, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1865, R. B.; Vorden 1879, Groll; Winterswijk, Un. 1859, 1874, R. E. de Haan; Sillevolde, Un. 1885; Nijmegen, Abel. en Pas; Beek 1849, Th. Abel.; Malden, N. Abel. en D. J. Bosch; grintweg huis Hulzen, Lent en Beek, Th. Abel.; — Amersfoort 1893, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; Schalkwijk 1833, Wtt.; — Verwerspad, Fl. Amst.; de Leek 1895, San-

ders; Velzen 1835, S. S.; Schooten 1871, Groll; Brederode 1846, Buse; Haarlemmerhout, Kerb.; Haarlem, (de Vriese?); – Leiden, Forsten; B. W.; 1842, O.; S.; 1859, S.; Lisse, v. H.; 's Gravenhage, V. Z.; 1847, de Br. (*viride-rubellum, viride-album*); G. B.; Feijenoord, S. S.; Bosland bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; IJselmonde 1891, v. d. Voo; Heikop bij Vianen 1826, v. H.; Papendrecht 1882, V.; – duinen Haamstede, Un. 1894; Walchersche duinen 1841, v. d. B. (*viride-album*); Oranjezon 1841, v. d. B.; – grienden Werkendam 1836, Lac.; Rozendaal, Un. 1860; Speelhuis Breda, v. A.; Engelen, v. Hov.; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1900, G. en Jongm.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven 1831, Dz. (als *minus*); v. d. B.; N. Brabant 1834, Dz.

β. **densiflorum** *Braun.*

In Herb.: Erm en Emmen 1859, Lac. en S.; – Leiden, Dz.; 1842, O.; 1845, Mb.; 's Gravenhage 1847, de Br.; Ceintuurbaan Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

γ. **obtusifolium** *Braun.*

In Herb.: de Joure, C. A. Bergsma; – Leiden 1845, Mb.

δ. **angustifolium** *Braun.*

In Herb.: Kallenkote 1893, L.; – Delft 1846, de Br.; – Deurne 1871, Lac.

(Tuin Oldeboorn 1866, v. Tuinen; – tusschen Haren en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884 en 1894, Schipper in herb. pr.; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; – Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Park Rozendaal 1893, Ogt. in herb. pr.; Culemborgsche veld 1849, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Maarsbergen 1895, – Leiden bij de Haarlemmervaart 1900, Struyk. in herb. pr.; Roelofarendsveen 1887, Costerus in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland

in herb. Heukels; Pijnacker bij Delft 1893, Ogt. in herb. pr.; Delft, de W. H. in herb. L.; Dordrecht 1878, 1887 — en Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1900, Rieter in herb. pr.; Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.

β. **densiflorum** a. *viride album:* Buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.

b. *viride-rubellum:* Bosland bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.

δ. **angustifolium** a. *viride-rubellum:* Spoorwegterrein Maas bij de Oude Plantage 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Wolvega, tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijk, Kallenkote, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); langs Nieuwe Wetering tot aan school in Tongeren, dwarsweg tusschen Oude en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo, weg naar Diepenheim, weg Goor naar Entersche veen — Groenlo, weg langs spoorbaan Eibergen, straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen en van daar naar Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); huis den Duckenburg, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Heemstede—Wassenaar, Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. III. p. 301); Oost-Zeeuwsch Vlaan-

deren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); – Woensdrecht, langs den Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Amby, Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326); Beek, Gulpen, Over Geul, Lac.; Simpelveld–Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 26).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

P. laxum *Rchb.* (*P. Hydropiper* × *nodosum.* Zie Gren. et Godr. Fl. Fr. III. p. 49).

In Herb.: 's Gravenhage 1846, de Br.

(? kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

1177. P. mite *Schrank.* (*P. laxiflorum* Weihe; *P. dubium* Stein; *P. hybridum* Chaubard). Op vochtige plaatsen, aan slootkanten, vooral in weilanden. ⊙. *Aug.–Oct.*

In Herb.: Wolvega, Terissert, Un. 1881; Sneek, C. A. Bergsma (* en als *minus*); Helpen 1828 *, en Haren bij Groningen 1828, v. H.; achterweg tusschen Haren en Groningen 1856, S. E. Strat.; – Steenwijkerwolde, Un. 1892; Kampen 1848 en singels aldaar 1848, T.; Marienheuvel Zwolle 1897, L.; Berkum bij Zwolle 1897, L.; Tongeren, Un. 1888; Glanerbeek 1902 en – Ravenswaard bij Gorssel, Ampsen 1902, G. en Jongm.; Harderwijk 1865, (als *minus*); 1866, R. B.; T.; Warnsveld 1882, en Arnhem 1873, Groll; Wageningen 1882, K.; Lekdijk bij Culemborg, Wtt. (als *Hydrop.*); – Amersfoort, R. B.; 1893, Garj.; Hoevelaken 1861, R. B. (*minus*);

Utrecht 1835, D. S.; 1840, Lac.; 1859, R. B.; — Leiden, Dz.; Marendijkje aldaar, Dz.; Trekweg 's Gravenhage, V. Z.; Rotterdam 1856, O.; Feijenoord 1834, v. H.; 1870, O.; Dordrecht 1839, Lac.; Merwede aldaar 1882, C. v. d. Broek; Heikop bij Vianen 1826, v. H.; (ook * en als *Hydrop.*); — Werkendam 1839, Lac.*; Sprang, Thomson; Dussen 1840, Lac.*; Breda, Un. 1852 (als *minus*); — Moesel 1895, G. en V.

II. *laxiflorum* Weihe.

In Herb.: Apeldoorn 1853, K. A.; Borculo, Un. 1859; — tusschen Nieuwersluis en Loosdrecht 1839, v. d. T.; — Leiden, Dz.; 's Gravenhage 1847, de Br.

De subspicies I. *longifolium* Fr. werd door de Bruijn in navolging van Braun (Bot. Zeit. 1824, p. 360) in een aantal vormen gesplitst, die mij echter niet duidelijk geworden zijn. Het zijn de navolgende, waarbij ik zal opgeven de specimina die door de Bruijn tot ieder dier vormen gebracht zijn:

a. *patens* Braun. In Herb.: Kampen, — Harderwijk en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; — Delft 1846, de Br.; — Werkendam 1839, Lac.

b. *rectum* Braun. In Herb.: Kampen 1846, R. B.; Deventer v. Gron.; — 's Gravenhage 1847, de Br.

c. *simplex* Braun. In Herb.: Kampen, T.; — Delft 1844, 1845, de Br.

e. *ruderale* Braun. In Herb.: Delft 1845, de Br.

f. *uliginosum* Braun. In Herb.: 's Gravenhage 1847, de Br.

g. *angustifolium* Braun. In Herb.: Delft 1844, 1845, de Br.

h. *effusum* de Bruijn. In Herb.: Delft 1845, de Br.

Men zie hierover Arch. 1. I. p. 492 en Prod. Ed. 1. p. 234—235. Voorts werden nog onderscheiden als:

---

*) Als Braunii.

var. *a. hybridum* Petif. In Herb.: 's Gravenhage 1841, de Br.; en daarna gekweekt;

var. *albidum* Braun. In Herb.: Delft 1845, de Br. (Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Winschoten 1889, en Garst bij Winschoten 1894, Schipper in herb. pr. (als *minus*); — Zwolle 1901, Posth. in herb. pr.; Aamsveen, Glanerbrug, de Lutte, bij de Dinkel, Denekamp, Enschede en Lonneker, M. J. Blijdenstein (als *minus*); — Engbergen en Silvolde, Mej. M. S. Rust (als *minus*); Rijswijk, B. J. van Wagensveld (als *Hydrop.*) in herb. Heukels; Ubbergen 1898, Ogt. in herb. pr.; — Amersfoort 1846, Alpherts in herb. pr.; Utrecht, W. C. van Embden in herb. Heukels; — Stationsweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Delft 1876, en Wassenaar 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; kolenaschweg Rozenburg aldaar, Wachter en Jansen; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Kinderdijk 1892, Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Boxtelsche weg bij Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; Stryp 1880, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.

I. *longifolium.*

a. *patens:* Varkenoordsche dijk 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.

b. *effusum:* kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.

II. *laxiflorum:* Denekamp 1901, J. B. Bernink in herb. Wachter en Jansen.

Bovendien (zonder varieteitsaanduiding): Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351, Oldwortel genaamd); dwarsweg tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Borne, Nieuwkerkerveen, Haaksbergen, Un.

1895 (Arch. 3. I. p. 227); – Bentveld – Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); Walcheren, Tholen, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); – Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 26).

P. bitense *F. Schultz* (*P. mite* × *Persicaria* = *P. dubio-Persicaria* Braun). Cfr. Arch. 1. I. p. 497.

In Herb.: Kampen, T.; bouw- en moesgronden in Ittersum bij Zwolle 1900, L.; – 's Gravenhage 1846, 1847, de Br. (als forma *palustris* en forma *pratensis* de Bruijn).

1178. **P. minus** *Huds.* (*P. pusillum* Lam.; *P. angustifolium* Roth.; *P. strictum* Fr.). Op vochtige en moerassige plaatsen. ⊙. *Juli – Oct.*

In Herb.: Midsland Terschelling, Un. 1886 (als *Hydrop.*); – Princentuin Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1872, J. M. de Boer; – Haren 1856, Strat.; – Giethoorn 1893, L.; Steenwijkerwolde 1892, L.; Dieze en Langenholte bij Zwolle 1886, L.; Bathmen, Un. 1850; Markeloosche veen, Un. 1897; Haaksbergen, Un. 1895; Almelo, Un. 1870, O.; – ? Harderwijk 1865, R. B.; Holsche gat bij Putten 1884, O.; bouwland Apeldoorn 1878, K.; Warnsveld 1882, 1884, Groll; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Rouwenberg bij Nijmegen, v. H.; Vestingwerken buiten de Hezelpoort, N. Abel.; Malden, Th. Abel.; Beek bij Nijmegen 1833, Wtt.; Renkum 1852, Buse (als *mite*); Roekel bij Ede 1902, Wachter en Janssen; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; de Bilt 1838, Lac.; IJselstein 1839, wie?; – Haarlemmerhout 1875, Groll; – Haagsche bosch, G. B. (als *mite*); Beeklaan bij 's Gravenhage, v. S. V.; Heikop bij Vianen, v. H.; – Bergen op Zoom, Etten, Princenhage 1841, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.;

Eindhoven, Dz.; — tusschen Velden en Arcen, Un. 1893, L.; Susteren 1895, G. en V.; tusschen Borcharen en Meerssen, Un. 1861.

(Haarlem 1876, Costerus in herb. pr.; — Venlo, bij den ondersten molen 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 35); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Dinkel, Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404).

Voorts vermeld door Pelletier.

Door de Bruijn werden nog volgens Braun de volgende onderscheidingen gemaakt:

a. *commune* Braun. In Herb.: Slootkanten Delft 1846, de Br.

b. *strictum* Braun. In Herb.: tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; — 's Gravenhage 1846 en Delft 1845, de Br.

Bovendien; Bouwland Malden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

c. *longifolium* Braun. In Herb.: Winterswijk, Un. 1859; — 's Gravenhage 1846, de Br.

Bovendien: vestingwerken buiten de Hezelpoort, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

d. *falcatum* Braun. In Herb.: Korenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1859; — Delft 1845, de Br.

e. *minimum* Braun. In Herb.: Nunen 1835, de Br.

β. **albidum** *de Br.*

In Herb.: 's Gravenhage 1846, 1847, de Br.

γ. **latifolium** *Braun.*

In Herb.: Zwinderen 1859, Lac. en S.; — Mastenbroekerpolder 1891, L.; — Soestdijk en Soesterveen 1847, Lac.; — Overveen, S.; — 's Gravenhage 1846, de Br.

Bovendien: Malden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

P. minori-Persicaria *Braun* ap. Rchb. fl. exc. 571 (*P. Persicaria-minus* Döll. Cfr. Arch. 1. I. p. 497).

In Herb.: 's Gravenhage 1847, de Br.; — Ittersum bij Zwolle 1900, L.

[Aanm.: Bij Grenier et Godron, Fl. de France III. p. 50, waar ook een beschrijving voorkomt van deze hybride, wordt als synoniem aangehaald P. strictum All. ped. II. p. 207 t. 68 f. 2. Deze wordt echter door Lange als synoniem beschouwd met P. minus, terwijl deze auteur de in Denemarken (Ordrop mose) gevonden hybride P. minori × Persicaria beschouwt als bastaard tusschen P. strictum β. pusillum Fr. (P. pusillum Lam., P. minus Fl. Dan. 2230) met Persicaria. Waarnemingen aan de levende plant zijn noodig om deze kwestie op te lossen. In ons herbarium komt nog een plant voor, die naar de uiterlijke kenteekenen te oordeelen, het midden houdt tusschen P. Hydropiper en P. tomentosum. Zij werd gevonden bij het station Gorssel in 1902 door de Heeren Goethart en Jongmans. Het geslacht Polygonum schijnt rijk te zijn aan bastaardvormingen, waarvan nog verschillende andere beschreven zijn, behalve de hier reeds opgenoemde.]

1179. P. **orientale** *L.* Sierplant uit Indië en China, hier en daar met tuinvuil weggeworpen en als opslag verwilderd. ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: Bouwland tusschen Vaassen en Epe 1874, K. A.

(Pothoofd Deventer 1893, L.; — langs de Voordijk Hoornsche vaart bij Delft 1876, L. in herb. pr.)

III. Avicularia *Meissner.*

1180. P. **aviculare** *L.* Op bebouwde en onbebouwde plaatsen, vooral langs wegen en paden. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Koogerweg Texel, S. P. Huizinga; dorp Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; roggeveld Nes op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Franeker, C. A. Bergsma; Leeuwarden 1849, S.; — Helpman 1856, S. E. Strat.; Helpen bij Groningen 1856, v. H.; — Kamperveen 1854, R. B.; Kampen 1847, 1855, R. B.; Agnietenberg Zwolle 1887, L.; Wilsum 1870, Hoek; Deventer 1840, Halb.; 1867, K.; Hardenberg 1868,

en Heemse 1868, v. d. Scheer; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); – Amersfoort 1861, R. B.; Utrecht 1835, Wtt. (kiempl.); C. A. Bergsma; Houderingen bij de Bilt, P. A. Bergsma; de Klop 1835, D. S.; – Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; aldaar, Diemen, Muiden, Haarlem, M. D.; IJ bij Amsterdam, v. H.; Zeedijk 1838, Romb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1857, Harting; Haarlem, Buse; Haarlemmerhout, v. d. T.; – Leiden, Mb.; 1836, Lac.; O.; 1841, B. W.; langs wegen 1832, S. S.; Noordwijk binnen, Kerb.; Wassenaar, Wtt.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Destrée; duinen aldaar 1836, D. S.; Rotterdam 1891 en 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1878, Posth.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; – Zuid-Beveland en Goes 1850, v. d. B.; stationsterrein Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – wallen Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Vucht 1827, v. H.; – Maastricht, v. Hov.

β. **erectum** *Roth.*

In Herb.: Harderwijk, R. B.; voetpad naar Hoevelaken 1890, Garj.; bouwland buiten de Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; – uiterwaard bij den vuurtoren Marken 1886, Boerl.; – Leiden 1842, O.; – Schroeweg Middelburg 1887, L.

γ. **neglectum** *Besser.*

In Herb.: de Bilt, v. d. T.; wandelpaden achter Houderingen bij de Bilt, v. d. T.; – duinen Oostbroek onder Loosduinen 1849, S.; – Plasmolen bij Mook 1856, v. d. B.

δ. **littorale** *M. K.* 2. *polycnemum* Rchb.

In Herb.: Bolsward 1875, J. M. de Boer; – batterijen Groningen 1851, v. H.; – Hierden bij Harderwijk, R. B.; Harderwijk 1854, R. B.; – Wikkenburg 1825, Wtt.; Houderingen bij de Bilt,

P. A. Bergsma; — Haarlemmermeerdijk 1853, Hartm. en S.; Urk 1852, Backer de Wit; kerkhof aldaar 1884, S.; — Leiden, Dz.; de Br. (als *neglectum*); 's Gravenhage, R. B.; Vianen 1836, v. H.; — Oosterland Duiveland 1887, L,; Zuid-Beveland 1850, v. d. B. (als *erecta gracilis*); Schroeweg Middelburg 1887, L.

ε. **Monspeliense** *Thiébaud.*

In Herb.: Hoornsche dijk Groningen 1839, v. H.; Nijmegen, B.; — Naarden 1864, O.; Amstelveensche weg 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); Haarlem 1837, Buse.

(Kerkhof Suameer 1866, v. Tuinen; Veendijk Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; Winschoten, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1887, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1849, Alph. in herb. pr.; — Utrecht, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; — stationsweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Diemen 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Leiden 1885, en Hoek van Holland 1892, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; Wachter en Jansen; Monster, J. F. Wichard; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle 1877, en Middelburg 1877, L. in herb. pr.; aldaar, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo

1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.

f. *triviale* Rchb. Middelburg 1873 en 1887, L. in herb. pr.

β. erectum. Buiten de Slotpoort Culemborg, Alph. in herb. pr.

γ. neglectum. Dieze bij Zwolle 1887, Marienheuvel bij Zwolle 1897 en Hardenberg 1894, L. in herb. pr.

δ. littorale 2. *polycnemum.* Haaksbergen 1895, L. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); van station Heino tot aan de Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo, Diepenheim, Enter—Groenlo, straatweg Zutphen naar Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); van Oud-Valkeveen langs den zeedijk en het strand naar Muiderberg en tusschen Muiden en Laren, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Willemspark 1885, J. J. Smith (Arch. 1. V. p. 689); — Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg,

tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Dishoek en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere; Veere, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 126); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Un. 1861, Sittard, Beek–Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. Nijmegen algemeen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 316); – Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301).

γ. Langs den weg tusschen Mook en den Plasmolen, v. d. B. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 316); – Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301).

IV. Tiniaria *Meissn.*

1181. P. **Convolvulus** *L.* Op bebouwde gronden en in heggen. ⨀. *Juli–Oct.*

In Herb.: Texel 1867, S. P. Huizinga; Burg aldaar 1860, Lac.; Eierlandsche polder Texel 1868, Holk.; de Westen 1868, Holk.; tuin pastorie Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; Tjerkwerd 1867, J. M. de Boer; Jelsum 1850, S.; – Pekel A 1827, v. H.; Emmen, Un. 1889 (als *dumetorum*); Weerdinge, Coevorden en – Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Deventer, Halb.; 1845, T.; 1877, K.; Zwolle 1897, L.; Kampen 1848,

T.; 1848, R. B.; Oosterhout bij Kampen 1871, en zandberg aldaar 1872, Hoek; Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1885, Ens.; tusschen Groenlo en Eibergen, Un. 1897 (als *dumet.*); Rheede, v. H.; Velp, C. A. Bergsma; Nijmegen, B.; Hees, N. Abel.; Malden, Beuningen en Ewijk, Th. Abel.; zand Culemborg 1850, P. A. Bergsma; – den Ham en Soest, Garj.; Doorn 1861, v. d. T.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Utrecht 1832, Wtt.; Everdingsche dijk, H. S. (Coll. Nat.); Houderingen bij de Bilt 1850, P. A. Bergsma; Houten 1826, – en 't Gooi 1830, Wtt.; Hilversum, Exc. 1884; Uithoorn 1877, en 1872, Boerl. (als *dumet.*); Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Westerdoksdijk 1842, P. Heijbrock (P. N. S.); Schooten 1871, Groll; Haarlemmerduin 1843, O.; Middenduin 1871, Groll; Overveen 1839, Buse; Meer en Bosch Heemstede, v. d. T.; – Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Hooge Morsch 1832, S. S. (als *dumet.*); Valkenburg 1836, Lac.; Vest Leiden, en Haagweg aldaar, Perin; Katwijk, B. W.; Wassenaar 1832, Forsten; Waalsdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage, de Br.; R. B.; Scheveningen, Destrée; Loosduinsche weg, V. Z.; Schiedam 1892, v. d. Voo; Gorzen bij den Varkenoordschen dijk van IJselmonde naar Hillesluis 1901, Jongm.; Overmaas 1891 en Nieuwerkerk 1892, v. d. Voo; Zwijndrecht 1882, V.; 1891, v. d. Voo; Ouddorp 1894, Boerl. en V. (als *dumet.*); Brielle – Rockanje, Un. 1887; – Kapelle en 's Gravenpolder 1838, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Orte bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven, Forsten; Valkenswaard, v. H.

β. **subulatum** *Lej. et Court.*

In Herb.: Groningen, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Deventer 1846, v. Gron.; – Hilversum 1830, v. H.; – 's Gravenhage, de Br.; Kla-

verveld Zwijndrecht 1882, V.; Noordendijk Dordrecht, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Werkendam, V.; Strijp, v. d. B.

γ. **triangularis** *de Bruijn.*

Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Gooiland bij Hilversum, de Br.

(Kerkhof Suameer 1866, Holk.; 1869, v. Tuinen; bouwland Koudum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Heerenveen 1872, Costerus in herb. pr.; J. Kuiper; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman (als *P. dumet.* en *tataricum*) in herb. Heukels; — Wijthmen 1883 en Berkum bij Zwolle 1884, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; — Zandpoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Katwijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland (als *dumet.*); Westland, J. F. Wichard (als *dumet.*); Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; Hillegersberg en Feijenoord, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Heerjansdam 1886, Posth. in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Domburgsche Manteling 1891, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Middelburg, Mevr. Snellen (als *dumet.*); — Waalre, P. Sloots in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Bruinsma; 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 261); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde (Tuk),

Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Delden, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Apeldoorn, algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Willemspark, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Kennemerland—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 126); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Blerik, Baarlo, Arcen, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Thorn, Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Gronsveld, Amby, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

1182. P. dumetorum *L.* In heggen en kreupelbosschen. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Harendermolen 1834, v. H.; — Nijeveen, v. H.; Peize, Strat.; — Zalkerbosch 1855, R. B.;

1855, T.; Wittenstein 1854, R. B.; 1854, T.; Zwolle 1839, v. H.; Bathmen, Un. 1850; — Harderwijk 1847 en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Gorssel 1902, G. en Jongm.; Apeldoorn 1879, K. A.; Ruurlo 1885, Ens.; weg naar Hettenheuvel bij Doetinchem 1894, V.; Arnhem, Thomson; Ubbergen, Beek, Hees, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1860, R. B.; Doorn 1869, O.; de Grebbe 1838, v. H.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Aardenhout 1871, Groll; Haarlem 1837, Buse; 1837, Lac.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1871, Groll.; Leijduin Heemstede 1864, Hartsen; — Noordwijk 1840, Dz.; Warmonderdam, Mb.; Stadwijk bij Leiden, v. d. B.; 's Gravenhage 1847, de Br.; 1902, v. Breemen; Scheveningsche boschjes 1867, H. d. V.; — Woensdrecht, Un. 1896; herberg de Ploeg bij Breda, v. A.; buiten de Hinthamerpoort 's Hertogenbosch, v. Hov.; Vucht 1827, v. H.; Eindhoven, Dz.; Stryp, Dz.; heggen Deurne 1871, Lac.; — Schaesberg bij Valkenberg 1901, V.

(Zeegze, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Ter Apel 1900, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1883, L. in herb. Rieter; 1897, L. in herb. pr.; Agnietenberg bij Zwolle 1895 en 1901, Posth. in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein — Engbergen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Zutphen, Un. 1897, Costerus in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Velsen 1894, en — Kaag 1893, Struyk. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; St. Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Hengelo, Borne, Langelo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); weg naar Diepenheim—Meddo bij Winterswijk, straatweg tusschen Zutphen en Bronsber-

gen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Wassenaar, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — heggen te Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 26); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

1183. P. cuspidatum *Sieb. et Zucc.* In Oost-Azië inheemsch doch elders ingevoerd als tuinplant en gekweekt als veevoeder en daardoor verwilderd. ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Eembrug aan den oever van de Eem, ver van buitenplaatsen en tuinen 1886, H. J. Wakker. ('s Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Fagopyrum *Tourn.*

1184. F. esculentum *Moech.* (*Polygonum Fagopyrum* L. en Prodr. Ed. I. p. 237). Oorspronkelijk uit Midden-Azië stammend, wild aan de oevers der Amoer, in Dahurie en aan het Baikalmeer (zie Hehn. Kulturpfl. und Hausthiere 6e aufl. p. 494). Thans nog algemeen gekweekt en vaak verwilderd. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Friesland, S.; — Kampen 1848, T.; Deventer, Romb.; 1877, K.; — Gorssel, Wtt.; Harderwijk 1865, en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875, Groll; St. Anna, Hees, Hatert, N. en Th. Abel.; Berg en Dal, Ooische waard 1849, Th. Abel.; Renkum, Buse; — Doorn 1869, O. (cult.); Schothorst 1893, Garj.; Driebergen, v. d. T.; Maartensdijk, en Utrecht, herb. v. H.; — Muiderberg 1839, Romb.; Bussum 1869, Hoek (cult.); Breesaap 1835, Mb.; Kerb.; — stalen Spanjaardsbrug 1843, O.; Wassenaar duinvalleien 1833, S. S.; Groot Hazebroek, Perin; Opslag Diergaarde Rotterdam 1882, V.; Ter-

bregge 1892, v. d. Voo; — Zuid-Beveland, v. d. B. (cult.); Zwake 1840, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A. (cult.); bij 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen; 1868, Holk.; huis ter Heide bij Langweer 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — bouwland Velp 1894, Ogt. in herb. pr.; Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Liende 1872 en — Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijk 1886, Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; Kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Ginneken 1893, Posth. in herb. pr.; Boxtel 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas.)

Bovendien: Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); — Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); — Zeeuwsch Vlaanderen (in het groot verbouwd), A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Meppel.

1185. **F. tataricum** *L.* Op akkers, meestal onder de gewone boekweit. Plant uit Siberie afkomstig, doch wegens hare vruchten reeds vroeg ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Trips Kompagnie 1843, v. H.; — Wittenstein 1854, T.; Staphorst, v. Heijn.; Tongeren, Un. 1888; — bij de Buitenkamp te Epse 1902, G. en Jongm.; Harderwijk, R. B.; Hulshorst aldaar 1852,

R. B.; Laag Keppel 1870, H. d. V.: Zutphen, Wtt.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1884, Ens.; tusschen Arnhem en Loenen, Wtt.; Arnhem 1833, en Velp 1833, Wtt.; C. A. Bergsma; Beek 1832, Wtt.; 1868, O.; Wageningen 1838, v. H.; Renkum, Buse; — Grebbe 1838, v. H.; Amersfoort R. B.; den Ham bij Amersfoort 1836, D.S.; de Eem 1892, Garj.; Birkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Darthuizen 1838, en Leersum 1838, v. H.; Zeist 1845, Wenck; bij de Schapenschuur achter Houderingen bij de Bilt, v. d. T.; de Bilt 1830, v. H.; 1837, Mb.; — Hilversum, v. d. T.; Velserbosch 1842, v. H.; — Zeeland, v. d. B.; St. Kruis 1878, L.; Hulst 1845, 1846, v. d. B.; — Hoogerheide, Un. 1896; Heusdenhoutsche straatje Breda, v. A.; Cingelkade 's Hertogenbosch, v. Hov.; Someren 1839, de Br.; Eindhoven, Dz.; Valkenswaard 1827, v. H.; 1900, Rovers; — wallen Roermond, Un. 1900; Kelpen, Un. 1900; Weert 1899, G. en des Tombe; Sittard 1883, K.; Meerssen, Un. 1861.

(Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; — Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; achter het huis ter Heide tusschen Utrecht en Amersfoort 1846, Alph.; de Bilt, W. C. v. Embden; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; Wachter en Jansen in herb. Heukels; proefveld Landbouwcursus Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Rosendaal 1874, S. Lako in herb. L.; Oudenbosch 1893, J. Stein in herb. de Haas; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: St. Anna, Hatert, Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 316); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); — Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts Geldrop, Blauwkapel, de Br.; Wildenborch,

Staring en Maarsbergen bij Doorn, Dubois in Fl. B. S.

Ordo Thymelaeaceae *Juss.*

Daphne *L.*

1186. **D. Mezereum** *L.* Schaduwrijke, vochtige bosschen; waarschijnlijk bij ons alleen wild voorkomend in Zuid-Limburg. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Vorden 1880, Groll; bosschen van de Voorster Eng bij Zutphen, Wtt.; Wildenborch 1834, Staring; — Velserend 1864, H. d. V.; — Gronsveld, Un. 1883; Valkenberg 1866, H. d. V.; Oud Valkenberg 1886, K.; Ravelsbosch bij Schimmert, Marres; Gulpen, Un. 1861; Wylre 1866, H. d. V.; 1871, 1872, Lac. (in Limburg kelderhenskes*) genaamd); bosschen zuid-westelijk van Wylre 1899, G. en V.

(Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels (culta?); — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: (*β. floribus albidis, fruct. lutescentibus*) talrijk op Duinenberg bij Velsen.

Voorts vermeld door Pelletier en huis te Eese en Olthuizen bij de Gorter.

Ordo Elaeagnaceae *R. Br.*

Hippophaes *L.*

1187. **H. rhamnoides** *L.* In de zeeduinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Texel 1857, en Eierland 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1886, J. C. Wouters; Ameland, S. P. Kros en Nesserduinen aldaar 1868, Holk.; duinen Schiermonnikoog 1860, S.;

---

*) Een woord dat veel overeenkomst heeft met het Deensch kjælderhals zooals de plant daar heet.

1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — langs den spoorweg bij de Jeremiasbrug Utrecht 1860, Hartm.; — Huizen, Garj.; Velsen, R. B.; 1848, T.; 1873, Boerl.; 1873, Hoek; Zandvoort, Buse; Zomerzorg, Kerb.; duinen Haarlem, Splitg.; Romb.; v. Heijn.; 1870 en 1871, O.; Overveen 1832, v. H.; 1836, Buse; 1872, Boerl.; Middenduin 1872, Groll; binnenduinen Vogelenzang, v. d. T.; — Hillegommerbeek, Exc. 1883; Noordwijk, Perin; 1872, Boerl.; 1874, O.; 1883, V.; Katwijk binnen 1854, v. H. Jr.; duin Katwijk 1832, S. S.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; Perin; Wassenaar, Perin; B. W.; S.; Scheveningen 1846, 1851, T.; 1878, K.; R. B.; Terheide 1844, v. d. T.; Un. 1851; Hoek van Holland 1883, Spanjaardsduin aldaar 1895, en Strandweide bij het veer eil. Rozenburg 1895, V.; Voorne 1833, (v. Rees?); — Walchersche duinen, v. d. B.; Breskens 1857, A. W.

(Zandvoort 1894, Posth. in herb. pr.; Bloemendaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen 1882, H. W. Heinsius in herb. pr.; — Lisse 1886, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; duin Scheveningen 1883, Schipper in herb. pr.; — Koudekerke 1874, en Oost-Kapelle 1893, L. in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); talrijk tusschen deze plaatsen, niet algemeen tusschen Schoorl en Bergen, zeer algemeen duinen Velsen, Bloemendaal, Vogelenzang—Noordwijk, Wassenaar en Naaldwijk, niet talrijk aan den Hoek van Holland; algemeen op Voorne en — in de Zeeuwsche duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande, tus-

schen Zoutelande en West-Kappelle, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjezon; tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Dodoens, Stirp. 1583, enz.; Lobelius, Pelletier, Vorstius en Munting.

Ordo Santalaceae *R. Br.*

Thesium *L.*

1188. **Th. humifusum** *D.C.* Op dorre zandgronden, woekerend op de wortels van verschillende planten; aan de kuststreken van de meeste landen aan de Noord-Zee en den Atlantischen Oceaan. Wordt door sommigen beschouwd als een varieteit van *Th. divaricatum* Jan. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: duinen bij Katwijk aan Zee op verschillende plaatsen 1902, G. et Janse.

(Duinen bij 's Gravenhage 1900, P. v. Breemen in herb. pr.)

[Aanm.: Tot de Santalales, eene reeks wier plaatsing in het systeem niet geheel zeker is, doch welke men tegenwoordig bij de natuurlijke rangschikking plaatst tusschen de Urticales en Polygonales, wordt ook gerekend de orde der Loranthaceae, waartoe onze Viscum album behoort. Ik heb deze orde echter gelaten op de plaats waar zij in de eerste editie van den Prodromus voorkwam, op een tijd trouwens dat het voorkomen van Thesium in ons land nog niet bekend was. De scheiding van beide orden vindt echter ook thans nog vele aanhangers.]

Ordo Aristolochiaceae *Juss.*

Aristolochia *L.*

1189. **A. Clematitis** *L.* Aan heggen, op grazige beschaduwde plaatsen, langs dijken. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: IJseldijk te Herkulo bij Zwolle 1884,

L.; Deventer, Romb.; T.; v. d. Cop; Platvoet bij Deventer 1877, K.; weiland tegenover den Platvoet 1847, T.; tusschen Almelo en Delden, Un. 1870; — Gelderland, Beerns; Zutphen 1834, Wtt.; Bronsbergen bij Zutphen 1833, Wtt.; Th. Abel.; Doetinchem, Beerns; — weg tegenover het station 1898, en schietbaan en Beekestein bij Amersfoort, Garj.; Amersfoort 1860, R. B.; — Haarlem, v. H.; Dz. (een ex. met vrucht); Zandpoort 1842, v. H.; Schapenduinen, Exc. 1882; Bloemendaal, S. S.; 1839, B. W.; 1864, Hartsen; 1868, O.; 1871, Groll; 1891, Boerl.; bij de Blauwe trappen achter Bloemendaal, S. S.; Dz.; Zomerzorg, B. W.; achter Meerenberg, Buse; 1870, Hoek; voetpad naar Brederode, Kerb.; Velserend 1835, Mb.; Kruidberg 1847, B. W.; 1838, Mb.; Ruine van Brederode 1832, S. S.; 1839, Romb.; Velserduinen, Pierot; Mb.; tusschen Zomerzorg en Zandpoort 1847, O.; Exc. 1877; Wijk aan Zee 1836, Buse; 1838, Mb.; 1865, H. d. V.; laantje van Elswout 1864, H. d. V.; 1886, V.; 1896, Ogt.; Koningsbosch achter Elswout 1896, V.; Overveen 1842, B. de Haan (P. N. S.); binnenduin tusschen Bennebroek en Hillegom, v. d. T.; — Noordwijk, Destrée; Leimuiden, B. W.; bosch van Rhoon 1900, H. F. A. Jansen; — Straatweg van Gennep naar Venlo bij de brouwerij te Gennep 1874, M. Coenen; Gennep 1875, Lac. en S.; Groote weg in het dorp Panheel, Un. 1900; Houthem, Un. 1883; Valkenberg 1864, H. d. V.; Vijlen bij Vaals 1872, Lac.

(Vierakker bij Zutphen 1897, Schipper in herb. pr.; aan den IJsel bij de Bronsbergen 1882 en 1884, L. in herb. pr.; Un. 1897, Posth. in herb. pr.; Oosterbeek, C. A. Backer in herb. Heukels; — Amersfoortsche berg 1894, Heinsius in herb. pr.; Amersfoort, Mevr. Steinbach in herb. Heukels; Grebbedijk bij Rhenen 1903, V. in herb. pr.; — weg tusschen Rennegom en Bergen, Mevr. Snellen;

duinen Egmond, Mevr. Steinbach; Overveen, Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; aldaar 1882, Heinsius in herb. pr.; bosch Elswout 1892, Ogt. in herb. pr.; Velserend 1886, 1896 en Bloemendaal 1902, Posth. in herb. pr.; — Valkenberg, de W. H. in herb. L.; (met vrucht) 1881, Costerus in herb. pr.; Houthem 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland—Egmond binnen, tusschen Castricum en Bakkum, Koningsbosch achter Overveen, Boekenrode bij den Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 405).

Voorts vermeld door Vorstius en Bruman; voor Beverwijk en Utrecht, de Gorter; Leiden, Fl. Leid.; — Dordrecht, P. S. Schull, Fl. B. S.

[Aanm.: In het vereenigings-herbarium bevindt zich een plant uit het herbarium van de Gorter volgens v. Spijk Vermeulen, echter zonder groeiplaats.

Deze plant behoort in zuidelijker streken thuis, wat reeds blijkt uit de zelden tot rijpheid komende vruchten. Als artsenij was het reeds in de oudheid hooggeschat, ofschoon verschillende soorten gebruikt werden. Ook in de middeneeuwen werd het gebruik van den wortel naar het westen overgevoerd en daarmede de plant hier en elders aangekweekt. Volgens v. Eeden zou de pijpbloem of het sarrazijnkruid door de kruisvaarders uit het Oosten in de omgeving van Haarlem gebracht zijn en het eerst in de kloostertuinen en bij de kasteelen gekweekt.]

Asarum *Tourn.*

1190. A. europaeum *L.* In schaduwrijke bosschen, ten Oosten van de Oder; bij voorkeur onder hazelstruiken volgens Prodr. Ed. I. p. 238, bij ons meestal wel overblijfselen van vroegere cultuur. ♃. *Maart—April.*

In Herb.: Brummen, Perin; — 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll.

(Leiden buiten de Wittepoort 1898, Struyk. in

herb. pr.; — Roermond 1899, C. E. Spilhoud in herb. Wachter en Jansen.)

Bovendien: Maastricht, v. Hov. in herb. pr. Prod. Ed. I. p. 238.

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en ook als indigeen door Boerhaave en door Linnaeus: Hort. Cliff. p. 178 en Flor. Belg. in Am. Acad. VI. p. 52.

Ordo Empetraceae *Nutt.*

Empetrum *Tourn.*

1191. **E. nigrum** *L.* Op veenachtige heidegronden, in het diluviaal gedeelte der duinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; 1902, G. en Jongm.; Koog op Texel 1868, Holk.; duinvallei tusschen den Hoorn en de Westen Texel 1868, Holk.; Mient Texel 1833, Hoffm.; 1860, Lac.; Terschelling 1896, V.; Zwartduin aldaar, Holk.; West-Terschelling, Un. 1886; 1886, K.; — heidegronden tusschen Suameer en Nyega 1840, Sprée; Oosterwolde, v. H.; heide bij de Friesche palen, herb. v. Geuns; — Groningen, Kuhl; Harendermolen 1856, Strat.; — Zuid-Laren 1828, v. H.; Hoogeveen, Ane, Weerdinge 1859, Lac. en S.; Drenthe, Un. 1889; Gieten 1865, H. d. V.; — Collendoorn en heide bij Daarle 1902, G. en Jongm.; IJhorst, v. Heijn.; Ommerschans 1869, 1870, L. Hulsebosch; Staphorst en Avereest 1898, L.; Hardenberg 1892, L. en Carmigg.; — Hattem, R. B.; Trijselenberg 1850, T.; heide Hattem 1850, Harderwijk, en heide aldaar algemeen 1852, R. B.; heide Ermelo 1835, Kraamw.; tusschen Ermelo en Harderwijk, v. d. T.; Ermelo 1835, D. S.; Ermelo, Leuvenum, Elspeet, Nunspeet 1855, Lac.; Elburg 1846, T.; Nunspeet, B.; Voorthuizen, Buse; zeer algemeen tusschen Stroe en Kootwijk 1897, V.;

Uddelermeer, Wtt.; Un. 1849; Otterloo, Buse; Apeldoorn 1850, K. A.; Nijmegen, Hoffm.; Gelderland, Dr. Beerns; – Amersfoort, Splitg.; tusschen Darthuizen en het huis te Millingen 1838, D.S.; Driebergen 1835, v. d. T.; W. K.; met sparren beplante hei achter Sparrendaal; op het huis te Rijzenburgh bij Driebergen 1843, v. d. T.; overvloedig bosch te Zeist, Kraep. en Abel.; Zeisterheide, K.; heide tusschen Woudenberger straatweg, het Rijzenburger en Zeisterbosch 1865, Knüttel; tusschen de Bilt en het huis ter Heide, v. H.; de Bilt 1841, G. Deijn.; Zeist 1851, O.; heide schuins achter de Breul 1866, Knüttel; – Oud Diemen 1857, Lac.; Zwanenwater, Un. 1891; Groll; 1896, V.; buitenzijde duinen aldaar 1901, G. en Jongm.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Petterduin 1870, H. d. V.; duinvallei Bergen, Un. 1891; Grafelijkheidsduin 1870, H. d. V.; – Leimuiden, Dz.; 1840, Buse; Zuddelanden aldaar, S. S.; Venen bij Leimuiden 1836, Mb.; 1840, B. W.; 1863, O.; 1894, V.; rietlanden achter Leimuiden bij het Haarlemmermeer 1834 en 1835, S. S.

(Terschelling 1891, G. en Heinsius in herb. Heinsius; 1895, Heukels in herb. pr.; – heide tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1868, v. Tuinen en Holk.; Suameer 1866 en Paterwolde 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; tusschen Tochterloo en Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; Opsterland 1893, Costerus in herb. pr.; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Zuid-Laren 1884, Heinsius in herb. pr.; – Gieten en Gasselte 1890, L. en Brakman in herb. L.; – Westbroek bij Elburg 1847, Alph. in herb. pr.; Kootwijkerheide 1853, K. A. in herb. L.; – Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Sphagnetum Diemen 1887, Costerus in herb. pr.; – veen

Leimuiden 1882, Schipper in herb. pr.; 1888, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Exloo 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); – venen Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); aan de Sprengen bij de Arnhemsche tol 1872, voorts bij Uttel en Meerveld 1852, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); Wissel (1 ex.), Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98).

Voorts vermeld door Dodoens, Kruydt Boeck 1608, 1618, 1644, Clusius: Rar. Pl. Hist. 1601 waarin: „Illis etiam arvensis Hollandiae tumulis erutae ramum suis baccis maturis et immaturis onustum ad me misit N. V. Joannes ab Hoghelande anno 1590"; Pelletier en Bruman.

Voor Smilde in Prodr. Ed. I. p. 239; Zeeland, de Gorter; Bergum, Suyderhuysum, Wateren en Appelscha in Fl. Fris.

Buxaceae *Kl. et Garcke.*

Buxus *Tourn.*

1192. B. sempervirens *L.* In bergachtige streken van af den Midden Rijn zuidelijker en oostwaarts; echter algemeen gekweekt in tuinen en plantsoenen. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Oenkerk, Bruinsma; – bosschen Terwolde 1877, K.; – Arnhem 1894, Groll; – Zeist, Broers; – Uithoorn tuin 1873, Boerl.; – duinen Wassenaar Dz.; 1833, S. S.

(Wassenaarsche duinen 1876, L. in herb. pr.; Wassenaar 1891, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Nijmegen, gekweekt en verwilderd, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); – achter Brederode, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Overveen door de Gorter.

Ordo Euphorbiaceae *Juss.*

Subordo Crotonoideae *Engl.*

Tribus Euphorbieae *Bartl.*

Euphorbia *L.*

Subgenus Anisophyllum *Roep.*

1193. Eu. Chamaesyce *L.* Op bebouwde gronden in al de Middellandsche Zeekustlanden. ⊙. *Juni.*

In Herb.: Spontanea in horto Amstelodamensi, v. H.; — moestuin Oegstgeest 1889, S.

Voorts vermeld door Boerhaave, misschien verwilderd op Poelgeest, alwaar Boerhaave gewoond heeft. In Fl. B. S. II. p. 370 wordt de plant genoemd onder de synoniem Eu-Massiliensis D.C. met de opmerking: „in houding aan de chamaesyce gelijk, verschilt van dezelve door behaarde zaaddoozen enz. Ik heb haar dikwijls wild gevonden in sommige tuinen (alzoo niet in den Hortus) te Amsterdam, van gekweekte planten waarschijnlijk herkomstig." Mij is het niet bekend dat de plant ooit gekweekt werd.

Subgenus Tithymalus *Tourn.*

I. Helioscopia *Roep.*

1194. E. helioscopia *L.* Algemeen op bebouwde gronden, in moeshoven en op bouwlanden. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: de Naald bij Hoorn op Texel 1868, Holk.; Texel 1860, Lac.; dorp Vlieland 1858, Lac.; West-Terschelling, Un. 1886; — Koudum 1853 en Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1856, v. H.; Strat.; — Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; kerkhof aldaar, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; T.; Zalk 1870, Hoek; Zwolle 1901, L.; Deventer, Halb.; 1877, K.; Tongeren, Un. 1888;

Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1853, Kros; Haaksbergen 1891, L.; Harderwijk 1864, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Br.; Doetinchem, Un. 1885; Arnhem 1872, 1880, Groll; Nijmegen 1850, S.; Beuningen, Beek, Hees, Neerbosch, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Eem bij Amersfoort, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, en Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; 1827, Wtt.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; Hoogendijk (aldaar?) 1838, Romb.; Ringdijk Amsterdam, M. D.; tuin hotel de Doelen Monnikendam 1886, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; Breesaap 1841, Buse; Haarlem 1839, Buse; Splitg.; 1873, Boerl.; — Leiden, Dz.; 1840, B. W.; O.; 1859, S.; Duifhuis 1846, Perin; Kronestein onder Zoeterwoude, Boerl.; Hooge Morsch bij Leiden 1832, S.S.; 's Gravenhage, G. B.; kanaal aldaar, V. Z.; Zwijndrecht 1883, V.; 1591, v. d. Voo; Dordrecht 1835, Lac.; 1880, Posth.; Schoonderwoerd, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsm.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — zijweg buiten de Waterpoort, v. A.; Sprang, Thomson; Tilburg 1866, Knüttel; 1870, Groll; Vucht, v. Hov.; Eindhoven, Forsten.

(Suameer 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, de Boer en H. Kooi; — Engbergen, en Gendringen, Mej. M. S. Rust; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Lekkendijk bij Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Amerongsche berg 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Hilversum 1892, V. Suringar in herb. pr.; Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Diemen 1882, en Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A.

Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; 1899, F. D. J. Risch; Wachter en Jansen in herb. Heukels; Oegstgeest 1899, en Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1878, Posth. in herb. pr.; — tuin Wissenkerke, N.-Beveland 1879, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; Vruchtenkweekerij het Park te West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens; Klundert 1902, J. W. Kennephaas; — Spaubeek, Steichen in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Schiermonnikoog, Rottum, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Zwinderen, Gramsbergen, Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijk, Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Weusthag, Langelo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); station Markelo, Diepenheim—straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); tuinen Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); — station Woensdrecht, terrein bij Bergen op Zoom,

Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Blerik, Baarlo, Arcen, Hamert, station Venraai, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omtrek Roermond, van Thorn naar de Groote Peel bij Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1195. **Eu. platyphyllos** *L.* In bouwlanden, langs wegen, aan slootkanten. ☉. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zutphen 1834, 1835, Wtt.; 1839, Mb.; Bemmelsche dijk bij Nijmegen, N. Abel.; Millingen bij Nijmegen, N. Abel. (als *verrucosa*); tusschen het Weerdenhout aan de Waal bij Nijmegen 1833, Wtt.; achter den Bemmelschen dijk in de zoogenaamde Vossepels en in de nabijheid van het Oosterhoutsche bosch te Nijmegen overvloedig 1841—1843, N. en Th. Abel.; — Tjepma bij de Meern, v. d. T. (Verslag 1863); bouwland achter Beefland tusschen Utrecht en de Meern 1841, v. d. T.; Utrecht, v. d. T.; Jutphaas, G. Deijn.; — Groote Lindt 1835, Lac.; 1839, v. d. T.

Bovendien: vermeld door Pelletier.

1196. **Eu. stricta** *L.* Op vochtige plaatsen in bosschen, in kreupelhout en langs de oevers, waarschijnlijk door de rivieren aangevoerd. ☉. of ♃. *Juli—Sept.*

[De hierbij in de vorige uitgave van dit werk met een ? getrokken Eu. verrucosa is wat de groeiplaats van de Beijer betreft gebleken Eu. platyphyllos te zijn, de opgave van de Gorter berust op de aanduiding van Boerhaave.]

In Herb.: Olst, Hoffm.; — Apeldoorn, Groll

(*culta*); Voorstonden bij Zutphen 1840, Buse; huis de Mars bij Zutphen, G. B.; Doesburg, 1874, v. E.; Oosterbeek bij Nijmegen, B.; Nijmegen, Th. Abel.; bouwland aldaar 1833 en tusschen Nijmegen en Elst 1833, Wtt.; Bemmel, Th. Abel.; langs den Bemmelschen dijk over Sprokkelenburg, N. Abel.; Lent, Hoffm.; zandgrond Oosterhoutsche bosch en Ooische waard en Beuningen, Th. Abel.; Winsen (Maas en Waal) 1890, K. A.; in een sloot links van den weg van Herwijnen naar Alphen aan de Maas, vlak bij Herwijnen 1899, G.

(Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels).

Bovendien: langs heggen en bouwland aan den grintweg naar Leuveren R. B. (Arch. 1. V*. p. 441).

1197. Eu. dulcis *Jacq.* (*Eu. Epithymoides* Fl. Leid.). Schaduwrijke loofbosschen van Midden-Europa. ♃. *Juni—Juli*, elders reeds *April—Mei*.

In Herb.: Langs het rasterwerk van Oranjelust buiten de Morschpoort te Leiden 1827, Mb.; 1837, Lac.; 1839, S. S.; B. W.

[Aanm.: De plant schijnt later daar niet meer gevonden te zijn; het buiten zelf is sinds een paar jaar als bouwgrond gesloopt.]

1198. Eu. palustris *L.* In grienden, tusschen riet aan oevers en op veenweiden. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1866, Holk.; — tusschen Groningen en Eelderwolde 1839, v. H.; Onlandsche dijk bij Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; R. B.; Zalkerbroek 1865, R. B.; Giethoorn, Un. 1882; kraggen om Vollenhove 1898, L. en G.; Wilp 1877, K.; — Gelderland, Dz.; Uiterwaarden Gorssel 1902, G. en Jongm.; Voorst 1879, L.; 1885, Groll; Nijmegen, B.; broek van Neerbosch 1865, v. H.; Persingen en Beuningen, N. en Th. Abel.; — Waverveen 1833, S. S.; — Jaagpad langs den Schinkel, Fl. Amst.; Amsterdam 1875, O.; rietlanden aldaar 1875, Lac.;

achter den weg naar Sloten 1846, Romb.; M. D.; eilandje in de inbraak bij Zeeburg 1842, Heijbrock (P. N. S.); tusschen Amsterdam en Sloten 1835, wie?; Uithoorn, S. S.; karnemelksgat Amsterdam, v. H.; Halfweg langs de Haarlemmermeer 1835, Mb. (ook *vivipaar*); in een weiland bij het IJ te Velsen, S. S.; Haarlemmermeer, Forsten; — Leimuiden, Exc. 1888; 1889 en 1897, V.; Zuddelanden aan de meer aldaar 1835, S. S.; Willemsdorp 1895, Posth.; laagte tusschen den straatweg en het kanaal buiten de Arkelpoort te Gorinchem 1841, v. d. T.; Waal aldaar, v. S. V.; — Werkendam 1888, V.; 1897, V.; Thomaswaard aldaar 1836, Lac.; Pettelaar, v. Hov.; tusschen Vucht en de Pettelaar, v. Hov.

(tusschen Akkrum en Joure 1869, J. Krot in herb. v. Tuinen; Oldemarkt, H. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Genne bij Zwolle 1891 en Ambt Vollenhove 1897, L. in herb. pr.; — Aalsmeer 1886, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Langs slooten en kolken in de Ooi; Ubbergen, Lent, Bemmel, Weurt enz. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 316); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — duinen ten zuiden van Rockanje zeldzaam, v. E. (Arch. 2. I. p. 405).

Voorts vermeld door Dodoens. Pempt. II. 1616; Pelletier, Bruman. Voor Doesburg, Uilenpas en Friesland opgegeven door de Gorter; Baarn, Amersfoort en Ouderkerk door van Hall Fl. B. S.

1199. Eu. Gerardiana *Jacq.* Aan dijken en wegen langs de rivieren. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Zwartsluizerweg Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1848, R. B.; IJseldijk aldaar 1850, T.; 1866, R. B.; Katerveer 1839, v. H.; Wijhe 1832, Miq.; Deventer, v. H.; 1835, Wtt.; Halb.; v. d. Cop; 1847, Cop; Un. 1850, Coll. Nat.; IJseldijk aldaar, Wtt.; 1877, K.; Brinkgreve bij Deventer 1847, T.; Diepenveen 1849, Cop; boschgrond bij 't zand onder

Wilpe 1849, Cop; Veenhuis Randen enz. 1848, Cop; — Epserheuvel bij Deventer 1897, V.; aan den IJsel tusschen Deventer en Zutphen 1840, Buse; Gorssel, Un. 1850; 1902, G. en Jongm.; Zutphen, Wtt.; G. B.; Voorst 1833, Wtt.; Bronsbergen 1838, Buse; 1880, Groll; 1882, 1884, C. v. d. Broek; Un. 1897 (als *Cyparissias*); Doetinchem 1885, Groll; Keppel, v. Vloten; Huissen en Angeren 1876, Lac.; op onze grenzen langs den Rijn, v. Hov.; Nijmegen, B.; Waaldijk bij Bemmel en bij het kasteel te Weurt, N. Abel.; Ooische dijk en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Waaldijk tusschen Nijmegen en Tiel, v. A.; Spoel te Culemborg 1835, D. S.; W. K.; Lac.; 1842, v. d. T.; Gelderland, Hoffm.; — Werkendam 1889, V.; fort Crevecoeur, v. Hov.

(Zalk 1891, Carmigg. in herb. L.; Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning in herb. pr.; Bronsbergen 1879, K. A. en 1885, Ens. in herb. L.; Oosterbeek 1897, Struyk. in herb. pr.; Oude IJsel bij Gendringen en Engbergen, Mej. M. S. Rust; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Elst 1899, A. H. Blaauw; — Willige Langerak 1901, J. J. Schep in herb. Heukels.)

Bovendien: Bommel, Lac. (Prodr. Ed. I. p. 240); — Roosteren, Lac. (Arch. 2. V. p. 26).

Voorts vermeld voor Hattem, Arnhem, Reinw.; Maarsbergen, Dubois.

f. *longebracteata* Led.

In Herb.: Ooische waard 1847, Th. Abel.

In Arch. 2. IV. p. 136 wordt echter vermeld: Bouwland te Ewijk bij Nijmegen 1849, Th. Abel.

II. Esula *Raep.*

Eu. pithyusa *L.* Aan het zandig zeestrand der Middellandsche Zee, werd vermeld door Linnaeus, Sp. pl. Ed. II. p. 656 als in *arenosis Belgii* Cfr. Arch. 1 I. p. 389.

Voorts vermeld door Pelletier. Wordt hiermede misschien de volgende soort bedoeld?

1200. **Eu. Paralias** *L.* In de zeeduinen. ♃. *Juli – Sept.*

In Herb.: duinen Nieuwe Diep 1836, Hoffm.; duinen Zandvoort, Reinw.; Splitg.; 1833–1834, S. S.; B. W.; Buse; 1835, 1837, Mb.; (P. N. S.); v. Heijn.; O.; – Noordwijk, v. d. T.; top duin tusschen Katwijk aan Zee en Noordwijk, v. d. T.; zeeduin Katwijk, Perin; duinen 's Gravenhage 1836, D. S.; duinen Scheveningen, V. Z.; v. Heijn.; 1844, de Br.; R. B.; tusschen Scheveningen en Loosduinen, R. B.; tusschen Terheide en Scheveningen, G. B.; overal zeezijde duinen Oost-Voorne en Rockanje, Un. 1887; Voorne, de Vriese; Oost-Voorne 1878, K. A.; Rockanje, Exc. 1884; Brielle 1894, V.; Noord-Westelijke duinen Ouddorp 1894, Boerl. en V.

(Tramlijn tusschen den Haag en Scheveningen, D. de Visser Smits in herb. Heukels; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Wijk aan Zee, Schapenduin bij Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 405).

Voorts vermeld door Dodoens, Stirp. 1553, Cruydeboeck 1554 enz. *); Pelletier; achter 's Gravezande en op de toppen der barre zeeduinen benoorden Katwijk, Kops in Fl. B. S.

1201. **Eu. Esula** *L.* Aan dijken en wegen, langs bouwlanden in de nabijheid der rivieren. ♃. *Mei – Juli.*

In Herb.: Coevorden 1859, Lac. en S.; – Kampen, T.; IJseloever Zalk 1870, Hoek; IJseloever Katerveer 1839, v. H.; Agnietenberg, Trijselenberg

---

*) Men vindt aldaar opgeteekend: „'tderde dat zee wolfsmelck wast in die landen ontrent die zee gheleghen. Ende 'tselve es van den seer neerstighen Herbarist Jan de Vroede in Zeelant op hooghe duynen ende gheberchten ende in sandachtighen dorre ongheboude plaetsen alder ierst ghevonden die 'tselve tot my gebrocht heeft." De plant is uit lateren tijd van Zeeland niet bekend.

1853, Kros; Wijhe 1885 langs de Soestwetering, L.; Deventer, v. d. Cop; Halb.; Cop; uiterwaard Olst 1850, Cop; Vecht bij Heemse, v. d. Scheer; — Gelderland, Hoffm. (P. N. S.); Harderwijk 1865, 1866, R. B.; Voorst, Wtt.; 1838, Buse; 1879, L.; Epe, Exc. 1864; Zutphen 1833, Wtt.; Gorssel 1877, K.; Bronsbergen 1838, Buse; Vorden 1874, Groll; straatweg bij den Wildenborch 1879, L.; IJsel bij Rheede, v. H.; Rheede 1838, G. B.; Oosterbeek 1838, en bij den Oorsprong 1838, Buse; Hemelsche berg 1838, Buse (als *Peplus*); Rijn bij Arnhem 1835, de Vriese (als *Gerard.*); 1897, V.; Nijmegen, B.; v. d. T.; N. en Th. Abel.; Maas bij Heumen, Un. 1853; rivierdijk tusschen Heumen en Overasselt 1897, G. en V.; Millingen bij Nijmegen 1841, v. d. T.; Bommelerwaard, v. S. V.; Herwijnen 1859, S. (als *Gerard.?*); Beusichem, D. S. (als *Gerard.*); Wageningen 1856, v. H. Jr.; Renkum 1883, Molengr.; Spoel bij Culemborg, v. d. T.; Culemborg en — Wijk bij Duurstede 1843, Wenck; Grebbe en Wageningsche dijk 1902, G. en Jongm.; onderlangs Grebbeberg 1902, G. Janse en Jongm.; Hondswijk 1857, Knüttel; langs de Eem 1893, Garj.; — Uitgeest 1896, V.; spoorbaan langs het kanaal Velsen, Exc. 1896; duinen Beverwijk 1869, H. d. V.; Dennenheuvel bij Santpoort 1867, O.; — Ravenswaaijweg bij 's Gravenhage 1894, Destrée; Charlois 1891, v. d. Voo; eiland Voorne 1835, v. Rees (als *Gerard.*); Rockanje 1900, Struyk.; aan de Lek bij Vianen 1831, v. H.; Wenck; Lek tusschen Vianen en Everdingen, v. d. T.; langs de Waal Gorinchem, G. B.; — Welzinge 1881, A. W.; 1893, A. W. en L.; — Werkendam 1897, V.; Bossche dijk bij den boom, v. H.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — langs een muur te Gennep 1876, Lac.; Maasdijk bij Mook 1898, G.; station Cuyk 1894, V.; Armenbeemd bij Ool, Un. 1900; Maasoever Elsloo 1896, G.; Maastricht, Un. 1861, 1887,

Groll; Gronsveld 1882, Groll; 1894, Lindo (als *Gerard.*); St. Pietersberg 1870, Groll; 1889, V.

(Winschoten spoorweg 1897, Schipper in herb. pr.; Agnietenberg 1899 en Riesebos bij Zwolle 1900, L. in herb. pr.; Pothoofd Deventer 1900, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Bierton bij Zwolle 1873, Olst 1876 en — Hattem 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust, Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Elst 1899, A. H. Blaauw, Berg en Dal, F. J. Bevort, Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Doetinchem 1895, Dr. P. de Koning en Bronsbergen, Un. 1897, Posth. in herb. pr.; dijken Dieren 1893, V. Suringar in herb. pr.; Kasteel Middachten 1895 en dijk Waal bij Druten 1883, Ogt. in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; langs achterweg, Lekoevers Culemborg, de Haas in herb. pr.; Veenendaal 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Rhenen 1887, Struyk. in herb. pr.; tusschen station Maarsbergen en Leersumerveld 1893, V. Suringar in herb. pr.; — spoorweg tusschen Amsterdam en Zaandam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Uitgeest 1883, Heinsius in herb. pr.; IJmuiden 1899, C. A. Backer; — Ter Heide, J. F. Wichard; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; — Hansweert, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Meerssen, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe, Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); langs de Oude Wetering naar grintweg Raalte — Wijhe en bij Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); -- Straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Heemskerk en langs bouwland Wijk aan Zee, Schapenduin, Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Zegwaard, H. d. V. (Arch. 1. V. p. 451; — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); langs de Roer bij

Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 327). Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1202. **Eu. Cyparissias** *L.* Op bebouwde en opene zandgronden, langs wegen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Katerveer 1839, v. H.; straatweg Zalk 1849, T.; IJseldijk bij Zalk 1850, 1866, R. B.; 1870, Hoek; langs IJseldijk Olst 1901, L.; Deventer 1840, Buse; 1843, B. W.; P. N. S.; Romb.; 1876, K.; 't zand te Deventer 1847, Cop; Brinkgreve 1847, T.; — Epserheuvel bij Deventer 1897, V.; Gorssel 1863, v. H.; Zutphen 1832 en 1834, Wtt.; *) 1882, C. v. d. Broek (als *Esula*); Bronsbergen 1838, Buse; *) 1881, Groll (als *Esula*); Vorden 1887, 1891, Groll; Voorst bij Zutphen 1833, Wtt.; buitengoed Kiefskamp bij Vorden 1832, Miq.; Lochem, Raedt; Doetinchem, v. Vloten; Sevenaar, Scheltema; C. A. Bergsma; 1837, D. S.; Arnhem 1839, Romb.; Thomson (als *Gerard.*); Angeren en langs den Rijn bij Arnhem 1875, Lac.; Nijmegen, B.; *) Thomson (als *Esula*); Weurt, Beuningen, Lent, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Tiel, O.; Spoel te Culemborg 1834, D. S.; v. d. T.; Culemborg, v. Heijn.; stationsterrein aldaar, C. A. Backer; Gelderland, Dz.; Hoffm.; — Soest 1892, Garj.; — Muiderberg, Exc. 1896; station Vogelenzang 1871, Jhr. A. E. Barnaart; schaapskooi Bloemendaal, Kerb.; — Katwijk, Exc. 1888; *) aan de Haak langs de Maas, v. d. T.; — Plasmolen, Un. 1853; helling St. Maartensberg 1898, G. (als *Esula*).

β. **esuloides** *D.C.* (*Eu. pinifolia* Lam.).

In Herb.: Meppel en — Kampen, v. Heijn.;

---

*) Planten aangetast door Aecidium Euphorbiae (Uromyces Pisi — U. striatus en U. excavatus) welke zwam de geheele habitus der plant doet veranderen. Door de breedere bladen gaat zij gelijken op Eu. Esula.

R. B.; Zwolle, Thorbecke; Deventer Romb.; IJsel bij Deventer 1843, Cop; langs den Snippeling en bij St. Jurrien aldaar 1847, Cop (vermeld als *Esula* in Prodr. Ed. I.); – Zutphen, G. B.; 1834, Wtt.; 1836, Mb.; weiland aldaar, Wtt.; Lobith 1837, V. Z.; Rheede (als *salicifolia?*), v. H. (*met rijpe zaden*); Renkum, Buse (*angustifolia*); Spoel Culemborg 1835, D. S. (als *esuloides*); – Lekdijk bij Hondswijk 1823, v. H.; Lek bij Vreeswijk, G. Deijn.; – 't Gooi 1828, Wtt.; buitenplaats Dennenheuvel aan de Santpoort 1867, O. (N°. 117); Schapenduin 1839, Buse; 1836, Mb. (als *Esuloides*); duin Bloemendaal 1835, Buse (*Esulo-Cyparissias*); Haarlem, v. E. (als *esuloides* door v. H.); – Burgerlijke begraafplaats 's Gravenhage, V. Z.; v. d. Cop; aan de Maas op den Haak, v. d. T. (*met rijpe zaden*; hierbij *Eu. Cyparissias* met *Aecid.*); Lek bij Vianen, Wenck; Waal bij Gorinchem, G. B. (misschien *Esula*); – wallen 's Hertogenbosch, v. Hov. (*esuloides*); – langs de Maas bij Roermond 1900, G. en Jongm. (*met rijpe vruchten;* lijkt in habitus volkomen op *Gerardiana*, verschilt echter door de kleur der zaadhuid, die hier wit is); Maastricht 1886, V.

[Aanm.: De geheele plant gelijkt meer op Eu. Esula, heeft echter smallere bladen, met toegespitsten top of stekelpuntje. Slechts enkele exemplaren hebben vruchten; tusschen de wratjes bij Esula en Cyparissias zie ik geen verschil; ook de nootjes zijn bij beide bruin; bij onze tusschenvorm echter zijn zij witglanzend, terwijl de meeste zaden hol zijn. Enkele exemplaren vertoonen echter belangrijke overeenkomst met E. Gerardiana, met uitzondering van de klieren, die bij alle halve maanvormig zijn. Afgaande op de smallere bladen heb ik al deze vormen vereenigd. Misschien dat de naam Eu. pinifolia Lam. als soortnaam op deze toepasselijk is. Van eigenlijke hybriden is mij niet veel bekend, toch mogelijk daar sommige bloemen protogynisch zijn en door insekten bezocht worden. Er wordt een

bastaard tusschen E. Gerardiana en Cyparissias opgegeven, ook Cyparissias × Esula noemt Garcke, ofschoon daarmede wellicht deze vorm bedoeld is. Grenier et Godron onderscheidden bij Eu. Esula twee varieteiten: β. lanceolata Gr. et G. (feuilles lancéolées) — E. salicetorum en γ. collina Gr. et G. (plante plus petite, plus grêle, à rayons de l'ombelle moins nombreux, à feuilles étroites, presque linéaires) E. pinifolia D.C. Boissier noemde de plant Eu. Esula var. Cyparissioides. Ook hier ligt nog een rijk veld tot onderzoek open.]

(IJseldijk Zwolle 1877, v. Tuinen in herb. pr.; Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; — Empe onder Brummen 1879, L. in herb. pr.; Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897, L. in herb. pr.; 1898, en Twello 1895, Ogt. in herb. pr.; Hengelo (Gld.) 1900, A. H. Blaauw; Hulzenberg tusschen Elten en Zeddam 1900, A. P. v. d. Briel; Oosterhoutsche bosch Nijmegen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Haarlem 1889, Struyk. in herb. pr.; Vogelenzang 1890, Posth. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels).

Bovendien: Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Kuilenburg bij Vogelenzang uit opgewerkten slootgrond talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); station Uitgeest, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398 wellicht *Eu. Esula?*); — Voorne, zeldzaam, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Zeeuwsch Vlaanderen, v. d. B. (Arch. 1. I. p. 108, n. l. St. Jansteen, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 302).

[In de lijst van Zeeuwsche planten door A. Walraven (Arch. 2. III. p. 132) met een ?, later bij de bewerking door de Heeren Walraven en Lako (Arch. 2. VI. p. 126) is dit weer verdwenen. Ofschoon de groeiplaats St. Jansteen in de eerste uitgave van dit werk als in herbario aanwezig vermeld staat, heb ik de plant in ons herbarium niet teruggevonden.]

Voorts vermeld door Pelletier en voor Sevenaar en Bommelerwaard volgens Fl. B. S. Laatstgemelde

groeiplaats heeft waarschijnlijk betrekking op *Eu. Esula*; zie aldaar.

1203. **Eu. virgata** *W. et Kit.* Langs bouwlanden en wegen, in weilanden, zuidelijker plant, nu en dan aangevoerd en verwilderd. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Sport-tent bij Deventer 1896, K. A. (Deventer, F. D. J. Risch — Amsterdam B. Swart in herb. Heukels.)

1204. **Eu. exigua** *L.* Op kleiige en leemhoudende bouwgronden. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: tusschen Sexbierum en Franeker 1865, Hinxt; — Scheemderhamrik, S. E. Strat.; — Ittersum bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1844, T.; Twellosche dijk aldaar 1846, T.; Enk bij Deventer 1846, T.; — Hattem, v. Heijn.; R. B.; Voorst 1840, Buse; 1877, K.; 1877, O.; Zutphen 1840, Buse; Arnhem S.; Nijmegen B.; Abel. en Pas; Thomson; Weurt, Beuningen, en Ewijk, N. en Th. Abel.; Ooische waard 1847, N. Abel. (als *segetalis*) Druten 1875, K. A.; Kapel Avezathe, Post; — langs den Rijndijk naar Wageningen bij de Grebbe, Fockema; Maarssen 1836, D. S.; 1837, Mb.; Schalkwijk 1832, 1833, Wtt.; Houten 1828, Wtt.; 1827, Wtt. (P. N. S.); Bunnik wie?; vlakte achter Groenendaal in het overeind van Jutphaas bij Utrecht 1841, v. d. T.; Utrecht 1819, Nees et Kuhl; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; den Hommel bij Utrecht, 1846, v. Hov.; Utrecht 1833, Wtt.; 1837, D. S.; 1858, R. B.; buiten de Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; — Overtoom 1839, Romb.; — Rijnsburg 1835, Lac.; Stalen Spanjaardsbrug, Dz.; Zegwaard 1864, H. d. V.; 's Gravezande, V. Z.; Monster, Exc. 1895; langs den weg voor belanghebbende te Maassluis, V.; Feijenoord, S. S.; brug Maas Barendrechtsche veer 1888, V.; Zwijndrecht 1835, Lac.; Dordrecht 1848, v. Hov.; 1882, V.; 1883, C. v. d. Broek; Vianen 1835, v. H.; — Zeeland,

Forsten; Ellemeet 1868, Schuringa; langs den weg bij Bruinisse en op bouwland Duiveland, Un. 1894, Schouwen, Dz.; Oostkapelle 1882, L.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; Zuid-Beveland, v. d. B.; Goes 1864, H. d. V.; Gapinge 1878, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Moerdijk, Un. 1860; — tusschen Wessem en Thorn 1900, G. en Jongm.; Maastricht, Ploem; Gronsveld, Un. 1883; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1900, Rieter; Gulpen 1871, Lac.; Mechelen 1883, K.

(Leuvenheim bij Brummen 1885, Ens. in herb. L.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Opheusden 1873 en 1874, v. Tuinen in herb. pr.; vrij algemeen in bouwlanden Culemburg, de Haas in herb. pr.; aldaar, C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Werkhoven, C. A. Backer; Lunetten bij Utrecht 1898, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Poeldijk 1896, Struyk. in herb. pr.; Hillesluis 1901 en spoorwegterrein langs de Maas bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Katendrecht, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1884 en Heerjansdam 1886, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roozendaal, Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Poldersche weg Goes 1896, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, L.; Serooskerke op Walcheren 1877, en Cortgene 1886 L. in herb. pr.; Oostkapelle 1878, J. C. Frederiks in herb. L.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden, A.W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 126); — Woensdrecht en bij het station aldaar, braakliggend terrein bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Baarlo Un. 1893 (Arch. 1. VI. p. 575); Gronsveld, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; tusschen Rijkholt en Eijsden, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman. Voor Maarsbergen, Dubois; vele plaatsen in de Betuwe en Oosterhout, v. H. Fl. B. S.

Bovendien als *β. truncata* Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302).

1205. **Eu. Peplus** *L.* Algemeen op bouw- en moesland, aan heggen. *Juli – Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; pastorie Oostereind Texel 1869, Holk.; tuinen Vlieland 1858, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; Pieterburen 1866, (J. M. de Boer?); Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Groningen 1856, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1870, Hoek; Kampen 1846, 1855, R. B.; T.; v. Heijn.; Zwolle 1891, Carmigg.; 1900, L.; Deventer, Halb.; 1877, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Ruurlo 1881, Ens.; Zutphen, G. B.; dorpsbuurt Winterswijk 1871, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); de Grebbe, Fockema; Utrecht, C. A. Bergsma; 1855, Coll. Nat.; Amersfoortsche berg, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; 1867, O.; Haarlem 1835, Buse; Splitg.; Zandvoort 1836, Buse; Elswout 1838, Romb.; Haarlemmerhout en Overveen 1834, Buse; Elswoutlaan, Kerb.; Haarlemmermeer 1853, Hartm. en S.; — Leiden 1832, S. S.; Dz.; 1835, Mb.; driesprong buiten de Morschpoort 1842, O.; Hoogemorsch, V. Z.; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; 's Gravenhage, G. Barger; Waterververschingskanaal, Destrée Rotterdam, O.; IJselmonde 1891, v. d. Voo; Rhoon 1871, Schepman; Zwijndrecht 1835, Lac.; 1882, V.; Dordrecht 1850, Cop; 1882, C. v. d. Broek; Heikop, v. H.; — Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.;

Zeeland, Forsten; — Loopschans Breda, v. A.; Hintham, v. Hov.

(tuin Oldeboorn 1863, Holk.; 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Engbergen en Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. Bevort; Arnhem, Mej. Pelgrim in herb. Heukels; Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Groenewoud bij Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; tuin Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; — Amerongen 1887, Struyk. in herb. pr.; Amersfoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; — Amsterdam, J. F. Wichard in herb. Heukels; aldaar 1882, Heinsius in herb. pr.; Haarlem, Overveen, Bloemendaal, IJmuiden, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; moestuinen Katendrecht, F. D. J. Risch; IJselmonde en Katendrecht, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1890, Posth. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roozendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; West-Souburg 1892, Ogt.; tuin Nieuw en St. Joosland 1876, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; — Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Gramsbergen, Emmen, Odoorn, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijk, Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo, Diepenheim, Enter—Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p.

228); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); Beek, Hees, Neerbosch, Weurt, Beuningen, Lent, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 126); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); — Bergen op Zoom, station Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Amby, Sittard, Un. 1861; omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Sittard, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1882 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting, en Bruman.

Eu. segetalis *L.* komt voor in de landen waar de olijf gekweekt wordt en zou hoogstens hier ingevoerd kunnen zijn. Waarschijnlijk werd deze soort verward met een door Willd. als *Eu. segetalis* beschreven vorm van *Eu. Esula*, terwijl ook exemplaren van *Eu. exigua* met den naam *segetalis* werden aangeduid. De plant werd vermeld voor Gelderland, Dz. (Cfr. Arch. 2. IV. p. 33); en ? Walcheren, ? Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126).

1206. **Eu. amygdaloides** *L.* Bosschen. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Valkenberg 1903, G.

[Aanm.: De plant, welke in Duitschland als zeldzaam wordt opgegeven, echter door geheel Frankrijk verspreid is,

is toch reeds bekend uit het Akener bekken, o. a. van Emmaburg, Montjoie, Eupen, Düren, Dolhain, Limburg, Goé en Bilstain, zoodat de vindplaats bij Valkenberg zich aansluit bij de hier opgegeven groeiplaatsen. Wellicht dat de plant in Zuid-Limburg algemeener is, doch voor Eu. helioscopia is aangezien.]

III. Lathyris *Gren. et Godr.*

1207. Eu. Lathyris *L.* Zuid-Europeesche plant, doch als sierplant wel gekweekt en vroeger zelfs als geneesmiddel gebruikt; vooral in moestuinen voorkomend. ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1859, S.; — Zwolle 1901, L.; — Apeldoorn 1877, K. A.; — de Bilt 1837, Mb.; Kerb. en Mb.; — Haarlem 1874, Boerl.; — Rijnsaterwoude, Dz.; tuin Roobol Dordrecht 1901, Posth.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Budel 1883, B. Jelgersma; — St. Pietersberg 1892, de Haas.

(Deventer, Halb. in herb. L. — Driel bij Arnhem en Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; verwilderd Moeshoven Culenborg, de Haas in herb. pr.; — tuin Utrecht W. C. v. Embden; — Buiksloterham 1898, P. Br. Moll; — Stadwijk Voorschoten en Bleiswijk 1898, J. A. v. d. Berg, Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1876, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Zuidhorn, Kent (Arch. 2. III. p. 353); — Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 132).

Voorts vermeld door Knijf en Munting.

Tribus Acalypheae.

Mercurialis *Tourn.*

1208. M. annua *L.* Aan heggen en ruigten, in moeshoven

en op bouwlanden. ⊙. *Juli—herfst* en bij zacht weder den geheelen winter doorbloeiend.

In Herb.: Bouwland langs de Nieuwe Vecht bij Zwolle 1893, L.; Deventer, R. B.; 1876, K.; langs de hoven over den IJsel bij Deventer 1845, Cop; 1846, T.; — Harderwijk 1863, 1864, R. B.; Zuphen, Buse; 1881 en 1882, C. v. d. Broek; Bronsbergen 1838, Buse; Zevenaar, Un. 1859; Arnhem 1885 en 1886, Groll; rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; Nijmegen, B.; 1833, Wtt; S. S.; 1840, Buse; 1849, Th. Abel.; S.; 1853, O.; 1868, v. H.; Hees, Neerbosch, Weurt, enz. N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; S.; 1868, O.; Vijverdal bij Berg en Dal, Un. 1898; Uilenput onder Groesbeek 1863, 1864, v. H.; — Amersfoort, Garj.; Weel te Oud Heusden, v. Hov.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1860, Hartsen; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Wallen aldaar, C. A. Bergsma; — Leiden 1835, Mb.; Wassenaar 1835, Mb.; Buse; Perin; Loosduinsche weg 's Gravenhage, V. Z.; Moordrecht 1892, v. d. Voo; — Zeeland, Forsten; Zierikzee, de Vriese; Dz.; 1868, P. Schuringa; Zuid-Beveland, Wallen Goes 1839, en Domburg 1838, v. d. B.; de Grouw 1845, B. W.; Axel, en tusschen Axel en Zaamslag, v. d. T.; Philippine 1863, A. W.; — Oosterhout, v. A.; Oirschot, Dz.; Bergen op Zoom, Un. 1860; 1864, H. d. V.; Tilburg 1864, H. d. V.; Eindhoven, Dz.; Boxmeer 1895, G. en V.; Stratum, Rovers en v. Roessel; — Venlo, Un. 1893, L.; Roermond 1886, V.; Maastricht, v. Hov.; 1886, K.; 1870, Groll; St. Pietersberg 1889, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Slenaken 1886, K.

(Garst te Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Pothoofd Deventer 1897, V. Suringar in herb. pr.; — Nijmegen, de W. H. in herb. L.; 1883, Heinsius in herb. pr.; 1886, Posth. in herb. pr.; 1894, Struyk. in herb. pr.; Groenewoud bij Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; Berg en Dal,

F. J. Bevort in herb. Heukels; Zeldzaam Culemborg, de Haas in herb. pr.; Goilberdingen aldaar 1856, Alpherts in herb. pr.; — Utrecht W. C. v. Embden; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.; — Segeersingel Middelburg 1895 en vruchtenkweekerij 't Park te West Souburg 1893, Ogt. in herb. pr.; Arnemuiden 1877, L. in herb. pr.; Woudrichem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Vollenhove 1893, K. A. (Arch. 2. VI. p. 355); — Groenlo, straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Amsterdam, Miquel (Arch. 1. I. p. 461); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Blerik Baarlo, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Panheel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, Pietersberg, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 337).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Baarn, Tholen, Fl. B. S.; Friesland, Meese.

1209. M. perennis *L.* In bergachtige boschrijke streken. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Elsloo, Un. 1883; Geulle bij Meerssen, Un. 1861; Grotwoningen ten westen van Geulhem 1897, en bosschen tusschen Berg en Geulhem 1897, V.; Valkenberg, Groll; bosch te Epen, Un. 1861; vallei rechteroever Geul tegenover Epen 1900, G. en V.

(Geulhem 1892, de Haas in herb. L.)

Bovendien: Beek en Oud Terhagen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327; Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 29).

Ordo Urticaceae *Endl.*

Tribus Urereae *Gaud.*

Urtica *Tourn.*

1210. U. **pilulifera** *L.* Zuid-Europeesche plant; een enkele maal in tuinen gekweekt en aldaar somtijds verwilderd. Bij ons slechts de var. **Dodartii** *L.*

In Herb.: Philosophenlaan Haagsche bosch en weg naar Kethel bij Delft, v. S. V.; tuin pastorie Heerjansdam 1838—1842, Lac.

Voorts vermeld voor Dronryp, Beuck. Andreae in Fl. B. S.

1211. U. **urens** *L.* Op stikstofrijken grond, bij woningen, aan mestvaalten, aan ruigten en heggen. ⊙.

In Herb.: Texel 1857, Harting; Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; dorp Vlieland 1858, Lac.; West-Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Nesserzijl 1868, v. Tuinen; — Meppel, v. Heijn.; Coevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen, T.; 1847, R. B.; Zwolle 1900, L.; Deventer 1846, v. Gron.; 1877, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Eem 1891, Garj.; Doorn 1869, O.; Utrecht, D. S.; v. H.; C. A. Bergsma; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Turksche tent, zijnde het einde der Diemermeer 1846, P. A. Richard; Naarden 1864, O.; Amsterdam, Fl. Amst.; Sloterweg aldaar 1839, Romb.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Urk 1884, S.; haven aldaar 1852, Backer de Wit; Haarlem, Buse; 1871, O.; 1872, Boerl.; Elswout 1886, V.; Schooten 1872, Groll; Velserbosch, Kerb.;

— Holland, Forsten; Leiden 1826, Wtt.; 1833, S. S.; 1834, Wtt.; Dz.; 1837, Mb.; 1842, O.; 1872, Boerl.; Vinkweg, Perin; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; Wassenaar 1889, V.; 's Gravenhage, R. B.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1837, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Goes, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Nesserzijl 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Engbergen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; 's Heerenhof aldaar 1843, Alpherts in herb. pr.; — Bussum—Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; Ilpendam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Delft 1874, L. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — station Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Hoensbroek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: In en om het dorp Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 261); alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); van station Heino tot aan de Nieuwe Wetering; dwarsweg tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); dorp Diepenheim—Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Petten, Un. 1891 (Arch.

2. VI. p. 238); Alkmaar, Bergen 1870, Abel. en S. (Arch. 2. I. p. 273); — Brielle, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 132), behalve St. Philipsland, L. (Arch. 2. VI. p. 127); tusschen Middelburg en Rammekens, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, enz. Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

1212. U. dioica *L.* Aan heggen en slootkanten, op beschaduwde plaatsen, bij boomstammen enz. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; Koogerweg bij Burg op Texel, Holk.; dorp Vlieland 1858, Lac.; tusschen West-Terschelling en Midsland, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Bolsward 1864, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen en Zwolle 1870, Hoek; Kampen, R. B.; Zwolsche dijk aldaar 1871, Hoek; Deventer 1846, v. Gron.; 1877, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Lochem 1875, O.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort, Garj.; Tjepma tusschen Utrecht en de Meern 1840, v. d. T.; Utrecht 1826, Wtt.; C. A. Bergsma; D. S.; — het Gooi 1828, Wtt.; Amsterdam, Fl. Amst.; 1875, O.; Diemermeer 1842, Teengs; Uithoorn 1870, Boerl.; Ringdijk 1839, Romb.; Urk 1852, B. de

Wit; Wieringen 1857, Harting; Haarlem, Splitg.; 1872, Boerl.; Slot te Heemstede 1835, Buse; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; B. W.; 1846, O.; Wassenaarsche achterweg, Perin; Katwijk, Perin; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; R. B.; Nagtegaalspad aldaar, V. Z.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Dordrecht 1837, Lac.; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Goes, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Randwijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; 1846 en Plantage bij de slotpoort aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — Vreeswijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Trompenberg 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Tolhuis aldaar, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Hillegom 1894 en Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1894, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; Westland, J. F. Wichard in herb. Heukels; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Abeelsche zandweg aldaar 1890, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Hoensbroek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 261); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 295); station

Heino naar Nieuwe Wetering, dwarsweg tusschen Oude en Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Diepenheim—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Papenlaan en langs het Zuiderzeestrand Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Marken 1886, Boerl. en V. (Arch. 2. V. p. 60); Alkmaar, Heilo, tusschen Bergen en Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem; tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek; tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande; tusschen Zoutelande en West-Kapelle; tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere; tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 127); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 541); Venlo, Velden, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, Pietersberg, Amby

enz., Un. 1861; Gulpen, Lac.; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

Tribus Parietarieae *Wedd.*

Parietaria *Tourn.*

1213. P. officinalis *L.*

A. **P. erecta** *M. et K.* (*P. officinalis* Fl. B. S. p. 672). Aan puinhoopen, mestvaalten en bouwvallen, misschien overblijfsel van vroegere cultuur, daar het kruid vroeger als geneesmiddel gebruikt werd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Mesthoop buiten de Heerepoort te Groningen 1854, S. E. Strat.; — Harderwijk, Dumortier; muur Abdij Eltenberg 1833, Wtt.; — Doorn tusschen Sitio en Schoonoord, v. d. T.; wallen Utrecht v. H.; — Muiderberg, C. A. Bergsma; v. d. T.; bij de Echo aldaar 1860, O.; Huizen bij Hilversum, Un. 1872; Corversbosch 's Graveland 1893, Ritsema; Velserend 1847, O.; 1854, Hartsen; aan den voet ruine Brederode 1816, en 1826, V. Z.; 1832, Pierot; 1833, S. S.; 1835, Buse; 1842, v. H.; 1842, B. de H. (P. N. S.); 1847, O.; Kerb.*); 1860 S.; — Voorhout 1894, Ritsema; Noordwijk (land v. Tricht Kruidenkweeker), H. S.; ringmuur kerkhof Warmond, Dz.; 1846, Perin; 1833, S. S.; Hinxt; 1895, V.; Leiden 1835, Mb.; 1836, Lac.; 1840, B. W.; buiten de Morschpoort langs het raster Oranjelust, Perin; — Oosterhout, v. A.; ruine huis ter Strijen bij Oosterhout, v. A.; 1842, v. d. T.; — Limburg, v. Hov.; doornheg te Meers bij Elsloo 1872, Lac.

---

*) Thans aldaar verdwenen (1872), v. E. (Arch. 2. I. p. 406).

(Achter de kerk op den weg naar het duin te Wassenaar 1890, Costerus in herb. pr.; — Buren 1899 en 1900, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels.)

Bovendien: In een tuin te Naaldwijk, Oost-Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Zeeuwsch Vlaanderen, Hondius (Arch. 1. IV. p. 263); — Afferden, Gennep, Lac. (Arch. 2. V. p. 27).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

B. **P. ramiflora** *Mönch.* (*P. judaica* Hoffm. en Fl. B. S. p. 672; *P. diffusa* M. et Koch. en Prodr. Ed. I. p. 242). Aan oude muren of op daarbij staande boomen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oude muren Deventer 1862, v. H.; aan den muur tusschen de Melksters en Duinpoorten 1849, Tyhaar; — eerste omgang toren van de groote kerk te Arnhem 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); Nijmegen 1874, Groll; aan een iepenboom op de stadswal en aan een muur op den Doddendaal te Nijmegen, Th. Abel.; wallen Tiel 1837, D. S.; walmuur aan de Waalzijde aldaar 1871, Post; stadsmuur Buren, C. A. Backer; — stadsmuur Amersfoort, Splitg.; muren Utrecht, v. H.; v. S. V.; v. Heijn.; v. d. T.; 1858 R. B.; bolwerk Manenburg buiten de Tolsteegpoort aldaar, 1835, D. S.; v. d. T.; — Funen Amsterdam, Fl. Amst.; 1860, Hartsen; muur aldaar, V. Z.; Haarlem, Wtt.; wallen aldaar, v. H.; Buse; B.; muur aldaar, Kerb.; — stadsmuur Leiden, S. S.; 1833, Wtt.; Dz.; Un.?; stadsmuur bij de koepoort, Perin; Kruithuis Leiden 1840, B. W.; 1842, O.; 1859, S.; Delft, v. S. V.; Rotterdam, Dumortier; muur langs de Maas tusschen Kralingsche veer en Rotterdam 1891, Jongm.; muur tusschen Rotterdam en veer te IJselmonde 1870, O.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; havenmuren Dordrecht 1837, Lac.; Pottenkade aldaar 1883, C. v.

d. Broek; Boogjes aldaar 1883, V.; vest tegenover het voormalig krankzinnigengesticht aldaar 1901, Posth.; dijkmuur Maassluis 1894, V.; poort van Leerdam 1833, Wtt.; 1902, v. Wijngen; — muren Goes 1839, v. d. B.; kerk te St. Anna ter Muiden 1878, L.; Vlissingen, Middelburg, Dum.; — oude stadsmuren vesting 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.

(Oude vestingmuur Buren 1899, B. J. v. Wagensveld — aldaar, — kerktorenmuur Gorinchem — en tuinmuur Woudrichem, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Oude muur Kronenburgerpark Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 417); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); — op en om de Vughtsche kerk en op oude muren langs de Dieze in de stad in menigte, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 279).

Ordo Moraceae *Endl.*

Subordo Cannaboideae *Engl.*

Cannabis *Tourn.*

1214. C. **sativa** *L.* Plant uit Noord-Westelijk en Centraal Azië, werd echter reeds vroeg in Europa ingevoerd en thans nog voor de vezel en het zaad gekweekt. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Brinkgreve bij Deventer, Romb.; Spinnewiel aldaar 1840, Halb.; — Ruurlo 1886, Ens.; Borculo (*culta*) 1877, K.; Arnhem 1893, Groll; — langs de Eem bij Amersfoort, Garj.; — Haarlem 1879, Groll; Haarlemmermeer, Buse; — tol Waalsdorp, Perin; 's Gravenhage 1895, R. B.; Rotterdam 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Wijngaarden 1882, V.; — Valkenberg 1864, H. d. V.;

(Culemborg 1889, de Haas in herb. pr.; (3-bladig); Culemborgsche veld 1843, Alpherts in herb. pr.;

— Trompenberg 1900, Koning in herb. pr.; ruigte Wester-Spaarne 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Frankenslag Scheveningen, Mevr. Snellen; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Wateringen (opslag) 1876, L. in herb. pr.; Dordrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); langs het kanaal Apeldoorn (als *β. pilosa*) 1883, K. A. (Arch. 2. IV. p. 156); Hees (verwilderd), Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); — Hoek en in het groot verbouwd Westdorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Humulus *L.*

1215 **H. Lupulus** *L.* Algemeen in bosschen en heggen, tusschen kreupelhout en langs begroeide wallen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Tusschen de steenen van den zeedijk Terschelling, Holk.; — Wolvega, Un. 1881; Oenkerk 1849 en Goutum 1853, S.; stadswal Franeker, C. A. Bergsma; — Haren 1843, v. H.; Eexta, S.. E. Strat.; Drenthe, Un. 1889; Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalkerbosch 1870, Hoek; Kampen 1846, R. B.; T.; Deventer 1876, K.; Delden, Boerl.; — Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1885, Ens.; Dorpsbuurt 1872, R. E. de Haan; Rheede, M. D.; Biljoen bij Arnhem, Thomson; Arnhem 1874, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Groesbeek, Romb.; — Liniedijk Amersfoort, Garj.; Amersfoort 1862, R. B.; Laan van Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht 1828, v. H.; — 't Gooi 1827, Wtt.;

Bussum 1875, O.; Naarden 1864, O.; Hoogendijk jaagpad, Fl. Amst.; jaagpad langs den Schinkel, M. D.; Muiderpoort, Westerdoksdijk, Fl. Amst.; Bentveld en Bloemendaal, M. D.; Oosterduin Haarlem 1834, Kerb.; Zandpoort en Overveen, Buse; Haarlemmerhout 1869, Boerl.; 1875, Groll; Vogelenzang 1879, Groll; — Leiden 1835, Mb.; Hooge Morsch aldaar, Perin; Wassenaar 1843, O.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Beeklaan aldaar, R. B.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; Oude Koedood tusschen Charlois en Rhoon 1902, Wachter en Jansen; Mijlsche dijk Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Walcheren 1842, B. W.; — Speelhuis en Loopschans bij Breda, v. A.; tusschen Waalwijk en Sprang, Thomson; Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, en — St. Pietersberg, v. Hov.

(Appelscha 1892, V. Suringar in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; tusschen Bergum en Suameer 1868, v. Tuinen; Joure 1868, J. Krot; — Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk.; O. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1892, L. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; steenoven 1844 en Plantage aldaar 1843, Alpherts in herb. pr.; in het zand en langs de Lekdijk aldaar, de Haas in herb. pr.; Hattem 1897, Posth. in herb. pr.; Wageningsche berg 1883 en — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; Werkhoven, Doorn — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Galgenberg Naarden 1899, Koning in herb. pr.; jaagpad Schinkel Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; tusschen Monster en Loosduinen, J. F. Wichard; Rotterdam, Wachter en Jansen; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Segeerweg aldaar 1890, Ogt. in herb.

pr.; Koudekerke 1873, L. in herb. pr.; – Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Vucht bij Voorburg 1886, Costerus in herb. pr.; – tusschen Venraai en Well, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); – Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); – Steenwijkerwolde, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Nieuwe Wetering tot aan school in Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Diepenheim, Enter, – Groenlo, Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Winterswijk, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Ubbergen, Beek, Weurt, Beuningen, Groesbeek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); – tusschen Muiden en Laren, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Dishoek en Zoutelande; tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder; Veere, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); Baarlo, Velden, Hamert, Wansum,

Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); omstreken Roermond, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Wylre, Un. 1861; Sittard, Beek – Elsloo; tusschen Beek en Valkenberg, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Ordo Ulmaceae *Mirbel.*

Subordo Ulmoideae *A. Br.*

Ulmus *L.*

1216. **U. campestris** *L.* In bosschen en tusschen struikgewas; het is moeielijk uit te maken waar deze boom werkelijk wild voorkomt; meestal aangeplant. ♄. *Maart – April.*

In Herb.: Leeuwarden 1850, S.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1850, R. B.; heg achter de algemeene begraafplaats te Zwolle 1893, L.; Deventer 1878, K.; – Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; – Amersfoort, R. B.; Garj.; Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; Wikkenburg 1828 en 1830, Wtt.; – grachten Amsterdam 1871, O.; Haarlem 1873, Boerl.; 1874, Groll; – Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1837, Lac.; Voorschoten, Perin; straatweg Leiden 1873, Hoek; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Papendrecht 1880, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Singels aldaar 1880, Boerl.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; – wallen Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. L.; – Culemborg – Vreeswijk – Haarlem – Almkerk, C. A. Backer; – Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; Scheveningsche

boschjes 1896, Costerus in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; — Nadorst bij Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1874, L. in herb. pr.)

Bovendien: Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 127); — Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

β. **suberosa** *Ehrh.* (*U. suberosa* Ehrh. en Prodr. Ed. I. p. 243). Langs wegen en slooten, in kreupelhout. ♄. Bloeit gewoonlijk niet.

In Herb.: Brunnepe 1872, Hoek; Kampen en IJselmuiden 1855, R. B.; — Oosterbeek bij Arnhem, v. H.; Valburg en in het Oosterhoutsche bosch, Ubbergen, weg naar Weurt, Th. Abel.; Philosophenlaan bij de Steenbakkerij, v. H.; — Schothorst, Garj.; den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Leersum, 1838, v. H.; bosch aan de laan van Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, v. H.; C. A. Bergsma; stadswalmuur buiten de Tolsteegpoort te Utrecht, v. d. T.; wallen bij Zonnenburg 1835 en bij 't Vossegat 1835, D. S.; Wikkenburg 1827, v. H.; — Naarden 1864, O.; Velsen, Buse; Bloemendaal 1834, (C. D. W. H.?); 1840, Buse; Breesaap 1873, en Overveen 1873, Boerl.; Kraantje Lek 1875, Groll; Zandpoort, Buse; duinen Haarlem 1842, v. H.; — Leiden, Forsten; 1833, S. S.; Dz.; Mb.; Hooge Morsch 1834, S. S.; Marendijkje 1846, Perin;

Endegeest 1836, Lac.; 's Gravenhage, G. B.; duin aldaar, V. Z.; Zorgvliet, V. Z.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Domburg 1864, v. H. Jr.

(Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Velserend 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Lisse 1886, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872 en Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Walcheren 1878 en Haamstede 1887, L. in herb. pr.; Domburgsche manteling 1899, Ogt. in herb. pr.; — Steenwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijk, Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); straatweg Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Schoorl, Bergen, geheel Kennemerland — Wassenaar, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Dishoek en Zoutelande, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); St. Philipsland, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145); — Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Gronsveld, Un. 1861; Maastricht Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327); Beek—Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 17).

1217. U. scabra *Mill.* (*U. montana* With., hiertoe ook *U. maior* Sm. en Prodr. Ed. I.?). In bosschen en parken, aangeplant. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Haarlem, Kenaupark 1872, Groll (als *U. campestris*); — Zuid-Beveland, v. d. B. (als *maior*).

(Voorst bij Zutphen 1878, K. A.; — Middelburg (in blad) 1887, L.; Schuddebeurs bij Zierikzee (in blad) 1887, L. alles als *U. maior* in herb. L.)

Bovendien: Aangeplant Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398).

Ulmus minor Mil., een mij onbekende soort bevindt zich in herb. van Diepenveen 1877, K. (alleen met knoppen); – en Overveen 1880, Groll, met een ? zonder bloem en vrucht.

Dezelfde soort bevindt zich in herb. L. van Walcheren, 1878 alleen in blad.

Bovendien vermeld behalve voor Walcheren ook voor Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127).

1218. **U. effusa** *Willd.* In bosschen en aangeplant. ♄. *Maart–April.*

Niet in herb.

(Hilversum 1902, Costerus in herb. pr.; Ruurlo 1886, Ens. in herb. L.)

Ordo Platanaceae *Lestib.*

Platanus *Tourn.*

P. orientalis *L.* Inheemsch van Italie tot aan het Himalaya-gebergte, dikwijls aangeplant. ♄. *Mei.* Komt meestal voor in den vorm *β. acerifolia* Ait.

Alleen vermeld door Munting, als verzameld door Hesselink en voor Nijmegen, hier en daar aangeplant, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319).

P. occidentalis *L.* Sierboom uit Noord-Amerika; nu en dan aangeplant. ♄. *Mei.*

In Herb.: Deventer 1877, K.; – tuin Uithoorn, Boerl.; – Dordrecht 1882, C. v. d. Br.

Ordo Juglandaceae *D. C.*

Juglans *L.*

1219. **J. regia** *L.* Afkomstig uit Noord-Griekenland en

het Oosten, vaak wegens de vruchten aangeplant. ♄. *Mei.*

In Herb.: Deventer 1878, K.; — Vorden 1879, Groll; — Uithoorn 1877, Boerl.; — Capelle aan den IJsel 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1892, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Breda, v. A. (Zwolle 1890, Haaksbergen 1891, L. in herb. pr.; — Dordrecht 1892 en — Lage Zwaluwe 1897, Posth. in herb. pr.; — Houthem 1899, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Waaldijken enz. Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); — duinheuvels Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302, 2. III. p. 132. en VI. p. 127).

Voorts vermeld door Munting.

Ordo Cupuliferae *Rich.*

Fagus *Tourn.*

1220. F. silvatica *L.* In oude bosschen; meestal echter aangeplant en verwilderd. ♄. *Mei.*

In Herb.: Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; Deventer 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Trijselenberg bij Hattem 1872, Hoek; Arnhem, Forsten; Beek, v. H.; 1841, v. d. Tr.; 1868, O.; Heumen, Th. Abel.; Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; — Schothorst, Garj.; Darthuizerberg 1851, O.; Driebergen, v. H.; Zeist, C. A. Bergsma; O.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht 1834 en 1835, Wtt. (volledig materiaal) — Jan Tabak bij Naarden 1894, V. (met gallen); Naarden 1864, O.; Haarlemmerhout 1840, Buse; 1875, Groll; duinbosschen bij Middeloo 1843, Buse; Bloemendaal, Buse; — Leiden, Dz.; Haagsche bosch 1834, S.S.; Forsten; G. B.; 1836,

Lac.; 1873, Boerl.; 1897, V.; kiemplanten, Exc. 1865; Louterbloemen bij Dordrecht 1880, V.; – St. Kruis 1861, A. W.; St. Jan Steen 1853, A. W.; – Breda 1882, C. v. d. Broek; Mastbosch, v. A.; Boxtel, v. Hov.

[Aanm.: Als bewijs hoe weinig deze opgaven voor de groeiplaatsen in het wild kunnen gelden, kan dienen dat vele dier planten betrekking hebben op de roode varieteit.]

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; – Zwolle 1900 (met kiemplanten), L. in herb. pr.; – Utrecht 1877, Schipper in herb. pr.; Werkhoven– Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Spanderswoud 's Graveland 1898, Koning in herb. pr.; Muiderberg 1890, Costerus in herb. pr.; – Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1879, Costerus in herb. pr.; Rijswijk 1875, L. in herb. pr.; – Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Berg op Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); – Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Meerwijk, Hatert enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Bergen, Overveen, – Staalduin, Oost-Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); – Walcheren, Tholen, Oost- en West-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Castanea *Tourn.*

1221. C. sativa *Mill.* (*C. vulgaris* Lam. en Prodr. Ed. I. p. 244; *C. vesca* Gaertn. en Fl. B. S. p. 682). Zuid-Europeesche boom, hier en daar echter aangeplant. ♄. *Juni.*

In Herb.: Slochteren, v. H.; – Meppel en Ruinerswold, v. Heijn.; – Okse 1876, K.; – Harderwijk, R. B.; Zutphen, G. B.; Vorden 1875, Groll; Klaren-

beek bij Arnhem, Thomson; Beek, N. en Th. Abel.; 1833, Wtt.; Dz.; 1840, Lac.; 1841, v. d. T.; 1853, O.; Ubbergen 1833, Wtt.; 1837, D. S.; N. en Th. Abel.; — Amerongen, v. H.; tusschen station Maarsbergen en Darthuizerberg, v. Heijn.; — Muiderberg 1842, Romb.; Jan Tabak bij Naarden 1894, V.; Uithoorn 1877, en Haarlemmerhout 1873, Boerl.; kerkweg bij Warmond, Perin; Haagsche bosch 1871, Posth.; achter het Jodenkerkhof 's Gravenhage, G. B.; Park Merwestein 1901, Posth.; — Liesbosch, v. A.

(Apeldoorn 1878, L.; Ruurlo 1886 (bloeiend 10 Nov.), Ens. in herb. L.; Beek bij Nijmegen 1901, Posth. in herb. pr.; — Maarsbergen 1893, Struyk. in herb. pr.; — Oud Valkeveen 1892, Struyk. in herb. pr.; — 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; — Oost-Kapelle 1877, J. C. Frederiks in herb. L.; — bosch Oisterwijk 1898, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327); Beek—Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 27).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Driebergen in Fl. B. S.

Quercus *L.*

1222. Q. Robur *L.* (*Q. pedunculata* Ehrh. et Prodr. Ed. I. p. 245). In bosschen, aan wegen, gewoonlijk niet te onderscheiden of wij met wilde of aangeplante exemplaren te doen hebben. ♄. *Mei.*

In Herb.: Gaasterland 1853, S.; — Zuid-Laren, S. E. Strat.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848

en 1849, R. B.; 1849, T.; Deventer, Romb.; 1877, K.; Diepenveen 1847, T.; Heemse 1868, v. d. Scheer; — de Pol onder Voorst, K. A.; Arnhem, Un. (1850?), met *Cyneps gallen*; Nijmegen, B.; Abel.; Beek, Th. Abel.; 1841, v. d. T.; O.; Hengstdal Ubbergen 1859, Th. Abel.; — Amersfoort 1861, R. B.; Lokhorsterbosch 1893, Garj.; Zeist, O.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht 1833, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Velsen, Buse; Haarlemmerhout 1840, Buse; 1873, Boerl.; Brouwerskolk 1870, Hoek; duin Haarlem 1840, Romb.; 1847 en 1870, O.; Overveen, Groll; — Noordwijk, Exc. 1887; Lisserduin 1844, O.; Warmond, S. S.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Wassenaar, V. Z.; 1833, S. S.; Perin; O.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; Forsten; Scheveningsche boschjes 1883, C. v. d. Broek; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. de L. e. h. Groll; duinen aldaar, G. B.; Un. 1851; Scheveningen, Un. 1851; Forsten; Heikop, v. H.; — duinen Walcheren, v. d. B.; Domburg 1842, B. W.; Eede 1861, A. W.; — Liesbosch, v. A.; Rosmalen, v. Hov.

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Doorn 1887, Struyk. in herb. pr.; Werkhoven—Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Muiderberg 1890, Costerus in herb. pr.; Velsen 1896, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; Domburgsche Manteling 1894, Ogt. in herb. pr.; — Nederhemert, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Hoogerheide 1885, Posth. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel op den Berg, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414);

Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); – Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Meerwijk, Groesbeek, Malden, Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); – Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Dishoek, tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); – Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); overal op de Hollandsche en Zeeuwsche duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Velden, Hamert, Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1223. **Q. sessiliflora** *Smith.* (*Q. Robur* L. var. *β.* en *Q. Robur* Fl. B. S. p. 680). In bosschen enz. ♄. *Mei.*

In Herb.: Warmond 1834, S. S., alleen zijn hier de bladstelen haast nog kleiner dan bij *Q. Robur*, echter vruchten zittend langs den stengel. Hoogst twijfelachtig.

(Haarlemmerhout 1896, J. Sturing in herb. Heukels.)

Bovendien: duin bij Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. II. p. 406).

Voorts Pelletier. Haagsche bosch, Utrecht volgens de Gorter; Leiden, Fl. B. S. De laatste opgave is echter mij gebleken tot de voorgaande soort te behooren.

Q. cerris *L.* Slechts hier en daar aangeplant.

In Herb.: Wikkenburg, herb. Egeling, Wtt.

Ordo Betulaceae *Rich.*

Tribus Coryleae.

Corylus *Tourn.*

1224. C. Avellana *L.* Langs boschranden, tusschen struiken en dikwijls als onderhout, vooral op leemigzandigen bodem. Ook gekweekt en wegens de vruchten in Noord-Holland als fruitboom aangeplant. ♄. *Febr.—April.*

In Herb.: Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Haren 1828, v. H.; 1856, Strat.; Mickelhorst bij Haren, S. E. Strat.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalkerbosch 1848, R. B.; 1885, T.; Deventer, v. H.; 1846, T.; 1877, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Beekbergerwoud 1869, S.; Dorpsbuurt Winterswijk, 1873, R. E. de Haan; Middachten 1838, Buse; Arnhem, Thomson; Beek 1853 en 1868, O.; Ubbergen, Beek en Groesbeek, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1837, D.S.; R. B.; Garj.; bosch Driebergen, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1833, Wtt. (volledig); Wikkenburg 1827, Wtt.; Grebbe 1857, O.; — Naarden 1864, O.; duinen Bergen, Kerb.; Haarlem 1835, Mb.; Haarlemmerhout 1871 en 1872, Groll; — Leiden, Dz.; Hooge Morsch 1833, Wtt.; S.S.; Duifhuis 1833, S.S.; 1842 en 1844, O.; 1846, Perin; Voorschoten, v. d. B.; Haagsche bosch, V. Z.; 1836, Lac.; G. B.; Louterbloemen Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Liesbosch, v. A.; Locht, 1899, G. en V.; Gulpen, Un. 1883.

(Oldemarkt 1892, Carmigg. in herb. Ogt.; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Vlachtwedde 1886, Schipper in herb. pr.; — Ruurlo 1881, L. en Ens. in herb. L.; 1897, Ogt. in herb. pr.; Engbergen, Mej. M. S. Rust; Huinen, Wagening-

sche berg, Werkhoven en – Haarlem, C. A. Backer; Muiderberg, T. Hulk in herb. Heukels; Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; – Voorschoten 1884, Struyk. in herb. pr.; – tuin Middelburg 1896, Ogt. in herb. pr.; 1874, L. in herb. pr.; – Ulvenhoutsche bosch 1894, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwolde (Tuk), Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); langs de Nieuwe Wetering tot aan de School in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Borne, Weusthag, Tankenberg, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 622); – Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Berg en Dal, Meerwijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. 318); – Bergen en Schoorl (rijkelijk fructificerend), Velsen – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); – Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); Walcheren, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Blerik, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Gronsveld, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman. Voor Boxtel, Prodr. Ed. I. p. 245.

Carpinus *Tourn.*

1225. C. Betulus *L.* In loofbosschen en heggen, bij de laatste meestal cultuurplant. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Apeldoorn 1877, K. A.; Graafschap Zut-

phen 1834, Wtt.; Berkenwal Ruurlo 1887, Ens.; Ubbergen, Groesbeek, Weurt, Th. Abel.; Groesbeek en Beek 1867, v. H.; – Utrecht 1835, Wtt.; Abstee bij Utrecht, v. d. T.; – Haarlem 1877, Groll; – tusschen den Haag en Waalsdorp 1872, H. d. V.; Haagsche bosch 1854, v. H. Jr.; – Boxtel, v. Hov.; – Mook, Plasmolen, Th. Abel.; Venlo 1901, Rieter; Berg 1866, H. d. V.; Slenaken 1885, K. en G.

(Paterwolde, Harendermolen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Oldenzaal, Un. 1895, Schipper in herb. pr.; – Apeldoorn cult. 1875, K. A. in herb. L.; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; – Baarn 1885, Heinsius in herb. pr.; Oorsprongpark Utrecht 1902, Costerus in herb. pr.; Leiden 1893, Struyk. in herb. pr.; – plantsoen Middelburg 1901, Ogt. in herb. pr.; – Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – bosch bij den Plasmolen, Un. 1898, Ogt. in herb. pr.; Houthem, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Diepenheim–Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); tusschen Groesbeek en den Plasmolen, Ubbergen en huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Vlijmen, Vucht, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 279); – Blerik, Velden, Wel, Un. 1893, (Arch. 2. VI. p. 576), Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Beek–Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

Tribus Betuleae.

Betula *Tourn.*

1226. B. verrucosa *Ehrh.* (*B. alba* L. p.p. et Prodr. Ed. I. p. 249). In boschrijke streken, op heidevelden, in de duinen. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Groningen, v. H.; – Assen 1860, Lac.; Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Deventer 1877, K.; Heemse, v. d. Scheer; – Groevenbeek bij Putten 1853, v. H.; Apeldoorn 1875, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, Thomson; bosschen aldaar, v. d. T.; Wolfheze 1856, O.; Nijmegen, B.; Ubbergen (ook *β. pendula*), Beek en Hatert, Th. Abel.; – Amersfoort, Garj.; Zeisterbosch 1863, Coll. Nat.; Doorn 1828, v. H.; – Naarden 1842, Romb.; 1864, O.; Kalfjesweg 1869, Hoek; Velsen 1845, M. D.; Velserend 1868, O.; Zandpoort, Buse; Haarlem 1872, Groll; duinen Haarlem, Splitg.; 1868, O. (*verrucosa*); Overveen 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1873, Boerl.; duinen Bloemendaal 1845, O.; – duinen Leiden 1833, S. S.; Pierot; Forsten 1835, Mb.; tusschen Rijnsburg en Voorschoten 1873, Boerl.; Wassenaar, Dz.; B. W.; Un. 1851; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; 's Gravenhage, v. S. V. (*β. pendula*); G. B.; 1836, Lac.; duin bij het Jodenkerkhof aldaar, V. Z.; Loosduinen 1863, H. d. V. (bladen beklierd); – Zuid-Beveland, v. d. B.; duinvalleien Walcheren 1840, v. d. B.; 1841, v. d. T.; duinen tusschen Domburg en Oranjezon, v. d. T.; St. Kruis 1861, A. W.; – Rosmalen, v. Hov.; Meierij van den Bosch 1831, v. d. B.; Eindhoven, Dz. (*β. pendula*); – Valkenberg 1881, Groll (*laciniata*); Ravelsbosch 1897, V.

(Kampen (*laciniata*) 1891, Losser, (*β. pendula*) 1893, – Ruurlo 1890, L. in herb. pr.; Engbergen, M. S. Rust in herb. Heukels; Roosendaalsche heide 1893, Ogt. in herb. pr.; – heide Laren 1898, Koning in herb. pr.; Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Overveen, C. A. Backer; Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; – Wassenaar 1886, Struyk. in herb. pr.; – Middelburg 1874, L. in herb. pr.; – Hoogerheide 1885, Posth. in herb.

pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); station Heino en van daar naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); Hengelo, Hasselo, Borne, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); station Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); overal in duinpannen, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 549); — Venlo, Velden, Hamert, Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 327); Beek—Elsloo, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 27).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

1227. B. pubescens *Ehrh.* (*B. alba* L. p.p.). Op moerassige plaatsen; vaak aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Nieuwe Stadskanaal, Haren 1827, en Mickelhorst bij Haren, v. H.; — Valthe en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; achter het kerkhof aldaar 1848, T.; Losser, Haaksbergen, Lonneker enz. 1891, L. (bladen beklierd); — Harderwijk 1864, R. B.; Groevenbeek bij Putten 1853, v. H.; Wisselsche venen, Un. 1890; Apeldoorn 1877, K. A.; Rheede, v. H.; Vorden 1875, Groll; tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Nijmegen, B.; Beek, Ubbergen, Th. Abel.; Renkum 1838, Buse; Wa-

geningen 1833, Wtt.; – Amersfoort, R. B.; Schothorst 1892, Garj.; Doorn, Zeist, C. A. Bergsma; de Bilt, de Vuursche, Baarn 1830, v. H.; Loosdrecht 1839, D. S.; – duin bij Bergen, Un. 1891; duinpannen Zandvoort 1838, Mb.; Buse; Haarlemmerduinen 1847, O.; Schapenduinen 1840, Buse; Aardenhout, Splitg.; duinen Bloemendaal, (wie?); – Wassenaar, Dz.; Un. 1851; T.; 's Gravenhage, V. Z.; Rijswijk 1843, (wie?); – Zuid-Beveland 1834 en Oosterzwake duinvalleien Walcheren, v. d. B.; tusschen Domburg en Oranjezon 1841, v. d. T.; – buiten de Ginnekenpoort Breda, v. A.; – Limburg, Un. 1861.

(Schiermonnikoog 1897 en – Midwolderbosch Oldambt 1897, Schipper in herb. pr.; – Ruurlo 1890, L. in herb. pr.; – Oranjezon bij Vrouwenpolder 1893, Ogt. in herb. pr.; – Hoogerheide 1885, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Wisselsche veen, veentje bij Hoenderloo, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); – West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 549).

[Aanm.: Tusschen B. verrucosa en B. pubescens schijnt mij maar een zeer matig verschil te bestaan. Het blijkt dat evenals bij Populus tremula en andere populieren, ook hier de opslag-loten steeds sterk behaard zijn; dat de gewone takken en bladen of nimmer of slechts kort behaard zijn. Voorts vindt men exemplaren waarbij takken en bladen sterk beklierd zijn, andere waar alleen de jonge bladen nog duidelijk klieren vertoonen. Hiervan wordt in beschrijvingen weinig gewag gemaakt. Bij enkele specimina heb ik deze tot pubescens gebracht, wijl er domatien voorkwamen; deze bevinden zich nochtans slechts in de hoeken van de 2e en 3e nerf. Andere kenmerken als de bochtige onderrand der bladen en de tanden van deze zijn mij ook geen juist criterium geweest ter onderscheiding, zooals deze door Grenier en Godron worden opgegeven. Het schijnt mij dan ook het meest verkieselijke toe met Köhne beide voor een soort te houden, die hij B. pubescens

noemt. Deze auteur heeft echter een onderverdeeling, B. Junge zweigen.... mit warzigen Drüsen enz. Het is mij niet mogelijk geweest dit alles na te gaan, wegens het ontbreken van bloemen en vruchten, volgens welke de determinatie geschiedt.

Voorts is nog een hybride B. verrucosa × pubescens — B. hybrida Bechst. bekend.]

Alnus *Tourn.*

1228. A. glutinosa *Gaertn.* Aan waterkanten, in kreupelbosschen, op moerassige plaatsen. ♄. *Febr.—Mrt.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Rijperkerk 1850, S.; — Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; R. B.; 1872, Hoek; Deventer 1877, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; jachthuis 1867, Fockema; dorpsbuurt Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; — Liniedijk Amersfoort 1891, Garj.; aldaar, R. B.; Utrecht 1835, Wtt.; weg Utrecht naar Bunnik, v. d. T.; Wikkenburg 1827, Wtt.; — Naarden, Thomson; 1864, en Amsterdam 1868, O.; Zandpoort, Buse; kolk Overveen 1873, Boerl.; Haarlem 1875, Groll; — Warmond 1835, Kerb.; Leiden, Forsten; 1832, Wtt.; Mb.; 1843, O.; 1871, Boerl.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage 1832, J. de L. e. h. Groll; G. B.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Louterbloemen aldaar 1880, V.; Johan de Wittstraat aldaar 1880, en weg naar de Mijl aldaar 1880, Boerl.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, Biezelinge, Kruininge en Oudelande, v. d. B.; — Boeimeer, v. A.; Rosmalen, v. Hov.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; — Culemborg, — Werkhoven, Vreeswijk, — Haarlem, C. A. Backer; Muiderberg, F. Hulk.; Amsterdam 1900, A. C. J. van Goor in herb. Heukels; Kalfjeslaan aldaar 1896 en Diemen 1890, Costerus in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A.

Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Walcheren, Mevr. Snellen in herb. Heukels; 1876, L. in herb. pr.; Nadorst bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); station Markelo — straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); algemeen op moerassige plaatsen te Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Bergen, Heilo, Heerenduin bij Velsen, Bloemendaal, — Noordwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Walcheren, Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 549); — Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p.

627); Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

1229. **A. incana** *D.C.* Moerassige plaatsen, waarschijnlijk overal aangeplant. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Ruurlo 1885, Ens.; Eibergen 1879 en 1880, K.; Leeuwen bij Tiel 1851, Th. Abel. en W. v. Lookeren Campagne (wilde els); (Nijmegen?) B.; Wamel 1833, B.; — Velserend 1885, Groll; Haarlem, Hoffm.; — uit de heg van een weiveld langs den straatweg van Valkenswaard naar Stratum links even Frieswijk voorbij, onder Waalre 1901, Rovers en van Roessel.

(Ruurlo 1891, L.; — Oost-Kapelle 1877, J. B. Frederiks in herb. L.; — Waalre 1900, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Walcheren, Frederichs (Arch. 2. III. p. 133).

Voorts vermeld voor Zalkerwaard bij de Gorter en Baarn en Wamel in Fl. B. S.

Ordo Salicaceae *Rich.*

Salix *Tourn.*

1230. **S. pentandra** *L.* Vochtige bosschen, in moeras- en veenstreken. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Onlandsche dijk buiten de A-poort Groningen ♀, S. E. Strat.; oever Mussel Aa Onstwedde ♀ 1898, Schipper; Onstwedde ♀, J. A. W. Pott.; Drenthsche punt o 1848, v. H.; — tusschen Uffelte en Dieverbrug o 1835, en Dieversche brug ♀ en ♂, v. H.; Ane, Odoorn en Gramsbergen o 1859, Lac. en S.; — 's Gravenhage, G. B.

(Onland ♂ 1900, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels.)

Bovendien: Apeldoorn, aangeplant voor teenhout,

K. A. (Arch. 2. III. p. 287 (zie ook de volgende soort); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 133, later met een ?, als vinder W. Blaas Cfr. Arch. 2. VI. p. 127); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145).

Voorts vermeld voor den duinkant te Haarlem door de Gorter, voor Baarn in Fl. B. S. en voor Finkega in Fl. Fris.

1231. **S. fragilis** *L.* Langs oevers en wegen, meestal aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Reitdijk bij Groningen ♀, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen o en ♀ 1850, R. B.; Zwartendijk aldaar ♀ 1848, v. d. T.; ♀. R. B.; Dieze bij Zwolle ♀ 1892, L.; Windesheim ♀ en ♂ 1878, K.; Tubbergen langs den weg naar Almelo ♂ 1891, L.; — Apeldoorn, Groll; ♀ 1879 en ♂ 1878 (als *pentandra*), K. A.; Rheede, v. H.; Ooische waard Nijmegen, Th. Abel.; ? Renkum o, Buse; — Leiden ♂, Dz.; Rijnsburg, Mb.; Lek bij de Vaart o, v. H.; — Zuid-Beveland ♀ 1840, en ♀ en ♂ 1843, v. d. B.; Goes ♀ en ♂ 1845, ♀ en ♂ 1840, Wilhelmina-polder ♀ 1842 en 1843, Dijkwelle ♀ 1843, Galghoek ♀ en ♂ 1842, Wemeldinge ♀ 1843, v. d. B.; — Zundert Un. 1860; Ginnekenpoort Breda, v. A.; Vucht 1847, v. Hov.

(Leiden bij de Pen 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam ♂ 1900, Wachter en Jansen; — Middelburg ♂, Mevr. Snellen; — Waalre ♂, P. Sloots in herb. Heukels; — Valkenberg, als knotwilg, 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Apeldoorn (als teenhout gekweekt), K. A. (Arch. 2. III. p. 287); Hatert, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); — Walcheren, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133).

Voorts vermeld voor Bloemendaal, Tiel, Uilenpas door de Gorter.

β. **decipiens** *Hoffm.*

In Herb.: Ooische waard, Hatert, Ubbergen,

Th. Abel. (als *amygd.*); — Zuid-Beveland 1841, v. d. B.

S. pentandra × fragilis (*S. cuspidata* C. F. Schultz).
In Herb.: Leiden o 1836, Mb.; ♀ 1840, B. W.; Leiderdorp ♀, en Stalen Spanjaardsbrug bij Leiden ♀, Mb.; (waarschijnlijk alles een en dezelfde groeiplaats, door de laatste opgave met de meeste juistheid aangeduid.)

1232. **S. alba** *L.* Aan waterkanten, wegen enz., allerwege aangeplant. ♄. *April—Mei.*
In Herb.: Groningen ♀ 1865, en Helpen ♂ 1827, v. H.; — Meppel ♀ en ♂, v. Heijn.; — Kampen ♀ en ♂ 1848, T.; ♀ en ♂ 1848, R. B.; IJselmuiden ♀ en ♂ 1873, Hoek; tusschen IJselmuiden en Zandberg o, T.; Dieze bij Zwolle ♀ 1891, en Langenholderweg aldaar ♀ 1892, L.; Deventer ♀ en ♂ 1877, K.; Hardenberg ♂ 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk ♀ en ♂, R. B.; Apeldoorn ♀ en ♂ 1879, K. A.; Arnhem ♂, Thomson; 1893, Cattie; Nijmegen ♀ en ♂, B.; Ooi, Ubbergen, Weurt en Beuningen ♀, N. en Th. Abel.; Maas bij Heumen o, Un. 1853; Herwijnen o 1859, S.; Culemborg ♂, H. S.; — Utrecht ♂, C. A. Bergsma; ♂, v. H.; buiten de Tolsteegpoort aldaar ♀ en ♂, v. d. T.; Zuilen ♀ en ♂, herb. v. H.; Biltweg bij Utrecht ♀ en ♂, v. H.; — Amsterdam ♀ en ♂, Fl. Amst.; Amstelveen 1869, Hoek; Jaagpad naar Vrouwenakker ♀ 1877, Boerl.; Sloterweg ♀ 1840, Romb.; Haarlem ♂ 1870, en Rozenwater ♀ en ♂ 1872, Groll; meertje Bloemendaal ♂, Buse; — Leiden ♀ en ♂ 1832, S. S.; ♂, Dz.; ♀ 1872, Boerl.; Maredijkje aldaar ♂, Perin; Warmonderhek ♀ 1873, Boerl.; 's Gravenhage ♀ en ♂, G. B.; ♀ en ♂, R. B.; zeeduinen Scheveningen ♀, en langs het kanaal 's Gravenhage ♀, V. Z.; Rotterdam ♀, O.; Kralingsche veer 1894, v. d. Voo; spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage ♀ 1902, en uiterwaarden Delfshaven ♀ 1902, Wach-

ter en Jansen; buitendijkje tusschen Schiedam en Delfshaven 1894, en Oude Plantage 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1880, Boerl.; ♀ en ♂ 1883, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland ♀ en ♂ 1839, v. d. B.; — Ginnekensche poort Breda ♂, v. A.; 's Hertogenbosch ♀, v. Hov.; — Venlo ♂ en ♀ 1901, Rieter; Maastricht, v. Hov.; ♂ 1893, de Haas.

(Winschoten ♂ 1896, Schipper in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Overlangbroek, J. Kennephaas; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, A. C. J. v. Goor; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; Velsen 1885, Heinsius in herb. pr.; — Oegstgeest 1887, Struyk. in herb. pr.; Leiden ♀ en ♂, Posth. in herb. pr.; langs de Rotte Rotterdam 1902, Varkenoordsche dijk aldaar 1902, bosch Staalduin 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; straatweg van Dordrecht naar Willemsdorp 1849, Alpherts in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; West Souburg 1900, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Eierland Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Borne, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — tusschen Muiderberg en Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Overveen, — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 133 en 2. VI. p. 127); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Bruman.

β. **coerulea** *Koch.*

In Herb.: Zuid-Beveland o, v. d. B.

(Koudekerke ♀ en ♂ 1874, L. in herb. pr.)

γ. **vitellina** *Koch.*

In Herb.: ? IJselmuiden o 1855, R. B.; – Arnhem o 1860, v. H.; – Leiden, Dz.; – Zuid-Beveland o, v. d. B.

Bovendien: Ubbergen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318).

S. fragilis × **alba** (*S. Russelliana* Smith).

In Herb.: Zuid-Beveland ♀ 1840, v. d. B.

Bovendien: Zwolle, L. (Arch. 2. VI. p. 227); – achter Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 406).

Voorts vermeld voor Kampen ♀, R. B.; Leiden ♂, Mb.; en Zuid-Beveland ♂ en ♀, v. d. B. in Prodr. Ed. I. p. 245).

1233. S. amygdalina *L.* Langs rivier- en beekoevers, langs slooten algemeen. ♄. *April – Mei.*

α. **discolor** *Wimm. et Grab.*

In Herb.: Ane o 1859, Lac. en S.; – Kampen o, R. B.; Boschwijk bij Zwolle ♀ 1893 en Deventerweg aldaar ♀ 1892, L.; Gramsbergen langs den weg naar Ane ♂ 1894, L.; – Heumen o, Un. 1853; Harderwijk ♀ en ♂ 1865, R. B.; – Kralingsche plas 1892, v. d. Voo; Koedood tusschen Charlois en Rhoon ♂ 1902, Wachter en Jansen; Rotterdam ♂ en ♀ 1892 en 1893, v. d. Voo; spoordijk Oude Plantage 1893, v. d. Voo; Noordendijk Dordrecht ♀, v. d. Broek; – Zuid-Beveland ♂ en ♀ 1840 en 1850, v. d. B.

(Vlachtwedde ♂ 1889, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227).

β. **concolor** *Wimm. et Grab.*

In Herb.: Heerenveen 1861, J. M. de Boer

(als *alba*); Leeuwarden ♂ 1861, J. M. de Boer; — Groningen ♀ en ♂, 1833, v. H.; Onlandsche dijk Groningen 1855, Strat.; Helpen ♀ 1827, v. H.; — Ane o 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk ♂, v. Heijn.; Kampen ♀ en ♂ 1848, R. B.; Agnietenberg bij Zwolle ♀ en ♂ 1887 en Spoolderweg aldaar ♀ en ♂ 1891, L.; Deventer ♂ 1877, K.; — Harderwijk ♂, R. B.; Apeldoorn ♀, Groll; Zutphen ♀, Groll; Arnhem ♀ en ♂, Thomson; Ubbergen ♂ en Ooische waard ♀ en ♂, Th. Abel.; Maas bij Heumen ♀ en ♂, Un. 1853; — Eem bij Amersfoort ♂ 1890, Garj.; Utrecht ♀, v. H.; achter Oudwijk aan de Kooi ♂, v. H.; Houten ♂ 1863, Coll. Nat.; Nederhorst den Berg ♂, C. A. Bergsma; — Muiden 1842, Romb.; zeedijk Amsterdam ♂ 1838, Romb.; Haarlem 1875, Groll; Leiden ♀ en ♂, Dz.; ♀ en ♂, Forsten; Pierot; bij het huis Ter Wadding ♂ 1846, Perin; Voorschotensche weg ♀ en ♂, S. S.; Voorschoten ♂, Pierot; Leimuiden ♂, S. S. (met *cecid. heterobia*) Buse; Katwijk ♀ en ♂ 1835, Mb.; 's Gravenhage ♂, G. B.; Zwijndrecht 1879, Posth. (als *alba*); Dordrecht ♀ en ♂ 1883, C. v. d. Broek; ♂ 1884, V.; Noordendijk aldaar ♀ 1884, C. v. d. Broek; spoorweg aldaar ♀ 1884, V. (als *alba*); Heikop ♂, v. H.; Griend aan de Lek bij Vianen ♂, v. d. T.; — Zuid-Beveland ♂, v. d. B.; Dijkwelle ♂ 1839 en bosch te Zwake ♂, v. d. B.; — Venlo ♀ en ♂ 1901, Rieter; Maasoever tegenover St. Pieter ♀ 1893, de Haas.

(Zutphen ♀ en ♂ 1881, K. A. in herb. L.; Ruurlo ♀ en o 1882, L. in herb. pr.; — Delft ♀, de W. H. in herb. L.; — Oost-Kappelle o, J. C. Frederiks in herb. L.)

Bovendien: Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); — Overveen—Katwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 407).

Zonder vermelding van varieteit:

(Paterwolde, Peizerweg ♂, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Zwolle ♂ 1887, Posth. in herb. pr.; – Culemborg, de Haas in herb. pr.; Elst, A. H. Blaauw; – brug Kromme Rijn ♂, Ezelsdijk ♂ en Lunetten o, alles bij Utrecht, v. Embden; Overlangbroek ♂ 1901, J. W. Kenniphaas in herb. Heukels; Nieuw Loosdrecht 1895, Struyk. in herb. pr.; – Muiden 1901, Ogt. in herb. pr.; Schoorl ♂, Mej. M. J. de Verver; Haarlem ♂, C. A. Backer in herb. Heukels; – 's Gravenhage ♂, Posth. in herb. pr.; Rotterdam 1901, Wachter en Jansen, zandvlakte Varkenoordsche dijk aldaar, dezelfde in herb. Heukels; Dordrecht, Posth. in herb. pr.; straatweg Dordrecht Willemsdorp ♀ en ♂ 1849, Alph. in herb. pr.; – IJzendijke ♂, P. J. v. Roosendaal; – Valkenswaard ♂ 1901, H. A. v. Roessel; Waalre o, P. Sloots in herb. Heukels; Vucht 1888, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Eierland Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); – tusschen Muiderberg en Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Leyduin, Waterleiding, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); – langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 233); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145.)

S. amygdalina × alba (*S. undulata* Ehrh.).

In Herb.: ? Dieze bij Zwolle ♀ en ♂ 1892, L.; Zwarte water bij de Riezebos ♂ 1892 en Almeloosche vaart ♂ 1883, L.; – Apeldoorn ♀ 1878, K.; ♀ 1879, K. A. (als *viridis*); Arnhem onderlangs bij den Rijn ♀ 1893, Cattie; Ooische waard Nijmegen

♀, Th. Abel.; – Zeist ♀ 1842, Wenck; ? aan een sloot bij de zijdefabriek te Zeist o 1843, Wenck; – Amsterdam ♀ 1842, Wenck; – ? langs het kanaal bij 's Gravenhage o, V. Z.; Oude Plantage Rotterdam ♀ 1902, Varkenoordsche dijk ♀ 1900 en spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage ♀ 1902, en Kralingsche Plas ♀ 1902, Wachter en Jansen; Oude Plantage ♀ 1892, v. d. Voo; Dordrecht, Posth.; – ? Zuid-Beveland ♀, v. d. B. (als *holosericea*); – Boxmeer ♂, Un. 1853.

(Utrecht ♀ en Ezelsdijk aldaar ♀, v. Embden – Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam ♀, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Grienden Dordrecht ♀, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Waterleiding bij Leyduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

De opgave Maas bij St. Pietersberg, de Haas (Arch. 2. VI. p. 567) vindt men terug onder *S. viminalis*.

1234. S. babylonica *L.* Oorspronkelijk Oostersche plant, waarvan slechts vrouwelijke exemplaren in Europa voorkomen, aangeplant in parken en op kerkhoven. De hangende takken hebben deze boom tot het symbool van rouw gemaakt, ofschoon tegenwoordig andere soorten van *Salix* en vooral cultuurvormen dezen boom verdringen. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; – Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; Goes, v. d. B.

(Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.; – Middelburg 1874, L. in herb. pr.)

Bovendien: Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Walcheren, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaande-

ren, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127).

1235. **S. purpurea** *L.* (*S. monandra* Arduin et Fl. B. S. p. 696). Langs oevers en op vochtige plaatsen; ook in duinvalleien en aangeplant. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Coxdorp Texel o 1860, Lac.; – tusschen Leeuwarden en Stiens bij „de groote Bonte koe" 1861, J. M. de Boer; Sneek o, C. A. Backer; – Winschoten o, Schipper; – Zalk ♀, R. B.; ♀ 1847, T.; Kampen ♀, v. Heijn.; Katerveer o 1839, v. H.; ♀ 1851, T.; Boschwijk bij Zwolle ♂ 1893, L.; – Rheede o, v. H.; Beek bij Nijmegen o 1870, v. H.; Ooische waard, Oosterhoutsche bosch en Weurt ♀, Th. Abel.; – Utrecht o 1870, Groll; – duinen Haarlem ♀, v. d. T.; Duinendaal aldaar 1891, Boerl. (als *Kaspische Zandwilg*); duinen omtrent Mariënduin onder Vogelenzang, v. d. T. (daarbij ook *S. amygdalina*); Bloemendaal o, v. H.; – duinen achter station Hoek van Holland ♀ 1902, Wachter en Jansen; buitendijkje tusschen Schiedam en Delfshaven 1894 en Oude Plantage Rotterdam ♀ en ♂, v. d. Voo; Noordendijk Dordrecht ♀ 1882, C. v. d. Broek; boschjes bij den Watertoren aldaar ♀ 1884, V.; Heikop bij Vianen o, v. H.; – Zuid-Beveland ♀ 1841, v. d. B.; 's Heerenhoek (Z.-Bev.) o 1884, L. en in de groote Inlaag bij Colynsplaat o 1886, L.; Oosterzwake 1842, Wemeldinge 1843 en duinen Walcheren 1841, v. d. B.; – Werkendam ♀ 1838, Lac.; Maas bij Neerpelt o, en Boxmeer o, Un. 1853; – bij de Zinkwitfabriek onder Limmel o 1894, de Haas.

β. **sericea** *Koch.*

In Herb.: Wemeldinge 1841, v. d. B.

(Winschoten o 1895, Schipper in herb. pr.; – Zwolle ♀ 1895, L. in herb. pr.; – Apeldoorn ♀ en ♂ 1881, L. in herb. pr.; – bij de Lunetten bij Utrecht ♀, W. C. v. Embden; – Zandvoort ♀, C. A. Backer; – Stolwijk ♀ 1901, H. A. Westbroek

en J. Slingerland in herb. Heukels; spoorwegterrein Maas bij de Oude Plantage te Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; straatweg tusschen Dordrecht en Willemsdorp ♀ 1849, Alph. in herb. pr.; — Walchersche duinen, o J. C. Frederiks in herb. L.; — Sleeuwijk ♀, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); Pasch bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); — Brederode, Overveen, Bentveld—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 233); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145).

Voorts vermeld door Pelletier.

[Aanm.: Een vorm met schijnbaar overstaande bladen en katjes bevindt zich in herb. van Kampen, ♀, R. B.

De var. Helix bij de Gorter als S. Helix L. wordt door dezen opgegeven voor Berkenrode en Velsen.]

1236. S. viminalis *L.* Aan waterkanten en in laaggelegen bosschen, veelvuldig aangeplant. ♄. *Maart—Mei.*

In Herb.: Tusschen Midsland en West-Terschelling, o Un. 1886 (als *alba*); ? duinen Schiermonnikoog o 1860, S.; tusschen Hippophaes aldaar o 1897, V.; — Groningen ♀ en ♂ 1833, v. H.; ♀ 1870, v. H.; ♀ 1833, * v. H. (ook als *Smithiana* ♀); Onlandsche dijk Groningen ♀, Strat.; Meppel ♀ en ♂, v. Heijn.; — Kampen ♀, R. B.; ♀, v. Heijn. (als *incumb.*); ♀ 1850, R. B. (en o als *stipularis*); ♀ 1848, T.; ♀ * R. B. (als *rosmarinif.*); en ♀ * 1848, R. B.; Singels aldaar ♀ 1848, T.; langs den Langenholterweg te Zwolle ♂ 1892, L.; Zwarte water bij Zwolle ♀ * 1891, L.; IJsel bij het koerhuis Deventer ♀ 1846, T.; Gramsbergen o 1859, Lac. en S.; — IJsel bij Zutphen ♀, Groll; de Steeg ♀ 1874, O.; Arnhem

*) f. angustifolius.

♀, Thomson; Nijmegen ♂, B.; Ooische waard en Weurt, o N. en Th. Abel.; Ooische waard, Uiterwaarden bij Weurt en Beuningen ♀, N. en Th. Abel.; Ubbergen ♀ 1850,* Th. Abel.; Maas tusschen Heumen en Overasselt, Un. 1853; Renkum ♀, Buse; Eem bij Amersfoort ♀ 1892, Garj.; Zeist ♀ 1843, Wenck (als *stipularis*); Utrecht o 1859, R. B.; o * C. A. Bergsma (als *incumb.*); o* Nahuys (herb. v. Geuns); waterkant aan den weg door de batterijen het Vossegat bij Utrecht ♀, v. d. T.; Vossegat o *, v. H. (als *rosmarinif.*); weg naar Bunnik o, v. H. (als *incumb.*); zijweg naar Vleuten ♀ 1835, D S.; Vleuten ♀ 1835, D. S. (als *incumb.*); Lekoever bij Vreeswijk ♀ 1843 en Vreeswijk, Vaal en Jutphaas ♀ 1843, Wenck; – Zeedijk Amsterdam o 1838, Romb. (onder *S. amygd.*); duinen Velsen en Brederode 1846, W. en K.; tusschen Overveen en Bloemendaal ♀, Buse; Overveen o, v. H.; ♀ 1875, Groll; Kraantje Lek ♀ 1875, Groll; Vinkenhuisje Bentveld o, Buse; – Leiden ♀, Dz.; ♀ en ♂, Perin; ♀ en ♂, O.; ♂ 1872, Boerl.; Haagsche Schouw ♀ en ♂ 1832, S. S.; Katwijk ♀ 1846, Perin; Voorschoten ♀, Forsten; ♀ 1837, Mb.; duinen 's Gravenhage, G. B.; 's Gravenhage ♂, V. Z. (als *incumb.*); * R. B.; ♀, R. B.; Leimuiden meerkant o, S. S.; slootkant aan het voetpad tusschen Naaldwijk en den Zwartendijk onder Monster ♀ 1847, v. d. T.; Rotte 1893 en spoorweg Oude Plantage Rotterdam, v. d. Voo; buitendijkje tusschen Schiedam en Delfshaven 1892 en Kralingsche plas 1892, v. d. Voo; Koedood ♀ 1902, zandvlakte Varkenoordsche dijk ♀ 1902, Wachter en Jansen; aan de Lek bij de Vaart ♀ en ♂, v. A.; – Zuid-Beveland ♀ en ♂, v. d. B.; ♀ * 1839; Hoek ♀ 1857, A. W.; – buiten de Vuchtsche poort 's Hertogenbosch ♀, v. Hov.; – Venlo ♀ en ♂ 1902, Rieter; Maasoever tegenover St. Pieter ♀ 1893, de Haas.

(Vlachtwedde ♀ 1889, Schipper in herb. pr.; — Zutphen ♀ en ♂ 1881, K. A. in herb. L.; IJsel bij Bronsbergen, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; Elst ♀, A. H. Blaauw; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Muiden, Un. 1901, Ogt. in herb. pr.; Naarderweg bij Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Diemerbrug 1901 A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Beverwijk 1890, Costerus in herb. pr.; Heemstede 1895 — Oegstgeest 1888, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk ♀, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Kapelle bij Rotterdam ♀, Wachter en Jansen; Grienden Dordrecht ♀ en ♂ en Sliedrecht 1901 ♀, — Kattendijke ♀, Posth. in herb. pr.; IJzendijke ♂ 1900, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Oost-Kapelle o, J. C. Frederiks in herb. L.; — Valkenswaard ♀, v. Roessel in herb. Heukels; — Maastricht 1893, (*viridis*) en Jeker 1893, * de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Eierland, Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); — tusschen Muiden en Muiderberg, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Castricum, Waterleiding, Aardenhout, Schoten, — Staalduin, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

S. viminalis × purpurea (*S. rubra* Huds.).

In Herb.: Maas tusschen Heumen en Overasselt o, Un. 1853. Afgebeeld in Fl. Bat. XVII. N°. 1337.

S. viminalis × amygdalina (*S. Trevirani* Spr.).

(Rotterdam ♀ 1900, Wachter en Jansen (als *fragilis*) in herb. Heukels.)

1237. **S. incana** *Schrank.* Aan de oevers van rivieren in zandige streken, meestal aan den bergvoet in Midden- en Zuid-Europa; elders aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Kanaal 's Gravenhage **o**, V. Z. *); — Zierikzee, op de bolwerken bij Schuddebeurs als sierheester aangeplant 1887, L.

1238. **S. Caprea** *L.* In bosschen, langs slooten en oevers ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Haren ♀ 1826, v. H. (als *aurita*); Harendermolen ♀ 1869, v. H.; — Meppel ♀ en ♂, v. Heijn.; — straatweg naar Diepenheim **o** 1859, v. H.; Avereest te Klein Oever **o** 1901, L.;? Gramsbergen **o** 1859, Lac. en S.; — Harderwijk ♀ en ♂ 1850, R. B.; Apeldoorn ♀ 1878 K. (werd door Prof. Suringar als een hybride van *S. caprea* beschouwd); **o**, Groll; Rheede ♀, v. H. (als *cordifolia*); Nijmegen ♀, B. (als *aurita*); Hunerberg Nijmegen ♀, Th. Abel.; Beek bij Nijmegen **o** 1864 en **o** 1865 (als *grandif.*); **o** 1866 en Uilenput bij Nijmegen **o** 1866, v. H.; bosschen Ubbergen ♀, Th. Abel.; boschje achter het Spijker te Beek **o**, Th. Abel.; — Amersfoort ♂, R. B.; ♂ en ♀, Garj.; Hoevelaken ♀ 1892, Garj.; Driebergen ♂, v. H.; Baarn **o** 1873, O.; tusschen Zeist en Rijswijk ♀ 1842, E. Wenck; Oudwijk ♂ 1835, D.S.; Utrecht ♀ en ♂, C. A. Bergsma; — Funen ♀, Fl. Amst.; Zwanenwater bij Callantsoog ♀ 1901, G. en Jongm.; Velsen **o**, Buse; Haarlem ♀ 1870, O.; ♀ 1872, Groll; Rozewater ♂ 1872, Groll; Haarlemmerhout 1842, de Vriese;

---

*) Dr. v. d. Bosch doet opmerken (Arch. 1. III. p. 132): „Deze soort wordt door de boomkweekers, maar zeer ten onrechte, S. Rosmarinifolia genoemd, 't welk zou kunnen doen vermoeden dat op sommige groeiplaatsen der Fl. B. S. (bijv. Haarlem, Vianen) deze S. incana groeit."

Zandvoortsche weg, Buse; binnenduinen Vogelenzang o, v. d. T.; — Leiden ♀ 1836, Mb.; ♀ 1873, Hoek; ♂ Posth.; Leiderdorp ♀, v. d. B.; Leimuiden ♀ en ♂, Buse; Haagsche bosch ♀ V. Z. (met *cinera* ♀ en *viminalis* ♂ onder een étiquet); Koedood tusschen Charlois en Rhoon ♀ 1902, Wachter en Jansen; Dordrecht 1880, Boerl.; — Zuid-Beveland ♀, Goes o 1843 en Wemeldinge ♀ 1841, v. d. B.; duinvalleien tusschen Oranjezon en Domburg 1841, v. d. T.; — Venlo ♀ en ♂ 1901, Rieter.

(Haaksbergen o, Un. 1895, Schipper in herb. pr.; — Groeneveld, Baarn ♂ 1889, Costerus in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1901, ♀ en ♂ Posth. in herb. pr.; — Oost-Kapelle o, Frederiks in herb. L.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Gronsveld o 1883, L. in herb. pr.; Maastrichterweg tegenover het kerkhof te Valkenberg 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Scheene, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — dwarsweg tusschen Oude en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); Borne, Buurserbeek, Nieuwkerkerveen, Tankenberg, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Borculo Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); — algemeen langs en op de duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576).

Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

S caprea × purpurea (*S. discolor* Host).

In Herb.: Soestdijk o en Nederhorst den Berg o C. A. Bergsma.

S. caprea × viminalis (*S. Smithiana* Willd.)

In Herb.: Zwake ♀ 1849, v. d. B. *)

(Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Kralingsche plas, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

De groeiplaats voor Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1 V*. p. 261) vindt men terug onder *S. viminalis*.

1239. S. cinerea *L.* (*S. acuminata* Fl. B. S. p. 700, volgens Prodr. Ed. I. p. 247.) Op meer of minder vochtige plaatsen. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Hee op Terschelling o, Un. 1886; – Wouden Friesland ♀ en ♂ 1850, S.; Groningen ♂ 1833, v. H.; Haren bij Groningen, v. H. (als *acum.*); – Paterwolde ♀ 1827, v. H.; – Kampen 1850, R. B.; ♀, T.; straatweg bij Kampen ♀, Oosterhout bij Kampen ♀, en Park aldaar ♀ 1848, T.; (β) Kampen ♀ en ♂, R. B.; Watersteeg bij Zwolle ♀ 1893; Wipstrikkerallee aldaar ♀ 1893, L.; (β) Zwolle, Almelo, Tubbergen, Denekamp, ♀ en ♂ 1891, L.; Hardenberg ♀ en Heemse ♀, v. d. Scheer; – Harderwijk ♀ en ♂ 1866, O.; (β) 1864, R. B.; Elburg ♀ 1846, T.; Apeldoorn ♀ 1878, K.; o Groll; Vorden ♀ en ♂ 1887, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, B.; Malden o, Un. 1853; (β) Renkum, Buse; – Amersfoort ♀, R. B.; (β) Hoevelaken, R. B.; Baarn o 1873, O.; Zeist ♀, Wenck; (β) Utrecht, v. H.; (β) Maarssen ♂ v. H.; (β) Zuilen ♀, C. A. Bergsma; (β) de Bilt, v. H.; – Naarden o 1864, O.; Sloterweg

---

*) Deze groeiplaats wordt ook opgegeven in Wimmer's Salices Europaeae. Zelfs schijnt Wimmer de plant van van den Bosch gezien te hebben, afgaande altans op het !. Merkwaardigerwijze ligt Zeeland voor Wimmer in Engeland. Zie p. 181.

bij de Schenkel ♀ 1846, Romb.; Zandpoort ♀ Buse; duinpannen tusschen Kruidberg en torentje van Blaauw, Buse; — Leiden ♀, Dz.; ♀ 1873, Boerl.; Vinkweg aldaar ♀, Perin, Endegeest onder Oegstgeest ♀, Mb.; Warmonderweg ♀ en ♂ 1857, S.; tusschen Leimuiden en Aalsmeer ♂ 1845, Buse; Voorschoten ♀, Perin; ♀ v. Dissel; Waalsdorp ♀, Forsten; Haagsche bosch ♀ 1826, V. Z. (als *acum.* en *β*.); Thomson (als *acum.*); (*β*) 's Gravenhage ♀ en ♂, R. B.; G. B. (als *acum.*); Zorgvliet o, V. Z.; Kromme weg tusschen Terbregge en Zevenhuizen ♀ 1892, v. d. Voo; Rotterdam ♀ 1851, Coll. Nat.; Groote Lindt bij Zwijndrecht ♀ 1884, V.; Heikop bij Vianen, ♀ v. H.; Zuid-Beveland ♀, v. d. B. (ook als *β*); Zwake ♀ 1841, Schipper Wezeling ♀ 1843, Goes ♀ 1847 (ook als *β*), en Kruiningsche Zanddijk ♀ 1841, v. d. B.; — Oranjezon ♀ 1839, v. d. B.; Ter Hooge (Walch.) ♂ 1893, L.; Hoek en Ter Neuzen ♀ en ♂ 1863, A. W.; — Boxmeer o, Un. 1853; — Onderste Molen aan de spoorlijn naar Maastricht bij Venlo ♂ 1902, Rieter.

Var. **oleifolia** *Sm.*

In Herb.: Kampen, R. B.

[Aanm.: De als *β* aangeduide exemplaren waren gedetermineerd als aquatica Sm. Zie Prodr. Ed. I. p. 247. Nu is echter gebleken dat Smith's S. aquatica (Brit. p. 1065, Engl. Fl. 4, 218, Engl. bot. t. 1437) is een hybride tusschen S. caprea en cinerea. Zie aldaar. Döll. in Rhein. Fl. p. 268 onderscheidt bij S. cinerea de variëteit *β*. angustifolia en *γ*. rotundifolia, tot welke laatste hij S. aquatica Sm. brengt, ofschoon hij meent dat dit ook wel de gemelde hybride kan zijn. S. aquatica Seringe wordt als een vorm van S. aurita opgevat.]

(Zeldzaam Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, v. Embden in herb. Heukels; — Noordwijk 1895, Struyk. in herb. pr.; Lage Morschweg Leiden 1882, Schipper in herb. pr.; duinen Hoek van Holland 1902, Wachter en Jansen in herb.

pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; Grienden Sliedrecht ♀, Posth. in herb. pr.; – Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; aldaar 1894, Ogt. in herb. pr.; ♀ 1877, L.; Koudekerke ♀ 1877, ♂ 1893, L. in herb. pr.; Vuchtsche heide 1886, Costerus in herb. pr.; – Geul bij Valkenberg 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Oele, Woolde, Nieuwkerkerveen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); – Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); – Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576).

[Aanm.: In herb. Lako bevindt zich nog een monoecisch exemplaar dezer soort, verzameld in 1886 door den Heer Ensink te Ruurlo en eene fasciatie uit Oldemarkt, aldaar in 1892 verzameld door den Heer Carmiggelt.]

S. cinerea × **purpurea** (= *S. Pontederana* Koch.).

In Herb.: Tusschen Overasselt en Malden **o**, Un. 1853; – Boxmeer **o**, Un. 1853.

S. cinerea × **viminalis** (*S. Zedlitziana* Kern., *S. acuminata* Sm. in Prodr. Ed. I en *S. holosericea* Enum. Plant. Zeel. III. p. 17).

In Herb.: Texel **o** 1857, Hart.; – Bennebroek ♀ en ♂, v. E.; – Zuid-Beveland 1841 en Wemeldinge ♀ 1843, v. d. B.

(Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

Bovendien: Overveen, Bentveld, zeer veel op en bij de binnenduinen van Bennebroek, v. E. (Arch. 2. I. p. 407).

[Aanm.: Ofschoon S. acuminata Sm. gehouden wordt voor een hybride van S. caprea × dasyclados, is dit bij onze planten niet wel mogelijk, daar S. dasyclados hier niet voorkomt. De S. holosericea Willd. is waarschijnlijk S. cinerea × dasyclados, waarin sommigen

nog een derde plant willen herkennen, n.l. S. viminalis. Dit bewijst wel dat de door v. d. Bosch vroeger voor S. holosericea gehouden plant verwantschap vertoont en derhalve ook onze S. acuminata met S. cinerea en S. viminalis verwant moet zijn. Trouwens ik wil hier uitdrukkelijk verklaren dat de hybride-natuur van de meeste der door mij als zoodanig opgenomen bastaard-wilgen berust op een gemeenschappelijke gelijkenis met de beide zoogenaamde stamouders.]

S. stipularis *Sm.* wordt voor geen eigenlijke soort gehouden, ofschoon niet met zekerheid valt uit te maken uit welke soorten deze vorm ontstaan zou zijn. Kerner houdt haar voor een *supervineale* × *cinerea*, wat door Wimmer betwist wordt, die geen *cinerea*-kenmerken in dezen vorm terugvindt, daarentegen wijst op de gelijkenis met smalbladige vormen van *caprea* × *viminalis* en gelooft dat zij ontstaan zou kunnen zijn uit *S. longifolia* en *S. viminalis*.

In Herb.: Roswinkel **o** 1837, v. H.; — Brunnepe bij Kampen **o** 1848, en zandberg bij Kampen ♀ 1848; ? Zwartendijk aldaar **o** en IJselmuiden **o** 1855, R. B.; — straatweg naar Ubbergen en in den Ooischen waard, Th. Abel.; maasoever tusschen Heumen en Overasselt **o**, Un. 1853; — Natte bosch bij Zeist 1843, Wenck; ♀ 1844, W. K; tusschen Zeist en Rijnwijk ♀ 1842, Wenck; — Kraantje Lek bij Overveen 1875, Groll; — buitenplaats Rozenburg aan de Kralingsche plas ♀ 1902, Wachter en Jansen; Heikop **o**, v. H.; — Zuid-Beveland, ♀ 1849, v. d. B.; Vlijmen **o**, v. Hov.; Beugen ♀, Un. 1853.

(tusschen Diemerbrug en Muiden **o**, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

Bovendien: Overveen, Bentveld tot op de toppen der duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 407).

S. caprea × **cinerea** (*S. aquatica* Sm., *S. Reichardtii* Kern.).

In Herb.: Kampen ♀ 1848, R. B.; – Harderwijk o 1865, R. B.; ? Wageningen ♀ 1883, K.

(Breda ♀ en ♂ 1901, Posth. in herb. pr.)

1240. S. aurita *L.* Aan waterkanten, in moerassige zand- en heidegronden, in duinvalleien. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Vallei het veer Vlieland o 1858, Lac.; – Sneek o, C. A. Bergsma; – Haren ♀ 1826, v. H.; Groningen ♀ 1827, v. H.; Harendermolen o 1833, v. H.; Onland bij Groningen ♀, S. E. Strat.; – Drenthe o, Un. 1889; ? Valthe o 1859, Lac. en S.; – tusschen Giethoorn en Zuidveen o, Un. 1892; Kranenburgerallee Zwolle ♀ en ♂ 1893, L.; Deventer ♀ 1846, T.; tusschen Bathmen en Gorssel ♀, Un. 1850; Hardenberg ♀ 1868, v. d. Scheer; ♀ 1893, L.; Heemse ♀ 1868, v. d. Scheer; tusschen Almelo en Tubbergen ♂ 1891, L.; Goor o 1859, v. H.; tusschen Goor en Hengeveld o 1847, Cop; – Harderwijk, ♀ 1850 en ♀ en ♂ 1865, ♀ en ♂ 1866, R. B.; Leesten ♀ 1881, herb. O.; tusschen de Meerwijk en Berg en Dal, Uiterwaarden Beuningen ♀, N. en Th. Abel.; – Koelhorst ♀, D. S.; Soestdijk ♀, C. A. Bergsma; bosch van Rijzenburg ♀ en ♂, v. d. T.; Driebergen ♀ en ♂ en Utrecht ♀ en ♂, v. H.; Nederhorst den berg o, C. A. Bergsma; Houten 1863 ♀, A. G. J. v. Charante (Coll. Nat.); – Velsen o, Buse; Werfhout bij Heemstede, v. d. T.; Haarlem ♀ 1870, Groll; Haarlemmerduinen ♀ 1867, O.; Westduin o 1873, Boerl.; – Leiden ♀, Mb.; Duifhuislaan ♀ en ♂, O.; tusschen Leiden en Katwijk ♂ 1839, S. S.; Waalsdorp ♀, V. Z.; Zwartendijk onder Monster ♂ 1847, v. d. T.; Rotterdam langs de plassen ♀ 1852, O.; Koedood ♀ 1902, Wachter en Jansen; – Zwake ♀ 1840, 1843, Walcheren ♀ 1841 en 1842, v. d. B.; – Liesbosch o, v. A.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Sambeek o, Un. 1853; Boxmeer ♂, Un. 1853; – Venlo 1901, Rieter; Heel o, Un. 1900; Maastricht o 1834, Martens.

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Hengelo ♂, Un. 1895, Schipper in herb. pr.; tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895, Costerus in herb. pr.; — Elst 1901, A. H. Blaauw; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Houdringe, — Lunetten, Vossegat en Zeisterbosch, W. C. v. Embden; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Leiderdorp 1886, Struyk. in herb. pr.; duinen Hoek van Holland 1902, Wachter in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Oudenbosch 1893, J. Jorna in herb. Heukels; Pettelaarsche weg bij 's Hertogenbosch ♀ 1888 en Vucht 1888, Costerus in herb. pr.; — Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; Valkenberg 1902 en var. *cordifolia* Theologenbosch Valkenberg 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijk, Steenwijkerwolde (Tuk), Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Oele, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Buurserbeek, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo, Diepenheim — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Eibergen, Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); — Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Bergen, Schoorl, Petterduin Bloemendaalsche duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — Hoogerheide, langs de Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Venlo, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893

(Arch. 2. VI p. 576); Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Bruman.

S. aurita × fragilis, een nog niet beschreven hybride, als zoodanig gehouden omdat de plant kenmerken vertoont, aan beide soorten eigen. Wellicht dat deze opvatting niet juist zal blijken, daar dit jaar reeds die boom belangrijke veranderingen vertoonde met de mij eerst toegezonden takken.

In Herb.: Tusschen Charlois en Rhoon 1902, Wachter en Jansen.

S. aurita × purpurea (*S. Kochiana* Hartig).

In Herb.: ? vijver oeconomische tuin te Groningen ♀ en ♂ 1833, v. H.

S. aurita × caprea (*S. capreola* Kern.).

In Herb.: Watersteeg bij Zwolle ♀ 1893 en hakhout bij Frisia State bij Zwolle ♂ 1883, L.; – tusschen Overasselt en Malden o, Un. 1853; – Bergen op Zoom ♀, Un. 1860.

S. aurita × cinerea (*S. multinervis* Döll.).

In Herb.: Schiermonnikoog o 1869, Holk.; – Sneek o, C. A. Bergsma (als *cinerea*); – Groningen ♀, v. H.; – ? Erm 1859, Lac. en S.; – slootkant Kampen o 1850, R. B.; Kranenburger allee Zwolle ♀ 1893, L.; – Ooische waard, Lent, Oosterhout ♀, Th. Abel. (als *Caprea*?); – Hoevelaken o, R. B.; ? Utrecht, D. S.; Schalkwijk o 1827, Wtt.; Nederhorst den Berg o, C. A. Bergsma; – Funen o, Fl. Amst.; – 's Gravenhage o, R. B.; – Bergen op Zoom o, Un. 1860.

1241. **S. repens** *L.* Op moerassige heide- en zandgronden, in de duinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Deventer, Top (*lasioc.*); – Overveen ♂, Groll; ♂ 1872, Boerl.; – duinen Holland ♂ en

lasioc., Forsten; — Wemeldinge ♂ en *lasioc.* 1841, v. d. B.; — Mastbosch (*lasioc.*) 1880, Boerl.

(Groningen ♂, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Winschoten ♀ en ♂ 1894, Schipper in herb. pr.; — spoorweg Rijnbrug bij Oosterbeek ♀ 1901, A. H. Blaauw; — Huinen—Overveen ♀, C. A. Backer in herb. Heukels; Apeldoorn ♀ en ♂, K. A. in herb. L.; — zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Overveen ♀ en ♂ 1886, Costerus in herb. pr.; duinen aldaar 1882 en 1883, Heinsius in herb. pr.; IJmuiden ♀, Mej. G. J. Kerbert; Stolwijk ♀, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Katwijk 1886 en Scheveningen 1895, Struyk. in herb. pr.; spoorbaan Rotterdam naar Gouda ♀ en ♂, Wachter en Jansen; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Oost-Kapelle ♀ en ♂ 1877, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1893, J. Stein in herb. pr.; Pettelaarsche weg 1888 en Vuchtsche heide 1886, Costerus in herb. pr.; Waalre P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 82); Rottum, Holk.; (Arch. 3. I. p. 213); — Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Dalen, Emmen, Ane 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); station Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Hollenbergerveld, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); station Markelo, weg Goor naar Entersche veen — langs de spoorbaan Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Apeldoorn algemeen K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Callantsoog en Petten, Un.

1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Dishoek tusschen Dishoek en Zoutelande, West-Kapelsche dijk tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); — Woensdrecht langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Ottersum, Lac. (Arch. 2. V. p. 27); Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Rauwmoest, Keversbroek, weg Tongelrooische beek naar Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Dodoens, Pempt. 1616, Kruydt Boeck; enz.; Lobelius, Clusius, Vorstius, Munting en Bruman.

Men kan vervolgens de navolgende onderscheidingen maken;

α. **vulgaris.**

In Herb.: Oude Pekela o, Pott.; — Paterwolde o, v. H.; — Gramsbergen o 1859, S. en Lac.; — Brummen o, v. H.; Korenbergerveen bij Winterswijk o, Un. 1859; — Hamersveld o, Garj.; de Bilt ♂, v. H.; — Schapenduin ♂, Buse; — Katwijk ♂, Perin; Wassenaarsche duinen ♂ 1845, O.; o, S.; 's Gravenhage ♂, G. B. (Gaasterland ♀ 1894, L. in herb. pr.)

Bovendien: ! Alleen op Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); — Hoek op lage weiden, A. W. (Arch. 1. IV. p. 303).

I. *lasiocarpa:* In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Gaasterland 1894, L.; — Onlandsche dijk buiten de Apoort te Groningen 1855, Strat. (ook ♂); Witteveen bij Haren 1856, Strat.; Harendermolen 1827,

v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland, R. B.; Deventer 1846, Cop; Colmschate 1846, Cop; — Hoevelaken en Nijkerk 1861, R. B. (ook ♂); Apeldoorn, Thomson; Vorden 1887, Groll; Nijmegen, B.; Hatertsche broek, Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; — Hoevelaken, R. B.; heide bij Soest 1835, DS.; Soestdijk, C. A. Bergsma; Driebergen, v. H.; — Overveen, S.; Schapenduin, Buse; Bloemendaal 1860, S.; Vogelenzang, Boerl.; — Katwijk 1828, Wtt. (ook ♂); 1837, Mb. (ook ♂); Wassenaar 1844, O. (ook ♂); 's Gravenhage, R. B.; — Zuid-Beveland, Wemeldinge 1843 en tusschen Kruininge en IJerseke 1839, v. d. B. (ook ♂); — Vuchtsche heide, v. Hov.; Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853.

II. *leiocarpa*. In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Cop; — Nijmegen, B. (ook ♂); — Soestdijk, C. A. Bergsma; — Schapenduinen, Buse; duinen Haarlem 1840, Romb, (ook ♂); Zandvoort, V. Z.; Overveen 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); Haarlem 1868, O.; — duinen Noordwijk, v. Dissel; Katwijk 1888, V.; duinen tusschen Katwijk en Wassenaar, Dz.; Wassenaarsche duinen 1873, Boerl. (ook ♂); — Zuid-Beveland en Wemeldinge 1843, v. d. B.

β. **fusca** *Sm.*

In Herb.: Texel o 1860, Lac.; duinen Terschelling o 1887, V.; duinen Schiermonnikoog 1860, S.; — Kampen o 1848, T.; ♂, R. B.; Zandberg bij Kampen ♂, R. B.; Okse ♂ 1877, K.; — Harderwijk o, R. B.; Griend Weurt en bij de ruine van de kapel St. Willebrordus te Hatert o, Th. Abel.; Weurt o, N. Abel.; Zeist, Rijzenburg o 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Oude muren Funen, Fl. Amst.; — Veenpolders Rotterdam 1892, v. d. Voo; — duinen Haamstede o 1869, Schuringa; Son o 1850, v. Hov.

(Loohuizerveen bij Epe ♀ 1847, Alpherts in herb. pr. (*microcarpa*); — Rotterdam, spoorbaan naar

Gouda ♀ en ♂ 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Kennemerland—Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 407).

I. *lasiocarpa.* In Herb.: Kampereiland 1848, en Zandberg bij Kampen 1848, R. B.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, Cop; — Harderwijk 1850, en — Amersfoort, R. B.; Soestdijk en de Bilt, C. A. Bergsma; — Haarlem 1870, Groll (ook ♂); duinen aldaar 1839, Romb.; 1871, O.; Haarlemmerhout 1841, Kerb.; — Katwijk en Wassenaar, Dz.; achter Zorgvliet, V. Z.; Staalduin 1847, v. d. T.; spoorbaan naar Gouda 1901, Wachter en Jansen; — Zuid-Beveland, Wemeldinge 1841, en Walchersche duinen, v. d. B.; — Vuchtsche heide, v. Hov.; tusschen Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853.

II. *leiocarpa.* Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — tusschen de Bilt en Soestdijk, v. d. T. (ook ♂); de Bilt, C. A. Bergsma; — duinen Zandvoort 1870, Hoek; Bloemendaal 1839, C. D. Wtt.; Haarlem 1868, O.; — Wassenaar 1845, O.; duinen 's Gravenhage, R. B. (ook ♂); Scheveningen, R. B.; — Wemeldinge 1841, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.

γ. **argentea** *Sm.* (*S. repens β. arenaria* Fl. B. S. p. 698).

In Herb.: duinen West-Terschelling o, Un. 1886; — Meppel o, v. Heijn.; — Kampereiland o 1848, T.; — heide Harderwijk o en ♂, R. B.; — Driebergen o 1834, v. H.; achter Beerschoten bij het huis ter Heide o 1859, v. H. (geeft overgangen tusschen *argentea*, *fusca* tot *vulgaris* aan een stengel); — Haarlem o, Groll; duinen Zandvoort o, v. H.; Woestduin ♂, v. d. T.; — Wassenaar ♂ 1835, Mb.; o 1846, Perin; Scheveningen 1883, C. v. d. Broek; — Loopschans Breda o, v. A.; Son o. v. Hov.

(Winschoten o 1896, Schipper in herb. pr.; —

Apeldoorn o, K. A. in herb. L.; – Utrecht o, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; – Domburgsche duinen 1889, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle o, L. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – zandgrond te Weurt, bij de „Teersdijk", tusschen Hatert en Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); – Kennemerland–Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Hoek op lage weilanden, A. W. (Arch. 2. IV. p. 303).

I. *lasiocarpa.* In Herb.: Oude Pekela, Pot; – heide Harderwijk 1850, R. B.; weg Teerdijk naar Grave bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; – de Grebbe, en Driebergen, v. H. (ook ♂); – Wijk aan Zee 1839, Buse; – Persijnspan 1832, S. S. (ook ♂); Katwijk, Dz.; Wassenaar, Dz; 1844, 1846, O.; – Wemeldinge 1840 en Walchersche duinen, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.

II. *leiocarpa.* In Herb.: duinen West-Terschelling, Un. 1886; Vlieland 1858, Lac.; – Hatert – Haarlem 1840, Romb.; – duinen Katwijk 1828, Wtt.; duin achter Zorgvliet, V. Z.; – Wemeldinge 1840, v. d. B.

δ. **rosmarinifolia** *Koch,* niet *L.* (*S. repens* α. *angustifolia* Neilr.).

In Herb.: Groningen o, Dr. Feith (als *Vaccinium oxycoccus*); – Wassenaar o Un. 1851, T. (als idem); duin aldaar o, Un. 1851 (door Suringar als *S. leioc.* gehouden voor het authentieke exemplaar van den Prodr. Ed. I.; het exemplaar heeft echter geen vruchten).

Cfr. Arch. 1. V. p. 211, waarbij *S. rosmarinifolia* tot *S. repens* wordt gebracht en daarmede de opgave in Prodr. Ed. I. p. 248 vervalt.

S. aurita × **repens** (*S. ambigua* Ehrh.).

In Herb.: Winterswijk o, Un. 1859; ! Doornspijk ♀ 1850, R. B.

(Oranjezon o 1879, L. in herb. pr.; ook vermeld Arch. 2. VI. p. 127).

[In het Nederlandsch Kruidkundig Archief vindt men nog de volgende soorten vermeld, die ik niet in ons herbarium aantrof en waarvan de juiste determinatie mij niet mogelijk was.

1. S. mollissima Ehrb. = S. amygdalina × viminalis. Schapenduin bij Bloemendaal, Middenduin en Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 407), zou derhalve gebracht moeten worden onder S. Trevirani. Daar echter door verschillende auteurs een 6-tal S. mollissima beschreven zijn, is het niet geheel zeker of de auteursnaam Ehrhart wel juist is.

2. S. phylicaefolia L. β. laurina is mij als varieteit onbekend. Zij werd gevonden achter het gesticht Meerenberg, v. E. (Arch. 2. I. p. 407). S. phylicaefolia L. wordt opgegeven voor het singelbolwerk te Haarlem door v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 399) en is afgebeeld in Fl. Bat. XVIII. No. 1438.

S. phylicaefolia = S. nigricans Sm. De boom komt voor op berghellingen opklimmend tot in de Alpenstreek, doch meestal aan den bergvoet in Midden- en Zuid-Europa.

3. S. rugosa Seringe is synoniem met S. aurita. Zij is als S. rugosa afgebeeld in Fl. Bat. XVIII. No. 1367 en vermeld voor de binnenduinen van Bennebroek door v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 398).

4. S. Seringeana Gaud. = S. caprea × incana, vermeld voor Walcheren als gevonden door Dr. v. d. Bosch en afgebeeld in Fl. Bat. XIV. No. 1232.

5. S. viridis Fr. Apeldoorn, aangeplant voor teenhout, K. A. (Arch. 2. III. p. 287). Deze vorm wordt beschouwd als S. fragilis × alba. Zie Wimmer Sal. Eur. p. 21 en 133.

6. S. angustifolia Wulf. in Jacq. Collect. 3. p. 48 en Fl. Norica No. 1513 is S. repens. Cfr. ook Arch. 1. V. p. 211, terwijl de plant vermeld wordt voor Walcheren (Arch. 2. III. p. 133), later (Arch. 2. VI. p. 127) met een ? als ontdekker W. Blaas. Ook vermeld door Bruman naast S. repens.

7. S. daphnoides Vill. In bergachtige streken van Midden-Europa, werd afgebeeld in Fl. Bat. XVIII. No. 1432 als gevonden door den Heer v. Eeden op de duinen achter het gesticht Meerenberg bij Bloemendaal.

8. S. grandifolia Ser. Een alpenplant, werd door v. Eeden genoteerd voor Bentveld (Arch. 2. I. p. 407).

9. S. depressa L. = S. livida Wahlenb. werd eveneens door den Heer v. Eeden vermeld voor de Bennebroeker binnenduinen (Arch. 2. I. p. 407).]

Populus *Tourn.*

1242. P. alba *L.* In boschrijke streken, op heidevelden en in de duinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Hoorn Terschelling, Un. 1886 (als *canescens*); — Deventer, K.; — Hakfoort bij Vorden 1879, Groll; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Schothorst, Garj.; Amersfoortsche berg, R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; — Haarlemmerhout, Park te Haarlem, Woestduin 1840 en tusschen Overveen en Bloemendaal 1840, Buse; — Teylingerlaan 1846, Perin; Katwijk 1832, S. S.; duinen Katwijk binnen 1846, Perin; Morschweg 1854, v. H. Jr.; tusschen Wassenaar en Katwijk, Dz.; Wassenaar, O.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; duin Zorgvliet, V. Z. (*fol. aur. varieg.*); — Zuid-Beveland, v. d. B.; — buitenwal tusschen de Ginneken en boschpoorten, v. A.; Bergen op Zoom 1841, Lac.; Pettelaar 1847, v. Hov.; op het erf van de boterfabriek te Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel.

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. L.; — Zeisterbosch, W. C. v. Embden; — Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1888, Struyk. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels; Oost-Kapelle, L.; Koudekerke 1878 en Haamstede 1883, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg bij Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Kennemerland—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Hoek aangepl., A. W. (Arch. 1. IV. p. 303); Walcheren, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); Noord-Be-

veland, Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Sittard, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1243. **P. tremula** *L.* Algemeen in bosschen en tusschen hakhout. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Duinvalleien het Veen op Vlieland o 1858, Lac. (als *nigra*); — hooge venen Groningen ♂, v. H.; o 1862, v. H.; tusschen Onstwedde en Veenhuizen o, J. A. W. Pott; — Dalen (als *nigra*), Weerdinge o 1859, Lac. en S.; — Platvoet bij Deventer ♀ 1877, K. (als *canescens*); — Hulshorst bij Harderwijk o 1850, R. B.; Apeldoorn ♀ 1877, K. A.; Korenbergerveen bij Winterswijk o, Un. 1859; Nijmegen ♂, B.; Berg en Dal o 1869, v. H.; Hatert o, Th. Abel.; — bosch te Rijzenburg, v. d. T.; Baarn o, v. H.; tusschen Vollenhoven en het huis ter Heide ♂, v. H.; — Naarden o 1864, O; duinen Haarlem o, v. Heijn.; Aardenhout o 1872 en Elswout o 1875, Groll; binnenduinen Katwijk o 1833, Wtt.; o 1846, Perin; duinen Wassenaar o 1833, S. S.; o 1835, Mb.; Staalduin ♀ 1847, v. d. T.; Louterbloemen (*pendula*) 1880, Boerl. (opgevreten); — Zuid-Beveland o, v. d. B.; Oranjezon o 1887, L.; Zeildijk o 1845, B. W.; — Ulvenhoutsche bosch o 1841, Lac.; Udenhout o 1858, Lac. (als *nigra*); spoorwegstation Valkenswaard ♂ 1901 en Vlassloot ten noorden van het gehucht de Stad bij Valkenswaard ♀ 1901, Rovers en v. Roessel; — Bergerweg bij Geulhem o 1901, Rovers en V.

β. **villosa** *Lang.*

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Oudewerf Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; — Ruurlo 1897, Ogt. in herb. pr.; — Maarsbergen 1895, Struyk. in herb. pr.; — station Bussum 1900,

Koning in herb. pr.; Hilversum 1887, IJmuiden 1890, Costerus in herb. pr.; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Scheveningsche boschjes 1896, Costerus in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — St. Pietersberg bij Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; aan de Geul te Valkenberg 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); van station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); Hengelo, Oele, Twikkel, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Ubbergen, Beek, Neerbosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); — talrijk in Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Velden, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Valkenberg, Un. 1861; Wylre, Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

P. alba × **tremula** (*P. canescens* Sm., *P. hybrida* M. B.).

In Herb.: Naarden 1864, O. (*denudata*); Singel Haarlem 1873, Boerl. (*Bachofenii*); Haarlem 1872, Groll (*denudata*); — duinkant bij Oranjezon 1887, L. (*Bachofenii*); — Kloosterbeemden onder Geenhoven, gem. Valkenswaard ♂ 1901, Rovers en v. Roessel.

(Bosch te Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; — Apeldoorn 1871, K. A. in herb. L.; — Rijnbrug spoorweg Oosterbeek 1900, A. H. Blaauw in herb. Heukels; — Oegstgeest 1888, Struyk. in herb. pr. — Abeelsche zandweg Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Oost-Kapelle, J. C. Frederiks en duinen aldaar ♀ 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: Apeldoorn, aangeplant, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Hees, aangeplant, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); tusschen Bergen en Schoorl, tusschen Overveen en Bloemendaal — 's Gravenhage, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — Schouwen en Duiveland, St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld voor den Wildenborch in Fl. B. S.

1244. P. nigra *L.* In bosschen en aan waterkanten, in de duinen, meestal aangeplant. ♄. *April.*

In Herb.: Frankhuis te Zwolle ♂ 1893 en Luttekersteeg bij Zwolle ♀ 1892, L.; — Drakenburg 1835, de Vriese (P. N. S.); Loenen aan de Vecht o, v. H.; — kerkhof te Schooten o 1872, Groll; duinen tusschen Overveen en Zandvoort ♀, v. H.; Overveen ♀ 1869, v. H.; ♀ en ♂ 1869, v. E.; Kolkje ♂ 1875, Kraantje Lek bij Haarlem o 1875, Groll; — Sassenheim o 1846, Perin; Leiden o, wie?; Katwijk o, v. S. V.; 's Gravenhage ♂, G. B.; — Middelburg o 1887, L.

(Apeldoorn ♀ en ♂ 1878—1881, K. A. in herb. L.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Witte Rozelaan Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); Viamensvallei Vlieland, Lac. (Arch. 1. V. p. 59 en 75); Weerdinge, Dalen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — allerwege aangeplant Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); bosschen Hatert, tusschen Meerwijk en Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. IV. p. 319); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Kennemerland — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); Scheveningsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.

(Arch. 2. III. p. 133); — Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Bruman.

[Aanm.: Bij deze soort komen veel vergissingen voor; dikwijls werd tot P. nigra gebracht, wat tot een andere soort behoorde. Daarom zijn de groeiplaatsen onder „Bovendien" opgenomen vrij twijfelachtig.]

1245. P. pyramidalis *Rozier* (*P. italica* Ludw., *P. dilatata* Ait.). Boom afkomstig uit het Oosten; in de 18e eeuw uit Italië ingevoerd en algemeen aangeplant langs wegen en om kerkhoven, alleen in mannelijke exemplaren. ♄. *April.* Door enkele auteurs wordt zij als een vorm onder de voorgaande soort gebracht.

In Herb.: IJselmuiden bij Kampen o 1873, Hoek; — Middelburg o 1887, L.; Zuid-Beveland o, v. d. B. (Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.)

Bovendien: overal aangeplant: Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); — Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); — Schouwen en Duiveland, St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 327).

1246. P. canadensis *Mchx.* Amerikaansche boom, algemeen aangeplant. ♄. *April.*

In Herb.: Schalkhaar 1878, K. (als *nigra*); — Apeldoorn 1878, K. A. (als *nigra*); Culemborg ♀ 1875, Hulsebosch; — Leiden o, Dozy (als *monilif.*); — Zuid-Beveland ♀ (als *monilif.*), v. d. B.

1247. P. monilifera *Ait.* Amerikaansche boom, zeer algemeen aangeplant. Zij wordt beschouwd als een vorm van de voorgaande soort. ♄. *April.*

In Herb.: Zwolle ♀ en ♂ 1892, L. (als *canadensis*);

– Haarlemmerhont ♀ 1841, Kerb. (als *nigra*); – duinkant Wassenaar ♀, v. d. B. (als *nigra*); – Zeeland ♂ 1839, Zuid-Beveland ♀ en duinvalleien Walcheren ♀, v. d. B. (als *nigra*); Hoek ♀ 1863, A. W.

(Bosch te Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; – Ruurlo ♀ en ♂ 1886, 1887, Ens. in herb. L.; – Frederiksplein Amsterdam 1891, Costerus in herb. pr.; – hortus Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; – Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); – tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); – Kennemerland, zeer talrijk aangeplant en verwilderd – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); – Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); – Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 549).

1248. P. angulata *Ait.* Karolina populier, afkomstig uit Noord-Amerika, Virginië en Florida, in Europa aangeplant, doch alleen op zeer beschutte plaatsen. ♄. *Maart–April.*

In Herb.: Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel. (als *monilif.*)

Ordo Myricaceae *Rich.*

Myrica *L.*

1249. M. Gale *L.* In veenachtige streken, aan waterkanten en op moerassige plaatsen.

In Herb.: Terschelling, Holk.; Un. 1886; 1887, V.; – Giekerk 1850, S.; Tietjerk 1829, v. H.; 1861,

J. M. de Boer; Dokkum 1865, H. d. V.; — Haren 1829, v. H.; 1856, v. H. Jr.; Harendermolen 1828, v. H.; Witteveen bij Haren 1856, Strat.; Onland bij Groningen, Strat.; — Paterswolde 1832, v. H.; veen bij Nieuw Dordrecht, Hoogeveen, Ane, Coevorden 1859, Lac. en S.; Coevorden, E. B. Asscher; Meppel, v. Heijn.; — Kamperveen, R. B.; voorbij het tweede tolhek 1873, Hoek; Zalkerbroek, R. B.; Diepenveen aan een weg tusschen Vrieswijk en den weg naar Raalte 1848, Cop; 1877, K.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Gorsselsche heide, Un. 1850; Vilsteren 1865, H. d. V.; Weldam, Un. 1897; tusschen Almelo en het Witte veen 1870, O.; Un. 1870; o Hardenberg 1894, L.; — Harderwijk, R. B.; Hulshorst bij Harderwijk 1850 en 1852, R. B.; Nijkerk, R. B.; W. K.; Putten 1884, O.; Elburg 1846, T.; Barneveld, Garj.; Lunteren, Buse; 1858, Knüttel; Apeldoorn, Thomson; 1851, K. A.; Zutphen, Forsten; 1833, Wtt.; M. D.; Un. 1897; Vorden 1876 en 1887, Groll; Beekbergerwoud 1869, S.; Warnsveld, de Vriese; Doetinchem, Un. 1885; Borculo 1894, V.; venen Malden, Hatert, Hulzen, Wijchen, N. en Th. Abel.; Wijchensche venen, Broers; 1897, G. en V.; — Koelhorst bij Amersfoort 1837, D. S.; Maarsbergen, Dubois; Zeist, v. d. Brink; de Bilt, v. H.; Baambrugge, Nijhoff; 1839, Lac.; Groenland te Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; Abcoude, Baambrugge, Vinkeveen, Waverveen, E. B. Asscher; Abcoude 1846, Romb.; 1837, Mb.; Achttienhoven, W. K.; — Hilversum, herb. A. C. en W. A. Oudemans; West-oever Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Petterduin 1870, H. d. V.; algemeen tusschen Bergen en Schoorl 1896, V.; duinen Alkmaar, B. W.; duinvalleien Bergen, Kerb.; 1870, H. d. V.; Un. 1891; — Noordwijkerhout 1839, Buse; Ruigenhoek 1879, S.; veenachtige bosschen Hazerswoude, S. S.; Rietveldpolder aldaar 1833, S. S. (P. N.

S.); — St. Jansteen 1845, v. d. B.; — Breda, v. Rees; op een weg van de Haagpoort naar de Waterpoort naast het Duitenhuisje, v. A.; Vuchtsche heide 1846, v. Hov.; Eindhoven, Oirschot, v. d. B.; Eindhoven, Dz.; — Mook, N. en Th. Abel.; Plasmolen 1868, O.; Bulteveen Venlo 1901, Rieter; Roode beek Schinveld 1896, G.; Maastricht, de Marres.

(Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; tusschen Bergum en Suawoude 1869, v. Tuinen — Onnerweg achter Haren 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Onneresch, Haren, Zuid-Laren — Peize, Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; veen Bovenburen bij Winschoten 1887, Schipper in herb. pr.; — Drenthe, de W. H. in herb. L.; Assen, 1887, Posth. in herb. pr.; 1893, Costerus in herb. pr.; — Nijkerk, Putten, C. A. Backer; Elst, A. H. Blaauw; Empesche en Tondensche heide, H. Heukels in herb. pr.; tusschen Lochem en Goor 1896, Costerus in herb. pr.; Ruurlo 1881, L. in herb. pr.; Apeldoorn 1882, L. in herb. pr.; Woesterveen bij Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; heide Ruurlo 1901, Struyk. in herb. pr.; Veenendaal 1893, — Maarsbergen 1893, V. Suringar in herb. pr.; 1887 en 1895, Struyk. in herb. pr.; — Kortenhoef 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Ulvenhoutsche bosch, Besoijen, C. A. Backer in herb. Heukels; Waalre, P. Sloots in herb. pr.; Oosterhout 1894 en Eindhoven 1901, Posth. in herb. pr.; Vuchtsche heide 1886, Costerus in herb. pr.; Oudenbosch 1886, de Haas in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Scheemda, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2.

VI. p. 351); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Bekkum, Borne, Hasselo, Weusthag, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); station Markelo, veen tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen – weg langs spoorbaan naar Eibergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Praamgracht bij Soestdijk 1886, Hilversumsche meent bij de Spiegel 1886, Bierkade bij 's Graveland, Alambertskade Kortenhoef 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); – langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); – Ottersum, Stramprooi, Arcen, Lac. (Arch. 2. V. p. 27); Velden, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Rauwmoest, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug Vlootmolen bij Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Dodoens, Cruydt Boeck 1618, Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Zwolle, Enschede, Onnen, Noord-Laren, volgens de Gorter; wouden Friesland, Meese; Bergen op Zoom, Lochem en Reuven in Fl. B. S.

1250. M. cerifera *L.* Noord-Amerikaansche struik, aldaar voorkomende van Canada tot Carolina; echter als sierplant hier en daar gekweekt. ♄. *April - Mei.*

In Herb.: kasteel Walien tusschen Zutphen en Vorden 1878, Groll; buurt Warken, gem. Vorden, vooral onder bosch en op de heide 1899, en Empesche veld bij halte Voorst 1899, K. A.

Bladwijzer der Geslachten.

PRODROMUS FLORAE BATAVAE.

VOLUMEN I.

(*Phanerogamae et Cryptogamae vasculares*).

PARS III.

Dicotyledoneae – Corolliflorae et Monochlamydeae.

EDITIO ALTERA.

NIEUWE LIJST

DER

Nederlandsche phanerogamen en vaatkryptogamen.

DERDE STUK.

DICOTYLEDONEN – COROLLIFLOREN
EN MONOCHLAMYDEEËN.

UITGEGEVEN DOOR DE

Nederlandsche Botanische Vereeniging.

NIJMEGEN,
F. E. MACDONALD.
1904.

